This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

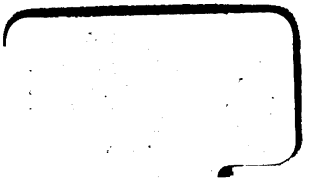

GAA
M12
Maandelijksch

Amsterdam by DIRK ONDER DE LINDEN en ZOON met Privilegie

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WEREELD;

HONDERD

EN

TACHTIGSTE DEEL.

Voor JANUARY 1805.

Te AMSTELDAM, by

d'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,

Bybel- en Boekverkoopers, 1805.

Met Privilegie.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
919358A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1937 L

VOORREDE.

WAARDE LEZERS!

Wy menſchen zyn ſterfelyk! Eene onloochenbare waarheid, van welke wy allen overtuigd moeten zyn, door de natuur van alle zinlyke dingen, en van derzelver geheele ſamenſtel, het welk wy de wereld noemen, op welke niets beſtendig is, dan alleen de onbeſtendigheid, en wier gedaante telkens verdwynt, door gedurige afwisſelingen en omwentelingen; eene waarheid, welke de beſchouwing van het maakzel van ons ligchaam, zoo Goddelyk wys gevormd, maar te gelyk, zoo teder, en thans in deszelfs tegenwoordigen toeſtand, uit eigen aart vatbaar en geſchikt voor de ontbinding, waartoe deszelfs gedurige veränderingen het van zelven leiden; eene waarheid, welke de onderfooit, door alle eeuwen heen, dezen aardbol bevolkt hebben, bewezen heeft. Zy allen, die voor ons geleefd hebben, zyn niet meer,

zy zyn allen geſtorven, en wel zoo, dat men, volgens die ervaring, te regt rekent, dat, om de dertig jaren een nieuw geſlacht het oude vervangt. Niemand, niet één enkele, was van deze uitſpraak ooit uitgezonderd: gy zyt ſtof, en zult tot ſtof wederkeeren! Eenen enkelen Henoch *en* Elia *uitgezonderd; doch wier voorbeeld hier — by ons — in geene aanmerking kan komen. Eene waarheid, eindelyk, aan welke wy byzonder herinnerd worden, zoo dikwyls een jaar zynen kring ſluit, en een nieuw zynen loop begint. Hoe velen, trouwens, van onze Natuurgenoten, die het thans afgelopene jaar met ons begonnen, maar die hetzelve niet met ons hebben mogen volëindigen, zynde door de dood uit het getal der levenden op deze aarde weggenomen.*

En met dit alles, waarde Lezers! wordt deze waarheid: wy menſchen zyn ſterfelyk, hoe zeer door zoo vele bewyzen, voorbeelden, en de ondervinding geſtaafd, en ons, tot onze waarſchuwing en opwekking, in het Woord van God zoo menigmalen ingeſcherpt, dat het den mensch *gezet is,* éénmaal *te* ſterven, *en daar na het* oordeel; *met dit alles, mag ik vry zeggen, wordt deze waarheid van velen niet* begrepen *met het* verſtand, *noch* geloofd *met het* hart, *hoewel zy ze belyden en toeſtemmen met den mond.*

Wy, menſchen, zyn ſterfelyk! kan betekenen: wy, menſchen, kunnen *ſterven; of: wy menſchen,* moeten *en* zullen *eenmaal ſterven! of:*

of: wy, menſchen, zyn, ieder oogenblik, voor de dood blootgeſteld!

De meeste menſchen ſchynen enkel den eerſten zin aan deze ſtelling te hechten. Wy menſchen, zyn ſterfelyk! wy kunnen *ſterven! En dat niet alleen de jonge lieden, maar zelfs eene menigte, die reeds tot hooge jaren gekomen zyn, aan wier bouwvallige ligchaamshut de dood, door ongemakken des ouderdoms, reeds aanklopt, en hen waarſchuwt, dat hun einde nadert. Trouwens, nog maken zy overleggingen en ſchikkingen, nog leven zy zoo onbezorgd voor de toekomst, als of zy eeuwig leven zouden; zy willen rust nemen, eten en drinken, want zy hebben vele goederen!*

En al is het, dat zy begrypen, dat wy niet alleen kunnen, *maar ook eenmaal* zullen *en* moeten *ſterven; evenwel leven zy gerust voort, als lieden, die dezen boozen dag verre ſtellen; zy vleijen zich zelven, en ſchryven zich nog jaren levens toe; zy weten ja, dat zy ſterven moeten en zullen, maar zy troosten zich met de voorbeelden van oude lieden, die hun leven tot eenen heel hoogen trap van ouderdom gerekt hebben, zonder dat zy opmerken, dat dezen enkele uitzonderingen zyn, die met duizenden en duizenden, geene evenredigheid hebben, welke, in hunne kindsheid, in hunne jonglingſchap, in hunnen mannelyken ouderdom worden afgeſneden.*

Doch, voornamelyk, waar is de mensch, die den waren zin van deze uitſpraak: wy, menſchen,

ſchen, zyn ſterfelyk, duidlyk bevat, en zich behoorlyk voor den geest brengt? dezen namelyk: wy zyn elk oogenblik voor de dood blootgeſteld, door zoo vele uitwendige toevallen en gevaren, die ons van alle zyden omringen en dreigen, en voor welken de behoedzaamſte voorzichtigheid ons niet altyd kan beveiligen; en voor zoo vele ſchielyke toevallen, die op éens ons leven kunnen uitblusſchen, een' hartvang, beroerte, ſtilſtand des bloeds enz. waarvan zoo vele voorbeelden zyn, in allerleie trappen des ouderdoms; waarvan men, zelfs nog in onze laatſte Boekzaal voor December des afgeloopenen jaars, in Leeraaren der Kerk, byzonder in het zoo ſchielyk ſterfgeval van den waardigen Amſteldamſchen Kerkleeraar J. Rysdyk Takens, *die, in het midden zyner broederen, met hen ſprekende, is weggenomen, voorbeelden zal aantreffen.*

Niet alleen, dat de gezegde waarheid van onze ſterfelykheid van velen niet wordt begrepen, maar ook wordt zy van allen, die ze, met het verſtand, begrypen, met het hart geloofd! doch, hoe weinig openbaart zich dit geloof? Hoe toch zou men de ligtzinnigheid, de los- en zorgeloosheid, kunnen verklaren, welke men niet alleen in de onbedachte jeugd, maar zelfs by lieden van meer jaren, ja niet zelden by Grysaards vernoemt? Zeker, indien men geloofde, ſterfelyk te zyn, dat is, dat ons heden, dat ons op den oogenblik, de dood kan verraſſen, men zou meer bedaarde levenswysheid moeten aantreffen, meer dienſtbevelen, opdat ik de gely-

lykenis gebruike van onzen Zaligmaker; die zich, met omgorde lendenen, en ontſtoken licht, gereed en bereid zouden houden, tegen de toekomst des Heeren, waar van zy den tyd en het uur niet weten.

Ook is dit ongeloof zoo diep gewörteld in het menſchelyk hart, dat noch de overtuiging der Wysgeerte en Zedeleer, noch de ontroeringwekkende voorbeelden van onverwachte ſterfgevallen, noch de nadrukkelyke en waarſchuwende ſtem van den Godsdienſt in ſtaat zyn, de ſtervelingen uit hunne gevoelloosheid op te wekken.

Veelmeer zoekt men deze gedachte, het geloof aan deze zoo belangryke waarheid, te verwyderen en van zich te weeren, wanneer zy zich aan ons opdringen, gelyk zy dikwyls, by gelegenheden, doen, door het zoeken van verſtrooijing en tydverdryf, en door de verſchoning, dat het aandenken aan de dood bitter is, en in ſtaat, om al het genoegen des levens te vergallen, en naargeestigheid en ſombere verdrietelykheid te veroorzaken.

Zoo verduisterd is, over het algemeen, het verſtand der menſchen! Immers, het is er zoo ver af, dat de overweging van, en het geloof aan de zekerheid des doods, en de onzekerheid van ons ſterfuur, ons behoore te bekommeren, of onze vreugde te vernietigen, dat dezelve juist geſchikt is, om ons een wys hart te doen bekomen, om ons op te wekken en yverig te maken, tot het bezor-

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WEREELD;

HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor JANUARY 1805.

Te AMSTELDAM, by
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkoopers, 1805.
Met Privilegie.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Amsterdam by DIRK ONDER DE LINDEN en ZOON met Privilegie

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
919358A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1937 L

VOORREDE.

WAARDE LEZERS!

Wy menſchen zyn ſterfelyk! Eene onloochenbare waarheid, van welke wy allen overtuigd moeten zyn, door de natuur van alle zinlyke dingen, en van derzelver geheele ſamenſtel, het welk wy de wereld noemen, op welke niets beſtendig is, dan alleen de onbeſtendigheid, en wier gedaante telkens verdwynt, door gedurige afwisſelingen en omwentelingen; eene waarheid, welke de beſchouwing van het maakzel van ons ligchaam, zoo Goddelyk wys gevormd, maar te gelyk, zoo teder, en thans in deszelfs tegenwoordigen toeſtand, uit eigen aart vatbaar en geſchikt voor de ontbinding, waartoe deszelfs gedurige veranderingen het van zelven leiden; eene waarheid, welke de onderviding van alle menſchen-geſlachten, die ooit of ooit, door alle eeuwen heen, dezen aardbol bevolkt hebben, bewezen heeft. Zy allen, die voor ons geleefd hebben, zyn niet meer,

len zoeken te wachten, van hun geene andere werken aan te pryzen, dan die zulks waardig zyn. Het Letter- Akademie- School- en Kerk-Nieuws zullen wy ten spoedigste en naauwkeurigste, naar gewoonte, mededeelen, ten einde, in allen opzigte, aan het billyk verlangen van onze Boekzaal-lezeren te voldoen, en onze Boekzaal *by aanhoudendheid hunne goedkeuring waardig te maken.*

MAAN.

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD.

I. HOOFDSTUK.

De ONGEVEINSDE CHRISTEN, door YSBRAND VAN HAMELSVELD. *Achtſte Deel. Te* Amſterdam *by* M. de Bruyn, 1804. 416 *Bladz. gr. Oct. De prys is f* 4 : 4 - Vol.

Volgens het voorheen gemaakte plan des Hoogleeraars, ontmoeten wy, in dit Deel, de nog overige *Lydens Tekſten*, de *Feest-Tekſten*, de *Liturgie* of *Kerkdienst*, en de onderſcheidene *Formulieren*; wordende de drie laatſte Nommers van dit Werk beſteed in: *Aanmerkingen over de Belydenis des Geloofs, geſteld in het Concilie van Niceën, in het jaar na* CHRISTUS *geboorte* 325, *en van den* H. ATHANASIUS, *Biſſchop van Alexandrie, geſchreven in het jaar na* CHRISTUS *geboorte* 333. — *Eenige algemeene Aanmerkingen over de Symboliſche Boeken, en Liturgie.* — *Beſluit van het Werk.* Dus wederom ſtoffen van een algemeen en gewigtig belang, welker behandeling de oplettendheid en aandacht van ieder Christen behoort op te wekken, om dit Werk, als een Huis- of Handboek, geſtadig by de hand te hebben, en met hetzelve raad te plegen, ter ſtichting en opbouwing in het geloof, en ter bevestiging dier lere, waarvan zy of belydenis gedaan hebben, of voornemens zyn te doen, zullende men altyd en op elke bladzyde vinden, hetgene tot deze groote oogmerken dienſtig is. — Ook twyfelen wy niet, of 'er zal aan velen, die nog nooit eene of andere verklaring of opheldering over de *Liturgie* of *Formulieren* gelezen hebben, een groote dienst geſchied zyn, daar zy hier gelegenheid vinden, om den waren zin derzelven na te ſporen, gezonde en regtmatige begrippen daarvan op te doen, en zich voor wanbegrippen en dwalingen te wachten. — Om ſlechts één voorbeeld aan te voeren, hoe donker, ja geheel verkeerd, zyn niet, by velen, de begrippen en meeningen over het *Doops-* en *Avondmaals-Formulier*, hoe nodig, dat den eenvoudigen belyder, daar omtrent, de vereischte toelichting gedaan worde, op dat hy met overtuiging werkzaam zy, en aan het regte doel derzelver be-

beantwoorde. — De Heer van Hamelsveld verdient dus den rechtmatigen dank zyner Landgenooten, dat hy hun, tot eene grondige bevatting van deze en andere gewigtige onderwerpen den weg gebaand, en de nodige aanleiding gegeven heeft.

Wy zullen, ten einde onze Boekzaallezers ook met dit Deel nader bekend te maken, van elk der behandelde onderwerpen, één voorbeeld der verklaring des Hoogleeraars mededeelen.

Ten besluite der verklaring van *Luk.* XXIII: 46 lezen wy: „ Wanneer wy deze Lydens-Tekst in verband brengen met den voorgaanden, gelyk wy, inderdaad, het woord: *Het is volbragt!* moeten aanmerken, als den grond van het woord: *Vader! in uwe handen bevele ik mynen geest!* en als den grond van dit gerust en vertrouwend sterven van Jezus, wanneer wy, zeg ik, dit zamen in verband brengen, dan merken wy hier, duidelyk, alles op, wat in het lyden van Jezus als den Christus, ligt opgesloten"

„ Hier sterft hy, die een *waar* mensch is, daar hy zynen geest geeft, zyne ziel aan den Hemelschen Vader aanbeveelt, terwyl het ligchaam, aan het kruis, den laatsten adem uitblaast en sterft."

„ Hier sterf de *heilige* van God, met eene vertrouwende bede tot zynen Vader, als aan des Heeren mond, op den grond, dat hy volkomen den wil van God, zynen Hemelschen Vader, volbragt heeft, en in de heilige bewustheid, van den naam van God op aarde verheerlykt te hebben."

„ Maar ook hy, die hier sterft, is meer dan mensch, is Gods Zoon, die God Vader noemt, in dien zelfden zin, en betrekking, als hy meermalen van en tot God sprak, als zynen *eigen Vader!* wiens Goddelyke heerlykheid, ook in het donker dal des doods, hare straalen schiet, en de duisternis tot licht maakt; wiens Goddelyke magt hem schraagt en ondersteunt, om zoo gelaten;

zoo bedaard, zoo gewillig, zyn leven af te leggen, en aan God, tot behoud der wereld, op te offeren."

„ Het is het ſterven van JEZUS, den CHRISTUS, wiens lyden en dood de Profeeten hadden voorzegd, en als noodzaaklyk voorgeſteld, met betrekking tot de heerlykheid, die daar op volgen zou."

„ Eindelyk, dit ſterven is het ſterven van den Middelaar en Borg der zondaren, van onzen grooten en eenigen Hoogenpriester, die hier met deze éénige offerande in eeuwigheid volmaakt de genen, die geheiligd worden. Want, het is dat ſterven, het welk alles voltooit, waardoor alles *volbragt* wordt, wat JEZUS, naar den wil van zynen Hemelſchen Vader, op zich genomen had te *volbrengen*. Zyne dood is dus de verzoening van de wereld, hy ſtierf om onze zonden, die hy, in zyn ligchaam, gedragen heeft op het kruishout. Dit was het groot, het gewigtig, het heil aanbrengend offer, het welk hy bragt voor onze zonden, en niet alleen voor onze zonden, maar voor de zonden der geheele wereld. Laat dit vry van ſommigen beſchouwd worden, als te ouderwetsch gedacht, wy verkiezen met PAULUS niets te weten, niets van dat belang en gewigt te rekenen, dan JEZUS CHRISTUS, *en dien gekruist en geſtorven*."

Ten aanzien van den Lofzang der Engelen *Luk.* II. zegt VAN HAMELSVELD.

„ Men doet vergeefſche moeite, wanneer men dezen Lofzang der Hemelchoren naar zekere ſpraakkundige of uitlegkundige regelen wil verklaren, en men zal er te vergeefs een onderwerp en gezegden in zoeken, of eene woordſchikking, welke alleen in bedaarde uitſpraken, waar geene hartstocht heerscht, gevonden worden. Maar, hier drukt zich de verhevenſte hartstocht van ver-

won-

wondering, vreugde, verrukking, in afgebrokene uitroepingen van lof, gejuich, en dankzegging uit. Alles is hier vuur, geest, en leven. Men moet dus, wil men den zin van dezen Engelen-zang verſtaan, voelen; met de Hemellingen, in hunne verrukkingen, deelen; en geheel vervuld zyn met den lof van God, en met dankbare verwondering over de heuglyke wondergeboorte van dit kind Immanuël. Uit dien hoofde ontbreekt ook het werkwoord: *is*, *zy*, of *wordt*, het welk men wil inſchuiven, om den zin aantevullen, doch die daar door ſlechts verflaauwd wordt."

„ Om er zich eenig begrip van te vormen, leze en overdenke men de juichtaal der Leerlingen van Jezus, toen zy hunnen Meester by zyne intrede in *Jeruſalem*, met woorden, welke als een weêrgalm zyn op dezen Engelen-zang, dus toejuichten, insgelyks by *Lukas* XIX: 38.

Heil den koning, die, in den naam des Heeren,
[En van Hem gezonden] nu tot ons komt!
Geluk tot in den Hemel!
Eer en heerlykheid in de verhevenſte gewesten!

Alleen met dit onderſcheid, dat de Leerlingen, gelyk natuurlyk is, het eerst het heil roemen, gelegen in de komst van den door God gezondenen Koning, en de ſtichting van het Godsryk op aarde, en eindigen met de eer en heerlykheid van God, die in den Hemel woont, daar hier de Engelen, Bewoners van het Hemelsch Heiligdom, met de eer van God in den Hemel aanvangen, van daar tot het heil der aarde, en den zegen voor het menschdom nederdalen."

N°. 32. heeft het Opſchrift: *Liturgie* of *Kerkdienst*. En hieruit willen wy, ten gevalle onzer minkundige Medechristenen, het volgende overnemen, waruit zy al aanſtonds zullen kunnen af-

leiden, hoe veel nuttigs en leerzaams zy, uit de behandeling van dit en de volgende Nommers, voor zich, kunnen opzamelen.

„ *Liturgie*," zegt de geachte Schryver, „ beteekent eenen *eeredienst*, aan de Godheid in de gemeente der Christenen toegewyd, en bevat dus, openbare gebeden, dankzeggingen, voorschriften by openbare plegtigheden enz. De Hervormde Nederlandsche Kerk telt daar onder: Christelyke gebeden, zoo ten openbare, als ten byzondere gebruike; de formulieren van den Doop en het H. Avondmaal, van de kerkelyke Tucht, die van de bevestiging der Leeraaren of Predikanten, der Ouderlingen en Diakenen, en der inzegening van het Huwelyk, in de Gemeente, waarby dan gevoegd is: Ziekentroost; 't welk is eene *onderwyzing, in het geloof en den weg der zaligheid, om willigly te sterven* enz., welke, benevens den *Catechismus*, in de uitgaven der *Psalmen*, achter dezelven gedrukt zyn."

„ By de Kerkhervorming hebben de *Protestantsche* Kerken — ook *Liturgien* opgesteld; onder anderen hebben de Hervormden al vroeg dezelven gehad in de Nederlanden, éene voor de *Walsche*, éene voor de Nederduitsche Gemeenten; de eerste opgesteld door VALLERANDUS POLANUS, Ouderling der gevluchte Nederlandsche Gemeente in *Engeland*, onder Koning EDUARD, uitgegeven in het jaar 1551, die voor de Nederduitsche werd opgesteld door JOANNES A LASCO; toen Super-Intendent der Nederlandsche Kerken te *Londen*, verkort door MICRON; vertaald en uitgegeven te *Embden* door J. UITENHOVE. Naderhand is uit deze beiden, maar voornaamlyk uit de *Liturgie*, welke in de *Palts* in gebruik was, eene *Nederlandsche* Liturgie opgesteld, welke in het *Nederduitsch* vertaald is door P. DATHEEN, en te gelyk met den *Heidelbergschen Catechismus* uitge-

gegeven achter zyne *Psalmen*, te *Frankendal* 1566. Deze laatste is allengs door de oudste Kerkvergaderingen hier te land aangenomen, en in de vermaarde *Dordrechtsche* Kerkvergadering in het jaar 1618 herzien, hier en daar veranderd, en in die gedaante gebragt, waar in wy ze nu nog hebben; zynde toen op hoog gezag der toenmalige Hoogm. Heeren Staten Generaal gedrukt."

„ Het doel en oogmerk van zoodanige *Liturgie* of *Kerkendienst* is by ongeveinsde Christenen nooit geweest eene poging, om een juk te leggen op de gewetens der menschen, of om aan menschelyke opstellen de kracht van geloofsregelen en de magt van overheersching te geven, of om in de Kerk van JEZUS, in dat ryk, waar waarheid, liefde *en vryheid*, onder het eenig opperhoofd der Kerk JEZUS CHRISTUS, tot heerlykheid van God, de voorrechten der leden zyn, eenig gezag van menschen, wie of hoe ook genaamd, in te voeren; neen! de bedoeling van den voorgeschrevenen Kerkdienst is, en behoort enkel te zyn, de *orde* en *stichting* der Gemeente. In den openbaren eeredienst vereenigen zich de Christenen, de waare aanbidders van God, de leden van JEZUS Kerk, welke is de Gemeente en maatschappy der Gelovigen en Heiligen, zamen om God te verheerlyken, en zynen naam aan te roepen. In den openbaren eeredienst wordt byzonder de *Gemeenschap der Heiligen*, een pligt en een voorrecht van de Christen Kerk, geöefend, en vereenigen zich allen tot éénen geest tot één hart, op dat de liefde de baniere voere! Daar toe dient dan de *Liturgie*, opdat men, dezelfde gevoelens van hart hebbende, die ook met dezelfde bewoordingen uitdrukke, en er geene verwarring van spraken plaats vinde."

Gaarne zouden wy nog deze of gene proeven, uit de *Gebeden* en onderscheidene *Formulieren*,

overnemen, die, ter nadere ſtaving onzer aanpryzing, zouden ſtrekken, en ook hier met genoegen gelezen worden, als mede uit het gene de Heer VAN HAMELSVELD over de *Symboliſche* Boeken en *Liturgie*, in het algemeen, aanmerkt. Nu moeten wy ſlechts met een woord zeggen, dat het gene de Schryver meer opzettelyk en breedvoerig, in zyne *Kerkel. Geſchied. IV. D.* aangaande de *Niceiſche* Geloofsbelydenis, en die van ATHANASIUS behandeld had, hier kort en beknopt wordt aangetroffen, en waardoor men van de echtheid der eerſte, en onechtheid der laatſte overtuigd wordt. — Ook hebben wy genoeg gezegd, om alle Leeraars van den Godsdienst, en die genen onzer medechristenen, wier lust het is de leeringen van den Godsdienst, by aanhoudendheid, te onderzoeken, tot een vlytige beoefening van dit Werk, aan te moedigen. — Ja, Lezers! daar de Hoogleeraar met dit Deel beſluit, en van zyne Lezers affcheid neemt, moeten wy u nog kortelyk het belangryke van dezen arbeid herinneren. En hiertoe hebben wy ſlechts noodig in uw geheugen te rug te roepen de *vyf* Deelen van den *Welmenenden Raadgever*, en de *Eerſte* Deelen van dezen *Ongeveinsde Christen*, welke eene menigte van verſchillende, aangename en leerryke Onderwerpen, alle tot uwe onderwyzing, vertroosting en opbouwing ingericht, zyn daarin niet voor handen! Voegt hierby de zoo duidlyke en gepaste verklaring van den *Heidelbergſchen Catechismus*, der *Lydens-* en *Feeſtſtoffen*, der Nederlandſche *Geloofsbelydenis*, en *Formulieren*, in deze laatſte Deelen, behandeld, en gy zult overtuigd zyn, dat derzelver inhoud u altyd ſtof tot onderrichting en opbouwing in uw geloof zal aan de hand geven.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

GESCHIEDENIS van de KRISTELYKE KERK in de Achttiende Eeuw. Door A. YPEY, *Doctor in de Godgeleerdheid enz. Vyfde Deel. Te* Utrecht *by* W. van Yzerworst, 1804. 572 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 4: 10—

De Hoogleeraar YPEY vervolgt met dit *Deel*, zynen voortreflyken arbeid omtrent de Geschiedenis der Kristelyke Kerk in de Achttiende eeuw, met dezelfde uitvoerigheid, naauwkeurigheid en blyken van belezenheid en oordeel, waarvan de voorige Deelen getuigen. Dit Deel behelst I. *Hiſtorisch verſlag van de vermaardſte Godgeleerden, in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* II. *Historisch verſlag van de Systematiſche Godgeleerdheid in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* III. *Historisch verſlag van de Kristelyke Zedekunde in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* IV. *Historisch verſlag van de Uitlegkunde en Uitlegging des Bybels, in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* V. *Historisch verſlag van de Predikkunde, en het Prediken, in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* VI. *Historisch verſlag van de Bybelvertaalingen, in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* VII. *Historisch verſlag van het Katechetisch Onderwys in het Lutherſche Kerkgenootſchap.* VIII. *Historisch verſlag van de verbetering der Hooge en Laage Schoolen in het Lutherſche Kerkgenootſchap.*

Dewyl wy reeds meermalen van dit Werk geſproken hebben, zullen wy ons thans vergenoegen met het overnemen, by wyze van Uittrekzel, van het gene de Hoogleeraar ons bericht van de ſtelling der *Kantiaanſche* Schriftverklaarers. *Bladz.* 378.

„ Wat de ſtelling der *Kantiaanſche* ſchriftverklaarers aangaat: „ dat het zuivere godsdienſtgeloof als de hoogſte uitlegger der Heilige Schrifte beſchouwd behoord te worden, die, als zodanig, overëenkomſtig de uitſpraaken der Reden, alles, tot ſtichting, en verbetering, in een' louter zedelyken zin verklaart; al is het dan ook, dat zodanige uitlegging zomtyds zeer gedrongen voorkomt, ja, zomwylen in de daad zeer gedrongen is;"(*) die ſtelling wordt, zo het ſchynt, van hun allen thands niet even ſterk meer geliefkoosd. Zommigen ja blyven nog op denzelven met kracht en ernst aandringen."

„ Dan anderen hebben reeds gezien, dat KANTS onderſtelling, wanneer die te onbepaald genomen wordt, alles overſtaag werpt, wat vast moet ſtaan; waarom zy dezelve reeds meerendeels hebben laten varen, of er zich meer met behoedzaamheid

(*) Verg. II. D. *bl.* 127, 128, III. D. *bl.* 392. Zie breedvoeriger over deezen regel KANTS geſchrift zelf, *die Religion innerhalb der grenzen der bloſſen vernunft*, *bl.* 149-153. Men heeft deezen uitlegregel van KANT willen doen doorgaan voor het gene reeds door ORIGENES, omtrent den meervouwigen Bybelzin, ſystematisch is voorgedraagen; waar van wy hier voor meermalen hebben melding gemaakt. Doch dit oordeel is niet juist. Zulk een' uitlegregel, als KANT heeft voorgeſchreeven, heeft noch ORIGENES, noch iemand van vroeger of later tyd gekend. KANT is de eerſte, wiens aandacht er op gevallen is, altmands de eerſte, die dienzelven gemeen gemaakt heeft. Men leeze K. H. L. POELITZ, *Beynrag zur kritik Religionsphiloſophie.* Conf. Cl. VAN VOORST, *Oratio de Script. Vet. Chr.* ſtudio prudenter excolendo, p. 18—20.

van bedienen. — In het algemeen echter ſchynt men, door dit verſchil over de gegrondheid of ongegrondheid deezer *Kantiaanſchen* uitlegregels, er van overtuigd te zyn geworden, dat het elken onpartydigen ſchriftonderzoeker betaamt, den inhoud der oirkonden van onze kristelyke godsdienstleer, met eene kritiſche (*), filoſophiſche, ſcherpzinnigheid, in zo verre te beſtudeeren, als hy de, daarin vervatte, altyd en overal geldende, zo leerſtellige, als zedekundige, godsdienstwaarheden van haare, uit tyd en plaats ontleende, inkleeding zoekt afteſcheiden (†). Bezwaarlyk ondertuſſchen zal het zyn, — en een' geruimen tyd zal het wellig duuren, — eer men het, door zodaanig een kritiſch, filoſofiſch, uitlegkundig onderzoek, daar omtrent ééns wordt, wat waarheid is, en wat inkleeding, en de onpartydige ſchriftverklaarer, deeze van gene, zonder moeite, onderſcheiden kan. Tot nog toe althands is men, zo het my voorkomt, niet gelukkig geſlaagd; daar zommigen, door eene overdreeven yverzucht voor de hervorming der uitlegkunde, buiten het regte ſpoor vervoerd, met een anders prysſyk oogmerk, zeer veel tot de inkleeding gebragt willen hebben, 't welk anderen, myns oordeels, op goede gronden, meenen, dat tot de waarheid behoort (§).

Dan

(*) Wy bedoelen hier niet zo zeer inzonderheid de *Kantiaanſche* filoſofy, die anders ook de *kritiſche* genoemd wordt, om dat zy zich van de *dogmatiſche* en de *Sceptiſche* wysgeerte onderſcheidt, en tuſſchen die beiden den middenweg houdt; maar wy noemen het woord *Kritiſch* hier in den gewoonen zin, zo als het van alle wysgeerte, — want geene wysgeerte was ooit zonder oordeelkunde, — gebruikt kan worden.

(†) Verg. *Hiſt. Entwik. der Schikſale der Ch. Kirche, von* J. F. W. Thym, II. B. *bl.* 315.

(§) Zo zoekt men, by v. de wonderwerken, in den Bybel vermeld, natuurlyker wyze te verklaaren; alleen met

Dan God, die, in den gang der voorzienigheid, de, door het licht zyner openbaaring beſcheenen, menſchen langzamerhand wil te regt helpen, zal ook, ten deezen aanzien, moogen wy vertrouwlyk hoopen, hen, met den tyd, wel op den weg brengen, waar zy niet meer zo ligt dwaalen kunnen. Gelyk de wysgeerte thands den middenweg inſlaat tuſſchen twyfeling en ſtelſelzucht, zo zal ook, naar onze gedachten, op haaren tyd, de kristelyke godgeleerdheid zulk een' tuſſchenweg vinden, aan den eenen kant trachtende te vermyden twyfelächtige loszinnigheid, in het onderzoek der waarheid, en aan den anderen kant ſtelzelzuchtige voordeelen en misbegrippen. Veelen zyn er van overtuigd, dat men het daar reeds daadlyk heen wendt; maar hun oordeel is onderſcheiden. „ Men vraagt, wat moet er alzo van worden?" — dit zyn de woorden van den ſchranderen denkenden TIEFTRUNK (*), welke wy hier overnemen, — „ deeze zweeft tuſſchen vreeze en hoop; gene ziet niets, dan onzalige voorboden eener akelige toekomst; en ik — voorzie in dit alles kenſchetzende voortekenen eener gelukkige na-

oogmerk, om of den Bybel te zuiveren van het gene men meent, dat in geen godsdienstboek te pas komt, of om ten minſten de eer der Bybelſchriften, daar door, tegen de aanvechting der godsdienſtſpotters te beveiligen. Voor eenige jaaren gaf, ten zodanigen einde, de Archidiaken ECK een geſchrift uit, hebbende den tytel van, *Proeve, om de wondergeſchiedenisſen des N. Testaments uit natuurlyke oorzaaken te verklaaren;* waartegen onder anderen, FISCHER, Predikant te *Burgſcheidingen*, ten jaare 1795—1797 zyne verhandeling, *over de Bybelſche wonderen* heeft in 't licht gegeeven; welke ten jaare 1799, in het Nederduitsch vertaald, en te *Utrecht*, by onzen Uitgever, is uitgekomen.

(*) In zyn werk *over de ſtaatkunde en wetgeeving*, vertaald door W. R. OP TEN NOORT, en uitgegeeven met eene voorrede van mynen geachten ambtgenoot en vriend B. NIEUWOFF, *bl.* 10.

nakomelingſchap. Ik zie in deezen veelvuldigen ſtryd, waarin het grootſte gedeelte der beſchaafde wereld betrokken is, een gevolg der aanrypende menschheid, die tot zelfbezef haarer oorſpronglyke waarde ontwaakt, haare krachten gevoelt, haare rechten erkent, en haar doel ter harte neemt." — Dat het dan, van nu af aan, elk godsdienstvriend maar meer te doen zy om waarheid en leugen te onderſcheiden! „Waarheid! waarheid!" zegt elders de voortreflyke VAN ALPHEN (*), „moet thands de keuze zyn van alle weldenkenden, die zich, door het ſtuifzand van den tegenwoordigen werwelwind, de oogen niet willen laaten verblinden." (†)

(*) *Zie 's Mans a. w. bl.* 232.

(†) Digna est, quæ legatur Cl. REGENBOOGEN Oratio *de extremis, in quæ interpretes Sacri Codicis paſſim prolapſi ſunt, ſedulo cavendis.* Artis hermeneuticæ cultoribus etiam de optima nota commendare mihi cum primis hic liceat Cl. VAN VOORST Orationem, de J. A. ERNESTIO, *optimo post* H. GROTIUM *duce et magiſtro interpretum N. Fœderis.*

III. HOOFD.

III. HOOFDSTUK.

Het LEVEN van JAN KASPER LAVATER, door deszelfs Schoonzoon, GEORGE GESSNER. *Uit het Hoogduitsch. Tweede Deel. Te* Amsterdam *by* J. Allart, 1803. 478 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3 : —

De XVI Jaren van LAVATER's leven, welke dit Deel bevat, zyn de jaren zyner levendigste werkzaamheid, van zyn werkzaamst leven; de *Inhoud* van hetzelve zal den Lezer de menigvuldigheid en het gewigt der zaken doen kennen. Zie hier denzelven:

Eerste Hoofdst. *Dood van* HENDRIK HESS. *Het begin der vriendschap met* PFENNINGER. *Aanmerkingen wegens de vriendschap van* LAVATER. II. LAVATER *en* MENDELSSOHN. *Werkzaamheden als Schryver van* 1770 *tot* 1771. III. *Beschouwing van* LAVATER's *huislyke omstandigheden ten tyde van den hongersnood. Onderzoek nopens de leere van het geloof, het gebed en den geest.* IV. LAVATER's *handelwyze in de geschiedenis van eene dweepster, die veel opziens baarde.* V. LAVATER's *gevoel van lof en berisping. Dood van zyne Moeder. De opvoeding zyner kinderen. Iets van zyn godsdienstig karakter. Beschouwing van den toestand van het Christendom.* VI. LAVATER's *werkzaamheid; levendigheid; aanvallen op zyne rechtzinnigheid; grondbeginselen der gelaatkunde; ascetische werk-*

werkſaamheden; dood van zynen Vader. VII. *Reize naar 't Emſer bad.* VIII. *Terugzicht op de afgelegde reize. Eerſte Deel van de* Gelaatkundige Fragmenten. *Brief aan* Lavater *door een' naamloozen ſchryver, en gevolgen daar van.* IX. *De verſcheide arbeid van* Lavater *als Godgeleerde, als Christen, en als Schryver. Reisje met den Heer* Zollikofer. *Geſprek met Keizer* Joseph *over de* Gelaatkunde. X. *Schriften tegen* Lavater. *Geſchiedenis en oordeel over* Gessner. XI. *Verkiezing tot het Diakonaat by de* St. Pieters Kerk. *Verſcheide gewigtige Anekdoten van zyn karakter en zyne geſchiedenis. Bearbeiding der Openbaring van* Johannes. XII. Lavater's *wraaking van het overhand neemend Deïsmus; zyn Redevoering daarover in de Synodale Vergadering te* Zurich. XIII. *Wederom iets over* Lavater, *als Schryver. Bezoek by den ter dood veroordeelden* Wazer. XIV. Lavater's *gebruikmaaking van zynen tyd; arbeid en uitſpanning; weldaadigheid; werkzaamheden als Schryver in de jaaren* 1780 *en* 1781. XV. *Verkeering met menſchen van allerleie Godsdienſtige Gevoelens. De Grootvorst en Grootvorstin van Rusland. Huislyke toneelen. Ziekte.* XVI. *Over de aantyging van een geheim Katholicismus. Reize met zynen zoon naar* Offenbach. *Bezoek van belangryke vreemdelingen.* XVII. *Aanmerkingen over het byzonder karakteristieke in de Werken, welke* Lavater *van het jaar* 1781 *tot* 1784 *ſchreef en in het licht gaf.* XVIII. Lavater's *ziekelykheid* 1784. *Verblyf by* Hotze *en te* Pfeffers. *Grondbeginſelen omtrent beroepingen. Neiging tot verbeteringen.* XIX. *Weder eenige karakteristieke trekken uit zyne ſchriften van het jaar* 1785. *Bezoek van* Spalding's *zoon. Wenken eener beroeping naar* Bremen. XX. *Reize met den*

Graaf

Graaf van Reuss *naar* Geneve. *Magnetismus. Beſluit van het Tweede Deel.*

Eene en andere merkwaardigheid uit het leven van dezen grooten man hier te lezen, zal, hopen wy, aan onze Lezers niet mishagen. Hiertoe behoort eene treffend merkwaardige gebeurtenis, in het jaar 1773, welke de Heer Gessner ons *Bladz.* 103 dus verhaalt:

In de maand Augustus had hy zynen vriend, Doctor Hotze te *Richtersweil*, een bezoek gegeven, van waar hy, op den achttienden, aan zyne vrouw ſchreef, hoe hartelyk vergenoegd hy aldaar was. Den volgenden dag was zy op zyne kamer, alwaar haar op éénmaal een zoo verſchriklyke angst overviel, dat zy doodlyk verlegen wierd. Zy was te moede, als of haar man zich in een ongemeen gevaar bevond, of dat hem reeds een ongeluk getroffen had. In deezen doods-angst gaat zy naar 't benedenvertrek by haaren ſchoonvader, en klaagt hem de benaauwdheid, die haar kwelt. De goede oude man ſtelt haar gerust: „ waarvan toch eensklaps zulk een bekommernis? Gy hadt immers nog gisteren van hem de heuchelykſte tydingen, en wat zou hem thans zyn overgekomen? Het gebeurt meermaalen, dat men van zulke benaauwdheden wordt aangetast, die in den grond niets te beduiden hebben; men moet daar geen acht op geven" enz. Doch gelyk het gewoonlyk met zulke vertroostingen en gerustſtellingen gaat, ging het ook hier. Zoo lang de oude vader ſprak en zy tegen de beangstheid kampte, meende zy iets te vermogen; maar zodra zy weder op Lavater's kamer kwam, overviel haar de verſchriklyke beangstheid weder; zy wierp zich op eenen ſtoel, bad en wrong de handen, als of zy reeds het lyk van haaren geliefden zag."

„ En ziet! juist op dit uur was haar man in het oogſchynlykſte levensgevaar, en worſtelde met

den

den dood. Hy had, naamlyk, van *Richtersweil* naar *Oberried* by den godvruchtigen Predikant Däniker, aldaar, ter ſcheep willen overvaaren. Het water was ſtil, toen hy zich aan boord begaf; twee ſchippers zouden hem overbrengen; weldra kwam er een tamelyk ſterke wind op, die het ſchip met zwellende zeilen voortdreef. Hy zat aan eene tafel en tekende een portrait. Zoo ging het een poos voort, tot zy juist op die plaats kwamen, ter zyde van de *Au*, alwaar het de gevaarlykſte hoek van het Zuricher meir by ſtorm is. De ſtorm wierd al heviger, de golven vreeslyker, het gevaar nam ieder oogenblik toe, dat het ſchip verbryzeld zou worden. Lavater, die in zedelyke gevaaren, gelyk wy reeds uit eenige trekken van zyn leven weeten, moedig was als een leeuw, was in gevaaren van dien aart zeer vreesachtig. Het wankelen van een rytuig, het ſchommelen van een boot, kon hem een pynlyken angst aanjaagen. Men denke, hoe hy thans te moede was, daar de ervarene en onverſchrokkene bootslieden malkander met een benaauwde ſtem toeriepen: „Heere Jesus! wy zeilen in den grond! de zeilen neêr! — Hou! hou vast! om Gods wille! Ziet gy die rotſen daar! myd toch! myd toch! — Goede God! het kraakt — wy zyn weg! wy zyn kinderen des doods!" Toen de maſt neergeſlagen wierd; toen de zeelieden tegen hem zeiden: „In Gods naam! er is niets meer aan te doen," — toen ligt Lavater met een doodelyke angstzweet, tot God biddende; denkt niets dan aan den dood — aan zyne echtgenoote en kinderen — zyne geliefden. Diep uit het binnenſte zyner ziel ſmeekt hy tot hem, die den ſtorm kan doen bedaaren, om redding en ontferming — en hy wierd gered... Welk een wederzien, toen hy zyne geliefde, die in een bang voorgevoel de doodsangst met hem deelde, weder in zyne armen ſloot!" —

Men

Men zal hier ook gaaren lezen het oordeel van LAVATER over STEINBART's Boek: *Leerſtelſel der zuivere wysbegeerte en leere der gelukzaligheid van het Christendom.* Zyn oordeel over dit Boek was: Bladz. 262. „ Een klaar denkend, ſomwylen ſcherpzinnig en van het geen hy voor waarheid houdt doordrongen Schryver, die met wysheid en waardigheid zyne medemenſchen tot gelukzaligheid wil opleiden; die de behoeften zyner eeuw kent; vervuld met het moedig beſluit om, zonder een onberadene drift of geweld; het algemeen verlangen van denkende en gevoelende, Godsdienstbehoevende menſchen, door de aanwyzing van eenen ten hoogſten redelyken Godsdienst, te voldoen, en tegen alles, wat hem vooroordeel, ſchynt te zyn, met *licht* en *kracht*, echter beſcheidenlyk te ſtryden — zulk een Schryver verdient, bovenal, opwekking, achting en dankbaarheid. In zoo verre is gewislyk STEINBART een voorbeeld, voor menſchen die een algemeen vooroordeel tegen den Godsdienst hebben, welke tot hiertoe, van den grootſten hoop der menſchen, voor de *beste* en *eenige leer der gelukzaligheid* is gehouden — en die echter ook zich by dat geen, wat men *natuurlyken Godsdienst* noemt, niet volkomen konden gerustſtellen; voor menſchen, die in het christelyk leerſtelſel wel veel voortreflyks, maar nog veel meer aanſtootelyks, en met de rede ſtrydig meenen te vinden, en het zich zelven niet toevertrouwen om het voortreflyke afteszonderen van dat geen wat hun aanſtootelyk ſchynt; voor de zodanigen zal dit geſchrift ten hoogſten welkom, en, zoo als ik oprechtelyk geloof, ten hoogſten nuttig zyn, wanneer zy zich naamlyk kunnen voorſtellen: dat is de *christelyke* leere der gelukzaligheid:"

„ Maar nu — het boek en deszelfs inhoud *op zich zelven* beſchouwd, als een op zich zelven ſtaand

ſtaand gevoelen, — wat is 't? Is het wel, wat het *moet* wat het *wil* zyn? — *De zuivere leere der gelukzaligheid van het Christendom?* — Geen andere? Van dat Christendom, 't welk van Christus en deszelfs *Apostelen* afkomſtig is? De geheele, zuivere, echte, onvervalschte — getrouwlyk en zonder kunstenary opgegevene leere van het Euangelie? — Ik zeg, als een vry, onafhanglyk medelid der letterkundige, Godgeleerde en Christelyke wereld, zonder hiermede tegen te ſpreken, wat ik zoo even van dat boek zeide; zonder eenig bedenken, zonder eenige vreeze van te dwaalen, recht uit en volſtrektelyk *Neen!* Veel, zeer veel ontbreekt 'er van dat geen, wat het Christendom wezenlyk, dat is, *eigenaartig* en *karaktertſtiek* toekomt. Ik houde hetzelve voor niets meer en niets minder, dan een fyn *Deïsmus* — eenigzins Christelyk opgekleurd, en geenzins voor zuiveren, echten, Apostoliſchen, christelyken Godsdienst; ik beſchouw het als een ongelukkige pooging, van de nieuwere wysbegeerte met het Christendom overeen te brengen; als eene *Kapitulatie* met het geſlacht onzer eeuw, dat de behoefte van Godsdienst gevoelt, maar het echte Euangeliſche Christendom, deels niet kent, deels in twyffel trekt; voor de onwaardige *Kapitulatie* van eenen *Wysgeer*, voor wien *waarheid*, — niet overeenbrenging met de waarheid — voor wien waarheid de eerſte, heiligſte, eenige wet moet wezen; — van eenen *christelyken* Leeraar, die, *als een zodanige*, volſtrekt niet bevoegd is, om het oude, geſchiedkundig bepaalde en door oirkonden bevestigde Christendom naar den ſmaak zyner eeuw, naar het ongeloof, het zwak geloof, het half geloof, te kneeden."

Zoo yverde Lavater tegen de zoogenaamde verlichters in het gemeen, die, onder het voorwendzel van het Christendom te zuiveren, en re-

delyk te maken, hetzelve, in de daad, aan eene zyde trachten te ſchuiven. In eene openlyke Synodale Vergadering, ondernam hy eene nadrukkelyke redevoering te houden, over de noodzaakelykheid en den pligt der Christen-Leeraren, om zoodanige onderneemingen tegen te gaan, welke redevoering ook hier zakelyk gelezen kan worden. Doch, hem werd kort en droog ten antwoord gegeven: „ *De zaak behoort hier niet.*" „ In de volgende Synodale vergadering," zoo lezen wy *Bladz.* 282. „ mag LAVATER voor ſlechts weinige woorden te ſpreeken. — Ten einde het echter vooruit niet zou bekend wezen, of dat hem tegenwerpingen omtrent zyn voornemen mogten gemaakt worden, hield hy het zoo geheim, dat hy aan geen' menſch, ik geloof zelfs niet aan zynen vriend PFENNINGER, 'er een woord van zeide. Het was dus zeer verraſſend, toen LAVATER in de Vergadering het eenig geſchikte oogenblik waarnam, opſtond en zei: „ Vaders en Broeders! Vreest niet, dat ik weder eene Redevoering zou willen houden; ik heb ſlechts kortlyk eene gelykenis voortedragen: In eene vergadering van herders, te ſamen gekomen om te raadpleegen, wat tot het best hunner kudden dienlig zy, ſtond een van de jongſte herders op en zeide: hier en elders hebben zich wolven laten zien, die voor onze kudden gevaarlyk kunnen worden; dat men derhalven raadpleege over de behoedmiddelen, welke dienen in het werk geſteld te worden. Maar de Vergadering der herderen antwoordde: *Die zaak behoort hier niet.*" — Hierop zweeg LAVATER en ging weder zitten, zonder er een enkel woord by te voegen."

Doch wy zouden ligtelyk de palen van een Uittrekzel te buiten gaan, indien wy meer merkwaardigheden wilden bybrengen. Het aangehaalde zy genoeg, om den Lezer naar het werk zelve be-

begeerig te maken; tot het welk wy hem verzenden; met verzekering, dat hy daarin veel zal ontmoeten, het welk zyne aandacht dubbel waardig is.

IV. HOOFDSTUK.

Het WORDEN, het LEEVEN, de GEZONDHEID, de ZIEKTE en de DOOD des Menschlyken Ligchaams, volgens de leer van BROWN, *voorgesteld, nader ontwikkeld en ten gebruike van leergierige Geneesheeren en anderen aangenaam en leerzaam beschreeven door* ANTHONY NAEGELE, *Doctor in de Genees- en Heelkunde te* Dusseldorp, *en Hofmedicus van zyne Doorluchtige Hoogheid den Keurvorst van* Paltz Beijeren. *Naar het Hoogduitsch. Te* Haarlem, *by* François Bohn 1804. 126 *Bladz. gr. Octavo. De Prys is f:* 18.

JOHN BROWN, van geboorte een Schot, kwam omtrend in 't jaar 1736. ter waereld: in zyne eerste jeugd was hy op het linnenweeven; maar nog een jongen zynde toonde hy reeds blyken van zoodaanige vermogens, dat zyne ouders beslooten, hem tot de geleerdheid opteleiden. Weldra behaalde hy op de Latynsche Schoolen de algemeene verwondering, want binnen korte jaaren was hy de Latynsche en Griekse taalen volkomen

meester; zyn geheugen was onvoorbeeldig ſterk."

„ In 1759 woonde hy de voorleezingen over de Geneeskunde te *Edimburg* by, alwaar hy zich, door het vervaardigen van de uitmuntendſte Latynſche *Diſſertatien*, ten dienſte van zyne rykere mede-leerlingen, aanzien en onderhoud verſchafte. Hier verwierf hy zich de Vriendſchap van CULLEN, die echter van korten duur was; waarſchynlyk wierdt zy door de wangunst verſtikt."

„ In de voorreeden van zyn werk legt hy de volgende bekentenis af: „ Voor twintig jaaren had hy zich aan de Geneeskunde toegewyd. De eerſte vyf jaaren had hy toegehoord, en geloofd, en het aangeleerde voor eenen zeer kostbaaren ſchat aangezien. De tweede vyf jaaren ſchikte hy 't geleerde in orde en polyarte het: In de derde vyf jaaren begon hy te twyffelen, en bevond eindlyk, dat hy nog niets had geleerd. Hy zuchtte, bitter verdrietig, over het veelvuldige gebrekkige en onzeekere, dat tot dus ver in de Geneeskunde plaats had. Eindlyk in de laatſte vyf jaaren gong hem een licht op. Het was, als of hy op éénmaal uit de duisternis, waarin hy zich tot nu bevond, in eenen nieuwen verlichten oord gekomen was. Hy vond het licht, en liet 'er zonder arg allen in deelen; maar de blinden wilden in 't begin geheel niet zien; zy bevonden zich wél by de duisternis, en daarom ſchroomden zy voor alle verlichting."

„ Tegen het jaar 1780 kwam zyne proeve van eene nieuwe Geneeskunde, of liever zyn nieuw leerſtelzel over de wetten der geheele leevende Natuur in 't licht."

„ BROWN verſtond zich ſlegt op huishouden; daar by was hy Vader van een talryk gezin; zyne huishouding gong op 't laatſt zoo ver agter uit, dat hy om ſchulden in hechtenis geraakte, en, hier gedroeg hy zich als een andere SOCRATES,

wyl

wyl hy zyne leerlingen nog in de gevangenis onderwys gaf. Na 't herkrygen zyner vryheid verliet hy welgemoed zyn Vaderland, en begaf zich naar *London*. Ook hier werden zyne huislyke omſtandigheeden op den duur meer bedenklyk, en zyn altoos reedlyk caracter verwierp alle bypaden der vleiery en kwakzalvery. Eindlyk bezweek hy in 't jaar 1788 in den ouderdom van byna twee-en-vyftig jaaren. Hy liet een talryk huisgezin na, dat na zynen dood door ondersteuning geholpen moest worden. Hy was mede één van die Geleerden, welke men by hun leeven laat uithongeren, en wier waarheeden eerst door den tyd zegenphaalen."

„ Deeze nieuwe Leer kwam eerst uit *Engeland* over naar *Italien*, alwaar zy de goedkeuring en dankbaarheid van alle vrienden der menschheid, en van alle dóór-denkende Geneesheeren verwierf; van daar verbreidde zy zich langzaamerhand door *Duitschland*. De eerſte verdeedigers van dezelve op Duitſchen grond waren vóór allen: De heroemde Wrikard, Jos. Franck en Röschlaub. Deeze Mannen hadden byna met alle Hoog-Leeraaren en alle tydſchriften te doen, en ſtreeden met all' dien moed en arglooſheid, waarop de waarheid aanſpraak heeft. Ook *Frankryk* bemerkt reeds den dageraad van deeze nieuwe Leer."

De hoofdzaak in het ſtelſel van Brown is, de opwekbaarheid van het ligchaam, door prikkeling, zoodat ons leven is een gevolg der werking van zekere uitwendige prikkelingen op de opwekbaarheid van ons ligchaam; ons leeven is dus een afgedwongene ſtaat, en het denkbeeld van eene inwendige Natuur, die als 't ware vrywillig in ons werkzaam is, vervalt. De opwekbaarheid maakt het onderſcheid tuſſchen de bewerktuigde, en de enkel phyſiſche Natuur."

Van leven, gezondheid, ziekte en dood, levert het ſtelſel van BROWN de volgende denkbeelden.

„ A.) Wanneer de meergemelde prikkelingen ten leeven op de opwekbaarheid onzes ligchaams wenken, dan ontſtaat daaruit de opwekking van hezzelve, het leeft, en dit leeven hangt wel degelyk van de werking der prikkelingen af; gaan deeze voort te werken, dan gaan wy ook voort te leeven; werken deeze prikkelingen zoo wel alle te zamen, als iedere op zich zelve, met behoorlyke kracht, geëvenredigd aan de hoeveelheid onzer opwekbaarheid, voort, dan is de opwekking onzes ligchaams zoodanig, als zy behoort te zyn; alle deszelfs verrigtingen gaan met behoorlyke kracht en gemaklykheid van de hand; en 't gevoel daarvan is de gezondheid."

„ B.) Werken deeze prikkelingen ten leeven niet ſterk genoeg, of ontbreeken zelf zommige derzelve geheel, dan wordt ons ligchaam niet behoorlyk opgewekt; deszelfs verrigtingen verflauwen, wy bevinden ons ziek, zwak; in deezen is onze opwekbaarheid opgehoopt, ons geheele ligchaam is meer vatbaar voor prikkeling, wyl deszelfs opwekbaarheid niet behoorlyk verbruikt wierdt. Deze zwakheid noemt BROWN de eigentlyke zwakheid: Hiertoe behooren by v: de zwakte der oogen door langduurig gemis van licht; bloedvloeingen en waterzucht door kommer en gebrek, of door veel purgeeren, of overmaatig laterlaaten veroorzaakt; teering door herhaald verlies van allerleije zappen, enz. In alle deeze ongeſteldheeden is de opwekbaarheid onzes ligchaams opgehoopt; waarom dan ook in deezen de geneezing alleen door een trapsgewys gebruik van geringe middelen ter prikkeling bewerkſtelligd wordt; immers hier werkt de geringſte prikkeling reeds ſterk. Men kan dit zelf wel door eene zoort van berekeening eenigzins duidlyk maaken; by v: wy willen onderſtellen;

len: Tot volkomene gezondheid worden vereischt 10 graden opwekbaarheid, en 10 graaden prikkeling; de opwekking daarvan zal 20 zyn, en 't gevoel deezer is Gezondheid. Maar, nu neemen wy een ligchaam, welks opwekbaarheid door gebrek aan prikkeling van 10 tot op 15 graden gereezen is, zo heb ik thands, om de opwekking tot op 20 graaden te brengen, niet meer 10, maar máár 5 graden noodig."

„ C.) Werken de prikkelingen ten leeven te hevig op ons ligchaam, of zyn 'er eenige ſterke en ongewoone prikkelingen bygekomen, dan wordt ons ligchaam te zeer opgewekt, alle verrigtingen van 't zelve worden in hunne werkzaamheid te zeer verhoogd, wy gevoelen ons ongeſteld; deeze ongeſteldheid noemt BROWN *ſthenia*, (ziekte uit de ſterkte) en hier zyn verzwakkende middelen dienſtig: als aderlaaten, purgeer- en braakmiddelen, beneevens ligte, ſchraale ſpys en koude; omdat alle deeze dingen eene ſtrekking hebben, om de te hoog opgewondene opwekking, door het onttrekken der prikkeling, langzamerhand weêr tot op den graad der gezondheid te doen zakken."

D.) Wanneer de prikkelingen ten leeven nog langen tyd met haare overmaatige ſterkte voortwerken, dan gaat de ſtaat van ſterkte eindlyk ook in zwakheid over: de te vooren al te zeer verhoogde werkzaamheid van alle verrigtingen onzes ligchaams neemt ten laatſten af, wyl de opwekbaarheid te haastig, en haastiger, dan dat zy zich in denzelfden tyd weêr zou kunnen herſtellen, verbruikt wordt; deeze zwakheid noemt BROWN de oneigentlyke. Hiertoe behoort de waterzucht, het podagra, de beroerte en meer andere ziekten van Drinkers, die met hunne opwekbaarheid geen huis weeten te houden, maar dezelve door misbruik van ſterke prikkelingen al te vroeg verkwisten."

„ Volgends Brown zyn 'er maar drie zoorten van algemeene ziekten, en twee wegen tot den dood; naamlyk: Wy ſterven 't zy aan eigentlyke 't zy aan oneigentlyke zwakheid; en wy zyn ziek of van ſterkte, of van eigentlyke of van oneigentlyke zwakheid. (*) Doch deeze drie ziekten kunnen het allerverſchillendſte voorkomen hebben; dat is, dezelfde ziekte vertoont zich dikwyls onder de meest onderſcheidene toevallen; en de meest onderſcheidene ziekten vertoonen zich dikwyls met byna dezelfde toevallen."

De Heer Naegele heeft dit Boekjen zoo bevattelyk ingericht, dat ieder een, ook zonder Geneeskundige te zyn, met nut en genoegen waarnemingen omtrent zyn eigen ligchaam kan doen. Zonder echter den ongeoefenden in de Geneeskunde door dit Werk medicinale kundigheden te willen mededeelen, als ondervindende daaglyks maar al te veel, dat niets de lydende menschheid meer benadeelt, dan Geneeskundige volksboeken.

De loop der behandeling van dit Boekjen is, na een inleidend vertoog over den mensch, de behandeling: *Hoe ontvong de mensch zyn aanwezen? Wat is leven? Over de wyze van werken der prikkelingen tot ons leven onontbeerlyk, elk in 't byzonder: de lucht, de warmte, het licht, van de voeding, als prikkeling ten leven, van de prikkelingen der zenuwen, als prikkelingen ten leven, van de beweging, als prikkeling ten leven, van de driften, als prikkelingen ten leven.*

Terwyl het aan de geoefenden in de Geneeskunst ſtaat, het ſtelſel van Brown zelf te beöordeelen, kunnen wy dit boekjen, het welk misſchien zal vervolgd worden, aan alle onderzoeklievenden met ruimte ter lezing en overweging aanpryzen.

(*) Ziekten en ſterfgevallen door plaatzelyke gebreken, of door uitwerking en invloed van mechaniſche inſtrumenten kunnen hier niet bedoeld worden.

V. HOOFD-

V. HOOFDSTUK.

TAFEREEL der OUDE GESCHIEDENIS; bevattende de vorderingen der Kunſten en fraaije Wetenſchappen, door W. RUTHERFORT, *M. D. Uit het Engelsch vertaald. (In Twee Deelen.) I. Deel. Te* Zutphen *by* H. C. A. Thieme, 1804. 490 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3 : 4 -

De Schryver van dit geſchiedkundig Werk, het welk een Tafereel der Oude Geſchiedenisſen bevat, van haar begin ſedert den Zondvloed tot aan den val van het Thebaanſche ryk, heeft daarin de grenzen van de Fabel van die der ware geſchiedenis pogen te onderſcheiden, om de menſchelyke zaken uit zulk een oogpunt te beſchouwen, dat zy niet ſlechts mogen ſtrekken, om het verſtand te verlichten, maar ook om het hart tot deugd te vormen, en beginſelen eener ware godsvrucht in te boezemen. Hy heeft, ten dien einde, het meest belangryke der Geſchiedenis, zoo beknopt mogelyk, op eenen zeer onderhoudenden en wysgerigen trant voorgedragen, en tevens de vorderingen der menſchelyke ontdekkingen, van fraaije Kunſten en Wetenſchappen met de reeks der geſchiedkundige gebeurtenisſen aan een geſchakeld, ten einde dus ſtoffe tot nadenken en verder onderzoek aan de hand te geven, het welk niet alleen ten nutte van de Jeugd kan dienstbaar zyn, maar ook belangryk wezen voor ieder in het gemeen.

Dit eerſte Deel is in XIV Hoofdſtukken verdeeld, welke behelzen: I. *Beſchryving en Historie van Egypte.* II. *Van de Kunſten en Wetenſchappen door de Egyptenaars aangekweekt.* III. *Van het Aſſyriſche of Babyloniſche Ryk.* IV. *Van de Regeringsvorm, Godsdienst, Wetenſchappen, Kunſten, Zeden en Gewoonten der Babyloniers.* V. *Van de Meden en Perſen tot aan den dood van* CYRUS. VI. *Geſchiedenis der Perſen van 't begin der regering van* CAMBYSES *tot aan de verovering van Indië door* DARIUS HYSTASPES. VII. *De Regering, Wetten, Zeden, Gewoonten en Godsdienst van de Perſen.* VIII. *Algemene aanmerkingen omtrent de opkomst en den voortgang der Aſiatiſche Regeringsbeſturen.* IX. *Van de Phœniciers.* X. *Van de Joden.* XI. *Van Griekenland.* XII. *Van de Regering, den Godsdienst, de Kunſten, Zeden en Gewoonten der Aloude Grieken.* XIII. *Van de omwentelingen veroorzaakt door de terugkomst der Heraclideu, en van het Spartaanſche Gemeenebest.* XIV. *Van het Atheenſche Staatsbeſtuur en Geſchiedenis der Grieken tot aan 't einde van den eerſten Perſiſchen oorlog.*

Het verſtrekt tot geene geringe aanpryzing van dit Werk, dat niet alleen liefde tot waarheid, maar ook eerbied voor den Godsdienst de pen van den Schryver beſtuurd heeft. Dit blykt voornamelyk in zyne Berichten nopens de Joden. „ De Geſchiedenis," zegt hy *Bladz.* 294 „ van dit zonderlinge volk verdient onze aandacht in twee zeer verſchillende en gewigtige opzigten: in zyne burgerlyke en tevens in zyne Godsdienſtige betrekking, als een oostersch volk, en als 't volk van God. Uit het eerſte gezigtpunt beſchouwen wy het in het zelfde licht als andere natien, welke het onderwerp zyn van de hiſtoriſche pen. Uit het tweede als de gunſtelingen der Voorzienigheid, in

in wier handen die openbaring van den hemel was toevertrouwd, welke eens de verst afgelegene natien, en de onbekendſte hoeken van de aarde moest verlichten."

Na vervolgens de Geſchiedenis der Jooden van ABRAHAM af tot het innemen van *Jeruſalem* door de *Chaldeën*, oordeelkundig behandeld te hebben, vervolgt hy *Blads.* 301.

„ Als wy de Joden in een Godsdienſtig licht beſchouwen, opent zich eene verhevener orde van zaken ter onzer beſpiegeling. In de menigte van geſchiedkundige verhalen, welke de oudheid tot later tyden heeft overgebragt, zien wy, dat menschlyke ſtaatkunde en heerschzugt de ondermaanſche zaken beſtieren, en omwentelingen in de wereld te wege brengen, maar wy ontdekken nergens dien Almagtigen arm, waardoor al wat in 't Heelal beſtaat in beweging gebragt en geregeerd wordt. De heilige boeken leggen de geheime oogmerken der Voorzienigheid voor ons open, en ligten den ſluier op, welke de raadſlagen van de Almagt bedekt. De openbaring aan de eerſte ouders van 't menschlyke geſlacht na hunnen afval op eene bedekte wyze gedaan, dat een godlyk perſoon uit hun geſlacht zoude voortkomen om de nadeelen van hunnen val te herſtellen, en den mensch tot zyne oorſpronglyke waardigheid te rug te brengen, moest, alhoewel in de volgende eeuwen in vergetelheid gekomen, egter eens aan de wereld verkondigd worden. Doch het is eene der wetten, naar welke alle de handelingen der Voorzienigheid beſtierd worden, dat naamlyk volmaaktheid van allerlei ſoort trapswyze voortgaat, en niet plotslyk worde daargeſteld. In alle de werken der natuur is een begin en een voortgang by trappen. De plant ſpruit voort uit eene tedere ſcheut; en het dier groeit op uit een' kindſchen ſtaat. De mensch zo wel

in

in zyne maatſchaplyke als byzondere betrekking, vordert ſlegts trapswyze in volmaaktheid. Beſchaving en verfynde zeden, uitvindingen van kunſten en ontdekkingen van wetenſchappen; wysheid in het geven van wetten, en volmaking van ſtaatkundige inſtellingen, zyn niet op eens verkregen, maar zyn ſlegts gevolgen van langdurigheid van tyd en de trage vrugten van eene trapswyze verkregen ervaring door onderzoek en navorſching gedurende verſcheiden eeuwen.

Deze wet, welke zoo wel in de natuurlyke als zedelyke wereld gevestigd is, heeft ook plaats in het Godsdienſtige. Het licht der openbaring wierd niet op eens, en in deszelfs vollen luister over alle de volken verſpreid. Het ſchemerlicht van den dageraad brak aan voor den glans van den middag. Grote doeleinden worden zelden zonder behoorlyke voorbereiding ten uitvoer gebragt. Het betaamde de verſchyning van eenen Gezant uit den hemel, de geboorte van een' Vorst, op wiens ſchouderen het beſtuur van de wereld zoude rusten, vooraf aan te kondigen. Met dit doel verkoos God zich de nakomelingen van ABRAHAM uit als een byzonder volk, en ſtelde de huishouding in onder de Mozaiſche wet. Ter dier tyd hadden de volken der aarde de zuiverheid van den natuurlyken Godsdienst bedorven, en de overleveringen der openbaring vergeten of verwrongen. Aan de ydele hersſenſchimmen hunner verbeeldingskragt, of misdadige driften bot vierende vervielen zy tot de verachtelykſte en betreurenswaardigſte afgodery. Een bedorven eeredienst, onreine gewoonten, en bloedige plegtigheden namen by hun de overhand. Hun Godsdienst was ongodsdienſtigheid. Men ſtigtte altaren voor de elementen, voor de ſterren, voor de ſterflyke menſchen, voor alles, behalven voor den waren God. De wereld ſcheen als uit de handen van haren

ſchep-

ſchepper losgerukt, en onder de heerſchappy van boze geesten, en den mensch vyandige magten gebragt te zyn. Terwyl de menschlyke zaken in dien toeſtand waren, kwam God genadiglyk tusſchen beiden, nam op eene buitengewone wyze het beſtier over de wereld weder op zich, en openbaarde zich op nieuw aan eene wereld, die zyn beſtaan ſcheen vergeten te hebben: Een volk nam hy in zyne byzondere beſcherming, redde het van de ſmet en bedorvenheid der naburige natien; onderwees het in de grondbeginſelen van eenen zuiveren Godsdienst, en gaf het een wetboek ten einde zyn gedrag naar het zelve te regelen."

„ Zyn voornemen was niet om dit zyn uitverkoren volk uit de dikke duiſternis, waar in het te voren wandelde, aanſtonds in het volle daglicht te brengen, om het in eens uit de diepte der valley tot op den top van den berg te verheffen; maar om deszelfs voortgang door langzame ſchreden te bevorderen, overeenkomſtig met de broosheid der menſchlyke natuur, en de bedoelingen der Godlyke Voorzienigheid. Een ſchemerlicht was voldoende voor den uchtendſtond der wereld; de kindſche ſtaat der maatſchappy was niet ryp voor een volmaakter onderwys, en de natie, voor wier vatbaarheid deze wetten berekend waren, was onbekwaam om de zuiverſte en verhevenſte leſſen van wysheid te ontvangen."

„ De openbaring, waar door God zich aan zyn uitverkoren volk bekend maakte, was voor deszelfs toeſtand, en den toenmaligen ſtaat der wereld geſchikt. Terwyl afgodery over het algemeen by de naburige natien de overhand had, wierd de Godsdienſtige vereering van een Opperst Wezen, den Schepper en Beſtuurder der wereld, oneindig in wysheid, magt en goedheid, den wreeker van ſchuld, doch den voorſtander en beſcher-

schermer van vroomheid, door Godlyk gezag onder het volk van Israël vastgesteld. Ten einde de natuurlyke geneigdheid van den mensch tot bygeloof tegen te gaan, en de bestemming van den Heidenschen eeredienst, welke de slipte waarneming van uiterlyke plegtigheden en gewoonten in de plaats van godsvrugt en deugd stelde, voor te komen, wierd er verklaard, dat het middel om Gode welbehaaglyk te zyn bestond in zuiverheid van hart en oprechtheid van wandel. De waardige en Gode welbehaaglyke aanbidder in den tempel des Allerhoogsten moest niet voor Hem komen met duizenden van rammen, of tienduizenden van olie-beeken, maar om offerhande toe te brengen van gerechtigheid, om recht te doen, weldadigheid lief te hebben, en ootmoediglyk met God te wandelen." (*) Leerstellingen, welke andere volken beschouwden als ontdekkingen van de verhevenste wysgeerte, wierden op eens aan deze ruwe stammen geopenbaard, en de diepzinnige schoon eenvoudige waarheden van de Godsdienstleer, onder de verlichtste en beschaafdste volken der oudheid slegts aan een klein getal bekend, en alleen aan hun, die in de geheimen waren ingewyd, toevertrouwd, wierden aan het menschdom verkondigd. Ten tyde de onkunde en afgodery onder de natien de overhand hadden, was het noodzaaklyk, dat er één volk bestond, aan het welke de bewaring van eenen Godsdienst, der Godheid zo geheel waardig, konde worden toevertrouwd, en terwyl een nagt van dikke duisternis en bygeloof nog op het overige van den aardbol rustte, rees er een dageraad in Palestina op, welke in zynen voortgang de wereld moeste verlichten."

„ De godlyke zending van Moses aan het volk van Israël wierd bevestigd door de wonderwerken, welke

(*) *Micha* VI: 7. *seqq.*

welke hy verrichtte, en de voorzeggingen, welke hy deed; en op deze moet de openlyke baarblykelykheid van eene openbaring uit den Hemel ſteeds rusten."

Wy twyfelen niet, of dit Werk zal een goed onthaal ontmoeten, byzonder by allen, die liever het gene waarlyk gebeurd is, weten, dan in eene denkbeeldige Romannen-wereld om te doolen, en wy verlangen naar de ſpoedige Uitgave van het tweede Deel, ter voltooijing van dit Werk.

VI. HOOFDSTUK.

MENGELINGEN, door Mr. WILLEM BILDERDYK. *Eerſte Deel. Te* Amſterdam *by* J. Allart, 1804. 158 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2: 12 —.

Deze *Mengelingen* van den kunstkundigen Dichter BILDERDYK, welke, uit drie Deelen, zullen beſtaan, kunnen aangemerkt worden als een vervolg van 's Mans *Poëzy*, in het verledene jaar by den Boekhandelaar ALLART uitgegeven, voor zoo ver namelyk in deze *Mengelingen* alle de overige *Gezangen* van OSSIAN, door den Dichter bevoorens niet uitgegeven, gevonden worden. Echter met dit onderſcheid; dat deze *Mengelingen* geheel door den Heer BILDERDYK zelven zyn vervaardigd; daar er in de gemelde uitgegevene *Poëzy* vele ſtukken van anderen gevonden worden.

In dit Eerſte Deel dezer *Mengelingen* vindt men de volgende *Gezangen* van OSSIAN: *Kathlin*, *Kor-*

Kornala, *Oïna*, *Kroma*, *Oitona*. Dan volgt; eene Vertaling: *De Gevangene*. Uit het *Russisch*. Daarna *Romances*: *Graaf* FLORIS IV., ARGINE, ARNOLD BEILAART. Eindelyk *losse Stukken*: *Vertrouwen*, *De zucht eens Vaders*, PARIS *oordeel*, POLYFEEM, *de Veehoeders*, *de Kranken*.

Des Dichters roem is genoeg gevestigd, zoodat wy tot zynen lof niets behoeven te zeggen; ook in deze *Mengelingen* herkent men zyne waarde. Hoe vreeslyk maalt hy ons in den KATHLIN van OSSIAN den dag des stryds! *Bladz.* 12.

De Morgen brak nu voort, maar met een wolk omgeven,
Wanneer men van 't gebergt' den vyand aan zag streven,
De stryd ging aan, gelyk het buldren van d'orkaan,
Wen hy op 't waereldmeir de golven op doet staan.
Zie beide Koningen! — Ik zie hen zich bejegenen
Ter zy' van gindschen Olm. — Ik zie het vonken regenen!
Het oog verliest zich in de splittring van het staal,
Door 't splittrend staal gebeukt, of kryschende op 't metaal
Der schilden. 't Is aldus dat donders samenhorten
En uit hun zwangre buik den blikzem nederstorten
Het dal weêrgalmt er van, het weêrlicht breekt door 't zwerk,
En 't onweêr schiet zich af op standabeel en berk.
Duthkarmor stort in 't bloed, myn zoon heeft overwonnen!
't Was Fingals bloed, Malvine, en zou hy zwicht. Ken konnen?

Hoe

Hoe vloeijend rolt zyne vertaling uit het *Russisch*: *De gevangene*, Bladz. 108.

Lieve zysjen, vreugdebode die de komst der Lente spelt,
Hoor, en zeg den wouden over, zeg ze wat myn Cyther meldt.

Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot!
Harde kluisters, stalen banden,
Dichte deuren, holle wanden,
Tzeren tralies, sadge nacht;
Niets dat antwoordt op zyn weenen
Dan de wedrklank van de stonnen,
En een onverhidbre wacht!
Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot!
Schoone Alexis zat gevangen, ô Hoe gruwzaam was zyn lot!

Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot.
Innig hartzeer, prangend knagen,
Ligchaamspynen, herssenplagen,
Vuile Lucht, en kerkersmet,
Schimlig brood doorweekt van tranen,
Hadden blos en glans doen tanen,
Hadden moed en geest verpletd.
Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot!
Schoone Alexis zat gevangen; ô Hoe gruwzaam was zyn lot!

Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot
Onder 't drukkend hard bewreken;
Van ontzet en hoop verstoken,

Schreef hy aan zyn naaste bloed:
„ Lieve Broeder, 'k zucht in ketens;
„ Hoor de roepſtem des gewetens;
„ Los my voor een handvol goed."
Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot.
Schoone Alexis zat gevangen, ô Hoe gruwzaam was zyn lot!

Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot.
Ach! de Broeder las zyn bede;
De oude Moeder las het mede:
Ieder zweeg en ſchudde 't hoofd!
'k Ken geen' broeder, ſprak de Broeder,
Ik geen' zoon, hernam de Moeder,
Die my eer en welvaart rooft.
Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot!
Schoone Alexis zat gevangen, ô Hoe gruwzaam was zyn lot!

Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot.
Wanhoop werd het, wat hem griefde,
En hy ſchryft zyn Zielsgeliefde:
„ 'k Zucht in ketens, maak me vry!"
't Meisjen leest en droogt heur oogen,
Komt ter redding aangevlogen,
En geeft hulſel en kleedy.
Schoone Alexis zat gevangen, en verging in 't kerkerkot;
Zyn Geliefde werd zyn redder! ô Hoe zoet was beider lot!

Hoe ſtichtelyk zyn de beide volgende Stukjens: *Vertrouwen* Bladz. 129 en *De zucht eens Vaders*, Bladz. 132.

VER.

Vertrouwen.

God leeft nog; ja, myn Teergeliefde!
Hy leeft nog, die de raven ſpyst!
Hy leeft, die Kades rotsſteen kliefde!
Wien al wat ademt, dank bewyst!
Ja, al ons uitzicht is verloren,
De Hemel heeft het dus beſchoren!
Ons kroost, ons teder kroost eischt brood.
Wy hooren 't, ſiddren, en verbleeken:
Wy voelen 't hart van weedom breken:
Maar de Almacht kent ons aller nood.

Ja, zie dit kroost, myns levens Leven!
Het reikt ons mond en handjens toe:
Het vraagt niet, of wy kunnen geven;
Het wacht niet, en bedenkt niet HOE?
Het vest op ons zyn ſchreiende oogen,
Als wy op 's Hemels Alvermogen,
En 't ſchuldloos hartjen wantrouwt niet!
ô! Laten we even vurig vragen,
Die nooit gebed heeft afgeſlagen,
Dat uit een biddend harte vliet.

Die God, vrymagtig in zyn zegen,
Belooft niet of houdt eeuwig woord.
Wat raakt het ons, langs welke wegen,
Door welk een hand, uit welk een oord?
Zyn Gunst, zyn Almacht zal niet toeven,
Als 't uur daar is van 't waar behoeven;
Nog hongren we in vooruitgezicht.
Neen; breken we, in zyn wil te vreden,
Ons laatst, ons eenigst brood voor heden!
En — danken we als de morgen licht!

Die morgen, Dierbre, kan niet ryzen
Voor ons, voor ons aanminnig kroost,

Dan met vernieuwde gunstbewyzen
Van Hem die de onderdrukten troost.
Hy, die met zegenend ontfermen
De kindschheid opnam in zyne armen,
Voor ons, voor haar, zyn bloed vergoot,
Hy zal, hy kan, hy wil ze voeden,
En, hoe ons 't onderhart moog bloeden,
Zyn teêrheid is ons brein te groot!

ô Koomt, myn dierbre Liefdepanden,
Ontfangt het geen uw vader heeft!
Maar legt uw handjens in zyn handen,
En dankt den Schepper, die het geeft.
Gaat, eet, verzaadt u, lieve Wichtjens;
Gods Engel dekt u aangezichtjens
Met glans van onschuld, liefde, en rust.
ô Laten wy dit drietal Engelen,
Myn Dierbare, in onze armen strengelen,
En gloeien van vernieuwde lust!

Ja, lieve Weêrhelft van my-zelven,
Vertrouwen wy op God-alleen!
De Burgerschap der stargewelven
Waart, zorgzaam zwevende, om ons heen.
Wat vreezen wy, myne Uitverkoren,
Dat God geen beden zou verhooren,
Geen nooddruft, geen behoefte zien?
Kom, klem uw lippen op de mynen,
En laat ons, verr' van angst en pynen,
't Vereenigd hart ten offer bien!

De Zucht eens Vaders.

Hy dankt niet, neen, hy dankt niet vurig,
Die aan geen Egaas lippen kleeft:
Hy weet niet wat het zegt, te bidden,
Die voor geen Kroost te bidden heeft.
Hy voelt niet wat het is, te leven,

Hy

Hy proeft niet hoe de weêrſpoed prangt;
Wiens hart in tegenheên of weelde
Aan Echtgenoot noch Kinders hangt.
Ach God! wat zyn wy, wat 's een leven,
Hét geen zich in ons-zelf bepaalt!
Rampzalig, de engbekrompen boezem,
Waarin geen vader ademhaalt!
Vergeefsch, door bruiſchende vermaken
De noodkreet van het hart geſmoord!
Vergeefsch, bedwelming ingeroepen,
Wen 't dringend zelfgevoel ontgloort!
Vergeefsch, een hart tot God geheven,
Dat, in zyn enge kreits beklemd,
Zich-zelf aan 't eenig heil verweigert,
Waar voor ons de Almacht hier beſtemt!
Vergeefsch, om heul tot Hem gevlogen,
Die leven en geluk verſpreidt,
Voor die, van Vaderzucht verſtoken,
Dat heil, dat leven niet verbreidt!
Vergeefsch, voor 't gruwzaam uur van ſneven
Zich met 't beſef des noods getroost,
Wanneer we na 't verſcheurend ſcheiden
Niet oovrig blyven in ons kroost!
Hoe dónker wordt ons 't beter leven,
(Hoe vast, hoe levend overtuigd)
Wanneer we ons in geen kroost verdubblen,
Dat met ons voor Gods zetel ſuicht!
Hoe neêrlig worden deugd en zeden, —
De ſtraf en 't loon voor goed en kwaad, —
Wen 't hart in 't geen wy hopen, vreezen,
Niet ſiddrend voor zyn kinders ſlaat!
ô Welk een vloek, rechtvaardig Wreeker,
Die na ons nablyft op ons bloed!
En wat is 't lyden, God des zegens,
Het geen Ge ons in ons kroost vergoedt!
Wie ooit gevoelde 't als een Vader,
ô Goël, wat uw liefde zy?
Wie kan U danken als een Vader?

Wie, loven met een drift, als wy?
'k God, Gy weet het; wat ik vraagde
Wanneer myn jeugd in 't leven trad:
Gy weet het, dat ik om geen ſchatten,
Geen eer, geen' ſtaat, geen aanzien bad!
Geen wysheid vroeg ik om te ſchittren,
Geen roozen op des levens baan:
Maar, Vader van een kroost te worden,
Dat met geen waereld mocht vergaan!
Gy hoorde 't, God, en woudt verhooren!
Myn ſponde bloeit, myn tafel groent!
ó, Zy dat Kroost Uw heil beſchoren!
Dat Kroost in Jesus *bloed verzoend!*
Geef, Vader, geef myn' Heven looten
Den groei, den wasdom, U ten lof;
En heilig ze op de onheilige aarde
Tot ſtammen voor den Hemelhof!
Brei ze uit, ó Vader, mag het wezen!
Brei ze uit, tot 's aardryks jongſte dag
Hun kroost aan Jesus *heilige oogen,*
Als 't zaad der zynen, toonen mag!
ó, Schenk dit, Vader, aan een' Vader,
Die Uw beloften niet mistrouwt,
Maar ze aan zyn kroost wenscht na te laten,
In plaats van waerelden vol goud!
Nog eens, bewaar ze, heilig Vader,
En, zoo Uw Godsdienst zwichten moet,
Zoo zy ze in de afkomst van myn lenden
Tot 's waerelds ondergang behoed!

Doch, wy moeten onzen lust, om meer ſchoons uit dit *Deel* te leveren, bedwingen.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VOOR DE BEMINNAAREN VAN PRENT- EN TEKENKUNDE.

POURTRAIT

Van, nu Wylen

DEN WEL-EERWAARDIGEN, ZEER GELEERDEN HEER

JACOB GERARD STARINGH,

Overleden te Gouderak, *den 26ſten November* 1804.

Van dit uitmuntend Pourtrait zyn nog eenige exemplaaren te bekomen in de Boekwinkel van Cornel en van Balen, te *Rotterdam*, tegen den prys van 3 *Guldens*, de ordinaire, en 4 *Guldens*, de ongeletterde Proefdrukken.

Om over de waardy van dit fraaije Kunstſtuk te oordeelen, voegen wy hierby, de *Recenſie* in de *Algemeene Kunst- en Letterbode*, *voor het Jaar* 1804. No. 25. *Vrydag den 8ſten Juny.* *TEEKENINGEN en PRENTEN.*

„ Onder de fraaije Voortbrengſelen der Graveerkunst, „ welke wy ſedert eenigen tyd in dit Land zagen te voor„ ſchyn komen, moet ongetwyfeld geteld worden het keu„ rig uitgevoerd *Pourtrait* van den Eerwaarden Heer JACOB „ GERARD STARINGH, Auth. Fil. geb. te *Genderingen*, den „ 11den Octob. 1717. Pred. te *Hummelo* den 10den Jan. 1740; „ te *Gouderak* den 26ſten Febr. 1741. aldaar nog predikend „ Leeraar 1803. en dus de oudſte der nog dienstdoende Ge„ reformeerde Predikanten in Nederland. — *Teekening* en „ *Graveure* zyn beide van den met lof bekenden HODGES, en „ dit *Pourtrait* verdient, zo uit hoofde van het zonderlin„ ge van den langen tyd, welke de Eerwaarde STARINGH „ het Predikambt bekleedde, als om de *ſchoonheid* van het „ *Pourtrait* zelve, dat een beminnenswaardigen zevon-en„ tachtigjarigen Grysaard voorſtelt; eene plaats in de Va„ derlandſche Kunstverzamelingen. — Hetzelve pronkt met „ het volgend zinryk Vers van den Eerw. J. W. BUSSINGH,

„ *Beſchouw, met eerbied, hier den Oudſten Heiligzang,*
„ *Die nog, met vuur der jeugd, in Neêrlands Tempelchooren,*
„ *Trots Bij- en Ongeloof, de reine Leer doet horen,*
„ *En Jeſus Kruisbanier, vol moed en yver, plant.*
„ *Geleerdheid, — Godsvrucht — ſmaak, doorwrochte ſchrijf-*
verklaring,
„ *Juicht, dankende aan de Kunſt, om 't Achtbre Beeld van*
STARINGH." —

Aan de Kopers van dit *Pourtrait*, zal, by hetzelve *gratis* worden afgegeven: *GEDENKTEKEN, voor den Wel Eerw. zeer Geleerden Heere* JACOB GERARD STARINGH, *overleden te* Gouderak, *den 26ſten Nov.* 1804.

Behalve in het boven ſtaande *Byſchrift*, en een *Koerdicht* van hetzelve tot een *Graſſchrift*, door denzelfden Pred. J. W. Bussenor; zynde van dit *Gedenkteken* afzonderlyke exemplaaren, zo te *Rotterdam*, by gem. Cornel en van Baelen, als te *Gouda* by W. Verblaauw, à 1 ſtuiv. te bekomen.

AAN DE VRIENDEN VAN WAARE GODSVRUCHT.

Het kan allen, die belang ſtellen in de bevoordering van hunne Godsdienſtige kennis, en de beoefſening van waare Euangeliſche Heiligmaking, niet anders dan aangenaam zyn, daartoe de zoo noodige aanleiding, ook in hunne huislyke Godsdienſt-oeffeningen, te ontfangen. Met dit oogmerk ſchreef de geleerde en Godvruchtige G. F. Seiler, in dit gewigtige Werk geholpen door den, niet min met lof by onze Natie bekenden, grooten Rosenmuller, zyn *Groszes Bibliſche Erbauungsbuch*, waarvan, in *Duitſchland*, verſcheidene uitgaven hebben plaats gehad, en dat daar, met den grootſten zegen, in de Huisgezinnen en zelfs by den openlyken Godsdienſt gebruikt wordt. — En, met dit zelfde oogmerk wordt dit Werk thans ook onze Godsdienſtlievende Ingezetenen, in hunne taal, aangeboden. Het eerſte Deel daar van ziet reeds het licht, onder den Titel: *Godsdienſtig Bybelsch Huisboek voor Christenen, ter vermeerdering van kennis en verbetering van het hart*, vertaald door S. van Hoek, Predikant te *Aalburg en Haesbem*, en is uitgegeven by den Boekhandelaar J. van der Wal te *Gorinchem*, en verder alom verzonden; het tweede Deel, behelzende de vier laatſte Boeken van Moses, is reeds ter perſſe, en zal ſpoedig volgen. — Dit Werk is juist beſchreven in den titel van een Volks-Boek, en volkomen ingerigt en bereekend voor den Huislyken Godsdienſt, en de waare Euangeliſche ſtich-

ſtichting in de gezelſchappen van echte Godsdienſtvrienden, Eenvouwige Bybelverklaaringen, gepaste Zedenlesſen, bemoediging en troost, was het groote doel der Schryvers, en dit hebben zy meesterlyk getroffen. — Ook voor jonge Leeraaren is hetzelve van een onbedenklyk belang, daar zy hier, te gelyk met eene korte opheldering van den Tekst, en uitbreiding der zaaken, eene menigte zedenkundige aanmerkingen en wenken aantreffen, die men elders te vergeefs zoekt. — Het geheele Werk zal beſtaan uit *agt* Deelen.

By W. Brave, Boekverkooper op den Nieuwendyk te *Amſterdam*, is van de pers gekomen, *Bydragen tot Bevordering van Waarheid en Godvrucht*, 2de Deel 1ſte Stuk, in gr. 8vo. à *f* — 18 — De volgende onderwerpen zyn in dit Stukjen behandeld, als: Gedachten van een' Christen by de aanvallen op zyn Geloof. — Hoe kan een Leeraar het Bekoorlyke der *Nieuwheid* aan zyne *Leerredenen* geven? — Over het Oogmerk en Inrichting der *Zieken Bezoeken*. — Over de drangredenen tot Deugd, uit de genoegdoening van Jesus. — Voor hun die het eerſte Deel 3 Stukjens niet bezitten, is het zelve nog tot ultimo Maart te bekomen voor *f* 1 : 12 — na dien tyd niet minder dan *f* 3 : 15 — De onderwerpen in het 1ſte Deel voorkomende, zyn de volgende: Proeve van N. Overzettingen des N. Testaments. — Bedenkingen over de Wedergeboorte. — Over het Euangelisch Prediken. — Onderzoek omtrent het denkbeeld der Menſchelyke Gelukzaligheid. — Over de Eenvoudigheid in de Leerredenen. — Korte Beantwoording van acht Belangryke Vraagen — Brief over de Verzoekingen tot Ongeloof. — Gelykvormigheid, van het Werk der Verloſſing met de Werken der Natuur. — Over de waare ſtichting in de Leerredenen. — Over de beste wyze om met Lydenden om te gaan. — Over de Waare Troost. — Over de Deugd en der menſchen behoeftigheid aan Genade. — Over de Herderlyke Bezoeken. — Over de Rechten der Menſchelyke Reden. — Is het onverſchillig wat men van God en Godlelyke dingen geloove? — Plichten van een Predikant in een tyd van heerſchend Ongeloof. — Geſprek over den Christelyken Godsdienst. — Over de Bevindelyke Voorſtelling van den Godsdienst. — Waarom wordt Jesus van veelen miskend en gelasterd? — Noodzakelykheid der Prediking van Jesus voldoening. — Over *Jacobus* II. — Over de middelen om zich in het Predikampt toejuiching te verwerven. — Eene Voorjaars Leerrede over *Ps.*

CIV: 24. —— Dit Werk wordt thans door zeer geachte Leeraaren vervolgd.

By A. Blussé en Zoon te *Dordrecht*, is van de pers gekomen:

I. *Beoefeningsleer*, of *de Kennis der middelen, om als een waar Leerling van J. C. getroost en heilig te leven.* Waarin de ziekten van het menschelyk verstand en hart, die de ware beöeffening van het Christendom in den weg zyn, met derzelver oorzaken en geneesmiddelen, worden voorgedragen, door E. Kist, Predikant te *Dordrecht*. Eerste Deels Eerste Stuk, à 56 stuiv. Het welgelykend Pourtrait, benevens de overige Werken van dezen geachten Schryver, zyn ook by gemelde te bekomen.

II *Tooneelen uit het Ryk der Geesten*, door Hendrik Stilling. Het groot ontwaaken; de Natuurkundigen; het blyde Wederzien; de Hel; de Arme Man; de Fatalisten; de Verrassing; de Antiquarius; de Christelyke Stoïcyn; de Zegepraal; het groote Geheim; het Geheim der Toekomst; de Hiërarchie en de Christelyke Pharisseeuwen: maken de verscheidene onderwerpen uit; zy zullen elken minnaar van gezond verstand en redelyke Godsdienst innemen door hare Schoonheid, Verhevenheid en Zedelyke bedoeling om de leer van Beloning en Straffe na dit Leven, en het Geloof aan beide, te bevestigen en te versterken. In 8vo. à 30 stuiv.

III. *De ware Aard van het Christelyke Leeraarambt en de Hoofd-Inhoud van de Prediking der Apostelen, benevens de wyze op welke, en het oogmerk waartoe, dezelve was ingericht*, voorgesteld in twee plegtige *Leerredenen;* de eerste van Jacobus Renier, Predikant en Rector der Latynsche School té *Veere;* de tweede van Christianus Meeuse, Predikant *op den Hoek* in den Lande van *Axel*. Beide uitgesproken den 29sten Mey 1803, by gelegenheid van de Bevestiging en Intrede van den laatsten, als gewoon Herder en Leeraar in de Gemeente J. C. aan de genoemde Plaats.

„ De geestelyke honger en dorst der Hoeksche Gemeente,
„ of derzelver voorbeeldige poging om uit haren Herderlo-
„ zen toestand te geraken; — de zonderlinge weg, langs
„ welke de E. Meeuse, *werkelyk Visser te Veere in Zee-*
„ *land*, tot een *Leidsman der Zielen*, en in den *kortsten*
„ *tyd* met alle die hoedanigheden toegerust wierd, welke
„ hem in staat stelden om met vrucht het Euangelie te
„ verkondigen; — en hoe deze waardige Man thans met
„ zegen onder die hem zo zeer lievende Gemeente arbeidt.
„ Een en ander, blykbaar uit de *Voorrede* voor, en uit den
„ inhoud van de beide *Leerredenen* zelve, maken dit Bun-

„ del-

„ dekje by elken Liefhebber van Godsdienst des te belang-
„ ryker en gedenkwaardiger." De prys is 12 ſtuiv.

IV. Het Laatſte of Vyfden Deels Tweede Stuk van de *Gedenkſchriften der Londenſche Maatſchappy van Zendelingſchap, tot voortplanting van het Evangelie.* Dit Stuk bevat, onder anderen: Een aanmerkelyk *Verſlag* van eene Bezending naar *Frankryk*; een aantal *Brieven* en *Berichten* van *byzondere Perſoonen* en *Zendelingen* omtrent de Godsdienſtige geſteldheid op *Otaheite*, in *Oost-Indie*, *Batavia*, *Madras*, *Serampore*, *Calcutta*, *Bengalen*, *Vaparry*, *Tartaryen* enz.; een allergunſtigſt *Bericht*, rakende Dr. VAN DER KEMP; Verſlag van de *Negende Algemeene Byeenkomst der Maatſchappy in* 1803; en wordt beſloten met een aanwyzenden *Inhoud* van het geheele Werk. De prys is 24 ſtuivers. Van het complete Werk en afzonderlijke Stukken, is nog enige voorraad.

UITNODIGING AAN DE BEZITTERS VAN DE NIEUWE OVERZETTING DES OUDEN EN NIEUWEN TESTAMENTS, MET AANMERKINGEN VOOR ONGELEERDEN, DOOR DEN HOOGLEERAAR J. D. MICHAELIS.

Indien zy nog eenig gedeelte aan dit nu geheel compleet en doorwrocht Bybelwerk ontbreken, om daarvan binnen zes Weken de opgave te doen aan A. Blusſé en Zoon, te *Dordrecht*, of hunne Correspondenten, alzo na dien tyd de gelegenheid ter completering geheel ophouden zal.

NB. By het laatst uitgegeven ſtuk zyn gevoegd generale Titels, om het Werk in XVII Banden te *kunnen doen inbinden*.

J. Breebaart, Boekverkooper te *Hoorn*, geeft thans uit, en heeft alomme verzonden: PONTIUS PILATUS, *of de Bybel in 't klein en de Mensch in 't groot*, door J. C. LAVATER, IIde Deel, à *f* 2-8—

Dit Werk, 't welk gewis als één der ſchoonſte voortbrengſels van die waardige hand kan worden aangemerkt, moest, „ naar 's Schryvers doel, — een *Bybel* in 't *klein* zyn; — een *Magazyn van Menſchelyke, Christelyke, Dichterlyke, Zedekundige Waarneemingen en Gevoelens* over den *Mensch*. — Eene *Geſchiedenis* der *Menschheid*. — Eene *Schildering* van de *Verhevenheid* en *Laagheid*, van de *Waardy* en het *Verval der Menſchelyke Natuur*. Het moest den *Mensch in 't groot* voorſtellen — in het *Israëlitisch Volk*, — in de *Hoogepriesters*, — in PONTIUS, — in CHRISTUS."

„ Een Menſchenboek; — een Geſchrift, tot ſchande, en

tot

tot eer van ons Geslacht; een Werkjen, dat gelezen kan worden door *Christenen*, — *Niet-christenen*, — *Antichristenen*; — door Koudbloedigen en Warmbloedigen, — Dweepers en Wysgeeren, — Dichterlyk gevoelende en voor Dichtkunst ongevoelige menschen: — Kortom een — *ziet! dat is de Mensch!* — *voor alles wat Mensch heet!*"

„ In het byzonder moest het echter een *Handboek* zyn voor allen, dien het Euangelie van JESUS CHRISTUS van harten lief en dierbaar is!" —

By denzelfden Boekverkooper is nog te bekomen:

J. CLARISSE, *Proeve over de Waardy en het Gezag van de Leere der Apostelen*, à *f* 1-16 —

J. W. C. TENCKINCK, *Euangelische Geschiedverhaalen*, 2 Deelen, à *f* 3-12 —

Uylenbroek, in de Nes, No. 61. heeft gedrukt: HORATIUS *Lierzangen*, in Nederduitsche Dichtmaat, door P. VAN WINTER N. S. Z., met *opheldérende aanmerkingen*, gr. 4to. à *f* 6:-, gr. 8vo. *f* 4:-, en *Proeve eener Nieuwe Overzetting van den Eneas*, door P. VAN WINTER N. S. Z., gr. 4to. à 22 stuiv., in gr. 8vo. à 14 stuiv., beiden met keurige Titels van VINKELES. Van's Dichters *Proeve over den Mensch*, naar POPE, *Tweede Druk*, zyn mede, in *beide formaaten*, nog eenige Exemplaaren te bekomen, als ook een *Stel* van *vyf* uitvoerige *Kunstprinten*, door VINKELES, tot het 4to. *tweede Deel der Fransche Poëzy*, van VAN WINTER en VAN MERKEN.

By W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is ter Persse: De tweede Druk van *de Palmbladen, of, uitgelezene Oosterſche Vertellingen voor de Jeugd*, door A. J. LIEBESKIND, twee Deelen, in 8vo. — By gemelde wordt met succes gedebiteerd: A. YPEY, Systematisch Handboek der beschouwende en werkdadige Scheikunde, 1ste Deel, in groot 8vo, à *f* 4-4. — W. HENRY, Chemie voor beginnende Liefhebbers, in gr. 8vo, à *f* 1-18. — BANSERIL, of, *Levensgeschiedenis van een Zelfbevlekker*, in gr. 8vo. à *f* 2. — Bedenkingen van eenen Wysgeer over den Godsdienst, uit het Hoogduitsch, door Y. VAN HAMELSVELD, 4 Deelen, in gr. 8vo, à *f* 10. — P. L. S. MULLER, *veel Hoofden, veel zinnen*, twee Deelen, in gr. 8vo, à *f* 3-18. — *Pelgrims Reis te Water en te Lande*, in gr. 8vo. à *f* 3-12. — J. P. BRISSOT, Nieuwe Reize in de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*, 3 Deelen, in gr. 8vo. à *f* 3-16. — Levensgeschiedenis en Lotgevallen van Ro-

ROBINSON CRUSOE, drie Deelen, in gr. 8vo, met 18 fraaije Platen, à *f* 4-10. — J. NEWTON, Cardiphonia, 3 Deelen, in gr. 8vo, à *f* 8.— J. NEWTON's Leerredenen, 3 Deelen, in gr. 8vo, à *f* 6:14. — K. F. LOSSIUS, Gumal en Lina, 3 Deelen, in 8vo à *f* 5. — P. CURTENIUS, Leerredenen over den Heidelbergschen Catechismus, 4 Deelen, in groot 8vo, à *f* 9.— En J. DE LEEUW, Negentien Leerredenen over het Geloof, in gr. 8vo, à *f* 2.

Over de waarde der kleinigheden in de Zedekunde, door DR. FRANS VOLKMAR REINHARD, *Keurvorstlyk Saxisch Opperhofprediker*. Uit het Latyn en Hoogduitsch vertaald, door ***, Met eene aanpryzende Voorrede van EWALDUS KIST, Predikant te *Dordrecht*. Is in groot 8vo. thands te bekomen by den Boekverkooper W. van Vliet, te *Amsterdam*. — „ Dit Werk (zegt de waardige KIST onder anderen in zyn Voorberigt) bevat een schat van waarnemingen in zich, die door de ondervinding van elken dag bewaarheid worden. Het vereischt in den Schryver eene verwonderlyke opmerkzaamheid op alles, wat binnen ons hart en buiten ons voorvalt. Wie zich zelven en anderen wil leeren kennen (en hoe noodig is deze kennis niet!) zal hier meer dan ergens, handleiding en voldoening vinden. Voords oordeelt zyn Eerw. dit Werk ook zeer geschikt te zyn voor Leeraars van den Godsdienst, aan welken hy het, als eene uitmuntende bydrage tot de regte behandeling der Kristlyke Zedenleer, ten sterkste aanpryst." De prys van dit uitmuntend Boek, is *f* 2—

By W. Brave, Boekverkoper te *Amsterdam*, word heden uitgegeeven No. 6. van de *Bibliotheek van Theologische Letterkunde* voor 1804. De Recensenten, van dit zoo zeer gezochte Maandwerk gaan in dit Nommer op het zelfde voetspoor voort, met de volgende In- en Uitlandsche Werken vrymoedig te beoordeelen. Als: *Bedenkingen van een Wysgeer, 4de Deel.* — Dr. v. D. KEMP's *Theodicee*, 3 delen. — RESLER's *kleine bydragen en Brief aan dezelve.* — BAUINK's *Mengelingen.* — *Magazyn voor den openlyken Godsdienst*, No. 1. — *Bydragen tot bevordering van Godsdienst en goede zeeden.* — PIGEAUD's *Overdenkingen.* — EWALD's *korte Natuurpreeken.* — OLCK *over de verzoening van Jesus Christus.* — KRIEGER, *Leerreden by den Doop der Hottentotten. Redekundig opstel der Christelyke leer.* — VAN ALPHEN en VERMEULEN, *leven van Jezus.* — SALTZMAN, *Zedeleer voor kinderen.* — SCHMIDT, *Kerkelyke Geschiedenissen.* — VAN ALPEN, *Historie van de H. Catechismus.* — W. PALEY's

LEY's *Natural Theology*. — N. NISBETT's *The Triumph of Christianity over Infidelity displayed*. — BELLERMANN, *der Theologe, oder Encyklopädiſche zuſammenſtellung der Theologiſchen Wiſſenſchaften*. — STOLTZ, *Erneckungen*, &c. OCKEL's *Palingeneſie*, &c. — *Beſluit van den ſtaatsraad wegens de geestelykheid in Vrankryk*, *Akademie* &c. *Nieuws*. No. 1. van het 3de Deel zal den Eerſten Maart worden uitgegeven.

By A. Bluſſé en Zoon te *Dordrecht* en alom, wordt gratis uitgegeven: Bericht van Inſchryving op eenen nieuwen, nauwkeurig overgezienen en van alle feilen gezuiverden Druk van de *Volledige Inleiding tot de Algebra*, aan de hand geevende eene gemaklyke oplosſing van alle ſoorten van Rekeningen, zo in de Wiskunde, Koophandel als andere zaaken, door LEONHARD EULER, Uit het Hoogduitsch vertaald; waarby is gevoegd een zeer eenvoudig middel om zelfs blinde menſchen de Rekenkunde, ja mooglyk het ſchryven en 't componeeren van Muzyk te leeren oefenen. Twee Deelen, in groot Octavo. De prys voor de Inteekenaars zal ſlechts zyn *f* 4-10; maar buiten Inteekening zes Guldens. De Inteekening ſtaat open tot den laatſten February.

De ongelukkige Timmerman, of de wreede Kapitein, zynde een waarachtig verhaal, van de nooit gehoorde wreedheid, gepleegd tegen den Perſoon van *Robert Barker*, geweezen Timmerman aan Boord van het Schip genaamt de *Thetis*, van *Bristol* in eene Reize naar de Guineeſche Kusten; gedrukt voor den Autheur à 5 Stuivers, en wordt uitgegeven te Amſterdam by P. G. en N. Geysbeek, Boekverkopers op de Lelygragt, bij de Keiſersgragt.

PROGRAMMA

Daar reeds, zederd eenigen tyd, by onderſcheidene hooge Kerkvergaderingen der Hervormden, beſlooten is, dat eenigen van derzelver Leden zich zouden bezig houden met het vervaardigen van Gezangen voor den Openbaaren Godsdienst, en in-

intusschen zommige belyders der Hervormde Leer bekommerd zyn, dat hier door eenige nieuwe onaangenaamheden zouden kunnen voortkomen, door het denkbeeld, dat daar, tot nu toe, in ons Vaderland, in de onderscheidene Gemeenten, de Psalmen, als van God ingegeevene Liederen, naar waarde hooggeacht, en by den openbaaren Godsdienst gezongen worden, 'er dan nevens dezelve Gezangen zouden ingevoerd worden, die, ten aanzien van derzelver inhoud, enkel voortbrengzels des menschlyken vernufts zouden weezen, en waar van de t'zaamenstelling denkbeelden in zich zoude kunnen bevatten, eenigzins afwykende van de Hervormde Leer.

Zoo heeft dit eenige voorstanders en belyders van den Hervormden Godsdienst in Amsterdam, in eenen vriendenkring van tyd tot tyd aldaar byeenkoomende, aanleiding gegeeven, om het volgende Voorstel openlyk bekend te maaken.

Daar, tot hier toe, by de Hervormden de Gezangen in den openbaaren Godsdienst, uit de Godlyke Schriften des Ouden Testaments dichtmaatig te zaamengesteld, in gebruik zyn, of nu, daar wy onder de bedeeling des Nieuwen Verbonds leeven, niet ook eenige gedeelten van het Nieuwe Testament, tot heilige liederen dichtmaatig te zamengesteld, zouden kunnen ingevoerd worden, om met en benevens de Psalmen tot een Godverheerlykend Gezangboek, voor de Hervormde Gemeenten in ons Vaderland, te kunnen dienen.

Daar toch in de H. Schriften des Nieuwen Testaments zoo veele voortreffelyke onderwerpen voorkomen tot een heilig maatgezang, zoo ten aanzien van de Geboorte, de Leer, het Lyden, het Sterven, de Opstanding, de Hemelvaart van den Goddelyken Verlosser, en de uitstorting van den H. Geest op de Apostelen, als ten aanzien van Doop en Avondmaal, klagten over Ellende, aanspoo-

ſpooring tot geloofsvertrouwen en eenen heiligen wandel, benevens verſcheidene Dankzeggingen en Lofzangen; uitmuntende ſtoffen tot heilig maatgezang uitleverende.

Zyn zy van oordeel, dat deeze onderwerpen, waar in de pligten en voorrechten van den Christen, zoo naauwkeurig als verheven, door Gods Geest, die de H. Schryvers geleid en beſtuurd heeft, voorgeſteld zyn, zoo dichtmaatig moeten uitgebreid worden, dat dezelve, met den Text op den kant geplaatst, (even als in veele drukken der Pſalmen geſchied is) zaaklyk moeten overeenſtemmen, zonder in het weezenlyke daar van aftewyken, veel minder iets in zich te behelzen, dat eenigzins ſtrydig is met de Formulieren van Eenigheid, by de Hervormde Kerk vastgeſteld.

Zy geeven, tot onderwerpen voor zulke Gezangen, de volgende plaatſen des N. Teſtaments op;

Matth.	Cap.	1.	vs.	20 tot	23. ingeſloten.
——	——	2.	—	13 —	17.
——	——	5.	—	1 —	12.
——	——	6.	—	1 —	8.
——	——	6.	—	14 —	24.
——	——	6.	—	25 —	34.
——	——	7.	—	7 —	12.
——	——	7.	—	21 —	27.
——	——	8.	—	23 —	27.
——	——	9.	—	10 —	13.
——	——	9.	—	27 —	30e.
——	——	10.	—	28 —	33 ingeſloten.
——	——	11.	—	25 —	30.
——	——	25.	—	31 —	46.
——	——	27.	—	27 en 28 geheel (*).	

Luc.

(*) Men laat aan elken Dichter over, om het geen tot het Lyden, de Opſtanding en Hemelvaart des Heilands behoort, uit *Matth.* of eenen der andere Euangelisten naar verkiezing te neemen, en dit in zo veele Zangen, als hy het beste oordeelt, te verdeelen.

Luc.	Cap.	1.	vs. 26	tot 33.	ingesloten.
——	——	2.	— 1	— 20.	
——	——	7.	— 11	— 16.	
——	——	15.	— 1	— 7.	
——	——	17.	— 12	— 19.	
——	——	18.	— 35	— 43.	
——	——	24.	— 13	— 35.	
——	——	24.	— 36	— 49.	
Johan.	——	1.	— 6	— 19.	
——	——	3.	— 14	— 18.	
——	——	4.	— 46	— 54.	
——	——	12.	— 20	— 28.	
——	——	17.	geheel.		
——	——	20.	vs. 26	tot 29.	
Hand.	——	1.	— 6	— 11.	
——	——	2.	— 1	— 40.	
——	——	4.	— 10	— 12.	
Rom.	——	1.	— 16	en 17.	
——	——	3.	— 20	tot 26.	
——	——	5.	— 1	— 5.	
——	——	5.	— 6	— 12.	
——	——	6.	— 3	— 8.	
——	——	7.	— 18	— 25.	
——	——	8.	— 1	— 6.	
——	——	8.	— 12,	14 tot 18.	
——	——	8.	— 32	tot 39.	
——	——	12.	— 9	— 21.	
1 Cor.	——	10.	— 16	en 17.	
——	——	11.	— 23	tot 29.	
——	——	15.	— 51	— 58.	
2 Cor.	——	5.	— 17	— 21.	
Gal.	——	3.	— 13	en 14.	
Ephes.	——	1.	— 17	— 23.	
——	——	2.	— 4	— 10.	
——	——	6.	— 11	— 18.	
Philipp.	——	2.	— 6	tot 11.	
——	——	3.	— 20	en 21.	
Collos.	——	1.	— 12	tot 19.	

2 Thess.	Cap.	4.	vs.	14 tot	18. ingesloten.
1 Tim.	—	1.	—	15 —	17.
——	—	3.	—	16.	
2 Tim.	—	4.	—	7 en	8.
Hebr.	—	1.	—	1 tot	5.
——	—	4.	—	14 —	16.
1 Petr.	—	1.	—	3 —	5.
——	—	5.	—	6 tot	11.
1 Joh.	—	3.	—	1 —	3.
——	—	4.	—	7 —	11.
Openb.	—	5.	—	12b. en	13.

En noodigen, door deeze, Nederlandsche Dichters, om dezelven, ook een gedeelte daar van, alzo tot Gezangen voor den openbaaren Godsdienst in dichtmaat te brengen; zy twyfelen geenzins, of zulken, die daar toe lust hebben, zullen ten aanzien van de wyze van de zaamenstelling der geestelyke Liederen, hoofdzaaklyk instemmen met de opgegeeve gedachten over de Oden en Liederen, door den Wel Eerw. Heere A. VAN DEN BERG, voor twee jaaren in het licht gegeeven.

Zy belooven eenen Eereprys van vyf en twintig Gouden Ducaaten aan dien Dichter, die de opgegeeve onderwerpen, of althands een aanmerkelyk gedeelte van dezelven, naar het oordeel van eenige deskundigen, en met het te vooren gemelde overeenkomende, tot Godsdienstige Gezangen het beste geschikt, gelyk zenden aan den Boekverkoper WOUTER BRAVE, op den Nieuwendyk, te *Amsterdam*, voor den Eersten July deezes Jaars.

De Dichters worden verzogt de zangwyzen der Psalmen, reeds in den Godsdienst ingevoerd en bekend, ook in deeze Gezangen te volgen; terwyl de ingezondene Gezangen beschouwd worden als het eigendom van deezen Vriendenkring, om van dezelven, het zy geheel, het zy gedeeltlyk, in eene openbaare uitgaaf, ten dienste der Afgevaardigden

der

der hooge Kerkvergaderingen, het als dan noodig geoordeeld gebruik te kunnen maaken, met melding van den Naam der Dichteren, zoo die zulks verkiezen: waarom verzogt wordt naar gewoonte, in een verzegeld papier, den Naam des Dichters en zyne Zinspreuk, op hetzelve geschreeven, daar by te voegen. Zullende het best geoordeelde alleen geöpend, en van de anderen geen geöpend worden, dan na bekomene toestemming, en van het een en ander, voor het einde der volgende Maand Augustus, openlyk kennis worden gegeeven.

BERICHT VAN *TETLER'S* GODGELEERD GENOOTSCHAP.

De Leden van TEYLER's *Godgeleerd Genootschap*, hebben in de laatstgehoudene Zitting, zich bepaald tot het volgend voorstel:

Het kan niet anders dan den oplettenden beschouwer in het oog vallen, dat 'er, byzonder zedert byna eene halve Eeuw, eene beklaagenswaardige Vertraaging en Onverschilligheid onder genoegzaam alle Volken van Europa en by Leden van allerlei standen, zo omtrent het beschouwlyk als practicaal deel van den Godsdienst, hebben plaats gegreepen, en meer en meer voortgang veld te winnen: weshalven alle vrienden van den Godsdienst en des Menschdoms hartlyk moeten verlangen na eene spoedige beteugeling van dit zaag toenemend bederf, voor en aleer eene algemeene Losbandigheid in begrippen en zeden geheel de overhand neme.

De overweging hiervan deedt het Genootschap besluiten, om voor ditmaal, deszelfs Eerprys toe te zeggen op de bestgekeurde der Verhandelingen, welke het zal mogen ontvangen, over dit belang-

ryk onderwerp, en waarin verlangd wordt, dat de Schryvers zich byzonderlyk bepaalen, om:

Na eene voorafgaande Schets of beknopt Tafereel deezer langs zo meer invloeijende Laauwheid en Onverschilligheid omtrent het Godsdienstige, aan te wyzen, uit welke oorzaaken deze jammerlyke ontaarting ontſtaat, en nog, by aanhoudenheid gebooren wordt, en welke de gepaaste Middelen zyn, om een rechtſchapen yver ten deezen, op nieuw, gaande te maaken.

De Prys, aan de bestgekeurde Verhandeling toegelegd, is eene *Goude Medaille*, ter waarde van *vierhonderd Hollandſche Guldens*, buiten den Stempel. Die na deezen Prys willen dingen, moeten hunne Verhandelingen zenden, *aan het Fundatie-huis van wylen den Heer* PIETER TEYLER VAN DER HULST, *by het Sleepers hoofd te Haarlem*; voor den Eerſten December 1805, om beoordeeld te kunnen worden voor den 8ſten April 1806.

De Verhandelingen moeten in goed leesbaar *Nederduitsch*, *Latyn*, *Fransch* of *Engelsch* geſchreven zyn; (*) verzegeld met een Cachet, en alleen ondertekend met een Spreuk; waarby een insgelyks gecachetteerd Briefje, dezelfde Spreuk ten opſchrifte hebbende, en van binnen des Schryvers Naam en Adres bevattende.

Voorts houdt zich het Genootſchap aan de Voorwaarden van deszelfs Bericht, in de *Hedendaagſche Vaderlandſche Letteroefeningen*, in de *Boekzaal*, en in het *Monthly Review* te vinden, gelyk ook in een afzonderlyk *Blad*, in het Najaar van 1778, by de Boekverkopers ENSCHEDÉ en VAN WALRÉ te bekomen.

(*) Hoe zeer deeze bepaaling alle andere *Taalen* uitſluitte, heeft het Genootſchap, van tyd tot tyd, *Hoogduitſche* Verhandelingen ontvangen; doch Verhandelingen, in die *Taale* geſchreeven, kunnen na de Eereprijs niet dingen.

Naam-

Naamlyst der D D. Proponenten, met Aanwyzing onder welke Clasſis hun Eerw. geëxamineerd zyn, of wonen.

ZUTPHEN.

Johannes Martinus van Uchelen, Nic. Zeg. Fil.

OVERVELUWE.

Hendrik Evert Greve, Egb. Joh. fr.

NEDERVELUWE.

Jan Hendrik Brinkhof.

Vopiscus Horatius Acker, *Poëſ. Prof. en Rector* te *Hattem.*

MAASTRICHT.

Theophilus Carolus Eſſers, Joh. fil. Henr. Joh. fr. *Litt. et Ling. Gr. Prof.*

DORDRECHT.

Hendrik Johannes la Verge.

DELFT EN DELFTSLAND.

Wilhelmus van Bylert, Ant. Ger. fil. Wilh. nep.

LEIDEN EN NEDER-RHYNLAND.

S. G. Prins.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

Samuel Jacobus Everaars.

SCHIELAND.

N. van Pellekom.

HAARLEM.

Marcellus Baarſelman.

AMSTELDAM.

J. van Troostenburg de Bruyn.

EDAM.

Johannes Morenvliet, *Rector te Edam en Prediker te Volendam*, afgestaan.
Hermannus Willyns.

WALCHEREN.

G. J. Lette.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

Jacobus Diderik Jansen. Jac. Fil.

UTRECHT.

A. R. Bruining, Abr. Fil.

RHEENEN EN WYK.

Jacobus Justus Scholten.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.
P. T. van Kleffens.
I. B. de Boer.
F. Holkema.

FRANEKER.

Arent van Duden, *Conrector* te *Franeker*.
T. L. Spannenburg.

KAMPEN.

Herman Dreisselhuis.

GRONINGEN.

Petrus Hofman Peerlkamp, *Praeceptor te Groningen*.

APPINGEDAM.

H. Buurma.

LOPPERSUM.

Johannes Brandgum Crans.

TWEEDE KWARTIER.

Bernardus Bredée.

OOSTERIESLAND.

Jacobus Apitz.
Henricus Edenhuizen, Ubbo Fil.
Lucas Pannenborg.
Gerhardus Pauwel van Santen.
. . . Sparringa.
N. Staal.

E.

E. C. Gravemeyer.
A. Tormyn.
H. N. ter Haar.
Sibold Dulhoff.

B E N T H E I M.

Gerardus Tigler, *Lamb. fr.*
P. A. Schultz, *Rector* te *Bentheim.*
Zeno Meyling.

L I N G E N.

Joan. Herman. Stapenhorst.
Arnold Fokke.
Ernst Lodewyk Benning.
F. S. Bork.
F. W. Zimmerman.
. . . Kreckler.
. . . Melchior.
J. W. Chatin.

K L E V E.

Johan Henrich Fyman, *Rector te Zevenaar.*
Godfried Arnold Maas, *Conrector te Kleve.*
. . . Kolsch, *Rector te Emmerik.*
. . . Riethuysen, *Conrector te Cleef.*
. . . Gunther, *Conrector te Cleef.*

W E Z E L.

Theodorus Christianus Bekker, *Rector te Rees.*
Joh. Ad. Heymanns, Adolph. Nep. Joh. Phil. filius, *Conrector van 't Gymnasium te Wesel.*
Johan Daniel Hoffman, *Rector te Orsoi.*
Cornelis Roodbaan.

D U I S B U R G.

Johan Peter Talian.
Henricus Jacobus Rothenhaus.
Frederich Wilhelm Gehlhoff, *Collaborator aan 't Gymnasium te Duisburg.*
Henrich Wilhelm Cramer, *Conrector te Duisburg.*
Joannes Jacob van der Kuhlen, *jn. Jac. Arn. fil.*

Regiſter der D D. Proponenten, die in de zes laatſte Maanden van het Jaar 1804. tot Predikanten beroepen zyn.

P. VAN EXTER, te *Rockange.*
MARCUS VERNSTRA, te *Warder.*
J. GRIMS, te *Kapelle.*
B. J. SWALUE, te *Stand daar Buiten.*
DAVID CHARLES ABRAHAM GRANDLIENARD, in de Walſche Gemeente te *Harderwyk.*
A. J. VAN HOUTEN, te *Oosterwyk.*
H. WESSELS, te *Egmond aan Zee.*
TJEPCO POTTER, te *Etershem en Schardam.*
JAN PIETER WYS, te *Leersum.*
HEND. D. STRUIVING, te *Nyega en Elahuiſen.*
F. B. VISCH, te *Grenau* (onder 't Graaffchap *Limburg.*)
WILLEM OVERDUYN, te *Wilsveen.*
A. B. HAGEN, te *Harlingerſpel en Dirkshorn.*
WILLEM DE RAPPER, te *Ellewoutsdyk.*
JOHANNES CORNELIS DE VRIES, te *Lopikerkapel.*
TJADE VAN ELLEN, te *Klein-Borſsum* (onder *Oost-Friesland.*)
J. L. NYHOFF, te *Druten, Afferden en Deest,*
B. E. C. VAN NIEL, te *Vaasſen.*
WILLEM SCHEUER, te *Mastenbroek.*
GERRIT SCHOONDERBEEK, te *Otterlo.*
ZION QUINT VAN DER TRANS, te *Kootwyk.*
IS. VAN HARDERWYK, te *Abbenbroek.*
J. P. P. CLINGE, te *Oostburg.*
G. O. POST, te *Breskens.*
P. VAN DER HARGEN SPEELMAN, te *Varik.*
EVERT VAN WESEL, te *Nieuwveen.*
HENRICUS HEPPENER, te *Tſelmuiden.*

Naam-

Naamlyst der DD. *Proponenten, onder de Walsche Synode dezer Landen, en dezelver Woonplaatsen.*

L E I D E N.

Abraham Blusſé.
A. F. Puerari.
Ph. J. Wentz.

D E N H A A G.

Daniel Mounier.

NB. *Zoo 'er in deze Naamlysten der DD. Proponenten iet abuſiefs mogte geplaatst ſtaan, verzoekt men, daar van opgave te doen, aan de Uitgevers dezes.*

AKADEMIE- EN SCHOOL-NIEUWS.

AMSTERDAM.

Op den 12den Nov. l. l. heeft de Wel Ed. Hooggel. Heer H. C. Craa, *J. U. Doctor et Professor*, de nagedachtenis van wylend den Heer Professor Walraven, met eene plegtige Lyk-Oratie, openlyk gevierd.

De Wel Eerw. Hooggel. Heer J. Wilmet, van de Gelderſche Akademie te *Harderwyk*, tot *Profeſſor Linguarum et Antiquitatum Orientalium*, aan het Athenæum Illustre alhier beroepen zynde, heeft dezen post, op den 26ſten Nov. plegtig aanvaard, met het houden van eene Redevoering, *de retinenda antiquâ Batavorum in Literis Orientalibus gloria.*

Beide deze Redevoeringen worden gedrukt, en zullen eerlang in het licht komen.

GRONINGEN.

Den 29ſten Dec. hebben de beide nieuw aangeſtelde Hoogleeraren, C. C. Paehlig, *Prof. Jur. Civ. & Hiſt. Jur. Rom.* en H. Bosscha, *Prof. Hiſtor. cum Univ. tum Patr. & Antiquit. Rom.* hunne posten aanvaard met plegtige Redevoeringen. De eerſte: *de ſtudio Jurisprudentiae, ad Civitatis rationes, & praeſentis temporis uſum accommodato.* De tweede: *de Batavorum ingenio, cum ad morum humanitatem, tum ad doctrinae*

trinae elegantiam, et maturae at eximie compositio.

Den 22sten dito is, na gegevene en in 't openbaar verdedigde *Dissertatio Juridica, de litterarum Cambialium acceptatione*, tot Doctor in de Regtsgeleerdheid, bevorderd, de Heer A. Brouwer, *Daventria Transisalanus.*

UTRECHT.

Het Gemeente Bestuur dezer Stad heeft den Heer Mr. S. Nyhoff, J. V. D. en Rector der Latynsche Scholen alhier, tot Lector Linguae Graecae, en den Heer Doctor Medicinae, P. F. Heyligers, tot Lector in de Heel- en Vroedkunde aangesteld; zullende beide deeze Heeren, na het eindigen der Winter Vakantie hunne lessen beginnen.

ZUTPHEN.

Heden den 21sten Jan. 1805. is alhier op den gewoonen tyd en plaats de halfjarige Promotie onzer Latynsche Schooljeugd gehouden: drie uitmuntende Leerlingen van 's Rectors School, W. van der Muelen, D. Serrurier, en J. J. van der Muelen, zyn tot de openbare Lessen bevorderd, en hielden, by het ontvangen hunner pryzen, met algemeene toejuiching hunne Redevoeringen. De twee eerste spraken *tot lof van den Romeinschen Keizer en Wysgeer, Marcus Aurelius Antoninus*: de laatste *over de Roemzucht, den mensch aangeboren.* Vervolgens werden aan de Leerlingen, die van lagere Classen tot hoogeren opgongen, of met pryzen van Naarstigheid begiftigd waren, de Praemien uitgedeeld, waar voor zy, zoo in verzen als in proza, aan Heeren Scholarchen met veel bevalligheid hunnen dank betuigden, en eindelyk, na dat aan acht Discipelen der twee onderste Scholen, die in de Schryfkunst hadden uitgemunt, zilveren pryzen waren uitgedeeld, werd deze plegtigheid met een fraai Muzyk begonnen, ook daar mede besloten.

GOU-

GOUDA.

Den 20sten Dec. werd hier wederom gehouden de halfjarige Promotie der Latynsche Schooljeugd. Na dat deze plegtigheid met eene korte Voorafspraak door den Rector J. VAN LAAR, geopend was, oreerde met zeer veel bevalligheid de wakkere en zeer veel belovende Jongeling A. VAN DONGEN BOLDING, *de Vita rebusque gestis Publii Cornelii Scipionis Africani*: welke Jongeling in het eindigen zyner redevoering met zeer veel lof tot de Akademische lessen bevorderd en met den alhier gewonen eerpenning beschonken werd.

Hier na werden nog verscheidene Leerlingen van lagere tot hoogere Classen gepromoveerd en met kostbare pryzen vereerd: als A. C. SCHOLTE, van de lage tot de hooge orde der tweede Classe. P. C. ZAEWOLD, van de hooge orde der derde, tot de lage orde der tweede Classe. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, van de lage tot de hooge orde der derde Classe. — Van de vierde of laagste Classe tot de tweede orde der derde Classe H. C. VAN DER BURCH, J. DE KEIZER, J. G. SCHOLENAAR, J. E. VAN DONGEN BOLDING en W. J. DE MEY. Wyders werd ook nog H. VETTER, Leerling der benedenste orde van de vierde of laagste Classe met een præmium diligentiæ vereerd. Voor welke ontvangene eerepryzen de bovengemelde discipelen, een ieder zyne dankzegging, carmine elegiaco, aan Heeren Scholarchen op de bevalligste wyze betuigden.

Voorts werd deze plegtigheid met een aangenaam Orgelmuzyk, waarmede dezelve begonnen en voortgezet was, tot groot genoegen van eene menigte van toehoorders van allerlei rang en staat besloten.

HAARLEM.

Den 16den Jan. 1805. werd alhier in de Fransche Kerk onder afwisseling van eene fraaije Muzyk, de bevordering der Schooljeugd plegtig gevierd.

Na-

Nadat de Rector H. WAARDENBURG met eene Redevoering *de egregia luce, quae ex linguae graecae cognitione ceteris scientiis affunditur*, die plegtigheid geopend had, werden van de onderſte tot de bovenſte orde der eerſte Claſſe bevorderd en met pryzen begiftigd J. LUBERTI AUGUSTINI, W. VERLAAT en C. HOVENS GREVE; insgelyks van de tweede Claſſe tot de eerſte W. DE WAAL MALEFYT. Van de onderſte tot de hoogſte orde der tweede Claſſe werden bevorderd J. W. VAN VARELEN en E. WAARDENBURG, van welke de eerſte een prys ontving. Van de derde tot de tweede Claſſe klommen en werden met pryzen begunſtigd J. D. HAHN, L. L. DE VRIES, D. J. BYLEVELD en F. DEKETH. Van de laagſte tot de hoogſte orde der derde Claſſe werden toegelaten, J. G. RUTGERS, F. H. PUTS, J. G. H. HAHN, L. DE WAAL MALEFYT en E. D. KUENEN, van welke RUTGERS, PUTS en HAHN met pryzen vereerd werden; gelyk mede C. D'HERSIGNY en J. G. KUNTZE, die tevens van de vierde tot de derde Claſſe overgingen. Van de laagſte tot de hoogſte orde der vierde Claſſe werd bevorderd M. LANGEVELD; en eindelyk in de onderſte orde met een prys van naarſtigheid beſchonken J. CATS. Van genoemde voortreffelyke Jongelingen ſprak elk, die een prys verkregen had, met veel bevalligheid zyne dankzegging aan Heeren Curatoren uit. Voorts wordt gemeld, dat in de plaats van den Præceptor P. H. PEERLKAMP, thans Rector te *Dokkum*, aan onze School is opgevolgd D. WILLEMIER.

AMERSFOORT.

Den 18den Dec. werd hier het gewoon halfjaarig Examen onzer Schooljeugd gehouden. De Leerlingen der onderſcheidene Claſſen gaven over het algemeen veel genoegen aan de Heeren Cura-

tom

toren, en leiden zeer voldoenende proeven van hunne gemaakte vorderingen, zoo in de Latynſche als Griekſche talen, af.

Den dag daarop volgende geſchiedde de Promotie en uitdeeling der pryzen.

De brave en zeer veel goeds beloovende jongeling F. B. HOLLINGERUS PYPERS van *Amſterdam*, die gedurende den tyd, dien hy op ons School geweest is, zich als een leergierig en zedig leerling gedragen heeft, werd met eenen aanzienlyken prys begiftigd en tot de Akademiſche leſſen verheven. Hy reciteerde niet ſlechts zyne *gratiarum actio*, maar ook zyne redevoering *de vera animi fortitudine* op eene zoo bevallige wyze, dat hy de algemeene goedkeuring der toehoorders wegdroeg. — Verders werd R. BIKKER van *Hilverſum*, een alzins pryswaardig Jongeling uit hoofde zyner gevorderde jaren buitengewoon gepromoveerd: terwyl daarenboven nog twee pryzen van naarſtigheid en goed gedrag geſchonken werden aan J. COLLENBYN van *Utrecht* en H. GLASBERGEN van *Amſterdam*.

Op het vyfde School wierden drie uitmuntende Diſcipelen met fraaije pryzen vereerd, te weten J. RITTHOVEN van *Dordrecht*, G. FENEMA van *Amersfoort* en H. BEVER van *Utrecht*.

Uit de Leerlingen van het vierde School werden tot die van het vyfde aangenomen J. SEYKER van *Amſterdam* en T. J. VAN EVERDINGEN van *Utrecht*. De eerstgenoemde ontving eenen prys.

Van het derde School klommen tot het vierde met pryzen op J. P. ADAM van *Amſterdam*, J. HYMANS van *Amersfoort* en B. KETELAAR van *Zaandam*. Daarenboven behaalde P. TINSON van *Rotterdam* eenen prys van naarſtigheid.

Twee leerlingen der tweede Claſſe F. C. MOESMAN van *Utrecht* en I. SCHELTUS van *Amersfoort*, gin-

gingen met pryzen begiftigd tot het getal der Leerlingen van het derde School over.

B. HYMANS, H. HUBERTS en N. VAN HOOGSTRAATEN YZENDOORN, *Amersfoorders*, klommen met pryzen naar het tweede School op. J. MULDER van *Utrecht*, erlangde eenen prys van naarstigheid.

Alle deze Leerlingen reciteerden hunne *gratiarum actiones*, zo in verzen als in proze, met eene vrymoedige bevalligheid, en de plegtigheid eindigde, gelyk dezelve begonnen was, met een fraai muzyk, waardoor de liefhebbers der toonkunst niet weinig luister en vrolykheid aan dezen voor onze Schooljeugd zoo belangryken dag byzetteden.

ZWOLLE.

Den 18den January. Alhier had heden, na dat 's daags te voren het publiek Examen der Latynsche Schooljeugd voor Heeren Curatoren geweest was, derzelver halfjaarige Promotie plaats: vooraf deed de Heer STORT, eerste Praeceptor, wegens zyne komst tot deze Scholen, eene voor kunde en Godsdienst belangryke Redevoering, over den *Invloed der fraaije Letteren op andere Wetenschappen*. Waarop de veelbelovende Jongeling R. O. AITTON een Latynsche prys-dicht, en vervolgens in Latynsche Verzen de treffende Aanspraak reciteerde, welke *Flavia Domitilla aan den Keizer Domitianus deed, toen zy door dezen tot ballingschap veroordeeld werd, om dat zy het Christendom omhelsd had, en gereed stond om Rome en hare Maagschap te verlaten*: welke by deze gelegenheid met den mede veelbelovenden Jongeling E. E. C. FEITH, tot de Akademische Lesfen bevorderd werd. — Hier op volgde de verdere uitdeeling der Eerepryzen aan de in vlyt en oplettenheid uitgemunt hebbende Jongelingen, en wel van de vierde tot de vyfde

School

School O. F. GREVEN, die een latynſche Prys ontving. — Van de derde tot de vierde T. AITTON, die een Latynſche en H. W. GREVEN, die een Griekſche præmie verkregen. — Van de tweede tot de derde G. HELMICH VAN VOERST, die met een Latynſche en H. VAN ULSEN, die ſchoon niet overgaande, met een Griekſche prys vereerd werden. — En eindelyk van de eerſte School tot de tweede B. R. ROYER, die een Latynſche prys ontving, M. VAN RHYN, C. C. VAN DER KETTEN, en G. W. BEELER, welke laatſte een prys ontving van naarſtigheid.

Alle welke jongelingen hunne publieke Actus en Gratiarum Actiones met veel bevalligheid uitvoerden en afleiden, terwyl deze plegtigheid voor een aanzienlyk aantal van Toehoorders, onder een aangenaam Orgelmuzyk, in de groote Kerk, met veel genoegen werd bygewoond.

AMPTINGEDAM.

Den 20ſten Dec. werd alhier wederom gehouden het gewoon halfjarig Examen der Latynſche Schooljeugd, en met welverdienden lof de brave en veel beloovende Jongeling J. VAN DEN BROEK, van de eerſte tot 's Conrectors School bevorderd en met eenen buitengewoon kostbaaren Eereprys beſchonken; voor welken ontvangenen prys dezelve aan Heeren Curatoren met veel bevalligheid en tot byzonder genoegen der aanhoorenden, zyne dankbaarheid betuigde.

KERK.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN Vakant. Zie Febr. 1803.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Zie Dec. 1804.

BURGHAREN EN HERNEN blyft nog Vakant. *Zie* Nov. 1804.

PUFLYK EN LEEUWEN. Onze geliefde Leeraar *D. A. J.* LAMBRECHTS, in wiens licht wy ons zulk een korten tyd verheugd hebben, zal D. V. den 20ſten January afſcheid alhier prediken.

HORSSEN. Zie Dec. 1804.

RESSEN. Zie Dec. 1804. Met groot verlangen zien wy den 27ſten January te gemoet, wanneer onze beroepen Leeraar D. A. J. LAMBRECHTS alhier, D. V. in zyn dienſtwerk zal ingezegend worden.

THIEL.

LIENDEN. Den 20ſten Dec. 1804. ontving onze hartelyk geliefde Herder en Leeraar *D.* P. SPECHT GRYP eene eenparige beroeping, door den Kerkenraad en Leden der *Ochtenſche* Gemeente, op hem uitgebragt. — Onze Gemeente talryker en zyn Eerw. hier zeer geacht zynde, gaf ons dit hoop, dat wy van zynen dienst, waarin wy ons ſlechts een groot jaar hebben mogen verheugen, nog langer genot zouden blyven houden: dan 'er waren ook vele redenen, die ons hier voor deeden vreezen, om maar eene enkele te noemen, de inkomſten der *Ochtenſche* Paſtorie overtreffen die

der onze zeer verre; de roeping, zo even gemeld, was eenparig, en werd door een aantal herwaards komende Leden der *Ochtenſche* Gemeente aangedrongen. Doch byna zonder uitzondering vereenigden zich hier ook allen, en wendden hunne pogingen aan, om onzen beminden Leeraar tot eene, voor ons gunſtige keuze te bewegen, met dat gewenscht gevolg, dat zyn Eerw. Nieuwjaarsdag verklaard heeft, voor de gedane beroeping tot onze blydſchap bedankt te hebben; ons by die gelegenheid de vermaning voorhoudende, welke wy *Hebr.* XIII: vs. 1. vinden: *dat de broederlyke liefde blyve.*

LIENDEN word dus niet Vakant, de Gemeente van *Ochten* wenſchen wy hartelyk toe, dat zy ſpoedig van eenen anderen braven en verſtandigen Leeraar voorzien worde, eenen Leeraar, zoo als de onze is, en zo al zy in waarheid verdient. —

OCHTEN nog Vak. Zie hier boven.

ECK EN WIEL ſtaat Vak. te worden. Zie Dec. 1804.

OMMEREN Vakant. Zie Sept. 1804.

ZALT-BOMMEL.

OPHEMERT Vakant. Zie Dec. 1804.

VARICK. Zie Dec. 1804.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUT-PHEN.

WINTERSWYK den 6den Jan. Met de hartelykſte droefheid vernamen wy heden morgen uit den mond van onzen jongſten Leeraar D. S. TEN BOKKEL HUININK, uit zynen Text *Luc.* II: 15, 16, 17. de les afleidende, dat de beſte vrienden op deze aarde eens moeten ſcheiden, dat 'er geene zulke nauwe, nuttige en aangenaame banden en betrekkingen van vriendſchap of verkering hier beneden beſtaan, of zy worden eens verbroken, dat onze oudſte, ons zoo waarde Leeraar D. O. H. KETJEN, die bykans 21 Jaren ons zoo yverig als ge-

getrouw met leer en wandel ſtichtte, zich, wegens eene borſtkwaal, die, zints het jongſtverlopen Paaſchfeest, hem belette het Euangelie der Zaligheid, 't welk anderzins zyn lust was, ons te verkondigen, heeft genoodzaakt gezien zyne rust te zoeken, met dat gevolg, dat zyn Eerw. door de Eerw. Claſſis van *Zutphen* en Depastementaal Beſtuur van *Gelderland*, behoudens eer en tractement is verklaard Emeritus. Hartlyk ſmert ons dit verlies, daar wy met zo veel blydſchap de hartelykſte vriendſchap en broederlykſte eensgezindheid tusſchen onze beide Leeraren zagen beſtaan, die den gewenschten invloed en uitwerking van liefde, eendragt en Euangeliezegen op onze talryke Gemeente hadden. Wy zwygen echter Gode, wenſchen den rustenden Leeraar eene veeljarige aangename en ons nog nuttige ruste toe, en bidden den Heer der Kerk, dat hy onze brenke op het beste heele, terwyl wy nu moeten melden dat

WINTERSWYK Vakant is.

ZUTPHEN ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

DEUTICHEM Vakant. Zie Nov. 1804.

OVERVEEL UWE.

APELDOORN. Onze zeer geliefde Leeraar D. H Hesselink, de beroeping tot Predikant te *Hattem* ontvangen hebbende, berichtte ons op den eerſten January, dat hy vooral op onze ſterke begeerte zich verpligt gevonden had, daar voor te bedanken en verbond zich toen tot onze grote blydſchap op nieuw aan ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VI: 1, 2. *Ende wy* [*als*] *medearbeidende bidden* [*u*] *ook dat gy de genade Gods niet te vergeefs en moogt ontfangen hebben. Want hy zegt, in den aangenamen tyd hebbe ik u verhoord, ende in den dag der zaligheid hebbe ik u geholpen: ziet nu is 't de wel aangename tyd, ziet nu is 't de dag der zaligheid.*

RENKUM en HELSUM. Op den eerſten

Kersdag maakte onze zeer geliefde Leeraar D. *Boot* ons bekend, dat hy eene eenparige beroeping naar de Gemeente van *Werkendam en de Werken* had ontvangen, en 6 Jan. verklaarde hy op het einde van zyne Leerrede, dat hy in weerwil van onzen liefdedrang zich verpligt gevonden had de roepstem naar deze talryke Gemeente op te volgen.

LUNTEREN. Onze geliefde Leeraar D. J. Lorgion, gaf ons op den 23sten Dec. in zyne namiddags Leerrede kennis van de eenstemmige beroepinge naar *de Lemmer*, op zyn Eerw. uitgebragt, en verklaarde ons reeds den 26sten dier maand, dat hy dit beroep had aangenomen, zoo dat onze pogingen om hem langer onder ons te houden, ditmaal ook vrugteloos zyn geweest.

EDE. Op den 16den Jan. is alhier in eene Classis Contracta, peremptoir geëxamineerd, en aan de Gemeente van *Otterlo* toegewezen, de beroepen Predikant Schoonderbeek, dit Examen wierd verrigt door D. van Leeuwen van Duivenbode, Pred. te *Wageningen*, als jongste lid van dien ring, en in de tegenwoordigheid van den Dep. Synodi D. J. Veltman, Pred. te *Arnhem*.

BEEKBERGEN Vakant. Zie Octob. 1804.

NEDER-VELUWE.

VEESSEN. Op den 11den Nov. des voorgaanden jaars hadden wy het genoegen, dat onze nieuwberoepen Leeraar D. J. van Allen onder ons in zyn dienstwerk plegtig werd ingezegend door den Wel Eerw. Heer Inspector van deezen ring D. J. van Convent, Pred. te *Epe*. — De Bevestiger had tot zyn onderwerp 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, ende op de leere: volhard in dezen. Want dat doende zult gy ende u zelven behouden, ende die u hooren.* — De Bevestigde aanvaardde des namiddags zynen dienst met eene Leerrede over 1 *Kor.* II: 2. *Want ik en heb-*

hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jesum Christum, ende dien gekruiciget. De Heere bekroone zynen dienst in deze Gemeente met eenen ruimen zegen!

VAASSEN. Den 11den Dec. l. l. werd onze beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer B. E. C. VAN NIEL hier in eene Classis Contracta, ten overstaan van den Hoog Eerw. Heer L. BOUMAN, Deputatus Synodi en Pred. te *Harderwyk*, peremptoir geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer L. BAKKER, Pred. te *Hattem*. — Na een kort voorstel over *Joh.* I: 29. over de oorspronglyke Bybeltalen naar *Ps.* XVI: en het Tekshoofdstuk, en voords over de H. Godgeleerdheid onderzogt zynde, werd zyn Wel Eerw. eenparig en met zeegenbede aan deeze Gemeente toegewezen, en de Heer Examinator voor zyn welingericht onderzoek bedankt. — De Wel Eerw. Heer J. H. VAN NIEL, Pred. te *Putten*, Vader van onzen beroepenen Leeraar, zal op vriendelyken afstand van den Heer Inspector D. J. VAN CONVENT, Pred. te *Epe*, zynen Zoon D. V. op den 6den Jan. aanstaande in zynen dienst onder ons bevestigen.

HARDERWYK. Den 18den Dec. des voorigen jaars is hier in een Classis Contracta door den Wel Eerw. Heer H. BOCHT, Pred. te *Doornspyk*, in de tegenwoordigheid van den hoog Eerw. Heer Deputatus Synodi L. BOUMAN, Pred. alhier, peremptoir geëxamineerd de Wel Eerw. Heer Z. Q. VAN DER TRANS, beroepen Pred. te *Kootwyk*. — Zyn Wel Eerw. deed een voorstel over 2 *Kor.* V: 21. en werd vervolgends onderzogt in 't Hebr. over *Exod.* XX: in 't Gr. over het Tekst Hoofddeel, en voords over de waarheden van onzen Godsdienst, met dat gevolg, dat hy eenparig en met zegenbeede aan den dienst der hem roepende gemeente overgegeven, en de Heer Examinator voor zyn naauwkeurig onderzoek bedankt werd. —

De Bevestiging zal D. V. geschieden den 10den Febr. aanstaande door den Wel Eerw. Heer Inspector van den ring van *Elburg* A. Mooijen, Pred. te *Oldebroek*.

NYKERK. Van hier is den Correspondens het volgend bericht, om in de Boekzaal van deze maand geplaatst te worden toegezonden :

NYKERK den 3den Jan. 1805. Nademaal D. C. van der Velden van zyn Leerambt alhier in het jaar 1795. door de toen fungeerende Municipaliteit geremoveerd is, en de Kerkenraad in dien tyd verpligt geworden werd gemelde remotie Kerkelyk te maken. — Zoo heeft de Kerkenraad, thands fungeerende by het Departementaal Bestuur van *Gelderland*, opheffing der gedane remotie verzocht en verkregen, met last aan het Gemeente Bestuur van *Nykerk*, om gemelde remotie te vernietigen, met gevolg dat de tegenwoordige Kerkenraad, ingevolge de gunstige dispositie van het Departementaal Bestuur van *Gelderland*, ook de gedane remotie intrekt en buiten effect stelt, en uit kracht van dit hun besluit de Advertentie geplaatst in de Boekzaal van Maart 1795. openlyk herroept, intrekt en vernietigt, en begeert, dat dezelve als niet geplaatst zal beschouwd worden.— De Kerkenraad heeft van het een en ander aan D. C. van der Velden per missive kennis gegeven, waarop zyn Wel Eerw. heeft geantwoord, vervuld te zyn met dankerkentenis zoo aan het Departementaal Bestuur van *Gelderland*, voor hunne gunstige dispositie, als aan den Kerkenraad voor hunne aangewende pogingen, om hem weder te herstellen in zyne eer, en ook dat zyn Wel Eerw. het besluit had genomen, van deze gunstige herstelling geen gebruik te maken om tot zyne voorige Standplaats weder te keren, verklarende te gelyk nu en vervolgens daar van af te zien, met verzoek om eene Kerkelyke dimissie, die hem in debita forma

is

is toegezonden. Dus blyft de tweede Leeraarsplaats te

NYKERK nog Vakant.

Uit naam van den Kerkenraad
J. SCHOONDERBEEK, V. D. M. *ibidem.*

HATTEM. Zie Dec. 1804.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH. Door onzen breedſten Kerkenraad zyn alhier den 26ſten Dec. 1804. uit het vorig zestal op het drietal geplaatst:

DD. KIST, VROOM en JONGENEEL.

Waaruit den 7den Jan. 1805. beroepen is D. VROOM, Pred. te *Ryswyk*, die deze beroeping eenigen tyd in beraad genomen heeft.

MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.

DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.

BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.

KESSEL Vakant. Zie Aug. 1802.

PEEL- EN KEMPELAND.

VELDHOVEN, OIRLE, ZEELST, ENZ. Eindelyk heeft de Correspondent bericht ontvangen, dat op den 14den Octob. des voorigen jaars D. J. C. TEN HAM, aldaar in den dienst bevestigd is, door D. A. W. KOOCKEN, Pred. te *Valkenswaard*, met eene Leerrede over *Zach.* III:6, 7. *Doe betuigde de Engel des HEEREN Joſua, zeggende: Zoo zegt de HEERE der heirſchaaren, indien gy in myne wegen zult wandelen, ende indien gy, myne wagt zult waarnemen, zo zult gy ook myn Huis richten, ende ook myne voorhoven bewaren: ende ik zal u wandelingen geven onder dezе die [hier] ſtaan.* De Bevestigde begon zyn dienstwerk met eene Leerrede over *Zeph.* III: 9. *Gewisſelyk, dan zal ik tot de volken eene reine ſpraake wenden: op dat zy alle den name des HEEREN aanroepen, op dat zy hem dienen met eenen eenpariгen ſchouder.* —

Beide Leerredenen zyn met genoegen aangehoord.

OIRSCHOT Vakant. Zie Octob. 1804.

SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.

MAARHEZE EN ZURENDONCQ Vak. Zie Febr. 1804.

LOMMEL Vakant. Zie Mey 1802.

LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.

GELDROP EN RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Naberichr.

OOST-MIDDEL- EN WESTERBEERS Vakant. Zie Dec. 1795.

GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.

BAKEL Vakant. Zie July 1795.

MAASTRICHT.

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.

VAALS Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

HEERLE Vakant. Zie Mey 1797.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatsen Vakant. Zie April 1797.

BEEK Vakant. Zie Maart 1797.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

STREEFKERK. Van hier is verzuimd te melden, dat op den 14den Octob. des verlopenen jaars, de Wel Eerw. Heer D. P. G. MARI, herwaards beroepen van *Ooltgensplaat*, in zyn heilig Dienstwerk is ingezegend door zynen Vriend, den Wel Eerw. Heer J. VAN SCHAGEN, Pred. te *Nieuw-Lek*.

Lekkerland, (by vriendelyken affland van den Wel Eerw. Heer P. W. NAGEL, Pred. te *Papendrecht*) met de vermaaning van Paulus, 2 *Tim.* II: 15. *Beneerſtigt u om u zelven Gode beproefd voor te ſtellen, eenen arbeider die niet beſchaamd en wordt, die het woord der waarheid recht ſnyt.* De bevestigd zynde Leeraar ving des nademiddags zyne Bediening onder ons aan, met het bericht van *Joh.* VIII: 31, 32. *Jeſus dan zeide tot de Joden, die* [*in*] *hem geloofden, indien gylieden in myn woord blyvet, zoo zyt gy waarlyk myne diſcipelen. Ende zult de waarheid verſtaan, ende de waarheid zal u vry maken.*

GIESSEN-OUDKERK. Voor als nog heeft de Correspondens van de Bevestiging alhier geen bericht ontvangen.

DELFT EN DELFTSLAND.

WILSVEEN den 6den Jan. Heden werd de hier beroepene D. W. OVERDUYN, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door D. P. J. RESLER, Pred. te *Maasſluis*, met 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot eens Opzienders ambt luſt heeft, die begeert een treflyk werk.* Zynde de oplegging der handen geſchied, behalven door den Wel Eerw. Heer Bevestiger, door DD. J. TERMATEN, J. SPOORS en H. WEYLAND, reſp. Predikk. te *Nootdorp*, aan den *Leydſchendam* en te *Zoetermeer*. Waarop de Bevestigde Leeraar 's namiddags zyn dienstwerk begon, met 1 *Cor.* II: 2. *Want ik hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jeſum Chriſtum, ende dien gekruiciget.*

God gebiede over het gelukkig afgelopen werk zynen genadigen zegen.

VLAARDINGEN. Zie Dec. 1804.

LEIDEN EN NEDER-RHYNLAND.

KAEGE. Op den 13den dezer is alhier in den H. Dienst bevestigd onze beroepen Leeraar, D.

S. A. BUDDING, door den Wel Eerw. Heer D. A. B. SMITS GORDON, A. L. M. Phil. Doct. en Emeritus Pred. te *Lisse*, aan wien de Wel Eerw. Heer A. LENS, Pred. te *Voorhout*, die beurt had afgestaan. De Bevestiger predikte over *Zeph.* III: 9. *Gewisselyk, dan zal ik tot de volken een reine sprake wenden: op dat zy alle den name des HEEREN aanroepen, op dat zy hem dienen met eenen eenparigen schouder.* De Tekst van den Bevestiger was *Phil.* IV: 13 *Ik vermag alle dingen door Christus, die my kracht geeft.*

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GOUDERAK Vakant. Zie Dec. 1804.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Zie Dec. 1804.

GORINCHEM.

WERKENDAM EN DE WERKEN. Wy kunnen van hier tot onze hartelyke blydschap berichten, dat onze beroepen Leeraar, D. D. BOOT, onze roepstem in des Heeren vreze heeft opgevolgd, en in het Voorjaar D. V. tot ons staat over te komen.

In de jongste Boekzaal wordt opgegeven, dat D. J. DUYSER, den 9den Dec. l. l. namiddag te *Hedikhuizen* zyne intrede gedaan heeft met de woorden 2 *Cor.* V: 4. *Want ook wy die in dezen tabernakel enz.* moet zyn: 2 *Cor.* IV: 5. *Want wy en prediken niet ons zelven, maar Christum Jesum den Heere: ende ons zelven, [dat wy] uwe dienaren [zyn] om Jesu wille.*

HEUKELOM Vakant. Zie Aug. 1804.

VOORN EN PUTTEN.

STAD AAN 'T HARINGVLIET Vakant. Zie Dec. 1804.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

OOLTGENSPLAAT Vakant. Zie Octob. 1804.

NIEUWE TONGE Vakant. Zie Sept. 1804.

'S GRA-

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Zie Dec. 1804.

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

NIEUWVEEN den 15den Jan. 1805. Op heden is 't beroep, uitgebragt op den Eerw. Heer E. J. VAN WESEL, Prop. onder 't Eerw. Clasſis van *Utrecht*, alhier Kerkelyk door Depp Clasſis geapprobeerd, en de tyd tot het Examen bepaald op 't aanſtaande Paasch Clasſis, en tot Examinator benoemd de Wel Eerw. Heer D. DAGEVOS, gelieſd Euangeliedienaar aan de *Oude Wetering*.

RHYNSATERWOUDE den 24ſten Dec. 1804. *LEVENSBESCHRYVING van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer* DAVID LEONARDUS VAN DER HAMMEN, laatst Leeraar alhier.

D. D. L. VAN DER HAMMEN, geboren te *Grootſchermer* in *Noord Holland*, in het jaar 1756, den 24ſten July; deszelfs Vader was D. VAN DER HAMMEN, Pred. aldaar, deszelfs Moeder MAGDALENA VERBOOM: al vroeg in 't jaar 1771 werd zyn Wel Eerw. beroofd door den dood van deszelfs Moeder: door deszelfs Vader in de Latynſche tale onderwezen, ging zyn Wel Eerw. kort na den dood van zyne Moeder naar *Leyden's* Hooge School, werd aldaar ruim 3 jaren in de noodige Wetenſchappen onderwezen, en genoot ruim 2 jaren op *Utrechts* Hooge School het nuttig onderwys van voorname Mannen.

Op den 10den Sept. 1776 werd zyn Wel Eerw. door het Clasſis van *Alkmaar*, tot den openbaren Predikdienst toegelaten, nog geen drie maanden hierna werd zyn Wel Eerw. beroepen te *Kudelſtaart*, alwaar na voorafgaand Examen peremtoir zyn Wel Eerw. bevestigd wierd den 31ſten Maart 1777. door deszelfs vader met 2 *Tim.* IV: 5. Intrede uit *Rom.* XV: 30.

Byna 6 jaren daarna werd zyn Wel Eerw. in de

de plaats van zynen geachten Vader, welke op den 9den Nov. 1782 in de ruste van zynen Heer was ingegaan, te *Grootschermer* beroepen: maakte den 23sten Maart 1783 aldaar een aanvang van zynen dienst met *Zach.* VI: 15.

Op den 20sten April 1785 werd zyn Wel Eerw. beroepen te *Zaandyk*, onder het Classis van *Haarlem*, dan de groote liefde van zyne toenmalige Gemeente, deed zyn Wel Eerw. voor die aanzienlyke beroeping bedanken

Na mede byna 6 jaren aldaar gearbeid te hebben, vertrok zyn Wel Eerw. na de Gemeente van *Oudcarspel*, onder het zelfde Classis van *Alkmaar*, afscheid 1 *Sam.* XX: 42 en 43. Intrede aldaar *Openb.* III: 7 en 8.

Door den geest der tyden vond zyn Wel Eerw. bevoegd om in den jare 1795 zynen dienst aldaar nederteleggen; predikende afscheid met *Ps.* CXXXVII: 5 en 6. dan kort daarna werd zyn Wel Eerw. alhier beroepen, alhier bevestigd den 28sten Febr. 1796, intrede 2 *Cor.* II: 14 en 15.

Zoo zeer aan deze Gemeente verbonden, dat zyn Wel Eerw. den 6den July 1797 te *Wilnis* beroepen, voor die beroeping bedankte.

Gehuwd met CORNELIA VAN ALPHEN, den 12den Mey 1748, wonende aan de *Oude Wetering*, geboren op den 5den Nov. 1752; uit welk Huwlyk 8 Kinderen zyn verwekt, waarvan thans nog 5 minderjarig in leven zyn.

Op den 30sten Sept. 1804 is overleden CORNELIA VAN ALPHEN, in den ouderdom van byna 52 jaren.

Op den 24sten Dec. deszelven jaars is zyn Wel Eerw. ontslapen in den Heere, aan eene herhaalde bloedspuwing, in den ouderdom van 48 jaren en 5 maanden.

Zyn Wel Eerw. wars geweest zynde van loftuitingen, en afkeerig van uitgebreide Levensbeschryvingen,

gen, heeft de Lezer niets meer van den Overledenen te wachten.

Alleen moeten wy zeggen tot des Mans welverdienden lof, dat zyn Eerw. in den loop van zynen dienst, zoo in andere als in deze zyne laatste Gemeente, niet zonder zegen heeft gearbeid; yverig in 't waarnemen van zynen predikdienst, onvermoeid in 't Catechiseren, steeds vasthoudende aan de gezonde leer des Euangeliums, en in de aangenomene leer onzer Kerk, waak- en werkzaam aandringende op de betrachting van godzaligheid; en dit alles bekrachtigde zyn Eerw. door zynen wandel, waarom ook de Overledene, by allen, welke zyn Eerw. van naby gekend hebben, in gezegend aandenken zal blyven.

Het was ook hierom, dat zyn Eerw. den 24sten Dec. l. l. overleden zynde, door deszelfs Nabuur, den Wel Eerw. W. Wiardi, Pred. te *Leymuiden*, op den 26sten Dec. (deze beurt nog hebbende aangenomen van den Overledenen) in de Voorafspraak aan den Overledenen gedacht werd; onder veel aandoening zoo van Spreker als Hoorders; waarop de Wel Eerw. Heer H. Huyser, Pred. te *Langeraan*, op Zondag, zynde den 31sten Dec. na dat het Lyk Zaturdag reeds rouwstatig ter aarde was gebragt, in zyne tourbeurt eene plegtige Lykrede deed over den Afgestorvenen, met Paulus woorden, *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods verkondigd hebben; ende volgt haar gelove na, aanschouwende de uitkomst harer wandelinge.*

En is dit werk zoo wel met veel genoegen als aandoening van een groote menigte zamengevloeiden, aangehoord. Dus is

RHYNSATERWOUDE Vakant.

B R E D A.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

NOORD.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

OUDORP EN OTERLEEK Vakant. Zie October 1804.

GROET EN KAMP Vak. Zie Octob. 1803.

SCHOORL Vakant. Zie Jan. 1803.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

HAARLEM.

ZANDVOORT. Na dat de Wel Eerw. Heer J. VOGEL van hier naar *Asſendelft* vertrokken was, heeft de Kerkenraad na verzochte en verkregene handopening van den Wel Edelen geſtrengen Heer Mr. P. C. HARTSINK, Heer van *Zandvoort*, &c. &c. &c. ten overſtaan van den Conſulent S. J. H. VAN HENGEL, Pred. te *Heemſtede*, op den 25ſten Nov. eene Nominatie gemaakt, op welke geplaatst zyn:

DD. A. N. VAN PELLECOM, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Schieland*. G. VAN DUGTEREN, Predikk. te *Oostvoorn*. N. VAN DORTH, te *Melis en Marienkerke*. D. VAN DER SCHAAF, te *Limmen*. A. S. VAN DER LOEFF, te *Spaarnwoude en Spaarendam* en W. OVERDUIN, te *Wilsveen*.

En zyn daaruit de 3 eerſten op 't drietal gebragt.

Waaruit op denzelven dag door den Eerw. Kerkenraad met algemeene ſtemmen beroepen is de Eerw. zeer geleerde Heer A. N. VAN PELLECOM, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Schieland*.

Deze beroeping is terſtond door den bovengemelden Heer gunſtig goedgekeurd en den beroepenen toegezonden, welke na eenige dagen deze beroeping in de vreeze des Heeren onder approbatie der Klasſis van *Haarlem* heeft aangenomen.

WORMERVEER. Zie Nov. 1804.

HAARLEM Walſche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAAR-

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.
WORMER Vakant. Zie Sept. 1798.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. In onze gewoone Clasicale Vergadering gehouden den 8sten Jan. is na vertooning van zeer loffelyke Kerkelyke en Akademiſche Getuigſchriften, door den Wel Eerw. Heer A. VAN EYKEN, Pred. alhier, præparatoir geëxamineerd de Heer WOUTER ZIMMERMAN, S. S. Theol. Stud. Na een aangenaam voorſtel over 1 *Joh.* IV: 9. werd dezelve zeer naauwkeurig en oordeelkundig onderzocht in 't Hebr. over *Jeſ.* 1. en in 't Grieksch over het Tekstcapittel, en voords over de voornaamſte Leerſtukken van onzen Hervormden Christelyken *Godsdienst*, met dat gevolg, dat zyn Eerw. met volle ruimte en zegenbede onder het getal der Proponenten is aangenomen; verrichtende verder alles, het geen ook alhier by zulke gelegenheden volgens Synodale Wetten word gevorderd. De Wel Eerw. Heer Examinator is voor deszelfs zeer wel ingericht Examen vriendelyk bedankt.

HOORN.

SPANBROEK EN OPMEER. De Kerkenraden deezer gecombineerde Gemeenten, hebben op den 11den Jan. ten overſtaan van den Conſulent D. H. VAN BORK, als nog Pred. te *Wognum en Wadwal*, doch beroepen te *Wormerveer*; uit een zestal van Heeren Predikanten, waarop geſteld waren:

DD. H. L. MUNNIKENBULT, reſp. Predikk. te *Uitgeest*. A CONRADI, te *Oostwoud*. J. LA LAU, te *Heiloo*. B. LOOZE, te *Oostgraftdyk*. J. PARÉ, te *Driehuizen en Zuidſchermeer*; en S. A. ARNTZEN, te *Aardswoud*:

Geformeerd een drietal, zynde

DD. H. L. MUNNIKENBULT, B. LOOZE en J. LA LAU; de laatſte door het lot tegen DD. A. CON-

CONRADI en J. PARÉ. — Waaruit op heden den 21ſten Jan. door de opgekomene mans Ledematen der beide Gemeenten, met algemeene ſtemmen is beroépen de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. L. MUNNIKENBULT, Pred. te *Uitgeest*; zynde ten dezen zelven dage het recht van inwooning door het Gemeente Beſtuur van *Spanbroek* gereedelyk toegeſtaan en de beroeping den beroepenen toegezonden; wenſchende wy eenen gunſtigen uitſlag op dit werk.

WOGNUM EN WADWAY ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

HAUWERT Vakant. Zie Aug. 1804.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN. Ter vervulling der openſtaande plaats, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. Heer J. C. VORSTMAN, naar *Haarlem*, is door den grooten Kerkenraad den 10den Jan. gemaakt het volgende twaalftal:

DD. H. WEILANDT, Predikk. te *Zoetermeer*. M. JONGENEEL, te *Voorburg*. T. ADRIANI VISCH, te *Bovenkarſpel*. D. BROEDELET, te *Velſen*. D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Wageningen*. D. P. FARRET, te *Weſtwout en Binnewyzent*. J. BONTE, in *de Beemſter*. O. J. VAN GRIETHUIZEN, te *Woudenberg*. C. LOURON, te *Helvoetſluis*. G. RADEMAKER, te *Hogeveen*. J. SCHOONDERBEEK, te *Nieuwkerk* en S. J. H. VAN HENGEL, te *Heemſtede*.

De twee laatſten met het lot tegen DD. S. C. VAN DER HAMMEN, G. VROOM en D. C. HARMSEN, Predikk. te *Ilpendam*, *Ryswyk* en *Oegstgeest*.

Waaruit den 17den Jan. by meerderheid van ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer H. WEILANDT, Pred. te *Zoetermeer*.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

EDAM.

EDAM.

UITDAM. De Heren Proponenten worden uitgenodigt, om alhier hunne gaven te laten horen, alzo de Kerkenraad voornemens is, zo spoedig mogelyk tot een beroep over te gaan.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

ZEELAND.

WALCHEREN.

MIDDELBURG den 24sten Dec. 1804. Heden wierd onze geliefde Leeraar H. J. KROM, ons door den dood ontrukt! Hy stierf in den ouderdom van byna 67 Jaaren, aan de gevolgen van het water in de borst; en na eenen gerumen tyd veel geleden te hebben door benaauwende toevallen.

Tot aan zyne laatste ziekte (die maar 14 dagen duurde) verkondigde hy, onder ons, met ongemeenen yver en belangneminge, het Euangelie zynes Heeren, waar van hy als doordrongen was. Zyn dood is een groot verlies voor Jezus kerk op aarde: en onze Gemeente treurt! doch wy hebben ons, een derde van een Eeuw, in zyn licht mogen verblyden, en gunnen hem nu gaarne de kroone der Heerlykheid. Zyn hoog Eerw. wierd den 10den Maart 1761. te *Utrecht* Proponent, bediende voords als Predikant de Gemeenten van *Linschoten*, *Sliedrecht* en *Thiel*: in den Jaare 1771. wierd hy alhier beroepen, en in 1775. te *Utrecht*: voor welk laatste beroep bedankt hebbende, is hy destyds geworden *Professor Historiae Ecclesiasticae* aan het Illustre School, en naderhand ook *Professor Theologiae Exegeticae*, benevens *Curator* der Latynsche Schoolen.

Wy zullen van dezen overledenen braaven Dienaar van Jezus niets verder zeggen (want zyne Christelyke deugden en innemende hoedanigheden zyn alomme bekend) dan dat hy eene bedroefde weduwe en kinderen, en eene groote menigte oprechte vrienden heeft nagelaten.

RITTHEM. De Wel Eerw. Heer J. Jung, Pred. in den *Oudenbosch*, voor de hem opgedragene beroeping beleefdelyk bedankt hebbende, maakten wy den 21sten Sept. eene nieuwe Nominatie, waarop zyn Eerw. weder geplaatst werd: dan in 't zekere geinformeerd wordende, dat eene herhaalde beroeping vruchteloos zoude zyn, hebben wy, onder directie van wylen den Hoog Eerw. Heer H. J. Krom, Prof. en Pred. te *Middelburg*, den 30sten Nov. l. l. dit drietal gemaakt:

DD. A. Offers, Predikk. op het *Nieuwland*. A. Goedkoop, te *Baarland* en H. Drzesthuis, Prop. onder 't Eerw. Classis van *Kampen*.

Waaruit ten zelven dage met volle eenparigheid beroepen is D. A. Offers, die na eenige tyd van beraad, tot onze algemeene blydschap, deze beroeping in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

NIEUWLAND. Den 30sten Nov. l. l. werd onze Leeraar D. A. Offers, door de Kerkenraad van *Ritthem* met volkomene eenparigheid van stemmen, tot Herder en Leeraar in die naburige Gemeente beroepen. Des Zondags daar aan volgende maakte zyn Eerw. ons deze beroeping bekend, met verklaring, dat hy, zoo als hem de roepende Gemeente verzocht had, dezelve in ernstige en gemoedelyke overweging zoude nemen; en dat het hem alleenlyk te doen zoude wezen, om te mogen weten, welke de wille zynes Heeren over hem in deze mogte wezen, waartoe zyn Eerw. eenigen tyd van beraad verzocht had.

Velen uit de Gemeente gaven hem hunnen hartelyken wensch te kennen, dat hy langer den Euangeliedienst onder ons mogt blyven voortzetten.

Dan op den 30sten Dec. zynde de laatste Godsdienstdag van het eflopende jaar, maakte zyn Eerw. tot smart van zeer velen in deze Gemeente, ons bekend, dat zyn hart geneigd was, om de roeping naar *Ritthem* aan te nemen. Des eerlang

NIEUW-

NIEUWLAND staat Vakant te worden.

ZOUTELANDE den 16den Nov. 1804. Heden is de Kerkenraad wederom vergaderd, om te treden tot de beroeping van eenen nieuwen Herder en Leeraar in deze vacerende Gemeente, en heeft daartoe geformeerd het volgende drietal:

DD. G. J. LETTE, Prop. onder 't Eerw. Classis van *Walcheren*. N. VAN DORT, Pred. te *Melis- en Marienkerk* en J. D. DRESSELAAR, Pred. in de *Polder*.

Waaruit met volle eenparigheid, in de vreeze des Heeren, naar Kerkenordening, beroepen is D. G. J. LETTE, Prop. onder de Eerw. Classis van *Walcheren*, die, na eenige dagen bedaad, wegens een gelyktydige beroeping te *Zuidzande*, tot onze groote blydschap, dit beroep in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

ZUIDZANDE den 14den Octob. 1804. Onze waardige Leeraar, D. J. MAAS, door wiens getrouwe dienst, wy den tyd van ruim zeven jaren geleerd en gesticht zyn, werd den 7den Aug. l. l. te *Grypskerke* in *Walcheren*, beroepen; zich verpligt hebbende gevonden dat beroep aantenemen, is zyn Wel Eerw. in eene wettig belegde Kerkenraads Vergaderinge, aan welke vertoond werd de door de Eerw. Consist. Vergadering van *Sluis*, aan den Kerkenraad van *Grypskerke* verleende handopening, om tot ontslag van den beroepenen met deze Gemeente te handelen, van zynen dienst onder ons gedimitteerd, en met zegenbede aan die van *Grypskerke* toegewezen.

Op heden heeft zyn Wel Eerw. van ons een zegenend afscheid genomen, predikende over 1 *Thess.* IV: 1 en 2. *Voorts dan, Broeders, wy bidden ende vermanen u in den Heere Jesu, gelyk gy van ons ontvangen hebt, hoe gy moet wandelen ende Gode behagen, dat gy* [*daar in*] *meer overvloedig wordt. Want gy weetet wat bevee-*

919358A

len wy u gegeven hebben door den Heere Jesus.

God zy met zyn Wel Eerw. en zorge Vaderlyk voor ons!

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.
BRESKENS. Zie Nov. 1804.
NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.
VLISSINGEN Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.
SCHOONDYKE Vakant. Zie Nov. 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.
AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.
RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.
MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.
WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walsche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant. Zie Maart 1798.
CADZAND Walsche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

GOES. In de Classicale Vergadering, den 1sten Jan. verkregen met wederzydsche heilbede zitting en stem, de Wel Eerw. Heeren J. GRIMS en P. VAN ECK, bevestigde Predikt. te *Kappelle* en *Kloetinge*. Ook werd de Eerw. Heer W. DE RAPPER, na een Voorstel over *Hand.* XVII: 31. door den Wel Eerw. Heer D. KEER, Pred. te *Oudelande*, perempt. geëxamineerd, in de H. Taalen over *Ps.* C. en het Tekstboofdst. en vervolgens over eenige waarheden van den Hervormden Godsdienst, met dat gevolg, dat de Examinator voor zyn welingericht onderzoek bedankt, en de geëxamineerde met

met volle ruimte is toegewezen aan de Gemeente te *Ellewoutsdyk*, zullende aldaar D. V. bevestigd worden den 10den February.

HEINKENSZANDE Vakant.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

BERGEN OP DEN ZOOM den 16den Dec. 1804. Deze was voor onze Walsche Gemeente een zeer heuchelyke dag, als waarop dezelve haar vernieuwd Kerkgebouw mogt hooren inwyden, door haren waardigen Leeraar A. DU PON DE FREYTAG, met eene welgepaste Leerreden naar aanleiding van den CXXXIVden *Psalm*: *Een lied Hammaaloth. Ziet, looft den HEER*E, *alle gy enz.* Dit Kerkgebouw was door de omstandigheden van den oorlog, en het onderscheiden gebruik, dat er van gemaakt was, byna geheel verwoest en ongeschikt geworden voor onzen openbaren Kerkdienst, welke nu reeds zedert eenige jaren by vergunning heeft moeten verricht worden in de Lutherſche Kerk, op een zeer ongelegen uur, 't welk dan ook gepaard ging met een beklaaglyk verloop der Gemeente. En derhalven werden derzelver Kerkenraad en Kerkmeesters ernstig bedacht op de vernieuwing van ons onbruikbaar geworden Kerkgebouw, te meer, daar men vreesde anders het regt op het zelve dat alleen, tot een Godsdienstig gebruik door de Regering der Stad was toegestaan, geheel te zullen verliezen. Nadat men dan om het voorgemelde oogmerk te bereiken ter verkryging van eenige schavergoeding te vergeefs aanzoek gedaan had by het Gouvernement van deze Republiek, en daar ook een rondgaande brief aan de respective Kerkenraden der Walsche Gemeenten in ons land, ter bekoming van onderstand, het billyk verwachte uitwerksel niet gehad heeft, schoon eenige Kerken zich in dezen gunstig onderscheiden hebben, heeft men eindelyk het werk van de vernieuwing der Kerk, dat om bovenge-

melde redenen niet wel langer uitſtel lyden kon, met eigene geringe middelen moeten beginnen, zyn de nu gelukkiglyk voltooid: ſchoon de Gemeente nog bezwaard blyft met de geenszins geringe kosten, die 'er tot dat werk hebben moeten beſteed worden, en waarin men hoopt, dat nog op de eene of andere geſchikte wyze moge voorzien worden.

Nog hadden wy op dezen zelfden dag het genoegen, welk wy te voren moesten miſſen, dat onze openbare Godsdienstoefening mogt verangenaamd worden door het ſpelen van een welgeſchikt orgel, dat deze Gemeente door begunſtiging van verſcheidene partikulieren, voornamentlyk ook van dezulken, die tot deze Gemeente niet behooren, heeft in bezit gekregen, en dat ook ter gelyker tyd tot een plegtig Kerkgebruik is ingewyd, waar by zich ook verſcheidene muzykinſtrumenten, door kundige liefhebbers beſpeeld, op eene verrukkende wyze lieten hooren: zynde de gantſche plegtigheid onder een' grooten toevloed van menſchen verricht, en zeer gelukkig, tot groot en algemeen genoegen afgeloopen.

God geve, dat 'er by de vernieuwing van ons Kerkgebouw, een vernieuwde lust moge opgewekt worden, om 'er veel een betamelyk en dankbaar gebruik van te maken, waarvan wy reeds de aangename beginſels mogen beſpeuren!

STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UTRECHT Vakant. Zie July 1804.

JUTPHAAS Vakant. Zie Dec. 1804.

A M E R S F O O R T.

ZUYLEN. Nadat de Hoog Ed. Hoog geb. Heer VAN ZUYLEN, als Patroon Laicaal der Kerke van *Zuilen* op zyn Hoog Wel geb. tourbeurt by

Ac-

Acte van Collatie in dato 26 Dec. 1804. tot Predikant van *Zuilen* aangesteld heeft den Wel Eerw. Heer C. A. van Vloten, With. fr. Wilh. Ant. Cogn. Pred. te *Steenwyk*, met last aan den Kerkenraad van *Zuylen*, om denzelven ten spoedigste volgens Kerkenordre te beroepen naar behooren, zoo heeft de Eerw. Kerkenraad op den 8sten Jan. 1805. deeze Collatie Kerkelyk gemaakt en ten overstaan van DD. H. Rappardus en T. H. van den Honert, Emer. Pred. te *Nederhorst* (*den Berg*) en te *Nichtevecht*, gemelden D. van Vloten, naar Kerkenordre beroepen, tot ordinaris Herder en Leeraar der Kerke van *Zuilen*, van welke beroepinge aan zyn Wel Eerw. per Missive kennis gegeeven is, in hope dat zyn Wel Eerw. deze roepinge spoedig zal gelieven op te volgen.

BUNSCHOTEN. Zie Dec. 1804.

MAARTENSDYK Vakant Zie Nov. 1804.

RHEENEN en WYK.

't WAAL en HONDSWYK. Op den 2den Dec. l. l, heeft onze zeer geliefde Leeraar de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer G. W. Bisschop, van ons een liefderyk en zegenend affscheid genomen met de nadrukkelyke vermaning van den Apostel Joannes 2 *Joan.* vs. 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wy niet en verliezen, het geene wy gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen.*

Wy betreuren het gemis van onzen waardigen Leeraar, God zorge in liefde voor ons, daar wy nu moeten berichten

't WAAL en HONDSWYK Vakant.

DOORN den 9den Dec. l. l. Deze dag was voor ons een dag van blydschap. Onze beroepen Leeraar D. G. W. Bisschop werd op denzelven in den H. Dienst alhier bevestigd door zynen vriend en medebroeder D. C. van Herwerden, waardigen Euangelie-Dienaar te *Amerongen*, met eene

treffende Leerrede over de belofte van den Zaligmaker *Matth.* XXVIII: 20. *Ende ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleindinge der werelt.*

Des namiddags maakte onze Leeraar eenen aanvang van zynen Euangeliedienst onder ons, met eene opwekkende Leerrede naar aanleiding van Davids betuiging *Pſalm* XXVII: 4. *Een ding heb ik van den HEERE begeerd, dat zal ik zoeken: dat ik alle de dagen myn levens mogte woonen in 't Huis des HEEREN om de lieflykheid des HEEREN te aanſchouwen, ende te onderzoeken in zynen Tempel.*

God zegene den Euangelie-arbeid van zynen knecht voor deze Gemeente tot verwekking van en opbouwing in geloof, hoop en liefde.

AMERONGEN. Onze zeer geliefde Leeraar D. C. VAN HERWERDEN zal ons eerlang verlaten, daar zyn Wel Eerw. de beroeping naar de aanzienlyke Gemeente van *Schiedam*, onder opzien tot God heeft aangenomen.

Dit treft ons zeer, want bynа acht jaaren predikte hy ons het Euangelie der genade met zeer veel ernst en belangneming, ook toonde hy verſcheidene malen zyne groote verkleefdheid aan ons door onderſcheidene beroepingen af te wyzen, en zyn Euangeliedienst werd met eenen ryken zegen bekroond.

God doe ons aan zynen heiligen wil ons onderwerpen, ſtelle zyn Wel Eerw. verder tot eenen uitgebreiden zegen en betoone zyne oneindige ontferming ook aan ons.

VEENENDAAL Vakant. Zie Nov. 1804.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

VROUWENPAROCHIE Vak. Zie Octob. 1803.

STIENS

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

DOKKUM.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN staat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

TERNAARD Vakant. Zie Juny 1804.

DROGEHAM. Zie July 1803.

FRANEKER.

PEINS EN ZWEINS Vak. Zie Nov. 1804.

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SLOOTEN. Zie Nov. 1804.

DEERSUM EN POPPINGAWIER Vakant. Zie Nov. 1804.

SNEEK Vakant. Zie Sept. 1804.

BOLSWARD EN WORKUM.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN-Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

ZEVENWOUDEN.

AKKRUM EN TERHORNE nog Vak. Zie Dec. 1804.

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Dec. 1804.

LEMMER, VOLLEGA EN EESTERGA Vakant. Zie Nov. 1804.

OVER-YSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walſche Kerk Vakant. Zie July 1803.

KAMPEN.

MASTEBROEK. Op Zondag den 6den Jan. is alhier in het H. Dienstwerk ingezegend onze beroepen Pred. D. W. SCHEUER, de bevestigings Leerrede is geſchied door D. J. J. RAUWERTZ

TICHLER, Pred. in *Kampen*, Cl. Deput. ten grondslag leggende 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot eenes Opzieners ambt lust heeft, die begeert een treffelyk werk.* — Des namiddags deed de Bevestigde zyne intrede, de met de betuiging van Paulus *Rom.* I: 16*a*. *Want ik en ſchaame my des Euangeliums van Chriſtus niet.* De oplegging der handen is geſchied, behalven door den Heer Bevestiger door D. B. CLEMENT, Pred. te *Genemuide* en Claſſis Dep. en door D. H. A. J. CALKOEN, Pred. te *Wezem*.

YSSELMUIDEN. Zie Dec. 1804.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

BLOKZYL. Onze Leeraar D. G. D. SWANENBURG, den 15den Dec. des afgelopen Jaars wettig beroepen naar de Gemeente van *Bunſchoten*, heeft zich, niettegenſtaande ons dringend aanzoek, verpligt gevonden die beroeping aantenemen.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT

GRONINGEN Walſche Kerk. Onverwacht bekwamen wy in de maand October 1804 het berigt, dat onze Leeraar, D. H. D. GUYOT, eene beroeping, eenparig op hem uitgebragt, tot Predikant in de aanzienlyke Walſche Gemeente te *Haarlem*, in plaats van zynen halfbroeder, wylen D. E. DU PUY, zoo vroeg aan den dienst der Kerk door den dood ontrukt, ontvangen had. De vereerende wyze dezer roeping, en de voordelige voorwaarden daaraan verbonden, bragten ons in grote bekommering, dat wy den Leeraar, die ons door zynen zeer nuttigen Euangeliedienst, en aangename verkeering, geduurende een tydvak van drie-en-twintig jaren, zeer waard was geworden, zouden moeten miſſen. Het berigt van deze beroeping trof niet alleen ons maar ook zeer velen onzer

Stad.

Stadgenoten, daar de zonderlinge bekwaamheden van dezen onzen Leeraar in 't onderwyzen van dooven en ſtommen aan 't bloeijend Inſtituut alhier, aan hem deszelfs oorſprong verſchuldigd, de bewondering, en de voorbeeldige yver, waar mede hy tot 't heil zyner ongelukkige medemenſchen in dezen by aanhoudendheid werkzaam is, de achting van allen, die eenigen prys op ware verdienſten weten te ſtellen, zedert langen tyd hadden weggedragen. De hartelyke pogingen niet alleen van onzen Walſchen Kerkenraad, waarby ook de Kerkenraad der Nederduitſche Hervormde Gemeente op eene vereerende wyze de zyne voegde, maar ook van onderſcheidene Leden der Walſche Gemeente, en een groot aantal andere Perſonen, ja zelfs van eene commisſie uit 't Departement der Maatſchappy *tot Nut van 't Algemeen* alhier gevestigd, waren aanhoudend, om hem te bewegen, om alhier te blyven. Dan inzonderheid hebben 't Departementaal Beſtuur, van *Stad en Lande van Groningen*, gelyk ook Burgemeesteren en Raad en Gemeensmannen *der Stad Groningen*, ter dezer gelegenheid op eene voorbeeldige wyze aan den dag gelegd, hoe zeer zy heilzame inrichtingen van kunſten en wetenſchappen waardeeren: daar zy de verdienſten van D. H. D. Guyot in 't ware licht beſchouwende, en 't uitgebreide nut van 't Inſtituut van dooven en ſtommen hier ter ſtede ter harte nemende, de huiſelyke omſtandigheden van denzelven, zoo voor 't tegenwoordige, als by toekomſtige gebeurenisſen door aanzienlyke toelagen zeer hebben verbeterd, waarvoor wy ons verpligt vinden by dezen onzen eerbiedigen dank te betuigen. Ook heeft onze Walſche Kerkenraad zyne bereidwilligheid getoond, om door eenige ſchikkingen 't verblyf van onzen Predikant voor 't toekomſtige aangenamer te maken. Alle deze doorſtaande blyken van goedkeu-

ring

ring van 's Mans verrichtingen, en van achting en genegenheid voor denzelven, hebben hem dan ook bewogen om by ons te blyven: en met blydschap kunnen wy melden, dat hy op Zondag den 25ſten Nov. 1804, zynde teffens zyn geboortedag, zich wederom aan onze Gemeente, waarvoor hy eene hartelyke liefde gevoelde, heeft verbonden, met eene zeer gepaste Leerrede over 1 *Theſſ.* II: 8. *Alzoo wy tot u zeer genegen zynde enz.* Terwyl wy ons verheugen, wenſchen wy dat 't leedwezen van *Haarlems* Waalſche Gemeente over haren geſtorvenen Leeraar binnen korten door de komst van eenen anderen moge worden verzacht.

APPINGEDAM.

HELLUM. Door den hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, Heer van *Farmſum*, *enz.* is onlangs tot Predikant dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer A. LEDEBOER geacht Euangeliedienaar te *Meethuiſen*, die deze beroeping, na enige dagen beraads, volvaardig heeft aangenomen.

MEETHUIZEN. Deze Gemeente zal eerlang Vakant worden, alzo onze hartlyk geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer A. LEDEBOER, te *Hellum* beroepen is, en zyn Wel Eerw. zich heeft verpligt gevonden die beroepinge aan te nemen.

LOPPERSUM.

TEN BOER Zie Nov. 1804.

MIDDELSTUM.

OLDENZYL den 13den Jan. 1805. Onze geliefde Leeraar D. J. F. VIËTOR, die, genoegzaam te gelyker tyd in twee Gemeenten begeerd en door beiden beroepen werd, namelyk door de Gemeente van *ten Boer* en die van *Eppenhuizen*, — gaf ons heden het treurige bericht, dat zyn Eerw. na ryp beraad, zich eindelyk had verpligt gevonden om op het herhaalde en dringende aanzoek der Gemeente van *Ten Boer*, die beroeping in 's Heren vreeze op te volgen; — zodat wy ons eerlang zul-

zullen beroofd zien van eenen Leeraar en Vriend, op wiens nuttigen dienst en aangename verkering wy zeer veel prys ſtellen.

EPPENHUIZEN den 15den Jan. 1805. Uit de te vooren gemaakte Nominatie, is ten overſtaan van den Wel Eerw. Heer J. DEKENS, V. D. M. te *Zandeweer*, op den 11den Dec. des voorigen jaars, tot Predikant in deze Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer J. FRIESEMAN VIËTOR, V. D. M. te *Oldenzyl*; dan zyn Eerw. heeft na enigen tyd van beraad, voor deze beroeping per miſſive bedankt.

DE MARNE.

LEENS Vakant. Zie Aug. 1804.

'T WESTER-KWARTIER.

FEERWERD Vakant. Zie Dec. 1804.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM Vak. Zie Dec. 1804.

WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

DRENTHE.

EMMEN.

SLEEN Vakant. Zie Juny 1804.

ROSWINKEL Vakant. Zie Juny 1804.

ROLDE.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Walſche Kerk Vak. Zie Sept. 1804.

EMDEN Vakant. Zie July 1804.

VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1801.

KLEEVE.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

WEZEL.

BRUNEN. Zie Dec. 1804.

HALTEREN ſtaat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

DUIS-

DUISBURG AAN DEN RHYN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Juny 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

HAMBURG en LUBECK.

ALTONA. Zie July 1804.

NA-BERICHT.

LETTER-NIEUWS.

Te *Amſterdam* by Joh. van der Hey, wordt met ſucces gedebiteerd: *Geſprekken en Overdenkingen over het Lyden en Sterven van onzen Heere Jeſus Chriſtus* door W. L. KRIEGER, Predikant in *'s Hage*, 3 deelen 5 ſtukken met het Pourtrait van den Autheur door VINKELES. Prys *f* 9-16. Van des Autheurs andere Werken over de *Geboorte*, *Opſtanding en Hemelvaart van Jeſus Chriſtus*, des mede over het *Pinkſterfeest* zyn by bovengem. Boekverkooper mede nog Exemplaren te bekomen.

By den Boekverkoper J. Allart te *Amſterdam*, zal eerlang worden uitgegeven: Een *Bekuopt Uittrekzel*, uit de *Verhandeling* over de *Nederduitſche Spelling*, door het *Staatsbewind* bekrachtigd, met eene volledige *Woordenlyst* ten dienſte der Scholen, vervaardigd door den Steller der *Voorgemelde Verhandeling*, den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK. De *Woordenlyst* zal ook afzonderlyk worden uitgegeven, onder den Titel van *Woordenboek voor de Nederduitſche Spelling*. Een *Tweede Druk* van voormelde Verhandeling is ter Perſſe, en zal zeer ſpoedig gereed zyn. De Boekverkopers, welke nog onverkochte Exemplaren overig hebben mogten, worden verzocht, die aan den Uitgever terug te zenden.

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand January 1805.

Voorrede. Bladz. 3

I. Y. VAN HAMELSVELD, de Ongeveinsde Christen. Achtſte Deel. 15

II. A. YPEY, Geſchiedenis van de Kristelyke Kerk in de Achttiende Eeuw. Vyfde Deel. 23

III. G. GESSNER, Het Leven van JAN KASPER LAVATER. Tweede Deel. 28

IV. A. NAEGELE, Het Worden, het Leeven, de Gezondheid, de Ziekte en de Dood des Menſchelyken Ligchaams. 35

V. W. RUTHERFORT, Tafereel der Oude Geſchiedenis (in Twee Deelen) Eerſte Deel. 41

VI. Mr. W. BILDERDYK, Mengelingen. Eerſte Deel. 47

VII. Letter-Nieuws. 55

VIII. Programma. 62

IX. Bericht van TEYLER's Godgeleerd Genootſchap. 67

X. Naamlyst der DD. Proponenten. 69

XI. ——— die Beroepen zyn. 72

XII. ——— der Walſche Synode. 73

XIII. Akademie- en School-Nieuws. 74

XIV. Kerk-Nieuws. 81

XV. Nabericht Letter-Nieuws. 110

BERIGT.

BERIGT

VAN

INTEEKENING

OP HET WERK TOT TITUL VOERENDE

IETS VOOR 'T HART,

OF

DEN WEG TOT DE EEUWIGHEID.

Is er ooit een belangrijk en leezenswaardig Werk in 't licht gekomen, zo is 't dit Boek, waar van de sterke aftrek, in de oorspronglijke taal, een duidelyk bewijs oplevert, zijnde de eerste druk, niettegenstaande de meenigte Exemplaaren die er van voorhanden waaren, in korte tijd dat het zelve het licht gezien heeft, reeds uitverkogt.

Dit, en de begeerte veeler onzer Landgenooten, die dit Werk zou gaarne in 't Nederduitsch vertaald zagen, zijn de redenen dat het thans in dit gewaad te voorschijn komt; 't zelve had reeds voor lang plaats gehad, indien de Onderneemer niet was, terug gehouden door

't b-

't berigt dat hij ontving, dat een ander deeze taak op zig genomen, en zulks reeds dadelijk onder handen had; dan na lang wagten, niets ziende op dagen, heeft hij eindelijk de pen opgevat, om zo wel aan zijn begeerte, als aan 't reikhalzend verlangen veeler te voldoen.

Om het publiek eenigermaaten een kleine schets van deszelfs inhoud te geeven, zoo ſteld de Schrijver, die een Evangelisch Leeraar in Saxen is, op een eenvouwige wijze, en in een gemeenzame ſtijl, (waar mee hij zijne Leezers het geheele werk door onderhoud) na een korte inleiding over het menſchelijke hart, voors het weezen Gods, in zijn onuitſprekelijke liefde tot het menſchelijk geſlagt, beide in het werk der Schepping, en in dat der verloſſing na den Zondenval. Voorts handeld hij over de Chriſtelijke Religie, als de eenige waare; toond deszelfs oorſprong aan, en bewijst dat dezelve, hoe wel verſchillende hoogtens, er in gevonden worden, daan door van zijn waarde niets verlieſt, integendeel meer gelouterd word, en bewaard verder, dat een waar belijder van dezelve, niet anders dan verdraagzaam omtrend andere zijn kan; dat deeze Religie hem in alle Goddelijke waarheid leide, en hem leerd, het vernuft, als een koſtbaar geſchenk Gods, te waardeeren, en 't ook niet verder te gebruiken, dan waar toe men 't van God ontvangen heeft, naamentlijk zijn geopenbaarde wil te hebartigen, zonder in de

God-

Goddelijke geheimnissen te willen indringen; dat deeze geopenbaarde wil is het oprecht geloove in den Heere Jesus Christus, als de eenige bron der Zaligheid, welk geloove de Mensch in alle Goddelijke waarheid leide en bevorderd; Hem leerd, zijn Verlóser als Mensch te zijn voetstappen na te volgen, en uit zijn verdienste, Lijden en Dood, alles te neemen wat een Zondaar nodig heeft, namentlijk de ware Heiligmaking door de wedervereeniging met God; toond aan wat dingen den mensch op den weg des Leevens hinderlijk zijn, wijst hen middel aan hoe men deeze hindernissen kan ontwijken of te boven komen; beschrijft met diepe eerbied, hoe men de Heilige Sacramenten heeft aan te zien, en voor zig zelven te nutte te maken; handeld breedvoerig over 't gebed en desselfs groote waarde, als mede van de voorbiddinge voor anderen, en leidt den Zondaar dus op, tot het in vreede afleggen des aardsche Tabernakels, en het zalige genot der toekoomende Eeuwigheid.

De vertaaler heeft dit als een korte schets genoegzaam geoordeeld, om een begrip van de waarde deezes werks te verkrijgen, 't welk dusdanig is ingerigt, dat het als een boek tot de dagelijksche Huisaandagt kan gebezigt worden, zijnde in 360 paragraphe verdeeld, meer er van te zeggen word hier overbodig, vermits iets dat zig zelve prijst, door de overtollige aanprijzing meer ná dan voordeel toegebragt worden kan.

Hoe-

Hoewel men aan 't goetige debit van dit Werk niet twijfeld, 'er nogthans groote uitgave toe vereischt worden, is men te raade geworden een Plan van Intekening bij den Uitgeever G. S. LEENEMAN VAN DER KROE, tot *medio* April open te stellen, met belofte het geheele Werk in eens zoo spoedig mogelijk, uiterlijk voor het einde deezes jaars 1805 compleet te leeveren tegen *f* 4:: pr. Exemplaar aan de respective Inteekenaars, bij overleevering van 't zelve en niet eerder te betaalen; zullende vervolgens voor de geene die 'er niet op hebben ingeteekend, de prijs niet minder zijn dan *f* 5:: 5 zijn.

Wie nu eenig belang stelt in de bevordering van de waare Christelijke Evangelie leer, zal niet aarselen, maar integendeel gewillig zijn tot deeze kleine opöffering, zoo wel ten zijnen eigen nutte, als ook om de voortplanting deezer hoogstgewigtige blijde boodschap eenigzins te helpen bevorderen.

Dit Berigt van Intekening is alöm GRATIS te bekoomen bij alle Boekhandelaars in de Batasfsche Republiek, alwaar ook de Lysten van Intekening gereed leggen.

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor FEBRUARY 1805.

Te AMSTELDAM, by
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkoopers, 1805
Met Privilegie.

MAANDELYKSCHE

UITTREKSELS

OF

BOEKZAAL

DER GELEERDE

WERELD.

I. HOOFDSTUK.

Godsdienſtig BYBELSCH HUISBOEK voor CHRISTENEN, ter vermeerdering van Kennis, en verbetering van het Hart, door GEORG FREDERIK SEILER, *Hoogvorſt-*

lyk Brandenburg-Anſpach-Bayreutſche Geheime Kerk- en Conſiſtoriaal-Raad, gewoon Hoogleeraar aan de Frederik Alexanders Univerſiteit, enz. enz. Naar de vierde Uitgave, uit het Hoogduitsch vertaald, door S. VAN HOEK, *Predikant te* Aalburg en Heesbeen. *Eerſte Deel. Te* Gorinchem *by* J. van der Wal, 1804. 508 *Bladz. gr. Oct. De prys is f* 3-6 —

Zal de Bybel, dat Boek, het welk de Godlyke Openbaring van den weg tot zaligheid in zich bevat, aan zyn oogmerk voldoen, er zal door de menſchen een behoorlyk gebruik van den zelven moeten gemaakt worden, niet alleen tot verlichting van het verſtand, maar ook tot verbetering van het hart; het is nodig, maar alleen niet genoeg, den zin des Bybels te verſtaan, men moet ook zyne leſſen, zyne geſchiedenisſen, voorbeelden en geheelen inhoud weten toe te paſſen op den levenswandel en de betrachting van godzaligheid en deugd.

Elk Boek, het welk ten doel heeft, en geſchikt is, om aan dit oogmerk te voldoen, de menſchen op te leiden tot het regte gebruik des Bybels voor verſtand en hart, zal daarom den vriend van den Godsdienst welkom wezen, en met graagte door hem ontfangen worden.

Zoodanig een Boek, het welk op eene verſtandige en redelyke wyze, den Bybel doorlopend, toepast ten behoeve van het hart, door de geheele aandacht van den Lezer te bepalen by zulke waarheden, levensregelen, zeden en geneigdheden, welke eenen ſterken invloed op het verſtand en hart hebben kunnen, is dit werk van den Hoogleeraar SCHLER, die

die by het zelve den Superintendent ROSENMULLER tót zynen medehelper gehad heeft, een Werk, het welk by hen, die het Hoogduitsch lezen, in ons Vaderland, op eenen hoogen prys staat, en waar van de vertaling, reeds lang, begeerd werd, gelyk het ook in *Duitschland* de algemeene goedkeuring heeft weggedragen; een Werk, het welk in alle Christen Huisgezinnen, als een Huisboek, by het lezen van den Bybel met vrucht gebruikt kan worden, en aan te pryzen is, maar het welk ook voor jonge Predikanten dienstig kan zyn, om hun stoffe aan de hand te geven tot overdenking, en tot een regt gebruik in beoefenende Toepassing. Wy mogen, ten aanzien van dit gebruik den geachten SEILER in zyne Voorrede Bladz. xx. zelven hooren:

„ Nauwkeurige Schriftverklaaring en zedenlyke stichting met elkanderen te vereenigen, valt veele jonge Leeraars, in het begin, zeer moeijelyk, zoo als ik uit eene meenigte geleezene en gehoorde proeven ontdekt heb. Zou het vlytig en opmerkzaam leezen van een Boek als dit, wanneer het gebruikt wordt by het onderzoeken van den Bybel in de grondtaalen, aankomende Volksleeraaren den arbeid niet aanmerklyk verligten? Zouden zy de neigingen en characters der, in den Bybel voorkomende, Persoonen, niet leeren, nauwkeuriger te beoordeelen, en, in hun voorstel, op de rechte wyze aantewenden. Zouden zy niet, by het leezen, een aantal voorbeelden en soortgelyke gevallen kunnen byeenzamelen, om, daar door, dogmatische en zedenlyke waarheden voor de Christelyke Gemeenten optehelderen? Zouden zy niet, door zoodanige overdenkingen over Godsdienstige onderwerpen, zich, rechtvaardig, aan eenen stillen omgang met GOD en JESUS, hunnen Heer, gewennen, enz."

„ By den zoo zeer verwaarloosden Huisgods-

dienst wierd, tot hiertoe, de Heilige Schrift, in veele duizenden Christelyke Huisgezinnen, of geheel niet of niet op die wyze gebruikt, als dezelve, met vrugt en zegen, zou hebben kunnen gebruikt worden. De meesten leggen, zoodra zy de school verlaten hebben, hunnen Bybel uit de handen, en leezen zeer zelden: zoms nog op de groote Feesten, of, wanneer het wel gaat, nu en dan, op eenen Zondag, één Hoofddeel. Zy leeren dus niet, een Boek in zyn geheel te overzien, ontdekken geenszins den zamenhang der dingen; zien, in afgebrokenen stukken, alles slegts ten halve, en dringen niet door in den zin des Bybels. Anderen leezen wel vlytiger, en er zyn Huisgezinnen, waarin men dagelyks een Hoofddeel leest; maar, wanneer de Inhoud niet geschied- of zeer eenvouwig zedenkundig is, dan is dit werk vrugteloos, en blyft eene enkel vroome plegtigheid. Immers er is geene redenlyke stichting mogelyk, wanneer men niet verstaat, wat men leest."

„ Mogt ik zoo gelukkig zyn, om, door deze proeve eener eenvouwige verklaaring en stichtende toepassing der Heilige Schrift; iets daartoe by te dragen, dat de Christelyke Huisgodsdienst, by het gebruik van den Bybel, op eene Gode welbehagelykere wyze, verrigt wierd. Het eigen, geheele Boeken, in derzelver verband, doorloopende, leezen van den Bybel is, zeker, op eene geheel byzondere wyze, dienstig ter vermeerdering van kennis in den geheelen geopenbaarden Godsdienst, tot steeds krachtigere overtuiging van deszelfs waarheid, tot erkentenis der zich aan het Menschdom verheerlykende wysheid en goedheid van God, en, even daardoor, zoo wel tot bevrediging en troost, als tot vermeerdering van deugdzaame neigingen en voornemens."

Dit Eerste Deel dezes Werks, het welk geheel uit acht Deelen bestaan zal, bevat de doorloopende

de beoefenende opheldering van Mozes Eerste Boek. Achter aan zyn gevoegd *Opheldrende Aanmerkingen* over sommige plaatsen van dit Boek, omtrent welke verschillende gevoelens der Uitleggeren eenige twyfeling baren, welk gevoelen men te volgen hebbe.

Tot eene proeve der uitmuntende behandeling en goede vertaling verstrekke het volgende over 1 B. *Mos.* XXII: Bl. 238. alwaar over het oogmerk van Abrahams beproeving, toen God zynen Zoon Izaak ten offer eischte, het volgende gezegd wordt:

„ Abraham scheen nu alle zyne wenschen verkregen te hebben. Hy had van God, uit zyne Huisvrouw, een Zoon ontfangen. Hy bezat groote rykdommen, en was tot zulk een aanzien gestreegen, dat hy, als een kleen Vorst, met andere Vorsten verbonden kon aangaan. Maar nu, daar zyn geluk den hoogsten trap scheen bereikt te hebben, wordt hetzelve op eenmaal, door een geheel onverwagt, en verschrikkelyk, van God ontfangen, bevel, gestoord: *Neem* Izaak, *uwen eenigen Zoon, dien gy lief hebt, en goa heen naar het Land Moriä, en offert hem my aldaar.* Zou God dezen zynen getrouwen Vereerer een grooter lyden hebben kunnen opleggen? Waarom vernietigt Hy, zoo op eenmaal, alle de groote verwagtingen, die Hy aan dezen godzaligen man, te gelyk met zynen Zoon, gegeeven had, en dompelt hem in eene zoo verregaande droefheid, juist door dienzelfden, door wien Hy hem zoo zeer verblyd had? Een langduurig, steeds aanhoudend, geluk schynt, ook zelfs voor de Godzaligen en Deugdzaamen, niet nuttig te zyn. Deze Aarde is de plaats niet, waar wy eene geheel ongestoorde gelukzaligheid zouden kunnen genieten. Wy moeten door veel lyden beproefd, en in de deugd geoefend worden. Abraham had reeds groote bewyzen van gehoorzaamheid aan zynen God ge-

geeven; hy had ook, voor de menſchen, veele edele daaden gedaan; hy was reeds, door veele gedugte rampen, in lydzaamheid gepeffend en veroetmoedigd; maar nog nooit had hy eene beproeving van dezen aart doorgeſtaan, en gevolglyk ook nooit gelegenheid gehad, om eene zoo geheel buitengewoone deugd te beoefenen, waartoe God zelve hem nu aanleiding geeven wilde. Hy moest bereidwillig gemaakt worden, om alles, ook het beminſte op Aarde, aan zynen God opteofferen. Juist dit was de reden, dat God hem dit verſchrikkelyk bevel gaf. De Alweetende kende ja wel, buiten dit, ABRAHAM's hart; Hy wist reeds vooraf, hoe gehoorzaam deze zich ook ditmaal betoonen zoude; maar Hy wilde in hem het naarvolgingwaardigst voorbeeld voor deszelfs geheele Nakoomelingſchap, ja voor alle menſchen, daarſtellen; Hy wilde hem gelegenheid geeven, om byna den hoogſten trap van verlochening te oeffenen; Hy wilde hem in eene zoo ſtreng ſchynende beproeving brengen, opdat wanneer hy daarin ſtandvastig zou bevonden worden, Hy hem met des te heerlyker belooningen zou kunnen bekroonen. Zulke weldaadige oogmerken heeft de Algoede by de beproevingen, in welken Hy gewoon is, de zynen te brengen. Hy wil hun gelegenheid geven, om blyken en bewyzen van hunne gehoorzaamheid en hunne liefde jegens Hem aftelegen; voor anderen een treffelyk voorbeeld van deugd te worden, en dan des te grootere belooningen te ontfangen. Alle lyden ſchynt wel een kwaad te zyn, wanneer het daar is, maar het geeft eene heilzaame vrugt aan hun, die hetzelve, in ſtille onderwerping, draagen. En ook de Godzaligſte menſchen moeten door zulke beproevingen ſteeds meer geſterkt, gezuiverd, en nader aan de volmaaktheid gebragt worden. Welligt zou ABRAHAM, in zynen vreedzamen gelukſtaat, eenigzins min-

minder yverig in den Godsdienst geworden zyn. Misschien hegtte zich deszelfs hart reeds te veel aan den geliefden Izaak; en het was noodig, dat hy daartegen gewaarschuwd wierd, dat hy leerde denken, ook dezen mynen geliefden Zoon wil ik gaarne opofferen, wanneer God het beveelt. Juist daarom rigte God deze geheele beproeving zoo in, dat het Abraham zeer veel verlochening kostte, dezelve doorteftaan. Alles scheen ten oogmerke te hebben, om het hart van Abraham geweldig te treffen en te roeren. God zeide tot hem: neem uwen *eenigen* Zoon, die, naamlyk, by Sara verwekt, uw *eenige* Erfgenaam worden zoude, dien — voegde Hy er by — gy *lief hebt.* En nu beval Hy hem, dezen *Eenigen*, *Geliefden* zelve het leven te beneemen, en als een offer te verbranden. Kon God zelve dezen niet laaten sterven? Kon Hy het niet zoo schikken, dat deze, door een ongeluk, of door andere menschen gedood wierd? Abraham zal zelve de hand aan zyn kind leggen! Kan er met mogelykheid een verschrikkelyker last zyn voor eenen tederbeminnenden Vader?! En op dat hy deze bekommering en angst, als 't ware, te sterker en te langer gevoelen mogt, laat God hem deze daad niet spoedig en in één oogenblik uitvoeren, maar beveelt Abraham, zich naar eene afgeleegene plaats te begeeven, om daar zynen Zoon Hem ten offer te brengen. Zoo moet den Vader byna drie dagen lang de dood van zynen Zoon voor oogen zweeven; en deze, den geheelen weg over, het smartend en treffend denkbeeld met zich voeren, dat *hy zelve* het mes op den hals zyns Zoons zetten, en deszelfs bloed vergieten zoude! Wat moge zyn vaderlyk hart gevoeld hebben! En echter hoe groot vertoont Abraham zich in dezen toestand! Immers hy is terstond, zonder eenige tegenkanting, bereid, om dit bevel te volbrengen. In wiens

MAANDELYKSCHE

UITTREKSELS

OF

BOEKZAAL

DER GELEERDE

WERELD.

I. HOOFDSTUK.

Godsdienstig BYBELSCH HUISBOEK voor CHRISTENEN, ter vermeerdering van Kennis, en verbetering van het Hart, door GEORG FREDERIK SEILER, *Hoogvorst-*

gen Zoon niet verſchoonde, zoo verſchoonde de eeuwige Vader zynen eeniggeborenen Zoon niet. Gelyk ABRAHAM bereid was, hem, om Gods wil, gaarne opteofferen, zoo heeft God den eeniggeborenen daadlyk, voor ons, tot eene bloedige offerande doen opofferen. Byna drie dagen lang beſchouwde ABRAHAM zynen geliefden Zoon, in zyne gedagten, reeds als een gedooden, daar hy hem, op weg, ten offer heenleidde: even zoo was JESUS, als een gedoode, tot aan den derden dag in het graf. ABRAHAM voedde de hoop, God kon zynen Zoon ook weder uit den dood verloſſen, en nam hem, na drie dagen, als 't ware, weder levende van het altaar: zoo wekte God, ook op den derden dag, den voor ons gedooden Eeniggeborenen op. — Na dat ABRAHAM zynen Zoon weder ontfangen had, ontfing hy, met denzelven, weder op nieuw de groote belofte, en wel met eenen eed bevestigd, *ik heb, by my zelven, gezwooren, ſpreekt de Heer, dat ik uwe Nakoomelingen zal zegenen, en vermeerderen, gelyk de ſterren aan den Hemel, en het zand aan de zee; zy zullen bezitten de poorten hunner vyanden*, en (dat het gewigtigſte was) *in uw zaad zullen gezegend worden alle geſlagten der menſchen.* God heeft deze heerlyke belofte vervuld. ABRAHAM's Nakomelingen wierden ontelbaar als het zand der zee; wierden ook magtig en gezegend, zoo lang zy God gehoorzaam vereerden. En in JESUS, den grootſten onder ABRAHAM's Nakoomelingen, kwam de kennis der waarheid, vergeeving der zonden, rust des geweetens, hoop der zaligheid, vrede en blydſchap in God, en de rykdom der gaaven des heiligen Geestes tot de Volken der Aarde, en ook tot ons. Och! hoe zullen wy U looven, algoede Vader! voor alle uwe oneindige genade en barmhartigheid, die Gy door uwen geliefden Zoon, aan ons arme menſchen

schen bewezen hebt! Waar heeft men eene grootere liefde gevonden, dan die, dat iemand zynen eigenen Zoon geeft voor een tegens hem vyandig geslagt, om dit met hem te verzoenen en gelukkig te maken! Dat hebt Gy gedaan, ô Vader! naar uwe ondoorgrondelyke liefde! Wy danken U, wy looven U, aanbidden U ootmoedig, wy offeren U gewillig ons ligchaam en onze ziel op! Neem onze dankbaare harten genadig aan; geef ons, door uwen Geest, de kracht en bereidwilligheid, om, gelyk ABRAHAM, uwe bevelen te volbrengen, en, wanneer het zyn moet, ook het geliefste U opteofferen! U breng ik my zelven ten offer; U wil ik meer dan alles, wat my ooit groot en dierbaar was, beminnen! O sterk my in de beproevingen, op dat ik U gehoorzaam vereere!!"

Wy pryzen dit Werk ten nadruklykste aan; en wenschen den Eerw. Vertaler kracht en lust, om zyn Werk, ongebinderd, en met genoegen, te voltooijen, en die belooning toe, welke hy voor zich de gewigtigste erkent: „Dat hetzelve onder „den Godlyken zegen, strekke ter vermeerdering „ van waare eenvoudige Bybelkennis, en bevor„dering van echte godsvrucht onder de Christe„nen ook in ons Vaderland!"

II. HOOFDSTUK.

CHRISTELYK HUIS- en HANDBOEK, of Beſpiegelingen voor elken Dag des Jaars; ter bevordering van Geloof in JESUS CHRISTUS en Christelyke Godzaligheid. Door J. L. EWALD, *Doctor der Godgel. en tweede Predikant aan de St. Stefanus Gemeente te* Bremen. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* J. CLARISSE, *Doctor en Profeſſor der H. Godgeleerdheid, en Academie Prediker te* Harderwyk. *Vierde Deel. Eerſte Stuk. Te* Utrecht *by* W. van Yzerworst, 1804. 324 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2-8—.

Na eene geruime tuſſchenpozing, (wy hebben het III *Deel* aangekondigd in onze *Boekzaal* voor December 1803. Bladz. 683) verſchynt het IV Deel, eerſte Stuk van dit uitmuntend Huis- en Handboek voor Christen Huisgezinnen, door EWALD, in het licht, bevattende *Beſpiegelingen*, zoo leerzaam voor het verſtand, als treffend en nuttig voor het hart, voor elken dag des jaars, (dit Stuk voor de maanden October, en de grootſte helft van November,) welke, als aan de voorgaande evenärende, geene nadere aanpryzing behoeven. Wy willen op éene derzelven onze Lezers onthalen.

Omdat zy kort is, kiezen wy daartoe de Beſpie-

ſpiegeling op den XVI October Bladz. 99. naar aanleiding van *Matth.* XII: 30. *Wie niet met my is, die is tegen my.*

„ Een woord, dat verbaazend verſchrikken *kan*, en — ook zeeker verſchrikken *moet* elk eenen, die niet koud en niet heet is; — elk eenen die op twee gedachten hinkt, en, — noch met het Chriſtendom, noch met de wereld, met den geest en de zeden van zynen eyd, kwaade vrienden worden will! — Een woord, hetwelk den Geest van onzen tyd, ter zyner beſchaamming, in het aangezicht geſproken is, die onophoudelyk Chriſtendom en Sadduceeſche gezindheid, Geloof en Redeneerziekte, Zedelykheid en Zindelykheid, Volmaaktheid en Hoogmoed, met elkanderen zoekt te vereenigen; — die den mensch, tot zyn hoogſte einddoel wil opleiden, terwyl hy hem onafhangelyk van God, en alleen afhangelyk van zich zelven maakt! — Doch wat gaat my ook de Geest van mynen tyd aan? Ook hy „ ſtaat en valt zynen eigenen Heer!" — Genoeg, zo ik er ſlegts tegen waak, my er voor beſchérm! Genoeg, zoo ik ſlechts geen dien onzaligen middelweg niet vervál, dien men zich zelven, uit zwakheid en gemakkelykheid, baant, maar — dien Jesus niet kent!"

„ *Tegen* Jesus te zyn; — *Hem* tegen te werken; — zich zynen vyand te toonen; — zoo veel in ons is, zyne ontwerpen te verydelen, zyn werk te verwoeſten; — hoe zeer moet ik voor dat denkbeeld niet verſchrikken, zo ik er ſlechts aan denk, wie Jesus zy! — Hem tegenteweerken, die, uit liefde voor my, de hemelſche Heerlykheid verliet, en zich de aardſche ellende getroostte; — die alles deed en alles leed, wat een mensch maarlyk vallen, wat hem harteleed aandoen kan; — en dat, met geen ander oogmerk, dan, om ook my, ongelukkigen, gelukkig, my ſterfelyken, onſterfelyk te maken; — o! Hoe zou ik dat doen kun-

kunnen?... Hoe zou myn, tot dankbaarheid geschapen, hart dit kunnen dragen? — Hem tegentewerken, dien „ gegeven is alle magt in hemel en op aarde." — dien de Vader „ *alles* onderworpen heeft; hem zelven alleen uitgezonderd, die Hem alle dingen onderworpen heeft (*)," — Hem, die my zal opwekken, myn Regter zal zyn, myn geheel eeuwig lot beslisschen zal; — welk eene euvelmoedigheid, welk eene dwaasheid! — Nimmer was eenige opstand zoo geheel onzinnig, als deze zyn zou; — nimmer eenige onderneming zoo dol en woest, als deze aanslag. — O! Hoe zou ik te moede moeten zyn, wanneer ik my zoo iets bewust ware, en voor zynen Troon moest verschynen, wanneer Hy „ gekomen ware met groote kracht en heerlykheid, en alle de heilige Engelen met Hem!"

„ En — ik *ben* tegen Hem, — dan niet slechts, wanneer ik my luid en bestemd tegen Hem verklaar; wanneer ik het, met zyne verklaarde vyanden houd, wanneer ik zyn Onderwys, zyne voorschriften, zyne beloftenissen ronduit verwerp: — maar, dan reeds ben ik tegen Hem, wanneer ik my maar niet bepaald en duidelyk vóór Hem verklaar; — wanneer ik zwyg, wanneer menschen, vyandig tegen Hem gezind, Hem, of tot eenen goedhartigen, — of tot eenen slimmen en listigen, of tot eenen doortrapten, fynstaatkundigen Joodenleeraar of Volksleider, vernederen willen: — Ik ben *tegen* Hem, wanneer ik het — half met *zyne* voorschriften, en half met de voorschriften van eenen anderen, van Hem afwykenden, zedenleeraar, houden wil; — wanneer ik myn best doe, om de heerschende zeden onzer Eeuw, met zyne zedeleer, te vereenigen; — wanneer ik die Leerstukken achteruitschuif, in de schaduw plaats, voor

(*) 1 *Kor.* XV: 27.

vóór onbeduidend verklaar, welke Hy wel ook, en zelfs vooral, verkondigd heeft, maar waar men tegenwoordig niet meer aan wil. — Ik ben *tegen* Hem, wanneer ik zyne woorden naar den heerschenden geest en smaak van onze tyden, draai; wanneer ik eene of andere soort van den Godsdienst der, aan zich zelven overgelatene, Rede, voor Christendom uitgeef. — Ik ben reeds *tegen* Hem, wanneer ik, uit voorzichtigheid, anderen gaarn in het denkbeeld laat, dat Hy my waarlyk zoo veel niet zy, als Hy my toch in de daad is; — wanneer ik, door eene zekere soort van dubbelzinnig gedrag, hen in den waan breng, dat ik het met hen houde, al is het toch waarlyk het géval niet. — Zo ik niet stellig vóór Hem ben, dan — ben ik *tegen* Hem."

„ En, het is natuurlyk, dat myn Heer zich zoo verklaart. — Zoo toch zou, — zoo zal reeds elk openhartig, rondborstig, oprecht mensch, die een vyand van knoeijen en draaijen is, — al is hy vóór het overige, nog geen tiende deel van het geen Jesus, ook in dit opzigt, was; — al deed Hy voor my nog het tiende gedeelte niet van het geen Jesus voor my gedaan heeft; — zoo, zeg ik, zou elk rond mensch zich verklaaren. — De liefhebbende Man, die een Meisjen uit een' afgrond van wangedrag of ellende gerukt, — met opoffering zyner rust, zyner bezittingen en van zyn vermogen, gered had, en zich nu met het Meisjen verbinden en haar gelukkig wilde maken; — wanneer nu dat Meisjen, onder andere Mannen, zich hield, als of zy dezen man niet kende, en zich nu eens voor hem, dan weder voor zyne vyanden verklaarde, en altoos de onpartydige, de onverschillige speelde; ook dan zelf, wanneer haar edele Weldoener bespot, miskend, door lastertongen verscheurd wierd; — wat kon alsdan de Man anders van haar zeggen, dan dit: „ Neen!

waarlyk! zy heeft my niet lief! zy is tegen my!" — De Vorst, die eenen onderdaan op de been geholpen, zyn fortuin gemaakt had, — wanneer hy eens, onbekend, onder zyne, tot oproer genegene onderdaanen rondging, en nu hoorde, dat deze onderdaan, die hem alles te danken had, — wel niet geheel en al met de overige eensdenkend ware, maar er toch geen woord tegen zeide, wanneer er, in zyn byzyn, oproerige aanslagen gesmeed, oproerige taal uitgeslagen wierden, en zich, als den onderdaan van een ander Vorst, aanstelde, en zoo gedroeg, dat men niet anders denken kon, dan, dat ook *hy* den Vorst waarlyk geene achting toedroeg; — wat zou alsdan de Vorst anders, — wat zou hy minder kunnen zeggen, dan dit: — „ Ook *Gy* zyt my ongetrouw! Ook *Gy* zyt tegen my!" — En, wat moet *Hy* dan niet zeggen, die meer, dan iemand anders, myne vereering, myne liefde, myne dankbaarheid waardig is, — die, of wel, dit alles in de grootste mate verdient, zo hy dat gene is, waar voor Hy zich heeft uitgegeven; of — zo Hy het niet ware, de diepste verachting waardig is: — wat moet Hy wel zeggen, wanneer ik by zwakke, dubbelhartige, verblinde menschen het zelfs niet waagen durf, om my vóór Hem te verklaaren?..."

„ Neen! — Dat wil ik niet! — Zoo waar God my hoort en ziet; dat wil ik niet! — Ik wil my ontslaan van die onteerende zwakheid en menschenvrees, welke — haare liefde voor u, den Beminmenswaardigsten, — haaren eerbied voor u, den eenigen, die recht eerwaardig is, — niet aan den dag durft leggen, er niet voor uit durft uitkomen. — Ik wil hem niet veroordeelen, niet verdoemen, die over u anders denkt, dan ik. Hy sta en valle zynen Heer. Ik wil niemand myn geloof opdringen. Het is my een kostelyke paarl, welke ik niet naar buiten op de straat zal werpen. — Maar,

waar

waar Gy beleden moet worden, wil ik u belyden. Waar men dubbelzinnig van u ſpreekt, of zelfs u geheel veracht, daar wil ik my, tegen zulke redenen, vrymoedig en ernſtig laaten hooren. Men zal mynentwege nooit behoeven te twyfelen, — nooit in het onzekere zyn, wat ik van u denke, wat Gy voor my zyt. By elke opgezochte gelegenheid zal men het van my hooren, dat ik my geheel en al, naar uwe voorſchriften, poog te ſchikken; — alles, wat Gy gezegd hebt, voor waar houde, — en op uwe beloftenisſen my verlaat; hoe zeer dit dan ook, tegen de hedendaagſche wyze van denken en handelen, moge aanloopen. — En, men zal dit niet maar van my *hooren:* maar ook — *zien.* — Al is het, dat allen, naar de heerſchende zeden der wereld, zich iets veroorlooven, — ik zal het my niet veroorlooven, zoo *Gy* het verbooden hebt. — Al is het, dat alle myns gelyken iets nalaaten, omdat het niet meer gebruikelyk is, — ik zal het, in allen gevallen, alleen doen, zoo *Gy* zulks wilt. — In welk gezelſchap ik my ook bevinden moge, — telkens by menſchen van eene andere denkwyze, zal my dit uw woord voor den geest zyn: — „Wie my belyden zal voor de menſchen, dien zal ik ook belyden voor mynen hemelſchen Vader: maar wie my verlochenen zal voor de menſchen, dien zal ik ook verlochenen voor mynen hemelſchen Vader. — En, wie zich myn en myner woorden *zal* geſchaamd hebben, diens zal de Zoon des menſchen zich ook ſchaamen, wanneer Hy komen zal in zyne heerlykheid, en in die zyns Vaders, en der heilige Engelen."

„En — Uw Goede Geest bewaare my, dat Gy U, op den grooten dag, over my niet *moet* ſchaamen; — dat Gy alsdan niet verklaaren moet: „Ik heb U nooit gekend."

III. HOOFDSTUK.

BYDRAGEN tot Bevordering van WAARHEID en GODVRUCHT. Tweede Deel Eerſte Stuk. Te Amſterdam *by* W. Brave, 154 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f*—18—

Eenige jaren geleden werd door eenige verdienſtelyke Leeraaren der Nederlandſche Kerk de uitgave ondernomen van een Werk, onder den tytel: *Bydragen tot bevordering van Waarheid en Godvrucht*, by den Boekhandelaar M. DE BROYN. Van dit Werk zien drie Stukken, het *eerſte Deel* uitmakende, het licht. Zy werden, door een' ſamenloop van omſtandigheden, verhinderd, dien arbeid, des tyds, voort te zetten, maar thans is dezelve door anderen, opgewekt door éénen der voorige Uitgevers, en aangemoedigd door eenen anderen, weder opgevat, en zal by den Boekhandelaar BRAVE, ſedert eigenaar van het Werk geworden, met *twee* Stukjens jaarlyks, om met *drie* een Deel te ſluiten, vervolgd worden.

Het hoofd-oogmerk der Uitgeveren is hetzelfde, als dat der Uitgeveren van het Eerſte Deel: „dit Werk te maken tot eene verzamelplaats, tot een magazyn van goede en nuttige kleine Geſchriften, die tot bevordering van kennis en godvruchtigheid ſtrekken kunnen, en ſchoon zy over het geheel de onderrichting en ſtichting van allerlei ſoorten van godsdienſtige menſchen bedoelen, evenwel altyd in het byzonder het belang van Predikanten, vooral van jonge Predikanten onder het oog te hou-

houden, die hier, van tyd tot tyd, ſtukken zullen aantreffen, die de leerſtellingen van onzen Godsdienst ophelderen, of bevestigen; of die tot verklaring van eenig deel van Gods woord dienen; of die over het een of ander deel van de herderlyke pligten van eenen Leeraar licht verſpreiden."

Op dien leest was het geſchoeid, op dienzelfden voet is ook dit vervolg van hetzelve, in dit *eerſte Stuk* des *tweeden Deels* ingericht. Men vindt hier vier *vertoogen* of *verhandelingen*, die allen uit het *Hoogduitsch* vertaald zyn, te weten:

I. „ Gedachten van een' redelyk, doch ongeſtudeerd Christen, by de aanvallen op zyn geloof." uit J. Tobler, *Erbauungs Schriften*, 1 *Th. S.* 176. Een Stukjen, het welk wy aan alle *Christenen* aanpryzen, die, in den tegenwoordigen tyd, in welken zoo vele aanvallen, op allerhande wyze, tegen de waarheid en godlykheid van het *Euangelie* geſchieden, verlangen hun geloof, tegen alle twyfeling en onzekerheden, op goede en onwrikbare gronden vast te ſtellen.

Het tweede Artikel: „ Hoe kan een Leeraar aan zyne Leerredenen het bekoorlyke der nieuwheid geven? A. W. P. Möller, *zur beforderung der Nutbarkeit des Predigtamts und des Theologiſchen ſtudiums Bl.* 168. vry gevolgd; is byzonder voor Leeraaren, tot eene handleiding, geſchikt, en bevat ſommige goede voorſchriften: zie hier eenige algemeene regelen, welke, by het ſlot van dit Stukjen, als uit deszelfs inhoud voortvloeijende, geplaatst zyn, *Bladz.* 88.

I. „ Gewen u zelf te denken en te oordeelen, tot een ingeſpannen opmerken van alles, ook van de meest gewoone dingen, even als of ze u nog geheel nieuw waren, blyf daarom niet by de meer gewoone wyze, waarop men zich die dingen voorſtelt, ſtaan, maar zoekt ze, met andere ongewoonere, vermits gy ze uit nieuwe oogpunten be-

ſchouwd, in één natuurlyk verband te brengen; zonder dit is elke toeleg, om het reeds bekende in een nieuw licht te plaatſen, niet alleen vruchteloos, maar het leidt ook op dwaalwegen."

II. „ Beſtudeer het menſchelyk hart, door uw eigen hart naauwkeurig gadé te ſlaan: geef acht op alle zyne verborgen wendingen en uitvlugten, — op de verzoekingen, die ze van het goede aftrekken, en de middelen, waardoor gy tot het goede terugkeerde; en merk vooral op die zyde uwes harte, aan welke u de waarheid het diepst trof. Door zulk een oplettend gadeſlaan van uw hart, wordt gy in ſtaat geſteld, de waarheid voor anderen in een nieuw treffend licht te plaatſen."

III. „ Merk altyd op de menigvuldige gezichtspunten, uit welken menſchen van een verſchillend Character; van verſchillende jaaren en ſtanden enz., één en dezelfde waarheid beſchouwen; maak u zelven bedenkingen tegen de waarheid; toets onpartydig haare gronden en derzelver waardy; doe het zoo, als of gy die voor de eerſtemaal leerdet kennen, en het kan niet misſen, of gy zult veele nieuwe aanmerkingen maaken, en gelegenheid hebben om die op eene meer treffende wyze te doen toepaſſen."

IV. „ Let altyd zoowel op uwe eigen behoeften, als op die van tyd en plaats, waarin en waar gy verkeert, en wees een opmerkzaam waarneemer, *en* van de Natuur *en* van het menschlyk leven."

V. „ Vermyd zorgvuldig te veel omvattende onderwerpen; het te veel verklaaren van het algemeen bekende, en alles te zeggen, wat gezegd kan worden; want dit heeft geen ander gevolg, dan dat men in het eenzelvige vervalt. Een byzonder onderwerp; vruchtbaare beknoptheid; afſnyding van alles, wat niet ter zaake dienſtig is, en eene verſtandige keuze van het geen min bekend, geloofd, min geoeffend, en min gezegd wordt, geeft

aan

aan de voordragt, het aantreklyke der nieuwheid."

VI. „ Wagt u voor alle slaafsche navolging van anderen, waardoor alle oorspronglykheid verlooren gaat; bind ze, uit dien hoofde, ook niet aan een' schoolschen vorm, en laaten de homiletische regelen geene banden voor u worden, op dat niet de vrye werking uwer ziel verlamd worde."

VII. „ Bestudeer onophoudelyk den Bybel, en volg zyne wyze van voordragt; deze is ryk aan menigvuldige wendingen en inkleedingen, en laat de waarheid, door alle de onderscheidene wyzen, waarop die haar voorstelt, met nieuwe bekoorlykheden ten voorschyn komen."

VIII. „ Eindelyk, daar het meerderdeel der Christenen met den wezenlyken inhoud van den Bybel niet bekend is, of meer de letter, dan den geest des Bybels verstaat, zoo maak uw werk van doelmatig ingerichte, analytische Leerredenen, waardoor gy waare bybelkennis op de beste en zeekerste wyze bevordert; gedurig gelegenheid hebt, om veel nieuws te zeggen, nieuwe oogpunten te ontdekken, waaruit gy veele stukken kunt behandelen, en waardoor gy altyd veel nuts zult stichten."

Het derde Artikel handelt *over het oogmerk en de doelmatige inrichting der Ziekenbezoeken.* Zie J. R. G. Beyer, *Magazin fur Prediger.* I. *Th.* IV. *St. S.* 67. en bevat verscheidene goede aanmerkingen. Ondertusschen gelooven wy dat eene goede uitlegging van *Jacob.* V: 14. volgg. by deze gelegenheid, nuttig zou kunnen zyn, om sommige denkbeelden en voorstellen van den Schryver, op te helderen, en misschien te verbeteren, of ten minsten volledíger te maken.

Eindelyk handelt het laatste Artikel: *Over de verschillende drangredenen tot deugd, die uit de leer der voldoening ontstaan.* Zie Jacobi, *Betrachtungen über die weisen Absichten Got-*

des, 1 *Th.* §. 142. Dit Artikel is alle naauwkeurige overweging waardig, en ſtrekt om de menſchen te bewaren voor gevaarlyke zorgeloosheid of gerust voortgaan in zonden, door verkeerde bevatting van de leere der voldoening. Alleen de oplosſing door den Heid. Catechismus Zond. XXIV. Vr. 64. op die tegenwerping gegeven, als of de leere der *voldoening* zorgeloze en godloze menſchen zou maken, wordt door JACOBI niet aangeroerd. Trouwens zyn denkbeeld over de *voldoening* is ook eenigzins anders gewyzigd.

Wy wenſchen, dat de Verzamelaars en Uitgevers dezer *Bydragen*, met lust en opgewektheid zullen voortwerken, en dat zy hunnen arbeid met heilryke vruchten van vermeerderde kennis, geloof en deugd, onder de belyders van het Christendom, achtervolgd mogen vinden, terwyl wy hoopen, dat zy ons niet altyd en alleen op *vertalingen*, maar ook op eigene Stukjens zullen vergasten. Zou de *Nederlandſche* grond gene goede inlandſche vruchten kunnen dragen, gelyk weleer?

Dit eenige hebben wy hier nog by te voegen, dat het I. Deel dezer Bydragen by den Boekverkoper BRAVE, tot den laatſten Maart 1805 nog te bekomen is voor *f* 1-12—

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

CHRISTELYKE GEZANGEN voor de Openbare en Huisfelyke Hervormde Godsdienstoefening, by de Walsche Gemeenten ingevoerd. Te Dordrecht *by* A. Blusfé en Zoon, 1804. 285 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 1-16 — *en in kl. Oct. f* 1-4—

Het is aan onze Lezers bekend, dat de Hervormde Walsche Gemeenten in ons Vaderland, eenigen tyd geleden, Gezangen hebben laten vervaardigen en die dadelyk in gebruik gebragt by den openbaren Godsdienst. Deze zyn in het Fransch in het licht gegeven onder den Titel: *Cantiques pour le culte public reçueillis et imprimès par ordre du Synode Wallon, à Dordrecht chez A. Blusfé & Fils.* Een gezelschap dichtkundige Vrienden van den Godsdienst heeft eene vertaling en navolging van deze Fransche Gezangen en Liederen in het Nederduitsch vervaardigd, en geeft dezelve in het licht, welke onderneming zekerlyk zal behagen, aan allen, wier wenschen zich daartoe uitstrekken, dat de werkzaamheden en pogingen, om ook onze Nederduitsche Hervormde Gemeenten met soortgelyke Gezangen te beschenken, tot dit voortreflyk einde, rykelyk mogen gezegend wezen!

Wat de Uitvoering zelve betreft, het is zoo, het ééne Gezang is gelukkiger en krachtiger uitgevallen dan het ander, doch over het geheel genomen, zyn de Dichters niet ongelukkig geslaagd,

en hun arbeid zal, des twyfelen wy niet, met liefde ontvangen en van velen met ſtichting gebruikt worden.

Hier en daar zyn tegen de taal kleine onnaauwkeurigheden ingeſlopen, en het *Hallélujah* met den klanktoon op *le* in plaats van *Hallelújah* met den toon op *lu*, hebben wy insgelyks hier ontmoet in het LXVſte Gezang. *Lof der Drieeenheid. Hallélujah! loof God alom*, enz.

Evenwel, benadeelen dezen de waarde van dezen arbeid, over het geheel beſchouwd, niet.

Wy geven hier het XXXIIIſte Gezang, alleen om de tydsgelegenheid, door ons uitgekozen, geheel:

NIEUWJAARSDAG.

Wyze Pſ. XXXVI.

1.

6 God, die vóór den tyd beſtond! (t)
In wien de hoofdſtof oorſprong vond!
Die heemlen ſchiept en aard!
Uw hand heeft my altoos (altyd) geleid,
Uw hulp my een geluk bereid
Van een onſchatbre waarde.
'k Aanbid uw' naam in 't heilgenot,
Algoed en alvermogend God!
Myn ſterkte in 't leedverdragen!
Gy waart altoos (altyd) myn toeverlaat,
Ik ſmaakte uw gunst in hoogen graad,
Sints myne kindſche dagen.

2.

't Geſtarnte regelt door zyn' glans,
Den loop des jaars aan 's hemels trans,
Maar gy, alwyze Vader!
Hebt deze bollen daar geplaatst,
Opdat de mensch, verrukt, verbaasd,
Eerbiedig tot u nader'.

Be-

Beſchik van onze dagen, Heer!
Verkort, verleng ze, u zy de eer,
En lof en dank gegeven.
Maar, in het regelen van ons lot,
Leer ons tot aan ons einde, ó God!
In uwe vreeze leven.

3.

Het is in onze angſtvalligheên,
Op uwe zorg, op u-alléén,
Dat we onze hoop bepalen.
ó God! wees onze toeverlaat,
Weer van ons, bidden we u, het kwaad,
Behoed ons voor verdwalen,
Opdat, door uwe hand geleid,
Ons dagen zyn van heil bereid;
Schenk, ſchenk ons die genade!
Ons, onze kindren, vrindenſchaar',
Kome in dit aangevangen jaar
Uw zegening te ſtade!

Wy voegen hier nog by het XXXVſte Gezang.

LENTE.

1.

Heel natuur, beklemd in banden,
Door den ſtrengen wintertyd,
Word (t) door nieuw gevoel verblyd,
Nu de krachten uwer handen,
Groote God! weêr 't jeugdig groen
Bosch en veld verſieren doen.

2.

Hoor my, in dit tydſtip, ſmeeken,
Wyze Schikker van myn lot!
Bied me uw' onderſtand, ó God!
Om myn levenskracht te kweeken;
Geef dat, wat myn ſtaat behoev',
Ik uw teêre zorg beproev'!

3.

Schènk dan aan myn zielvermogen,
Door uw gunst, ó Oppermagt!
Godlyk vuur, hernieuwde kracht,
Die my ſtaâg houde opgetogen,
Die myn' geest, door niets verlet,
Onderwerpe aan Jeſus wet!

4.

Dus hervormd door uw genade,
Daar ik myn gemoed regeer,
Zal ik, in myn wandel, Heer!
Met uw vóórſchrift gaan te rade;
Zorgen dat ik eerbied toon
Aan uw heilige geboôn.

5.

Als het vuur èèns zal verteeren
Wat 'er ooit beſtaan genoot,
Zal uw ſtem my uit den ſchoot
Der vergànglykheid doen keeren;
En, tot eindeloos beſtaan,
Zal ik dan het graf ontgaan.

V. HOOFDSTUK.

VERHANDELING over de NEDERDUITSCHE SPELLING, ter bevordering van eenparigheid in dezelve, door MATTHYS SIEGENBEEK, *Hoogleeraar in de Nederduitſche Letterkunde te* Leyden. *Uitgegeven in naam en op last van het Staatsbewind der Bataafſche Republiek. Te* Amſterdam *by* J. Allart, 1804. 386 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2 : 8 —

Onze anders zoo ryke en voortreffelyke moedertaal was een' geruimen tyd jammerlyk misvormd, ten aanzien van de Spelling, welke zoo willekeurig en verſchillend, en weder door anderen zoo ſlordig, behandeld werd, dat velen, niet wetende waar zich aan te houden, in verbeelding vielen, dat welligt onze Taal geene regelen van Spelling in zich had, het welk, door onkundige Vreemdelingen, haar als een gebrek ten laste werd gelegd, zonder te bedenken, dat er volſtrekt geene bekende, ten minſte geene levende taal is, in welke, niettegenſtaande algemeene ſpelregelen, geen verſchil plaats zou hebben, omtrent byzonderheden der Spelling, in het een of ander opzigt.

De verwarring nam toe, wanneer onze uitmuntende Taalhelden HOOFT en VONDEL, voornaamlyk in het gebruiken der enkele of dubbele klinkletters, en het verdubbelen der enkelen door

door zichzelven of door eene andere, elk eenen byzonderen weg insloegen.

Yverig waren wel de Taalkundigen zedert arbeidzaam, maar konden nimmer de Spelling tot eenparigheid brengen: omdat elk zich geregtigd oordeelde, zich zelven regelen te vormen.

Dewyl men nogthans het nuttige en noodige inzag van eene meer eenparige Spelling onzer taal, was men eindelyk op dit stuk opzettelyk bedacht, en is daar in, door den yver van den beroemden Leydschen Hoogleeraar VAN DER PALM, zynde toen Agent van Nationale Opvoeding, en de werkzaamheid der Bataafsche Maatschappy *Tot nut van het Algemeen*, en vervolgens die *van Taal en Dichtkunde*, zoo ver gelukkig geslaagd, dat de Hoogleeraar M. SIEGENBEEK zich wel heeft willen belasten met het vervaardigen eener Verhandeling over de *Nederduitsche* Spelling, terwyl de Heer WEILAND gemagtigd werd tot het opstellen eener *Nederduitsche Spraakkunst*, welke wy ook met verlangen te gemoet zien, gelyk wy deze Verhandeling van den Hoogleeraar SIEGENBEEK met blydschap hebben ontfangen.

Daar wy niet twyfelen of deze Verhandeling zal algemeen door elk eenen van onze Landgenoten in handen genomen, en toegepast worden tot derzelver bedoeling, en het oogmerk des Staatsbewinds, in welks naam en op welks last dezelve is uitgegeven, te weten, om eene eenparigheid in de Spelling te bekomen, zoo ver zulks mogelyk zal zyn, waar door deze belangryke zaak haar beslag volkomen zal kunnen erlangen; zoo zal het niet noodig wezen, dat wy breedvoerig zyn, in het leveren van een Uittrekzel uit dezelve, of in het lezen of gebruiken derzelve aan te pryzen, waartoe de zucht tot onze schoone moedertaal elken Nederlander krachtiger zal aansporen, dan door eenige aanpryzing kan worden uitgewerkt.

Trou-

Trouwens, wy vernemen met genoegen, dat reeds een herdruk dezer Verhandeling gereed wordt gemaakt.

Wy zullen ons daarom alleen vergenoegen, met de opgave van den Inhoud van deze Verhandeling. Zy is, na de Inleiding, verdeeld in twee Afdeelingen en eene Bylage. De eerſte Afdeeling handelt *Over de algemeene regelen der Spelling.* §. 1. *Over het oogmerk van Spraak en Schrift.* 2. *Voordragt en ontvouwing van de grondwet der Spelling:* Schryf, zoo als gy ſpreekt. 3. *Over den invloed der Welluidendheid op de Spelling.* 4. *Over het ongenoegzame van den eerſten Hoofdregel der Spelling:* Schryf, zoo als gy ſpreekt; *en de noodzakelykheid van het acht geven op de Afleiding.* 5. *Ontvouwing van den tweeden Hoofdregel der Spelling, welke de* Afleiding *gebiedt te volgen, en bepaling van deszelfs invloed op de ſpelling.* 6. *Over den derden Hoofdregel der ſpelling, het achtgeven op het* Gebruik. 7. *Zamentrekking en beſluit van het voorgaande.* 8. *Over de andere regelen der Spelling, en eerſtelyk over dien, welke gebiedt geene, dan der tale eigene, letterteekenen te bezigen.* 9. *Beoordeeling van den regel, volgens welken gelykluidende, doch in beteekenis verſchillende, woorden door de ſpelling, zoo veel mogelyk, onderſcheiden moeten worden.* 10. *Beoordeeling van de wet der ſpaarzaamheid in de Spelling.* 11. *Over het gezag der Oudheid in de Nederduitſche Spelling.*

Tweede Afdeeling. *Over de Geſchilpunten in de Spelling der Nederduitſche Taal.* §. 1. *Over de Klinkletters* ij *en* y. 2. *Over de verlenging der* a *door* e, *of door verdubbeling.* 3. *Over de enkele en dubbele Vokaalſpelling.* 4. *Over de Tweeklanken.* 5. *Over de verwantſchapte Medeklinkers* b *en* p, d *en* t, g *en* ch, v *en* f, z *en* s. 6. *Over*

6. *Over de onderlinge verwisſeling van eenige andere letteren, zoo klinkers als medeklinkers, en den invloed daarvan op de ſpelling van ſommige woorden.* 7. *Over de letters* h, j *en* w. 8. *Over de verdubbeling van Klinkers en Medeklinkers in het midden der woorden.* 9. *Over het onderſcheiden van eenige gelykluidende, doch in beteekenis verſchillende, woorden, door de ſpelling.* 10. *Over* gebrekig, godeloos, *en meer dergelyke veranderingen in de ſpelling tot bevordering der regelmatigheid.* 11. *Over het terugbrengen der ſchryfwyze van eenige woorden tot hunnen oorſprong.* 12. *Mag men in ſommige gevallen, overeenkomſtig het algemeen ſpraak- en ſchryfgebruik, eene letter weglaten, welke tot den eigenlyken aart en oorſprong des woords behoort?* 13. *Over* Amſterdam *of* Amſteldam; *regter, ſlinkerhand* of *regte, ſlinkehand; in der daad, met der daad,* of *in de daad, met de daad; daar en boven* of *daar te boven.* 14. *Over het gebruik der enkele* s, *of van den zamengeſtelden klank van* sch *in ſommige woorden.* 15. *Over de inlaſſching der* t *in eenige zelfſtandige naamwoorden, en andere woorden.* 16. *Over de invoeging der* d *in ſommige zelfſtandige en byvoegelyke naamwoorden.* 17. *Over de inlaſſching der* e *in zelfſtandige en byvoegelyke naamwoorden.* 18. *Over de ſpelling der woorden, welke uit andere talen ontleend zyn.*

Bylage. *Behelzende een onderzoek omtrent eenige woorden, waarin de hard-lange* e *of* o *twyfelachtig is. Woordenlyst ter aanwyzing van de Spelling.*

VI. HOOFD-

VI. HOOFDSTUK.

REIZEN door Rusland, Duitschland, Zwitzerland, Frankryk *en* Engeland, *door* N. KARAMSIN. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Eerſte Deel. Met Plaaten. Te* Leyden *by* P. H. Trap, 1804. 266 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2 : 10—

Brieven van eenen Rusſiſchen Reiziger, den Heere KARAMSIN, in het *Ruſſiſch* geſchreven, en daar uit in het Hoogduitsch vertaald, en nu in eene goede *Hollandſche* vertaling aan ons medegedeeld. De Reize is gedaan in het jaar 1789 enz. Het Werk zal in drie Deelen beſtaan. Dit eerſte Deel bevat LV Brieven, zynde de reis door *Rusland*, *Duitschland* en *Zwitzerland*. De *Ruſſiſche* Reiziger toont een' man te zyn, in ſtaat, om de pen te voeren, en zyn geſchryf te gelyk onderhoudend en belangryk te maken. Men zal over het geheel zyne waarnemingen en aanmerkingen naauwkeurig en welgekozen vinden, den ſtaat der Letterkunde op het einde der XVIII. eeuw in Rusland enz. daar uit leeren kennen, en vele Byzonderheden ontmoeten van *Duitſche* en *Zwitzerſche* Geleerden, wordende tevens door grappige gevalletjens en geſprekken alles verlevendigd, welk een en ander deze Reisbeſchryving aan elken Lezer, die vernuft en tevens goed oordeel bemint, zal aanpryzen.

Wegens de menigte byzonderheden, welke in deze Reisbeſchryving voorkomen, zien wy ons

genoodzaakt ons tot eene keuze te bepalen, welke eenige byzonderheden omtrent LAVATER zal betreffen, door welke de geloofwaardigheid van deszelfs Levensbeschryving door GESSNER, in allen deele bevestigd wordt, en onze eerbied voor dien zeldzamen man merklyk toeneemt.

Zyne eerste ontmoeting van LAVATER beschryft KARAMSIN Bladz. 228 dus.

„ Toen ik gebeld had, verscheen een lang, mager, bleek man, wien ik spoedig als LAVATER herkende. Hy bragt my in zyne spreekkamer, en toen hy hoorde, dat ik een Moscoviter was, wien eenige brieven van hem uitgelokt hadden om hem te zien, zoo omhelsde hy my, en noemde my welkom in *Zurich*. Na dat hy eenige vragen, betreffende myne reis, aan my gedaan had, zeide hy: „ Zyt zoo goed, om ten zes ure weder te komen: tegenwoordig heb ik nog iets te doen; of blyf hier in deze kamer: lees, of doorzie, wat U bevalt, en doet, als of gy t'huis waart." Daar op wees hy my eenige folianten op zyne boekenplanken, welke tot opschrift hadden: *Physionomisch Kabinet*; en verliet de kamer. Ik stond eenigen tyd daar, en zette my eindelyk, om de physionomische tekeningen te bezien. Ik beken het U, myn Vriend! de wyze, waar op LAVATER my ontving, had geen aangenamen indruk op my gemaakt. Ik hoopte, dat hy my vriendschaplyk ontvangen, en by de bekendmaking mynes naams, in vrolyke verwondering opgetogen zou zyn. — Waarop grondde zich deze hoop? — Dring niet op andwoord, myn Vriend ik kan U dat zonder blozen niet geven. Lach heimlyk over de windrige, onbezonnen, eigenliefde der menschen, en vergeet de zwakheid van uwen Vriend. LAVATER kwam zomtyds in de kamer.. om een boek, of een papier te halen; maar ging ook weder daadlyk weg, zonder zich met my in eenig gesprek in-

intelaten. Eindelyk kwam hy met een opgeruimd gelaat binnen, nam my by de hand, en bragt my — in het gezelschap van eenige geleerden van *Zurich*, by den Hoogleeraar BREITINGER, waar hy my aan den Gastheer, en de Gasten, als zynen vriend voorstelde. Een klein man met doordringende oogen, wien LAVATER de hand sterker drukte, dan de overigen, trok myne opmerkzaamheid. Hy was PFENNINGER, de uitgever van het Christelyk Magazyn, en een vriend van LAVATER."

Zie hier de teekening van LAVATERS persoon, Bladz. 231. „ Waarschynlyk verlangt gy niet, myn Vriend! dat ik U reeds op den eersten dag van mynen omgang met LAVATER, iets van zyn geest, en hart schryf. Ik kan U thans ook niets meer van hem zeggen, dan dat hy een zeer eerwaardig aanzien, een deftigen, en vasten gang, een lang bleek aangezicht, doordringende oogen, en eene zeer ernstige houding heeft. Alle zyne bewegingen zyn levendig, en schielyk, en ieder woord brengt hy met vuur voord. In zyn toon is iets onderwyzends, en gebiedends, 't geen hem waarschynlyk door het prediken eigen geworden is, dat echter door het oog der ongeveinsde oprechtheid en hartelyke eenvoudigheid verzagt wordt. Wanneer ik met hem sprak, was ik steeds in verlegenheid, want de ongeduldige opslag van zyn oog scheen te kennen te geven, dat ik zoo schielyk, als mogelyk was, zou spreken, en dan was ik in onophoudelyke vrees, dat ik hem niet verstaan zou, dewyl ik aan de Zurichsche uitspraak niet gewoon ben."

Bladz. 235. een bezoek meldende, het welk hy met LAVATER by een' Buitenpredikant afleide, vervolgt hy Bladz. 237.

„ Na het eten begaven wy ons tot het spel — maar niet tot het kaartspel, myn Vriend! — Wy plaatsten ons rondom eene tafel, en ieder nam een

blad papier, waar op hy eene vraag ſchreef, die hem inviel. Toen wierden die papieren door elkander geſchud, en ieder moest nu die vraag beantwoorden, welke hy kreeg, én eene nieuwe opgeven. Op deze wyze duurde het ſpel voord: tot dat het blad vol was, en toen wierd alles voorgelezen. Eenige antwoordden waren wel gepast, en die van LAVATER onderſcheiden zich van de overige, als de maan van de ſterren. De antwoorden der bevallige zusters ſchitterden door eenvoudigheid, en zedigheid uit. Ik zal u, tot een voorbeeld, eenige vragen, en antwoorden mededeelen. Vraag: „ Wie is de ware Weldoener?" — antwoord: „ Hy, die in den *tegenwoordigen* nood helpt." — Dit antwoord bevat by alle eenvoudigheid eene treffende waarheid. Geef een ander dat, wat hy thans juist behoeft: onderhoud hem niet met ſchoone woorden, die van honger ſterft, maar geef hem een ſtuk broods. Wat helpt hem een ſtuk gouds, die in gevaar is om te verdrinken? Trek hem uit het water.— De vraag: „ Is het leven van een zeker mensch tot de voltooijing eener zekere zaak volſtrekt nodig?" werd op de volgende wyze beantwoord. „ Het is nodig, wanneer hy in het leven blyft: het is onnodig, wanneer hy ſterft; " — en op de vraag: „ Wat is het best op de plaats, waar wy ons bevinden?" volgde het antwoord: de menſchen." — Daar op wierden verſcheidene woorden zonder zamenhang opgegeven, en elk moest daar uit iets zamenhangends maken, 't geen dan wel eens gelach verwekte."

„ Ik wenschte dat wy deze ſoort van tydverdryf van de Duitſchers overnamen: het verſtand wordt daar door geöeffend, en voor de vriendſchaplyke gezelſchappen kan niets aangenamer, en onderhoudender zyn."

Nog

Nog verdient deze byzonderheid hier eene plaats, Bladz. 248.

„ Om negen ure kwam ik weder by LAVATER, waar ik ook des avonds at. Het gezelschap bestónd uit zyn geheel huisgezin, behalven zyn Zoon, welke thands te *Londen* is. De oudste Dochter ziet er niet wel uit, maar de jongste is schoon en levendig. De eerste is reeds over de twintig, en de andere nog maar twaalf jaren oud. Onze Gastheer was opgeruimd, spraakzaam, en scherste zeer vrolyk. Onder anderen kwam het gesprek op eenen zyner bekendste vyanden — ik bezag hem in dit oogenblik met groote opmerkzaamheid — maar hy zweeg, en ik kon in zyn gelaat geene de minste verandering bespeuren. En kan men wel met eenig recht van hem verlangen, dat hy die geenen pryst, welke hem zoo hard bejegenden? Is 't niet genoeg, dat hy niet gelyk met gelyk vergeldt? — PFENNINGER zeide my, dat LAVATER zich reeds lang tot eene wet gemaakt heeft, niets te lezen, dat hem beoordeelt. Dus komt noch lof, noch berisping hem ter oore. Ik houde dit voor een bewys van byzondere sterkte van geest, en de man, welke altyd naar zyne overtuiging handelt, zonder zich daar over te bekommeren, wat anderen van hem denken, is in myne oogen, een *groot man*."

Hoe uitmuntend vertoont zich LAVATER in het volgende, het welk wy Bladz. 250 lezen:

„ Ik bewonder LAVATER van dag tot dag meer, myn Vriend! Hy heeft geen vry uur, en de deur van zyne spreekkamer is nooit toe. Na de bedelaars volgen de bedroefden, welken troost zoeken, of reizigers, welken wel niets vragen, maar ten minsten verhindering veroorzaaken. Hy bezoekt daarenboven niet alleen de zieken van zyne maar ook van andere gemeenten. Heden tegen den avond, na dat hy verscheiden brieven geschre-

ven had, nam hy zyn hoed, en verzocht my, met hem te gaan. „ Ik wil zien, waar hy gaat," dacht ik, en volgde hem. Wy gingen uit de eene ſtraat in de andere, en eindelyk de poort uit. Wy kwamen in een klein dorp, waar wy in eene boeren wooning gingen. „ Leeft ANNA nog?" vroeg LAVATER aan eene oude Vrouw, welke ons tegen kwam. — „ Zy haalt naauwlyks meer adem," antwoordde zy met tranen in de oogen, en opende ons de keukendeur: toen zag ik eene oude uitgeteerde Vrouw met een bleek gelaat in het bed liggen. Twee jongens, en twee meisjens ſtonden by het bed, en weenden: zoodra zy LAVATER zagen, liepen zy hem te gemoet, en kuschten zyne handen. Hy naderde de zieke, en vroeg haar zeer vriendelyk: hoe zy zich bevond? — „ Ik ſterf, ik ſterf." antwoordde de oude, en kon niet meer ſpreken. Zy had de oogen op hare borst geſlagen welke vreeslyk zwoegde. LAVATER zag haar aan, en vatte hare hand, en begon haar op de volgende wyze tot den dood te bereiden: „ Uw uur is gekomen, en de Heiland wagt U. Vrees niet voor het graf: niet gy, maar uw bouwvallig ligchaam wordt in het zelve gelegd. In het zelfde oogenblik, waar in zich uwe oogen voor eeuwig voor het tegenwoordig leven ſluiten, licht voor U het morgenlicht eens eeuwigen, en beteren levens. Dank God, dat gy eenen hoogen ouderdom hebt mogen bereiken; dat gy uwe kinderen, en kindskinderen in rechtſchapenheid, en deugd hebt zien opwaſſen! Altyd zullen zy uwe nagedachtenis zegenen, en U eens in de woningen der zaligheid omhelzen: daar, daar maken wy allen één gelukkig huisgezin uit." — Deze laatſte woorden ſprak hy met eene afgebroken ſtem, en droogde zyne oogen af. Toen deed hy een gebed, zegende de ſtervende, en nam van haar affcheid. Hy kuschte de kinderen, en zeide hen, dat zy niet zouden

weg-

weenen. Toen wy heengingen, gaf hy nog eenig geld. Het hart was my beklemd. Naauwlyks kon ik in de open avondlucht adem halen."

„ Van waar ontleent gy zoo veele sterkte, en zoo veel geduld?" vroeg ik LAVATER in verwondering over zyne werkzaamheid. — „ Myn lieve Vriend!" antwoordde hy bedaard: „ de mensch kan veel doen, wanneer hy wil, en hoe meer hy werkt, zoo veel te meer kragt, en lust tot werken vindt hy in zich."

„ Gy kunt niet gelooven, myn Vriend! dat LAVATER, welke den armen zoo veel goed doet, echter niet ryk is. Neen! zyne inkomsten zyn zeer gering, maar door den verkoop zyner gedrukte en geschreven werken ontvangt hy eene goede somme tot onderhouding zyner noodlydende broeders. Ik heb zelfs van hem twee *manuscripten* gekocht. Het eene heet: *Honderd geheime physionomische regels*, met het *motto: Spot met de ellende niet, en het middel om de ellende te verzachten:* en het andere heeft tot titel: *Gedenkzuil voor Reizigers* (*). Voor het laatste nam hy zelfs het geld niet van my, maar droeg my op, om het aan eenen armen Franschman te geven, welke hem om eene aalmoes gevraagd hadt." —

Doch wy moeten eindigen. Alleen dit nog, nopens LAVATERS prediken, Bladz. 262.

„ Des Saturdags tegen den avond ging LAVATER alleen zitten, om zyne Leerreden te bestudeeren, waarmede hy in één uur gereed is. Het moet hem ook

(*) LAVATER heeft in zyne gedrukte physionomische werken het getuigenis van het menschlyk gelaat, dat iets slegts uitdrukt, niet aangeduid. In de handschriftelyke uitgave spreekt hy vryër. *De Gedenkzuil voor Reizigers* is naar myn smaak eene zyner beste schriften. Het is afgedrukt in de Bibliotheek voor Vrienden.

ook niet moeilyk vallen, wanneer alle zyne preeken zoo zyn, als die ik gehoord heb. „ De Heiland heeft onze zonden op zich genomen, en daar voor zyn wy hem dankbaarheid ſchuldig." — Deze gedachte, die hy zeer langwylig uitdeidde, en opſchikte, was de gantſche inhoud zyner redenvoering. Uitroepingen, en *declamatien!* en niets meer! Ik verklaar iets beter verwagt te hebben. Gy zult misſchien zeggen: *voor het Volk moet men zoo ſpreken:* maar LAURENS STERNE ſprak ook voor het volk, en trof het hart — het uwe zoo wel als dat der menigte. — Alleen is de houding, waar mede LAVATER predikt, my wel bevallen."

„ De Leeraars komen hier op den Kanſel in eene byzondere kleeding, welke naar de *Schuſchuns* (*) onzer vrouwen gelykt, met witte zeer ſtyf geſteven lubben. Anders gaan zy in gewoone zwarte, of donkerkleurige rokken, en LAVATER draagt nog een zwart fluweel kalotjen op zyn hoofd. Zou men hem misſchien niet voor een geheime catholiek houden? — In de Kerk ſtaan de mannen zoo lang met ongedekte hoofden, als de Pſalmen gezongen worden. Zoo dra de Predikant begint, dekken zy zich, en gaan zitten."

(*) (*Contuſche*) eene ſoort van eene toga, of wyden overrok, welke over de gewoone kleeren wordt heengetrokken. VERT.

VII. HOOFD-

VII. HOOFDSTUK.

De twee RYKE LANDLIEDEN, of de Geſchiedenis van THOMAS ROEMLUST. Eene Bydrage tot de Volkslecture. Uit het Engelſch vertaald en uitgegeven onder de Spreuk: Voor Christendom en Zeden. *Te* Haarlem *by* J. L. Augustini, 1804. 202 *Bl. Octavo. De prys is f* — 18 —

Schrander verdichte verhalen, uit het gemeene leven der menſchen ontleend, hebben altyd hunne Hoorders en Lezers gevonden; doch terwyl zy vermaakten, bragten zy tevens, daartoe ingericht zynde, ook zedelyk nut aan; redenen, waarom de oude en nieuwe Onderwyzers van het menschdom zich veelvuldigmalen, met voordeel, van dezelven bedienden. Jammer is het, dat men de natuurlyke trek, om ſoortgelyke verhalen te hooren of te lezen, zoo ſchandelyk misbruikt heeft, door dartele en zedenbedervende Verhalen, die den naam van *Romans* zoo zeer ten kwade hebben berucht gemaakt; en die men niet zorgvuldig genoeg den menſchen, vooral de zoo ligt te verleiden jeugd onthouden kan.

Een voorbeeld, hoe men zich, oordeelkundig van zoodanige wyze van verhalen kan bedienen, om den menſchen de waarheden van den Godsdienst, en de leſſen voor de Christelyke Godzaligheid en zedeleer, mede te deelen en hen tot zelfkennis op te leiden, is dit tegenwoordige Boek-

jen, het welk men uit het *Engelsch* ten dienſte onzer Landgenooten vertaald heeft.

Dit Boeksken ſchetst ons in eenen ryken Landman, THOMAS ROEMLUST, deszelfs denk- en levenswyze, en lotgevallen, het tafereel des zichzelven ſtreelenden hoogmoeds, zoo eigen aan het menschlyk geſlacht, maar herinnert tevens aan het gegronde Spreekwoord: *Hoogmoed komt voor den Val!* THOMAS ROEMLUST ſchryft allen zynen voorſpoed aan zyne eigene ſchranderheid toe, verbeeldt zich een eerlyk man, en een Christen te zyn, omdat hy zich wacht van grove zonden, en eenige uiterlyke oefeningen van den Godsdienst waarneemt, en ſomtyds tegen anders gevoelenden yvert.

Zyn Vriend DEUGDLIEF vertoont ons een ſtil, nederig, oprecht godvreezend Christen, die Gode van alles de eere geeft, en in ſtille godzaligheid wandelt.

ROEMLUST ſtaat naar groote dingen, geeft aan zyne twee Dochters eene wyze van opvoeding, welke geheel niet voegt voor haren ſtaat, welke haar trotsch, inbeeldig, verwaand, en tevens tot alle huishoudelyke deugden onbekwaam maakt.

Meermalen neemt DEUGDLIEF de gelegenheid waar, om zynen vriend ROEMLUST zyne verkeerde denk- en handelwyze met wysheid onder het oog te brengen, en hem te overtuigen, dat hy, in waarheid, noch deugdzaam, noch eerlyk, noch Christen is. Doch hoe zeer ROEMLUST ſomtyds van de billykheid dezer vermaningen overtuigd is, zyn *hoogmoed* blyft hem by.

Eindelyk verloopt zich eene zyner dochteren met eenen landlooper, INGLE genaamd, en gaat met hem door. De andere dochter trouwt met eenen Heer SQUEERE, die groote ſtaatzy voert, en den naam van ryk heeft, maar wiens verkwistend prachtig leven hem in ſchulden ſtort. Voor de gevolgen be-

bedacht, wordt hy een zelfmoorder, en zyne vrouw komt in haar ouders huis, bevalt van een dood kind, kwynde zelve nog eenige dagen en ſtierf.

Maar de weggelopene, en zedert door hare ouders verlatene dochter, wier man INCLE, naar de *Weſtindien* geraakte, en daar overleed, latende haar weduwe met een kind, een jongetje, vond in haar mans ouders wel diep armoedige, maar eerlyke Chriſtelyke deugdzame lieden; zy zelve, door armoede en rampen geleerd, werd van haren hoogmoed genezen, vernederde zich voor God, en nu beter geleerd, keerde zy tot hare ouders, by welke zy juist aankomt op het oogenblik, dat hare zuſter, met derzelver kind, begraven wordt.

Haar verhaal van hare doorgeſtane elſende, gevoegd met de overige gebeurenisſen, trof het hart van ROEMLUST, by wien DEUGDLIEF zich bevond, om hem te vertroosten.

„ Droefheid, " (zoo verhaalt ons de Schryver, Bladz. 197.) „ ſchaamte, hoogmoed, en naberouw, hadden ROEMLUST geheel overmeesterd. Hy ſchreide als een kind — en zeide: te hopen dat zyne Dochter voor hem bidden zou, wyl hy niet in ſtaat was dat voor zichzelven te doen, ſchoon hy wel vond, dat niets anders hem eenigen troost konde geven. Zyne diepe neerſlagtigheid veroorzaakte hem een' aanval van ziekte. O! zeide hy, nu begin ik eene uitdrukking, in het *Formulier des Avondmaals*, welke ik gewoon was natezeggen, zonder aan derzelver zin te denken, eerst recht te verſtaan: *De gedachtenis myner zonden is ſmertelyk, de laſt derzelven is ondraaglyk.* O! het is vreeslyk te bedenken, welk een zondaar een mensch kan zyn, terwyl hy voor een braaf man wordt aangezien! Hoevele duizenden zyn in mynen toeſtand, die al de eer van hunnen voorſpoed zichzelven eigenen, in plaats van GODE de

eer

eer te geven! die ſchatten vergaderen, tot hun eigen verderf, in ſtede van hun brood den hongerigen mededeelen! O! laat hen, die van de Familie van ROEMLUST hooren, nooit zeggen, *dat hoogmoed eene ligte zonde is!* In *my*, is zy de vruchtbare moeder geweest van duizend zonden, zelfbedoeling — eigenbaat — hardheid des harten — vergeeten van GOD. By een' myner Zoonen, was hoogmoed de oorzaak van onrechtvaardigheid, bedrog, buitenſpoorigheid, verderf, zelfmoord. Beide myne Dochters werden bedorven door hoogmoed, ſchoon het enkel den naam droeg van onſchadelyke klederpracht, ledigheid, en praalzugt. Den Egtgenoot van myne Dochter INCLE, heeft de hoogmoed ongelukkig gemaakt, door hem aantezetten om boven zynen ſtand te leven, en den arbeid te verachten. De hoogmoed misleidde zelfs de zielen zyner godvruchtige Ouders; want, terwyl dezelve hen deed wenſchen, hunnen Zoon in een' beteren ſtand te zien, gaf dit hun aanleiding, om hem zulke vryheden te veroorloven, als aan zynen ſtand geheel niet voegden. O! gy allen die van ons hoort, vernedert u onder de krachtige hand van GOD, wederſtaat alle hooggevoelendheid; laat alle gedachten gevangen geleid worden, tot de gehoorzaamheid van GODS Zoon. Stelt gy waardy in klederpracht; ziet in dat graf, beſchouwt het rottend lyk van myne BETJE, die nu *tot de groeve zegt: Gy zyt myn vader, en tot het gewormte: Gy zyt myn moeder en myne zuster.* Aanſchouwt het bloedend en breinloos hoofd van haren Man! — O! Vriend DEUGDLIEF! hoe ſpot de Voorzienigheid met alle menſchlyke vooruitzichten! Ik poogde geld by een te ſchraapen, opdat de Zoon van SQUEERE een groot man zou kunnen worden; nu is hy dood; en het Kind van TIMOTHEUS INCLE, dat ik tot den bedelſtand verwees, zal myn erfgenaam zyn. DEUGD-

LIEF

LIEF! aan u beveel ik de opvoeding van dit Jongsken. Leer hem, zyne onſtervelyke ziel meer, en de goederen van dit leven minder te waardeeren, dan ik gedaan heb. Breng hem op in de vreeze van GOD, en in het bedwingen zyner hartstogten. Doe hem begrypen, dat ongeloof en hoogmoed de wortels zyn van alle zonden. Ik heb dit, tot myne ſchade, door ondervinding geleerd. Ik vertrouwde op mynen rykdom; ik zeide: *De dag van morgen zal zyn als deze, ja grooter, veel treffelyker.* En ik bedacht niet, *dat* GOD, *om alle deze dingen, my zou doen komen, voor het gerichte.* Ik ben zelfs niet zeker, of ik wel aan een Gericht geloofde. ROEMLUST werd eindelyk beter, maar nooit herkreeg hy zyne vorige blygeestigheid. — Het gedrag van Jufvrouw INCLE was dat van een ootmoedig Christen. Zy verkocht alle de optooiſelen van hare Zuster, die haar Vader haar geſchonken had, en gaf het geld aan den armen, zeggende, dat het een mensch, die boetvaardigheid beleed, niet voegde, tot de vermaken der wereld en des tegenwoordigen levens wedertekeeren. — ROEMLUST verzettede zich daar niet tegen. Niet dat hy een recht begrip gekregen had van den zelfverloochenenden geest des Christendoms; maar, daar zyn brein niet geſteld was om juiste onderſcheidingen te maken, kon hy, na het zien van SQUEERES verſchreurd ligchaam, nooit aan grootheid of vrolykheid denken, zonder tevens te denken aan een pistool, en een yermorſeld hoofd; want, daar zyn eerſte gezicht van de levenswyze der groote wereld, hem alle die voorwerpen tegelyk had vertoond, kon hy die naderhand, in zyne denkbeelden niet van een ſcheiden. Hy hield zelfs zyn fraai buffet met zilverwerk altyd geſloten, omdat het hem in gedachten bragt het kostbaar, doch onbetaalde tafelſervies, welk hy, in het huis van SQUEERS, voor den avond-

maal-

maaltyd had zien gereed zetten, en hy niet nalaten konde, in zyne gedachten daar aan te verbinden het denkbeeld van ſchulden, gevangenis, beſlag, en zelfmoord."

„ Het hart van ROEMLUST was zoozeer begraven geweest in de liefde der wereld, en de kwade hebbelykheden waren zo diep in hem geworteld, dat zyn voordgang in de godsdienſtigheid ongemeen langzaam was. Hy bad en worstelde echter ernſtig tegen den hoogmoed. En wanneer zyne ongevoelige Vrouw verklaarde, dat zy den Jongen niet lief konde hebben, ten zy hy, in plaats van INCLE, naar haren naam genoemd wierd, wilde ROEMLUST nooit zyne toeſtemming daar aan geven, zeggende, dat alles, wat hem te hulpe konde komen om den hoogmoed te beſtryden, voor hem nodig ware. Hy liet zelfs den brief, welken SQUEERE, even voor dat hy zich doodſchoot, geſchreven had, in eene lyst met glas zetten; hy hing dien op, in zyne kamer, en maakte het zich tot eenen regel, om denzelven te gaan lezen, zoo dikwerf hy in zyn hart opwellingen gevoelde van den ouden HOOGMOED."

Wy wenſchen, dat dit Boekjen regt vele Lezers moge vinden, die zich zelven ſpiegelen aan het voorbeeld van ROEMLUST, en goed gebruik maken van de leſſen en waarſchuwingen van DEUGDLIEF.

Wy hoopen, dat de Uitgevers, door den aftrek van het Werkjen aangemoedigd hetzelve, volgens hunne belofte, met eenige anderen zullen achtervolgen, onder hunne zinſpreuk: *Voor Chriſtendom en Zeden*, waar aan hetzelve zoo uitnemend beantwoordt.

VIII. HOOFD-

VIII. HOOFDSTUK.

De FAMILIE van HALDEN. Door AUGUST LA FONTAINE. *Tweede Deel. Met Plaaten. Te* Haarlem *by* Fr. Bohn, 1804. 364 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2:16—

De liefde tusschen HENNIG en LOUISE, met wier ontstaan en opkomst het *eerste Deel* van dezen' fraaijen en menschkundigen Roman eindigde, gelyk wy by de aankondiging van het Ifte Deel (zie *Boekzaal December* 1804) zagen, had met vele rampen te worstelen. KAREL, HENNIGS Broeder, deed ook aanzoek om de jonge Gravin, om dat men haar eene goede voordeelige party voor hem rekende te zyn. De Majoor VAN HALDEN had zyne eigene dochter voor HENNIG bestemd, dit kostte stryd en opoffering; HENNIG kwam ten Hove, maar hier werden hem door den snooden SEELENBERG en door KAREL strikken gespannen, daar men hem zocht te verleiden door een door SEELENBERG zelven verleid meisjen JULIA, tegen wier verleidingen HENNIG nogtans der deugd getrouw bleef, doch door den laster werd LOUISE tegen hem opgezet, en hy begeeft zich, hopeloos, in Russischen dienst tegen de *Turken* ten oorlog. EMILIA komt insgelyks aan het Hof, en wordt door de Vorstin, in wier dienst zy was, aan SEELENBERG als vrouw toegezegd, doch in stilte door den ouden AHRENS, een' eerlyk oud dienaar van den Vorst heimlyk verborgen by zynen Zwager

ook niet moeilyk vallen, wanneer alle zyne preeken zoo zyn, als die ik gehoord heb. „ De Heiland heeft onze zonden op zich genomen, en daar voor zyn wy hem dankbaarheid ſchuldig." — Deze gedachte, die hy zeer langwylig uitdeidde, en opſchikte, was de gantſche inhoud zyner redenvoering. Uitroepingen, en *declamatien!* en niets meer! Ik verklaar iets beter verwagt te hebben. Gy zult misſchien zeggen: *voor het Volk moet men zoo ſpreken:* maar LAURENS STERNE ſprak ook voor het volk, en trof het hart — het uwe zoo wel als dat der menigte. — Alleen is de houding, waar mede LAVATER predikt, my wel bevallen."

„ De Leeraars komen hier op den Kanſel in eene byzondere kleeding, welke naar de *Schuſchuns* (*) onzer vrouwen gelykt, met witte zeer ſtyf geſteven lubben. Anders gaan zy in gewoone zwarte, of donkerkleurige rokken, en LAVATER draagt nog een zwart fluweel kalotjen op zyn hoofd. Zou men hem misſchien niet voor een geheime catholiek houden? — In de Kerk ſtaan de mannen zoo lang met ongedekte hoofden, als de Pſalmen gezongen worden. Zoo dra de Predikant begint, dekken zy zich, en gaan zitten."

(*) (*Contuſche*) eene ſoort van eene toga, of wyden overrok, welke over de gewoone kleêren wordt heengetrokken. VERT.

VII. HOOFD-

VII. HOOFDSTUK.

De twee RYKE LANDLIEDEN, of de Geſchiedenis van THOMAS ROEMLUST. Eene Bydrage tot de Volkslecture. Uit het Engelſch vertaald en uitgegeven onder de Spreuk: Voor Christendom en Zeden. *Te* Haarlem *by* J. L. Augustini, 1804. 202 *Bl.* *Octavo.* *De prys is f* — 18 —

Schrander verdichte verhalen, uit het gemeene leven der menſchen ontleend, hebben altyd hunne Hoorders en Lezers gevonden; doch terwyl zy vermaakten, bragten zy tevens, daartoe ingericht zynde, ook zedelyk nut aan; redenen, waarom de oude en nieuwe Onderwyzers van het menschdom zich veelvuldigmalen, met voordeel, van dezelven bedienden. Jammer is het, dat men de natuurlyke trek, om ſoortgelyke verhalen te hooren of te lezen, zoo ſchandelyk misbruikt heeft, door dartele en zedenbedervende Verhalen, die den naam van *Romans* zoo zeer ten kwade hebben berucht gemaakt; en die men niet zorgvuldig genoeg den menſchen, vooral de zoo ligt te verleiden jeugd onthouden kan.

Een voorbeeld, hoe men zich, oordeelkundig van zoodanige wyze van verhalen kan bedienen, om den menſchen de waarheden van den Godsdienst, en de leſſen voor de Christelyke Godzaligheid en zedeleer, mede te deelen en hen tot zelfkennis op te leiden, is dit tegenwoordige Boek-

woorden; en hy riep: O, die helsche duivels! (JULIA werd bleek.) SELENBERG en KAREL voegde hy er by. — „ Ei wat, laat de duivels blyven, en zeg ons, hoe zyt gy met SEIBOLD by elkander gekomen." — HENNIG moest het ongeduld van zyn' oom voldoen. Toen hy vertelde, hoe SEIBOLD hem het leven had gered, stond de Majoor op, zag ten hemel, en drukte SEIBOLD aan zyn hart. EMILIA trad toe en zeide: SEIBOLD, hoe vele pligten heb ik thans, om u te beminnen!"

„ Ja, ja! riep de Majoor: „ dat hebt gy; en het is billyk, EMILIA, dat gy het bekent." Hy luisterde haar iet in het oor, en zy ging schaamrodend naar buiten. HENNIG moest nu verder vertellen. Toen de geschiedenis uit was, zeide de Majoor met vrome vreugde: „ Oude, van daag voor het laatst tegen den hemel gemord, en van ons leven niet meer! Ik zeg u, al verging hemel en aarde rondom my, ik wil staan als een man, en my niet verroeren, ten zy er voor of naast my een' onschuldige mogt liggen, die ik daar door behouden kon. En met dat Duël, was toch een domme onberadene streek, zoo als ik nu ook inzie. Want *hebben* zy ons kwaad gedaan? Zy *wilden* het slechts doen. *Dezen* hier verkochten zy naa *Hongarye*, en *dien* daar, jaagden zy na *Polen*. Toen mogen zy gedacht hebben, wonder wat schranders uitgericht te hebben; maar onze Lieve Heer brengt deze twee juist by één, en de één redt des anderen leven. EMILIA zenden zy naa de *Mark*; en dit geeft gelegenheid, dat Juffrouw JULIA onze goede LOUISE, uit de klauwen van dien duivel, van KAREL, verlost. Ja, ik wenschte, dat SELENBERG en KAREL thans binnen traden. Ik zou zeggen: welkom! Gy lieden hadt het ten kwade met my gedacht, maar gylieden hebt het goed met my gemaakt."

„ Op

„ Op dit oogenblik, kwam de Predikant binnen, die EMILIA op haar ooms begeeren had laten roepen. „ Gy hebt," zeide de Majoor, „ lieve SEIBOLD, mynen HENNIG het leven gered, en KAREL heeft u aan de Wervers vertonfeld. Voor het ééne ben ik u dank verſchuldigd, voor het andere voldoening; en beide zult gy thans bekomen. Nader, Heer Predikant! Daar, ga naa EMILIA toe, SEIBOLD!... En wees van nu aan myn' zoon, zoo als ik uw vader ben!" SEIBOLD was verrascht, en keek, dan EMILIA, dan den Majoor aan. — „ Trouw maar frisch op, Heer Predikant!" zeide de Majoor. EMILIA vatte SEIBOLD's bevende hand, en vóór hy zich kon bezinnen, was hy getrouwd."

„ Het onverwachte van dit geval bragt alles in eene vrolyke luim. Zelfs de oude Graaf vergat hier éénmaal zyne deftigheid, en werd zeer vrolyk. Waarachtig, zeide hy tegen den Majoor; gy zyt een lief man! en een recht Huſaar! By u gaat alles, hals over hoofd. „ En het gaat goed!" hervatte de Majoor, hem hartelyk de hand drukkende.— LOUISE, zeide de Graaf ſchertzend, hebt gy ook geen lust? — Nauwlyks waren deze woorden geſproken, of de Majoor nam de Gravin by de hand, en leide haar met HENNIG tot den Predikant. „ Nog een paar! Trouw hen in 's Hemels naam!" De Graaf werd bleek en rood; want het was zyne mening volſtrekt niet geweest, dat hier ernst van zou worden. Ylings liep hy den Majoor achtema, trok hem by zyn' rok, en zeide: ik bid u, dat gaat niet! Ik heb u vooraf nog iet te zeggen, lieve vriend! — „ Aanſtonds, aanſtonds!" herſaam de Majoor, zonder om te kyken. „ Het duurt immers maar ééne vyf minuten. Pst!" — Hy vouwde de handen, en de Predikant maakte eenen aanvang. De Graaf was in den geoqtſten angst, en wist toch niet, of het

voegde, om den Predikant in de rede te vallen. Maar, fluisterde hy den Majoor toe: naderhand is het te laat, met het gene ik u zeggen wil. — „ Ei!" zeide de Majoor, „ wat zou het te laat wezen! pst! pst!" De Graaf keek zyne dochter aan, die nog al in haar nachtgewaad was, en stond op hete kolen; maar terwyl hy nog aan het overleggen was, of het welvoeglyk ware, den Predikant te storen, was de plegtigheid reeds afgelopen."

„ Nu?" vraagde de Majoor thans aan den Graaf: „ wat wilt gy my dan zeggen, lieve Heer broeder?" O, myn hemel, dat zy niet hadden moeten getrouwd worden! Ik zeide u immers, dat het dan te laat zou zyn!"

„ Ja! de Duivel! Daar hebt gy gelyk in. Dat hadt gy zeker van te voren moeten zeggen." — In een nachtgewaad! bromde de Graaf, vry wat onthutst, doch Louise's verrukking, Hennigs vurige dank, en des Majoors hartelykheid, bragten hem weder in zyn vorige goede luim."

„ Wat zullen Emilia's ouders zeggen? begon Seibold. — Ei, potsen!" hernam de Majoor, „ die vraag zoudt gy tot aan uw doodbed hebben kunnen doen, lieve zoon, en met dit alles zoude Emilia nooit uwe vrouw geworden zyn!" — In een nachtgewaad getrouwd! zeide de Graaf.— „ Potsen! haar schoonste versiersel was haar hart, hare liefde. En het bruiloftskleed, in den Bybel, moet juist het hart betekenen. Dan, lieve Heer broeder, hebben wy den Bybel, het verstand, en de noodzaaklykheid, voor ons. Maar, de droes! niemand heeft van daag nog aan eten gedacht! Dat zyn geene potsen! Nu, thans zal het ook smaken! Hansjen, lieve dochter, loop, en zeg eens: dat zy opdischen." Des Majoors vrouw had reeds, kort na dat de vreemdelingen gekomen waren, eenige schotels meer bestelt, omdat zy

den

den ouden Graaf kende, en wel wist, dat hy ook in dit ſtuk op deſtigheid geſteld was."

Ondertuſſchen trouwde KAREL eene Gravin SCHARSLEBEN, die hare verkwistingen en dartele leyenswyze door het vermogen van KAREL zocht goed te maken, waarom HENNIG en EMILIA beiden moesten ontërfd, en KAREL voor eenige erfgenaam van zyne ouders aangeſteld worden, zynde de goede Kamerheer, die kort daar na overleed, door zyne vrouw daartoe gedwongen. KAREL weder met zyne vrouw ten hove gekomen, ondervond nu zelf de verradery van SELENBERG, die tot Koppelaar diende tuſſchen den vorst en de vrouw van KAREL, en daarom door KAREL, in een tweegevecht gewond werd. Op zyn ziekbed dacht hy aan zyne vrouw, en ſprak daarover. „ De geneesheer;" hier laten wy den Schryver weder zelven ſpreken, Bladz. 354 „ verzocht zyne vrouw, zonder vooraf zyne toeſtemming te vragen, om hem een bezoek te geven. Zy kwam met hare dochter van het landgoed, op hetwelk zy, zedert eenigen tyd, ook JULIA by zich had, en trad de ziekenkamer in, toen er juist eene pynelyke operatie aan haren man ondernomen was. Het medelyden in haar gezicht, en de bekommering van zyne dochter, roerden hem, en hy ſtak zyne vrouw de hand toe. Deze nam nu de zorg op zich, om hem op te paſſen, en hy werd ſpoedig ontwaar, dat hy beter van haar behandeld werd, dan van de bedienden."

„ Hy gewende er zich aan, om zyne vrouw en dochter by zich te zien: Hare zorg voor hem, hare deelneming aan zyn lyden, en de liefkozingen van zyne dochter, wekten zyne dankbaarheid, zyne genegenheid, op. In het eerst was haar gezelſchap hem ſlechts aangenaam, maar weldra noodzaaklyk. Zyne genegenheid ging tot liefde en vertrouwen over, en op den rand van zyn graf ge-

voelde hy voor de eerstemaal, dat er nog eene andere en betere vreugde bestaat, dan de wellust. Hy stierf in de armen van zyne vrouw, en zyn laatste woord was: „DOORTJEN, wat moet ik verliezen! Ach! op den oever des doods leer ik, eerst wat geluk en liefde is!" Zyne dochter erfde zyn gehele vermogen, uitgezonderd eenige legaten, welke hy aan de ongelukkige slachtoffers van zynen wellust gemaakt had."

KAREL, jaloersch op den Vorst verliet het Hof, en keerde met zyne vrouw naa *Moorberg*, by zyne moeder, die weldra voor de trotsche schoondochter moest onderdoen, en door haar mishandeld werd. De Majoor VAN HALDEN kwam, en bragt haar, vol berouw, dat zy haren deugdzamen HENNIG en EMILIA zoo miskend had, naa *Sollingen*. „Nauwlyks zagen HENNIG en EMILIA," zoo verhaalt de Schryver, Bladz. 362. „het bleke kommervolle gelaat van hunne moeder, of zy vielen beiden voor hare voeten neder, grepen hare hand, en bedekten die met hunne kusten. O, dierbare, geliefde, eerwaardige moeder! zeiden zy beiden, al snikkende. De vrouw van den Kamerheer wankelde; in haar hart wisselden de pynen der hel af, met de vreugde des hemels. Eindelyk zeeg zy op den grond, en onder den uitroep: O myne kinderen! in beider, van vreugde bevende, armen."

„Zy wilde zich zelve beschuldigen; maar de Majoor maakte, ten einde haar te sparen, een einde aan deze vertoning, en leidde SEIBOLD naa haar toe. Zy omhelsde, en noemde hem, ofschoon een weinig koel; heer zoon! Thans ontdekte zy, omdat zy wraak aan KAREL wilde nemen, dat zy het testament van haren man verdonkerd had, het welk zy nu ten voorschyn bragt. De Majoor vraagde: „Hebt gy te klagen, HENNIG? of gy, EMILIA?" Beiden antwoordden neen; en

en de Majoor smeet het testament op het vuur. De vrouw van den Kamerheer verwonderde zich, dat men zoo weinig tegen KAREL verstoord was. „ Lieve vrouw zuster," zeide de Majoor naderhand tegen haar, „ gy hebt HENNIG gehaat, en wat hadt gy daar voor? Niets dan verdriet. Ziet gy, wy zyn gelukkig, omdat wy niemand haten. Ook gy zult met onzen Lieven Heers hulp nog gelukkig worden, maar de middelen daar toe, zyn liefde, goedheid en vergeving."

„ De moeder stond verbaasd over deze menschen. Wel is waar, zy kon niet volkomen met hen samen passen; maar niettemin leefde zy by HENNIG, die niet toelaten wilde, dat zy by den Majoor bleef, zeer te vrede. Zy voelde ten minsten, welk een geluk het zy, deugdzaam te wezen, offchoon zy zelve dit nóit volkomen werd. Om haar genoegen te geven, beloofde HENNIG haar, zyn' zoon zulk eene opvoeding te geven, dat hy éénmaal een Graaf zou kunnen worden.— „ Tot een' Keizer, vrouw zuster," zeide de Majoor, „ tot een' aartsengel, als het wezen kon, moet ieder mensch opgevoed worden." — O, als er maar eens één HALDEN Graaf is, hernam zy, dan ben ik reeds te vrede."

„ KAREL leefde, omdat zyne vrouw het begeerde, op eenen schitterenden voet, en verteerde groote sommen, zoodat zyne middelen van bestaan in wanorde moesten geraken. Uit valsche schaamte wilde hy zich niet verminderen, en zocht nu, in het vertrouwen op de deugd van zyne vrouw, een ambt aan het Hof. Dit bekwam hy ook daadlyk, dewyl zyne vrouw nog steeds zeer bekoorlyk, en des vorsten genegenheid voor haar nog niet verminderd was. Zy verkwistte al voort, en zoo lang KAREL hare neiging daartoe bevredigen kon, bleef zy getrouw. Maar toen hy eindelyk genoodzaakt was in te korten, nam zy ge-

ſchenken van den Vorst aan; en de gevolgen waren, zoo als gewoonlyk. KAREL raasde en tierde, toen hy deze ontdekking deed. Hy werd voor de twede maal van het Hof verbannen, en ging naa *Moorberg*. Zyne vrouw, die in de Hoofdſtad bleef, eischte eene ſcheiding, bewerkte dezelve ſpoedig, en werd thans eene openlyke byzit van den Vorst."

„ KAREL's goederen waren met ſchulden belast, en zyne rust vergiftigd. Uit nood trouwde hy eene zeer ryke koopmans weduwe, zonder daar door vergenoegder te worden. Hy zocht het geluk in geld, aan het Hof, in brasſeryën, en eindelyk ook in de gierigheid, en noit daar, waar hy het alleen kon vinden. Met verterenden nyd zag hy het geluk, hetwelk zyne broeders en zusters, door liefde, vriendſchap, vertrouwen, en zelfs door klein huislyk verdriet, ſteeds vernieuwd aanlagchte."

Zulke *Romans* kunnen met nut gelezen worden, in welken het vernuft van den Schryver zich ſpitst, om het loon der deugd en de ſtraffe der ondeugd dus levendig, dus menschkundig, voor te ſtellen.

IX. HOOFD-

IX. HOOFDSTUK.

NATUURLYKE GESCHIEDENIS van verſcheidene, meest nuttige en aanmerkelyke viervoetige Dieren, volgens de Beſchryving van den Heere DE BUFFON, *tot een leerzaam Leesboek voor de Jeugd, in den ſmaak van Campe's Leerwyze bearbeid. Met 32 gekleurde Afbeeldingen. Te* Haarlem *by* Fr. Bohn, 1804. 180 *Bladz. Octavo. De prys is f* 1:2—

De Natuurlyke Historie byzonder der dieren heeft veel aangenaams en nuttigs; daarvan aan de kinderen een goed denkbeeld te geven, zal hen tevens vermaken en leeren. Tot dit pryswaardig oogmerk is dit Boekjen ingericht, het welk in geſprekken van eenen Leermeester met zyne Kweekelingen, naar de beſchryving van den Heer DE BUFFON, zeer duidelyk en naar de vatbaarheid der Kinderen geſchikt, eene beſchryving behelst, van het *Paard*, den *Ezel*, den *Os*, het *Schaap*, den *Hond*, de *Kat* enz. welke, in derzelver verſchillende ſoorten in 32 aardige en bevallige Kunstplaatjens worden afgebeeld: dus in allerlei opzichten berekend voor het oogmerk, waartoe dit Boekje beſtemd is, het nut en het vermaak der Kinderen, waar toe wy het met ruimte kunnen aanpryzen.

Om een voorbeeld te geven, van de wyze der bewerking, willen wy het geſprek over den *Ezel*

hooren, het welk de Leermeester, Heer ERRMAN genoemd, Bladz. 13. op de aanmerking van een der Kinderen, KAREL, of hy hun ook iet van de ziekten der *Paarden*, van welk dier gesproken was, zou verhalen, die men immers ook diende te weten, dus vervolgt:

„ ERRMAN. Dat is waar! doch de geschiedenis der natuur zoude te wydloopig worden, wanneer men er de onderscheidene kwaalen der dieren by wilde voegen, daarom zal ik ook de nauwkeurige beschryving der innerlyke en uitwendige deelen van het paard voorby gaan om des te spoediger tot eene verhandeling van dat dier te komen, 't welk het naaste by een paard vergeleken kan worden, en 't welk volkomen van postuur, gehoor, long, maag en over 't algemeen naar een paard gelykt, waarby ook een groote overeenkomst van ligchaam, van schenkels en voet, aangetroffen word: Wie van u kent nu het dier waarvan ik spreek?"

„ KAREL. Zoo gy niet van de gelykheid van ligchaam met het paard gesproken had, zou ik denken dat gy den ezel meendet."

„ ERRMAN. Juist, denkt gy dan dat dit diergeen gelykheid met het paard heeft? Om de gelykvormigheid zyn veel natuuronderzoekers op de gedachten gekomen, dat de ezel uit den aart een verbasterd paard zou zyn, en het onderscheid tusschen deze beide dieren is ook waarlyk zeer gering."

„ GUSTAAF. Dus is het dan wel zeker, dat het paard en de ezel van eenerlei geslagt zyn?"

„ ERRMAN. De invallen van menigen geleerden zyn niets minder dan als bewezen waarheden aan te nemen, en, naar BUFFON te oordeelen is en blyft de ezel wezenlyk een ezel, en is geen verbasterd paard, maar heeft, even als andere dieren, zyn geslacht en rang."

„ So-

„ SOPHIE. Ik had wel gewild dat de ezel van het paard afkomstig geweest ware."

„ KAREL. En waarom dat? My dunkt dat moest u onverschillig zyn."

„ SOPHIE. Och, alleen om dat de ezel gemeenlyk veracht wordt, daar het toch een goed bruikbaar dier is."

„ LOTJE. En waarom dacht SOPHIE dan, zou de ezel meer in aanmerking komen, als hy van het paard afkomstig ware?"

„ GUSTAAF. Dat weet ik juist niet, en 't is my ook in 't geheel niet aangenaam, dat SOPHIE juist een' ezel verdedigen wil, dat toch een lui dier is, 't welk toch geen arbeid doet of het moet er met slagen toe gedwongen worden."

„ SOPHIE. Zyn luiheid bevalt my ook niet; maar ik geloof ook dat de menschen oorzaak van zyn traagheid zyn; ik heb toch meer dan eens gezien, dat de jonge ezels vrolyk en dartel zyn."

„ KAREL. Men pleeg ook wel te zeggen hy schertst als een ezel; namentlyk zoo plomp; maar ik zie wel, myn zuster wordt boos als ik haar geliefde beestjen verachten wil."

„ EERMAN. SOPHIE heeft gelyk zich de zaak van dit, behalven dat, geplaagd dier aan te trekken; want niets is zekerer dan dat de opvoeding van den ezel zeer nalaatig is, daar men integendeel het paard op de allerzorgvuldigste wyze verzorgt; wanneer de ezel geen goede eigenschappen uit de natuur hadde, zou hy dezelven, uit de wyze waar op men met hem omgaat, niet verkrygen."

„ GUSTAAF. Maar ik dacht dat de aart van den ezel ook geheel anders dan die van het paard ware; want daar de eerste altyd geduldig en zagmoedig is, vertoont de laatste zich trotsch en onstuimig."

„ KAREL. Ja, maar dat gene wat gy zyn aart noemt, kan ook wel uit veel slagen voortgesproten zyn."

„ EERMAN. Zeer zeker is dit hier het geval; de groot-

grootſte deugd van den ezel is zyn verdraagzaamheid in het eeten; want hy vergenoegt zich met de hardſte en flegtſte kruiden, welken de paarden en andere dieren verſmaaden; alleen in het water is hy delicaat, wyl hy nooit uit een morsſigen emmer zal drinken."

„ SOPHIE. Deze zindelykheid gevalt my, even zoo als ik ook van hem geleezen heb, dat hy zich mydt om in den modder te trappen."

„ LOTJE. Maar niet lang geleeden, zuster, weet gy toch wel, dat wy iets zagen, toen wy wandelden, dat de zindelykheid der ezels niet zeer aanduidde, toen zy zich zoo omrolden."

„ SOPHIE. Ja, maar toch niet in de morsſigheid, zo als veel andere beesten, maar ook wel op het gras.

„ EERMAN. En wat nog meer is, de ezel ſchynt zelfs zindelykheidshalven hiertoe gedwongen te zyn, wyl men de moeite niet neemt, om hem, zoo als men de paarden doet, te kammen of te roſſen, SOPHIE heeft wel gelyk dat zy dit beest tracht te verdeedigen; want dit arme beest is in zyn jeugd vrolyk en dartel, maar hy moet wel moedeloos worden, wyl men zoo onvriendelyk met hem omgaat; ik weet inderdaad ook niet waarom men den ezel zoo veracht en voor lui uitmaakt, daar hy toch, wel ingezien, moediger is dan het paard, niet half zoo veel ſlaapt, en zich niet eer te ſlaapen legt voor hy zich al te vermoeid gevoelt. Weet gy wel dat er wilde ezels ook zyn?"

„ GUSTAAF. Zyn dat niet die mooije geſtreepte dieren, welke men Zebra noemt?"

„ KAREL. In 't geheel niet, de Zebra is een gantsch ander dier en heeft enkel in de geſtalte eenige gelykheid, maar geenzins in de kleur."

„ EERMAN. KAREL heeft gelyk, en men moet den Zebra ook niet verwarren met den wilden of woudëzel, welken men in de zuidelyke landſtreeken vind, deze zegt men, is graauw van kleur

en

en zoo snel in het loopen, dat de Barbaryſche paarden het alleen tegen hem uit kunnen houden. — Welaan SOPHIE! verhaal ons nog iets tot lof van den ezel, wyl gy belang in dit geplaagde beest ſchynt te ſtellen."

„ SOPHIE. Ik weet zeer weinig van hem, en durf hem ook, in 't vervolg, niet in myne beſcherming nemen, uit vreeze dat ik myne broeders hierdoor aanleiding tot ſpotterny zou geven."

„ EERMAN. Gy moet niet denken dat zy in ernst over uwe verdediging gelachen hebben; hunne aanmerking is ſlechts uit ſcherts geſchied."

„ KAREL. En, om dit te bewyzen, zal ik zelfs iets bybrengen wat my van de nuttigheid van dit dier bekend is. Van de huid van den ezel, die zeer hard en elastiek is, worden trommelvellen gemaakt, en pergament om op te ſchryven."

„ GUSTAAF. Ik weet nog iets beters, het zogenaamde ſegryn wordt, zoo als ik eerst voor eenige dagen in een Reisbeſchryving las, door de Ooſterſche volken uit ezels-leder bereid."

„ LOTJE. En de ezelinnen-melk! Hoe gezond is die niet voor teeringachtige menſchen!"

„ EERMAN. Wel, dat voldoet my, dat elk van u iets tot lof van dit zoo nuttig dier te verhaalen weet; zoo veel te vrymoediger kan SOPHIE hem verdedigen."

„ SOPHIE. Ik geloof dat dit niet nodig zal zyn, wyl dit arme dier op zoo veele manieren van nut is, en in 't byzonder tot zulk een zwaar werk gebruikt kan worden.— Maar behooren de muilezels ook tot dit zelfde geſlacht, of zyn dat andere dieren?"

„ EERMAN. Dit zyn baſtaart-ſoorten, want van den ezel en het merrie-paard komen groote muilezels, en van de ezelin en het hengſte-paard komen kleine muilezels voort. Deze muilezels of

muil-

muildieren hebben veel overeenkomst met de paarden, alleen hunne lange ooren onderscheiden hen."

„ KAREL. Zyn zy dan even zoo bruikbaar als de ezels zelven?"

„ EERMAN. In alle deelen, zelfs verdienen de muilezels de voorkeur, wyl zy, sterker dan de ezels zyn, en gevolglyk ook zwaarer lasten kunnen dragen; ook zyn zy, uit hoofde van hun grootte, beter tot trekken en rydèn geschikt; daar valt my nog iets tot lof van den ezel in, het welke ik u, tot slot van deze morgen-onderhandeling, nog mededeelen wil; men kan in bergachtige landstreken de ezels veel beter gebruiken dan de paarden, wyl zy op de gevaarlykste wegen veel zekerer gaan, nooit struikelen, noch schichtig worden, zoo als men dikwerf van paarden te vreezen heeft, wanneer gy morgen weder zoo vroeg als dezen morgen opstaat, zal ik u het merkwaardigste uit de geschiedenis van den Os verhaalen, even zoo als de volgorde van BUFFON luidt."

X. HOOFDSTUK.

MERKWAARDIGE REIZEN in en door vreemde Werelddeelen. Ingericht naar de bevatbaarheid der eerste Jeugd. Naar het Hoogduitsch. Met Plaaten. Tweede Deel. Te Amsterdam *by* C. Timmer, 1804. 217 *Bladz. Octavo. De prys is f* 1:5—

In onze *Boekzaal* voor *September* 1804, *Bladz.* 331. hebben wy het Eerste Deeltjen van dit aangenaam Reisboekjen voor Kinderen, met ver-

verdiende aanpryzing aangekondigd. Dit tweede Deel, volmaakt op dezelfde wyze uitgevoerd, verdient dezelfde aanpryzing.

Men vindt in dit Tweede Deel: I. *Het vervolg van het Uittrekzel uit de Reize van* Mungo Park, *door de Binnenlanden van Afrika.* II. *Iets over de Indianen in Noord-America en de Karaiben in de West-Indiën.* III. *Quarwintering van Kapitein* James, *in de Hudsons-Baay, in* 1631 *en* 1632.

Deze wetenswaardige en nuttige Onderwerpen worden, geheel naar de vatbaarheid der Kinderen in gemeenzame Gesprekken vervat, en met eenige aardige Plaatjens opgehelderd; tusschen beiden worden vreemde landen en zeden, en de natuurlyke geschiedenis van dieren enz. ingevoegd. Dus verhaalt Grootvader Ruhlhold, Bladz. 143. het volgende van de *Ratelslang*:

„Ruhlhold. Nu dan, om aan uwe weetlust te voldoen, zal ik u zeggen, dat in het Land der Delawaren en Irokesen, eene menigte slangen van verschillende aart, gevonden worden. De gevaarlykste van dezelven zyn de *Ratelslangen*, waar van men er zwarte en geele heeft. De geelen zyn de grootsten. Zy zyn byna zes voet lang en ten naastenby negen duim dik. Hunne Huid is schoon getekend, en het bovenste gedeelte van hun lichchaam, bruin, met roodgeel gemengd, en met donker zwarte streepen, die in een Goudgloed speelen, doorkruist. De Buik is helder bruin. — De zwarten hebben met de geelen eene couleur: alleenlyk is dezelve anders gemengd. Iedere soort heeft, voor in het bovenste gedeelte van den bek, te wederzyde twee smalle, zeer scherpe Tanden, die zy snel uitsteeken en in trekken kunnen, aan wier wortel een Blaasjen is, uit het welk, wanneer het Dier byt, eene giftige vogtigheid in de wonde dringt. De Ratels aan het einde van den staart,

ſtaart, zyn hoornachtige, even als eene Ketting in elkander geſchaakelde, Ringen, van dewelken zy er 's jaarlyks een meer, en zoo tot 20 toe, krygen. Deeze maaken, wanneer zich de ſlang beweegt, een Gekleeter of Geratel, dat hun verraad, al is het dat zy niet gezien worden. De Ratelſlang grypt nooit aan, doch gaat ook nooit uit den weg, wanneer men haar ontmoet, maar houdt zich ſtil, tot zy gevaar beſpeurt; dan ratelt zy, trekt zich te ſaamen, ſteekt den kop in de hoogte, en ſchiet op den geenen, die haar nagenoeg komt, met woede toe, en dit herhaalt zy twee à driemaalen. Haare Beet veroorzaakt iets even als eene koortsachtige Rilling, en by de wonde ontſtaat een gezwel, dat zich langſaam over het geheele ligchaam verſpreid. In heete zomerdagen is haare Beete dikwyls op het oogenblik doodlyk. Doch de Indiaanen zyn met de middelen tegens dezelve zoo bekend, dat men weinige voorbeelden heeft, dat iemand aan de gevolgen van de beete van zoodanig eene ſlang geſtorven zy. Een Runderdier, dat gebeeten is, mids de regte middelen daar tegen worden gebruikt, kan binnen 24 uuren buiten gevaar geſteld worden; maar anders is deszelfs dood onvermydelyk. Alleen aan de Varkens kunnen deeze Slangen geen nadeel toebrengen: zelfs worden zy zeer dikwyls door hun opgegeeten. Wordt dit Dier toornig gemaakt, en het kan zich niet wreeken, dan byt het zich zelven, en in weinige uuren is het dood."

„ Eene zonderlinge eigenſchap van de Ratelſlang is, dat zy door haar gezicht eenen Vogel en een Eekhoorntje zoo bedwelmt en als betovert, dat het arme diertjen, hoezeer het er zich ook tegens verzet, uit den Boom aftuimelen en de Slang in de Kaaken ſpringen moet, die het als dan belikt en met haar ſpeekſel glibberig maakt, om het, by het inſlikken, gemaklyk te doen doorglyden."

„ Deze

„ Deze Slangen worden wel het meest in steenachtige, bergachtige en inzonderheid in onbewoonde streeken gevonden, en teelen op eene buitengewoone wyze voort. Omstreeks het einde van het jaar, verschuilen zy zich in hunne holen, in dewelken zy, by hoopen by elkanderen liggen, en weinig leven hebben, en, wanneer zy in het voorjaar weder uit dezelven komen, sterven er zoo veel van hun, dat men dikwyls groote menigten dezer Dieren op elkander heeft zien liggen, die de lucht met hunnen stank vervulden."

„ Behalven deze Slangen, heeft men in die Landen nog onderscheiden andere soorten van Slangen, die, zoo in grootte, couleur, als eigenschappen, verschillen; zwarten, geelen, koperverwigen, groenen en gespikkelden. Eenige van dezelven, kunnen op de boomen klauteren. De eene soort is vergiftig door zynen adem, eene andere soort is sterk genoeg, om groote Roofvogels, door hun aangevallen wordende, overyld te omslingeren en dood te wringen; terwyl eindelyk eene derde soort zich in het water ophoud en van visch leeft. — Niet alle zyn vergiftig en misschien wel de minsten van hun. — De meesten dezer Dieren zyn gewoon, hunne prooi eerst met hun Speeksel te bevogtigen, en als dan geheel, doch langzaam en met moeite te verslinden."

LETTER-NIEUWS.

Joh. van der Hey te *Amsterdam*, geeft uit:

I. *Gesprekken en Overdenkingen over het Lyden en Sterven van onzen Heere JESUS CHRISTUS*, door W. L. Rappenger, Predikant in *'s Haga*, 3 Deelen, 5 Stukken, met het Pourtrait van den Autheur, door Vinkeles, gr. 8vo. prys

f 9-16— Van des Autheurs andere Werken zyn mede nog eenige Exemplaren te bekomen, als: Over 's Heilands *Geboorte*, à *f* 2-10— *Opſtanding* à *f* 3-15— *Hemelvaart* en *Pinkſterfeest*, à *f* 3-12—

II. *Orde der Texten*, zoo als dezelve Jaarlyks op de *Feestdagen* en over het *Lyden* van *CHRISTUS* voor *Paasſchen* in de Hervormde Gemeente van *Amſterdam* gepredikt worden, met byvoeging van de *gelykluidende Texten der Euangelisten* en van die *Prophetiſche*, waarop in dien Text gewezen wordt. In onderſcheiden formaten en in diverſe ſoorten van banden, met en zonder Psalmen. — Nog het zelve Werkjen in het *Fransch*, ten gebruike der Walſche Gemeente te *Amſterdam*.

De Lydende Immanuel, in al deszelfs Borgtogtelyke Graveerſelen, of volledige Verklaringen van alle de *Lydensſtoffen*, in 42 Eenvoudig Godvruchtige en Praktikale *Leerredenen*, met derzelver troostvolle Toepaſſingen en Leerringen, zoo als dezelve 's Jaarlyks in de Gereformeerde Kerke gepredikt worden, alle uitgeſproken door den nu zaligen Heere J. Beukelman, in Leven getrouw Leeraar in de Gemeente J. C. te *Hoorn*, *Rotterdam*, en nu laatst in *'s Hage*. Het Werk is in 4to. groot 658 pag. en is zeer geſchikt om in de Huisgezinnen met vrucht gebruikt te worden, en wordt zoo lang de nog weinig overig zynde Exempl. ſtrekken afgeleverd voor den verminderden prys van *f* 2— in plaats van *f* 4— te *Amſterdam* by H. Vermandel, *Rotterdam* Holſteyn en Cornel, *'s Hage* Thierry en Menſing en W. Klis, *Dord* Blusſé en *Utrecht* H. van Emenes.

De Boekverkoper L. Groenewoud, in de Haringpakkery te *Amſterdam*, geeft uit de derde Druk van het ongemeen ſtichtelyk Werk, genaamd *de Verlochening van eigen gerechtigheid*; *volſtrekt nodig tot betrachting van Euangeliſche deugd*, over *Gal.* II: 19 Waar achter gevoegd is: *Des Christen Zeegepraal over dood en graf*, over 1 *Cor.* XV: 55—57. door Abraham Booth, Dienaar des Euangeliums binnen *London*. Uit het Engelsch vertaald door M. van Werkhoven. In gr. 8vo à *f* 1— Dezelve geeft uit: *Proeve tot het Koningryk van CHRISTUS*, door A. Booth, à 11 ſtuivers. Het zoo voortreffelyk Gebedenboek, of *Reukwerk der Heiligen*. In dagelykſche Morgen- en Avond-Gebeden, en meer dan honderd in alle tyden en nooden zoo Dank- als Aanroep-Gebeden, door den Hooggel. Heer J. Zollikoffer. Met eene aanpryzende Voorrede van Profeſſor P. Curtenius, à 15 ſtuiv.

VOOR

VOOR BEMINNAARS DER LETTERKUNDE.

Nommer I. II. en III. van de *Hedendaagſche Vaderlandſche Bibliotheek van Wetenſchap, Kunst en Smaak, voor het Jaar* 1805, zyn heden van de pers gekomen, by M. de Bruyn, in de Warmoesſtraat, te *Amſterdam*, en, zoo veel het beſloten water toeliet, alöm verzonden. Dit nuttig en geächt Tydſchrift, het welk gedurende den tyd van *Twee en Dertig* Jaren, onafgebroken, ter bevordering en uitbreiding van het Ryk der Wetenſchappen, Geleerdheid en Deugd heeft beſtaan, en, als zodanig, de goedkeuring en achting van de Beminnaars der Letterkunde heeft weggedragen, wordt, onder bovengemelden nieuwen tytel, verder voortgezet; waardoor ieder in de gelegenheid geſteld wordt, zich hetzelve, als een geheel nieuw Werk, aan te ſchaffen, of verder aan te houden. Met eene nieuwe letter en zeer compendieus is hetzelve gedrukt, en behelst onzydige *Beöordeelingen* en zaakryke *Uittrekzels* van alle nieuwe uitkomende Boeken, en daar te boven aangename en gewigtige *Mengelſtukken* van allerleiën aard, waartoe door velen onzer Vaderlandſche Geleerden het hunne wordt bygedragen.— Deze drie eerſte Nommers bevatten, eerst een *Voorbericht*, waarin de aart en bedoeling dezes Werks en verder het oogmerk der Schryvers, breder worden ontwikkeld; vervolgens worden uitgetrokken en grondig beöordeeld, de volgende Werken, als van *Greve; Verhand. van het Gen. tot verd. van den Chr. Godsd.; Mentes; Ewald; Tode; Prysverh. van het Heelk Gen. te Amſt.; Forſten; Nieuhoff; Sluiter; Bibl. van oude Letterk.; Feith; v. Westreenen; Geſsner; Raadgev. om gelukkig te worden in de Liefde en in het Huwelyk; Oorſprongl. Nederl. Logogryphen; Kist; Haack; Jablonski; Schouten; v. Bork; Kuyper; Creuſen; Vrolik; Leune; Bloch; Brougham; Blair; Bilderdyk; Krygsk. Verteog; Hamelsveld; Beknopte Rom. Geſch.; Samenzweering v. Pichegru; Scheltema; Glatz; Fock; Eelhart de Menſchenvriend; Oling; Muyt; Valeria; Straalman; Stronck; Hamelsveld Ongev. Christen; Verv. van de Ged. over 't Predikampt; Regenbogen; v. Lier; Hecker; Kelch; Tpey; St. Pietersberg; Teylers 2de Gen.; v. Winter; Alg. Wereldl. Geſchied.; Symes; Chomel; Reichardt; v. Hemert; Principes de la Granm. Angl.; Wester; Geſchichten und Erzähl.; Brandt; Lafontaine*, en *Plan tot een Blyſpel.* De belangryke *Mengelſtukken* zyn: Verhand. over de Eertytelen der Christenen, welken de Apostelen gebruikten. Nat. Hiſt. van den Eland. De aangelegenheid van kleine pligten in de Zeden-

kunde. Prins Liſe. Schipbreuk van Kapitein EDWARD. De Kaukazus. De Makasſers. Waarneminge. Bewarende kracht der Koepok-inënting. Merkw. van den Eikenboom. Verkering met zichzelven. Lotgevallen van RIOU. Byzonderh. van Lord GISBORNE. De Ukraine. Iet over *Luc.* XXII: 35 – 38. Iet over den Maarkolf. Ged. over den Dood. Aanmerk. over de Keuze van een' Levensſtand. Over de waarde van het Tegenw. Leven. De drie Gratiën. Fragment van een' Brief uit Munchen. Anecdote van Cromwel. De Vos en de Leeuw. Achter ieder No. is een Dichtſtukjen, als: *By het begin van het Jaar* 1805. *Voorber. Gedachten tot het Vieren van JESUS Lyden en Dood*, en *Het Menschlyk Leven. Ode.* — De Boekhandelaars in de Buitenſteden gelieven, ten ſpoedigſte, hun benodigd getal op te geven; want er geene Exemplaaren meer kunnen gezonden worden, dan zy *zeker* debiteeren.

WEEKBLAD TOT NUT EN VERMAAK.

De Boekverkoper W. Zuidema, zedert agt jaren voor het Departement *Groningen* van de Bat. Maatſchappy *Tot nut van 't Algemeen*, hebbende gedrukt en uitgegeven een Weekblad, eerst onder den tytel: *voor den zoo genaamden gemeenen Man*, daarna onder dien *Tot nut van 't Algemeen*; wierd reeds voor eenen geruimen tyd van de Boekverkoper Wybe Wouters, destyds mede Redacteur van het Weekblad, onderricht, dat het Departement wegens de ſchaarsheid der Bydragen welke wierden toegezonden, met het jaar 1804 deze hare werkzaambeden naar zyne gedachten wel zoude eindigen: nam het in bedenking, toen er zich één Lid van die zelfde Maatſchappy by hem aanbood, om een Weekblad te ſchryven, welke dat *Tot nut van 't Algemeen* zoude kunnen vervangen. Maar toen tegen het einde van het jaar 1804 de Commisie met de uitgaaf van het Weekblad belast, in de gewone Depart. Vergadering voorſtelde, de uitgaaf hiervan met het einde van het jaar 1804 finaal te ſluiten; toen eerst hebben de Schryver van het thans hierdoor aangekondigde Weekblad en de Boekverkoper W. Zuidema beſloten, dit Weekblad met het begin van 1805 uit te geven. Zoo zal dan nu de Boekverkoper W. Zuidema ter vervanging van het Weekblad *Tot nut van 't Algemeen*, alle Maandagen een Nr. uitgeven van een Weekblad onder den tytel: *Weekblad tot Nut en Vermaak*. De Schryver welke door zyne andere uitgegevene ſchriften reeds in ons Vaderland beroemd is, zegt in het eerſte Nr. het welk *gratis* wordt uitgegeven: „De ſtof, welke in hetzelve wordt behandeld, is zeer onderſcheiden, daar ik trachten zal, door gedurige afwisſeling de lezing daar

van

van te verantwoorden, Godsdienst en Zedekunde zullen die stof vooral opleveren; doch de Natuurkunde, Natuurlyke Geschiedenis, Algemeene Geschiedenis, Volks- en Menschkunde, benevens meer andere nuttige Wetenschappen, brengen ook het haare hier toe: zoo dat onderwerpen van allerlei aart, tot nut en vermaak der Lezers in dit Weekblad eene plaats vinden."

„ De vorm, in welke dit een en ander wordt medegedeeld, zal geenzins bestendig dezelfde zyn. Dan eens treft gy hier een vertoog, dan eens een gesprek aan; nu een kort bericht, en dan een breedvoerig verslag van iets merkwaardigs; hier eene charakterschets en elders eene geschiedenis; ook wel eenen brief, eenen droom, een gedicht; of iets anders &c."

De prys van ieder Nr. is één Stuiver; in het tweede Nr. hetwelk reeds uitgegeven is, vindt men de volgende stukken: *Onze bewaring voor onheilen, door Gods zorg. — Frederik, Bisschop van Utrecht. — De moeilyke verkiezing van eenen Leeraars — Iets over de Tarantula. — Eenige korte Spreuken, enz.*

De Uitgave geschiedt te *Amsterdam* by den Boekhandelaar Joh. van der Hey.

DE PREDIKANTEN ONDER DE CLASSIS VAN LEYDEN EN NEDER-RHYNLAND.

Worden verzogt hunne Texten, te houden op den aanstaanden Bededag, wel te willen opgeven, aan het adres van den Uitgever L. van Thoir, Boekverkooper te *Leyden*, uiterlyk twee dagen vóór den te houdenen *Biddag*, ten einde op zyn tyd met de uitgave gereed te kunnen zyn; — verzekerd van de stiptste geheimhouding, zullen de Predikanten die hunne Texten hebben opgegeven, een Exemplaar van den *Tuxtenlyst* franco ontfangen by de Uitgave.

GEESTELYKE EN WERELDLYKE ORDENS.

Omstandig beschreven, en met *Agtien gekleurde Afbeeldingen* versierd, zynde de orde der *Karmelisten*, *Ridders van de H. Maagd Maria*, *Barbiubieten*, *Magdalena Zusters*, *Distelorde*, *orde van de H. Hubertus*, *orde der Constantynen*, *enz.* Dit voor de Liefhebbers der Historien, Landen en Volkeren, Costumes en Gewoontens, interessant Werkjen, als vervattende de voornaamste byzonderheden en gebruiken der meeste Geestelyke en Ridderordens, waarvan in deze dagen verscheidene, die reeds vernietigd waren, weder hersteld zyn; wordt uitgegeven te *Amsterdam* by P. G. en N. Geysbeek, Boekverkopers op de Leygragt, by de Keizersgragt, voor den geringen prys van 18 stuiv.

PROGRAMMA

VAN *TEYLER'S* TWEEDE GENOOTSCHAP, *voor den Jaare* 1805.

Teyler's Genootschap, thans door den wil der Stichters tot het opgeven van eene vraag, de Dichtkunst betreffende, verplicht zynde, en by de laatstvoorgaande Dichtkundige prysvrage gevraagd hebbende: welken invloed de Dichtkonst gehad hebbe op de beschaving van het menschelyk verstand; en begeerig zynde, als ten vervolge hierop, nagespoord te zien den gang der Dichtkonst by beschaafde Natien, verlangt:

„ Een geschiedkundig onderzoek en beknopte, maar grondige opgave van de lotgevallen der Dichtkonst, zoo onder de meestbekende oude als hedendaagsche Volkeren, sedert den tyd, dat zy verdienden onder de beschaafde Volkeren gerangschikt te worden."

In de beantwoording van dit voorstel verlangt het Genootschap inzonderheid geschiedkundig onderzocht te zien, of de afwisselende staat, het toenemen namelyk, verbasteren en kwynen der Dichtkunst, als ook de afwisseling van haren vorm of gedaante onder de beschaafde Natien, al of niet gelyken tred houde met derzelver afwisselende gesteldheid zoo in het Burgerlyke, Zedelyke en Godsdienstige, als in Wetenschappelyke kennis.

Het genootschap belooft aan den genen, die deze vraag, voor 1 April 1806, het best zal beantwoord hebben, een gouden eerprys van 400 Hollandsche guldens innerlyke waarde.

Het Genootschap herinnert wyders deszelfs besluit,

fluit, onlangs door de couranten bekend gemaakt, waar by deze voor den Jare 1803 uitgeschrevene vraag:

„ Blykt het uit de geschiedenis der Natuurkunde, dat het aanwenden van zoogenaamd Bovennatuurkundige grondbeginselen ooit iets toegebragt hebbe ter uitbreiding van deze wetenschap: — of leert zy daarentegen, dat er in de Natuurkunde geene vorderingen gemaakt zyn dan door waarnemingen, proefondervindingen, daar uit afgeleide wettige gevolgtrekkingen, en daar op gegronde wiskundige berekeningen en betoogen: — en welke lessen geeft de geschiedenis der Natuurkunde in dit opzicht dan aan den geenen, die trachten, ter uitbreiding van deze wetenschap, met de meeste vrucht werkzaam te zyn?" waar op geene voldoende antwoorden ontvangen zyn, herhaald wordt met uitlooving van een gelyken gouden eerprys van 400 Holl. guldens, om beantwoord te worden voor 1 April 1806.

De hier op ingekomene antwoorden waren: No. 1. tot zinspreuk hebbende: *Nil mortalibus arduum.* No. 2. — *Concedas oportet &c.* No. 3. — *Si quis amor veritatis &c.* allen geschreven in 't Hoogduitsch. De schryvers van twee dezer antwoorden hebben zich, geheel tegens de blykbare bedoeling der vrage, vruchteloze moeite gegeven, om uit de geschiedenis der Natuurkunde aantetoonen de zoo wel bewezene nuttigheid van het maken van Physische ter naspooring en beproeving strekkende veronderstellingen, het welk van het aanwenden van, of redeneren uit Bovennatuurkundige grondbeginselen, waar van in de vrag alleen gesproken wordt, grootelyks verschilt.

De antwoorden op deze vragen moeten in het Nederduitsch, Latyn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch (doch met geene Hoogduitsche letter)

geſchreven, op de gewoone wyze, met een verzegeld biljet, des Schryvers naam bevattende, gezonden worden aan TEYLER's Fundatie-huis te *Haarlem*, voor den 1ſten April 1806, om voor den 1ſten November deszelven jaars beoordeeld te worden.

AKADEMIE-EN SCHOOL-NIEUWS.

LEYDEN.

Op den 8ſten February, als zynde de plegtige verjaardag der inwyding dezer Univerſiteit, heeft de Heer S. F. J. RAU, *Theol. Doct. Theol. Linguar. et Ant. Orient. Poëſ. et Art. Orator. S. Prof. ord.* den post van Rector Magnificus nedergelegd, doende eene redevoering: *de natura, optima eloquentiae ſacrae magiſtra*, ten betoge, *dat de natuur de beſte leermeeſtereſſe der gewyde welſprekendheid is.* En is in die waardigheid opgevolgd door den Heer N. SMALLENBURG, *J. U. D. Juris civ. et Rom. Prof. ord.* Zynde tot Secretaris aangeſteld de Heer A. KLUIT, *Antiquit. et Hiſtoriae inprimis diplomaticae foederati Belgii Prof. ord.*

De Heer J. E. VAN BEEK CALKOEN, *A. L. M. Phil. Doct. Math. et Philoſ. nat. Prof. ord.* van hier naar *Utrecht* beroepen zynde, om zynen waardigen Leermeester, den Heer Prof. J. F. HENNERT, welke emeritus is verklaard, op te volgen, heeft

heeft zich om byzondere redenen verpligt gevonden dat beroep aan te nemen; doch zal echter niet voor de maand July de *Leydſche* Univerſiteit verlaaten.

FRANEKER.

De Hooggel: Heer A. Yzey, *A. L. M. Phil. et Med. Doct.* voorheen *Medicinae, Anatomiae et Chemiae Prof. Ordin.* aan deze Univerſiteit; daar na practiſeerend Geneesheer te *Amſterdam*, is op nieuw herwaards beroepen en aangeſteld tot *Profeſſor Medicinae, inprimis Pathologiae et Praxeos ordinarius.*

UTRECHT.

De Heeren Curatoren dezer Akademie, den Wel Eerw. Hooggel. Heer Prof. J. F. Hennert, op deszelfs verzoek, *Emeritus* verklaard hebbende, zoo is door dezelve in deszelfs plaats tot Profeſſor ordinarius Philoſophiae, Matheſios et Astronomiae beroepen en aangeſteld de Wel Ed. Hooggel. Heer J. F. van Beek Calkoen, thans Prof. te *Leyden*, die dan ook dit beroep aangenomen heeft, en na de groote vacantie zyne Leſſen en Collegien op deze Akademie beginnen zal.

Den 3den February is aan eene beroerte, en daar op gevolgd verval van krachten, in den ouderdom van 81 jaaren en 2 maanden overleden de Hoog Eerw. en Hooggel. Heer G. Bonnet, Doctor en Profeſſor in de H. Godgeleerdheid en Akademie-Prediker alhier, na dat zyn Hoog Eerw. ruim 51 jaren der Gereformeerde Kerk, en daar van byna 44 jaren dezer Akademie met veel roem was nuttig geweest.

HARDERWYK.

Heden den 16den Febr. 1805, overleed alhier in den hogen ouderdom van bykans tachtig jaren, de Hoog Eerw. Hooggel. Heer J. H. Schacht, *Theol. Doctor., eiusdemque Profeſſor primarius, Typicae ac Propheticae & Antiquitatum Sacrarum*

Ordinarius, mitsgaders Akademiepredikant. Zints het jaar 1763 was hy een sierſel dezer-Hogeſchool, en leverde hy aan de Kerk vele bekwame Leeraars, die het onder de voorrechten hunnes levens rekenen mogten, hem tot onderwyzer te hebben. Hy bezat eenen uitgebreiden ſchat van ware geleerdheid, waar van hy, met kieſchen ſmaak, het beste gebruik wist te maken, ten voordeele zyner Leerlingen. In het jaar 1803, verkreeg hy op zyn verzoek, uit hoofde zyner toenemende zwakheden, van de Bezorgers onzer Hogeſchool, op eene zeer vereerende wyze, ontſlag van den openbaren arbeid, aan zynen post verknocht. Nu rust hy van allen aardſchen letterarbeid, waarin hy zich tot het laatst zyns levens bleef verlustigen, ten nutte niet ſlechts van zich zelven, maar ook van anderen, die het genoegen hadden, als zyne vrienden, met hem om te gaan; — en nu verheerlykt hy, als een zalig afgeſtorven Christen, by het ruim genot van hemelsch heil, op eene volmaakter wyze, dan hy hier heeft kunnen doen, zynen Heer en God!

D O R D R E C H T.

Op den 6den Febr. is alhier de halfjarige Promotie der Schooljeugd onder een ſchoon muzyk gehouden; onze zeer geachte Rector hield by deze gelegenheid eene korte, maar zeer gepaste en keurige redevoering; op de bovenſte School werden vier uitmuntende Jongelingen met ſchoone pryzen beſchonken, namenlyk B. van der Elst, T. J. van Wyngaarden, J. J. Sterling en D. H. de Kanter, oreerende de eerſte en tweede in Dichtmaat *de variis fortis humanae vicibus*; de derde *pro auro*, de vierde *in aurum*.

Verder deeden 13 Jongelingen van lager Claſſen tot algemeen genoegen hunne dankzeggingen, naamlyk J. Crans, A. Bax, J. A. van Asperen, M. P. Stoop, J. P. de Jager, G. J. van Kooten,

TEN, L. P. C. VAN TETS, P. A. GILTAY, P. S. SCHUL, M. VAN METEREN, M. VAN DEN BRANDELER, H. DEN BANDT en O. GEVAERTS.

Al 't welk onder de toejuiching van een groote ſchaar van Toehoorderen gelukkig is afgelopen.

D E L F T.

Den 12den Febr. Heden is alhier, in de Franſche Kerk, onder een keurig Muſicaal Conſert, geopend en gevierd de half jaarige Promotie van, en de plegtige uitdeeling der eerepryzen onder de Latynſche Schooljeugd. Onder voorzitting van den Rector J. HOOGEVEEN, nam deze verrigting haaren aanvang met het houden van twee Redevoeringen; de eerſte, handelende *de eximiis effectibus, e vero pecuniae uſu profluis*; betogende dus de *voortreffelyke uitwerkſels, uit het waar gebruik van geld, of ſchatten, voortvloeijende*; uitgeſproken door den van yvervuur blakenden Jongeling M. W. CLOPPENBURG SANDERUS: de tweede, het daar tegen overgeſtelde onderwerp beſchouwende, handelde *de miſerrimis effectibus, e nimia pecuniae coacervandae ſiti, ejusque abuſu profluentibus*, in dit gezigtpunt, zoo billyk, als kragtig uitvarende tegen de *ellendigſte gewrochten, uit een onmatige zugt eener geld-opſtapeling, en uit deszelfs misbruik verder ontſpruitende*; en is, mede met een bevallige zwier uitgeſproken door den naar lof en eer ſtrevenden Jongeling G. A. VAN HAAFTEN TEN HAAFF.

Na afloop dier Vertoogen, en daar op gevolgde dankgedichten voor ontfangene Eerepryzen, zyn beiden die roemwaardige Jongelingen, van de middeörde van de hoogſte, voormaals de *vyfde*, doch thans de *vierde*, zedert de afſchaffing van de *tweede* Claſſis, welkers werkzaamheden, by overdragt, zyn verdeeld tuſſchen den Praeceptor, voorheen van de *derde*, dan nu van de *tweede* Claſſis, thans beſtaande in *drie* ordens;

dens; en tusschen den Praeceptor van de onderste Classis, door die verandering, nu in *vier* ordens verdeeld; volgens besluit van Curatoren, na de Akademie bevorderd.

Onder gelyke pligtsverrigtingen voor genotene Eergeschenken, zyn daar op van de *derde* na de *hoogste* Classis overgegaan de deugd- en vlytminnende Leerlingen J. VAN DER LEE en A. C. VAN ALDERWERELD.

Van de hoogste orde van de tweede Classis, (thans in *drie* ordens bestaande,) zyn, mede onder het genot van eeraankoesterende Boekgeschenken, tot de *derde* Classis toegetreden de lofwaardige nayver en nyverheid-lievende Leergezellen J. VAN KUYK en D. POPKENS.

Een derde Lieveling, doch tevens met den eerstgemelden een Voedsterling van Pallas, met name R. W. VAN ROSSUM, is, uit hoofde zyner ongemeene voortgangen, niet alleen met een prys van voorbeeldige Naarstigheid, begiftigd, maar ook te gelyk met eenen *oversprong* van de *tweede*, van de *laagste* tot de *hoogste* orde van de tweede Classis overgestapt.

Voorts zyn van de *derde* na de *hoogste* orde van de onderste Classis (thans in *vier* ordens verdeeld,) met vlyt aanlokkende en eermanende Pryzen, overgebragt deze zes, onder een na den voortrang strevende, jongere strydgenoten, met namen H. J. VENEKA, H. VAN NOORDEN, C. A. VAN DE WYNPERSSE, G. HARLEES, J. M. VAN STIPRIAAN LUISCIUS en H. J. HOGEVEEN.

Eindelyk is, mede na het bevallig afleggen van een behoorlyk dank-offer voor een toegelegde prys van Naarstigheid, van de *laagste* na de *midde* orde van dezelve Classis opgeleid de jongste en veel belovende Leerling J. SOMMER.

Waar mede deze vernieuwde plegtigheid, onder af-

afwisselende Muzykstukken, en toejuiching der Toehoorders, wederom naar wensch is afgeloopen.

HARLINGEN.

Vrydag den 8sten Febr. had alhier het Winterexamen onzer Latynsche Schooljeugd plaats, 't geen in allen opzichte, aan den wensch van Heeren Scholarchen beantwoorde. — Hier na werden pryzen van Naarstigheid uitgedeeld aan de volgende drie Leerlingen SJOERD HANNEMA, LAURENS VAN LOON en HANS HENDRIK VAN WYCKEL METZELAR, die daar voor, op eene bevallige wyze, hunne gratiarum actiones reciteerden; — waarop verscheidene andere Leerlingen van lagere naar hogere Classen bevorderd werden.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN blyft als nog Vakant. Zie Febr. 1803.

BURGHAREN en HERNEN Vakant. Zie Nov. 1804.

HORSSEN den 16den Dec. Heden is onze beroepen Herder en Leeraar D. S. VAN DER MEER, mede geliefd Pred. te *Altfort en Appelthern*, alhier in zyn H. Dienstwerk ingezegend door den Wel Eerw. Heer J. VERLAAT, Pred. te *Ooyen* als Deput. Classis in deezen ring. De Heer Bevestiger predikte over 2 *Tim.* II: 7*b*. *Doch de Heere geeve u verstand in alle dingen.* De Heer Bevestigde aanvaardde op die zelven dag zynen dienst met

met *Rom.* I: 16*a*. *Want ik en ſchame my het Euangelium Chriſti niet.*

PUFLYK EN LEEUWEN den 15den Jan. l. l. Heden is alhier, ten overſtaan van Viſitator en Deputatus Clasſis het navolgend zestal uitgebragt:

DD. VERFF, reſp. Predikk. te *Wyk by Neerheusden.* ONTYD, te *Maasbommel en Alphen.* J. J. SCHOLTEN, Prop. onder de Clasſis van *Rheenen en Wyk.* L. VAN WESTERBEEK VAN EERTEN, te *Cats in Zeeland.* M. VAN HULSTEIN, te *Wamel en Dreumel* en VAN DER VEUR, te *Neede.*

Waarvan de drie eerstgenoemden op het drietal zyn geplaatst, en waaruit terſtond met éénparigheid van ſtemmen beroepen is, de Wel Eerw. Heer P. J. VERFF, Pred. te *Wyck*, die zulks 14 dagen in beraad heeft genomen. Terwyl onze geliefde Leeraar D. A. J. LAMBRECHTS, die naar *Reſſen* vertrekt, den 20ſten dito een hartelyk en treffend affcheid van deze Gemeente nam; hebbende ons het laatſte vaarwel toegebeden met Paulus nadrukkelyke betuiging *Hand.* XX: 32. *Ende nu, broeders, ik bevele u Gode, ende den woorde zyner genade: die magtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligden.*

RESSEN den 27ſten Jan. Heden was het voor ons een blyde dag, wanneer onze ogen niet alleen onzen gewenschten Leeraar D. A. J. LAMBRECHTS mogten zien, maar ook onze ooren hem hooren. Het werk der Bevestiging geſchiedde des Voormiddags door den Wel Eerw. Heer J. GROLL, geliefd Pred. te *Bemmel*, als Viſitator in dezen ring, predikende by die gelegenheid over *Pſ.* LXXXIV: 5. *Welgelukzalig zyn ze, die in uw huis woonen: zy pryzen u geſtadiglyk.* Des namiddags begon onze nieuw bevestigde Leeraar, die in dezen barren Wintertyd, zoo voorſpoedig en gelukkig tot ons overkwam, zyn Euangeliedienst alhier, onder warm gevoel van zyne verpligting

met

met de ootmoedige betuiging van den Apostel Paulus, welke wy vinden 2 *Cor.* II: 16*b*. *Enwie is tot deeze dingen bekwaam?* Het werk en de plegtigheid van deezen geheelen dag zyn tot algemeen genoegen en veel ſtigting van de menigte, die van alle kanten was zamengevloeid, volbragt geworden!

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. De bevestiging van onze beroepen Pred. D. J. L. NYHOFF, bepaald op den 6den Jan. l. l. is van tyd tot tyd, tot het voorjaar uitgeſteld geworden.

THIEL.

OCHTEN nog Vak. Zie Jan. 1805.

ECK EN WIEL ſtaat Vak. te worden. Zie Dec. 1804.

OMMEREN Vakant. Zie Sept. 1804.

ZALT-BOMMEL.

OPHEMERT Vakant. Zie Dec. 1804.

VARICK. Zie Dec. 1804.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUTPHEN.

KEPPEL den 3den Febr. Onze zeer geliefde Leeraar, A. H. SANDBERG, heeft ons wederom een bewys zyner verkleefdheid aan ons gegeven. Hy was beroepen naar de veel groter Gemeente der Stad *Doetichem*, en maakte ons zulks voor acht dagen bekend. Wy vernamen het met veel aandoening, doch beyverden ons eenparig, zoo wel kleinen als groten, om zyn Wel Eerw. te bewegen ons niet te verlaten, en de uitſlag heeft onze pogingen bekroond, door onze hartelyke en algemeene liefde gedrongen, heeft hy ook voor deze beroeping bedankt, en gaf ons hier van tot onze groote blydſchap heden kennis, predikende by die gelegenheid uit *Judas* Brief vs. 20*a*. *Maar geliefden, bouwet gy u zelven op uw allerheiligſt gelove.* De Heer der Gemeente ſtelle Hem tot dat einde ten uitgebreiden zegen onder ons, en verblyde de Gemeente van *Doetichem* met eenen

zoo

zoo waardigen Dienaar van het woord des geloofs, als wy door zyne goedertierenheid nog hebben mogen behouden.

WINTERSWYK Vakant. Zie Jan. 1805.

ZUTPHEN staat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

DEUTICHEM Vakant. Zie Nov. 1804.

OVERVELUWE.

LUNTEREN. Na dat onze geliefde Leeraar D. J. Lorgion, van deze Gemeente en de Overveluwsche Clasſis was losgemaakt, heeft zyn Eerw. op den 24ſten Febr. zyn afſcheidsrede tot ons gehouden. De woorden van Paulus, 1 *Theſſ.* II: 13. *Daarom danken wy ook God zonder ophouden, dat als gy het woord der predikinge Gods van ons ontfangen hebt, gy dat aangenomen hebt, niet* [*als*] *der menſchen woord, maar* (*gelyk het waarlyk is*) [*als*] *Gods woord, dat ook werkt in u die gelooven*, maakten het onderwerp van zyne Leerrede uit.

De Kerkenraad nodigt in deze vacature de Heeren Proponenten niet uit, om dat men gegronde hoop heeft, dat de Gemeente ſpoedig van eenen nieuwen Leeraar zal voorzien worden.

RENKUM en HELSUM. Onze, van hier naar *Werkendam* beroepen Predikant, D. Boot, zal, zoo de Heere wil, den 10den Maart zyn afſcheidspredikatie houden.

BEEKBERGEN. Op den 6den Maart zal de Gemeente hier ſamenkomen, tot de beroeping van eenen nieuwen Leeraar.

OTTERLO. Zie Jan. 1805. onder *Ede.*

NEDER-VELUWE.

VAASSEN. Zie Jan. 1805.

KOOTWYK. Zie Jan. 1805. onder *Harderwyk.*

NYKERK Vakant. Zie Jan. 1805.

HATTEM. Zie Dec. 1804.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH den 23ſten Jan. D.

VROOM heeft voor de beroeping vriendelyk bedankt, daar op is den 4den Febr. door den breedſten Kerkenraad gemaakt dit twaalftal:

DD. WOLDERING, Predikk. te *Berlicum*. RESLER, te *Maaslandſluis*. SCHIF, te *Oosterbeek*. WUYSTER, te *Noordwyk Buiten*. VAN GENDEREN, te *Vlisſingen*. ZWYGHOLT, te *Zaltbommel*. VERHAGEN METMAN, te *Vlymen*. DE JONG, te *Almkerk*. KAM, te *Berkel*. LA PORTE, te *Elst*. SCHOENMAKERS, te *Heusden* en JONCKERS, te *Reewyk*.— De twee laatſte met het lot tegen DD. BOONEBAKKER, te *Hemmen* en SLUITER, te *Zalk*.

Daaruit formeerde men den 10den dit zestal:

DD. VAN GENDEREN, WOLDERING, RESLER, WUYSTER, METMAN en ZWYGHOLT, met het lot tegen DE JONG.

Waaruit Vrydag den 22ſten dezer een drietal gemaakt zal worden.

MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.

DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.

BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.

KESSEL Vakant. Zie Aug. 1802.

PEEL- EN KEMPELAND.

OIRSCHOT Vakant. Zie Octob. 1804.

SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.

MAARHEZE EN ZURENDONCQ Vak. Zie Febr. 1804.

LOMMEL Vakant. Zie Mey 1802.

LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.

GELDROP EN RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Nabericht.

OOST-MIDDEL- EN WESTERBEERS Vakant. Zie Dec. 1795.

GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.

BAKEL Vakant. Zie July 1795.

MAASTRICHT.

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.
MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.
VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.
WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.
HEERLE Vakant. Zie Mey 1797.
MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.
BEEK Vakant. Zie Maart 1797.
MAASTRICHT WalſcheKerk Vak. Zie Jan. 1796.
EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.
VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

GIESSEN OUDKERK. Van hier was verzuimd te melden, dat op den 18den Nov. 1804. alhier onze beroepen Leeraar A. SCHOTSMAN, in zyne bediening is ingewyd, door zynen Vader, D. N. SCHOTSMAN, Pred. te *Leyden*. De Bevestiger predikte over 2 *Tim.* II: 1. *Gy dan, myn zoone, wordt geſterkt in de genade die in Chriſto Jeſu is.* De Bevestigde over *Jac.* I: 21. *Ontfangt met zagtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, welk uwe zielen kan zalig maken.*

DELFT EN DELFTSLAND.

ZOETERMEER EN ZEGWAARD. Onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. WAYLAND, den 20ſten Jan. eene beroeping naar *Enkhuizen* ontfangen hebbende, heeft, tot onze gevoelige ſmerte, na ryp beraad, verpligtende redenen gevonden, die beroeping in 's Heeren vreeze aan te nemen. Zoo dat

ZOETERMEER EN ZEGWAART eerlang ſtaa. Vakant te worden.

KETHEL den 14den Febr. Zoo verblyd deze Ge-

Gemeente was, toen zy in de maand Nov. 1804 berichten kon, dat haar geliefde Leeraar J. P. SPRENGER VAN EYK, voor de Collatie naar de Gemeente van *Heukelum* had bedankt — zoo treurt ze nu by het vooruitzicht van zyn Wel Eerw. eerlang te zullen moeten misſen. Eene beroeping naar de naburige Gemeente van *Vlaardingen*, als derde Predikant in de maand December op zyn Eerw. eenpariig uitgebragt, en na eenigen tyd van beraad aangenomen, veroorzaakt ons dien gevoeligen ſlag. — De Eerw. Kerkenraad, bedacht op het heil der Gemeente, verzocht intuſſchen reeds ſpoedig handopening van de Wel Ed. Geb. Vrouwe C. W. VAN DER STAAL, Douariere GEVERS, Ambachtsvrouw van *Kethel en Spaland*, en dezelve verkregen hebbende, formeerde zy op den 8ſten Febr. in tegenwoordigheid van de Wel Eerw. zeer gel. Heeren DD. TJENK en A. TEN BOSCH, Predikk. te *Overſchie* en *Vlaardingen*, als Conſulenten uit de Eerw. Claſſis van *Delft en Delftsland*, het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. H. VAN BLOKHUIZEN, Predikk. te *Brakel*. O. J. VAN GRIETHUIZEN, te *Woudenberg*. H. J. SNOUK HURGRONJE, te *'s Gravenpolder*. J. VAN DER WILLIGEN, te *Simonshaven*. M. JORISSEN, te *Velp*. D. DAGEVOS, te *Oude Wetering*. S. DE KEYZER, te *Segveld*. W. R. VAN YSSELSTEIN, te *Cillershoek*. J. G. VORSTMAN, te *Nederhemert*. P. LIETAART, te *Groot Ammers*. A. DIEPERINCK, te *Hoornaar* en D. VAN LEEUWEN, te *Nieuw Helvoet*.

Zynde vervolgens de zes eerstgenoemden op het zestal, en de drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst. Welk drietal door de Wel Ed. Geb. Ambachtsvrouw goedgekeurd werd, en is alzoo op den 11 dezer, uit de geformeerde nominatie, met eenparigheid van ſtemmen beroepen D. H. VAN BLOK-

HUIZEN, Pred. te *Brakel.* — Welk beroep, na verkregene approbatie, den Beroepenen is toegezonden. — Ook is dit na eenige dagen van beraad, van den Beroepenen in 's Heeren vreeze aangenomen.

VLAARDINGEN. Zie hier boven.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GOUDERAK den 29sten Jan. Heden is door den Eerw. Kerkenraad alhier, na bekomene handopening van het Gemeentebestuur, ten overstaan van de twee Consulenten, de Wel Eerw. Heeren J. DE VISSCHER en J. STERCK, Predikk. te *Gouda* en te *Moordrecht*, met eenparigheid van stemmen dit drietal van Predikanten geformeerd:

DD. P. LIETAERT, Predikk. te *Groot Ammers.* G. J. TER BRAAK, te *Poortvliet* en J. UITDENBROEK, te *Noordgouwe.*

Dit drietal is op denzelfden dag, aan het Gemeentebestuur, met verzoek om approbatie, overgegeven, en door hetzelve dadelyk en eenparig goedgekeurd; de Eerw. Kerkenraad is daarop terstond tot het werk der beroepinge overgegaan, en heeft daaruit met eenparige stemmen beroepen den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. LIETAERT, hartlyk geliefde Euangeliedienaar te *Groot Ammers.* Deze eenparige beroeping is ten zelven dage door het Gemeentebestuur van *Gouderak* eenstemmig en allerspoedigst goedgekeurd, en den beroepenen toegezonden, na eenige dagen van beraad, verblyd de zyn Wel Eerw. ons met de aangename tyding, dat zyn Wel Eerw. de beroeping in de vreeze des Heeren had aangenomen.

Wy zyn hartlyk verheugd, dat Sions Koning het hart van den geroepenen gebogen heeft, om tot ons over te komen, en wenschen, dat de dienst van dezen Euangeliegezant, zoo hartlyk en eenstemmig door de Gemeente begeerd, tot een' uit-

uitgebreiden zegen voor *Gouderaks* Kerkgemeente verſtrekken moge.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Zie Dec. 1804.

GORINCHEM.

WERKENDAM EN DE WERKEN. Zie Jan. 1805.

HEUKELOM Vakant. Zie Aug. 1804.

VOORN EN PUTTEN.

STAD AAN 'T HARINGVLIET Vakant. Zie Dec. 1804.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

OOLTGENSPLAAT Vakant. Zie Octob. 1804.

NIEUWE TONGE Vakant. Zie Sept. 1804.

'S GRAVENHAGE.

RYSWYK den 20ſten Jan. De aandoening, die in deze Gemeente verwekt werd door de tyding, dat haar zo algemeen geliefde Leeraar D. G. VROOM wettig beroepen was naar de Gemeente van *'s Hertogenbosch*, wierd heden met eene algemene blydſchap afgewisſeld, daar zy thans uit zynen mond mogt vernemen, dat hy volle vrymoedigheid had gevonden, om voor de genoemde beroeping te bedanken, en acht dagen daarna zich weder aan haar verbond met de verklaring van Joannes den Doper *Joann.* III: 30. *Hy moet wasſen, maar ik minder worden.*

Zo hebben dan de vriendelyke aanzoeken van geheel de Gemeente en de aanzienlyke Opgezetenen, als hare gebeden tot God, den gewenschten uitſlag gehad, om hem voor ons te behouden, die wegens zynen dienst en verkeer, allen zoo aangenaam en begeerlyk was, wy danken 'er God voor; wy bidden, dat zyne keuze van achteren met de zichtbaarſte blyken zyner goedkeuring bevestigd worde, en de Heer in gunst voor de roepende Gemeente zorge!

Intuſſchen hebben wy zoo algemeen als onze

aanzoeken waren, ook onze verknochtheid aan onzen VROOM, van den aanzienlykſten, tot den geringſten, door erkentelyke daden aan den Armen en onzen Leeraar en Vriend getoond.

'S GRAVENHAGE. Zie Dec. 1804.

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

NIEUWVEEN. Zie Jan. 1805.

RHYNSATERWOUDE Vak. Zie Jan. 1805.

B R E D A.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

NOORD-HOLLAND.

A L K M A A R.

OUDORP EN OTERLEEK Vakant. Zie October 1804.

GROET EN KAMP Vak. Zie Octob. 1803.

SCHOORL Vakant. Zie Jan. 1803.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

H A A R L E M.

UITGEEST den 23ſten Jan. Onze veelgeliefde Leeraar de Eerw. Heer H. L. MUNNEKEBULT, maakte ons heden avond, aan het einde zyner Leerredeu over *Hebr.* III: 13*a*. bekend, met eenparige ſtemmen beroepen te zyn tot Leeraar in de gecombineerde Gemeente van *Spanbroek en Opmeer*, onder de Eerw. Claſſis van *Hoorn*.

Wy verzuimden niet onze pogingen aantewenden, om zyn Eerw. die nauwlyks vyftien maanden onder ons verkeerd heeft, tot verder verblyf te bewegen; in welke verwachting wy ook niet werden te leur geſteld, daar wy op Zondag den 3den Febr. in eene Leerrede over 1 *Theſſ.* II: 11, 12. *Gelyk gy weet hoe wy een iegelyk van u, als een vader zyne kinderen, vermaanden en vertroosteden. Ende betuigden dat gy zoudt wandelen weerdiglyk Godé, die u roept tot zyn koningryk*

rijk en heerlykheid. vernemen mogten, dat zyn hart, niettegenstaande den aandrang der roepende Gemeente, was overgebogen, om by ons te blyven.

Wy verblyden ons hartelyk over zyne gedane keuze, terwyl wy hem niet slegts met woorden, maar ook door de aanbieding van een geschenk, van onze erkentenis verzekerden, wenschende, dat hem de Heer verder stelle tot enen zegen voor onze Gemeente, om de leer der waarheid, die naar de Godzaligheid is, vruchten des geloofs en der deugd te doen voortbrengen, en *Spanbroek en Opmeer* eerlang van eenen waardigen Leeraar voorzien worde.

ZANDVOORT. Zie Jan. 1805.

WORMERVEER. Zie Nov. 1804.

HAARLEM Walsche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.

WORMER Vakant. Zie Sept. 1798.

AMSTERDAM.

WEESP. Den 24sten dezer, is onze oudste Leeraar D. J. VAN VARICK, in den ouderdom van 80 jaaren en ruim drie maanden, overleden; volgens de begeerte van zyn Wel Eerw. van wiens uitmuntend karakter, getrouwen Euangeliedienst en voorbeeldigen wandel, veel konde gezegt worden, geven wy alleen dit eenvoudig bericht, dat zyn Wel Eerw. zedert den 30sten Juny 1748. te *Schellinkhout*, en zedert den 4den Octob. 1761. te *Weesp*, het Leeraarsambt bekleed heeft.

De Wel Eerw. Heer G. J. BRUIN, Pred. te *'s Graveland*, op den 24sten de predikbeurt van den Overledenen waarnemende, heeft aan het afsterven van onzen Leeraar gedacht, waar op de Wel Eerw. D. J. VAN BLYENBURG, onze jongste Leeraar op Zondag den 3den Febr. eene Lykreden gehouden heeft over zynen afgestorvenen Ambtgenoot met de woorden *Hebr.* XIII: 14. *Want*

wy en hebben hier geen blyvende ſtad, maar wy zoeken de toekomende.

H O O R N.

SPANBROEK EN OPMEER. Zie Jan. 1805.

WOGNUM EN WADWAY ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

HAUWERT Vakant. Zie Aug. 1804.

E N K H U I Z E N.

ENKHUIZEN. De Wel Eerw. Heer H. WELLANDT, Pred. te *Zoetermeer*, heeft de beroeping alhier op zynen perſoon uitgebragt, tot onze blydſchap in de vrees des Heeren, na eenige dagen beraad, aangenomen.

Den 12den Febr. is de gemelde beroeping in eene byeenkomst van Gedeputeerden der Claſſis, met de Kerkelyke goedkeuring bekrachtigd.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

UITDAM. De Heren Predikanten buiten vaste bediening en de Heeren Proponenten worden uitgenodigd, om alhier hunne gaven te laten horen, alzoo de Kerkenraad voornemens is, zoo ſpoedig mogelyk tot een beroep over te gaan.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

Z E E L A N D.

W A L C H E R E N.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.

RITTHEM. Zie Jan. 1805.

NIEUWLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

ZOUTELANDE. Zie Jan. 1805.

ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.

BRESKENS. Zie Nov. 1804.

NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.

SCHOON-

SCHOONDYKE Vakant. Zie Nov. 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.
AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.
RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.
MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.
WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant. Zie Maart 1798.
CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

ELLEWOUTSDYK. Den 10den Febr. heeft de Wel Eerw. Heer J. VAN OCHTÉN, Pred. te *Ovezande en Driewegen*, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 17. *Zyt uwe voorgangeren gehoorzaam*, *enz.* in den H. Dienst bevestigd onzen beroepenen Leeraar D. W. DE RAPPER. De oplegging der handen geſchiedde, benevens den Bevestiger en onzen rustenden Leeraar D. F. W. PRUMERS, door den Wel Eerw. Heeren DD. KEER, D. A. BUYT en J. C. VERLOUW, Predikk. te *Oudelande*, *Niſſe* en *Kattendyke*. De Bevestigde begon het openbaar dienstwerk met eene Leerrede over *Pſ* LXXXIV: 2. *Hoe lieflyk zyn uwe wooningen*, *enz.*

HEINKENSZANDE Vakant.
THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.
STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UTRECHT Vakant. Zie July 1804.

JUTPHAAS Vakant. Zie Dec. 1804.

A M E R S F O O R T.

ZUYLEN. Zie Jan. 1805.

BUNSCHOTEN. Zie Dec. 1804.

MAARTENSDYK Vakant. Zie Nov. 1804.

R H E E N E N EN W Y K.

'T WAAL EN HONDSWYK Vakant. Zie Jan. 1805.

AMERONGEN ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

VEENENDAAL Vakant. Zie Nov. 1804.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

VROUWEN PAROCHIE Vak. Zie Octob. 1803.

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

D O K K U M.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN ſtaat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

TERNAARD Vakant. Zie Juny 1804.

DROGEHAM Zie July 1803.

F R A N E K E R.

SEXBIERUM. In den namiddag van den 4den February is, ter dezer plaatſe overleden de Wel Eerw. en zeer gel. Heer W. DE VRIES, zedert 1809 ſuſtend Predikant alhier, in den gezegenden ouderdom van 88 jaren en 16 dagen.

Zyn Wel Eerw. was den 23ſten Jan. 1717 te *Amſterdam* geboren uit godvruchtige Ouderen; zyn Vader Y. DE VRIES, (herkomſtig uit Overyſelſche Onderen) oefende aldaar den Koophandel, en overleed, toen zyn Zoon WOUTER nog maar pas den ouderdom van zes jaren bereikt had;

zyne

zyne Moeder was uit een oud Hollandsch geslacht van de VAN DER MYLEN. — Onder de byzonderheden van zyne vroege jeugd is aanmerkenswaardig, — behalven dat hy eens byna verdronken is, en, met een hobbelpaard, van de derde verdieping in zyn Ouders huis is neergevallen, — dat zyn Eerw. op een zekeren tyd als een kind, dat nog aan de hand ging, met zyne zuster, ter verrichting van een boodschap, van huis zynde, hy op de stoep van het huis, daar zy inging, staan bleef, en, by haar terugkeeren naar buiten, aldaar vermist werd. — Zyne Moeder, hier van berigt krygende, was als wanhopig, yide naar dat gedeelte der Stad, waar hy vermist was, doorkruiste alle steegen en straaten, en hoorde eindelyk zyne schreijende stem, die uit een kelder kwam, vloog denzelven in, herkende haaren lieveling, schoon reeds van zyne kinderlyke sieradiën, en klederen beroofd, en vond hem zittende op den schoot eener ondeugende vrouw, die hem waarschynlyk gestolen had, om hem, ter bevordering van haar schandelyk gewin door bedelary, optebrengen. — De blyde Moeder drukte haren weêrgevonden lieven jongen aan het kloppend harte, en dankte der goede Voorzienigheid voor deze byzondere redding; — trouwens deze had hem, gelyk van achteren bleek, tot iets anders bestemd, want, zoo wonderbaar aan zyne Moeder wedergeschonken, werd hy vervolgens tot de Studiën opgeleid, en, ten dien einde, toevertrouwd aan het opzicht van den zeer ervarenen Rector MYLARUS, te *Harderwyk*, van wien de Overledene steeds met alle liefde en lof heeft gesproken. — Gedurende den tyd van weinige jaren, — want hy was vlug van geest, — maakte hy zulke vorderingen in de Talen, dat hy voor de hoogere School bekwaam werd geoordeeld, dan, wegens zyne jongheid, werd hy nog twee jaren aan het opzicht en onderwys van den Wel Eerw. Heer

Ruis, Pred. te *Naarden*, opgedragen, daar hy in de Goddelyke waarheden en Oosterſche talen werd aangekweekt. — In zyn 17de jaar werd hy gezonden naar de Hogeſchool te *Groningen*, — verbleef aldaar 4 jaren, bezocht daarna nog twee jaren de Hogeſchool te *Franeker*, en werd toen, als S. S. Miniſterii Candidandus, geëxamineerd, in de Eerw. Clasſis van *Franeker*, door de Wel Eerw. Heeren Pierson en Grevenstein, geachte Kerkleeraren te *Harlingen* en *Oosterlittens*, en, met veel lof, onder het getal der *Frieſche* Candidaten aangenomen. — Kort daarop werd zyn Eerw. in de Gemeente te *Minnertsga* beroepen; hier deed hy den 21ſten Juny 1741. zyne intrede met 1 *Sam.* XVI: 4 en 5. trad den 7den December 1751 in 't Huwelyk met Jongvrouwe Maria Out, mede te *Amſterdam* geboren, en uit een oud Hollandsch geſlacht herkomſtig, by welke vier Kinderen verwekt zyn, waar van twee Dochteren nog leven, Mejuffrouwen S. R. en G. E. de Vries, zynde gehuwd aan de Wel Eerw. Heeren P. Joha en R. M. Cloppenburgh, veelgeachte Predikanten te *Oosterbierum* en *Wynaldum*.

Te *Minnertsga* verkondigde de Overledene het Euangelie der zaligheid 34 jaren, beſloot aldaar zynen dienst den 29ſten October 1775, met *Hand.* XX: 26 en 27. en maakte, naar herwaards beroepen, den 12den Nov. daar aan volgende, een aanvang van zyn H. Dienstwerk onder ons, met 2 *Cor.* V: 19 en 20. — Den 26ſten Juny 1791 vierde onze waardige Overledene zynen 50 jarigen Euangeliearbeid, met eene weldoorwrochte en zeer aangename Leerrede over *Hand.* XXVI: 22 en 23.. die hy, nu reeds meer dan 74 jaren oud, met zulk eene kracht en levendigheid uitſprak, dat de ongemeen talryke Vergadering zich over 's Mans krachten en vermogens moest verwonderen. —

Meer-

Meermalen werden by hem aanzoeken gedaan tot het aannemen van grootere en meer aanzienlyke Standplaatsen, dan hy haakte naar geen veranderinge, en een groot beminnaar van het buitenleven zynde, wees hy die aanzoeken telkens van de hand. — Eindelyk werd hy, den ouderdom van 83 en een half jaar bereikt hebbende, en na eenen 59 jarigen getrouwen en volyverigen predikdienst, genoodzaakt zyn ontslag, als Leeraar in onze Gemeente, te verzoeken, 't geen hem zoo wel, als vervolgens ook het Stipendium Emeritorum, gereedelyk werd toegestaan, waarop hy den 13den July 1800 zyne afscheidsrede heeft gehouden — terwyl 's Mans brave Huisvrouw hem hier, reeds voor vele jaren, door den dood ontrukt werd.

Veel was tot lof van den Overledenen te zeggen, doch, daar hy wars van allen eigen roem was, zoo late het volgende genoeg zyn: in zyne Euangelie prediking was het steeds zyn byzondere toeleg, om de verzoeningsleer, gegrond in de voldoende kracht van 's Heilands kruisdood, aan arme zondaren voor te dragen: in zyn bestaan en ommegang had hy veel van dat gulle, oprechte, hartelyke en vriendbroederlyke, 't welk hem by jong en oud, vooral ook by zyne ambtsbroeders zeer veraangenaamde en geliefd maakte: — by zyn sterk en veelal gezond ligchaamsgestel, had hy, op den duur, eenen vergenoegden geest.

Schoon spade, en verzadigd van de goedertierenheden des Heeren, ten grave gedaald, wordt hy echter van zeer veelen, en vooral ook van zyne Kinderen en Kindskinderen, waarvan hy het derde geslacht mogt aanschouwen, en die hem allen, om stryd, lief hadden, hartelyk betreurd.

Het ontzielde ligchaam is Vrydag, den 15den Febr. rouwstatig ter aarde besteld.

En zoo is deze waardige Godsgezant dan heenen

nen gegaan tot het einde, om te rusten, en eens op te staan in zyn lot, in het einde der dagen.

PEINS EN ZWEINS. Van ter zyde heeft de Correspondent vernomen, dat hier zou beroepen zyn D. B. BEKKER, Pred. te *Nyehorne enz.* doch legaal bericht is hier van nog niet ingekomen.

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1795.

S N E E K.

SLOOTEN. De Wel Eerw. Heer D. J. Los, voor de beroeping herwaards bedankt hebbende, zoo is op den 22sten Nov. ten overstaan van de Wel Eerw. Heeren Consulenten DD. S. L. NAPJUS en P CRAMER; Predikk. te *Wyckel* en te *Balk*, door de Gemeente dit drietal geformeerd:

DD. J. Los, Predikk. te *Augustinusga*. P. GULDENARM, te *Tist* en O. SCHUILING, te *Tjerkgaast*. En ten zelfden dage daarnit beroepen D. J. Los, die nu de beroeping herwaards heeft aangenomen.

SNEEK. In de buitengewone Classicale Vergadering, gehouden den 5den Febr. is de beroeping te *Slooten*, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer J. Los, met de Classicale goedkeuring bekrachtigt.

DEERSUM EN POPPINGAWIER Vakant. Zie Nov. 1804.

SNEEK Vakant. Zie Sept. 1804.

BOLSWARD EN WORKUM.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

Z E V E N W O U D E N.

AKKRUM EN TERHORNE nog Vak. Zie Dec. 1804.

TER-

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Dec. 1804.

LEMMER, VOLLEGA EN EESTERGA Vakant. Zie Nov. 1804.

OVER-YSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vakant. Zie July 1803.

KAMPEN.

KAMPEN. Den 28sten Jan. l. l. heeft D. W. SCHEUER, bevestigd Pred. in *Mastebroek*, sedert verzocht en bekomen in deeze Classis, by gelegenheid dat dezelve buitengewoon vergaderd was tot het peremptoir Examen van D. H. HEPPENER, beroepen Pred. in de Gemeente van *Tiselmuiden*; welk Examen verricht is door D. M. CREMER, Pred. in *Kampen*, in plaats en op verzoek van D. B. CLEMENT, Pred. in *Genemuiden*, na vooraf een voorstel gedaan te hebben over *Matth.* II: 28. is zyn Wel Eerw. naauwkeurig ondervraagd over de stukken der Godgeleerdheid hier gebruikelyk, en heeft door vaardige antwoorden, zodanig genoegen gegeven, dat met volkomene ruimte aan de hem geroepen hebbende Gemeente is toegewezen, en zal de bevestiging geschieden D. V. den 3den Maart aanstaande.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

BLOKZYL staat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

ENGELBERT den 4den Febr. Zoo aangenaam het ons was, sedert korten tyd by herhaling te vernemen, dat de waardigheid van onzen geliefden Leeraar D. R. ENGELS, ook elders erkend, en hy daar begeerd werd; zoo zeer verwekte zulke tekens

wy en hebben hier geen blyvende ſtad, maar wy zoeken de toekomende.

H O O R N.

SPANBROEK EN OPMEER. Zie Jan. 1805.

WOGNUM EN WADWAY ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

HAUWERT Vakant. Zie Aug. 1804.

E N K H U I Z E N.

ENKHUIZEN. De Wel Eerw. Heer H. WEYLANDT, Pred. te *Zoetermeer*, heeft de beroeping alhier op zynen perſoon uitgebragt, tot onze blydſchap in de vrees des Heeren, na eenige dagen beraad, aangenomen.

Den 12den Febr. is de gemelde beroeping in eene byeenkomst van Gedeputeerden der Claſſis, met de Kerkelyke goedkeuring bekrachtigd.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

UITDAM. De Heren Predikanten buiten vaste bediening en de Heeren Proponenten worden uitgenodigd, om alhier hunne gaven te laten horen, alzoo de Kerkenraad voornemens is, zoo ſpoedig mogelyk tot een beroep over te gaan.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

Z E E L A N D.

W A L C H E R E N.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.

RITTHEM. Zie Jan. 1805.

NIEUWLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

ZOUTELANDE. Zie Jan. 1805.

ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.

BRESKENS. Zie Nov. 1804.

NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.

SCHOON-

SCHOONDYKE Vakant. Zie Nov. 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.
AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.
RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.
MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.
WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant. Zie Maart 1798.
CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

ELLEWOUTSDYK. Den 10den Febr. heeft de Wel Eerw. Heer J. VAN OCHTÉN, Pred. te *Ovezande en Driewegen*, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 17. *Zyt uwe voorgangeren gehoorzaam, enz.* in den H. Dienst bevestigd onzen beroepenen Leeraar D. W. DE RAPPER. De oplegging der handen geſchiedde, benevens den Bevestiger en onzen rustenden Leeraar D. F. W. PRUMERS, door den Wel Eerw. Heeren DD. KEER, D. A. BUYT en J. C. VERLOUW, Predikk. te *Oudelande*, *Nisſe* en *Kattendyke*. De Bevestigde begon het openbaar dienstwerk met eene Leerrede over *Pſ* LXXXIV: 2. *Hoe lieflyk zyn uwe wooningen, enz.*

HEINKENSZANDE Vakant.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

voeding, ongeveinsde verkering en hulpvaardige vriendlykheid hem tevens een ruim deel in de gunst zyner Leermeesteren, Medeleerlingen en allen die hem kenden, bezorgden. — Zoo toegerust en voorzien met de loffelykste Getuigschriften, stelde hy zich in den jaare 1780. aan het Eerw. Classis van *Franeker* ter beproevinge voor, en hy werd door hetzelve met algemene toejuichinge onder het getal der *Frieſche* Candidaten aangenomen. — In dat zelfde jaar werdt hy reeds tot Leeraar beroepen te *Witmaarſum* in *Friesland*; vervolgens in 1782. in het groot en aanzienlyk Dorp *Damwoude* cum annexis; insgelyks in *Friesland* gelegen, en eindelyk in 1799. hier te *Zuidbroek*.

Hy predikte het Euangelie van Jesus verſtandig en ernſtig — zyne openbare en byzondere onderwyzingen waren naar de behoefte en de vatbaarheid zyner Toehoorderen, — zyn character was openhartig, edelmoedig, oprecht en standvastig — zyn wandel zedig, en deftig, — de arme vondt zyn hand nooit voor hem geſloten, en ellendigen, zoo veel in hem was, hulp te bieden, was zyn leven. — Eenſtemmig met zyn leven was ook zyn ziekbed en dood; meer dan een half jaar zwaar bezocht, inzonderheid door waterzucht, verloor hy zyne ſtandvastigheid van geest, zyne Kriſtelyke lydzaamheid niet; hy bereidde zich tot zynen dood en wachtte die met vol vertrouwen op de zoenverdienſte van zynen Heer gemoedigd in. „Het leven was my Christus en het „ſterven is myn gewin," deze waren zyne bynaatſte woorden, waarmede hy zyne ſtervende lippen ſloot.

Schoon geſtorven leeft hy in de harten van veelen in zyne onderſcheidene Gemeenten. — Zyne eenige Broeder D. A. Abbring, Pred. te *Burght* in *Zeeland*, en zyne twee zusters, waarvan de

eene

eene gehuwd is aan den Heer G. M. CAHAIS, Boekverkoper en Medelid van den Raad der Gemeente te *Leeuwaarden*, en de andere aan den Wel Eerw. Heer D. P. NAUTA, Pred. te *Sonnemair en Bommenede*, in *Zeeland*, betreuren zynen dood, — Dit doen allen, die hem van naby kenden.

Nadat het lyk in onze Kerk rouwstatig begraven was, heeft de Wel Eerw. Heer VAN DER TUUK, Pred. te *Noordbroek*, met eene voortreffelyke Leerrede uit *Openb.* XIV: 13. *Zalig zyn de dooden, enz.* de Lykrede gehouden.

Dus is

ZUIDBROEK en MUNTENDAM Vakant.
WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

DRENTHE.

EMMEN.

SLEEN Vakant. Zie Juny 1804.
ROSWINKEL Vakant. Zie Juny 1804.

ROLDE.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Welsche Kerk Vak. Zie Sept. 1804.
EMDEN Vakant. Zie July 1804.
VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1801.

KLEEVE.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

WEZEL.

BRUNEN. Zie Dec. 1804.
HALTEREN staat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

DUISBURG AAN DEN RHYN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

B R E M E N.

ANSGARIE-KERK Vakant. Zie Juny 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

HAMBURG en LUBECK.

ALTONA. Zie July 1804.

NA-BERICHT.

PROGRAMMA.

Curatoren van het *Stolpiaansch Legaat* aan de Univerſiteit te *Leyden*, hebben in hunne laatstgehoudene Vergadering beſloten, vermits op de vrage uit het vak van den natuurlyken Godsdienst, door hun in den jare 1798. opgegeven en in 1800. herhaald, geene Antwoorden zyn ingekomen, dezelve vrage voor vervallen te houden en in te trekken: vermits wyders op de vrage, uit het vak der Zedekunde, door hun in de maand Dec. 1800. voorgeſteld, ſlechts eene Verhandeling is ontfangen, tot zinſpreuk hebbende: *Felix qui potuit rerum cognoscere causſas*, welke Verhandeling nogtans niet in allen opzigte voldoende is bevonden, hebben de voorn. Bezorgers van 't *Stolpiaansch* Legaat raadzaam geoordeeld, dezelfde vraag nogmaals te herhalen, met uitnodiging aan den Schryver der voorsz. Verhandeling, om die, des goedvindende, meerder te voltooijen, als mede aan alle andere beoefenaars der Geleerdheid en Zedekunde, om naar den deswegens voorge-

geſtelden Prys met hem te dingen; zynde gem. Vraag vervat in de volgende bewoordingen:

Quæritur, quid Historia recte tradita aut ſcripta faciat ad Ethicen, præcipue inter gentes & populos? Quæ illius, ut generi humano profit, recte tradendæ ſcribendæve ſint leges? Quæ perperam traditæ ſcriptæve damna, aut in perniciem ſocietatis humanæ frequentes nimis noxæ? Dat is:

„Welk is het vermogen der Geſchiedenis, wanneer dezelve op de regte wyze beſchreven of geleerd wordt, ter bevordering der Zedekunde, voornamelyk zoo als die door geheele Volken onderling betracht kan worden? — Welke zyn de regels, volgens welke de Geſchiedenis beſchreven of geleerd moet worden, om ten nutte van het Menschdom te verſtrekken? Welke zyn de nadeelen, die maar al te dikwyls uit eene verkeerde wyze van dezelve te beſchryven, of te leeren, ten bederve der Maatſchappye voortvloeijen? Men verlangt, dat deze nadeelen met voorbeelden geſtaafd worden."

In dezelfde byeenkomst hebben de voorn. Bezorgers nog beſloten éene nieuwe vrage uit het vak der Natuurlyke Godgeleerdheid op te geven, zynde de volgende:

„*Quæritur, ad quem perfectionis gradum Theologia Naturalis ſeculo ſuperiori perducta fuerit, & qui fructus inde ad genus humanum pervenerint?*" Dat is:

„Tot welken trap van volkomenheid is de Natuurlyke Godgeleerdheid gedurende de voorige eeuw gebragt geworden, en welke vruchten heeft het Menschdom daarvan ondervonden?"

De onderſcheidene Verhandelingen ter beantwoording der voorsz. beide afzonderlyke Vragen, moeten, in het Latyn of Nederduitsch geſchre-

ven, toegezonden worden, voor den eersten July 1806. aan den ondergetekenden, tegenwoordig Secretaris van 't *Stolpiaansch Legaat*. De Schryvers gelieven indachtig te zyn hunne Verhandeling aan 't hoofd of einde met eene Zinspreuk te teekenen en by dezelve een verzegeld Billet te voegen, van buiten met dezelfde Zinspreuk beschreven, en inwaards den naam en het adres des Schryvers inhoudende.

S. F. J. RAU.

Leyden,
den 23sten Jan. 1805.

BLAD-

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand February 1805.

I. G. F. SEILER, Godsdienstig Bybelsch Huisboek voor Christenen. Eerste Deel Bladz. 115

II. J. L. EWALD, Christelyk Huis- en Handboek, of beſpiegeling op elken Dag des Jaars. Vierde Deels, Eerſte Stuk. 126

III. Bydragen tot Bevordering van Waarheid en Godvrucht. Tweede Deels, Eerſte Stuk. 132

IV. Christelyke Gezangen voor de Openbare en Huisſelyke Hervormde Godsdienstoefening. 137

V. M. SIEGENBEEK, Verhandeling over de Nederduitſche Spelling. 141

VI. N KARAMSIN, Reizen door *Rusland*, *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Frankryk* en *Engeland*. Eerſte Deel. Met Platen. 145

VII. De twee Ryke Landlieden, of de Geſchiedenis van THOMAS ROEMLUST. 153

VIII. A. LAFONTAINE, De Familie van HALDEN. Tweede Deel. 159

IX. Natuurlyke Geſchiedenis van verſcheidene viervoetige Dieren. Met 32 gekleurde Afbeeldingen. 169

X. Merkwaardige Reizen in en door vreemde Werelddeelen. Met Pl. Tweede Deel. 174

XI. Letter-Nieuws. 177

XII. Programma van TEYLER's tweede Genootſchap, 182

XIII. Akademie- en School-Nieuws. 184

XIV. Kerk-Nieuws. 189

XV. Nabericht. Programma van het STOLPIAANSCH Legaat. 212

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor MAART 1805.

Te AMSTERDAM, *by*
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkoopers, 1805.
Met Privilegie.

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD.

I. HOOFDSTUK.

SERMONS sur divers TEXTES de l'Ecriture Sainte. Par feu Mr. JAQUES RENARD BOULLIER, *Pasteur à* Amsterdam. *Tome I.*

Dat is

J. R. BOULLIER, *Predikant te* Amſterdam, *Leerredenen over verſcheidene BYBEL-TEKSTEN. Eerſte Deel. Te* Amſterdam *by* J. J. Geyler en Comp:, 678 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3:—

De Wel Eerwaardige Heer BOULLIER was, in zyn Eerws. leven, by zyne Walſche Gemeente te *Amſterdam* byzonder geacht en geſchat, zoo wegens 's mans overige uitmuntende hoedanigheden, welke eenen Leeraar van het Christendom regt eerwaardig maken, als uit hoofde van zyne oordeelkundige, bondige, zakelyke en bevallige wyze van voordragt in het Prediken.

Wie zou dan niet met dankbaarheid goedkeuren, dat men 's mans nagelatene Leerredenen by een verzameld en in druk uitgegeven heeft? van welken dit *eerſte Deel* er XIV bevat; in alle welken ſtyl, wyze van voordragt, en inhoud om ſtryd over den voorrang wedyveren; de ſtyl deftig, klaar, bevallig, geſchikt naar de waardigheid en verhevenheid der zaken, geſchikt, om te overreden, en dus ware welſprekendheid; de wyze van voordragt, bondig, duidelyk, overredend, beknopt, aandachtwekkend en onderhoudend; de inhoud uitgelezene en uitgekipte Bybelſtoffen, verſtandig en oordeelkundig opgehelderd, de waarheden en voorſchriften daar in vervat, geleidelyk ontwikkeld, en ernſtig op het hart aangedrongen; alles met één woord ſtrekkende, tot onderwys en vermeerdering der kennis van het Euangelie van onzen Heer en zaligmaker JEZUS CHRISTUS, en om, gelyk weleer 's mans Hoorders, dus nu zyne Lezers op te leiden, en te vormen, tot verſtandige en verlichte, maar voorál tot deugdzame

en

en godzalige Christenen, en hen te versterken in het geloof, den Heiligen eenmaal overgeleverd, en in de hope der eeuwige zaligheid.

De XIV Leerredenen in dit eerste Deel, welke door een zeer ernstig en krachtig Gebed worden voorafgegaan, zyn de volgende: I. *Over het gebed der Gemeente voor haren Leeraar*, 2 *Thess.* III: 1. Eene Intreerede uitgesproken te *Amsterdam* 3 October 1779. II. *Over den Godsdienst, beschouwd als het ware einde van den mensch, en zyn hoogst geluk*, over *Pred.* XII: 13. Zynde de laatste openlyk uitgesprokene Leerrede van den waardigen Leeraar te *Amsterdam*, des avonds den 19 April 1795. III. *Over het onderscheidend kenmerk der Leerlingen van* JEZUS CHRISTUS, over *Joan.* XIII: 35. IV. *Over het offer der arme weduwe, Mark.* XII: 41—44. V. *Over het gevoel van Gods tegenwoordigheid*, *Psalm* XVI: 8. VI. *Op Dank-Vast- en Bededag den* 14 *Maart* 1792. over *Jes.* XXIV: 9. VII. en VIII. *Over de grootheid van God en de geringheid van den mensch*, over *Psalm* VIII: 4, 5. IX. *Over de waarde, het gebruik, en uitkoopen van den tyd*, over *Efez.* V: 16. X. *Over de eerste woorden van* SIMEONS *Lofzang*, *Luk.* II: 29. XI. *Over de verlochening en berouw van* PETRUS, *Marc.* XIV: 66—72. XII. *Over* MARIA *en* JOANNES *by het Kruis*, *Joan.* XIX: 25—27. XIII. *Over het eerste Kruiswoord van* JEZUS, *Luk.* XXIII: 34. XIV. *Over de vertroostingen van eenen Christen by het verlies zyner waardste panden*, 1 *Thess.* IV: 13.

Welke verscheidenheid van belangryke en gewigtige onderwerpen! Wat zullen wy er uit kippen, om aan onze Lezers eene proeve te geven van de eigene waarde van deze Leerredenen? Wy willen ons tot de XIV. Leerreden bepalen, *over de vertroostingen van den Christen, by het verlies van zyne waardste panden.* Der menschen lot in dit

leven maakt deze vertroostingen toch daagliks by den eenen of anderen, noodzaaklyk.

Na kortelyk iet tot opheldering van den Tekst, 2 *Thesf.* IV: 1. gezegd, en aangemerkt te hebben, dat de Godsdienst de natuur niet verkracht, maar haar alleen te hulpe komt. „ Door ons een hart te geven," zegt de Leeraar Bladz. 443. „ heeft God ons het gebruik daarvan geöorloofd; en de aandoenlykheid, wel verre van eene zwakheid te zyn in den mensch, maakt integendeel één zyner ſchoonſte voorrechten uit, omdat zy eene der groote bronnen van zyne deugden is."— „ Maar wacht u, dat uwe tranen geene tranen zyn van murmurering, noch die van wanhoop: het zyn tranen gematigd en gelenigd door alles, wat de Godsdienst treffendst kan opleveren? tranen eener ziel, doordrongen van de tederſte genegenheid, maar vervuld met het warmſte geloof, het vaste vertrouwen, de verhevenſte hoop: tranen van een hart, by ervaring verſterkt door de groote beginſelen van den Godsdienst, en het welk bekoorlykheid vind in de ſmart zelve, omdat deze ſmart, vergezeld van alles, wat het Christendom troostryks heeft, zynen geest verheft tot de verhevenſte gedachten, en zyne ziel tot de verhevenſte gevoelens."

Na deze aanmerkingen ſtelt de gewyde Redenaar als de hoofdzaak zyner Verhandeling voor, het gewigtig *onderſcheid* tuſſchen den *Christen* en den *Ongelovigen*, in het oogenblik wanneer de dood aan den eenen en anderen de voorwerpen hunner genegenheid ontrukt.

„ Een der eerſte denkbeelden, die zich aan den geest aanbieden van hen, *die zonder hoop zyn*, waarlyk een wanhopend denkbeeld, is dat van *vernietiging*; en de eerſte uitroep, de eerſte kreet der ſmart, welke de Christen zelf zoo vaak niet kan onthouden, eens uit te boezemen, is het verſchriklyk woord: *Hy is niet meer!*"

„ „ Hy

„ „ Hy is niet meer, die nabeſtaande, die vriend, die het vermaak myns levens uitmaakte! vergeefs zoek ik die lonken, die my zoo welſprekend zyne tederheid ſchilderden; zy zyn geſloten voor altyd! vergeefs ſpreek ik tot hem; hy antwoordt my niet meer: vergeefs overlade ik hem met alle hartelyke betuigingen; hy ziet, hy verſtaat my niet meer: myn geheele wezen bepaalt zich tot dit lyk, het welk ik ter aarde zal beſtellen, waaruit het genomen is, en het welk de wormen en het verderf zelfs weldra zullen ontbinden en onzigtbaar maken. — Zyne gedachtenis is alles, wat my overblyft; treurige gedachtenis, die myn leven zal vergiftigen, naardien zy zich enkel uitſtrekt tot een voorwerp, *het welk niet meer is*, een ingebeeld voorwerp, eene ydele ſchim, die myne oogen enkel eene poos heeft bezig gehouden, om my in een ydel, in eene eeuwige wanhoop te ſtorten." " Zoo *weent* de mensch, die *zonder hoop is!*" enz.

Maar hier tegen over ſtaat nu de beſchouwing van den Christen, die in het lyk door het geloof beſchouwt enkel het *aardsch* bekleedſel van zynen geliefden, terwyl de *ziel*, terwyl zyn geliefde zelf *onſterflyk* is; hy zegt daarom:

„ „ Hy, dien ik betreur, heeft ja wel deze aarde verlaten; zyn dood heeft my hier beneden beroofd van een der grootſte vergenoegens van myn leven, en ik beween deze berooving; maar nu, ik *weet*, dat hy *beſtaat*, en dat hy alleen dit *dal van tranen en ellenden*, dezen ſtaat van onruſt, beurtverwisſelingen, beproeving, verwisſeld heeft met een verblyf van geluk, met eenen ſtaat van bedaardheid, vrede, rust; myn vriend *ſlaapt*; hy *leeft*, hoe zeer hy geſtorven is; deze afzigtelyke overblyfzels, welke zyn graf beſluit, is *hy* niet; dit ſamenſtel van *vleesch en bloed*, of liever deze hoop ſtof en asſche is, waarlyk, niet

die wyze en tederlievende vader, wiens kundigheden my verlichtten, wiens wysheid my geleidde, wiens gezelschap my telkens zoo nuttig en zoo aangenaam was; het zyn alleenlyk de puinhoopen van dat *leemenhuis*, het welk hy hier bewoonde, alleen ten verblyf geschikt voor een klein getal van jaren, waar uit hy, zoo als hy verlangde, verhuisd is, om over te gaan naar een eeuwig verblyf, en myn geloof vertoont hem my aldaar, hoe onzigtbaar dit ook zy. O gy, die het vermaak waart van myn leven, en de bron van alle myne vermaken; hoe troostryk is het, dat ik kan zeggen, dat wanneer ik my met u bezig houde, te midden van de verstrooijingen des levens, wanneer ik aan u denk in de stilte van den nacht, dan is het geene schim, die zich aan myne misleide verbeelding vertoont; geen bedrieglyke droom, die my vlyt; geen ydel herdenken, het welk my vermaakt: maar een wezenlyk en waarlyk bestaand voorwerp, alhoewel van my gescheiden. — Hoe zoet is het my, te overwegen, dat, nademaal uw leven niets anders was dan eene reize, uw dood niet anders is, dan een overgang naar het eeuwig verblyf, naar de plaats uwer ware bestemming. — Dit is de *goede tyding*, welke het Euangelie my geeft; deze leert my, dat uw toestand zacht en gerust is; zy leert my, dat gy *rust* van uwen arbeid; zy leert my, dat gy *leeft*, hoewel gy *gestorven zyt*; zy brengt dat treffend woord aan myn hart: LAZARUS *onze vriend is niet dood, maar hy slaapt!*""

Op gelyke wyze toont hy in de tweede plaats het onderscheid tusschen den Christen en ongeloovigen, ten aanzien van hunne hoop; de Christen heeft de hoop, ja de zekerheid, *hy zal* zynen overledenen *wederzien*. Ten derden, in de overweging van het geen de overledene *geweest is*, hier op aarde, in alles *onvolmaakt*, maar nu *volmaakt*!

maakt! En eindelyk in de IVde plaats, in het gene hy *zyn zal*, eenemaal volkomen *gelukzalig!* „*Ik zie hem*, myn geliefden," zegt hier de Christen, „vereenigd met dien God, die hem het beſtaan gaf, en wiens magt alle de beloften, die zyne goedheid hem gedaan heeft, in alle hare uitgeſtrektheid, vervult. — O! zou in dit zoo verheven gezigtpunt, in hetwelk ik het Geliefde voorwerp van myne genegenheid beſchouw, het oogenbliklyk verlies, het welk ik door zyn' dood koom te lyden, hoe gevoelig het ook voor my is, grievender voor myn hart zyn, dan het denkbeeld van die zaligheid, welke *hy* geniet, voor hetzelve dierbaar moet wezen? En indien ik hem waarlyk *liefheb*, zou ik dan daar over niet verblyd zyn; *dat hy tot zynen Vader gegaan is?* — Ja, van nu af zal ik myne tranen droogen; of, zoo ik ze nog ſtorte, het zullen tranen zyn van tederheid, die het gevoel van zyn geluk alleen zal doen vlieten: zoo ik ze nog ſtorte, het zullen heilzame tranen zyn, en overvloedig in vruchten van Heiligmaking." — „Ja, Christenen, deze zyn de tranen, regt geſchikt om de gedachtenis van hen te vereeren, die *in den Heere geſtorven, rusten van hunnen arbeid*; dit is de treffendſte ſchatting, welke *de vriend op aarde* kan aanbieden *aan den vriend in de Hemelen*; tranen, die van het niet en de onſtandvastigheid *der zigtbare dingen die tydelyk zyn*, zyn hart verheffen tot *de onzienlyke dingen, die eeuwig zyn*; — tranen, die hem de Deugden voorſtellende van den genen, dien hy beweent, en de heerlykheid, die dezelve bekroont, voor altyd in hem het voornemen opwekken om de eene na te volgen, ten einde de andere te bekomen. O! *Zalig zy, die* dus *weenen, want zy zullen vertroost worden*, in dit en in het toekomende leven, met de eenig ware vertroostingen!" enz.

Allen, die de *Fransche* taal magtig zyn, en deze Leerredenen lezen, zullen daar uit leering en stichting genieten; waartoe wy dezelve ten sterkſten aanpryzen. Waarom zou men ook, door eene goede vertaling; het zelfde genoegen en vrucht niet ſchenken aan onze Landgenoten, die dezé taal niet magtig zyn?

II. HOOFDSTUK.

De drie BOEKEN van SALOMO. Door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht *by* J. van Schoonhoven, 1804. 133 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* — 18 —

De Schriften van den wyzen SALOMO, zyne verzameling van *Spreuken* en wyze gezegden; zyn *Prediker*, en het *Hoogelied*, welke een zoo aanmerklyk gedeelte van de H. Boeken des O. T. uitmaken, zyn, in de daad, hunnen opſteller waardig, en bevatten eenen ſchat van allergewigtigſte en leerrykſte waarheden. De ſteeds tot algemeen nut en ſtichting arbeidzame Heer DE PERPONCHER geeft, mids dezen, aan zyne Landgenoten eene vertaling van deze Schriften, waar door men dezelve als een Handboek kan met zich dragen en gebruiken; wat hy daarby verricht heeft, en met welk oogmerk, verklaart hy zelf, in een Voorbericht. „ Het voornaam oogmerk ," zoo ſpreekt hy, „ van mynen arbeid, in dezen, is geweest, den Tekst der Boeken van SALOMO, zoo eenvoudig, duidelyk en klaar uit te drukken, dat dezelve, op de eerſte lezing, konde worden verſtaan,

staan, zonder veel uitleg te behoeven. Waar deze echter volstrekt werd vereischt, heb ik getracht die, in zeer korte aantekeningen, te vervatten. By den *Prediker* alleen, zyn dezelve wat menigvuldiger en uitgebreider geworden, wyl ik het oogpunt, waaruit my dat boek schynt te moeten worden beschouwd, eenigzints moest ontvouwen en betoogen. Overal waar my eene aaneengeschakelde samenhang te vinden scheen, heb ik die, in den tekst zelve, hersteld en aangewezen. By de *Spreuken*, in 't byzonder, heb ik ook de reede van een gedeelte der herhaalingen willen doen blyken, door, in de eerste Capittels, b. v. iedere byzondere redevoering, op haar zelve, te stellen, wanneer men aanstonds ziet, dat de aldaar, somtyds met dezelfde, somtyds met nabykomende woorden, herhaalde spreuken, tot aanhef en aandrang van ieder dezer redevoeringen, dienen. Met het zelfde oogmerk heb ik de gezegden van elk der sprekende ingevoerde personen, met haakjes, getekend, op dat men terstond zien zou, dat reeds te vooren gebezigde spreuken aldaar herhaald worden, om dat zy, tot het byzonder doel des Spreekers, dienden. Eindelyk zogt ik ook, by iedere spreuk, die uitdrukkingen te kiezen, die 't verband van overeenkomst, tegenstelling, redegeving enz., en dus de eigenlyke punt, kragt en juistheid der spreuk aanwyzen."

„ Ter hulp," dus vervolgt hy, „ in dezen arbeid, heb ik my, zoo van de Kanttekeningen, op onze Nederduitsche Overzetting, als, by de Spreuken, van de Bybel-verklaringen van MICHAËLIS, HAMELSVELD en MUNTINGHE bediend. Ik heb gemeend, de menigte der byzondere aanhalingen te moeten sparen, wyl capittel en vaers van zelve den weg wyzen, aan al wie nieuwsgierig is te weten, wat ik aan elk dezer Schryvers ben verschuldigd, of wat zy denken, omtrent iedere plaats."

Ten

Ten aanzien van den *Prediker*, geeft des oordeelkundigen mans aantekening op Hoofdst. 1. 2. *Ydelheid der ydelheden! zegt de Prediker, het is al ydelheid*, ons den sleutel tot regt verstand van dit Boek aan de hand. Zy luidt dus: „ Te weten, wanneer men de dingen dezer wereld alleen op hun zelven beschouwt, en buiten eenig verband, met dat toekomend bestaan, het welk er alleen de rede en bedoeling van bevattende, er ook alleen den sleutel op geven kan. De weglating van dit alles oplossend denkbeeld, maakt juist dat raadzelachtige, waaraan de Oosterſche Wysgeeren en Vorsten zoo gewoon waren, (verg. 1 *Kon.* X: 1.) dat zy veelzins hunne gezegden aan hunne toehoorers en lezers opgaven, als zoo vele raadzels, op welken dezen zelfs den uitleg en sleutel vinden moesten. Vooral in den *Prediker* straalt dit raadzelagtige overal door; en men moest het oplossend denkbeeld niet, in den tekst zelven, brengen, om er de raadzelagtige houding niet geheel uit weg te nemen. Maar nog minder moet men dat denkbeeld, by 't lezen, ooit uit het oog verliezen; zo men de geheele bedoeling des schryvers, niet missen wil. Men zie dit, by de toepassing, ontvouwd, in myne korte omschryving van den *Prediker*, in 1798 uitgegeven."

Eindelyk ten aanzien van het *Hoogelied* gelooft de Heer DE PERPONCHER, met andere latere Uitleggers, dat SALOMO de echte huwlyksmin tusschen éénen man en éénе vrouw verheft, boven de veelwyvery, die in het Oosten plaats heeft. Dus spreekt hy. „ SALOMO, die *Spreuken* V: 15—19. de echte huwelyks-min en hare zuivere genoegens, met zulke bevallige trekken en warme kleuren, schildert, kan, mynes bedunkens, ook zeer wel, in eenen Huwlykszang, de uitsluitende liefde, tot éénе Vrouw, op het bevalligst, hebben willen afmalen; ten einde deze verbintenis aan zyn,

tot

tot de veelwyvery, te zeer genegen Volk aan te pryzen, als de eenigſte bron van de ware liefde der harten en dien eigen wellust der zielen, die zoo ver, boven de lagere vermaken eener verdeelde en even daardoor tot het enkel zinlyke bepaalde drift, de voorkeur verdient. — Zynen Harem kon hy daarom nog niet afſchaffen; wyl die mede tot den ſtaat der Oosterſche Vorſten behoorde; maar des te beter kon hy, uit zyne eige ondervinding, bewyzen, hoe verre 't genoegen eener ware zielsverbintenis, met één, de oogenblikkelyke en ſteeds door wisſeling verzwakte genegenheid, tot veelen, overtreft."

„ Maar wilde hy zulk eene poging, met eenige vrugt, aanwenden, dan moest hy ook, by dezelve, den ſtyl en de wyze zyner land- en tydgenoten volgen. De Oosterlingen nu waren, zoo, door hunne heete lugtſtreek, als vooral ook door de gewoonte zelve der veelwyvery, ten ſterkſten aan 't zingenot gehegt. Wilde hy derhalven zyn tafereel der echte huwlyks-liefde, voor hun, van verlangensmende, treffende, innemende kragt maken, dan moest hy vooral toonen, dat ook de genoegens van 't zoo geliefkoost zingenot er geenzins aan ontbreken. Anders toch zou hy hen, van deze verbintenis, veel eer nog verder hebben afkerig gemaakt, en dus, tegen zyn eigen doel in, gewerkt. Daar nu, zyne zoo bevallige, zoo verruklyke taferelen bewyzen, dat de ware liefde der harten, de gehele ineenſmelting der zielen, welke by 't eigenlyk huwlyk alleen plaats hebben kunnen, by 't zingenot gevoegd en 't zelve veredelend, aan deze verbintenis een onеindig lieflyker genoegen en hogeren trap van wellust ſchenken, dan 't enkel zingenot, by de veelwyvery, ooit geven kan."

Hy toont aan, dat, in dezen zin, een Huwlykszang, onder de Heilige Boeken, met regt, eene

eene plaats bekleed. „ Maar kan," dus vraagt hy, „ een bloote Huwlykszang, in den Bybel te pas komen?" — En hy antwoordt: „ Wy moeten, dit boken ik, by den Bybel, altoos 't oog hemelwaards heffen, maar wy kunnen, wy moeten daarom ook de aarde niet uit het oog verliezen. De Schrift wyst ons altyd naar den Hemel, maar zy vergeet daarby onze tegenwoordige behoefte niet. Ja het is juist, om ons te leeren, hoe wy ons, op aarde, en ten aanzien van het aardsche, gedragen moeten, dat zy onze oogen hemelwaards opheft. Wy willen dikwyls, in den Bybel, niets dan enkel hemelsch vinden. Dan daar toe kon onze Schepper onzen aart te wel, en raadpleegde ons belang, beter dan wy zelfs. Hy stelt ons dus den Hemel niet voor, om de aarde, die ook zyn werk is, te niet te doen, maar om deze in verband te stellen, met den Hemel, en ons te leeren, hoe wy, langs den aardschen reisweg, den Hemel bereiken moeten. Daarom zegt de Schrift ook niet, werp het aardsche weg, maar gebruik het, als het niet misbruikende, en zoo, dat het u naar den Hemel brenge. Dit is Gods wil, dit is zyn raad, dit zyn ontwerp, 't welk wy, naar zyn voorschrift, volgen, en niet, naar onze eige invallen, als omscheppen moeten. En wat het huwlyk in 't byzonder aangaat, hoe wordt deszelfs heiligheid niet in de Schrift verheven; ja, met welke hooge voorwerpen en bedeelingen, wordt het er niet, in vergelyking, gesteld? Waarom kon dan een heilig Dichter niet iets, dat zoo heilig is, bezingen? Naar zyne wyze, in 't oogmerk, naar de wyze zyner land- en tydgenoten, in den vorm en gedaante."

Eindelyk geeft hy ook zyn gevoelen op, aangaande eenen geestelyken zin van dit Hooglied.

„ En dit brengt my van zelve, tot de vraag, of men zich geheel en uitsluitend, tot den letterlyken

lyken zin, bepalen, dan zich ook, in 't zoeken van den overdragtigen zin, toegeven moeten? By het enkel voordragen van den tekst, moest ik my, tot den letterlyken zin bepalen, wyl deze altoos voorgaan en ten grondslag, aan den overdragtigen zin, dienen moet. Maar dezen wil ik daarom, noch bestryden, noch ontkennen. Ik denk zelfs dat wie, in denzelven uitweiden wil, ook, in den letterlykſten tekst, stof genoeg, (misschien meer stof, dan leidraad, (*) het geen deze nasporingen altoos moeilyk en niet weinig willekeurig maakt;) maar altoos stof genoeg vinden zal; zoo in de onbegrensde liefde en zielsvereeniging, in de volle en volkomen eigendom van Bruid en Bruidegom, met en aan elkanderen, in 't verlangen der Bruid, naar die geheiligde zielsvereeniging; als in hare reinheid, in hare deugdzaamheid, in hare nederigheid, in hare voorafgaande vernedering en verdrukking; in hare verzekering van den heilstaat, dien zy, by haren Bruidegom, genieten zou; in de beschermende trouw van haren Bruidegom, in zyne hoge waardigheid en deugd, met een woord, in alles, wat tot het zedelyke behoort. Alleen vreze ik, dat zoo men ook de zinlyke taferelen in hunne byzonderheden vergeestlyken wilde, men alsdan groot gevaar zou lopen, van des Schryvers doel geheel te missen, en te veel te kort te doen aan dien eerbied, die men aan de Verhevenste en Heiligste onderwerpen schuldig is."

Wat de vertaling dezer drie Boeken van SALOMO betreft, zy is duidelyk, geleidelyk, en voldoet aan het oogmerk, het welk de Heer DE PERPONCHER zich daarmede had voorgesteld; weshalven wy het geheel den Bybelminnaren mogen aanpryzen.

(*) Of de XLVste mogt hier toe eenige eerste wenken geven.

zen. Zie hier tot eene proeve het IX Hoofdſtuk der Spreuken:

IV. „ De Opperſte Wysheid nu heeft haar huis op-
1. getrokken; zy heeft het op zeven (*) wel uit-
2. gehouwen pylaren, gevestigd; zy heeft haar
vee geſlacht, zy heeft haaren wyn gemengd,
3. en hare tafel toegericht; zy heeft hare dienst-
maagden uitgezonden, zy nodigt, van de tin-
4. nen der hoogſte gebouwen in de ſtad; „ wie
„ is slegt beraden? Hy kere zich herwaards!"
5. en tot den verſtandelozen zegt zy: „ kom,
6. „ eet van myn brood, en drink van den wyn,
„ dien ik gemengd heb! verlaat de onzinnig-
„ heden en leef, en treê in den weg des ver-
7. „ ſtands! Wie den ſpotter tugtigt, haalt zich
„ ſchande (†), wie den godlozen beſtraft,
8. „ ſchimp op den hals. Beſtraf dan den ſpotter
„ niet, opdat hy u niet hate, maar beſtraf den
9. „ wyzen, en hy zal u lief hebben. Ja leer den
„ wyzen, en hy zal nog wyzer worden, on-
„ derricht den regtvaardigen, en hy zal, in
10. „ leere toenemen. De vreze des Heeren nu
„ is het beginzel der wysheid, en de kennis
11. „ der Heiligen is het echte verſtand. Want
„ door my zullen uwe dagen vermenigvuldigd
„ en u jaren des levens toegevoegd worden!
12. „ Indien gy dus wys zyt, gy zyt wys tot uw
„ eigen nut; en zyt gy een ſpotter, gy zult
„ het alleen dragen"
13. „ Maar ook de Dwaasheid, die woelagtig en
14. de domheid zelv' is, ja die niets weet, zit
inn-

(*) 't Zevental was, by de ouden, een der volmaaktſte getallen, die ook, tot aanduiding van volmaaktheid, gebezigd werden.

(†) 'Tew. de ſchande eener vrugtloze onderneming, wyl de ſpotter, die willens en wetens dwaalt, niet verkiest, te worden verbeterd. Daarom wendt de Wysheid zich hier, alleen tot die genen, die, uit onverſtand, dwalen.

insgelyks aan de deur van haar huis, op eenen
15. ſtoel, ja ook op de hooge plaatſen der ſtad, om
te roepen die genen, die, op den weg, voorby
16. gaan, die het regte pad bewandelen, zeggende; „wie is onberaden? Hy keere zich her-
17. „waards!" en tot den verſtandelozen zegt zy: „de geſtole wateren zyn zoet, en het
18. „heimlyk verkregte brood is lieflyk!" Maar hy weet niet, dat aldaar dooden zyn, en dat hare genodigden den diepen kuil bewoonen!"

III. HOOFDSTUK.

KINDER-REDE, uitgeſproken by gelegenheid der vyfentwintigſte Verjaaring van de Kinder-Kerk te Haarlem: *door* J. VAN DER ROEST, *Euangeliedienaar aldaar. Te* Haarlem *by* J. L. Augustini, 38 *Bladz. Octavo. De prys is f* — 5:8.

„In de Nederduitſche Hervormde Gemeente te *Haarlem* werd eene Godsdienſtoeffening voor de kinderen der Gealimenteerden begonnen in het jaar 1779. De eerſte Redevoering werd gedaan, door den toenmalige Leeraar den Haarlemſche Gemeente, WILH. MOB. QUAET, over *Spreuken* XXII: 6. *Leert den jongen de eerſte beginzelen, naar den eisch zyner wegs, als hy ook oud zal geworden zyn, en zal hy daar van niet afwyken.* Deze dienst wordt elken dag des Heeren, na den middag, in de Bakenesſer Kerk, gehouden, en door de Leeraaren, elk op hunne

beurt, waargenomen; zy wordt doorgaands ook door veele andere kinderen, behalven door de bejaarde toehoorders, bygewoond, en het gene ingezameld wordt, wordt besteed tot de kleding der behoeftige jeugd, die daar door de Meesters der Stads Schoolen gebracht worden."

Dit leert ons het Voorbericht van den Eerw. Haarlemschen Kerkleeraar J. VAN DER ROEST, die op den elsden van Herfstmaand l. l. de vyfentwintigste verjaring van deze Kinderkerk te *Haarlem* gevierd heeft met deze Kinderrede, welke op verzoek van Besturers der Kinderkerk, voor rekening en ten voordeele derzelve wordt uitgegeven.

Deze Kinder-rede, die, zonder laag te zyn, in eenen deftigen styl, naar de vatbaarheid der Kinderen is ingericht, en dus berekend tot haar doelwit, bevat, naar aanleiding van den Tekst *Psalm* CIII: 2. eene opwekking *tot dankerkentenis aan onzen grooten God en Zaligmaker daar voor, dat hy in deze stad* (Haarlem) *eene openbare Godsdienstoeffening voor kinderen geeft, en nu reeds vyfentwintig jaren heeft doen duren.*"

Deze opwekking is dus geleidelyk ingericht, dat de Eerw. VAN DER ROEST zynen jeugdigen Hoorders aanwyst, in de eerste plaats: „ dat het eene groote goedheid van onzen Heer zy aan kinderen de gelegenheid tot zulk eene Godsdienstoeffening te geven, en die te doen voortduren. Ten tweeden wil hy hen leeren, welken dank zy Hem daar voor schuldig zyn, en hen doen opmerken, dat zy tot nu toe Hem daar voor niet behoorlyk gedankt hebben, en eindelyk wil hy hen vermanen, om van nu af deze goedheid des Heilands beter te erkennen, en hun toonen hoe zy dat doen zullen."

In het eerste gedeelte aangetoond hebbende, hoe groot een voorrecht het zy, voor menschen en vooral voor kinderen, God te mogen vereeren in openbare Godsdienst-oefening, zegt de Leeraar byzonder

der Bladz. 16. „ En is dit dan niet een bewys van de groote goedheid onzes Heeren omtrend u, dat wy eene openbare Godsdienst-oefening voor kinderen hebben? Het is waar, gy zoud ook wel naar andere Kerken kunnen gaan, maar 't geen gy hoort, verstaat gy dikwyls niet, veel is voor u niet geschikt, veel is te hoog voor u; en ach! Zommigen van u hebben ouders, welke nooit tot hunne kinderen van den grooten en goeden God, nooit van den Heere Jezus Christus spreken, nooit hun aanwyzen, hoe zy gelukkig kunnen worden in dit, zalig in het toekomend leven. Gevoelt, ô gevoelt dus de goedheid des Heilands omtrent u: hy laat u hier brengen, opdat gy zoud kunnen hooren, 't geen voor u nuttig en noodzaaklyk is."

„ Ik moet u nog iets zeggen, 't welk deze goedheid omtrent u vergroot; het is dit. Gy wordt in dit stuk zeer bevoorrecht boven andere, boven de meeste kinderen die elders in ons land woonen. Nauwlyks is buiten *Haarlem* éene Stad of Dorp, waar onder de Hervormden opzetlyk voor kinderen gepredikt wordt; byna nergens hebben jonge lieden zóó iets als gy hier hebt. Meer dan eens sprak ik kinderen, die van andere plaatzen hier waren gekomen om in deze Kinderkerk te gaan; als dezen u uit uwe drie Schoolen, door uwe waardige Meesters, over onze straaten zagen leiden, en hier voor u hoorden prediken, wenschten zy: Och hadden wy, by ons, ook eene Kinderpreek! En als zy dan door eenige honderd kinderen, als uit eenen mond dien Bedezang hoorden aanheffen: *O God, die onze Vader zyt!* enz. als zy u in den naam van den Heere Jezus hoorden aanspreken en onderwyzen, dan noemden zy de kinderen van *Haarlem* gelukkig, gelukkiger dan zich zelven! dan dachten zy: welk eene groote goedheid bewyst de Heiland in deze plaats aan jonge Lieden!"

„ Erkent, erkent deze goedheid, dierbare kinderen! Zy is zoo groot in zich zelve! en zy is zoo buitengewoon! erkent ze vooral op dezen dag. Hoe veele goede inrichtingen duuren zomtyds maar zeer kort en vervallen rasch! en wat al veranderingen brengen de tyden dikwyls te weeg! ondertusschen zyn er nu reeds vyfentwintig jaren verlopen, sedert begonnen wierd voor kinderen te predikën; hoe goed is onze Heer, dat hy dit tot nu toe heeft doen voortduuren!"

„ Ja, kinderen! het is zoo, 't is God, die ook deze weldaad aan u bewezen heeft. Het is onze God en Zaligmaker die uit liefde, ook tot u, voor vyfentwintig jaaren eenige mannen in deze Gemeente op de gedachte heeft gebracht, dat zy een Kinderkerk moesten beginnen. Hy is het, die deze goede gedachte heeft doen uitvoeren; Hy is het, die tot dezen dag toe die nuttige zaak heeft doen in stand blyven. Gy zyt hem daar voor dank, gy zyt hem den hartelykſten dank verschuldigd. Hier over zal ik nu tot u spreken, en ik vertrouw, dat als gy met aandacht naar my luistert, gy, met schaamte zult moeten belyden, *de kinderen van deze stad, en wy, hebben tot nu toe, niet zoo als het betaamde, aan de groote goedheid van onzen Heer beantwoord.*"

Op deze innemende en zacht overredende wyze vervolgt de Leeraar, de Kinderen tot dankbaarheid aan God op te wekken, hen te bestraffen over hunne nalatigheid in dezen, hen te vermanen, en te onderwyzen, hoe zich voortaan te gedragen, besluitende met hun de heuglyke en zalige gevolgen voor te stellen, wanneer zy van hun voorrecht een behoorlyk gebruik maken, en opwassende in de vreeze des Heere, volharden zouden, den Heere te kennen.

Terwyl wy wenschen, dat de Algoedheid deze prysiyke inrichting in de Haarlemsche Gemeente, by

by aanhoudendheid zegene, raden wy Christen Ouders deze Kerkrede, als een geſchenk, aan hunne ontluikende Kleinen in handen te geven, hen die te laten lezen, of met hen te lezen, wenſchende, dat zy in 's Heeren hand een middel zy, om hunne Kinderen te leiden tot de vreze Gods, die het beginſel is van alle wysheid.

IV. HOOFDSTUK.

GODVRUCHTIGE OVERDENKINGEN en ALLEENSPRAKEN van ELIZABETH ROWE, *na haar Overlyden, volgends hare begeerte, uitgegeven; met eene Voorrede door* IZAÄK WATTS, *D. D. Uit het Engelsch vertaald door* M. VAN WERKHOVEN. *Te* Haarlem *by* J. L. Augustini, 1804. 221 *Bladz. Octavo. De prys is f* 1:5 —

Godvruchtige Overdenkingen en Alleenſpraken, bezield met een vuur, welk dezelven kenmerkt als uitvloeiſelen van heilige gemoedsbeweging, en ten bewyze ſtrekke, dat ze de zuivere taal des harte zyn, kunnen voor godvruchtige Lezers en Lezereſſen leerzaam en nuttig wezen, zy vinden er een middel in, het welk, door de invloeden van den gezegenden Geest, nieuwe veerkracht geeft aan hunne Godsdienſtige blydſchap en zalige hope, en daardoor hun leven meer heilig en hemelsgezind maakt.

Gelyk men het eerſte, met regt, getuigen kan

van deze Godvruchtige Overdenkingen en Alleenſpraken van ELIZABETH ROWE, zoo mag men het andere met reden verwachten. Deze ELIZABETH ROWE, of volgends haren geſlachtnaam ELIZABETH SINGER, heeft zich, in haar vaderland, eenen roem verworven, door verſcheidene Geſchriften, zoo in dicht als ondicht, maar voornamelyk door haar voorbeeldig godvruchtig gedrag; gelyk uit hare Levensbeſchryving blyken kan, welke voor deze *Overdenkingen* en *Alleenſpraken* geplaatst en lezenswaardig is.

Zy had bezorgd, dat deze Overdenkingen en Alleenſpraken, eenigen tyd na haar zalig verſcheiden, aan den vermaarden Dr. IZAAK WATTS, ter hand werden geſteld, met eenen Brief, kort voor hare dood, geſchreven, in welken zy hem verzocht, dezelven in druk te geven. Welke Brief zoo uitmuntende gevoelens behelst, en tevens haar oogmerk en doel zoo duidelyk verklaart, dat wy niet kunnen afzyn; er een ſtuk van hier mededeelen.

„Ik denk," zegt de godvruchtige Schryſſter, „dat dit myn voornemen uit geene ydele eerzugt kan ontſtaan, want ik weet, dat zulke gedachten als deze, niet in den ſmaak der groote wereld vallen; en eer dezelve in het licht verſchynen, zal ik geen belang altoos meer hebben in de berisping of in den lof van ſtervelingen."

„De Overdenkingen zyn geſchreven by voorkomende gelegenheden, en alleen tot myn eigen gebruik; maar ik ben niet zonder hope, dat ze op ſommige godvruchtige gemoederen dezelfde uitwerking zullen hebben, welke het lezen van de ondervinding van anderen op myne ziel gehad heeft. Het ondervindelyk gedeelte van den Godsdienst, maakt doorgaands meerder invloed, dan deszelfs beſchouwende kennis; en mogen, wanneer ik in het ſtof zal ſlapen, deze Alleenſpraken een vlam van Godlyke liefde in het hart van den geringſten

en

en meest verachten Christen ontſteken, dan zy de eer alleen toegebragt aan den Grooten Oorſprong van alle genade en goedertierenheid!"

„ Ik heb nu geheel afgedaan met ſterflyke dingen, en al het toekomſtige is eindeloze Eeuwigheid. — Eeuwigheid! Verrukkend woord! zoo lang als God beſtaat, is myn aanzyn en myne gelukzaligheid zeker. Deze onbegrensde begeerten, welke de onmeetbare Schepping niet bepalen kan, zullen voor eeuwig vervuld worden. Ik zal drinken uit de Hoofdbron van reine wellust, en verkwikt worden door de uitvloeiſelen van oorſpronglyk leven en vreugd. Ik zal de ſtem van ongeſchapen welluidendheid hooren, vrede en onuitdrukkelyke vertroostingen ſprekende tot myne ziel."

„ Ik verwagt het Eeuwig Leven, niet als een loon (van verdienſte) maar als eene zuivere daad van goedheid. My zelven verfoeijende, in alle opzichten waar in ik my beſchouwen kan, vliede ik tot de Gerechtigheid en verzoening van mynen Grooten *Verloſſer*, om vergeving en behoudenis; dit is myn eenige troost en hope! *Ga niet in het gerichte ô HEER, met uwe dienſtmaagd; want niemand die leeft, zal voor uw aangezicht rechtvaerdig zyn.*"

Eéne dezer *Overdenkingen* willen wy, tot een ſtaaltjen, aan onze Boekzaallezers mededeelen. Wy verkiezen daar toe de Xde, onder het opſchrift:

VERZEKERING DER ZALIGHEID IN JEZUS CHRISTUS.

„ Ik heb mynen ſchat, myn onſterflyk deel, in uwe handen geſteld, o! myn dierbare *Verloſſer! en zou den Almagtigen de vang ontnomen worden?* zou eene ziel aan U geheiligd, ten offer vallen aan de hel!"

„ Gezegende God, ben ik niet de uwe? En zou de tempel van uwen Geest ontheiligd worden, en de lippen, die zoo vaak de heerschappy, en heerlykheid, en majesteit U toekenden, besmet worden met helsche lastering, en met de vervloekingen der verdoemden? Zouden de vonken van Godlyke liefde uitgebluscht worden, en onsterflyke vyandschap hare plaats vervullen? en zou ik, die eenmaal met uwe gunst gezegend werd, een voorwerp worden van uwe gramschap en afgryzen? Zouden alle de groote dingen, die Gy aan myne ziel gedaan hebt, vergeten worden? Dit alles is onmogelyk; *want Gy zyt geen man, dat Gy liegen zoudt, noch eens menschenkind, dat U iets berouwen zoude* (*)."

„ Gy zelf hebt U, by uwen geduchten Naam, verbonden tot myne zekerheid: Myn God, en myns Vaders God, van geslachte tot geslachte zyt Gy ons eene toevlugt geweest. Ik werd in den doop, door de plegtige belofte myner godvruchtige Ouderen, aan U opgedragen. In myne tedere kindsheid, hief ik reeds de handjes tot U op, en al vroeg leerde ik den God myner vaderen kennen en erkennen. Ik heb daadlyk met myne hand geschreven: ik ben des Heeren, en my zelven vrywillig en welberaden voor eeuwig aan U verbonden. Jakobs deel heb ik met blydschap voor my gekozen; en ik behoef niet bekommerd te zyn, hetzelve te verliezen, dewyl uw woord vast staat, gelyk de Hemelen."

De Heer, die hemel, aard' en zeeën schiep,
Met al wat zy bevatten;
Laat nooit zyn waarheid los;
Zyn woord zal nimmer wank'len.

(*) *Num.* XXIII: 19.

„ In-

„ Indien ik op myzelven ſtaan moest, ik ware gewis verloren; de eerſte verzoeking zou my doen wankelen in myn beſluit, ik zou de onwaardeerbare ſchatten uwer liefde verruilen voor een eene beuzeling en de onſterflyke vermaken wegſchenken, voor de vreugd van éénen oogenblik. Eene vroolyke verbyſtering zou my van al myne hope op eene toekomende heerlykheid doen afzien. Ik zou het ſlagtoffer worden van myne eigene dwaasheid, en onvermydelyk omkomen, indien Gy my verliet. Maar Israëls ſterkte is myne hope, Jakobs Magtige is myn beſchermer."

„ Gy zyt de Rots der eeuwen! De onveranderlyke en onafhanglyke God is myn hoog vertrek, en myne toevlugt, myn Verloſſer en almagtige Heiland. Dit waren de zalige, de heerlyke tytels, door welken Gy eerst myne twyfelmoedige ziel gerust ſtelde; dit waren de verrukkende namen, waar by ik U kende en noemde, en Gy hebt daar aan beantwoord, in alle de wisſelvalligheden van myn leven."

„ Zoodra ik het licht aanſchouwde, was ik het voorwerp uwer tedere zorg. Gy droegt my, in myne zwakke kindsheid, en waart de getrouwe Leidsman myner onbedachtzame jeugd. Waar ik de oogen wende, ontmoet ik de bewyzen uwer goedgunſtigheid, en vinde ik de ſporen van uw voorzienig beſtuur; en zoo lang ik leve, zal ik uwe weldadigheden vermelden, en op uwe waarheid vertrouwen — die weldadigheden, welke alom myne treden verzelden, en die waarheid, welke my nooit beſchaamde, en zich verbonden heeft, om my nimmer te verlaten. Verrukkende zekerheid! Waar kan ik vaster waarborg vinden? wat zou ik meerder tot myne volkomene gerustſtelling begeren, dan de eeuwige *Waarheid* zelve? *Bergen wyken, en heuvelen wankelen, maar uwe goedertierenheid zal van my niet wyken, en het*

Verbond uwes vredes zal nooit wankelen, — dat Verbond, welk verzegeld is door het Bloed van *Gods Zoon*. In het heilig Bondzegel, heb ik de onderpanden van uwe liefde ontvangen; Gy nodigdet my vriendlyk tot uwe gemeenschap, en hebt my aldaar met uwe onverdiende gunst ontmoet. „ *Vrees niet*", dus was uwe taal, „ *vrees niet*, arme bevende ziel! want *Ik ben uw Verlosser* (*), uw magtige Heiland, de hope van Israël; en *in mynen Naam, zullen alle de geslachten des aardbodems gezegend worden* (†). *Ik ben genadig en barmhartig, langmoedig, en groot van goedertierenheid en waarheid* (§); dit zyn de eernamen, waar mede Ik my aan de menschen heb bekend gemaakt. Ik kwam, als de langgewachte Messias, de star van Jakob, en de Heerlykheid der heidenen. — Ik kwam uit de volheid van onuitsprekelyke Heerlykheid, en werd Mensch, om Adams nakroost te verlossen. Ik ben gewillig, en bekwaam, om volkomelyk zalig te maken; en *die tot my komt, dien zal ik geenszins uitwerpen* (*). Vrees niet, ik had genadige oogmerken omtrent U, van alle eeuwigheid; en door deze zichtbare tekenen van myn Ligchaam en Bloed, verzegel ik myne liefde aan uwe ziel. Neem hier de onderpanden des hemels, de verzekeringen der eeuwige gelukzaligheid!"

„ Het is genoeg, antwoordde myne opgetogen ziel; beschik over de goederen dezer Wereld, naar uw welbehagen, en laat anderen, onbenyd, in hare voorrechten deelen. Uwe liefde is alles wat ik begeer. Ik ben zalig, in de verzekering die Gy my gegeven hebt! ik ben omgeven met de vreug-

(*) *Jez.* XLI: 14.
(†) *Gen.* XXII: 18.
(§) *Exod.* XXXIV: 6.
(*) *Joh.* VI: 37.

vreugde van het Paradys: alle plaatſen zyn my een hemel, dewyl myn lieſſte de myne is, en ik de zyne ben."

Al bood my elk der magtigſte Monarchen
Zyn kroon en rykſbewind
By uwe gunſt zou 'k die gewis verachten,
Als beuzelingen, nietigheên.
Wat is 't toch al, — wat zelfs de gantſche wereld,
Nu 'k U den mynen noemen mag?
Wat toch dan kinderſpel?

„ Dus verpligtte ik myzelven, om des *Heeren* te zyn, en dus verwaardigdet Gy gunſtiglyk, de voorrechten van het nieuw Verbond aan myne ziel te verzegelen. O! laat deze plegtige handeling nooit vergeten worden."

Wy ſluiten dit ons Bericht met de volgende woorden van den geleerden en godvruchtigen Watts, in zyne Voorrede, Bladz. xix.

„ Laat my elk, die dit Boek leest, raden, dezelfde proef te nemen die ik genomen heb. Wanneer hy, afgezonderd van de wereld, in ſtille eenzaamheid zich zet om te lezen, dan beproeve hy, in hoeverre hy deze taal kan ſpreken, en deze gevoelens de zynen maken; en, pogende dezelven natevolgen, ondervinde hy hetzelfde genoegen en vermaak, of, voor het minſt, leere hy dezelfde nuttige leſſen van zelfvernedering en heilige ſchaamte! En mogt eene edele en lofwaardige eerzugt een' godvruchtigen yver in zynen boezem verwekken, om zoo doorluchtig een voorbeeld nateſtreven! Mogt dezelfde gloed van Godlyke liefde, welke in eene ziel, aan vleesch en bloed verbonden, ontſtoken was, door dezelfde invloeden der Genade verwekt worden in andere zielen, aan dezelfde beletzels en hinderpalen onderworpen!"

„ Maar misſchien zal het nodig zyn, hier eene waar-

waarſchuwing te geven aan ſommige ootmoedige Christenen, dat zy deze hooge trappen van godvrucht en heilige blydſchap niet ten regel of toetssteen ſtellen, waar naar zy over de oprechtheid hunner godsdienſtigheid zouden moeten oordelen. Tienduizenden van Gods gunstgenoten zyn veilig in het Paradys geland, die niet, gelyk PAULUS, opgetrokken zyn geweest in den derden Hemel, en die nooit dien trap van liefdes verrukkingen en hemelſche blydſchap ondervonden hadden, welke Jufvrouw ROWE ondervonden heeft."

****

V. HOOFDSTUK.

A. KLUIT, *HISTORIE der HOLLANDSCHE STAATSREGERING, tot aan het Jaar* 1795. *of Geſchied- en Staatkundig onderzoek, in welken zin de Staten van Holland, gedurende de Republikeinſche Regering, zyn geweest de wettige en Souvereine Vertegenwoordigers van't ganſche Volk van Holland, of der geheele Natie. Met vele onuitgegevene Bylagen. Vierde Deel. Te* Amſterdam *by* W. Brave, 1804. 630 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 4: —

Nadat de in de oude Staatsgeſteldheid van ons vaderland zoo door en door ervarene en kundige Hoogleeraar KLUIT, in dit Hoofdwerk, waar van wy he ſIII. Deel hebben aangekondigd, in onze Boekzaal van *July* 1804. Bladz. 35 het

eer-

eerste Deel zyns onderwerps had afgehandeld, hebbende aangewezen, dat „ de Staten van Holland waren, gedurende de Republikeinsche Regering, de wettige Souvereine Vertegenwoordigers van 't ganſche Volk van *Holland*, of der geheele Natie, gaat hy met dit IV Deel over tot zyn tweede Hoofdonderwerp: *In welken zin moet verſtaan worden, dat de Staten van Holland zyn geweest de wettige Souvereine Vertegenwoordigers van 't ganſche Volk van Holland of des geheele Natie?*

De VII *Hoofdſtukken* van dit Deel, behandelen dit onderwerp, volgens deze orde: Hoofdſt. I. *De gevoelens van* J. J. ROUSSEAU *en* TH. PAINE, *omtrent de Vertegenwoordiging in eenen Staat, getoetst en vergeleken.* Hoofdſt. II. *Voorafgaand betoog, dat de Staten van Holland, ook onder de Graven, en altyd, zyn geweest de Volksvertegenwoordigers.* III. *In welken zin moet het woord* Staten, *onder de Graafſlyke Regering, opgevat worden?* Dit *Hoofdſtuk* is van allen het uitgebreidſte, en geeft ons een keurig verſlag van den toeſtand der regeringsgeſtaltheid van ons land, onder de Graven, geſtaafd met menigvuldige bewyzen, met de nauwkeurigſte oordeelkunde toegepast. *Hoofdſt.* IV. *In welken zin werden de Staten onder de Graven van Holland de ware wettige Volksrepreſentanten?* Hoofdſt. V. *In welken zin, magt en regt, vertegenwoordigden de Staten het ganſche Volk onder* WILLEM? Hoofdſt. VI. *In welken zin, magt en regt, hebben de Staten van Holland, de Unie van Utrecht, de afzwering van Philips, de Vrede te Munſter, en alle de opgevolgde Regeringsdaden naar binnen en buiten, beſtuurd en beleid, tot aan het jaar 1795? Hoofdſt.* VII. *Tegenbedenkingen opgelost en beſluit.*

Alwie een liefhebber is van de Geſchiedenisſen des

des Vaderlands, en van deszelfs aloude geſteldheid, ten aanzien van deszelfs regering enz. zal ook dit Deel, gelyk het gantſche Werk, als een dierbaren ſchat met dank aanvaarden.

Daar wy van een zoo uitgebreid Werk, zoo vol van zaken, geen doorlopend uittrekzel kunnen geven, zullen wy ons vergenoegen, met de eene en andere byzonderheid uit hetzelve hier te plaatzen Bl. 424. de vraag zullende beantwoorden: waar in de *Rechten*, *magt*, *of gezag* der Staten, onder de Graven beſtaan hebbe? en eerſt wel rakende de *geldmiddelen*, geeft de Hoogleeraar het volgend verſlag, in deze ſtellingen:

„ Iſte ſtelling. De Graven van Holland bezaten in de vroegſte tyden Inkomſten genoeg uit hunne Domeinen en Territoriale Rechten, zonder dat zy noodig hadden, om hunne Onderdanen om *geld* aantеſpreken."

„ Ide ſtelling. Deze Inkomſten verminderden allengskens, van eeuw tot eeuw, door vele giften en gaven, die zy uit deze Domeinen en Territoriale Rechten aan anderen deden."

„ IIde ſtelling. De Uitgaven van penningen en Inkomſten, dienſtig tot bevordering der Welvaart van Land en Volk, Oorlogen, Ambtenaren, enz. vermeerderden daarentegen van tyd tot tyd."

„ IVde ſtelling. Tot vinding van de meer benoodigde Gelden, hebben de Graven eerſt vele Verpandingen, Verzettingen, Verkoopingen, Leenuitgiften van Domeinen, mindere Renten, Heerlykheden, enz. gedaan."

„ Vde ſtelling. Dit alles te hoog loopende, en hierdoor de weg tot vele ongeregeldheden, twisten, en nayver, onder Edelen, Steden, en andere Lighamen van burgers, opryzende, en zelfs dit kwaad niet verholpen zynde door de *Privilegien de non alienando*, of door hunne Beloften, om zoodanige vervreemdingen hunner *Domeinen* en rentegevende Rechten aan anderen niet meer te

doen:

doen of toetelaten; zoo verzochten zy Onderſtandgelden (*Beden*, *Subſidia*, *Aides*) van de Ingezetenen."

„ VIde ſtelling. Dit deden zy eerst by gedeeltens, van Landſtreken, Steden, enz. en naderhand *Volksgewyze*."

„ VIIde ſtelling. Hiertoe was noodig de oproeping van *Staten*, of *Volksrepreſentanten*; deze *Staten* maakten, als zoodanig, allengskens *een Lighaam* uit van *Edelen* en *Steden*; en verkregen hierdoor, 't zy by *heding*, 't zy by *gunst*, zoodanige Gerechtigheden, als de Vorsten oorbaar achteden hun toeteſtaan (*)."

Deze volgende byzonderheden onder de regering van KAREL *den Stouten* hier te lezen, zal onzen Lezeren ook niet onaangenaam wezen, gelyk wy vertrouwen. Bladz. 487.

„ Onder de byzonderheden, die den leef- en regeertyd van dezen KAREL 1467—1477. vergezelden, kan men brengen 1o. het gewichtige punt, 't welk in Europa zoo vele Veranderingen aangebracht heeft, het onderhoud namelyk van *ſtaande legers* en *beſoldigde* manſchappen, in navolging van Vrankryk (†), 't welk hem aanleiding gaf, om in 't jaar 1471. alle de Staten zyner Landen in Picardie byeen te roepen, tot inwilliging van die Rede, waarvan zoo even."

„ 2o. De

(*) Het breed bewys van alle deze gewichtige ſtellingen zoude alleen een dik boekdeel beſlaan. Ik zal dan ſlechts zoo kort mogelyk die ſtellingen ontwikkelen, dezelven met enkele, ſprekende, bewyzen trachten te ſtaven; en voords den onderzoeklievenden Lezer wyzen naar het geen ik reeds voor 24 jaren gelcidelyk heb voorgeſteld in myne *Primae Lineae Collegii Diplomatico-Hiſtorico-Politici*, Cap. XV. *de jure Principum Belgarum colligendi ſive Subſidia expetendi*; 't welk ik in myne *Academiſche Lesſen* breedvoeriger gewoon ben te bewyzen.

(†) Waarvan men ten onzen opzichte zie VAN WYN, *Aanmerk. op* WAGENAAR, D. IV. bl. 97—101.

„ 2o. De gedurige oorlogen, waarin hy byzonder met Vrankryk in die jaren ingewikkeld was, en waaraan zyne krygszuchtige geaardheid ook groot voedſel gaf, tot merklyk bezwaar zyner Onderdanen."

„ 3o. Maar hierby kwam ook de welſtand en toenemende weelde der Landzaten, zoo als zy by WAGENAAR (*), ſprekende van 's Vorsten Inhuldiging, beſchreven wordt, en als gevolgen der Regering van PHILIPS DEN GOEDEN aangemerkt mag worden. Toen toch waren de Rykdom en Weelde der Landzaten, de pracht en kostbaarheid der kleedinge, zoo onder de ryke ingezetenen, als ten Hove, door den Koophandel zoo hoog in top geklommen, dat *Holland* en *Zeeland*, volgens WAGENAAR, den naam dragen mogten van *ryke Landen*, en elders van *'t Land van Belofte* (†)."

„ 4o. Men zoude hieruit beſluiten mogen tot verduring der levensmiddelen: maar het tegendeel was waar. Men leefde toen in een' tyd, dat, door de vermeerderde welvaart onder zyn' Vader PHILIPS alles zeer goedkoop was, en dat met weinig geld veel konde gedaan worden; 't zy dit door de groote waardy van het geld, of den ryken toevoer van alles, en byzonder van klinkende munt, en de nog meer onkostelyke levenswyze (die toch allengskens veranderde) veroorzaakt wierde. Wat hiervan verhaald wordt, gaat byna het geloof te boven (§)."

„ Maar

(*) WAGENAAR D. IV. bl. 97 101.

(†) Vergel. VAN WYN, *Aanmerk. op* WAGENAAR, D. IV. bl. 35.

(§) VELIUS, *Chronyk van Hoorn*, verhaalt bl. 78., dat, toen Prins KAREL, PHILIPS Zoon, in 't jaar 1464. by 's Vaders leven, de Stad Hoorn met zyne tegenwoordigheid vereerde, de Burgemeesters op 't Stadhuis *verteerd* hebben *drie ſtuivers;* dat alle ding zeer goedkoop was; dat de menſchen on-

„ Maar ook 5o. viel dit in een tyd, dat de vermenigvuldigde veroorlovingen of *Octrooien*, aan de Steden en Landen, om *Accyſen* 't zy voor haar eigen behoeften 't zy tot 's Vorſten Bede, te heffen, of dat de verleende vryheden, om die Accyſen te verhoogen, groote woelingen in de Steden en dorpen aanrichteden, als wier *inningen* en *verpachtingen*, of gelyk anderen, wier *nieuwigheid*, aanleiding gaven tot vervaarlyke beroertens en oproeren, gelyk zoodanigen te *Hoorn* in 1470. en te *Zierikzee* 1472. plaats hadden (*), doch welken, met het geen in 't jaar 1492. in *Noordholland* onder den naam van *Kaas- en Broodſpel* voorviel (†), zwaarlyk geſtraft en beteugeld wierden."

„ Voeg hier 6o. by de *ſchatting* van *de Geeſtlykheid*, die door PHILIPS begonnen, maar door KAREL I. ſterker doorgezet wierd (§). Om 't welk te verſtaan, men ter eener zyde acht moet geven op de pogingen der *Geeſtlyken*, om alles, wat

onkostelyk leefden, zich met weinig behielpen; en tot bewys geeft hy uit de Stadsrekening op, dat Burgemeesters 16 braspenningen aan maaltyd en bier, en 10 ſtuivers aan Franſche wyn betaalden, toen zy Stadsofficieren kozen: dat zy den Penſionaris tot zyne Jaarwedden betaalden *f* 18:4:—; dat hy van Stadswege reisde naar *Avenhorn*, voor een halve braspenning (of 5 duiten), dat hy van *Avenhorn* tot *Alkmaer* een ſchip afhuurde om 2 ſtuivers, toen een ander huurde op *Haarlem* om 2 ſtuivers. Dezelfde VELIUS haalt hiertoe vele andere Schryvers en getuigſchriften aan, bl. 79.

(*) Het Oproer van *Hoorn* heeft de Heer WAGENAAR D. IV. bl. 122. in plaat afgebeeld. VELIUS bl. 85. enz. verhaalt de zaak nog iets anders dan onze WAGENAAR, en geeft het Octrooi van KAREL op, waarby hy, om de Brouweryen der Stad te bevorderen, een hooger Accys oorloofde op *de buitengebrouwen bieren; maar* (zegt hy) *'t was den gemeenen man zoo niet diets te maken.*

(†) Ook door WAGENAAR verhaald D. IV. bl. 276 enz.

(§) Men zie WAGEN. D. IV. bl. 149. en VAN WYN D. IV. bl. 37, 49.

wat verkrygbaar en te koop was, aan zich te trekken, en dit onder hunnen *vrydom van Beden* te begrypen; waaruit alle de Vorstelyke Verordeningen sproten, waarby verboden wierd, dat geene Geestelyken voortaan *vaste goederen* mogten aankoopen; ook zelf beloften der Vorsten, om hier tegen te waken; maar 't welk op allerlei wyzen te leur gesteld wierd (*); maar waartegen ter andere zyde moeten in aanmerking komen de billyke poglingen der Landzaten, welken de Bede gaven, om van de Vorsten te verkrygen eene algemeene *Afschaffing* der *Vrydommen* van de Geestlykheid en anderen, zoodat de Bedeschuldigen onder KAREL V. daarna inwilliging van Beden deden, onder beding, dat *niemand vry* (†) zyn zoude. En op die manier geraakten *de Beden* meer algemeen, verspreidden zich over 't geheele *Volk*, en werden dies meer *Volksgewyze* gevorderd."

De Hoogleeraar had by het einde van het IIIde Deel beloofd alles te zullen besluiten met een vierde Stuk, maar door den toevloed van wetenswaardige, min bekende of niet genoeg verklaarde zaken, zoo in het Geschied- als Staatkundig gedeelte van ons Land, geraakte hy tot Uitweidingen over den alouden stand der Ingezetenen van *Holland* onder de *Frankische* en *Duitsche* Ryks-Vorsten, over de opkomst der *Graven* en huone Goederen, over den oorsprong der *Edelen*, der *Stedelyke* en *stemmende Vroedschappen*; met de daarmede gepaard gaande korte Ontwikkeling van het oude *Europische Staatswezen* en 't *Domaniële*

(*) Zie hiervan VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.* bl. 598—602, *Privil. van Amsterd.* bl. 267. b Vergel. KINSCHOT, *Oudew.* bl. 372. en *Groot Placaatb.* D. I. bl 1470. Hoe sterk hier over velen tegen KAREL I. uitvaren, is bekend, doch zie VAN DER SCHELLING, *Tiendr.* D. I. bl. 70, 78-82.

(†) WAGEN. D. V. bl. 249.

le Stelſel, ſedert de Frankiſche tyden, ten opzichte van den *vrydom* van *Belastingen*, en de allengskens ingevoerde *Geldheffingen* en *Schattingen* der Ingezetenen onder hunne Landsvorſten, benevens de bevoegdheid der anders vrye Landzaten, om in de *Geldbeden* of Verzoeken om Onderſtandgelden, op zekere wyze, toeteſtemmen, en zonder welke voorafgaande toeſtemming geen Vorst, geen Monarch van Europa, hoe oppermachtig en geducht hy anders wezen mogte, van rechtswege, eenen enkelen heller of penning uit de beurzen zyner Onderdanen immer halen kon." Dit te ontwikkelen heeft het vierde Deel zoodanig doen uitloopen, dat hy genoodzaakt is geworden, om de *Bylagen* van dit Deel, en het *Register* over het geheele Werk tot een volgend of *vyfde Deel* te verſchuiven, het welk wy, met verlangen te gemoet zien.

Wy moeten hier eindelyk nog byvoegen, dat de Heer KLUIT bericht, dat de twee in de Bylagen van het IIIde Deel geplaatſte Brieven van Graaf WILLEM LODEWYK en Prins MAURITS, als onuitgegeven Stukken, reeds te vooren uitgegeven zyn geweest in het jaar 1773, in het Werk: *Oldenbarneveldts Eer verdedigd*, *Bladz.* 251-267. als ook dat in gemelde *Brieven* twee drukfouten zyn ingeſlopen *verbetering* voor *verbittering*, en *mannen* voor *maximen*. Wy hebben dit Bericht hier overgenomen, om dat wy deze Brieven, in ons Uittrekſel van het IIIde Deel hebben geplaatst (Boekzaal *July* 1804. Bladz. 39 enz.) alwaar wy dus ook onze Lezers verzoeken Bladz. 39. Reg. 14. van ond. *verbetering* te veranderen in *verbittering*, en Bladz. 41. Reg. 22. *mannen* in *maximen*.

VI. HOOFDSTUK.

MENGELINGEN, *door* Mr. WILLEM BILDERDYK. *Tweede Deel.* *Te* Amſterdam *by* J. Allart, 1804. 174 *Bladz. gr. Octavo.* *De prys is f* 2 : 12 —

Dit Tweede Deel der Mengelingen van onzen Puikdichter Mr. W. BILDERDYK, bevat de volgende Dichtſtukken: *Twee Gezangen van Oſſaan*; *de Krygmet Karos* en *Lathmon*; *Vorſtenles*; *Onbekommerdheid*; *Vergenoegdheid*; *Nagedachtenis van myn Zoontjen Urſinus*; *aan* ***; *de Kerker*; *de Verovering*; *aan Pannarete*; *Troostzang*; *aan* NISA; *aan* WICHILDE; *aan een' Vriend*; *twee Bruiloftszangen*; *de Nacht*; DAFNIS; AHACHA; *de Lauwrier*.

Overvloedige ſtoffe, om den geest, die Dichterlyke ſchoonheden bemint, te ſtreelen, en des Dichters bekwaamheden en vernuft te doen bewonderen. Laat ons uit dit Tweede Deel uit de *Gezangen van* OSSIAAN, een ſtuk overnemen, en wel uit LATHMON. OSSIAAN en GAÖL, de edele Zoons van FINGAL en MORNI, by nacht uitgezonden, om het leger van LATHMON te beſpieden, vinden het zelve zorgeloos, en beſluiten er eenen aanval op te doen, dan GAÖL is te edelmoedig, om ſlapenden te moorden. Op zyn voorſtel, ſlaat OSSIAAN den alarmkreet op zyn ſchild; de vyanden ontwaakt zynde, verbeelden zich door de gantſche magt van FINGAL aangevallen te worden, en begeven zich verward op de vlucht, wordende door

door de twee Helden vervolgd, tot dat Lathmon met den dag ſtand houdende op een' heuvel, de twee Helden ontwaart; die nu bedacht zyn af te trekken. Nu vervolgt het verhaal van Ossiaan, *Bladz.* 41.

Dus was ons beider taal in 't midden van de vlakte,
Terwyl 't vyandlyk heir den heuvel nederzakte,
Als Zulmath, Duthaas Hoofd, die ons aan 't wyken zag,
Het woord tot Lathmon voerde, en, met een ſchampren lach:
„*Wat toeft, ge, ó Nuaths zoon, een duizend uit uw benden*
„*(Dus ſprak hy), eer me ontvlie, op 't tweetal af te zenden?*
„*Hun blaauwend wapen glanst by 't ryzend morgenlicht,*
„*En 'k zie hun ſpeer omhoog en van ons afgericht.*"

„*Hoe nu (ſprak Lathmon), hoe! gy moed- en krachteloozе!*
„*Wat wilt gy? Dat myn ſtam om Lathmons lafheid bloze?*
„*Een duizend oorlogslien te zenden tegens twee!*
„*Neen, blyve ons zwaard veeleer voor eeuwig in de ſcheê!*
„*Neen, 't waar voor Nuaths hart een doodſteek, dit te hooren,*
„*En de afkeer van zyn ziel waar me eeuwig toegezworen.*
„*Ga, Hoofd van Duthas! ga, en ſpreek de Helden aan!*
„*'k Herken in d'een van hun den ſtap van Oſſiaan;*

„ *Zyn roem is myner waard, wy zullen ſamen ſtryden.*"

'k Zie Zulmath: 'k hoor zyn laſt met innig zielsverblyden.
Ik gesp myn ſchild weêr op, dat langs myn ſchouders hing,
En Gaöl wapent my met Mornies breeden kling.—
Wy keeren ylings om, en Lathmon treedt my tegen.
Zyn heirſpits volgt van verr', maar ſtoddrend in 't bewegen,
Als 't ſchomm'len van een wolk, die door het luchtruim trekt;
Maar 't krygshoofd droeg zich fier, van 't glinſtrend ſtaal bedekt.

"Gy, zoon van Fingal (ſprak de krygsman,) deze velden
"*Verkondigen uw' moed in 't bloed van onze helden.*
"*Hoe veelen liggen daar, door uwen arm geſlacht!*
"*Maar geef op Lathmons borst de blyken van uw kracht!*
"*Hem moet ge by de geen die voor hem ſtreden, vellen,*
"*Of, dien verſlagen hoop in 't bloedig graf verzellen.*
"*Nooit zegg' men, dat myn volk, geſlacht werd voor myn oog,*
"*En zonder dat ik 't zwaard tot hun beſcherming toog!*
"*Nooit zal u zulk verwyt de tranen doen ontſchieten,*
"*Geliefde van myn ziel! ſchoon al myn bloed moest vlieten!*"
„ *En nimmer zegg' men ook dat Fingals afkomst vlood*

„ (Her-

„(Hernam ik)! zag ik me ook voor de open kaak der dood,
„Blymoedig trad ik toe met onverſchrokken wezen,
„En zeide ik: Zelmaas Bard heeft nooit geleerd te vrezen;
„Zyn vreugd is in 't gevaar!" — Maar Lathmon velt zyn ſpeer.
Zy zinkt my dwars door 't ſchild en langs myn zyde neêr.
Ik voelde 't koude ſtaal voorby myn heup gegleên.
Ik trek den ſabel uit en houw den ſpeer in tweên.
De punt is onbebloed en glinſtert op het gras,
En Nuaths oog ontvlamt van achter 't zwaar rondas.
Hy ziet me in dezen ſtand de rechter zyde ontblooten,
En wringt zich om my 't ſtaal de ribben in te ſtooten,
Maar ylings keomt myn ſpeer hem nog in 't zwaaien voor,
Vliegt, als een blikſemſtraal, zyn beuklaar door en door,
En ſnydt den armriem los. En, zonder af te breken,
Duikt ze achter hem in de aard, en blyft 'er trillend ſteken.
Zy nam den beuklaar meê, en hangend op de lans,
By 't ſchudden van heur hout verdubbelt in zyn glans.
Doch Lathmon, buiten ſtaat om de eenmaal aangenomen
Beweging van zyn lyf in 't toeſlaan in te toomen,
Valt, ſchoon ontwapend, toe, en ſtort zich, in zyn vaart,
Met de onbedekte borst op 't hem verwachtend zwaard.
Dit zie ge, ô Gaöl, en den wakkren held genegen,

Strekt ge ylings in zyn' val uw' beuklaar voor myn' degen,
En redt den vyand zelf, het reeds verloren licht.

Hy zag het, en de traan ontſprong hem aan 't gezicht
Hy ſmeet zyns Vaders zwaard weemoedig langs de velden:
"Neen (ſprak hy) 'k voer geen' Kryg met de edelſte aller helden.
"De dood is op uw ſtaal, de hemel in uw hart,
"Gy, Krygers, welker jeugd de grootſte ſtryders tart!
"ó Dat m' in Nuaths dal uw glorie dus zag ſchitteren!
"Myn nederlaag zou den vorst het leven niet verbitteren,
"Maar 't waar zyn ziel tot troost, indien myn arm bezweek,
"Dat Lathmon in 't gevecht voor geene oneedlen week. —
"Doch wie genaakt daar ginds met zulke ontzachtbre ſtappen?
"De heuvels ſtaan in 't rond te daavren van zyn trappen!
"'t Zweeft om zyn blank rapier van geesten af en aan,
"Die op den glans van 't ſtaal een oog van ſiddring ſtaan!
"Gelukkig zyt ge; ó Vorst van Morvens bergſpelonken!
"Uw kroost mag voor uw oog met de eelſte palmen pronken!
"Zy ſtreven voor u uit in't ſchittrend veld van eer,
"En keeren met den roem van de overwinning weêr!"

De

De Koning naderde, met blyken van genoegen
Op 't minlyk aangezicht. Een hevig boezemzwoegen
Vertoonde in Mornies hart de ſchokken van de vreugd,
Daar 't ſmeltend oog van glom, en zegende onze jeugd.
Nu waren we in de Halten feestdisch aangezeten:
De drinkhoorn ging in 't rond en deed de zorg vergeten.
Het zangrig Maagdenchoor verſcheen in de opperzaal,
En hief den lofgalm aan op onzen zegepraal.
'k Zag Everallins kaak van zachter blos bevangen!
Haar hair om d'elpen hals met dartle lokken hangen!
Haar oog met ſteelſchen lonk gericht op Osſiaan!
En 'k voelde 't wellend hart met zoete ontroernis ſlaan.
Zy tokkelde de harp: myn ziel verſmolt in weelde,
En ſidderde in de ſnaar waarop heur vinger ſpeelde.

Vorst Fingal rees in 't eind van zyn verheven' ſtoel,
Hy hief den arm omhoog en 't daavrend feestgejoel
Zweeg ylings. Tremmors zwaard hing aan zyn heup te wapperen
Hy vatte 't woord en ſprak: „ Gy, Hoofd van Duthaas dapperen!
„ Wat dreef u (meld my dit!) op Morvens grondgebied?
„ Wy immers plondren 't erf eens zwakken nabuurs niet.
„ Of kwamen we ooit uw grens met wapenſchrik beroeren?
„ Neen, Fingal haat den kryg, al weet hy kryg te voeren

» *Myn roem is, de overmagt te teugelen door het zwaard:*
» *De trotsch beveer voor! Die glorie is my waard!*
» *Helaas! de slag vangt aan, de kroaatsche helden vallen!*
» *Myn volk versmelt als sneeuw by ganusche honderdtallen!*
» *Hun graven groeien aan langs de uitgestrekte hei!*
» *En ik, die zegevier, ik zie het aan en schreije!*
» *Maar 't noodlot wilde 't zoo: ik moet myn' roem beschermen!*
» *Gy, Lathmon, keer te rug en in uws vaders armen.*
» *Maar wend uw wapens tegen anderen. Morvens bloed*
» *Wordt nooit vergeefs getrotst, maar snuikt den overmoed!*

Hoe rollend is dit Stukjen!

VERGENOEGDHEID.

Ja, myn Waarde, 't dierbaar leven
Werd ons niet voor ydle pyn,
Maar voor dat gevoel gegeven
Waar wy door gelukkig zyn.
De Almagt schiep ons voor zyn' zegen,
Niet voor 't knellen van de smart.
Ieder zucht, naar Hem gestegen,
Koomt zyn gunst weldadig tegen;
Dit getuigt ons eigen hart.

Zaagt gy ooit gewisser rente,
Dan zyn trouw 't heelal betaalt?
Faalt er bloesem aan de Lente,
Schoon het soms aan regen faalt?

Dort

Dort de Zomer zonder korren,
Of het Najaar zonder ooft?
En, zoo plant en grond bevroren,
Is de hoop daar meê verloren,
Die een nieuwe Lent belooft?

Alles wat wy ooit behoeven,
Heeft Gods Wysheid lang voorzien.
Wil die Wysheid ons beproeven,
Laat zyn wyze wil geſchiên!
Ja, Melière, laat ons lyden,
Maar gerust zyn in ons lot!
Laat de hoop op beter tyden
Ons vertroosten, ons verblyden,
Altyd wel te vreên met God!

Nemen we, in zyn zorg te vreden,
Lust en onlust dankbaar aan!
Storten wy geene andre beden,
Dan zyn goedheid toe kan ſtaan!
Laten wy die goedheid ſmaken
In ons ſchamel ſtukjen brood; —
In dat wederkeerig blaken
Dat Gods Eden meest volmaken;
In de panden van uw ſchoot!

Ten ſlotte voegen wy hier nog het laatſte Stukjen by:

DE LAUWRIER.

De God en Grootvorst der Poëten
Zag Peneus kind,
Terwyl ze in 't mollig gras gezeten,
Een kransjen bindt.

Hy ging haar minnelyk begroeten,
En ſprak haar aan:

Maar

Maar zy, met vleugels aan de voeten,
Zy laat hem ſtaan.

Zy vloog vooruit langs berg en dalen,
Apol haar na,
Verzekerd van haar in te halen,
Hoe ſnel zy ga.

Het Meisjen, vliedt gelyk een hinde,
En raakt geen' grond.
Apollo roept: „Myn zielsbeminde,
„Genees myn wond!"

Zy hoort, verdubbelt haast en ſchreden,
En ſpoedt al voort;
Maar vindt den weg zich afgeſneden
Door 's waters boord.

Nu koomt de vlugge God haar nader,
En, afgejaagd,
Roept zy om byſtand tot haar vader!
Die dwaze Maagd!

De Stroomgod hoort en maakt het kluchtig
Met de arme ſpruit:
Haar voetjen zoo gezwind en vluchtig,
Schiet wortels uit.

Heur armen, die ze in 't byſtand vragen
Ten hemel beurt;
Heur vlechten, in 't geweldig jagen
Den band ontſcheurd;

Die armen, en verwaaide hairen,
Zoo zacht, zoo blond,
Verandren zich in tak en bladren,
Op de eigen ſtoud.

Apol

Apol ſchiet toe en grypt ze in de armen,
Maar vat een ſtam!
Dus toont uw vader zich te erbarmen,
Onnozel lam!

Daar ſtaat zy, met een ſchors omtoogen,
En heet Lauwrier:
En nog wil zy geen gloed gedogen,
Maar kraakt in 't vier.

VII. HOOFDSTUK.

RUSLAND beſchouwd met betrekking tot I. Zyne Aardrykskundige en natuurlyke ligging, grond en luchtgeſteldheid. II. De Bevolking, verſchillende Standen zyner bewoners, geaartheid der Natie. III. Zyne Hoofdſtad St. Petersburg. *IV. De Regeering. V. Het Krygsweezen. VI Zyne finantien, inkomsten, uitgaven, Staatsſchulden. VII. De Nationaale industrie, Fabrieken, Trafieken, Koophandel. VIII. Zyne Politike belangen. Met Plaaten en Vignetten.* *Te* Haarlem, *by* Fr. Bohn, 1804. 467 *Bladz. Gr. Octavo. De Prys is f* 4-18.

Eene naauwkeurige en geloofwaardige beſchryving van *Rusland* moet, uit hoofde van het belangryk onderwerp reeds Lezers vinden, maar

maar voornamelyk zal eene beſchryving, zoo luimig en vrolyk geſchreven, als deze, welke wy hier aankondigen, van eenen Schryver, die, ſchoon zynen naam verzwygende, echter door zynen ſtyl aan het grootſte gedeelte zyner Lezeren ras bekend zal zyn, zich als goede waar door zich zelve aanpryzen, zonder daar toe eene uitgebreide aankondiging te behoeven.

De Schryver, die, op onderſcheidene tyden, tien jaren in *Rusland* geſleten heeft, en in ſtaat geweest is, goede berichten van alles in te zamelen, geeft ons onpartydig verſlag van het gene hy aangaande dit uitgeſtrekte ryk heeft opgemerkt; in VIII Boeken. In het eerſte Boek wordt *Rusland* Aardryks- en Natuurkundig beſchouwd; het tweede handelt van de Bevolking van *Rusland*, en wat daar verder toe behoort. Het derde geeft een tafereel van de Hoofdſtad *St. Petersburg*. Het vierde beſchryft de Regering. Het vyfde het Krygswezen. Het zesde ſpreekt van de Finantien. Het zevende van de Ruſſiſche waren, nationale induſtrie, Fabrieken, Trafieken, Koophandel; en het agtſte van de Politieke belangen van *Rusland*.

Om aan onze Lezers een denkbeeld te geven, van de wyze van uitvoering, en van den onderhoudenden ſchryfſtyl, welke in dit Werk heerscht, zullen wy iet overnemen, het welk betrekking heeft tot den ſtaat der Geleerdheid in *Rusland*, waarvan wy *Bladz.* 231 het volgende lezen:

„Wat de apotheken zyn voor de praktikaale geneeskunde, dat zyn de boekwinkels voor de geleerdheid. Toen ik voor 30 jaaren aanlandde in dit Ryk, was WEITBRECHT de eenige boekverkoper in de hoofdſtad; in *Moskou* was er één, wiens neering kwynde; en in waarheid, voor 30 jaaren ſtond iemand, die voor de boeknegotie na dit Land reisde, gelyk met iemand, die een hoedenſtoffeerders- of kappers winkel wilde oprichten, onder de

Mu-

Muſulmans, wier kaalgeſchoren hoofden bedekt worden met een tulband."

„ De reſidentie des Monarchs of des Keizers is hier en overal die van verdienſten en talenten, om dat deze en de grooten best in staat zyn die te beloonen, zonder welke aanmoedigingen, verdienſten en talenten kwynen. Het geen ik ga zeggen over den staat der geleerdheid in deze zal ik eenig denkbeeld kunnen geven van dien in het geheele Land."

„ Ik heb een Schryver voor my, die over myn tegenwoordig onderwerp, zich verooflooft een zwier van wind en grootſpraak van de hoofdſtad en nog meer van *Moskou*; even als of de menſchen zich in het zweet arbeidden, om elkander in de loopbaan der geleerdheid de loef afteſteken — even als of wetenſchappen de onderwerpen waren, waarmede men zich in gezelſchappen bezig houdt. — even als of *St. Petersburg* en *Moskou* in dit vak konden wedyveren met *Parys* en *London*. Hy ſpreekt van de *meenigte* Schryvers van groot aanzien, die onze hoogachting verdienen, en die de twee eerſte ſteden hebben voortgebragt; daar in waarheid het getal der zulken, die met eigen waar voor den dag komen, en zulke waar, welke de proef van keurmeesters mogt uitſtaan, onbegrypelyk klein is; daar de weinigen, die zich bezig houden, zich bezig houden met vertalen. Hy ſpreekt van den grooten nayver, die in vele Gouvernementen onder de beambten heerscht, om de eerſte te zyn in de geleerdheid. In waarheid, ik heb vele Gouvernementen gezien, en niet gezien, dat die elders zoo algemeene lust of waan om iets te willen zyn in de geleerdheid, de heerſchende paſſie is der *Muscovieten*. Ik lees by dien man: „ overal ontwaakt, onder de wyze en zagte regeering van CATHARINA II. de liefde tot weetenſchappen en kunſten, de ſmaak voor een fyner en geestiger genot van het leven. Men ont-

moet

moet boeken gedrukt aan oorden, die men voorheen nimmer hoorde noemen. Nog onlangs ontving de Keizerlyke Akademie het eerſte ſtuk van een maandwerk uit *Irkutski*; binnen kort zal zy er misſchien een uit *Kamſchatka* bekomen." Myn vader! welk eene grootſpraak. Zoo iemand, al was hy ook nog zoo handig, in *St. Petersburg* een maandwerk ondernam, met oogmerk, om er dagelyks brood mede te winnen; in waarheid, dat brood zou wel ſchraal zyn! Oordeel dan, hoe dit gaan zou te *Irkutski*, eene ſtad, nader aan *China* dan aan *Europa*. Hoe vele Lezers voor dit maandwerk telt die ſtad?"

Vervolgends geſproken hebbende van de Keizerlyke Akademie der Weteníchappen te *St. Petersburg*, vervolgt de Schryver Bladz. 251.

„En gy, *o St. Petersburg*! ſchoon onder de ſteden van *Europa* eene der jongſten, ſchaamt u niet, laat het hoofd niet hangen, omdat gy maar éene openbaare bibliotheek hebt; er zyn veel ouder of ryker ſteden, die ze niet hebben, of die ze fluiten. — Men heeft het gedrag der *Franſchen* veroordeeld, als zy uit de gewesten, waar in zy hunne zegevierende wapenen bragten, mede namen het geen hun aanſtond, doorgaans het beste. De tyd zal deze wonde doen vergroeijen; want wie zal huiden ten dage denken, om PETER I. te laaken, als hy de gelegenheid te baat neemt, om in *Courland* oorlogende, eene boekery, die hem daar voor de boeg komt, van 2,500 deelen, na zyne reſidentie te ſlepen. Zedert is dezelve door nieuwe aanwinſten in *Holland* ſterk vermeerderd, beſtaande zy nu uit 30,000 werken, makende over de 60,000 deelen, die tweemaal 's weeks voor het publiek open ſtaan. Maar het is hier ook wel, dat het Franſche ſpreekwoord bewaarheid wordt: „*on n'estime pas ce qu'on trouve à la porte.*" Ik zal hier myne Lezers om geene verſchoning vra-

vragen, dat ik hen niet omvoere door de vertrekken, om hen de tytels der boeken te doen opmerken; veel eer mogt ik, dunkt my, dit doen, zoo ik zulks van zins was. De nieuwsgierigen wyze ik na de werken van de Bibliothekaris BACMEISTER. Alleen zal ik dit er van zeggen over het algemeen, dat in deze verzameling geen hoofddoelwit te beſpeuren is, daar dezelve een kind is der toevalligheid. Oude handſchriften, oude uitgaven zyn, ſchoon zy meer curieus, dan nuttig zyn, elders de cieraden der openbare boekeryen. De zulken zou men hier kunnen zoeken en niet vinden. De merkwaardigheden, die men er vinden zou, zyn drie. I. Een dankgebed aan God, voor de overwinning over de *Zweeden* by *Pultawa*, geſchreven met de eigen hand van den Czaar, benevens een Zee-Woordenboek van denzelfden maker. II. De inſtructien voor een Wetboek, deels in het *Fransch*, deels in het *Ruſſisch* geſchreven, met de eige hand van CATHARINA II. hier en daar doorgehaald, doorgaans vluchtig weggeſchreven. Men bewaart dit handſchrift in een klein verguld kastje. Indien deze inſtructie in het vervaardigen van goede wetten voor *Rusland* gevolgd ware, ik zoude gaarne byval geven aan den godvruchtigen eerbied, waar mede men dit heiligdom aanziet. Nu komt my die een weinig overbodig voor. III. Een eigendom, dat deze bibliotheek by uitſluiting bezit, is een verzameling van *Mongolſche* handſchriften. Uitgenomen de *Mongolers* zyn er maar zeer enkelen, die ze kunnen verſtaan. De goede Czaar PETER I. zond er eenige vellen van aan den Abt en *Academicien* BIGNON. De *Franſchen* zyn in hunne vertalingen niet zeer bezet van geweten, en niet ſchroomachtig, om hunne oorſpronglyke Schryvers gruwelyk te mishandelen, wanneer het te doen is in taalen, die niet een iegelyk verſtaan. Voornoem-

de Abt had de zedigheid by het zenden zyner overzettinge te bekennen, dat hy het oorſpronkelyke niet overal ſtipt gevolgd had. Daar na bleek het, dat de vertaling niets gemeens had met het oorſpronkelyke."

„ Wie weet welk een ſchat van wysheid en waarheid er in die handſchriften, verborgen ligt. Er is in alles geen onrustiger, geen bemoeiachtiger volk dan het *Europeeſche*. De Keizerlyke Akademie zond voor eenige jaaren iemand na de Landſchappen der *Mongolers*, om hunne taal te leeren. Denkelyk was er dan kans gekomen, om te vernemen wat er in die handſchriften verholen ligt; ware het niet geweest, dat deze *Emisſaris* na een geruimen tyd, onder deze menſchen geleefd te hebben, in hunne levenswyze zoo groot behagen vondt, dat hy niet verkiest t'huiswaarts te keeren, of ten minſte er zyn beſtendig verblyf te komen houden."

„ Vergun my, myne Vrienden! dat ik nog by die *Mongolſche* handſchriften voege een *klein* hoopje, (men doet de dingen hier zoo wat in het groot,) van twee duizend acht honderd boeken, in de *Chineeſche* taal, welke men overnam van een miſſionaris in *Pekin*. Voorheen had *Rusland* een afgezant in die ſtad, en dreef een voordeeligen koophandel met *China*, werwaards het caravanen zond uit *Moskou*. tot in die Hoofdſtad. De ſmouerigheid bedierf denzelven. Reeds langen tyd gaan de caravanen niet verder dan tot de Grenzen. Alzoo zyn de *Ruſſen* niet geheel onbekend met de taal hunner buuren, de *Chineezen*. Zy bezitten zelfs eenige overzettingen uit het *Chinees*."

„ De boeken in de *Ruſſiſche* taal zyn afgezonderd van de anderen. Hun getal ſtygt niet boven de 3,000. Waar mede het in die taal ophoudt. Meest alle dezelve zyn overzettingen. Het zyn de dichtkunst en fraaije letteren, waarin de *Ruſſiſche*

ſiſche Natie het beste oorſpronkelyke geleverd hebben. Lomonossow en Suwarokow zyn, ook buiten dit Ryk, bekend als mannen van verdienſte in de poezy. Wy laten hier volgen twee ſtalen van de Dichtkunst der *Muscovieten*; maar gelooft niet, Lezers! dat wy die uit het oorſpronkelyke hebben overgenomen. Zoo verre hebben wy het nimmer in die taal gebragt.

De Grootheid des Scheppers.

Ode.

„De Hemel opent zich; myne gedachten nemen eene vlucht,
Dringen in de verte, verliezen zich,
Zonder een einde te kunnen vinden,
En, door de duisternisſe terug gedreven,
Dwalen zy met verwarringe neder;
En prysen den wyzen Schepper.

Daar is eene menigte van brandende lichten,
Lichtende kunne waereld-globen,
En myriaden van groote klompen.
Gy, Heere! regeert eenwiglyk.
En de eindeloone ruimte
Is de grenspaal van Uw Ryk.

Even als een vertoornde wervelwind aankomt,
Om de lucht te beroeren,
Het zand opheft, het ſtof in de hoogte werpt,
Zoo verward zyn thans myne gedachten;
De voor my ontdekte Schepping
Getuigt, dat zy geen einde heeft.

Ik ſtapel de eene waereld op de andere
En brenge millioenen
Derzelven voor mynen ontroerden geest.

Nog eens ſtapel ik weder op de andere
Nog en nog meer millioenen,
Het is niet meer dan een zandkorrel by het Heelal."

„ En nu uit een ander min ernſtig vaatje getapt:

ENONA.

EEN HERDERS-ZANG.

„ *Alpheſibeus minde de ſchoone Enona.*
De Herderin, door deze liefde aangedaan
Mint hem niet min dan hy haar,
Zoo veel mogelyk en boven alles.
Met vertedering laat zy haar oog vallen op den Herder,
En ſchertst en ſpeelt met hem den gantſchen dag.
Zorgvuldig om hem te behagen ciert zy haare ſchoonheid,
Ciert zy met bloemen haar boezem en haar hoofd.
Laurier- en Myrtenbladen
Plukt zy weeklyks by honderden om zich op te ſchikken.
Alpheſibeus kust haar niet zeldzaam,
En hoopt nog meer dan dat te krygen,
Want als hy haar ook eens omarmt,
Bekyft zy hem daarom toch niet.
Maar als Alpheſibeus ondernemender wordt,
Krygt zy er verdriet in.

Het Meisje ſtoot de hand van haar Minnaar terug,
En doet hem, midden onder het vergenoegen,
hartzeer aan.
Even zoo wordt op een helderen dag, door een
zwarm van donkere wolken,
De lichtſtraal, die uit de zonne afdaalt, voor
ons oog verborgen,
Als eene ſterke hitte de dalen verwarmt,
En de duiſternis uit de wolken ſtroomen over hen
uitgiet.

Maar

Maar zulk een tegenweer geschiedde niet altoos;
Zomtyds is zy min wederbarstig.
Dan in de oogenblikken, waar in zy toegeeft,
Is de schuwgeworden Herder nog altoos moedeloos,
En vermindert den gloed der Herderinne,
Op het oogenblik, als de liefde haar alles zou doen toelaten.
Om zyne ingetogenheids wille vliedt het vergenoegen heen,
En nu vermeerdert zyn smachten.
Van hart en ziel aanbidder der schoonheid,
Mint hy de voetstappen, die zy betreden heeft;
Die voetstappen schynen hem ten Olympus te voeren,
De bronnen van het paradys schynen hem te zyn, waar zy haare voeten waschte,
Oneindig zoeter zyn de beziën, die zy plukt,
Oneindig zuiverer is het water, dat hy met haar drinkt.
Het is niet de Herdershond in het algemeen, die de voorkeuze heeft,
Maar het is de hond, die Enona streelt.
Nergens, denkt hy, zyn zoo schoone gezichten,
En zyne liefde gaat alle paalen te boven.
Niet iedereen werd zoo net en diep getroffen door Amors pyl.
Altoos schiet hy, doch zelden maakt hy diepe wonden.
Eens speelde hy in een der zomersche dagen,
De Herderin verschool zich; ook speelde zy.

De Herder ontmoet de schoone Enona:
Hem ziende, zonder dat het iemand zag, wordt de Herderin rood.
Hy vond haar tusschen linden met breede takken,
Hy vond haar, en kleefde zich aan haar als een klits.

Enone, het is waar, sprak niets teederlyks tot hem;
Maar zy verbood hem ook niets.
Alzoo werd hy stouter, ontgloeide —
Een nachtegaal zong op een tak zyn zegenpraal.
Maar de Schaapherder hoorde dezen stemme niet;
Zyn vermaak was toenmaals niet het zingen."

Nog dit van de Regeering in *Rusland*, Bladz. 288. „ Wanneer men nu al het gezegde, betreklyk tot de macht des *Russischen* Keizers, in algemeenen overslag neemt, zal niemand met reden hem van partydigheid mogen beschuldigen, die de regeringsvorm van dit land voor despotiek, eigendunkelyk of willekeurig verklaart. Het doet er niets aan of af, dat de Vorsten, die *Rusland* beheerschten, te zagt van aart, te teder van geweten zyn geweest, om zich wreede geweldenaryen te veroorloven. Indien het *Moscovisch* menschdom tot zyn ongeluk, (dat de goede Hemel verhoede!) eens onder de heerschappy kwam van een, in goed nederduitsch, tyran, bekend met de uitgestrektheid van zyn gezag, als dan zoude het blyken, of deze regering despotiek is. Ja zelfs, om zich hier van te overtuigen, is het niet eens nodig, dat zulk een geval daargesteld zy. Onderstel, het valt den beheerscher, alleen raadplegende met zyne grillen, in, den Sultan, den Koning van *Zweeden*, of van *Pruisen* te bepotigen; hy behoeft soldaten, hy schryft eene secretaringe uit, neemt een jonggetrouwden boer, woonachtig op de grenzen van *China*, van zyn vader, vrouw, kinderen en bekenden, en laat hem op de oevers van de Zwarte- of Oost-Zee vechten en zich dood vechten, of staan voor eene zaak, waar in hy voor geen penning belangen is. Waar dergelyke gebruiken stand grypen, kan men zeggen, dat daar de eigendom, de eer, het leve

in

in veiligheid zyn? My dunkt, zoo dit geen despotismus genaamd moet worden, men dat woord uit alle taalen kan uitvegen. Ik voor my houde de zulken, die er zoo wat om heen praten, en dezen ſtaat van zaken zoeken te bewimpelen, of voor laffe vlyers, of voor domoren, of voor menſchen, ſtekeblind van vooringenomenheid. In alle Landen, waar het gezag des Souvereins aan geene banden ligt, dan aan die van zyne braafheid, is de regering, men mag zeggen wat men wil, eigendunkelyk."

„Offchoon," zegt hy Bladz. 336. „de regering in dit Ryk despotiek of willekeurig zy, wat men ook moge in het werk ſtellen, om zulks te bewimpelen, moet men daar uit niet afleiden, dat hier alles willekeurig toegaat; integendeel er zyn hier Wetten voorhanden, die den rechters ten richtſnoer ſtrekken, in hunne uitwyzingen; in tegendeel zyn hier te veel wetten, waaruit natuurlyk en verwarringen en verdraajjingen geboren worden. Om niet te vallen in de duisternisſe der oudheid, wil ik alleen ſpreken van het wet-boek van den Czaar A. MICHAILOWITS. Zyne *Kloſchenye*, bevattende een nieuw ſtelzel van wetten, voor het geen in *Rusland* dagelyks kan voorvallen, is een boek *in quarto* van eene tamelyke dikte. Men mag de wetboeken vergelyken by de Oude Brug, waar aan altoos wat te lappen valt, of by de woordenboeken, die nooit compleet zyn, alhoewel zy voor zoodanig verkogt worden. PETER I. bragt zeer veele wetten en reglementen in wezen, maar niemand arbeidde daar aan met meer yver, dan de onlangs geſtorven CATHARINA II. Haare nieuwe inrichting tot de organiſatie der gouvernementen, de genade-brief ten voordeele van den Adel, de nieuwe reglementen voor de Politie, ſtrekken daar van ten bewyze."

Het Werk is voorts verſierd met twee uitmuntende

tende Kunstplaten, verbeeldende I. de Winter- en II. de Zomer-vermaken der St. Petersburgers. En voor en achter elk Boek en Hoofdafdeelingen zyn keurig uitgewerkte houtsneden Vignetten, welke betrekking hebben tot deze of gene byzonderheden van *Rusland*, welke daarin verbeeld worden; en die door den Schryver zelven achter het Werk worden verklaard: van de eene en andere zegt hy *Bladz.* 467.

„ Het teken-werk der Vignetten is door den bekwamen Heer Fock, naar echte schetzen gemaakt; zoo dat de Lezer er gerust op kan wezen, dat de dingen waarlyk zoo zyn. Dat der beide uitslaande Plaaten is, door dezelfde hand, gemaakt, naar de opgave des Schryvers, stellende de zaken voor, zoo als hy die met beide zyne oogen honderd maalen gezien heeft. Maar bewonder met my, beste Lezer! de schoonheid der gravure, het werk van den Heer Marcus, een waardig Leerling van den kunstryken Heer Vinkeles, die zynen Meester groote eere aandoet. In waarheid, ik heb wel eens by Buffa of Maaskamp Prenten staan te begapen, die in fraaiheid er geen handwater by hadden. De houtsneden zyn van myn Vriend, den Heer Oortman."

LETTER-NIEUWS.

Cornel en van Baalen, Drukkers en Boekverkoopers te *Rotterdam*, geven uit en hebben alom verzonden. *Het 3e Stuk der Vertogen, over het ware geschiedkundig oogpunt waar uit het laatste Lyden van J. C. beschouwd moet worden: opgehelderd uit het vorig gedeelte der Euangelische verhalen.* Met eene aanpryzende Voorrede van Th. Hooc, Pred. te *Rotterdam*, met welk derde Stuk het eerste Deel dezes Werks compleet is. Onder meer andere belangryke

on-

onderwerpen ontmoet men hier, gewigtige aanmerkingen over het verband van verſcheiden hoofdſtukken uit het Euangelie van Joannes; aanwyzing dat Nicodemus geen medelid van den Raad geweest is, en dat zyn komen tot Jeſus des nachts hem geenszins verdacht kan maken van menſchenvrees. — Verder, onderzoek aangaande Gamaliël. — Behandeling van den Text, Hand. XXII: v. 3. en verſcheiden andere merkwaardige byzonderheden meer.

Te *Amſterdam*, by Joh. van der Hey, wordt uitgegeeven, *Geſprekken en Overdenkingen over de opſtanding van onzen Heere Jeſus Christus*, door WILHELM LEENDERT KRIEGER, Predikant in *'s Hage*, van des Autheurs, andere Werken over het *Lyden*, *Geboorte*, *Hemelvaart*, als mede over het *Pinkſterfeest*, zyn mede nog eenige Exemplaaren te bekoomen.

Redevoering, uitgeſproken ter gelegenheid van de bevestiging der Leden van de Kerkenraad der Hervormde Conſiſtoriale Kerk te *Axel*, door den onder Prefect BAZENERYE aldaar; om deszelfs aanmerkelyken inhoud gedrukt en te bekomen, by den Boekverkoper J. A. Swalm, te *Amſterdam*, a 2 ſtuiv. — By denzelven is nog uitgegeven: *Onderzoek* na de oogmerken, welke God, door het laaten te boek ſtellen der Lydensgeſchiedenis van den Heiland heeft zoeken te bereiken, en over de oogmerken, waar mede, en de wys, hoe dezelve door elken Christen moet overwogen worden. — Iets ter voorbereiding myner medechristenen voor de viering der Lydensweeken, door J. L. WOLTERBEEK, Predikant te *Amſterdam*, de prys is 11 ſtuiv. — *Leerrede by den aanvang der XIX Eeuw*, uitgeſproken 1 January 1801. over Pſalm 145. 13. door J. RYSDYK TAKENS, laatst Predikant te *Amſterdam*, 6 ſtuiv.

By A. Blusſé en Zoon, te *Dordrecht*, en hunne Correſpondenten in de Republiek, word *gratis* uitgegeven: Bericht van Inteekening, op eene uitgaave der *Nieuwe Zangwyzen van de Cantiques, by de Walſche Kerken in ons Vaderland in gebruik, voor het Orgel, Piano-Forte en Clavecimbaal gecomponeerd* door JACOB TOURS, Organist in de Groote Kerk te *Rotterdam*. NB. Door den langdurigen Winter hebben deze Berichten niet tydig genoeg alomme kunnen aankomen. De uitgevers hebben daarom den Intekentyd tot ultimo April verlengd. De prys zal voor de Intekenaars maar zyn *f* 3-10 doch die niet Intekenen zullen het Werk niet

minder dan tot *f* 8-0 bekomen kunnen. De Lyst der Intekenaars zal voor het Werk geplaatst worden.

BERICHT.

Door Gecommitteerden van *Nederlandsch Zendelinge-Genootschap* tot het uitgeven van kleine Stukjens, de Wel Eerw. Heeren JORISSEN, RUTGERS, VAN EYK en VAN DER MEULEN, wordt heden uitgegeven by Cornel en van Baalen, Drukkers van gem: *Genootschap* te *Rotterdam*.

I. *Evangelische herinnering voor Kranken*, à 2 stuiv.

II. *Over het Kerkgaan*, om dat met vermaak te doen en tot Nut van te hebben, 1½ stuiv.

III. *Over het doen van Belydenis*, 1½ stuiv.

IV. *Een woord voor menschen welke niet kunnen te Kerk gaan*, 1 stuiv.

V. *Ons Christendom beschaamd door Heidenen*, zynde een verhaal van Ds. KICHERER, nevens de *Belydenis der Hottentotten*, welke onlangs in *Holland* en *Engeland* gewoest zyn, à 2 stuiv.

VI. *Evangelische herinneringen en Bemoediging voor Bedroefden*, à 3 stuiv.

Behalven deze door 't Genootschap uitgegevene Stukjes is by gemelde Drukkers mede van de Pers gekomen:

I. *Het Waar Geluk*, geschetst in drie Dorpsgesprekken. Een Volksboekje, door Ds. R. HILL, à 3 stuiv.

II. *De Noodzaaklykheid der kennis van onzen Heer JEZUS CHRISTUS*, à 2 stuiv.

III. *Het Geluk van God tot zyn Vriend te hebben in tegenspoed*, of Gelukwenschen van *Vrouw Wilkens*, à 3 stuiv.

NB. Alle deze ter opwekking van Godsdienstig gevoel onder de lagere volksclasse dienende Werkjes, zyn tot de voorhanden extra geringe pryzen gesteld, om daar door te meer gelegenheid te geven dat dezelve in getallen worden omboden om aan behoeftigen te kunnen worden uitgedeeld, waar van men veel goeds mag verwagten, gelyk wy reeds dagelyks ondervinden het uitgebreid nut van deze kleine maar tot het hovengemeld oogmerk zoo uitstekend dienstige Werkjes, waarom alle verdere aanpryzing derzelven geheel onnodig is.

Te *Amsterdam*, by Joh. van der Hey, is heden van de Pers gekomen, en zoo veel mogelyk, alom verzonden: *Eene gemaklyke Inleiding voor Nederlanders, om in korten tyd Engelsch te leeren spreken*, groot 12vo., de prys is 18 stuiv. Allen, die de Engelsche taal leeren, ondervinden dat het moei-

moeilyke of de grootſte zwarigheid, die zy daarin ontmoeten, is de uitſpraak derzelve. Om nu deze zwarigheid zoo veel mogelyk wegtenemen, en den Leerling in ſtaat te ſtellen, zich zonder mondelyk onderrigt van eenen Onderwyzer in de uitſpraak te oeffenen, was het oogmerk van den Schryver van het bovengemelde Werkje, waarin die uitſpraak, door middel van klanken, gevormd door Nederduitſche letters, zoo naauwkeurig als mogelyk is, uitgedrukt worden, en waarin men tevens, door middel van toonteekens, aanduid, waar de klemtoon of drukking op de woorden valt. Voorts bevat dit kleine Werkjen alle de grondregels der taal, welke daarin beknopt behandeld zyn en eene volkomene en gemaklyke verhandeling bevatten, over het vergelyken der toevoegelyke naamwoorden en het vervoegen der werkwoorden, zoo wel der geregelden als ongeregelden, met eene Alphabetiſche Lyſt der ongeregelde werkwoorden, met derzelver onvolmaakte tyden en voorledene deelwoorden; iets, dat men in kostbarere en grootere Werken over deze taal te vergeefsch zoeken zou, en waardoor dit Werkje voor een ieder, die deze taal begeert te leeren en goed te ſpreken, zeer belangryk wordt, vooral daar er, niettegenſtaande een meenigte Werken over de Engelſche taal, aan een zoodanig Werk, geſchikt om de Engelſche taal wel te leeren ſpreken, tot heden een wezenlyk gebrek was.

De Boekverkoper L. Groenewoud, te *Amſterdam*, in de Haringpakkery, geeft uit:

De merkwaardige Levensgeſchiedenis van FREDRIK VRYHEER VAN DER TRENCK, dit Werk kan niet dan met veel verwondering gelezen worden. Een man, die door de intrigues der hoven en vuile roofzugt der hovelingen, om zyn groote rykdommen zyn leven 10 jaren *te Maagdenburg* met ketens van 68 ponden aan handen en voeten geklonken, de alderzwaarſte folteringen, die alleen by Turken en barbaaren plaats vind heeft moeten ondergaan; een 40 jarige omzwerving heeft den held als een kaatsbal geſlingerd en zich in veel verſchillende gedaanten doen voorkomen, dat den nieuwsgierigen Lezer in de leerzaamſte befriegelingen uitlokt, de altoos verſchillende gebeurtenisſen als allerzeldzaamſte lotgevallen heeft 's mans leven zoo berugt gemaakt, dat het in niet minder dan negen talen is gedrukt. Om dit uitmuntend Werk, dat voor een van de beſte Leesboeken gehouden wordt, voor een ieder verkrygbaar te maken, zullen de vier Deelen met extra fraaije kopere plaaten voor *f* 6l— in plaats van *f* 9-10 het vierde Deel apart à *f* 1-10 doch volſtrekt niet langer dan tot ultimo April 1805. worden afgeleverd.

BERIGT

BERIGT VAN DIRECTEUREN DER LEYDSCHE SCHILDER- EN TEEKEN-AKADEMIE, ONDER DE ZINSPREUK: *ARS AEMULA NATURAE.*

Gebrek aan noodige aanmoediging doet de Kunst kwynen. De genie des Kunstenaars moet opgewekt worden door de toejuiching, de beloning, de goedkeuring zyner tydgenoten. De eere, die het welgeplaatſte hart ſtreelt, verwekt den lust om iets grootsch te ſcheppen. Het vertrouwen op billyke beoordeeling en verdiende bewondering geeft vryheid en leven, ſtoutheid en uitdrukking aan het kunstvermogen, dat anders neerſlagtig of verontwaardigd zyn vuur onderdrukt, en den verbasterden ſmaak zyner landgenoten veracht en betreurt.

Deze denkbeelden kwamen aan Beſtuurders der Leydſche Schilder-Akademie meermalen voor de ware oorzaak aan te duiden der veragtering van de beeldende kunſten in ons Vaderland, waar dezelve weleer zoo heerlyk bloeiden. Bezield met eerbied voor de Kunst, vervuld met die geestdrift, welke Nederlanders gevoelen op het denkbeeld van den roem des Vaderlands te zien herleven, beſloten zy eene poging te doen om den moed der Kunſtenaren te doen aanwakkeren. Zy ſloegen het oog op het aantal verdienſtelyke Meesters, op welke de Nederlandſche School zich nog verheft. Zy hadden voor zich het edel voorbeeld van het Kunstgenootſchap te *Weymar*, waar, in 1801, op eene moeijelyke hiſtoriſche opgave, vyftien Prysſtukken ontvangen wierden. Zy kwamen de geringheid van den prys, dien de kas hunner pas weder ontlokene Maatſchappy gedoogde uit te loven, belangloos te gemoet. Een onderwerp, belang-

langryk door zyne nieuwheid, door het aandoenelyke der handeling, door de kenbare schoonheid der vereischte figuren, in alle opzigten, caracteristiek, edel en grootsch, werd uitgevonden; de vereischten der prysstukken duidelyk beschreven, en den Kunstenaar de weg gewezen, zoo ver als doenlyk was, zonder zynen genie in den vryen loop te belemmeren; men scheen reden te hebben zich met eenen voortreffelyken uitslag te kunnen vlyen."

Weinige maanden daar na stelde onze voortreffelyke Landgenoot, de Heer J. MEERMAN, Bestuurders der Leydsche Schilder-Akademie in staat, om eene andere opgave, van eenen nog verheveneren aard en uitgestrekter omvang te doen. De Nederlandsche Kunstenaars werden uitgenodigd om Teekeningen te vervaardigen voor KLOPSTOCK's *Messias*, en dus in 't spoor te treden van eenen FÜGER, wiens uitmuntend werk de prachtige uitgave van het oorspronklyke versiert.

En welk is het gevolg dezer twee prysopgaven geweest? — Kunstminnende Nederlanders! het is onze taak U de waarheid te zeggen, wat het ons hart ook kosten moge. Met den eereprys in de hand, en met den warmsten lust om dien te geven, hebben wy ons genoodzaakt gevonden denzelven, ten minsten gedeeltelyk, neder te leggen. Wy zullen U, zoo veel mogelyk, in staat stellen, om ons oordeel te billyken.

Op de prysopgave van *Alexander* en *Lysimachus* zyn vier Stukken ingekomen. Want eene teekening door eenen der Leden van verdiensten onzer Maatschappy vervaardigd en aan dezelve verëerd, mogt niet tot de prys mededingen, en drie boetseersels, van een en dezelfde hand vervaardigd, de opgave in drie verschillende tydpunten voorstellende, waren te zeer beneden alle denk

beeld

beeld van Kunst, om in eenige aanmerking te komen.

Het eerſte Stuk, verzeld van een billet, bereekend met de Spreuk: *ter beſtryding van ſlaaffche navolging* en eene bygevoegde verklaring van dit devies, is met olieverw op paneel geſchilderd. — Men ziet, *Lyſimachus*, ter regter zyde, op eene kleine hoogte neergezeten, en *Alexander* agter hem half geknield, hem een hoofdcierſel, zynde een band met goud en paerlen bezet, om het hoofd willende binden. Ter linker zyde ſtaat een paard aan den ſtam van eenen boom gebonden, die een palm ſchynt te moeten voorſtellen, althans die in eene woestyn niet kan groeijen. Doch wy laten deze fout aan hare plaats. Wy ſpreken niet eens van de verwaarlozing der perſpectief, van de zwakheid in teekening en omtrek, van de gemeene penceelsbehandeling, van de hardheid en bontheid van het coloriet, vooral in de lucht, van de onevenredigheid van het hoofd des paards tot het overige ligchaam, van de onmogelykheid om te begrypen waar het hoofdcierſel van *Alexander* hebbe kunnen zitten, daar zyn hoofd met een opgeſchikten helm bedekt is, — Al was er in alle deze opzichten niets op het ſchilderſtuk aantemerken, zoo zoude toch het volſtrekt gemis van uitdrukking het zelve den prys onwaardig maken. Hoe is het mogelyk, dat de Schilder het Programma met eenige aandacht gelezen heeft, en zulk eene groepeering heeft kunnen verkiezen? Wie ziet hier in *Alexander* de drift des Koninglyken Jongelings, die zynen Vriend ter hulpe ſnelt? Waar is hier het minſte ſpoor van eenen edelen ſtryd der hartstochten? Alles is hier traagheid en rust, den aanſchouwer verveelende rust. Het paard ſchynt met gemak aan den boom gebonden. De Koning heeft de houding van eenen voorzigtigen Wondarts, en *Lyſimachus* van eenen man, die eene

ope-

operatie ondergaat, en voor de pyn beſchroomd is.... — Waarlyk, 't was eene zeer overtollige bezorgdheid, die dezen Meester bewoog, om te verzoeken, dat hem, byaldien hy niet bekroond mogt worden, zyn verzegeld billet zou te rug gezonden worden, *om nieuwsgierigheid voor te komen.* Niemand zal verlangen zynen naam te weten.

Het tweede Stuk, insgelyks met olieverw op doek geſchilderd, met de Zinſpreuk: *In magnis voluisſe ſat est*, was verzeld van eene Verhandeling, waar in de Schilder rekenſchap geeft van zyne onderzoekingen, en de leiding zyner gedachten, om het opgegeven voorwerp uit te drukken; een geſchrift dat, te midden van veel onnodige en gebrekkige geleerdheid, een lofwaardigen yver en werkzaamheid bewyst. Ook komt dezen Schilder de lof toe van het allerbest den geest van het onderwerp gevat te hebben. Hier ontdekt men ten minſten vuur en beweging. *Alexander* ſnelt *Lyſimachus* te gemoet. Zyn gelaat drukt angſtig en droevig ongeduld uit. In 't gaan rukt hy den Koninglyken band van 't hoofd. In *Lyſimachus* die op éene knie ligt en met de linkerhand de borst rakende de rechterhand uitſtrekt, om de eere die hem ſtaat aangedaan te worden van zich af te wyzen, kan men duidelyk ontwaar worden, dat de Schilder de hartstochten in 't Programma opgegeven, heeft *willen* uitdrukken. — Maar hoe veel verſchilt het de vereischten van een Kunſtſtuk ter voldoening aan eene opgave, te gevoelen, en die vereischten door de kunst daar te ſtellen! Het onderwerp was voor het kunstvermogen des Meesters te hoog, en hier door is het ſtuk byna een *caricatuur* geworden. Zyn vak ſchynt meer het landſchap dan de historie te zyn. Althans alles wat tot het landſchap behoort, 't welk veel te fraai en te opgeſchikt is voor eene zandwoestyn, is vry keurig uitgevoerd. De geheele behandeling is uitvoe-

voerig, en draagt blyken van zorg en van een niet ongeoefend penseel. Het algemeen effect heeft iets pragtigs, en het coloriet iets bevalligs. Ligt en bruin zyn redelyk wel aangebragt. Maar de teekening is ten uitersten zwak en vol feilen. Men behoeft maar een vlugtig oog te slaan op het paard, en den grooten kop met den romp, de korte beenen, en het lage agterdeel te vergelyken, om zich te overtuigen hoe ver de misteekening kan gaan. De omtrek der beide beelden is vol fouten, voornl is die van *Lysimachus*, wiens houding eer eenen verliefden herder, dan eenen forschen krygsman aanduidt, ongelukkig uitgevallen. De Kunstenaar schynt zyne bedoelde zinspreuk te veel naar de letter op te vatten. Zyn wil is by uitstek goed geweest, en zeer lofwaardig, maar hier wierden ten minsten eenige krachten vereischt, die hem ontbraken.

Het derde Stuk is eene met sapverwen op teeken-papier gewerkte teekening van de grootste soort. De bygevoegde Spreuk: *door uwe kunstliefde aangespoord dinge ik mede*, schynt de zedigheid van den Maker aan te duiden, die denkelyk geen Kunstenaar van professie is. 't Zoude daarom mogelyk onbescheiden zyn, onze gedagten over zyn werk breedvoerig te zeggen, en wy geloven hem eenen dienst te doen, met hem aan te raden van zich, by voorraad, van het teekenen, in het historische vak, te onthouden.

Het vierde Stuk is eene teekening, met Oost-Indische inkt op wit teeken-papier gewasschen. De Zinspreuk: *wie wenscht zich den roem van Alexander niet*; doet het hart van den Meester eere aan, en zyn werk vereert hem niet minder. Zyne teekening is meesteragtig en konstig; zy draagt overvloedige blyken van voortreffelyk kunstvermogen, en indien hy even gelukkig geweest ware in het vatten van den geest der opgave

ve en de uitdrukking der handeling, als hy zich groot vertoont in de bewerking, zonde hy buiten twyfel een meesterstuk geleverd hebben, aan het welk Beoordeelaars met verrukking den gehelen prys zouden hebben toegewezen. De eerste beschouwing overtuigt reeds den Kunstregter, dat de Teekenaar de kragten bezit, die het hooge vak der Historie vereischt, maar ook tevens, dat zyn genie dienaal niet gelukkig is geweest. — *Lysimachus* zit ter linkerzyde op een stuk van een neêrgestort gebouw; ter regterzyde, een weinig meer uit den agtergrond, komt *Alexander* naar hem toe, met beide handen het hoofdoierfel, 't welk ook hier als een lint met een cieraad wordt voorgesteld, opgeheven voor zich dragende. Het paard staat agter deze groep, en verheft het edel hoofd, schuimend met den mond, en snuivende, zonder krachteloos te zyn, volkomen volgens de opgave van 't Programma. Zelfs is het hoofd van 't paard byzonder fraai. Het landschap is uitstekend wel getroffen, en de groep van krydenden en vlugtenden in 't verschiet, schoon mogelyk wat te digt, is meesterachtig. De draperie is onverbeterlyk in smaak en plooijing, het Costuum is ryk zonder opgeschikt te zyn, en verraadt kennis van het antieke. Licht en bruin zyn op eene treffende wyze verdeeld, en het geheel is uitnemend zuiver en kunstig gewaschen. Zulke hoedanigheden verzekeren buiten twyfel aan dezen Meester den voorrang boven alle zyne mededingers. Maar de pligt van Beoordeelaars was in hunne beoordeeling ten richtsnoer te nemen, voor eerst, de wyze waar op de handeling is uitgedacht, en ten andere de verdiensten der Stukken, met betrekking tot de regelen der Kunst. In beide opzichten zyn hier gewigtige aanmerkingen te maken. *Lysimachus* drukt weinig uit van 't geen de geschiedenis vereischt. Men behoeft hier niet eens aan te merken, dat aan zyn

hoofd geen ſpoor eener wonde, op zyn gewaad niets van bloed zichtbaar is, en dat men zich bezwaarlyk verbeelden kan, dat iemand zoo zwaar gekwetst, en wiens bloed vloeit zonder geſtelpt te kunnen worden, beide handen zoo vryelyk kan gebruiken, als of hem niets deerde. Men weet welke redenen kunnen bygebragt worden om dit alles te verſchonen. Maar *Lyſimachus* vertoont zich hier te oud, en zyn gelaat ſpreekt te weinig. Zonder in het overdrevene te vallen, kon hy, als zynde het ideaal van rype mannelyke ſterkte, waardigheid en ſchoonheid, nog forſcher en kragtiger zyn voorgeſteld. Het linker been althans vertoont zich hier wat te dun. Maar dit beeld heeft zoo vele verdienſten, dat men er ongaarne eene fout in aanduidt. Daar en tegen is dat van *Alexander* ongelukkig uitgevallen. Het hoofd, ſchoon op zich zelven niet ſlegt, is oogenſchynelyk te klein in evenredigheid des ligchaams, vooral van deszelfs onderſte gedeelte, 't welk ook te zwaar is. 't Is wonder, dat een Teekenaar, die zoo veel verdienſten en ſtudie vertoont, niet gezogt heeft voor het gelaat van *Alexander* eenige kennelyke trekken te ontleenen uit de overblyfſels der oudheid, als penningen, gegraveerde ſteenen, enz. van welken er zoo vele by de Schryvers over de Oudheden voor handen zyn, gelyk hy ook in *Lyſimachus* het ideaal ſchoon meer had kunnen raadplegen. De houding van *Alexander*, bykans geheel regt, zyn gang ver van edel te zyn, de wyze van het hoofdcierſel met de kromgebogene, van elkander verwyderde vingers vast te houden en aan te bieden, heeft volſtrekt niets van het geen het Programma in dit beeld vereischt, namelyk: „de volle kragt des *vuurigen* Jongelings, getroffen door het gevoel van de trouw eenes Vriends, dien zyn hart moest hoogachten, en met leedwezen de zwaare wond beſchouwende, die hy hem heeft toe.

toegebragt. Hoe meer hy, in de drift zyner handeling, den afstand eenes alleenheerschers van zynen onderdaan vergeet, des te kieschcr en zorgvuldiger moet de Kunstenaar zyn, om de majesteit der Koninglyke waardigheid niet uit het oog te verliezen."

Deze gebreken, om van eenige mindere geen gewag te maken, zyn van te veel gewigt, en raken te veel de hoofdzaak, dan dat Bestuurders zich zouden hebben durven veroorloven, om dit Stuk te bekroonen, als aan de opgave voldaan hebbende. Maar zy hebben gemeend, uit overweging van de uitstekende verdiensten der teekening, aan den Kunstenaar aan te bieden de helft van den eerprys, zynde 10 Ducaten, (daar hy, gelyk alle andere mededingers, verklaard heeft naar den prys van 20 Ducaten te staan) byaldien hy, binnen eene maand, aan Bestuurderen de vryheid wil geven, om zyn billet N°. 1. te openen, en zyn naam bekend te maken. Voorts hebben Bestuurders besloten, hem en alle andere Kunstenaars op nieuws uittenodigen, gelyk zy uitgenodigd worden by deze, om het zelfde onderwerp te behandelen, met uitloving van eenen verhoogden prys, bestaande in dertig Ducaten, en voorts op dezelfde voorwaarden als in het Programma van 1804 staan uitgedrukt, 't welk te vinden is in de *Konst- en Letterbode* van den 27sten January 1804 en de *Boekzaal* van Maart deszelven jaars (bladz. 316), en waar van ook nog eenige exemplaren by de Teeken-Akademie te bekomen zyn. Zy die zich vooraf willen verklaren, hunne ingezondene Kunststukken in allen gevalle aan de Schilder-Akademie in eigendom over te laten, zullen gerekend worden naar den prys van vyftig Ducaten gedongen te hebben.

De Kunstenaars worden verzogt hunne prys-

ſtukken te zenden voor den 1ſten September 1805 aan den Heer ABRAHAM DELFOS, Preſident der Leydſche Schilder- en Teeken-Akademie. De reeds ingeleverde kunnen, op of na den 1ſten January 1805, tegen vertoning van het daar by gevoegde kennelyk teeken, afgehaald worden.

De Kunſtenaars ſchynen allen in het begrip te vallen, dat het hoofdcierſel van *Alexander* enkel een ſmalle band geweest is, gelyk men op de penningen zyner opvolgers dikmaals ziet. Men moet hun echter herinneren, dat het *diadema*, by de uitleggers op de in 't Programma aangehaalde plaats van JUSTINUS wordt begrepen geweest te zyn, een Perſiſche *Turban* of doek, welke om de kroon of ander hoofddekſel gewonden werd, en zekerlyk het best geſchikt was om het bloed te ſtelpen. *Alexander* ſchynt de Perſiſche kleeding alleenskens te hebben aangenomen, en daarom is het juist niet noodzakelyk, byaldien de Kunſtenaars verkiezen mogten zyn hoofdcierſel aldus voor te ſtellen, zich de moeite te geven van ook zyne wapenrusting en verdere kleeding geheel naar den Perſiſchen trant te ſchikken. Dit alles echter wordt, gelyk by de vorige opgave, wederom volkomen aan den ſmaak der Kunſtenaren overgelaten. Juistheid in teekening en ſchaduwing, en waarheid in de uitdrukking der handeling, zyn de vereischten, op welke hier byzonder gezien wordt.

Op de uitnodiging van wegens den Heere J. MEERMAN gedaan, zyn niet meer dan drie teekeningen ingekomen, alle van dezelfde hand, doch zonder ſpreuk of verzegeld billet. Dezelve zyn geſchikt voor den eerſten, den derden, en den vyfden Zang. Maar, hoe zeer zy niet geheel zonder verdienſte zyn, is echter de uitdrukking zoo ver beneden de verhevenheid des werks, tot welke verſiering zy zouden moeten dienen, dat Directeu-

teuren geene vryheid gehad hebben, om aan een dier ſtukken den uitgeloofden prys toe te wyzen.

Leyden, den 30 October 1804.

Uit naam van Directeuren,
S. F. J. RAU.

SCHOOL-NIEUWS.

NYMEGEN.

Den 26ſten der voorige maand vierden wy hier weder de halfjarige *Promotie* onzer ſteeds bloeijende en dagelyks in getal toeneemende Latynſche Schooljeugd; en daar dit maal deze plegtigheid juist inviel *op den dag der Carnavals* vermaaklykheeden, opende de Rector E. J. B. SCHONCK dezelve met een Latynsch Dichtſtukje, *op de vermomming*, gevolgd van een Latynsch vers, meer toepaſſelyk op het Schoolfeest zelve. — Daar op hielden twee uitmuntende Leerlingen der hoogſte Claſſe A. FRANCKEN en M. J. DE MAN, oeffeningshalve, hunne Redevoering; de eerſte *tegen den Laster*, de tweede ſtelde het gedrag van den jongen *Herculus zyne* Makkers als een tafereel van navolging voor, en wierden door de Heeren opzienders der Schoolen, met aanzienlyke pryzen beſchonken; welke eer ook te beurte viel aan de volgende Leerlingen, die, in naarſtigheid, boven anderen hadden uitgemunt, naamentlyk D. H. J. BROUSSON, B. J. BERKHOFF, H. M. SCHOUTEN, J. A. SMITS, W. N. COENEN, D. SMITS, P. S. SCHEERS, W. C. MOLL, J. J. DELLWIG, J. J. STOLK, S. L. GROTTWOL, W. D. ROSE en A. P. C. VAN DEN STEEN, die alle, door de bevallige wyze, waar op zy, aan Heeren Curatoren, hunnen dank voor

de ontfangene Eerepryzen, in Latynſche Dichtmaat betuigden, door eene aanzienlyke ſchare van zaamgevloeide Hoorers werden toegejuicht. Werdende deze plegtigheid met een aangenaam Orgel- en ander Inſtrumentaal Muzyk aangevangen, telkens afgewisſeld en beſlooten.

THIEL.

De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. Posthuma, Rector der Latynſche Schoole en derde Pred. alhier, is tot Lector Hum: Litt: en Rector der Latynſche Schoole te *Zierikzee* op zeer voordeelige voorwaarden beroepen, en heeft, niettegenſtaande de verëerende aanzoeken van velen, om by ons te verblyven, deze beroepinge aangenomen; de Magiſtraat dezer Stad heeft daar op beſloten wederals van ouds eenen Rector en Conrector aanteſtellen: den Rector op een Tractement van *f* 600— en eene vrye wooning, welke zedert weinige jaren geheel vernieuwd, en tot het houden van een Kostſchool zeer geſchikt is; den Conrector op een Tractement van *f* 500— behalven het minerval, 't welk voor beiden aanmerkelyk verhoogd is: die lust en bekwaamheid tot deze posten hebben, worden verzocht hoe eerder zoo liever zich ſchriftelyk of in perſoon te vervoegen by de Magiſtraat dezer Stad.

DEN HAAG.

Den 4den Maart 1805. By gelegenheid van onze gewoone halfjarige Promotie der Latynſche Schooljeugd, welke ter beſtemder uure, tot genoegen eener talryke byeengevloeide menigte, zeer gelukkig is volbragt, hebben twee uitmuntende Jongelingen, die van de Rectors School naar de Akademie konden gaan, met vele welſprekendheid Redevoeringen gehouden; de eerſte H. E. Noordink, handelde over de bekende Spreuk: *Concordia res parvae crescunt*, en de tweede W. W. Noodt, *de Romanorum conſultibus*: waar na zy met voortreffelyke en welverdien-

dienste Eerepryzen begiftigd zyn, en een zeer vriendelyk en dankbaar afscheid genomen hebben, terwyl onder de genen, die hier nog een half jaar vertoeven zullen, aan drie boven allen zeer uitnemende Discipelen, aan V. VAN GOGH, D. BISSCHOP en W. VAN DEVENTER, om derzelver aanhoudende vlytigheid, prysswaardig Karakter en ongewoone voorderingen ook schoone Pryzen van naarstigheid, en nog aan den derden een Præmium Graecum ten deele vielen.

Van des Conrectors School zyn met Præmia Promotionis naar die van den Rector de alleszins roemwaardige en veel belovende A. W. HORTH, H. B. G. S. DE HOCHEPIED en J. D. BESIER, blymoedig opgeklommen: en onder de blyvenden, werden de twee voortreffelykſten, J. J. C. NOODT en P. J. M. WEWE met Præmia Diligentiae bekroond.

By het overgaan van de derde naar de tweede Classe hebben J. BOWIER en F. J. GALLÉ de allerbillykſte toejuiching verkregen, om dat zy met de loflykſte hoedanigheden versierd waren, en zoodaanige zeer zeldzame voordgangen in de Letteroeffeningen gemaakt hadden, dat zy met buitengewoone ornatiora Præmia werden bekroond; terwyl A. A. ABELEVEN, die dezen naast bykwam, ook een Præmium Promotionis, en J. C. MOHR, die nog een half jaar zitten blyft een Præmium diligentiae, met regt, ontfangen hebben.

Onder zoodanigen, die van de bovenſte orde der vierde naar de derde Classe overſtapten, werden de drie voornaamſten J. SCHELTEMA, A. VAN DE WATERING en J. A. VAN DEN BOSCH, naar verdienſte met Praemia Promotionis begunſtigd; en aan drie van de middelſte naar de bovenſte orde dezer Classe opgezonden, A. DE REUS, A. J. VERBEEK en W. HONORÉ zyn Præmia diligentiae ter hand geſteld: terwyl vier van de jongſte Orde

G. A. van der Meer, A. P. Adring, A. J. Romeny en L. van Meerten zich in de eerste beginselen zoo wel gekweten hadden, dat hun, ter algemeene aanmoediging pryzen van naarstigheid werden toegereikt.

Deze met eerekranzen versierde Letterminnaars hebben, elk op zyne beurt, met innemende bevalligheden, hunne Gratiarum Actiones uitgesproken; en dit vreugdefeest, onder schoon Muzyk gevierd, is door onzen Rector, met betamende dankzegging en zegenwensch besloten.

BERIGT aangaande de Weduwe Beurs der *Zwolsche* Classis.

De ondergetekende herinnert hier mede aan het Berigt van voorleden Jaar in de Boekzaal van April geplaatst en zal verwagten, dat daar aan dit jaar zal voldaan worden; byzonder dat de weduwen derzelver Quitantien niet alleen in behoorlyke forma hem zullen laten toekomen, maar ook voorzien van een *Atteſtatie de vita*, gelyk in meer Classen gebruikelyk is.

Zwol 21 Maart 1805. H. A. Aitton, Quæstor.

KERK.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN Vakant. Zie Febr. 1803.

BURGHAREN EN HERNEN Vakant. Zie Nov. 1804.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Den 17den Maart l. l. Was de komst van onzen nieuwen Herder en Leeraar J. L. NYHOFF, door den langen Winter en moeilyken toestand der Rivieren, tot hiertoe uitgesteld geworden; heden op dezen dag mogt zich deze Gemeente ook grootelyks verblyden; wanneer zy dezen gewenschten man in zyn H. Dienstwerk zag inhuldigen en zyn openbaar Leeraarsambt aanvaarden: het werk der bevestiging geschiedde des Voormiddags door den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. H. DONKER CURTIUS, geliefd Pred. te *Arnhem*, met 2 *Cor.* IV: 13*b*. *Zoo gelooven wy ook, daarom spreken wy ook.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger, als mede door DD. S. VAN DER MEER, A. CARLIER, J. VAN DER LEEDEN, F. H. REPELIUS, A. KOPPEN en P. SPECHT GRYP, Predikk. te *Altfort en Appelthern*, *Winsen*, *Tzendoorn*, *Echteld*, *Hien en Dodewaard* en *Lienden*.

De Bevestigde maakte op dienzelfden dag een veelbelovend begin van zynen Euangeliedienst in de Gemeente onzes Heeren met *Joh.* IV: 36. *En die maait ontvangt loon, en vergadert vrugt ten eeuwigen leven opdat hem te zamen verblyden, beide die zaait ende die maait.* Beide

plegtigheden zijn tot zeer veel genoegen der Toehoorders afgeloopen!

PUFLYK EN LEEUWEN. De Wel Eerw. Heer J. P. VERFF, Pred. te *Wyk by Neêrheusden*, voor de eenparige beroeping alhier bedankt hebbende nodigt de Kerkenraad de H. H. Proponenten uit, om hunne gaven by ons te laten hooren, alzoo men verlangt, om spoedig tot eene beroeping te kunnen overgaan.

NEDER-ASSELT den 13den Jan. l. l. Deze dag was voor ons een dag van groote blydschap, daar wy ter bewyzinge van onzen eerdienst aan Zions Koning voor de eerstemaal in ons nieuw Kerkgebouw mogten vergaderen. Onze Leeraar D. C. G. VAN HULS, wydde hetzelve plegtig voor eene talryke menigte Hoorders aan God toe, met eene Leerrede uit *Ps.* XXVI: 8. *HEERE, ik hebbe lief de wooninge uwes Huises, ende de plaatse des Tabernakels.* En nam daaruit aanleiding, om op eene nadrukkelyke en liefderyke wyze onze aandagt te bepalen by ons onschatbaar voorregt, dat wy nu in dit gebouw onzen God mogten dienen; en ons op te wekken, om daarvan een vlytig en betamelyk gebruik te maken. De Psalmen by die gelegenheid gezongen waren; by het openen van den Godsdienst *Ps.* C: geheel. Voor het aflezen van den Text *Ps.* CXVIII: 10. en ten slot *Ps.* CXVIII: 12. Gods oog zy steeds open over dit huis, dat naar zynen naam genoemd is. Hy stel e den dienst van onzen Leeraar onder ons tot eenen uitgebreiden zegen! —

T H I E L.

OCHTEN nog Vak. Zie Jan. 1805.

ECK EN WIEL staat Vak. te worden. Zie Dec. 1804.

OMMEREN Vakant. Zie Sept. 1804.

Z A L T-B O M M E L.

BRAKEL den 17den Febr. Heden maakte onze Leer-

Leeraar D. H. VAN BLOKHUIZEN ons bekend, dat hy de wettige beroeping van de Gemeente te *Kethel*, in de vreeze des Heere had aangenomen. Wy hebben alle reden, het aanstaande gemis van dezen waardigen en getrouwen Euangeliedienaar zeer te betreuren, en wenschen dat onze Gemeente voorspoedig en gelukkig van eenen anderen Leeraar zal worden voorzien.

ZALT-BOMMEL den 13den Maart. De Wel Eerw. Heer P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, Prop. onder de Classis van *Leyden en Neder-Rhyland*, is alhier ten overstaan van den Dep. Syn. na een kort Voorstel over *Joh.* III: 16. peremptoir geexamineerd door D. KONING, Pred. te *Hurwene*, en naauwkeurig onderzogt in de Hebr. en Gr. Talen, als ook in de voornaamste stukken der H. Godgeleerdheid, met dat gevolg dat dezelve met algemeene goedkeuring en ruime zegenbede aan de Gemeente van *Varick* wierd toegewezen. Wordende de Heer Examinator voor zyn wellingerigt Examen bedankt.

OPHEMERT Vakant. Zie Dec. 1804.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUTPHEN.

DEUTICHEM den 13den Maart. Ter vervulling van de vacature van eene Predikantsplaats in deze stad, door 't vertrek van D. J. VAN SLOGTEREN, naar de Gemeente van *Hoorn*, heeft de Eerw. Kerkenraad uit een te vooren gemaakt gros van Predikanten, 't volgend twaalftal geformeert:

DD. A. H. SANDBERG, Predikt. te *Keppel*. H. HESSELINK, te *Apeldoorn*. J. LULOFS, te *Warnsveld*. A. GLASHORST, te *Hummeloo*. M. RENSEN, te *Ter Borg en Etten*. C. WARNSINCK, te *Zeddam*. J. EVERINK, te *Drumpt*. A. J. LAMBRECHTS, te *Puflyk en Leeuwen*. J. WANROOY, te *Bruinisse*. J. L. OVERDORP, te *Noordwyk bin-*

binnen. J. J. SCHOT, te *Culenborg* en G. J. COLENBRANDER, te *Vorden*.

En daar uit dit zestal:

DD. SANDBERG, HESSELINK, WARNSINCK, EVERINK, LAMBRECHTS en COLENBRANDER.

Waar uit door den breeden Kerkenraad den 24sten Jan. met 't lot tegen D. H. HESSELINK, Pred. te *Apeldoorn*, beroepen is D. A. H. SANDBERG, Pred. te *Oldenkeppel en Keppel binnen*.

Doch welke na eenige dagen beraad, voor deze beroeping beleefdelyk heeft bedankt.

Hierop uit 't bovengemelde twaalftal 3 Febr. D. J. J. SCHOT, Pred. te *Culemborg*, op 't zestal zynde gebragt, is wederom daar uit den 7 Febr. door den breden Kerkenraad met meerderheid van één stem beroepen D. H. HESSELINK, Pred. te *Apeldoorn*, welke insgelyks na eenigen tyd beraad voor deze beroeping vriendelyk heeft bedankt, zullende nu binnen weinige dagen wederom een beroep geschieden.

WINTERSWYK den 13den Maart. Op heden is door den Eerw. Kerkenraad, uit een gemaakt gros van Predikanten, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. TEN BOKKEL, Predikk. te *Monnikendam*. DE BRUIN, te *Huisfen*. GLASHORST, te *Hummelo*. SANDBERG, te *Keppel*. EVEKINK, te *Drempt*. ENTINK, te *Bredevoort*. BODDE, te *Borcula*. GRIMMELIUS, te *Ligtenvoorde*. SNETHLAGE, te *Dinxperlo*. VAN HENGHEL, te *Heemstede*. TJEENK, te *Overschie* en RENSEN, te *Ter Borg*.

De twee laatsten met het lot tegen D. KETS, Predd. te *Angerlo* en RUYSCH, te *Nederhorst (den Berg)*.

Waaruit aanstonds op het zestal werden gebragt.

DD. DE BRUIN, GLASHORST, SANDBERG, TEN BOKKEL, EVEKINK en BODDE.

Uit welk zestal D. V. waarschynelyk den 17den April

April aanſtaande, door den breeden Kerkenraad, eene Beroeping ſtaat te geſchieden.

ZUTPHEN ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

OVERVELUWE.

OTTERLO. Den 22ſten Febr. werd onze beroepen Leeraar, D. G. SCHOONDERBEEK, plegtig tot den dienst van het Euangelie bevestigd door zynen Broeder, D. J. SCHOONDERBEEK, Pred. te *Nykerk op de Veluwe.* De Bevestigings-Leerrede werd gehouden over de woorden van Paulus, 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, ende op de leere: volhard in dezen. Want dat doende zult gy ende u zelven behouden, ende die u hooren.* De handoplegging geſchiedde, door den Bevestigeren DD. J. DE WAAL en Z. VAN DEN TRANS, Predikk. te *Garderen* en *Kootwyk.* De Bevestigde hield eene Intreerede over *Neh.* II. 20*b*. *God van den hemel zal het ons doen gelukken, en wy zyne knechten zullen ons opmaken ende bouwen.*

APELDOORN. Onze zeer geliefde Leeraar, D. HESSELINK, die ons nog onlangs zoo zeer verblyd had, toen hy voor de beroeping van *Hattem* bedankte, nu wederom in de Gemeente van *Doetichem*, zyne geboorteſtad, beroepen zynde, en uit hoofde van zeer ſterken aandrang van beide zyden, lang in twyfel gehangen hebbende, heeft ons op den 3den Maart, in de hoogſte mate verblyd, met de aankondiging, dat hy tot het beſluit gekomen was, om ook nu by ons te blyven.

God make zyn verblyf in deze groote Gemeente nuttig, en verzorge de Gemeente van *Doetichem* van eenen waardigen Leeraar.

BEEKBERGEN. Den 6den Maart werd hier de volgende Nominatie gemaakt ter beroeping van eenen nieuwen Leeraar:

DD. CREMENT, Predd. te *Voorthuizen.* VAN DER LINDEN, te *Rekken.* BOSKEN, te *Diepenveen.* VAN HENGEL, te *Kolſlagen.* IMMINK, te *Gor-*

Gorzel. DE KONING, te *Hurwene.* VAN LIL, te *Schalkwyk.* VAN BLOKHUIZEN, te *Brakel.* VAN VOORTHUIZEN, te *Vreeland.* JORISSEN, te *Velp.* HARMSEN, te *Oostgeest.* GOEDKOOP, te *Baarland.* MOREL, te *Voorthuizen.* ABBING, te *Lathum.* ELSHOF, te *Rysoort.* HARMSE, te *Loenen.* MEENDERING, te *Oen.* DE WAAL, te *Gorderen* en PRINS, Prop. te *Leyden.*

Waaruit door de Mans Ledematen, met eene groote meerderheid van ſtemmen beroepen is D. J. A. VAN DER LINDEN, Pred. te *Rekken.*

RENKUM. Den 10den Maart nam onze waardige Leeraar D. BOOT, die ons nu byna 7 jaaren getrouw het Euangelium verkondigde, een ernſtig en zegenend afſcheid van ons, en van de *Helſumſche* Gemeente. Hy had ten onderwerp van zyne Leerrede gekozen deze weinige, doch veelbetekenende woorden uit *Matth.* XVII: 5*b*. *Hoort hem.*

LUNTEREN Vakant. Zie Febr. 1805.

NEDER-VELUWE.

VAASSEN. Op den 6den Jan. hadden wy het genoegen, dat onze beroepen Leeraar B. E. C. VAN NIEL, in den dienst van deze Gemeente plegtig wierd ingezegend door deszelfs waardigen Vader, D. J. H. VAN NIEL, Pred. te *Putten*, aan wien de Inſpector D. J. VAN CONVENT, deze beurt op verzoek, vriendelyk had overgegeven. — De Bevestiger had tot zyn onderwerp 1 *Tim.* VI: 20*a*, 21*b*. alleen deze woorden: *ô Timotheus, bewaar het pand u toebetrouwd.* — *De genade zy met u!* De oplegging der handen geſchiedde behalven door den Bevestiger, door de tegenwoordig zynde Predikanten DD. J. VAN CONVENT, Pred. te *Epe.* J. MYNSSEN, rustend Leeraar te *Vaasſen.* J. VAN ALLEN, te *Veesſen* en H. HESSELINK, te *Apeldoorn.* — De Bevestigde maakte des namiddags een begin van zynen aangenamen Euangeliedienst met eene Leerrede over *Col.* I: 28. *Denwelken wy ver-*

verkondigen, vermanende een iegelyk menſche, ende leerende een iegelyk menſche in alle wysheid, op dat wy zouden een iegelyk menſche volmaakt ſtellen in Chriſto Jeſu. Deze geheele plegtigheid is naar genoegen van een grote toegevloeide ſchare afgelopen.

De Correspondens te laat legale kennis van het bovenſtaande ontfangen hebbende, heeft dit niet eerder dan in de Boekzaal van deze Maand kunnen geplaatst worden, hy verzoekt daarom, dat hem de berigten voortaan vroegtydiger worden toegezonden.

KOOTWYK. Zie Jan. 1805. onder *Harderwyk.*

NYKERK Vakant. Zie Jan. 1805.

HATTEM. Zie Dec. 1804.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH den 15 Maart 1805. Uit het voorgemelde zestal is den 22ſten Febr. gemaakt dit drietal:

DD. VAN GENDEREN, RESLER en WOLDERING.

En daar uit den 24ſten dito met meerderheid van ſtemmen beroepen D. RESLER, die na eenige dagen beraad, om redenen welke voor zyn hart voldoende waren, voor de beroeping heeft bedankt.

Daarop is de breedſte Kerkenraad den 10den Maart overgegaan tot het maken van een twaalftal, waar op geſteld zyn:

DD. DE JONG, Predikk. te *Almkerk.* SLUITER, te *Zalk.* VELTMAN, te *Waardenburg.* WUYSTER, te *Noordwyk aan Zee.* HEISTEK, te *Gameren.* GRENDEL, te *Dirksland.* ZWEIGHOLT, te *Zaltbommel.* SCHIF, te *Oosterbeek.* BOONEBAKKER, te *Hemmen.* SCHOENMAKERS, te *Heusden.* HARMSEN, te *Oegstgeest* en VAN GENDEREN, te *Vlissingen.* De laatſte met het lot tegen D. JONCKERS, Predd. te *Reeuwyk* en VAN NOUHUIS, te *Est.*

Den 11den dito maakte men dit zestal:

DD.

DD. SLUITER, VELTMAN, HERTER, DE JONG, ZWEIGHOLT en HARMSEN.

Den 15den dito formeerde men dit drietal:

DD. DE JONG, HARMSEN en HEISTER.

Waaruit den 17den dito, door de presente Leden beroepen is D. DE JONG, Pred. te *Alnkerk*.

MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.

DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.

BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.

KESSEL Vakant. Zie Aug. 1804.

PEEL- EN KEMPELAND.

OIRSCHOT Vakant. Zie Octob. 1804.

SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.

MAARHEZE EN ZURENDONCQ Vak. Zie Febr. 1804.

LOMMEL Vakant. Zie Mey 1802.

LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.

GELDROP EN RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Nabericht.

OOST- MIDDEL- EN WESTERBEERS Vakant. Zie Dec. 1795.

GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.

BAKEL Vakant. Zie July 1795.

MAASTRICHT.

HEERLE den 28sten Febr. Deze was ons een dag van dankbare blydschap. — Onze Gemeente, één der aanzienlykſten in dit Land, trof reeds in den jaare 1797 het ongeluk, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. SCHULTZE, van ons beroepen werd naar de Gemeente van de *Hooge en Laage Zwaluwe*, welke, door het gemis van zyn tractement, zich genoodzaakt zag deze beroeping op te volgen. — Het klein getal der overgebleevene Predikanten in dit Land laten niet na, door de Hoog Eerw. Synodens en Neerlands Zendelings Genootschap aangemoedigd, onze Gemeente, hoe ver ook van de hunne afgelegen, met eenen

nen onvermoeiden yver, van tyd tot tyd te bezoeken, en ons het Euangelium van Gods genade te verkondigen; dan, door de woede des bygeloofs, wordt de komst dezer waardige Leeraaren tot ons en de openbare uitoefening van den Godsdienst, moeilyk, gevaarlyk, ja byna onmooglyk gemaakt. — Wy zagen dus niets dan het geheel verval onzer Gemeente en de onttrekking van alle openbaare Godsdienst-oefening voor oogen. — Dan een open verslag van dezen onzen akeligen toeftand, aan de Hoog Eerw Gelderſche Synode, door den Gedeputeerden der Clasſis gegeven, heeft die Hoog. Eerw. Kerkvergadering bewogen, om de Clasſis van *Maaſtricht* te authoriſeeren, om eenen Predikant in die Cl., die onze Gemeente waarnemen en de Cl. in het bedienen der overige openſtaande Plaatzen adſiſteeren zou, en dezen onzen Leeraar edelmoedig, voor den tyd van één jaar, eene toelage te ſchenken. Ingevolge deze authoriſatie is door de Clasſis van *Maaſtricht* tot Predikant alhier beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. CRAMER, Pred. te *Urmond*, en deze werd heden door den Wel Eerw. Hooggel. Heer J. VERLOREN, Prof. en Pred. te *Maaſtricht*, aan onze Gemeente voorgeſteld en in den dienst van die ingeleid, met eene Leerrede over *Hand.* X: 33. *Gy hebt welgedaan dat gy hier gekomen zyt. Wy zyn dan allen nu* [*hier*] *tegenwoordig voor God, om te hooren al het gene u van God bevolen is.* Terwyl D. CRAMER des nademiddags zyn werk onder ons aanvaarde met eene Verhandeling over *Joh.* IV: 24. *God is een geest, ende die hem aanbidden, moeten hem aanbidden in geest ende waarheid.* Waar in zyn Wel Eerw. betoogde, dat 't hem bevolen was eene Godsvereering voor te ſtellen en te bevorderen, niet in uiterlyke plegtigheden, maar in geest en waarheid, en die, zou zy Gode aangenaam zyn, moest geſchieden in Geloofsvereeni-

ging met JESUS CHRISTUS, der zondaren verzoenende en heiligende Borg. — Beide deze Godsdienst-oefeningen zyn verrigt onder de bescherming der Politieke en Militaire Magt, en in de beste orde uitgevoerd tot algemeen genoegen van alle de aanwezigen en hartelyke blydschap van alle de Protestanten in dit Land.

Wy danken den grooten Koning onzer Kerk, die in onzen ellendigen toestand op ons nedergezien, en ons zulken waardigen Leeraar geschonken heeft. — Wy betuigen by dezen onze duurre verpligting en oprechte dankbaarheid aan de Hoog Eerw. Geldersche Synode, die zoo edelmoedig zich onze Gemeente aangetrokken heeft. — Wy bidden, dat de Nederlandsche Gemeentens bewaard mogen worden voor het ongeluk, waarin de onze met alle de Gemeentens in dit Land, door de oesie dezer Landen gedompeld zyn, en dat de Nederlandsche Kerk blyve de steun en toevlugt voor verlatene Gemeentens! en bevelen onze en onze naburige herderloze Gemeentens aan de Hoog Eerw. Nederl. Synoden, Classen en Gemeentens, en ach! mogten wy door derzelver liefderyke ondersteuning, dezen waardigen Leeraar behouden en ook andere Gemeenten genieten het onberekenbaar groot voorregt, in welks genot wy by provisie hersteld zyn!

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.

VAALS Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatsen Vakant. Zie April 1797.

BEEK Vakant. Zie Maart 1797.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

EYS-

EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DELFT EN DELFTSLAND.

MAASSLUIS. Onze jongſte Leeraar de Wel Eerw. Heer P. J. RESLER, ontving den 25ſten Febr. eene beroeping naar de Gemeente van *'s Hertogenbasch*. — De pogingen welke de *Maasſluiſche* Gemeente aanwendde, om hem te bewegen, dat hy by ons bleve, hebben dat gewenscht gevolg gehad, dat de beroepen Leeraar den 10den Maart tot onze blydſchap verklaarde voor die beroeping bedankt te hebben.

By zyne vernieuwde verbintenis aan zyn Gemeente, predikte zyn Wel Eerw. over 1 *Cor.* IX: 19. de laatſte woorden. *Op dat ik er meer zou winnen.*

KETHEL den 10den Maart. Heden nam onze zoo geliefde Leeraar D. J. P. SPRENGER VAN EYK, naar het naburig *Vlaardingen* vertrekkende van ons een zegenend afſcheid met de woorden van Paulus *Philipp.* I: 27. *Alleenlyk wandelt waardig het Euangelie van Christus, op dat het zy ik kome en u zie, het zy ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gy ſtaat in éénen geeſt, met één gemoed gezamenlyk ſtrydende door het geloof des Euangeliums.*

Aan de ééne zyde treurig over zyne verwyderingvan ons, doch aan den anderen kant dankbaar voor het gene de Gemeente onder zynen dienst heeft moogen genieten, wenſchen wy van harten, dat zyn Eerw. opvolger — wien wy eerlang verwachten, rykelyk maaijen mag het gene hy heeft gezaaid. —

VLAARDINGEN den 17den Maart. God zorgt voor deeze Gemeente. — Deeze dag leverde 'er een nieuw bewys van op, een derde Leeraar werd

ons geſchonken: de Wel Eerw. Heer J. P SPRENGER VAN EYK nu tot ons overgekomen, wierd onder ons bevestigd door zynen geliefden Vriend en Ambtgenoot D. A. TEN BOSCH, met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 19*b*. *En heeft het woord der verzoening in ons gelegd.* Waarop de Bevestigde zyn dienstwerk onder ons aanvaarde met 1 *Thesſ.* II: 4. *Maar gelyk wy van God beproefd zyn geweest, dat ons het Euangelie zou toebetrouwd worden, alzoo ſpreken wy, niet als menſchen behagende, maar Gode, die onze harten beproeft.*

Byzondere hulpe en invloed werden beiden geſchonken en groot is de Dankſtof by de Gemeente. De Koning der Kerke drukke het ſtempel zyner hooge goedkeuring op al het verrichte en gehoorde — vervulle de wenſchen zyner vrienden om de vereenigde pogingen onzer Leeraaren achtervolgd te zien van de heilrykſte vruchten!

ZOETERMEER EN ZEGWAARD ſtaat Vak. te worden. Zie Febr. 1805.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS den 3den Febr. Onze geliefde en ons liefhebbende Leeraar, D. P. LIBTAERT, gaf ons in zyne Vooraffpraak kennis, dat hem eene wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente van *Gouderak* met zeer vele liefde en hartelykheid was ter hand geſteld, en zulks eenigen tyd in beraad genomen had. Wy maakten ons weder eenparig, dezen tyd ten nutte, om hem tot een langer verblyf onder ons te bewegen, daar hy ons door zyn byna agt jarig verblyf onder ons lief geworden was, maar het mogt ons ditmaal niet gelukken, want op den 10den Febr. gaf hy ons, op het ſlot zyner Leerrede, het voor ons treurig berigt, dat, om voor hem wigtige redenen, zyn hart overgebogen was om ons te verlaten. Er blyft derhalven voor ons niets anders overig dan te berusten in Gods beſtel en te vertrouwen,

wen, dat de Heere zyner Kerk, op zynen tyd, [illegible]efderyk voor ons zorgen zal, terwyl wy nu tot [illegible] leedwezen ſchryven moeten

GROOT AMMERS. ſtaat te worden.

CRIMPEN AAN DE LECQ den 9den Febr. Het gene wy [illegible]edert een geruimen tyd voorzien en gevreeſt hebben, is tot onze innige droefheid, heden gebeurd. Onze hartelyk gelierde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. FORTUYN, bezweek heden onder den laſt eener uitteerende ziekte, door een borſtkwaal veroorzaakt, en ſtierf zagt en zalig, in den jeugdigen leeftyd van even 30 jaren, nalatende eene bitter bedroefde Weduwe en twee zeer jonge Kinderen: offchoon de Overledene in zyn leven ernſtig begeerd heeft, dat er na zynen dood geen verheffende melding van hem zoude gemaakt worden, zoo zyn wy echter aan zyne nagedachtenisſe verſchuldigd, te berigten, dat hy met onvermoeiden lust en Godsdienſtigen yver vyf jaren in dezé en in zyne voorige Gemeente van *Berkenwoude* het Euangelium der genade en der zaligheid gepredikt heeft, dat hy zyne leer met eenen Gode waardigen wandel vercierde, en gedurende zyne geheele ziekte en by zyn ſterven geloovig en vertrouwend vaſt hield aan Jeſus als zynen enigen zaligmaker; hy deelde in eene hartelyke liefde van zyne geheele Gemeente, vrienden en ambtsbroederen, die alle met zyne nagelatene Weduwe, die hem de tederſte genegenheid toedroeg en in een allergelukkigſt huwelyk ſlechts drie jaren met hem vereenigd was, zyn verlies met heete traanen beweenen: DD. RATTINCK, Predikk. te *Ammerſtol* en DONKER, te *Ouderkerk en Crimpen aan den Yſſel*, hebben op den 10den en 17den Febr. in gepaste Vooraſſpraken (verzogt zynde geene opzettelyke Lykreden te houden) aan den waardigen overledenen in liefde en met deelnemende aandoening gedagt en de Gemeente aangeſpoord, om de-

zen huunen Voorganger te gedenken, zyn geloye natevolgen aanschouwende de uitkomste dier wandelinge: de Predikdienst zal in dezeene meente, geduurende het half jaar van gratie, voor de weduwe, voor welke met hare lieve kinderen God vaderlyk zorge! door B. B. van den *Christelyken* ring worden waargenomen.

BERKENWOUDE den 16den Feb. Heden maakte onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. zeergel. Heer W. J. van Doorne, in een zeer geschikte Voorafspraak, ons bekend het treurig sterfgeval, hier boven uit *Crimpen* gemeld, gedenkende daar by zyne beide laatste Voorgangers DD. Fortuin en van den Broek, in wier licht wy ons ook een korten tyd hebben mogen verheugen.

GOUDERAK. Zie Febr. 1805.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Zie Dec. 1804.

GORINCHEM.

WERKENDAM en de WERKEN. Den 17den Maart is alhier D. D. Boot bevestigd door D. A. J. Berkhout, Predik. te *Woudrichem*, met de woorden van Jesus *Matth.* X: 32. *Een iegelyk dan die my belyden zal voor de menschen, dien zal ik ook belyden voor mynen Vader die in de hemelen* [*is.*] Waarop de Bevestigde des namiddag zyne intrede heeft gedaan uit *Hand.* XI: 23. *Dewelke daar gekomen zynde, ende de genade Gods ziende, werd verblyd, ende vermaande ze allen dat zy met een voornemen des herten by den Heere zouden blyven.*

HEUKELOM. Vakant. Zie Aug. 1804.

VOORNE en PUTTEN.

KOORNDYK den 4den Maart. Heden werden wy van onzen waardigen en geliefden Leeraar D. H. Wachter, die in den ouderdom van zestig jaren en vier maanden van zynen Post werd opgeroepen, door den dood beroofd. — Welk verlies

ties door de Gemeente, en vooral door zyn Wel Eerw. nagelatene eenzaame Weduwe, Mejufvrouw W. VAN HEK wordt betreurd.

STAD AAN 'T HARINGVLIET Vakant. Zie Dec. 1804.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

OOLTGENSPLAAT Vakant. Zie Octob. 1804.

NIEUWE TONGE Vakant. Zie Sept. 1804.

'S GRAVENHAGE.

'S HAGE Engelsche Kerk. In de laatste dagen van het jongst verlopen Jaar werd deze Gemeente aandoenelyk getroffen door het ingekomen bericht van het overlyden van haren voormaligen Voorganger en Leeraar den zeer Eerw. Doctor D. A. MACLAINE; zyn Opvolger D. W. CARP, gedacht daaraan opzetlyk by de eerstkomende gelegenheid, by welke hy recht liet wedervaren aan de nagedachtenis van eenen man, wiens naam in zegening zyn en blyven zal; terwyl hy tevens der Gemeente hare betrekking op den overledenen verlevendigde, en haar aanspoorde om met de herinneringen aan zynen voortreflyken arbeid en zyn gemoedigd verscheiden voordeel te doen.

Dr. MACLAINE stierf te *Bath*, in *Engeland*, werwaards hy in den Jaare 1796. zich begeven had, na dat hy, wegens de gevolgen van een aanval van beroerte, die hem eenigen tyd te vooren getroffen had, gevoegd by zyne reeds aanmerkelyk gekommen jaren zich genoodzaakt vond afstand te doen van zynen post, dien hy omtrent eene halve Eeuw met zoo veel roem bekleedde. — Men heeft in *Engeland* aan zyne bekwaamheden en zyn voortreflyk character recht gedaan. De wyze, waarop zyn overlyden aldaar is aangekondigd, is te zeer overeenkomstig met de gevoelens, welke allen, die hem gekend hebben, omtrent hem koesteren, dan dat wy ons zouden kunnen onthouden het zakelyke daarvan mede te deelen. — Na de

bekendmaking van zyn verſcheiden, ſpreekt men dus van hem.

„Bekend en dierbaar by een groot aantal van de achtingswaardigſte menſchen, ſchynt zyne nagedachtenis zo veel minder de hulde eener openbare lofſpraak te vorderen. Dan terwyl wy het verlies van zulk een man betreuren, zal men hem der waarheidsliefde en der vriendſchap wel vergunnen, dat zy kortelyk doen zien, hoe zeer hy navolgens en vereeringswaardig was."

„Het zy dan genoeg te zeggen, dat, geduurende eene beproefde loopbaan van 82 jaren, de voortreflyke begaafdheden van verſtand en hart, welke Dr. MACLAINE eigen waren, zyn genie, geleerdheid en werkzaamheid; beſtuurd door liefde tot waarheid en deugd, door Godvrucht en menschlievenheid, derzelver weldadigen invloed verſpreidden in den geheelen kring van zyne openbare en huiſelyke betrekkingen. Als geleerde, als lid der Maatſchappy en als Leeraar maakte hy zich bekend door oordeelkundigen ſmaak, door een beminlyk verkeer en door een leerzaam en voorbeeldig gedrag. — Allen die het genot van zynen omgang hadden, zy vooral wier Voorganger hy was, bewonderden en vereerden in hem den geleerden man, den beſchaafden medgezel, den toegenegenen vriend, en den Godvruchtigen Christen. — Omgord met de onverwinnelyke wapenrusting des laatſten, eindigde de aanval van den laatſten vyand des menschdoms in eene volle zegepraal. En het is geene geringe vertroosting voor zyne vrienden, die hem beweenen, te weten, dat, daar hy in zyn nuttig leven zich van eene voortreflyke zyde kenbaar maakte, dezelve zich nog meer openbaarde, by het aanmaderen van den dood, dien hy onbeſchroomd en in het vrolykſte vooruitzicht te gemoet ging."

'S GRAVENHAGE. - Zie Dec. 1804.

TER

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

NIEUWVEEN. Zie Jan. 1805.

RHYNSATERWOUDE Vak. Zie Jan. 1805.

BREDA.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

OUDORP EN OTERLEEK. Den 22ſten Nov. 1804. is door den Kerkenraad geformeerd dit drietal:

DD. H. J. MENSINCK, Predikk. te *Hippolytushoef* en *Westerland* op *Wieringen*. J. DE LEEUW, te *St. Pancras* en R. HERMANIDES, te *Calantsoog*.

Waaruit den 29ſten Nov. door Mans Ledemaaten beroepen is D. H. J. MENSINCK, doch welke na eenigen tyd voor deze beroeping bedankt heeft.

Wederom de verwagting der Gemeente verydeld zynde, heeft de Kerkenraad den 14den Febr. 1805. de volgende Nominatie geſteld om der Gemeente ter keuze voortedragen, beſtaande uit

DD. J. DE LEEUW, Predikk. te *St. Pancras*. J. PARÉ, te *Driehuizen en Zuidſchermeer* en R. HERMANIDES, te *Calantsoog*.

Uit welk drietal den 20ſten Febr. door de Gemeente verkozen is D. J. PARÉ, doch welke na een kort beraad ook voor deze beroeping bedankte.

Eindelyk deed zich eene gelegenheid op om naar het eerſte voornemen van den Kerkenraad deze Vacature vervuld te zien, daar dezelve, wederom onder beſtuur van haare Conſulenten DD. F. L. DER KINDEREN en J. BEST, Predikk. te *Alkmaar* en in de *Schermeer*, op den 11den Maart deze nominatie formeerde:

DD. W. ZIMMERMAN, Prop. onder de Clasſis van *Amſterdam*. A. R. BRUINING, Prop. te *Ut-*

recht en J. J. SCHOLTEN, Prop. onder de Classis van *Rheenen en Wyk*.

Ten zelven dage beriep de Gemeente eenparig tot haren Leeraar den Prop. D. W. ZIMMERMAN, welke ook deze beroeping volvaardig in de vreeze des Heere aannam, terwyl dezelve vervolgens door de Ambachtsvrouwe van *Oudderpen Oterleek* werd goedgekeurd, zullende op de eerstkomende Classis ter Kerkelyke approbatie worden aangeboden.

WAAL en TEXEL. Dewyl D. G. SAS, Pred. te dezer plaatse, door het Departementaal Bestuur van *Holland*, wegens hoogen ouderdom en verval van ziels- en ligchaamsvermógens goedgunstiglyk Emeritus salvo Stipendio verklaard is: zoo nodigt de Kerkenraad van dit Dorp alle Heeren Proponenten en ook Predikanten, die gehegenheid mogten hebben om hunne gaven hier te laaten hóren, dat zy daartoe hoe eerder zoo liever, althans niet later dan den 16den Juny, overkomen, vermits de Kerkenraad alsdan gaarne met een beroep wil voortgaan, terwyl intusschen de Heeren zich by den Predikant hunner addresseeren.

NB. Dit Dorp is in het midden van het groot, vermaakelyk, en wel zes Kerkdorpen bevattend eiland, op eenen hoogen en aangenamen grond, tusschen de Hoofdplaats *den Burg* en *Oosterend*, in een passage gelegen, en heeft eene goede en ploisierige Pastorie.

GROET EN KAMP Vak. Zie Octob. 1803.

SCHOORL Vakant. Zie Jan. 1803.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

H A A R L E M.

HAARLEM den 5den Maart. In de Classicale byeenkomst op heden werd aan D. J. C. VORSTMAN, als bevestigd Predikant te *Haarlem*, stem en zitting verleend, de beroeping te

WOR-

WORMERVEER op D. H. VAN BORK uitgebragt Kerkelyk goedgekeurd en aan den oudsten Predikant van

OOSTZAANDAM D. G. HOLST, gelyk ook aan den Predikant van

WORMER D. A. VAN DER VIES, beiden uithoofde van toenemende ligchaamsongesteldheden, nodige attestatien verleend ter verkryging van het Emeritaatschap.

Eindelyk is met betrekking tot

BENNEBROEK op verzoek van D. S. P. VAN DER MEULEN, Predikant aldaar, om zyn aldaar by den Kerkenraad reeds bekomen ontslag als Herder en Leeraar der plaatze Classicaal te bekrachtigen; besloten in die gegeven dimissie te berusten. Zoo dat

BENNEBROEK Vakant is.

HAARLEM Waalsche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.

WORMER Vakant. Zie Sept. 1796.

ZANDVOORT. Zie Jan. 1805.

AMSTERDAM.

WEESP. De Kerkenraad heeft ter vervulling der vacatuur in deze Gemeente na verzochte en bekomene handopening van den Raad dezer Stad den 14den Febr. het navolgende getal en twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. R. VAN OOSTERHOUT, te *Abcoude*. J. C. BERRANGER, te *Bloemendaal*. D. P. FARRET, te *Westwoud en Binnewyzent*. N. LOSEY, te *Vollenhoven*. H. J. SCHREGARDUS, te *Nieuw Loosdrecht* Z. DE JONG, te *Almkerk en Emmikhoven*. J. A. STRESO, te *Loehen*. G. ELIAS, te *Scherpenseel* A. KOPPEN, te *Hien en Dodewaard* A. LENS, te *Voorhout*. J. E. VOET VAN CAMPEN, te *Muiderberg*. D. SCHIFF, te *Oosterbeek* W. G. HILLEBRANDS, te *Schelluinen*. F. H. REPELIUS, te *Echteld*. J. BEST, in de *Bedykte Schermer*. J. C. FA-

FABIUS, te *Lisse*. J. C. W. QUACK, te *Zetten en Andelst*. G. J. VAN NOUHUIS, te *Blarikum en Laren*. J. DE HEER, te *Geldermalsum*. J. L. SCHELLEKES, te *Lekkerkerk*. D. CROMMELIN, te *Roosendaal*. J. VERBURG, te *Vinkeveen*. F. W. WEYERS, te *Winkel* en E. NIEKERK, te *Kortenhoef*.

Daaruit op het 12tal geplaatst.

DD. Z. DE JONG, D. SCHIFF, J. DE HEER, A. LENS, D. P. FARRET, J. C. FABIUS, J. L. SCHELLEKES, J. BEST, G. J. VAN NOUHUIS, H. J. SCHREGARDUS, J. E. VOET VAN CAMPEN en J. C. W. QUACK.

Den 22sten is het volgende 6 en 3tal gemaakt:

DD. SCHIFF, D. P. FARRET, Z. DE JONG, A. LENS, J. L. SCHELLEKES en H. J. SCHREGARDUS.

Op het 3tal geplaatst:

DD. Z. DE JONG, D. SCHIFF en D. P. FARRET.

Waaruit den 12den Maart met eenparigheid van stemmen beroepen is D. D. SCHIFF, Pred. te *Oosterbeek*, welk beroep door den Raad dezer Stad ten zelven dage geapprobeerd zynde, aan den beroepenen is toegezonden, en door zyn Wel Eerw. na eenige dagen beraad is aangenomen.

H O O R N.

SPANBROEK EN OPMEER. Zie Jan. 1805.

WOGNUM EN WADWAY staat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

HAUWERT Vakant. Zie Aug. 1804.

E N K H U I Z E N.

ENKHUISEN. Zie Febr. 1805.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

UITDAM Vak. Zie Febr. 1805.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

ZEE-

ZEELAND.

WALCHEREN.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.
RITTHEM. Zie Jan. 1805.
NIEUWLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.
ZOUTELANDE. Zie Jan. 1805.
ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.
OOSTBURG. Zie Nov. 1804.
BRESKENS. Zie Nov. 1804.
NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.
VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.
SCHOONDYKE Vakant. Zie Nov. 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.
AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.
RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.
MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.
WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant. Zie Maart 1798.
CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

SOMMELSDYK den 19den Jan. l. l. overleed alhier onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer M. H. CALLENFELS, en werd aan de gevolgen van eene beroerte, door eenen zagten dood van zynen gewigtigen post afgeroepen, in den ouderdom van 50 jaren en 2 maanden.

Zyn Wel Eerw. was in de maand November des jaars 1754 geboren, te *Middelburg*, uit godvrucht-

ti-

tige oaders; liet reeds in zyne jeugd eene zonderlinge lust tot het Leeraarambt blyken, en heeft op de Hoogeschool van *Utrecht* een vlytig gebruik gemaakt van de nuttige lessen zyner Hoogleeraaren.

Na dat zyn Wel Eerw. in den jaare 1779 met lof tot den openbaren predikdienst was toegelaten, werd hy nog in dat zelfde jaar tot Herder en Leeraar beroepen en bevestigd te *Noordgouwe*, onder deze Classis; van daar kwam hy ten jaare 1781 tot ons over, en heeft dus den geruimen tyd van 23 jaren onder ons gearbeid.

Veel was er tot lof van den Overledenen, van zyne uitstekende bekwaamheden, van zyne ervarenheid in Bybelkennis, groote predikgaven, enz. te gelyke te zeggen, dan zyn Eerw. was daar zelf by zyn leven afkeerig; wy willen dus met één woord nog dit zeggen: zyn Eerw. was voorzien van die kennis en bekwaamheden, welke er in eenen Leeraar vereischt worden, een treffelyk voorbidder, een ernstig bestraffer, een liefderyk vermaner, een welmeenend raadgever en een aangenaam verstrooster: zyn vriendelyke omgang, openhartig, gul en liefderyk character, maakte hem by velen bemind. Zyne bedroefde Weduwe, Mejuffrouw R. C. VAN DER VALCK, met welke zyn Eerw. omtrend zeven jaren is gehuwd geweest, betreurt in hem eenen waardigen Echtgenoot en zyne twee Dochters, uit een voorig Huwelyk verwekt, eenen liefderyken Vader. De Heere, wiens doen Majesteit en Heerlykheid is, zy der bedrukte Weduwe tot Man en zyne nagelatene Dochters ten Vader!

Het geen onze droefheid over zyn Eerw. overtydden by ons aanmerkelyk verzagt, is, het gemis dat wy reeds verscheidene maanden geleden hebben van 's Mans openbaar dienstwerk, en het treurig vooruitzicht, om er voor altyd van verstoken te blyven. Zyn Eerw. toch in de maand Mey des vorigen jaars onverwagt door eene beroerte aan-

aangevallen zynde, is daarvan door den Goddelyken zegen wel in zoo verre hersteld geworden, dat hy nu en dan konde uitgaan, dan zyn Eerw. Geneesheeren, oordeelden toch de rust voor zyn Eerw. hoogstnoodzaaklyk, waaromme dan de Eerw. Cl. van *Schouwen en Duiveland* op zyn Eerw. verzoek, zeder: half October l. l. by het Departementaal Bestuur van *Zeeland* voor zyn Eerw. de nodige instanties gedaan heeft ter verkryging van zyn Emeritaat salvo honore et stipendio, dan, welker uitslag zyn Eerw. niet heeft mogen beleven.

Het aanzoek gratiæ zou voor Mejufvr. de Weduwe hebben moeten waargenomen worden, dan voor welk voorrecht haar Ed. edelmoedig bedankt heeft.

De Kerkenraad zal dus zoo spoedig mogelyk tot eene beroeping overgaan, en heeft daar toe reeds eenige aanstelte gemaakt, door de benoeming van eenen Director in den Wel Eerw. Heer F. Plevte, Pred. te *Dreyschor*, die zich deze benoeming heeft laten welgevallen.

De verheerlykte Koning zyner Kerk zorge in liefde voor ons, door ons spoedig eenen kundigen en godvruchtigen Herder en Leeraar in de plaats van den Overledenen te geven, die deze groote Gemeente weide met wetenschap en gezond menschenverstand. Dus is nu

SOMMELSDYK Vakant.

ZIERIKZEE Vakant. *Zie* Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

HEINKENSZANDE Vakant,

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STEENBERGEN Vakant. *Zie* Juny 1804.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT. In onze Classicale Vergadering,

al-

albier gehouden den 5den van Lentemaand, verzocht en verkreeg zitting en ſtem in dezelve, D. J. C. DE VRIES, bevestigd Pred. te *Lopiker Kapel*.

UTRECHT. Werd de Gemeente binnen korten tyd door het verlies van 4 waardige Leeraaren bedroefd, zy treurt niet minder wegens het gemis, dat haar en de gantſche Kerk van Nederland treft, door den dood van den Hoog Eerw. Hooggel. Heere G. BONNET, Doct. en Prof. in de H. Godgeleerdheid, en Akademieprediker albier, die op den 3den Febr. in den ouderdom van 81 jaren en omtrent 2 maanden, aan eene beroerte en daarop gevolgd verval van krachten, in den Heere ontſlapen is.

Veel, uitgebreid nut heeft de Kerk en Hogeſchool gedurende zyn '51 jarigen dienst als Leeraar en Hoogleeraar van zyn Hoog Eerw. genoten: 7 jaren predikte zyn Hoog Eerw. het Euangelie des Kruices in de Gemeente van *Amersfoort*, *Rotterdam* en *'s Hage*, met enen ruimen zegen: 44 jaren ſtrekte zyn Hoog Eerw. tot eenen ongemeenen luiſter dezer Hogeſchole, daar 's Mans doorwrochte geleerdheid, uitgebreide kunde, waarheidsliefde en ongeveinsde godsvrucht hem allerwegen roem bezorgde; geen wonder dan, dat een buitengewoon groot aantal leerlingen van zyn onderwys van tyd tot tyd gebruik maakten, die in zyne Schole tot den Euangeliedienst gevormd der Nederlandſche Kerke als Leeraars en Hoogleeraars, tot veel nut verſtrekt hebben, en in dezelve nog met zegen arbeiden. In 's Mans laatſte levensjaar werd aan zyn Hoog Eerw. door HH. Bezorgers dezer Hoogeſchole, de Hoog Eerw. Heer G. VAN OORDT, Pred albier, ter zyner verligting toegevoegd, die dan ook als nu zyn Hoog Eerw. ſtaat op te volgen.

Hy rust nu zalig in den Heere van zynen moeilyken en gewigtigen post: zyne nagedachtenis als die

die van eenen Regtvaardigen, zal ook door zyne nagelatene Schriften, die van zyne geleerdheid en godvrucht getuigenis dragen, in zegening blyven; terwyl zyn gemoedigd, gelaten en bedaard sterfbedde bewyzen gaf van zyn onwrikbaar geloofsvertrouwen op zynen grooten Borg, en blyde verwachting van den genadeloon in de Hemelen.

Inzonderheid zal de Gemeente van *Utrecht* dezen grooten Man blyven gedenken; als die in zyne betrekking als Akademieprediker, door zyne uitmuntend godvruchtige en weldoordachte Leerredenen, met zoo veel bevalligheid voorgedragen, zoo veele jaren hun in 't geloof gesticht heeft, en tot zegen geweest is; gelyk dan ook alle de Hoogleeraars en Leeraars van zyn overlyden tot de Gemeente met aandoening en hartelykheid gesproken, en haar opgewekt hebben tot een navolgen van zyn gelove in 't aanschouwen van de uitkomst zyner wandelinge.

VINKEVEEN den 10den Maart 1805. Heden voormiddag, maakte onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. Verburg, Abs. Fil., ons in zyne Vooraffpraak bekend, dat zyn Eerw. den voorigen avond eene beroeping ontvangen had van de Regeering der stad *Deventer*, als Hoogleeraar in de Oostersche talen en Hebr. Oudheden. Hoe sterk trof ons dit berigt, te meer, daar zyn Eerw. (wars van alle veinzery) ons daar by bekend maakte, dat hy die beroeping terstond had aangenomen. Twee jaren en ruim vier maanden mogten wy het voorrecht genieten, zyne liefderyke en voortreffelyke lessen te hooren en in hem te zien een voorbeeld van alle Christelyke deugden. Niet zonder reden treuren wy over ons aanstaand verlies in hem; dan wy moeten de keuze van onzen Leeraar billyken, wenschen hem in zyn' aanstaanden verhevenen post den besten zegen;

terwyl wy bidden, dat de Heer zyner Kerke in liefde aan ons gedenke Zoo dat

VINKEVEEN eerlang staat Vakant te worden.

TER AA. Onze geliefde Leeraar D. J. G. VAN TRICHT, gaf ons heden, in eene Voorafspraak, berigt, van het overlyden van den Hoog Eerw. Hoog gel. Heer J. H. SCHACHT, rustend Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid, aan de Hogeschool te *Harderwyk*, voorheen waardig Predikant in deze Gemeente, en wekte de Gemeente op, om, op den voordragt en het voorbeeld van dezen zynen Voorganger, toch bedacht te zyn op de noodzakelykheid der toebereiding tot den dood, welks algemeenheid en zekerheid naar aanleiding van *Pred.* XII: 5*b*. aan ons werd voorgesteld.

UTRECHT Vakant. Zie July 1804.

JUTPHAAS Vakant. Zie Dec. 1804.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT. In onze gewoone Classicale Vergadering van den 13den dezer, zyn de beroepstukken ter approbatie ingeleverd van den Wel Eerw. HH. G. D. SWANENBURG, beroepen te *Bunschoten* en C. A. VAN VLOTEN, beroepen te *Zuylen*; deze beroepstukken zyn in orde bevonden, waarom ook de Eerw. Vergadering deze beide beroepingen met de gewoone Classicale approbatie bekragtigd heeft, zullende by vrywilligen afstand van DD. Classis, de eerstgemelde door zyn Oom, D. H. VAN TOLL, Pred. te *Edam*, den eersten Paaschdag te *Bunschoten*, en de andere den tweeden Paaschdag, te *Zuylen*, door zynen Broeder, D. W. VAN VLOTEN, Pred. te *Barneveld*, of door zynen Zwager, D. L. EGELING, V. D. M. te *Leyden*, in de H. Bediening by hunne resp. Gemeenten worden ingezegend.

MAARTENSDYK Vakant. Zie Nov. 1804.

RHEENEN EN WYK.

WYK BY DUURSTEDE den 19den Maart. In onze

ze gewoone Clasicale Vergadering, heden alhier gehouden, is de Wel Eerw. Heer C. VAN HERWERDEN, zeer geliefd Euangeliedienaar te *Amerongen*, doch beroepen te *Schiedam*, op verzoek van den Wel Eerw. Heer O. I. VAN GRIETHUYZEN, waardig Euangeliedienaar te *Woudenberg*, daartoe behoorlyk gequalificeerd, van deze Vergadering losgemaakt, na dat zulks te vooren van den Eerw. Kerkenraad te *Amerongen* geschied was. Zyn Wel Eerw. nam een aandoenlyk en zeer treffend afscheid van ons, 't welk de Præses gepast en heilbiddend beantwoordde. — Wy betreuren het gemis van dezen onzen geliefden en zeer waardigen Broeder, welke (D. V.) op den 14den April zyne afscheidsrede zal doen.

Nog is in dezelfde Vergadering, door den Wel Eerw. Heer J. P. WYS, zeer geliefden Euangeliedienaar te *Leersum*, praeparatoir geëxamineerd de Student HEILIGER JACOBUS WUNDER, van *Amsteldam*. — De Heer Examinator is voor zyn naauwkeurig en welingericht werk bedankt, en de Geëxamineerde, die uitnemende blyken van kunde en oordeel gegeven heeft, met eenparig genoegen en blydschap, tot den openbaren predikdienst toegelaten, en onder het getal der Proponenten aangenomen. De Proefteksts was *Rom.* VIII: 33 en 34. in 't Hebreeuwsch *Psalm* II. en in 't Grieksch het teksthoofddeel.

AMERONGEN. De Eerw. Kerkenraad alhier heeft, ter vervulling der aanstaande vacature, op den 14den Maart, ten overstaan der Consulenten DD. B. TAAT en G. VAN GEELKERKEN, respective Predikk. te *Rhenen* en *Overlangbroek*, het volgend zestal van Predikanten gemaakt:

DD. J. G. COOLHAAS, Predikk. te *Elkum*. G. VAN GEELKERKEN, te *Overlangbroek*. J. P. WYS, te *Leersum*. J. WALLER, te *Zyderveld*. G. ELIAS,

S. S. Theol. Doct. te *Scherpenzeel* en B. FRIDERICHS, te *Ingen*.

Daar uit dit drietal:

DD. COOLHAAS, VAN GEELKERKEN en WYS.

Uit welk drietal, ten zelven dage, met volkomene eenparigheid, en tot algemeen genoegen der Gemeente is beroepen de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. G. COOLHAAS, Pred. te *Elkum*, onder de Eerw. Classis van *Overveluwe*; met dat gelukkig gevolg, dat zyn Wel Eerw. deze Beroeping in de vreeze des Heeren, tot onze blydschap, heeft aangenomen. — Deze Beroeping is Classicaliter geapprobeerd, en zyn Wel Eerw. wordt alhier met verlangen te gemoet gezien.

'T WAAL EN HONDSWYK Vakant. Zie Jan. 1805.

VEENENDAAL Vakant. Zie Nov. 1804.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

VROUWEN PAROCHIE Vak. Zie Octob. 1803.

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

DOKKUM.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN staat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

TERNAARD Vakant. Zie Juny 1804.

DROGEHAM Zie July 1803.

FRANEKER.

PEINS EN ZWEINS. Zie Febr. 1805.

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SLOOTEN. Zie Febr. 1805.

DEERSUM EN POPPINGAWIER Vakant. Zie Nov. 1804.

SNEEK Vakant. Zie Sept. 1804.

BOLS

BOLSWARD EN WORKUM.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

ZEVENWOUDEN.

HEERENVEEN den 16den Jan. 1805. Heden werd alhier in eene Clasis Contracta, het beroep in de Gemeente van *de Lemmer*, *enz.* uitgebragt op den Wel Eerw. D. J. J. LORGION, toen nog Pred. te *Lunteren*, onder de Clasis van *Overyeluwe*, en door zyn Wel Eerw. aangenomen, door de Vergadering, na dat ze alle de daartoe behorende ſtukken, naauwkeurig onderzocht, en in de vereiſchte orde bevonden had, goedgekeurd, onder hartelyke zegenwenſchingen over de beroepers en den beroepenen Leeraar.

AKKRUM EN TERHORNE. Uit deze Gemeente is aan den Correspondens bericht, dat, in dezelve, op den 2den Jan. l. l. in tegenwoordigheid en onder Voorzitting van DD. J. HERINGA, V. D. M. te *Oudeboorn* en R. RODENBURG, V. D. M. te *Nyëhaske*, *enz.* als Conſulenten, niet door den Eerw. Kerkenraad en eene Gemeente Commisſie; zoo als, by de beide voorige vruchteloze beroepingen plaats had gehad: maar door alle Mans-Ledematen eene nieuwe Nominatie gemaakt is, ter vervullinge der alhier beſtaande Vacature. Op die Nominatie zyn gebragt:

DD. F. HOLKEMA, S. S. Min. Cand. onder de Clasis van *Dokkum*. J. P. VAN DER HELM, V. D. M. te *Oosterhaule*, *enz.* en J. CARSTEN, V. D. M. te *Goingarÿp en Broek*, beide onder de Clasis van *Zevenwouden*. Uit deze Nominatie is de eerstbenoemde, ten zelfden dage, met eenparigheid, door de tegenwoordig zynde Mans-Ledematen, tot Predikant dezer Gemeente geſtemd en beroepen.

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Nov. en Dec. 1804.

LEMMER, VOLLEGA EN EESTERGA. Ook uit deze Gemeente is aan den Correspondens een Berigt toegezonden, door den Koster en Schooldienaar aan deze plaats, de dato den 14den Maart 1805. Hy is daarby verzocht, uit naam van den Eerw. Kerkenraad der Hervormde Gemeente aan *de Lemmer*, om dat bericht, — *zoo als het is*, met den eersten in de Boekzaal te doen plaatzen, *uitgenomen* in het geval, als *er zoms in een woord een letter te veel of te weinig mogt staan*, om *dat dan na te zien*. Daar nu de Correspondens zeer huiverig is, om, met dien Schoolleeraar, over de spelling der Nederduitsche taal in Discussiën te komen: zoo kan hy aan het laatste lid van dat verzoek niet voldoen; maar hy volbrengt gereed het eerste lid, door het overgezonden stuk, in Originali, aan den Redacteur der Boekzaal, ten fine van insertié in dezelve, toetezenden; zoo dat de geachte Boekzaallezer het hier, *zo als het is*, ontvangt, luidende hetzelve, gelyk volgt: *Lemmer, enz.* (fiat insertio.)

LEMMER, EESTERGA EN VOLLEGA den 18den October 1804. Door den Kerkenraad dezer Gemeente wierd op heden ter vervulling der plaats hebbende Vacature het volgende drietal van Predikanten gemaakt:

DD. G. RADEMAKER, Predikk. te *Hogeveen*. L. FOCKENS, te *Twyzel en Koten* en H. U. T. VAN VELZEN, te *Oudkerk en Roodkerk*.

En is hier uit agt dagen daar na den 25sten Octob. J. l. in tegenwoordigheid van twee Consulenten DD. J. SCHOONDERBEEK, toen nog Pred. in *de Lemmer* en H. H. TER VEHN, Pred. te *Oosterzee, enz.* met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar beroepen D. G. RADEMAKER, Pred. te *Hogeveen*, de-

dewelke na eenige dagen beraad, voor deeze beroepinge heeft bedankt.

Waarop den Kerkenraad en Gemeente andermaal het beroep aan D. G. RADEMAKER hebben opgedragen, dewelke voor het zelve na een kort beraad wederom heeft bedankt.

LEMMER, EESTERGA EN VOLLEGA den 11den Dec. 1804. Den Kerkenraad heeft nu op heden eenen nieuwen Nominatie gemaakt, en op het drietal gebragt:

DD. J. J. LORGION, Predikk. te *Lunteren*. A. VAN VELDEN, te *Gordyk* en W. D. GROMMÉ, te *Maekum en Kornwert*.

En den 20sten Dec. l. l. door de mans Ledematen ten overstaan van twee Consulenten als DD. H. H. TER VEEN, Predikk. te *Oosterzee*, *enz.* en O. SCHUILINGE, te *Tjerkgaast*, met genoegzame eenparige stemmen beroepen D. J. J. LORGION, Predik. te *Lunteren*, in de Classis van *Overyssel*, dewelke na eenige dagen beraad deze beroeping (tot onze blydschap) in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

En op den 3den Maart l. l. hadden wy het genoegen om onzen gewenschten Leeraar D. J. J. LORGION onder ons zyn werk te zien aanvaarden, zyn Eerw. gaf ons een aangenaam vooruitzicht van zyn Euangeliedienst, door eene verstandige en gepaste Intrede over 1 *Cor.* I: 23, 24. *Doch wy prediken Christus den gekruisigden*, *enz.* Deze werd door eene groote menigte met veel genoegen aangehoord.

OVER-YSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vakant. Zie July 1803.

KAMPEN.

YSSELMUIDEN den 3den Maart. Heden mogten wy het genoegen hebben onzen nieuw beroepenen Leeraar D. H. HEPPENER alhier te zien in den H. Dienst bevestigd worden door den WelEerw. Heer J. J. RAUWERTZ TICHLER, Pred. in *Kampen* en Clas. Dep. met eene Leerrede over *Spreuk.* XIII: 17*b*. *Een trouw Gezant is medicyn*, terwyl de oplegginge der handen geschiedde door den gemelden Bevestiger en de Wel Eerw. Heer H. N. GILLOT, Pred. op *Ens en Emmeloort*, mede Clas. Dep. terwyl onze bevestigde Leeraar des namiddags zyn dienstwerk aanvaardde met de betuiging van den Apostel Paulus 2 *Cor.* IV: 5. *Wy prediken niet ons zelven, maar Christus Jesus den Heere en ons zelven, dat wy uwe Dienaren zyn om Jesus wille.*

ZWOLLE.

GRAMSBERGEN. Daar de Wel Eerw. Heer H. J. KROP, voorheen geliefd Euangeliedienaar in deze Gemeente op den 13den Febr. deezes Jaars te *Hardenberg*, alwaar zyn Wel Eerw. eenigen tyd na zyn bekomen Emeritusschap gewoond had, overleden was, vond zich de Wel Eerw. Heer N. DYK, thans onze geliefde Leeraar verpligt, aan dit sterfgeval van zynen waardigen Voorganger openlyk te gedenken, 't welk den 17den dier zelve Maand in eene breede Voorafspraak geschiedde over *Pred.* III: 4. Waarby zyn Wel Eerw. aantoonde, dat met betrekking op het gemelde sterfgeval wel geen stof van weenen plaats had wegens deszelfs *ontydigheid*; wyl de overledene een hoogen ouderdom had mogen bereiken, ook niet met opzicht tot deszelfs gevolgen voor de Eeuwigheid, aangezien er alle gronden waren van verwagting, dat deeze braave Man, wiens eerbiedig geloof omtrent de waarheden van onzen gezeegenden Godsdienst en tevens daar uit

voort-

voortvloeijend braaf Character jaren lang hoogachting verwekt hadden by alle die hem hadden leeren kennen, maar dat er echter ſtof van weenen was om de weinige beandwoording aan de wezenlyke oogmerken van zynen Euangeliearbeid, welke den overledenen wel eens zyn dienstwerk zugtende had doen verrichten, 't welk nader aangedrongen werd met Redenen van ootmoed en van Geloofsvertrouwen op den Verbonds Middelaar, gelyk ook van verpligting tot dankbaarheid, welke uit dit ſterfgeval konden afgeleid worden: welke erinnering dan ook door deze Gemeente met aandoening en belangneming is aangehoord.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

STEENWYK den 20ſten Febr. Onze Leeraar D. C. A VAN VLOTEN den 8ſten Jan. l. l. wettig naar de Gemeente van *Zutfen* beroepen heeft zich niettegenſtaande ons dringend aanzoek verpligt gevonden die beroeping aanteneemen.

BLOKZYL ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

STAD en LANDE.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. Den 21ſten Jan. werd in eene buitengewoone Vergadering der Heeren Winterdeputaten de beroeping van den Wel Eerw. Heer A. LEDEBOER, van *Meethuizen*, te *Hellum*, goedgekeurd.

MEETHUIZEN. Den 3den Febr. heeft onze zeer geliefde Leeraar D. A. LEDEBOER, van hier naar *Hellum* beroepen, van ons een zegenend afſcheid genomen, met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 19.—VI: 1. *Want God was in Christus, de wereld met zich zelven verzoenende enz.*

HELLUM den 17den Febr. Heden werd onze beroepene, van *Meethuizen* overgekomene Leeraar, D. A. LEDEBOER, in zyn dienstwerk bevestigd,

tigd, door den Wel Eerw. Heer G. B. REDDINGIUS, geliefd Pred. te *Schildwolda*, met eene Leerrede over *Luc.* II: 17—19. *Ende als zy het gezien hadden, maakten zy alom bekend enz.* De verwelkoming geſchiedde onder het geven van de hand van broederſchap door D. J. BEGEMANN, Pred. te *Siddeburen*. De Bevestigde maakte des namiddags een aangenaam begin van zynen dienst, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16. *Want ik en ſchame my des Euangelium Christi niet, enz.* Wy danken de Goddelyke Voorzienigheid voor haar gunſtig beſtuur over ons, en leven in het voornitzicht, dat het verblyf van dezen waardigen Leeraar onder ons tot eenen uitgebreiden zegen zyn zal.

COLHAM Vakant. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. MIDDENDORP, werd aan deze Gemeente door den dood ontrukt, in het 74ſte jaar zyns ouderdoms, op den 20ſten Febr. l. l. voormiddags ten 11 uuren; en op den 27ſten daar aan volgende werd zyn ſtoffelyk overſchot in de Kerk alhier rouwſtatig ter aarde beſteld. — Zyn Eerw. werd geboren te *Groningen*, den 23ſten Jan. 1732, uit fatzoenlyke en brave Burger Ouders, JAN MIDDENDORP en AURELIA CLINGIUS. — Op de Hoogeſchool in zyn Vaderſtad genoot hy het onderwys van beroemde Hoogleeraaren, byzonder in de H. Godgeleerdheid van VAN VELZEN en CHEVALLIER. — Op den 5den Sept. 1762 werd hy alhier in den H. dienst bevestigd, en deed zyne Intrede uit *Rom.* I: 16. — Schoon hy wel eens op andere plaatſen in aanmerking kwam, en aldaar tot Predikant begeerd werd, verkoos hy echter altyd by zyne Gemeente te blyven. — Op den 3den Maart 1786 begaf hy zich in 't Huwelyk met Mejufvrouw WOBBINA ARENDINA ADRIANI, Dochter van den Wel Ed. Geſtr. Heer Mr. T. ADRIANI, in leven Rechter

en

en Secretaris van *Houwerderzyl* te *Groningen*, en Mevrouw ANNA MARGARETHA BYMHOLT, uit welk huwelyk drie Kinderen geboren zyn, twee Zoons en eene Dochter, waar van de oudſte nog ſlegts den ouderdom van 16 jaren bereikt heeft. — Zyn Eerw. genoot doorgaans eene gewenſchte gezondheid en de vereiſchte kragten, ter verrigting van zyn dienſtwerk; doch in den Zomer 1803 werd hy bezogt met een gevaarlyk toeval van beroerte en verſlapping aan de eene zyde van zyn ligchaam, waardoor hy eenigen tyd buiten ſtaat werd geſteld, om zelf zyn ambtwerk te verrichten, en genoodzaakt om de hulp zyner naburige Broederen in te roepen. Van dit toeval is hy wel in zoo verre weder herſteld, dat hy vervolgens zynen dienſt zelf weder waar kon nemen, doch zyne voorige krachten heeft hy nooit ten vollen weergekregen, maar bleef doorgaans zwak, en klaagde veel over eene benaauwde borſt. — Zyn Eerw. deed zyn werk altyd met luſt, yver, ernſt, en getrouwheid, en was genegen, om zyne talenten op winſt uit te zetten: zelfs heeft hy nog op den laatſten Zondag, dus drie dagen voor zynen dood, hoewel met veel zwakheid, gepredikt over *Joh.* I: 29. Hy hield vaſt aan de zuivere Leer der waarheid, zonder daar van in 't minſte af te wyken. Hy had eene dringende manier van voorſtel, en zyne predikgaven droegen de algemeene goedkeuring weg. — Schoon hy zelden uitging, was hy echter in zyne verkering vriendelyk, en zyne leer bevestigde hy door eenen ſtichtelyken, ernſtigen en voorbeeldigen wandel. En nu vertrouwen wy, dat hy is ingegaan in de eeuwige rust, die aan alle Gods graag getrouwe Knechten is toegezegd. — Zoo verliezen wy dan in zyn Wel Eerw. eenen geliefden en waardigen Voorganger. Zyne nagelatene Weduwe, eenen beminden Echtgenoot en zyne minderjarige Kinderen eenen zorgdragende

de Vader, voor welke, gedurende het annus gratiæ, door de Eerw. Classis den dienst zal worden waargenomen. — Op Zondag den 10den Maart is door eenen der naaste Naburen, den Wel Eerw. Heer H. W. Hemmes, Pred. te *Slogteren*, onder eenen verbazenden toevloed van Hoorders, ook uit andere Gemeenten, aan den Overledenen gedacht in eene plegtige Lykrede, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2*b*. *Ik weet den dag myns doods niet.*

L'OPPERSUM.

TEN BOER. Van hier is een Naberigt ingekomen, waaruit bleek, dat reeds in de maand Aug. des voorleden jaars, tot Leeraar in deze Gemeente was beroepen de Wel Eerw. Heer E. Begeman, Pred. te *Emenes binnendyk*, welke voor deze Beroeping vriendelyk bedankte.

Voorts is op den 9den Nov. uit het zestal genomineerden de keus gevallen op den Wel Eerw. Heer R. Engels, Pred. te *Engelbert*, die na eenigen tyd van beraad, zich verklaarde by zyne Gemeente te zullen blyven.

Hierop is tot Herder en Leeraar beroepen D. J. F. Viëtor, Pred. te *Oldenzyl*, welke de Beroeping herwaards, tot onze blydschap, heeft aangenomen.

LOPPERSUM. In eene Classis Contracta, den 7den Febr. gehouden, is de Beroeping van den Wel Eerw. Heer J. F. Viëtor, geacht Euangeliedienaar te *Oldenzyl*, in de Gemeente van *Ten Boer*, aan dezelve vertoond, en heeft de vereischte goedkeuring ontvangen, zoo dat de Bevestiging binnen kort haren voortgang zal hebben.

MIDDELSTUM.

OLDENZYL staat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

EPPENHUISEN Vakant. Zie Jan. 1805.

DE MARNE.

LEENS Vakant. Zie Aug. 1804.

't WES-

't WESTER-KWARTIER.

SIEBALDEBUREN. Onze Gemeente geraakte op Zondag, den 3den Febr. in zorgelyke omſtandigheden, als wanneer onze waardige en veelgeliefde Leeraar D. N. WESTENDORP, aan ons kennis gaf, dat zyn Wel Eerw. had ontvangen eene beroeping, tot Leeraar in de Gemeente van *Meethuizen*, door den Hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, Heer van *Farmſum*, Lid van 't Departementaal Beſtuur van *Stad en Lande van Groningen*, als Unicus Collator van *Meethuizen*, op zyn Wel Eerw. uitgebragt. Elk, Mannen en Vrouwen, jongen en ouden, beyverden zich, om eenen Leeraar, was het mogelyk, te behouden, die ons dierbaar is geworden; te meer, daar er zeer vele redenen waren, vooral de diep vervallen ſtaat onzer Kerk, welke hem bewegen konden, dat beroep aan te nemen. Dan onze algemeene en ernſtige pogingen zyn van dat gelukkig gevolg geweest, dat zy onzen Leeraar hebben bewogen, onze hartelyke begeerte in te willigen, en dus den Heere RENGERS te verzoeken, om hem, althans voor deze reis, by deze zyne, hoe kleine en nederige, echter hem rederlievende, en van hem geliefd wordende Gemeente, te laten verblyven. Met de hartelykſte blydſchap ontvingen wy onzen geliefden Leeraar als van nieuws weder, toen zyn Wel Eerw. op Zondag den 4den Maart van dit zyn beſluit aan ons kennis gaf, en zich wederom aan ons verbond, met eene zeer opwekkende Leerrede over *Joh.* XV: 1. *Ik ben de waare wynſtok, enz.* voor een aanzienlyke ſchare, ook van andere Gemeenten zamengekomen, uitgeſproken, die zich met en over deze Gemeente verblydde: dat zy als nog mag blyven in het bezit van eenen Leeraar, wiens kunde en yver voor waarheid, deugd en Godsdienſt, hem waardig maken, in eene meer bloey-

bloeijende Gemeente, en in ruimer werkkring geplaatst te worden.

FEERWERD Vakant. Zie Dec. 1804.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

LANGAKKER SCHANS. Onze zeer geliefde Leeraar de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer J. SISSINGH, ontving den 3den Jan. dezes Jaars eene beroeping naar *Bohmerwold*, in *Oost-Friesland*. Den volgenden Zondag gaf zyn Eerw. ons hier van een openlyk berigt in eene Voorafspraak uit *Pſ.* CXLIII: 10*a*. Gedurende den tyd van 14 dagen, welken zyn Eerw. om zich in deze gewigtige zaak te beraden, genomen had, bevlytigden wy ons om zyn Eerw. die reeds deze en gene aanzoeken had afgeslagen, te bewegen om by ons te blyven: dan op den 20sten der gen. maand, maakte zyn Eerw. ons in eene Voorrede uit *Jeſ.* LV: 8. tot onze droefheid bekend, dat zyn Eerw. zich in gemoede verplicht rekende deze beroeping aantenemen, dies wy eerlang onzen waardigen Voorganger in leer en leven zullen moeten missen.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM Vak. Zie Febr. 1805.

WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

D R E N T H E.

E M M E N.

SLEEN Vakant. Zie Juny 1804.

ROSWINKEL Vakant. Zie Juny 1804.

M E P P E L.

HOGEVEEN. Werden wy onlangs al weder ontrust, door eene zeer eenparige en dringende beroeping der Gemeente van *Hattem*, op onzen jongsten Leeraar D. G. RADEMAKER uitgebragt; het was slechts om ons by vernieuwing te verblyden: daar wy, na eenige dagen van beraad, door ons tot hertelyk aanzoek, dat zyn Eerw. ook dezmaal onder ons wilde verblyven, aangewend, verne-

nemen mogten, dat zyn Eerw. vryheid had gevonden, om voor deze roepſtem te bedanken. God zette het ſtempel zyner zegenende goedkeuring op deze keuze, door zyn Eerw. deswegens vrede des gemoeds en ons verder door zynen dienst eenen ruimen zegen te doen genieten: Hy bewaare ons genadig verder voor breuke in onze Leeraars en zorge in liefde voor *Hattems* Gemeente!

ROLDE.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Walſche Kerk. Op Zondag den 17den dezer is onze nieuwberoepen Leeraar D. P. J. WENTZ, in zynen dienst onder ons bevestigd door D. H. MEDER, Pred. by de *nationale Hervormde Kerk* alhier, met ene Redevoering over *Efez.* IV: 11, 12. *En dezelve heeft gegeven ſommigen tot Apostelen*, enz. Des agtermiddags deed de bevestigde jonge Leeraar zyne Intrée-rede, leggende ten grondſlage van dezelve het geen er ſtaat 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord*: enz.

EMDEN Vakant. Zie July 1804.

VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1801.

De Vakante Plaatſen onder *Kleeve*, *Wezel*, *Duisburg aan den Rhyn*, *Bremen*, *Hamburg en Lubeck*, zyn als in onze vorige.

NA-BERICHT.

BEKENDMAKING.

Elk der contribueerende buitenleden van de *Walcherſche* weduwe beurs moet in de maanden Maart of April. zyne jaarlykſche contributie voldoen aan den Quæstor viduarum D. J. F. VAN DER SLOOT, Pred. te *Vliſſingen*; wie dit verzuimt zal in de volgende maanden twee guldens boete moeten voegen by zyne contributie en zo hy het geheele jaar

laat

laat verlopen zonder betaling zal zyne weduwe nimmer eenige voordeelen van de beurs genieten, en zyn naam op de lyst worden uitgeschrapt. Ook worden de trekkende weduwen aangemaand om eene attestatie de vita en dat zy ongetrouwd zyn aan gem. Hr. Quæstor te vertoonen, terwyl elke weduwe die binnen de drie eerste maanden van 't jaar hare toelage aldaar niet laat afhalen zal verbeuren een boete van tien Schellingen, en indien het over een geheel jaar verzuimd word, een pond VI.

Uit last van de Classis van *Walcheren*.

L. A. DE ROCHEFORT, Cl. h. t. Scriba.

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand Maart 1805.

I. Sermons sur divers Textes &c. d. i. Leerredenen van J. R. BOULLIER, over verscheidene Bybeltekſten. Eerſte Deel. Bl. 219

II. W. E. DE PERPONCHER, De drie Boeken van SALOMO. 226

III. J. VAN DER ROEST, Kinder-Rede. 233

IV. E. ROWE, Godvruchtige Overdenkingen en Alleenſpraken. 237

V. A. KLUIT, Hiſtorie der Hollandſche Staatsregering; tot het Jaar 1795. Vierde Deel. 244

VI. Mr. W. BILDERDYK, Mengelingen. Tweede Deel. 252

VII. Rusland beſchouwd. Met Plaaten. 261

VIII. Letter-Nieuws. 272

IX. Berigt van Directeuren der Leydſche Schilder- en Teken-Akademie. 276

X. School-Nieuws. 285

XI. Berigt aangaande de Weduwe Beurs der *Zwolſche* Classis. 288

XII. Kerk-Nieuws. 289

XIII. Naberigt. Bekendmaking. 327

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor APRIL 1805.

Te AMSTERDAM, by
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkopers, 1805.
Met Privilegie.

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD.

I. HOOFDSTUK.

SERMONS sur divers TEXTES de l'Ecriture Sainte. Par feu Mr. JAQUES RENARD BOULLIER, *Pasteur à Amsterdam. Tome II.*

Dat is

J. R. BOULLIER, *Predikant te* Amſterdam, *Leerredenen over verſcheidene BYBEL-TEKSTEN. Tweede Deel Te* Amſterdam *by* J. J. Geyler en Comp:, 415 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3: —

Het Tweede Deel dezer Verzameling van voortreflyke Leerredenen, waarvan wy het eerſte Deel in de Boekzaal der voorledene Maand hebben aangekondigd, bevat weder een XIVtal van uitgelezene en ſtichtelyke Leerredenen I. *Ter Opening van het Walſche Synode te* Leyden *vergaderd* 1 *September* 1785. *over* 2 *Timoth.* I: 8-10. II. en III. *Over de zamenſtemming van verdraagzaamheid met den yver, over Ephez.* IV: 15. IV. *Over de liefde des vredes, en het heil der vreedzamen, over Matth.* V: 9. V. *Over de voortreflykheid der liefde boven geloof en hoop, over* 1 *Cor.* XIII: 18. VI. *Over de gelykenis van den Schat, Matth.* XIII: 44. VII. en VIII. *Over verzekerdheid van Zaligheid, Luk.* X: 20. IX. *Over de booze opmerkzaamheid op de gebreken van een ander, Matth.* VII: 3-5. X. en XI. *Over den pligt van vergeving en verzoening, Matth.* V: 23, 24. XII. *Over de traagheid en rampzaligheid van den wereldling, Job* IV: 2. XIII. *Over het nut der Krankheden Joann.* XI: 3. en XIV. *Over de gedachte des Doods, Gen.* III: 19.

Om ook uit dit Deel iet over te nemen, bepalen wy ons tot de yyfde Leerrede over 1 *Cor.* XIII: 18. alwaar de Apoſtel PAULUS van de drie hoofddeugden, die *blyven*, duurzaam in de kerk blyven, in tegenſtelling van de wondergaven, die alleen in de kerk gedurd hebben zoo lang zulks nodig was, getuigt, dat de Liefde de grootſte van

dezelve is. In deze Leerreden geeft de Eerw. Boullier in het eerste gedeelte een kort denkbeeld van deze drie *deugden*, *het geloof*, *de hoop* en *de liefde*, terwyl hy in het tweede gedeelte de *voortreflykheid* der *liefde* aantoont. Laat ons het eerste gedeelte hier overnemen. Dus luidt het *Bladz.* 136 volgg.

„ Men moet het *geloof* aanmerken, als de *eerste* der Christelyke deugden, omdat het hun verstrekt tot eenen *grondslag* voor allen, en omdat het het vruchtbaar *beginzel* is, het welk ze voortbrengt. Inderdaad, alhoewel het natuurlyk licht van onze Rede, alhoewel de uitspraak van ons geweten ons het grootste gedeelte der deugden doet kennen, en ons zelfs verscheidene beweegredenen ontdekt, welke ons tot derzelver beöefening verpligten; in den staat echter des verderfs, waarin de zonde ons gebragt heeft, zullen wy nooit waarlyk deze deugden verkrygen, indien wy niet hebben eene vaste overreding, eene hebbelyke overtuiginge en *gevoel*, van de Waarheden, welke God ons openbaart. Hier mede moet het werk onzer Heiligmaking aanvangen. Het geloof onderschryft, het gene God getuigt; het berust in alles, wat Hy ons leert in zyn woord, als in zoo vele ontwyfelbare waarheden; het gelooft aan zyne beloften, aan zyne bedreigingen, en daar door zelfs onderwerpt het zich aan zyne geboden. *Gelooven aan het Euangelie*, is derhalven eene voorafgaande geschiktheid, om ons *aan het Euangelie* te doen *gehoorzamen*. Doch het voornaamste voorwerp van het geloof zyn de beloften van genade, welke ons daar in gedaan worden; en de eigenlyke natuur van deze deugd, of zoo gy wilt, van dit *gevoel*, is het omhelzen van deze genade, en van den Zaligmaker, die ze voor ons verwerft, en die ze ons aanbiedt. Wanneer men het bepaaldelyk onder dit gezigtpunt beschouwt, is het geloof, in dezen zin,

de voorwaarde der Zaligheid; het regtvaardigt ons; het is in ons het beginsel der ware bekeering, en het zaad van den *nieuwen mensch, die naar God geschapen is, in ware geregtigheid en heiligheid.* Onze harten worden door hetzelve gereinigd; door hetzelve *woont* JEZUS CHRISTUS *in ons*; en aan deszelfs kracht schryven de gewyde Schryvers het voortbrengen toe van alle soorten van goede werken. — Maar, let, myne Br., dat men, zonder hier, gelyk de gewyde Schryvers somtyds doen, in het algemeen denkbeeld van het geloof, de onderscheidene gesteldheden te begrypen, welke er het gewrocht van zyn, in mynen Tekst, het *alleen* moet bepalen tot het *beginsel:* ik wil zeggen, die gesteldheid der ziel, welke de waarheid, die God ons voorstelt, en de genade, welke hy ons aanbiedt, vastelyk omhelst; met te bovenkomen van allen tegenstand, welke de ziel tegen zoodanig voorstel kan inbrengen; met overwinning van alle tegenkanting, in dit opzigt, van onze zinnen en van ons vleesch, en met verbanning van alle ongeloof en alle twyfelingen. — De eerste deugd der Christenen is het *Geloof.*"

„ De tweede is de *Hoop.* Zy wordt van het geloof onderscheiden, alhoewel zy, in zekeren zin, daar mede in begrepen is, door haar onder een uitgebreider denkbeeld te beschouwen; nademaal de vaste overreding van alles, wat God ons openbaart, noodzaaklyk de verwagting in zich bevat van het gene Hy ons beloofd; van daar is het, dat de Apóstel in den Brief aan de *Hebreën*, het geloof beschryft als *een vaste grond der dingen, die men hoopt.* Doch zie hier het onderscheid, het welk men tusschen beiden maken moet: de *hoop* ziet op het *toekomende*; zy heeft tot haar voorwerp *beloofde* goederen en bestaat in eene levendige en onwankelbare verwagting van deze goederen; terwyl het *geloof*, als eene *byzondere deugd* be-

beſchouwd zynde, welke men van de hoop onderſcheidt, eigenlyk leidt tot het voorledene, hebbende tot zyn voorwerp daadzaken, welke ons in de H. Schrift geopenbaard zyn, de vergeving, welke God ons aanbiedt, de genade, welke hy ons aangekondigd, met één woord, alle die wonderen, welke hy gewerkt heeft tot onze Zaligheid. Gelyk nu, het gene God reeds voor ons gedaan heeft, ons een zeker pand is, van het gene hy belooft, nog te zullen doen, kan men zeggen, dat de hoop *ontſtaat* uit het *geloof*, en dat zy zich, op dezen onwankelbaren grond, ten hemel verheft. — Deze deugd wendt onze gedachten naar eene *toekomſte*, welke zy ons, in zeker opzigt, *tegenwoordig* maakt; zy vertoont by voorraad aan onzen geest, het gene nog onzigtbaar is voor onze oogen, zy doet, om zoo te ſpreken, *beſtaan*, het gene zy *verwagt*, en het gene nog geen dadelyk beſtaan heeft; en door dit middel maakt zy ons gerust in het midden der ſtormen en onweders van dit leven, ſtandvastig in de rampen, onwankelbaar in de verzoekingen. *De Hoop*, zegt een Apostel, *is het veilig en vast anker der ziel.* — Gy ziet, M. B. welke de waarde is van deze deugd, hoe veel ſterkte en werkzaamheid dezelve heeft. In haar wezen worden bevat de *ſtandvastigheid*, *volharding*, *yverzaamheid*, met welken men de vervulling der Gods beloften afwagt, welke tuſſchentyd ook derzelver uitvoering moge verwyderen, en hoedanig ook het uitſtel zy, het welk God noodig oordeelt te nemen. Deze *Hoop* gaat wel verzeld met uitzien en verlangen, maar een *verlangen*, het welk nergens door verflaauwt, een uitzien, het welk nooit verzwakt. Dus ſchildert de Apostel aan de *Romeinen* (*Rom.* VIII: 22.) den ſtaat van de geloovigen: *Wy zuchten*, zegt hy, *verwagtende de aanneming tot kinderen*, te weten, *de verloſſing onzer ligchamen; want*

wy zyn in hope zalig; want hoe zou iemand hopen, het gene hy ziet? Maar indien wy hopen, het gene wy niet zien, verwagten wy het met lydzaamheid."

„ Eindelyk de *derde* dezer gaven, die *blyven*, dat is, die altyd in de kerk beſtaan, omdat zy tot haar wezen behoren, en die onveranderlyk beſtaan in den geloovigen, omdat zy de eigene natuur van het Christendom uitmaken, is de *liefde*; waar door PAULUS niets anders verſtaat, dan eene *algemeene welwillendheid*; liefde, welke God tot haar groot en eerſte voorwerp hebbende, ons Hem doen ſtellen boven al het overige; en die zich vervolgens uitſtrekkende, tot onze evennaasten, door eene onbegrensde welwillendheid, ons verpligt, om, op allerleiē wyze, te *wenſchen* en te *bezorgen*, het gene wy voor hen het voordeeligſte oordeelen. Het zy zoo, het tafereel, het welk PAULUS, in dit *Hoofdſtuk*, van de *liefde* ophangt, en de trekken, waarmede hy ze afmaalt, ſchynen derzelver denkbeeld alleen te bepalen tot de liefde des *naasten*: maar, M. B., de hooge voortreflykheid, welke de Apostel, in mynen Tekst, aan de liefde geeft, boven alle de andere deugden, toont duidelyk genoeg, dat hy, onder den naam van *liefde*, bevat de liefde tot God, gepaard met die des naasten; te meer, daar deze niet zyn twee verſchillende deugden, maar daar zy eene enkele is, welke jegens een dubbel voorwerp geöefend wordt; zynde onze liefde jegens God de bron en regel van die, welke wy aan onzen evennaasten bewyzen."

Volgens dit algemeen denkbeeld, toont de Leeraar verders in het tweede gedeelte dezer Leerreden, beknopt en nadruklyk, dat de Liefde de voortreflykſte is boven het *geloof* en de *hoop*; het welk wy onzen Lezer aanbevelen in het Werk zelve te lezen.

II. HOOFD.

II. HOOFDSTUK.

OORDEELKUNDIGE INLEIDING tot de Schriften des NIEUWEN VERBONDS, door JOANNES ANTHONY LOTZE. *Eerste Deel. Te* Amsterdam *by* W. Brave, 1803. 659 *Bladz. groot Octavo. De prys is f* 4: —

Misschien zal iemand vermoeden, dat na het voortreflyk Werk van MICHAËLIS: *Inleiding tot het Nieuwe Testament*, geene nieuwe wydloopige *Inleiding* in het zelve meer noodig ware, doch laat ons den Heere LOTZE, die ons van eene zoodanige, tot dus ver niet kwalyk geslaagde nieuwe *Inleiding* hiermede het *Eerste Deel* aanbiedt, daar omtrent zelven horen, in zyn *Voorbericht Bladz.* VIII volgg. „ Wie met de *Duitsche* Litteratuur bekend is, weet, hoe men tegenwoordig op de echtheid der Schriften des N. V. aanvalt, en de getuigenissen, waarop dezelve rust, voor geheel ontoereikende poogt te doen doorgaan. Ik begreep daarom, wilde ik voor de behoeften van dezen tyd arbeiden, niets zy zoo nodig, dan dit stuk, waarmede de overige stukken door my behandeld, naauw verbonden zyn, opzettelyk te bearbeiden, en den: *Deisten* van onzen tyd (meer zyn toch in waarheid de zoogenaamde *nieuwe Hervormers* niet), daarin vooral te moeten tegengaan. Trouwens, zyn onze Godsdienstige oirkonden niet echt, dan vervalt onze ganische Godsdienst. — Hierby komt nog, dat

de *Kritiek*, de hoogstnuttige en noodzakelyke wetenſchap, te meer eene opzetlyke bearbeiding vordert, als het *Duitſche* ſchrikbeeld, de *hoge Kritiek*, eene ſtrekking heeft, om den tekst des N. V., in weerwil van alle zyne zekerheid, zoetvoerig ons te ontſutzelen; behalven dat de wyze waarop de Kritiek doorgaands beoefend is geworden, van zeer groot nadeel is. Het is tyd, dat men het echte *Kritiſche ſyſtema*, benevens de echte bronnen, en deze in derzelver waarde, waar toe het ons aan de nodige hulpmiddelen niet ontbreekt, doe kennen; maar dit ſcheen my toe eene uitvoeriger behandeling noodzakelyk te maken, vooral ook, als een groot aantal op MICHAELIS zich verlaat, die evenwel op dit glibbrig pad geen veilig Leidsman is, en wiens oordeel over de waarde van de *Codices* meermalen ongegrond is.— Het ſcheen my eindelyk ook toe, dat in de tegenwoordige *Kriſis*, waarin wy ten aanzien der Godgeleerde Wetenſchappen verkeren, en welker uitſlag voor de leere van het Euangelie zoo belangryk zal zyn, eene *reviſie* van het geen *gepraeſteerd* is, dringende behoefte zy, terwyl de tegenwoordige tyd, althans naar myn inzien, daartoe de geſchiktſte is. Om nu daartoe iets toetebrengen, heb ik myn werk met dat van MICHAELIS in verband gebragt, en van de belangrykſte aanmerkingen, verbeteringen en byvoegzelen van MARSCH gebruik gemaakt."

Het oogmerk het welk de Heer LOTZE, die onlangs tot het Hoogleeraar-ambt op de Hoogeſchool te *Franeker* bevorderd is, zich in dit Werk heeft voorgeſteld, is: *eene Oordeel- en Letterkundige Inleiding tot de Boeken des N. V. te leveren.* „Alles dan wat betrekking heeft tot den oorſprong, voortplanting en verzameling van dezelven, gelyk ook alles, het geen derzelver inwendige geſteldheid betreft, benevens een verſlag en opgave der bes-

beste bruikbaarste werken in elk vak, zegt hy, behoort in myn plan. Om den lezer, het geheel in eens te laten overzien, zal ik hier het onderwerp van mynen arbeid, naar deszelfs voornaamste delen, laten volgen. Ordenshalve onderscheide ik de Inleiding *in de meer algemeene en meer byzondere.*"

„ Tot de meer algemeene Inleiding behoort:

1. *Vooreerst*, al wat betrekking heeft tot de vorm en innerlyke waarde van deze schriften, als derzelver echtheid, ongeschondenheid, geloofwaardigheid, algemeene kerklyke aanneming, vroegste gebruik, taal en styl, enz.

2. *Ten anderen*, al wat betrekking heeft tot de geschiedenis van derzelver tekst, — waartoe behoort het onderzoek naar de gesteldheid van den oorspronglyken tekst en de oudste bronnen van den tegenwoordigen, deszelfs voortplanting, en de daardoor ontstane verschillende lezingen, — de hulpmiddelen tot herstelling van den oorspronglyken tekst, de handschriften, vertalingen, uitgaven, enz."

„ De meer byzondere Inleiding betreft elk boek des N. V., en handelt over deszelfs schryver, over den tyd wanneer, de plaats waar, de taal waarin, en de gemeente aan welke hy dat geschreven heeft, — verders behoort hiertoe de aanleiding tot het schryven, de toestand der byzondere gemeenten, de inhoud en het oogmerk van elk boek."

„ Alle deze onderwerpen zyn in de laatste helft van de nu verlopen *achttiende Eeuw* met zeer veele zorgvuldigheid behandeld geworden; doch meestal by gelegenheid van verschillende aanvallen, uit verschillende oogmerken, op dezelven ondernomen, waardoor eene *revisie* van al het geschreven en bewerkte noodzaaklyk is geworden."

Het gene dit *Eerste Deel* van dit plan behelst, is in *zeven Hoofddeelen* begrepen, volgens deze schikking:

Eerste

Eerſte Hoofddeel. Over den Titel, de verſchei-dene verdelingen van, en de ſchryftekenen in de ſchriften van de Euangelisten. §. 1. *Titel, of algemeene benaming aan de Schriften der Euangelisten en Apostelen gegeven.* 2. *Verdeling der Schriften des N. V. naar derzelver inhoud.* 3. *Verdeling der Schriften des N. V. tot Kerklyk gebruik.* 4. *Verdeling van den tekst in Hoofd-ſtukken.* 5. *Verdeling van den tekst in Verſen.* 6. *Over de Zintekenen.* 7. *Over de Toonſtippen.* 8. *Over eenige andere Schryftekenen der Grieken.*

Tweede Hoofddeel. Over de echtheid der Schrif-ten des N. V. § 9. *Bepaling wat een echt werk is.* 10. *Gewigt van dit onderzoek.* 11. *Zwarig-heden van dit onderzoek.* 12. *Wyze waarop dit onderzoek geſchieden moet.* 13. *Kenmerken van een echt werk.* 14. *Vervolg van het voorgaande, benevens eenige algemeene aanmerkingen over het oordeel van* KLEUKER *over dezelve.* 15. *Regelen die by het onderzoek naar de echtheid van de Schriften des N. V., en de toepaſſing der opgegevene kenmerken, onder het oog zyn te hou-den.* 16. *Beknopt verſlag van de Schriften der Beſtryders en Verdedigers van de echtheid der boeken des N. T., byzonder in de achttiende Eeuw.* 17. *De echtheid van het N. V. uit in-wendige kenmerken bewezen.* 18. *Onderzoek en beantwoording van de bedenkingen, tegen het bewys, uit inwendige kenmerken, ingebragt.* 19. *Vervolg van het voorgaande.* 20a. *Vervolg van het voorgaande.* 20b. *Vervolg, behelzende weerleggende aanmerkingen van* ECKERMANNS *onderſtelling.* 21. *De echtheid van het N. V. door uitwendige bewyzen geſtaafd. — Voorlopige aanmerking.* 22. *Getuigeniſſen der Apoſtoliſche Vaders van* BARNABAS *en* CLEMENS ROMANUS. 23. *Vervolg der Getuigeniſſen van de Apoſtoli-ſche Vaders, van* HERMAS, IGNATIUS *en* POLY-

KAR-

KARPUS. 24. *Getuigenisſen uit verloren geraakte Schriften der eerſte Eeuw.* 25. *Overzicht van de getuigenisſen uit de eerſte Eeuw, benevens eenige aanmerkingen over dezelve.* 26. *Getuigenisſen uit de tweede Eeuw.* — JUSTYN de Martelaar. 27. *Vervolg der Getuigen uit de tweede Eeuw,* TATIANUS *en* IRENAEUS. 28. *Vervolg.* — ATHENAGORAS, THEOFILUS *en* KLEMENS *van* Alexandrien. 29. *Vervolg.* — TERTULLIANUS. 30. *Getuigenisſen uit de verlorene Schriften der tweede Eeuw.* 31. *Overzicht der Getuigenisſen uit de tweede Eeuw.* 32. *Vervolg der Getuigenisſen uit de derde Eeuw.* — ORIGENES. 33. *Vervolg.* — CYPRIANUS. 34. *Getuigenisſen uit verloren Schriften van de derde Eeuw.* 35. *Vervolg der Getuigenisſen uit het begin van de vierde Eeuw.* 36. *Overzicht van de Getuigenisſen uit de derde en het begin der vierde Eeuw.* 37. *Onderzoek en beantwoording van eenige bedenkingen, tegen het uitwendig bewys, voor de echtheid der Schriften des N. V. ingebragt.* 38. *Vervolg.* 39. *Bewys voor de echtheid der Boeken des N. V. genomen uit de getuigenisſen der Ketters* CERINTHUS, EBION, *en de* Nazarenen. 40. *Vervolg der getuigenisſen van de Ketters der tweede Eeuw* BASILIDES, KARPOKRATES, VALENTINUS, PTOLOMAEUS, HERACLEON. 41. *Vervolg,* CERDO, *en* MARCION, *de* Severianen *en* Alogi. 42. *Vervolg der Getuigenisſen van de derde Eeuw.* — MANES. 43. *De Ongelovigen van de eerſte Eeuwen, en de Beſtryders van den Christelyken Godsdienst, zyn wigtige getuigen voor de echtheid van het N. V.* — LUCIANUS *en* CELSUS. 44. *Vervolg der Heidenſche Getuigenisſen.* PORFYRIUS, AMELIUS, HIEROCLES *en* JULIAN. 45. *De boeken die het N. V. uitmaken, zyn even dezelfde, die door de Schryvers, wier naam zy dragen, opgeſteld en uitgegeven zyn geworden.*

Der-

Derde Hoofdſtuk. Over de onvervalschte bewaring van de Boeken des N. V. §. 46. *Nadere bepaling van het onderwerp.* 47. *Belang van dit onderzoek.* 48. *De oorſpronglyke Schriften des N. V. zyn vroeg verloren geraakt.* 49. *Bewyzen voor de onvervalschte bewaring der Boeken des N. V.* 50. *De onvervalschte bewaring der Boeken des N. V. bewezen, uit de zorge en hoogachting der Christenen voor dezelve.* 51. *De Leeraars van de Christelyke Kerk hebben voor naauwkeurige uitgaven der Schriften des N. V. gezorgd.* 52. *Het groot aantal verſchillende lezingen in de Boeken des N. V. bewyst niet, dat ze vervalscht zyn geworden* 53. *Over de voorgegeevene vervalſchingen der Ketters.* 54. *Over de vervalſchingen der Rechtzinnigen.* 55. *Weerlegging der tegenbedenkingen van* COLLINS *en* CHUBB. 56 *Algemeene aanmerkingen ter wederlegging van ſommige gronden, die tegenwoordig tegen de onvervalschte bewaring van de Schriften des N. V. worden ingebragt.*

Vierde Hoofddeel. Over de geloofwaardigheid van de Schriften des N. V. §. 57. *Nadere bepaling en gewigt van dit onderzoek.* 58. *De Schryvers van het N. V. zyn geloofwaardige Getuigen.* 59 *De wonderverhalen zyn geloofwaardig.* 60. *Onderzoek, of een Schryver, die wonderverhalen boekt, in onderſcheiding van andere Geſchiedſchryvers, zal zyn getuigenis geloofwaardig zyn, byzondere vereischten moet hebben.* 61. *De geloofwaardigheid der Euangelie-Schryveren, met betrekking tot de opgave der lere van* JEZUS, *bewezen.* 62. *De Redevoeringen van* JEZUS *in de Euangeliſche Geſchiedenis voorkomende, zyn Echt.* 63. *De geloofwaardigheid der Schryvers van het N. V. bewezen, uit den hun geſchonkenen, hogeren byſtand van den Heiligen Geest.* 64. *Nadere behandeling.* 65.

De

De getuigenisſen der Schryvers van het N. V. voor hunne godlyke ingeving overwogen, benevens oplosſing van tegenbedenkingen.

Vyfde Hoofddeel. Over den Kanon van het N. V. §. 66. *Over de betekenis van het woord κανων, en daaruit afteleidene nadere bepaling zoo van het te behandele onderwerp, als van de wyze waarop het behandeld moet worden.* 67 *Beknopt verſlag van de verſchillende gevoelens, over de vaſtſtelling van den Kanon.* 68. *Is de Kanon in de eerſte tyden van het Christendom, vaſtgeſteld geworden?* 69. *Onderzoek of in de derde Eeuw een algemeen erkenden Kanon is vaſtgeſteld geweest.* 70. *Vervolg van het voorgaande, of onderzoek naar de geſteldheid van* ORIGENES *Kanon.* 71. *Over den Kanon van* EUSEBIUS. 72. *Onderzoek naar de geſteldheid van den Kanon in de Griekſche Kerk, na den tyd van* EUSEBIUS, *tot op den dood van* KAREL DEN GROOTEN. 73. *Vervolg.* 74. *Onderzoek naar de geſteldheid van den Kanon in de Latynſche of Weſterſche Kerk.* 75. *Vervolg.* 76. *Algemeene aanmerkingen, zoo over de verſcheidenheid van den Kanon in de onderſcheidene Gemeenten, als over de wyze van deszelfs verzameling.*

Aanhangzel tot het Vyfde Hoofddeel. Over het gebruik der Heillge Schriften in de eerſte tyden van het Christendom. §. 77. *Nadere bepaling van het voortenemen onderzoek.* 78. *Het was aan alle de Christenen, zonder onderſcheid, vergund, van de boeken des N. V. gebruik te maken.* 79. *Het gebruik der Boeken des N. V. was onder de Leken vry algemeen.*

Zesde Hoofddeel. Over de Taal, waarin de Boeken des N. V. geſchreven zyn. §. 80. *Over de Joodſche Landtaal ten tyde van* JEZUS *en zyne Apostelen.* 81. *De Schriften des N. V. zyn in het Grieksch Geſchreven.* 82. *Algemeene aanmer-*

merkingen over het eigenlyke van de taal des N. V. 83. *Beoordeelend verſlag van de gevoerde twisten over dit ſtuk.* 84. *Over eenige voorname misſlagen, zoo wel door de Puriſten als door derzelver Party begaan.* 85. *Over de Hebraismen.* 86. *Over de Arameismen.* 87. *Over de Rabbinismen.* 88. *Over de Arabismen en Perſismen.* 89. *Over de Latinismen.* 90. *Over de Idiotismen en Soloecismen.* 91. *Kan men den ſtyl van het N. V., om dat deszelfs taal iets van het Alexandrynſche heeft, den Alexandrynſchen Dialekt noemen?* 92. *Kan de ſtyl van het N. V. de Hellenistiſche Dialekt genoemd worden?*

Zevende Hoofddeel. Over het gebruik, dat de Schryvers des N. V., zoo van het O. V. als van andere Schriften, hebben gemaakt. §. 93. *Algemene aanmerkingen over het verſchillend gebruik, dat de Schryvers des N. V. van het O. V. hebben gemaakt.* 94. *Over de ontleende plaatzen uit het O. V.* 95. *Over de aanhalingen van vervulde voorzeggingen.* 96. *Over de verſchillende aanhalings-formulieren door de Schryvers van het N. V. gebruikt.* 97. *Algemene aanmerkingen over den tekst, naar welken het O. V. in het N. is aangehaald geworden.* 98. *Nadere aanmerkingen ter bepalinge waar, by de aanhalingen in het N. V. ten gronde legt de Griekſche Vertaling.* 99. *Over de aanhalingen van zulke plaatzen in het N. V., die noch in de Hebreeuwſchen noch in den Griekſchen Bybel gevonden worden.*

Dit alles wordt gelaidelyk en naauwkeurig uitgewerkt, en behandeld, met eene ongedwongene en edelmoedige vryheid, welke niet alleen *oude* maar ook *nieuwe* dingen voortbrengt. Trouwens, zoo ſchryft de Hoogleeraar, *Voorber. Bladz.* VII.

„ Ik heb gepoogd van my te verweideren (*verwyderen*) zoo wel eene berispelyke zucht, om wat nieuws te zeggen, of door het voordragen

van

van nieuwe *hypotheſen*, waartoe het aan de gelegenheid niet ontbrak, te ſchitteren, als ook eene kwalyk geplaatſte ſchroomvalligheid, dat gene wegtelaten, of te verzwygen, welks gegrondheid den onbevooroordeelden in het oog valt, ſchoon het geenzins een aangenomen en geliefkoosd ſtelzel begunſtigt. Nimmer, trouwens, ben ik van begrip geweest, dat men dan alléén aan de zake der waarheid dienstbaar is, wanneer men ſtellingen verdedigt, die door derzelver ouderdom alléén gezach hebben, en andere verwerpt, alléén om dat ze nieuw zyn; ik ben in tegendeel overtuigd, dat men dan alléén aan de goede zaak der waarheid dienstbaar is, wanneer men onbevooroordeeld het oude zoo wel als het nieuwe onderzoekt, de gronden voor en tegen wikt en weegt, en dan by de uitkomst varen en vallen laat, wat niet kan ſtaan blyven. Denkt iemand hier over anders, ik mag het lyden, maar ik laat my, ten zy men my bewyze, dat ik dwaal, myne overtuiging zo min ontnemen, als ik ze anderen wil opdringen.— Het is waarlyk treurig genoeg, dat men nog in onzen tyd verpligt is, zulks te moeten zeggen, maar ik beſchouw op grond der Geſchiedenis, elke poging, om den echten geest van vryheid, die van alle losbandigheid afkerig is, te beperken, als een zeer ongunſtig voorteken, van eene naderende barbaarsheid, en van eene terugvoering tot die roestige tyden, waarin het misdaad was, van menschlyke uitſpraken niet aftehangen. — Het diep verval in de beoefening der Wetenſchappen, die het ſchoonſte fieraad zyn van de Godgeleerden, maakt my dikwils voor de toekomst bekommerd, en doet my voor de goede zaak van het Euangelie het ergſte vrezen."

Wy willen onze aankondiging niet afbreken, zonder iet tot eene proeve der behandeling te geven. Wy kiezen daartoe het volgende:

§. 17. *De echtheid van het N. V. uit inwendige kenmerken bewezen.*

„ Het bewys voor de echtheid der boeken des N. V. is, naar onze §. 9. gemaakte bepaling, tweeledig. Om beide ſtukken tot dit betoog behorende, in eene geregelde orde en nauwkeurig te behandelen, moet vooral bewezen worden, dat de Geſchriften in het N. V. byéengebragt, *werkelyk door die Schryvers op wier naam ze gaan, en in den tyd, dat ze leerden, vervaardigd zyn.* Deze ſtelling zal ik door de inwendige kenmerken, uit die boeken zelven ontleend, eerst betogen, en daarna door uitwendige, of geſchiedkundige bewyzen."

„ De inwendige kenmerken der echtheid van de boeken des N. V., kunnen wy met Lesz, onder deze algemene ſtelling vervatten. „ *In de Schriften des N. V. ontdekt zich niet het geringſte ſpoor van bedrog en verdichtzel; veelmeer drukken zy het karakter van de gezegde tyden en Opſtellers zoo nauwkeurig uit, dat elk kenner by het lezen derzelven, hare geloofwaardigheid by zich gewaar wordt.*" Deze ſtelling willen wy in eenige byzonderheden ontwikkelen."

„ *De opſtellers van het N. V. moeten van geboorte, en volgends hunnen vaderlyken Godsdienst, Joden geweest zyn, meestendeels uit Galilea afſtammende.* Dit kenmerk is op ieder blad van hunne Schriften klaarblyklyk. Derzelver geest, toon en inhoud ſpreekt daar duidelyk. De wyze van verhaal, de gedurige aanhaling van de Israëlitiſche geſchiedenis, het bybrengen van gezegden en ſpreuken uit de oude Godsdienst-oirkonden der *Joden*, de geſtadige toeſpelingen op den *Moſaiſchen* eerdienst en zyne plechtigheden, de *Hebreeuwſche* woordvoeging van het *Griekſch*, en

de

de *Hebreeuwsche* betekenissen aan *Griekſche* woorden gegeven, kenmerken Schryvers, wien de Joodſche wyze van denken en ſpreken natuurlyk eigen was."

„ *Zy moeten allen tot op één na, ongeleerde menſchen geweest zyn.* — Dat de Schryvers van het N. V. menſchen van een gezond verſtand geweest zyn, die eene klare bewustheid hadden van de zaken, die zy voordroegen, derzelver belang gevoelden, en hun warm gevoel ons mededelen, moet elk by de lezing hunner werken ontwaar worden. Dan te vergeefsch zoekt men by hun naar ſporen van eigenlyke zoogenaamde geleerdheid, diepzinnige redeneringen, kunſtige gevolgtrekkingen, ſcherpzinnige weerleggingen van dwalingen, eene beſtudeerde voordragt, doormengd met uitgezochte vergelykingen, opheldering, en met een woord, wat den beſchaafden man van wetenſchap kenſchetst, vindt men niet by hun. — De toon van hunne verhalen, is die van een getrouw en eenvoudig Geſchiedſchryver, die een bloot verſlag van het gebeurde geeft, zonder wysgerig daarover te redeneren. Hunne brieven zyn in den eenvoudig gemeenzamen ſtyl vervat, waarin oprechtheid, hartelykheid en ernst heerſchen. — Van eenen gantsch anderen aart zyn de brieven van PAULUS; daarin proeft men den man van ſmaak, van kunde en geleerdheid; een man ervaren in de kennis der wereld, geoefend in geleerdheid, bekend met de wetenſchappen der *Joden* en *Heidenen*. Wat volheid van gedachten, wat ſcherpzinnigheid in redeneringen, wat kunst in het ontwikkelen van waarheden, in het uitvinden van bewyzen, in het trekken van gevolgen! — Indien wy niets van zyne levensomſtandigheden wisten, noch van zyne vorming door GAMALIËL; zouden wy uit de enkele lezing van zyne brieven dit beſluit moeten opmaken: de Schryver is een man van een fyn vernuft,

van een ſcherp oordeel, en alles omvattend doordringend verſtand, in de echte betekenis van het woord, een *genie*."

„ *Zy moeten in de eerſte eeuw van het Chriſtendom geleefd en geſchreven hebben.* De waarheid van dit kenmerk wordt geſtaafd, door alle de Geſchied- Tydreken- en Aardrykskundige aanmerkingen, die, of als algemeen bekend, in hunne Schriften veronderſteld, of daarin opgegeven worden. Volgends hunne berichten, wierd de *Joodſche* Staat, deels door de nakomelingen van HERODES, onder de Opperheerſchappy der *Romeinen* ſtaande, geregeerd; deels als een *Romeinsch* Wingewest door *Proconſuls*, en *Procuratores* beſtuurd: de Koning moest ſchattingen aan den *Romeinſchen* Keizer betalen, en kon noch mogt zonder voorkennis van de *Romeinſche* Magiſtraatsperſonen over leven en dood beſliſſchen; zuchtende onder een vreemd juk, was hy genegen op den eerſten wenk, en by de eerſte gunſtige gelegenheid, zyne vryheid te hernemen. — Nog ſtaat de Tempel binnen *Jeruſalem*, die jaarlyksch van de uitlandige *Joden* bezocht wordt, en de verſamelplaats is van de godsdienſtige Israëllers. Nog duurt de *Moſaiſche* Godsdienst-inrichting voort; de Offerdienst wordt dagelyks nog waargenómen; het Prieſterſchap ſtaat nog in aanzien, en Moses wetten hebben hare volle kracht. — Twee hoofdſekten, de *Fariſeeuwſche* en *Sadduſeeſche* betwisten elkander den rang, benevens het aanzien en den invloed op de burgerlyke en zedelyke geſteldheid des Volks; terwyl beide om ſtryd Moses leer en wetten ontſtellen en verzwakken. — De tydrekening van JEZUS geboorte, leven en ſterven, benevens de geſchiedenis van zyne eerſte Volgelingen, komt in alles met de tydrekening der *eerſte* eeuw en van de *Romeinſche* Monarchie juist overéén. — De verdeling van *Paleſtina* in drie byzon-

de-

dere *Provincien*, *Judea*, *Samaria* en *Galilea*, en der vier Vorstendommen in *Peraea*, wordt op gelyke wyze door de ongewyde Schryvers van de *eerste* eeuw opgegeven. Het zelfde geldt van de verdeling, die zy maken van *Europeisch Griekenland*, in de twee Provintien *Macedonien* en *Achaja*; van hunne aardrykskundige berichten van *Syrien*, *Klein Asien*, en *Italien*, als ook van hunne geschiedkundige, rakende de toenmalige gesteldheid der *Grieken*, der *Romeinen*, en van byzondere Gewesten en Steden." (*)

„ *Zy moeten onmiddelyke Getuigen van het gene zy verhalen, en Tydgenoten van* JEZUS *geweest zyn, die gemeenzaam met hem verkeerden, door hem zelven in zyne leer onderwezen, en van hem aangesteld zyn tot de eerste verkondigers van zyne leer.* Ook dit kenmerk straalt overal door. Zy spreken van de geschiedenissen door hem geboekt, als menschen gewoon zyn te doen, die *en* van de waarheid der gebeurenissen overtuigd zyn, *en* veel, dat den lezer bekend is, verondersellen. Zy verhalen, het geen zy gezien en ondervonden hebben, zonder eenig bewys daarvoor bytebrengen, om dat het over bekend is, dat zy oor en ooggetuigen van de leer en verrichtingen van hunnen Meester geweest zyn. In hunne verhalen, bepalen zy dikwils niet angstvallig den tyd wanneer, de plaats waar, en de omstandigheden in welke het een en ander is voorgevallen, even weinig houden zy zich op, met eene angstvallige karakterizering van de Personen, van welken zy spreken: hunne eerste lezers, die met hen gelyktydig leefden, hadden ook zoodanigen niet nodig, of

(*) Uitvoeriger heeft over deze overéénstemming gehandeld, LARDNER, in het eerste deel van zyn aangehaald werk. Na hem heeft MICHAELIS zich breed daarover uitgelaten. §. 11.

of konden met weinig moeite de meer byzondere omſtandigheden van de verhaalde zaken en het karakter der genoemde Perſonen uitvorſchen. — In de leer door hun voorgedragen, heerscht dewe eenvouwdigen geest van het vroegſte Christendom. — Spoedig, zeer ſpoedig ontaarte de *Apoſtoliſche* eenvouwdigheid; onvergenoegd met de zuivere leer, begon men reeds in de *tweede* eeuw, de waarheden nader te bepalen, de plechtigheden te vermenigvuldigen, en aan de Leeraars meer aanzien en magt te geven. Vroeg ontſtonden er hevige twisten, die de verſchillende partyen, met beroep op der *Apoſtelen* gezag, ten hunnen voordeele wilden beſliſſchen; velen waagden het nieuwe ſchikkingen te maken, om welke intevoeren, zy verdichte bevelen en vaſtſtellingen, als door de *Apoſtelen* gemaakt, aanvoerden; vroeg was de zuiverheid der Euangelieleer door menſchelyke wysheid, door de vermenging met de beginzelen van de Heidenſche Wysbegeerte, of door dweepzucht en bygeloof bedorven. Hoe zou een bedrieger hier gehandeld hebben? Hy zou de later gemaakte byvoegzelen en bepalingen, naar maate hy aan de eene of andere party toegedaan was, ontdekt of verzwegen hebben, of gepoogd, de leer der *Apoſtelen* met zyne begrippen te doen overeenſtemmen. Indedaad, de overal zich kenmerkende eenvouwdigheid, nauwgezetheid, waarheidsliefde en braafheid der Schryvers, is ons de ſterkſte waarborg, dat de boeken des N. V. niet verdicht zyn."

Wy wenſchen den Hoogleeraar lust en kracht, om dit gewigtig werk, naar behooren, en tot algemeen nut voor allen, die de waarheid en den Godsdienst hoogachten, verder af te werken en te voltooijen.

III. HOOFD-

III. HOOFDSTUK.

De GESCHIEDENIS van JAKOB voor KINDEREN, door YSBRAND VAN HAMELSVELD, *opgedragen aan de Bataafsche Maatschappy: Tot nut van 't Algemeen. Te* Amsterdam *by* J. van der Hey, 1804. 155 *Bladz. Octavo. De prys is f*—8— *Op best Papier f*—16—

Wy twyfelen niet, of het leven van den derden der Aardevaderen, JAKOB, niet min belangryk en leerzaam, dan dat van ABRAHAM en ISAAK, en op dezelfde wyze door den Hoogleeraar VAN HAMELSVELD behandeld, zal een even gunstig onthaal ontmoeten als dat van ABRAHAM en ISAAK ontmoet heeft. Het is wederom in K. Gesprekken tusschen dezelfde personen vervat. Het *eerste* brengt JAKOBS geschiedenis, tot het verkopen van het Eerstgeboorterecht aan hem door ESAU. Het *tweede* gesprek begint met het verkrygen van IZAAKS zegen door bedrog; het welk op de volgende wyze door de Sprekers beoordeeld wordt.

„ By de eerste gelegenheid de beste, als de Predikant EELHART weder ten huize van vader GOEDBLOED gekomen was, om zyne gesprekken, met deszelfs kinderen, over de *geschiedenis van* JAKOB, te vervolgen, vraagde

HENDRIK. Was nu, door den koop, waar van wy, in ons laatste *Gesprek*, gehoord hebben, de twist over het eerstgeboorterecht tusschen ESAU en JAKOB één voor altyd beslist?"

„ EELHART. In het minſte niet, kinderen! De beide broeders voelden zelven, dat deze koop en verkoop hun weinig zekerheid gaf; het kan zyn, dat JAKOB er van geſproken heeft, met zyne moeder REBEKKA, maar noch hy, noch ESAU, zeiden er één enkel woord van aan hunnen vader ISAAK; alleen ſchynen zy beiden voor eenen tyd, van dit geboorterecht gezwegen te hebben. ESAU, die ſoortgelyke zaken ligt ſtelde, ſtoorde zich ook aan hun beding niet, maar was gereed, om den zegen van zynen vader te ontvangen, toen die voornemens was, hem denzelven plegtig te geven, gelyk gy dat reeds weet, uit de geſchiedenis van ISAAK."

„ PIETJEN. Dat was niet eerlyk van ESAU. Koop was evenwel koop, en koop moest koop blyven."

„ EELHART. Voornaamlyk, dewyl ESAU dezen koop met eenen eed bevestigd had. Onthoudt dit, myne kinderen! een eed is iet allerheiligſt; zweert derhalven nooit onbedachtzaam, of roekeloos, maar hebt gy eenmaal gezworen, zoo volbrengt uwen eed, al was het ook tot uwe ſchade of nadeel; alleen uitgezonderd, wanneer gy u, onbedacht, mogt verbonden hebben, tot iet, het welk, zedenlyk, volſtrekt ongeoorloofd ware. Doch, een godvruchtig mensch zal liever ſterven, dan eenen eed doen, op iet, het welk godsdienst en deugd verbiedt."

„ AAGJEN. Ik vind toch ook, dat JAKOB niet voor de vuist handelde; hy moest, van het voorgevallene met zynen broeder, aan zynen vader ISAAK, oprecht berigt gegeven, en deszelfs toeſtemming en bevestiging gevraagd hebben. Zonder dit was toch de gehele handeling niets waardig."

„ EELHART. ISAAK was zoo eerwaardig, dat het ſchynt, dat JAKOB dit niet heeft durven doen,

om het vaderlyk gezag niet te beledigen, aan het welk het alleen toekwam, om den zegen uit te spreken. JAKOB gebruikte, naar het schynt, het voorgevallene alleen tot geruststelling van zyn geweten, en meende, dat hy nu recht had, om, door allerhande middelen, zich den zegen te verkrygen van welken ESAU had afgezien, en hier in wend hy door zynen moeder versterkt. Dit was nu wel verkeerd, want, men mag nooit kwaad doen, opdat er iet goeds uit volge; of al had men er ook een goed oogmerk mede; maar wy kunnen nu begrypen, hoe JAKOB er toe gekomen is, om zynen goeden vader te misleiden, ten einde den zegen te bekomen; te meer, daar zyne moeder REBEKKA hem zelve daartoe aanspoorde, en met raad en daad, behulpzaam was. De omstandigheden weet gylieden reeds, uit de geschiedenis van ISAAK. Evenwel verdient de gehele gebeurenis thans kortelyk herhaald te worden, om juist over het gedrag van JAKOB, te oordelen."

„ Vader ISAAK thans 137 jaren oud zynde, voelde zich verzwakt door ouderdom, voornaamlyk was zyn gezicht zoo afgenomen, dat hy de voorwerpen niet meer kon onderscheiden. Nu wilde hy, vóór zynen dood, zynen geliefden zoon ESAU, van wien hy altyd nog veel hield, zegenen, en gebood hem, ten dien einde, een wildbraad op te jagen, en hem dat, naar zynen smaak, welken ESAU kende, gereed te maken. Dit kwam moeder REBEKKA ter ooren, die daar op terstond eene list bedacht, om dezen zegen voor haren lieveling JAKOB te verkrygen. Zy belastte hem twee geitenbokjens te nemen, en daarvan, vóór zynen vader, een gerecht, naar deszelfs smaak, klaar te maken, en het hem te brengen, eer ESAU weder t'huis kon zyn. JAKOB was huiverig, op dit voorstel van zyne moeder, en bang, dat zyn vader hem zou kennen, het welk ligt kon gebeuren, indien

denis leren zal, moest hy aanmerken, als zoo vele kastydingen, voor deze zyne onoprechtheid, waar van zy de gevolgen waren; welke hem echter, gelyk nog blyken zal, tot lering en verbetering geſtrekt hebben. Het eerſte onmidlyk gevolg van zyn beſtaan in dezen was, dat hy het vaderlyk huis moest verlaten, en een-en-twintig jaren heeft moeten doorbrengen, buiten het land *Kanaän*, welks bezit in den zegen van ABRAHAM begrepen was." Dit geſprek loopt voort tot JAKOBS droomgezicht by *Bethel*.

Het *derde* geſprek vangt aan met JAKOBS komst by zynen oom LABAN en behelst zyne Geſchiedenis aldaar; welke in het *vierde* geſprek vervolgd wordt, tot JAKOBS vertrek van LABAN naa *Kanaän*; het *vyfde Geſprek* geleidt JAKOB op deze reize tot zyne wederkomst in *Kanaän*, waar hy zich by *Sichem* nederſloeg.

Het *zesde Geſprek* wordt dus aangevangen: „Den volgenden Zondag avond, liet de Leeraar EELHART zich reeds vroegtydig ten huize van vader GOEDBLOED vinden. Het huisgezin gegroet, en van hetzelve minzaam en beleefd ontvangen zynde, begon hy het gewoon *Geſprek* op de volgende wyze:

„EELHART. Komt, Kinderen! gy zult al verlangen, de Geſchiedenis van JAKOB verder te hooren, en daar in het wys en goedertieren beſtuur der Godlyke Voorzienigheid op te merken, die de lotgevallen der menſchen, met liefde en magt, beſtuurt, het kwaad perk en palen ſtelt, en op het einde ten besten keert; en die, op eene byzondere wyze, waakt en werkt, tot beveiliging en beſcherming van allen, die met vader JAKOB, in bange omſtandigheden, in nood en dood, tot hem den toevlucht nemen, en vrienden zyn van godsdienst en deugd; al hebben zy ook, als menſchen, groote zwakheden en gebreken, zo als JAKOB de zyne had, indien zy ſlechts aan hun geloof en

deugd

deugd getrouw blyven, en tegen hunne zwakheden en verkeerde neigingen stryden, tot zy dezelve, met Gods hulp, welke hy hun ook niet zal onthouden, te boven komen en overwinnen. Gy lieden zyt nog jonge reizigers op den weg des levens; op denzelven zullen u vele moeilykheden voorkomen en bejegenen; gyzelven zult dikwyls gevaar lopen, om te dwalen, en den rechten weg te missen, of struikelen en vallen; daarom ik vermaan u, als uw vriend, neemt den Godsdienst en deugd tot uwe gidzen, en bidt, dat God u steeds, met zyne gunst en liefde, naby zy, opdat gy, beveiligd voor alle kwaad, eindelyk uwe levensreize volbragt hebbende, in ons waare vaderland, den hemel, moogt komen, en daar die volmaaktheid verkrygen, welke het doel is, waartoe de Schepper ons, oorspronglyk, geschapen heeft, en, door onzen Heere JEZUS CHRISTUS opleiden wil."

„ Het gantsche huisgezin was getroffen door deze ernstige aanspraak van den eerwaardigen Predikant. De kinderen waren stil en geheel eerbied. Eindelyk brak vader GOEDBLOED deze stilte af. Hy zeide:

„ PAULUS GOEDBLOED. Ik zeg *amen* op uwe vermaning, geachte Leeraar, en wensche, dat de goede God onze, en onzer kinderen, liefderyke en ontfermende leidsman zy, en blyve, opdat het ons nu en euwig welga!"

„ ANTJEN. En wy eens in den hemel komen, en daar met vreugde onze Godvruchtige Voorvaderen ontmoeten, gelyk JAKOB in *Kanaän* kwam ten huize van zynen vader ISAAK."

„ EELHART: Toch zoo haastig niet, Moedertjen! Eerst zal JAKOB nog vele wederwaardigheden en verdriet moeten te boven komen; eer hy door zynen vader ISAAK, in het vaderlyk huis, verwelkomd wordt." Nu verhaalt de Leeraar verder het gebeurde by

Si-

Sichem, en den moord aan de *Sichemiten* gepleegd door SIMEON en LEVI. Het *zevende* Gesprek behandelt de verdere lotgevallen van JAKOB en zyne Zoonen, tot den dood van vader ISAAK. Het *achtste* Gesprek loopt tot het vertrek van JAKOBS Zoonen naar *Egypte*, om spyze te koopen; Het *negende* tot de komst van JAKOB in *Egypte*; en het X. eindelyk tot den dood des godvruchtigen Aartsvaders, wiens karakter dus wordt opgegeven *Bladz.* 153. door den Predikant:

ELLHART. Wanneer wy nu, lieve kinderen! ons de geheele geschiedenis van JAKOB, welke wy behandeld hebben, als in één gezichtpunt, voorstellen, zullen wy 's mans eigen *karakter* best kunnen opmaken. Hy blykt ons, van jongs af, van eenen zachten, maar tevens schroomvalligen aart, geweest te zyn, welke hem, dikwyls, al te inschiklyk maakte voor anderen, als zynde niet sterk of moedig genoeg, om op zyn eigen oordeel te durven vertrouwen. Die zelfde geaartheid deed hem neigen, om zyne oogmerken te bereiken, door list en kunstgrepen, meer dan door voor de vuist te handelen, waartoe hem, niet zelden, de moed ontbrak. Evenwel, met deze zwakheid, ging toch een oprecht godvruchtig hart gepaard; dewyl hy niet, met opzet, toelegde, om iemand te bedriegen, maar alleen in gevallen, waar hy, waarlyk, met menschen te doen had, die, sterker en vermogender dan hy, hem zyn recht betwistten, of hem zochten te benadelen, niet kiesch genoeg was, in de middelen, om zyn oogmerk te bereiken. Zyne godsvrucht was oprecht, en hy had geloof en vertrouwen op God, maar in zynen *vroegeren* leeftyd, niet zonder zwakheden, zoo dat hy, het gene God hem beloofde, door menschlyke schranderheid zocht te verkrygen, of zeker te maken. Maar zyne ondervinding leerde hem, by meer jaren, ook meer vertrouwen op

God

God oefenen; hy kampte met zyne zwakheid, en hy overwon, juist zoo als het, in de werſchyning, toen hy met God worſtelde, zinbeeldig vertoond was. Lang was hy, gelyk zyn naam JAKOB beteekende, *iemand, die een ander den voet zoekt te ligten*; maar hy *worſtelde* tegen zyne zwakheden en gebreken, en hy *gedroeg zich vorſtelyk jegens God*, door bidden, en yverig ſtreven, om zich te verbeteren; dus maakte hy zich den naam van ISRAEL waardig, naar welken zyne nakomelingen genoemd zyn, *Kinderen Israëls* of *Israëlieten*."

Het geheele Werkje wordt, eindelyk dus beſloten:

„ PAULUS GOEDBLOED. Ik bedank u wel hartelyk, waarde Dominé, dat gy u hebt gelieven te verledigen, om, met myne kinderen, de geſchiedenis van ABRAHAM, ISAAK, en JAKOB, op deze leerzame wyze, te verhandelen. Ik hoop, dat zy er u dankbaar voor zullen wezen."

„ EELHART. Zy hebben nu, wanneer ik deze *geſchiedenis van* JAKOB ook heb laten drukken, met de *geſchiedenis* van JOSEF, de gehele *Aardsvaderlyke geſchiedenis* by één, en kunnen, in ABRAHAM, den geloofheld; in ISAAK, den ſtillen godvruchtigen man; in JAKOB, den in zich zelven zwakken, maar door ondervinding geöefenden, en na menigen ſtryd eindelyk zegepralenden gelovigen beſchouwen; ondertuſſchen zal de beſte dank, welken gylieden, myn lieve kinderen! my zult kunnen bewyzen, en welken ik van u verwacht, deze zyn, dat gy u zelven benaarſtigt, van deze *geſchiedenis* een recht gebruik te maken; de leſſen en vermaningen, daar in voorkomende, op te volgen, en u, naar het voorbeeld dezer waardige mannen te gedragen; om, gelyk JAKOB, uwe zwakheden te beſtryden, en te overwinnen; met ISAAK ſteeds godvruchtig te leven, en met ABRA-

HAM

HAM geloof en vertrouwen op God te oefenen; en dus, gelyk JOSEF, te handelen, als waardige kinderen van ABRAHAM, den vader der gelovigen. Dan zal het u, in dit leven, welgaan, en in het toekomende, zult gy die zaligheid deelachtig worden, welke onze Zaligmaker voorſtelde onder het beeld van een *aanzitten, met* ABRAHAM, ISAAK, *en* JAKOB, *in het Hemelsch koningryk van God!* (*)

(*) *Matth.* VIII: 11.

IV. HOOFDSTUK.

De HOPE van eenen EVANGELIEDIENAAR, de grondſlag zyner vrymoedigheid in het ſpreken, of Leerrede over 2 Cor. III: 12. *door* ABRAHAM RUTGERS, *Mededienaar van het Evangelie te* Haarlem. *Gehouden by de vervulling van zynen Vyfentwintigjarigen Dienst aldaar*, 28 *Nov.* 1804. *Te* Haarlem *by* J. L. Augustini, 1805. 63 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* — 8 —

EEne naar tydsgelegenheid wel ingerichte en ſtichtelyk bemoedigende Leerrede voor Leeraaren en Gemeenten, met welke de Wel Eerw. A. RUTGERS, Predikant te *Haarlem*, zynen XXVjarigen Euangeliedienst aldaar den 28ſten Nov. 1804 gevierd heeft.

Na een beknopte Vooraffpraak, ontleend uit de Tyds-omſtandigheid; behandelt de Leeraar zynen

Teks

Tekst 2 *Cor.* III: 12. *Dewyl wy dan zoodanige hope hebben, zoo gebruiken wy vele vrymoedigheid in het ſpreken*, geleidelyk en oordeelkundig; en past dezelve tot zyn byzonder oogmerk toe.

De vraag: „Wat is het toch, dat, ook in den tegenwoordigen tyd, eenen dienaar van het Euangelie met vrymoedigheid en ernst in zyne bediening zal doen voortgaan?" en het antwoord op dezelve: Het eigen Euangelie, het welk hy verkondigt, geeft ſtoffe tot bemoediging aan de hand; leidt den Leeraar als van zelf tot zynen Tekst, waarna hy zich deze orde van het behandelen zyner Leerreden voorſtelt: Dat wy, zegt hy

A. Eerst die *hope* kortelyk opgeven zullen, die de Apostel hier voor den geest had.

B. Dan het *vervrymoedigende*, dat er in die hope voor hem lag, ontvouwen.

C. Ten derden, daar van ter *nieuwe verbindtenis* van ons zelven aan U in den Euangeliedienst gebruik maken, en

D. Eindelyk eenige *waarnemingen* en *opwekkingen*, ook voor Ulieden, ten ſlotte daar uit afleiden zullen."

„A. Hoedanige *hope* PAULUS had, wyst de Leeraar aan uit het verband, en dan komt die *hope* hier op uit. De Apostel beſchouwde zich 1. by die bediening bezig in een werk, 't welk, hoedanig ook de uitkomst ware, GODE in CHRISTUS welgevallig bleef — waar in hy echter 2. ook by de Corinthiers niet vergeefs gearbeid had — waar in, hy voorts 3. rekening maakte op alle bekwaammakende genade van Hem, die hem geroepen had, en, 't welk het voornaamſte was, hy beſchouwde zich 4. als geſteld in eene bediening, die in vergelyking van alle andere bedieningen hare heerlykheid hoe langs hoe meer openbaren zoude."

B. In de tweede plaats, wordt vervolgens bree-

der ontwikkeld, wat *vervrymoedigends* die by zonderheden zyner hope voor den Apostel in zich behelsden. Het welk het voorname der Tekstverklaring in zich bevat, en nadruklyk uitgevoerd wordt.

C. In de derde plaats maakt de Eerw. RUTGERS dit nader toepasselyk op de plegtigheid voor handen; en toont:

1. Hoe er ook nog voor *eene Bedienaar des Euangeliums eene zodanige hope* is, als PAULUS had, hoe zeer dan ook de tegenwoordige tyden duister en treurig zyn, gelyk de Leeraar met deze woorden aanmerkt Bladz. 40.

„ O! wie zou lust hebben, wie het wagen durven, wie het uithouden de wapenen aantegorden tegen het ongeloof, als hy het niet doen mogt in de mogendheden van den Almagtigen en in den naam van Hem, die de wereld overwonnen heeft? Wie zou dit vooral wagen in den tegenwoordigen tyd — eenen tyd, waar in velen zich te verlicht rekenen, om door de gerechtigheid van eenen Middelaar zich te laten zaligen — te verlicht, om het eenvoudig Euangelie te verheffen boven de voorschriften eener voor een gevallenen zondaar zoo ontoereikende Wysbegeerte — te verlicht, om niet veel liever met den Jood en Griek van PAULUS dagen de leere des geloofs in eenen gekruisigden Verlosser voor eene ergernis en dwaasheid te houden, dan met dien Apostel alles by de uitnemendheid der kennisse van JEZUS schade te rekenen, en dit tot hoofduitzigt te stellen, dat zy in Hem gevonden worden — te verlicht, om niet te wanen, dat men wel zedekunde leeren kan zonder de verzoening, die in CHRISTUS is, ten grondslage te leggen — te verlicht, helaas! eindelyk om niet te wanen, dat het meer tyd wordt, om JEZUS CHRISTUS iet te doen achterstaan? — Ja, myne Hoorders! zulk eenen tyd beleven wy — zulk eenen tyd,

tyd, waar in men ons allen troost in leven en in sterven ontroven wil — waar in men, hoe zeer anders die eigentydde verdorvenheid des menschen allersprekendst bevestigde, niet maar door het loochenen van die groote mate dier verdorvenheid, maar zelfs door het miskennen van den werkdadigen invloed van den Geneesmeester der zielen, JEZUS CHRISTUS, door zynen Geest in de harten, ons in den rampzaligsten afgrond storten wil van vertwyfeling, om ooit de kragt der zonde in ons verbroken te zien. — O! wie zou in den tegenwoordigen tyd, zonder uitzigt op de hulpe des Oneindigen, de belangen van het Koningryk der hemelen voorstaan of met eenigen moed in de bediening van het Euangelie durven voortgaan?"

Maar daar tegen hebben wy echter *hope*, „ Ja, de tyden, zoo vervolgt de Leeraar Bladz. 46. „ die wy beleven, zyn beproevende voor de Godskerk. De pogingen van wereldsche wysheid en de hoogmoed des harten tegen de echte leer van het woord der Verzoening en deszelfs grooten inhoud: JEZUS CHRISTUS en dien gekruist, niet weinig verontrustend voor het gemoed, dat waarheid mint, dat den Verlosser lief heeft en zich zelven of zynen medezondaren den troost, die uit Hem is, voor geen werelden ontroofd zag. De schokken, die Europa en ons Vaderland teisteren, gevoegd by de zonderlinge opwekkingen van des Heeren Geest, om het woord des Kruises tot de afgelegenste gewesten der Heidenen overtebrengen, gaven soms bedenking: Zou ook voor dit wereldeel eens dat licht, 't welk hier zoo lang, zoo zalig scheen, maar 't welk zoo ondankbaar miskend wordt — zou ook dat licht voor ons Vaderland eens worden uitgeblusscht om elders zyne zegenende stralen te verspreiden? Zorgelyke dagen; maar waar in ook de Godlyke Ontferming tegen die ontmoedigingen nog bewyzen geeft van ge-

rustſtellende bezorgdheid! Hoe veel Gemeenten in ons Vaderland waren niet getuigen, dat, als men pogingen doet ook om aan Heidenen te gaan arbeiden, de Heere zich aan ons niet wil onttrekken? Zyn de inrichtingen voor den Godsdienſtigen opleg van behoeftigen op vele plaatſen en de zegen, dien men daar op zien mag, niet bewyzen, dat de Heere nog onder ons is? Is het aantal van echte waarheidminnaars en verdedigers zoo wel als liefhebbers van eenen gekruisten, doch nu verhoogden Zaligmaker, niet nog zoo groot, — Is de inſtandhouding van de bediening der Verzoening onder ons nog niet zoo zigtbaar dat wy voor ons Vaderland op Gods inwoning mogen blyven hopen! En wat mogen wy niet verwachten van Gods getrouwheid in het vervullen der uitzigten van zoo veel reeds afgeſtorvene of nog levende Godzaligen, dat hun zaad Hem dienen zal en den Heere worden aangeſchreven in geſlachten? Zou die verwachting, die in de Gemeente zoo dikwerf bezegeld wordt, faalen kunnen? Ja! Schokken zyn het, die Europa en ons Vaderland teisteren — maar onder die ſchokken wankelt de troon van den Gezegenden des Vaders niet — die ſtaat vast tot in eeuwigheid. Hy regeert met majeſteit, en de Godskerk, zyn Koningryk, zal er niets by lyden — maar er zeker by winnen. Al zien wy donker in de toekomst, dit weten wy gewis, alles zal ten goede medewerken voor het Christendom, alle pogingen tegen het zelve zullen verydeld worden, zoo wel als de pogingen van het Jodendom in vroeger dagen. Wie weet of in de tegenwoordige gebeurnisſen niet de kiem ligt van voor de Godskerk zaligſte uitkomſten — en de grondſlag van het geen toch éénmaal gebeuren zal, dat de naam des Heeren één zal worden over de geheele aarde — dat de volheid der Heidenen zal ingaan en geheel Israël zalig

lig worden. Dit heeft althans de bedienaar des Euangeliums boven alle bedieningen vooruit, dat hy rustig ſtaan mag in de mogendheden zyns Zenders voor deszelfs eere en belangens van zyn Godsryk — rustig mag blyven arbeiden naar zyne roeping aan de medeuitvoering van het zaligst Godsplan, 't welk niet gelyk andere menschlyke ontwerpen met deze huishouding ophoudt, maar voortwerkt tot in de huishouding der zaligheid en in deszelfs luiſterryke uitkomst, dan als de aarde en alle hare werken verbranden zullen, nog ſchitteren zal in die ſtad die fundamenten heeft — tot verſtomming der helle en tot verbazing der Engelen door aller eeuwen eeuwigheid."

2. Dit moet dan ook den Leeraar van het Euangelie aanvuren, *om met vrymoedigheid in het ſpreken voort te varen.* Terwyl het

D. de pligt der Gemeente zal zyn: „ *Hoogſchatting van den Euangeliedienſt* — vrymoedige *geloofsgebruikmaking van Hem*, die wordt gepredikt — *medewerking met hare Leeraren* in hunnen gewigtigen arbeid en gemoedigde *onderſchraging van hen* in hunnen post onder al het donkere onzer tyden. — Zie daar de hoofdroeping der gemeente! Met de uitbreiding dezer voorſtellen ſluit de Leeraar deze Leerreden, die eene oplettende lezing en overdenking, met ſtichting en vertroosting, onder Gods zegen, beloonen zal.

V. HOOFDSTUK.

CHRISTELYK MAGAZYN, of Bydragen ter bevordering van Christelyke Verlichting en Euangelisſche Deugd, naar de behoeften van onzen tyd. IIIde Deels IIde Stuk. Te Hoorn *by* J. Breebaart, 1804. *Bladz.* 116—226. *gr. Octavo. De prys is f* - 14 -

In dit II. Stuk des III. Deels van dit uitmuntend en reeds meermalen door ons aangeprezen Tydſchrift, komen vier Verhandelingen voor, te weten: V *Over de Betrekking, waarin het verhaal, aangaande de wachters by het Graf van* Jezus *ſtaat tot de waarheid van zyne opſtanding.* VI. *Onderzoek omtrent de Leere van den Apoſtel* Paulus, *wegens den ſtaat der Ziele na den Dood, naar aanleiding der woorden Phil.* I: 23. VII. *Wat leert ons de Geſchiedenis, van den invloed, welken* Jezus *Leer gehad heeft op de Joden; en wat op zyne Discipelen?* VIII. *Is het Lyden en Sterven van* Jezus *alleen een gevolg van zyne komst en openbaar leven, of was dit opgeſloten in het plan der Voorzienigheid?* IX. *Ter aanvullinge van deze Bladzyde, het volgende uit eenen Brief.*

De Verhandeling, die de Vde in dit Deel uitmaakt, is een Vervolg en Slot van het voorgaande Stuk Bl. 27. De Schryver in het voorgaande aangewezen hebbende, dat het verhaal aangaande de wachters by het Graf van Jezus van groot aanbelang is, in de geſchiedenis van zyne Opſtanding, verlediget

zich

zich in dit gedeelte voor handen tot het oplosſen en beantwoorden van alle de tegenwerpingen, welke in dezen tyd tegen dit verhaal van MATTHEUS zyn ingebragt, en doet zulks met zoo veel oordeel en juistheid, als beſcheidenheid. Deze geheele Verhandeling is lezenswaardig.

De volgende N°. VI. geeft eene zoodanige uitlegging van PAULUS woorden *Phil.* I: 23. aan de hand, welke daar toe ſtrekt, dat uit deze plaats niets kan afgeleid worden, ten aanzien van den tuſſchenſtaat der ziele na den dood.

No. VII. Deszelfs Schryver doet onderzoek, naar de redenen van den verſchillenden invloed, welke JEZUS leer gehad heeft op de Joden en op de Discipelen van JEZUS. Zyne ſlotſomme is: Bladz. 209. „ Zoo had dan de leer van JEZUS, op zyne Discipelen, een zoo veel beteren invloed, als op het gros der Joden; niet, omdat hunne begrippen daarvan aanvanglyk zoo veel meer opgehelderd waren; maar, omdat zy, in hunne beginzelen, minder trots en bedorven, hunne ooren niet geſloten hadden voor waarheid, maar met een geopend oor en hart zich aan zyn onderwys hadden overgegeven; waar door zy dan meer vatbaar waren, om waren Godsdienst te onderſcheiden van uitwendige vertoning; dit hadden zy in JEZUS niet miskend; en hier door waren zy op het ſpoor gebragt, om hem te leeren kennen als een Propheet van God gezonden, niet alléén, maar om hem te erkennen als den Meſsias, den CHRISTUS, den Zoon des levenden Gods!—"

Eindelyk in No. VIII. wordt aangetoond, dat het lyden en ſterven van JEZUS waarlyk doel der Godheid, en niet bloot een gevolg van zyne komst en openbaar leven geweest is: Laat ons den Schryver hier over zelven horen. Dus ſpreekt hy *Bl.* 218.

1. Niemand zal kunnen ontkennen, dat de Leer en het gedrag van JEZUS, by zyne omwandeling

onder de Joodsche Natie, regelregt den weg moest banen tot zoodanige mishandelingen, als waaraan hy blootgesteld geweest is. — Die den toestand van de Joodsche Natie, in dien tyd, slechts oppervlakkig kent, zal dit besluit terstond opmaken. — Kunnen wy, kortzichtige menschen, dit berekenen, hoeveel meer hy, die alles weet, en wiens wysheid oneindig is. — Dit reeds overtuigt ons, dat God de Lotgevallen van zynen Zoon te vooren kon berekenen (al wil men niet eens de oneindige voorwetenschap door zommigen ontkend, erkennen) — en dus, met hem in zoodanigen tyd, onder zoodanige menschen, en tot zoodanige einden, te zenden, voorzien kon, dat haat, vervolging en de dood juist het lot zyn moesten van dien prediker der waarheid en der deugd." — Voege ik hier Gods voorwetenschap by, dan wordt dit pleit nog' meer voldongen, en dan maak ik er uit op: „ God kon volkomen voor af weten, hoedanig het toenmalig geslacht met Jezus zou handelen, en met hem dus, in dien tyd en onder zoodanige omstandigheden, in de wereld te zenden, toonde hy duidelyk, dat het zyn oogmerk was, om hem die mishandelingen te doen ondergaan. Hieruit helder ik op alle zoodanige gezegden des bybels, waar Jezus gezegd wordt van zynen Vader, *overgeleverd*, *overgegeven*, te zyn."

„ 2. Zyn dood was dus oogmerk, was doelwit. Dit strookt met *Hand.* IV: 27, 28. — Maar hoofddoel? — dit, is nog iets anders. — Een tweede, een ondergeschikt doelwit — omdat anders het hoofddoel niet bereikt kan worden, — zou dit wel bestaanbaar zyn? — o Ja! wel op zich zelven, maar of het bestaanbaar zyn zou in verband met de geheele bedeeling, dit moet nog onderzocht worden. — En, om dit te onderzoeken, moeten wy ons vooraf dat hoofddoel voor den

geest

geest brengen, om daaraan te toetsen, of het zelve juist zulk eenen dood, als tweede doelwit, vorderde. Dit stuk moet met veel onderscheiding en bedachtzaamheid behandeld worden." —

„ In zekeren zin, is, noch de leer, noch het voorbeeld, noch de dood, opstanding en verheerlyking van Jezus, hoofddoel by zyne zending, maar alleen middel ter bereiking van Gods doelwit, te weten, de verheerlyking zyner volmaaktheden, door de gelukzaligheid zyner redelyke schepselen op aarde. Spreken wy hier dus van *hoofddoel*, dan bedoelen wy, 't geen als een *hoofd*- of onontbeerlyk *middel* ter bereiking van dat doel gevorderd werd." —

„ Was dan onder deze hoofd, of onontbeerlyke middelen, de komst van Jezus in 't gemeen, zyne Leer en voorbeeld meer dienstbaar, meer afdoende, meer beslisschende, dan juist zyn dood? behoort de voorrang aan de eersten boven de laatste? of staan zy ten dien opzichte gelyk? en zyn dus beide, als middel, hoogst doelwit der Godheid in de zending van Jezus op aarde?"

„ Ik kan, na bedaard onderzoek, niet anders zien, of beide staan volkomen gelyk, Jezus dood is mede, als middel, dadelyk doel."

„ Ware het zoo niet, ik zie gene reden, waarom Jezus zoo kort in 't openbaar verkeert, zoo spoedig van zynen post, als Leeraar, wordt afgeroepen. — Niemand leerde toch als hy, met die wysheid en overredende kracht, en hoe verre het ook zyne Leerlingen bragten, Hem konden zy niet te boven streeven. — Wat dan, heeft God dien Leeraar niet nog langer kunnen sparen? Wie twyfelt er aan? of wilde hy dit niet? wie durft dit vermoeden, indien zyn Leeramt het hoogste doel zyner komste was? Pas waren de eerste zaden van waarheid en deugd gezaaid; toen hy door den dood, en vervolgends door zyne verheerlyking, der we-

reld ontrukt werd. De korte tyd van zyn openbaar leven ſchynt ons bykans toetewenken, dat hy eigenlyk niet gekomen was, om *zelf* zeer veel aan het Volk te leeren; neen hy ſchynt veeleer geboren te zyn, om te ſterven."

„ Ja, maar zonder dit ſterven kon zyne leere geen ingang vinden, en door dit ſterven moest de weg gebaand worden voor zyn Euangelie tot de harten der menſchen; de zinnelykheid moest daar door worden te ondergebragt." — Dit ſtem ik van gantſcher harten toe, en dan dient het zoo veel te meer ten bewyze, van het gewicht van zyn' dood, van deszelfs noodzakelykheid, indien het doel van God, in de Zending van zynen Zoon, zou bereikt worden. Dan ſtaat de dood nog altoos in gelyken graad met de leer zelf, en onderdrukt, nog veel ſterker, dan deze, de aardsgezinde vooroordeelen der Jooden. In dezer voege zou zyn dood reeds, als middel tot herſtel, de voorkeur verdienen."

„ Dit wordt nog ſterker, als ik dien dood beſchouw in betrekking tot Jezus zelven. — Hierin moest hy juist de grootſte proef geven van gehoorzaamheid: — om welke reden men dan ook die gehoorzaamheid noodzaaklyk achte. Van deze daad van gehoorzaamheid hing de gelukking van het gehele ontwerp af. Jezus, na verſcheiden proeven van geduld en onderwerping, van liefde en vertrouwen omtrent zynen Vader gegeven te hebben, moest nu de hoogſte proef afleggen.— Al zyn lyden, dat over hem komen zoude, moest in het ſmartelyke en ſmadelyke zich aan zynen geest vertegenwoordigen, en op het levendigst zyne Ziele ontroeren. — De mogelykheid, om het te kunnen ontkomen, door eigen beleid of magt moest daar zyn, maar tevens het bewust zyn, dat dit des Vaders welbehagen was, dat de Zoon zich daaraan onderwerpen moest. Hier moest de zin-

ne-

nelykheid zoo verre bukken voor de Rede, dat deze hare gebiedende stem het horen, en het Pligtgebod gehoorzaamd werd. In dezer voege moest Jezus gehoorzaam worden tot den dood, ja tot den dood des kruis, op dat hy zou worden verheerlykt. Wie ziet niet, welk een gewigtig deel van zyn werk bestond in deze gehoorzaamheid tot den dood, en hoe zeer dezelve verdiende, niet als een onderschikt, maar als een voornaam middel te worden bedoeld." —

„ Maar ook dit sterven is van eenen wezenlyken invloed op de Verlossing van 't menschdom. — Door het ondergaan van den dood en de daar mede verbonden verryzenis ten eeuwigen leven, werd de dood te niet gedaan en het leven aan het licht gebragt. — Een onzer Natuurgenoten bewandelde voor ons dat duistere pad, en keerde nogthans onbeschadigd niet slechts, maar veel heerlyker, te rug, verheven boven het geweld van dood en graf. Dus verlost hy de genen, die, met vreze des doods, al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren. — Gewis een allergewigtigst doeleinde, en dat van zeer veel aanbelang was in het gehele werk onzer verlossing en zaligheid." —

„ Voeg hier by, dat in deze diepe vernedering tot den dood, ja tot den dood des kruis, eerst regt de liefde van God tot het zondig menschdom doorblonk, dat hy zynen eenigen Zoon niet gespaard heeft, maar hem tot dat alles overgaf, en gy zult dien dood gewis belangryk genoeg vinden, om hoofddoelwit te zyn in de Zending van Gods Zoon, zonder dat wy, om dit te betogen, onzen toevlugt behoeven te nemen tot eene, door velen toegengesproken, doch, onzes erachtens, in den Bybel duidelyk voorgedragen leer, dat naamlyk Jezus lyden en sterven het middel is, waar door wy de vergeving van onze misdaden dadelyk deelachtig worden. *Ephes.* I: 7. 1 *Joh.* I: 7. *Rom.* III:

25. *Matth.* XXVI: 28. enz. Dit toch heb ik opzettelyk achterwege gelaten, om dat dit ſtuk in verſchil is, en men derhalven, in dit onderzoek, hieruit niet mag redekavelen, maar veel eer omgekeerd, daaruit, dat de dood van JEZUS hoofddoel was, moest beſluiten op deze lere van vergeving door zyn bloed. In dezen intuſſchen is het gezegde van PAULUS van veel kracht, in den brief aan de *Hebreën*, Hoofdſt. II: 10. *Het betaamde hem om welken alle dingen zyn, en door welken alle dingen zyn, dat Hy den, vele Kinderen tot de heerlykheid leidenden Overſten leidsman hunner Zaligheid, door lyden zoude heiligen.*" —

VI. HOOFDSTUK.

BERICHTEN van den Predikant KICHERER, *aangaande zyne Zending tot de Heidenen. Met twee Platen. Te* Amſterdam *by* J. Allart. 1805. 155 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 1:5 —

De naam van den Eerw. KICHERER is byzonder onder ons bekend geworden, zedert zyne overkomst uit *Afrika* met drie *Hottentotten*, eenen man, en twee vrouwen, welke in *'s Hage* door den Doop plegtig in de Christen gemeente zyn ingelyfd, en wier Afbeeldingen, benevens die van den Heer KICHERER zelven in dit werk, in eene Kunstplaat, worden medegedeeld.

In het *Voorberigt* van eenen ongenoemden voor dit Werkje, wordt ons eenig verſlag gedaan van de

de lust en wensch van den Heer KICHERER, al van zyne vroege jeugd af, om eens het Euangelie onder de blinde Heidenen te gaan verkondigen; welke wensch allervurigst werd, toen deze Predikant het oprichten van het Zendelings-Genootschap verstond, aan het welk hy zynen dienst aanbood, welke te zamen met dien van den Heer VAN DER KEMP greetig werd aangenomen.

Het Werkje zelve is een *Relaas* van den Predikant KICHERER zelven, op verzoek van Directeuren van het *Londensche Zendelingsgenootschap*, aangaande zyne zending tot de Heidenen, waartoe hy zich den 5 December 1798 met zyne Zendeling-broederen, de Heeren VAN DER KEMP, EDWARDS, en EDMOND te scheep begaf, en den 31 Maart 1799 aan de Kaapstad aankwam; dit Relaas meldt verder zyne aangewende pogingen, om de kennis van het Euangelie voornaamlyk tot de Boschjes-mannen te brengen, als ook zyne vestiging of volkplanting aan de *Zakrivier*, waarvan de afbeelding op de tweede Kunstplaat gezien wordt.

Hoe onbeschaafd en wild soort van menschen deze Boschjesmannen zyn, en hoe moeilyk het zyn moet, hun eenige kennis van den Godsdienst der Christenen in te boezemen, moge uit deze beschryving van dezelven blyken Bladz. 24.

„ Het zal niet onvoegzaam zyn, om hier eenig berigt in te vlegten van dit wilde Volk. Zy hebben volstrekt geen denkbeeld van een Opperwezen, en oefenen dus genen Eerdienst hoegenaamd uit; echter koesteren zy eenen bygelovigen eerbied voor een klein insekt, bekend onder den naam van *Kruipend-blad*, en geloven, dat, wanneer zy het zelve ergens ontmoeten, dit als een gelukkig voorteken mag aangezien worden, maar indien zy hetzelve dooden, zulks eenen vloek over den daader brengt. Ook hebben zy eenig denkbeeld

beeld van eenen bozen geest, die naar hunne meening oorzaak van het kwaad, en voor al van hunne ziekten zyn zou, en om zyne snoode oogmerken te verhinderen, wordt een zeker soort van menschen gebruikt, om door kloppen en slaan by de zieken, een verbazend leven te maken: die zomtyds uuren achter een daarmede aanhouden."

„ Hunne levenswyze is hoogst ellendig, en walgelyk. Zy vermaken zich met hunne ligchamen met het vet van beesten te bestmeren, in het welk zy een zeker poeder mengen, dat hunne huid doet glimmen."

„ Zindelykheid is hun ten eenenmaale onbekend, daar zy zich nimmer wasschen, maar in tegendeel het vuilnis zoodanig laten toenemen, dat het dikwyls met gansche brokken aan hunne ellebogen hangt. Hunne hutten bestaan in holen, ongeveer drie voeten in den grond gegraven, met een zoogenaamd dak van riet, het welk hen echter tegen den regen niet kan beschutten. Hier liggen zy digt op elkanderen, even als Varkens in een schot. Zy zyn verbazend lui; zoo dat de scherpe honger alleen hen tot eenig bedryf aanzetten kan; zy willen veel liever eenige dagen zonder eeten blyven, dan zich de moeite geven om het zich te bezorgen. Wanneer zy zich genoodzaakt zien om voor den dag te komen, ten einde op de jagt te gaan, zyn zy behendig om het onderscheidene wild gedierte, het welk deze landstreek in menigte oplevert, te dooden (*); doch indien zy hetzelve niet be-

(*) Het wild gedierte wordt altyd met vergiftige pylen geschoten. Zy nemen dit vergift uit het Kakebeen van een Slang, en bestryken er de punt van den pyl, of scherp yzer mede. Vervolgens kruipen zy achter de struiken of kleine boschjes, en houden zich aldaar schuil, het wild aanvallende, wanneer het ongeveer honderd schreden van hen af is. Indien de pyl het maar eenigzins wondt, is de Hottentot zynen prooy gewis; zomtyds valt het gewonde dier onmiddelyk

bekomen kunnen, nemen zy hunne toevlugt tot Slangen, Muizen, en de walchelykſte gedierten, die zy vinden kunnen. Zy eeten ook zommige wilde voortbrengzelen der aarde, voor al de *Cameron*, die zoo groot is als een Kinder hoofd, en de *Baroo*, van grootte als een Appel; men vindt er ook eenige kleine Beſſen, welke eetbaar zyn, die door de Vrouwen by een gezameld worden, daar de mannen te lui zyn, om zulks te doen."

Huisſelyk geluk is hun ten eenemaale onbekend. De Mannen hebben verſcheidene Vrouwen: doch huwelyks liefde kennen zy byna niet. Zy dragen weinig zorg voor hunne Kinderen, en beſtraffen hen nimmer, dan in een vlaag van woede, waar in zy dezelven meest al, door hunne woede, mishandeld, doodſlaan. Als er tuſschen Vader of Moeder, of wel tuſschen de onderſcheidene Vrouwen van eenen man twist ontſtaat, wreekt zich de onderliggende party, op het Kind van den Overwinnaar, het welk er gewoonelyk het leven by inſchiet. De tamme Hottentotten verdoen zeer zelden hunne afſtammelingen, uitgezonderd in een aanval van hevige drift: doch de Boschjesmannen dooden hunne Kinderen, by onderſcheidene gelegenheden, zonder de minſte wroeging daar over te gevoelen: by voorb. wanneer zy genoodzaakt worden, om voor de Landlieden, of om andere redenen te vlugten, in zulk een geval wurgen, of ſmooren zy hunne Kinderen, of werpen dezelven verre van zich in de Woesteny, of wel begraven hen levendig. Er zyn voorbeelden van Ouderen, die hunne ſchuldeloze Kinderen aan den hongerigen

lyk dood ter aarde, doch anders vervolgt hy hetzelve eenen tyd lang en slaagt eindelyk in zyne onderneming. Zy nemen er dan het gewonde gedeelte uit, en eeten het overige zonder het geringſte nadeel op. Zy kunnen meest allen zoo hard loopen als een paard.

gen Leeuw voorgeworpen hebben, wanneer er een vóór hun hol ſtond te brullen, en dat niet verlaten wilde, voor dat hy eene Verzoenings-offerhande ontvangen had. Over het algemeen, houden hunne Kinderen op, voorwerpen der moederlyke zorg te zyn, zoo dra zy op den grond kruipen kunnen. Zy gaan alle morgens uit, en wanneer zy 's avonds te rug keeren, is een oud Schaapevel om op te liggen, een weinig melk, en een klein ſtukje Vleesch, indien zy dit bezitten, het eenige dat zy te wagten hebben. By zommige gelegenheden echter ontdekt men in hun, flaauwe vonken van genegenheid, welke hen gelyk ſtellen met het redelooze Vee."

„ De Boschjesmannen verlaten zeer dikwils hunne oude bloedverwanten, wanneer zy ginds en derwaards trekken, om te jaagen. Als dit gebeurt laten zy het oude mensch, voorzien van een ſtuk vleesch, en de ſchaal van een Struisvogel-Ey, met water gevuld, achter, zoo dra deze geringe voorraad op is, moet het arme verlatene ſchepzel van honger ſterven, of een prooi der wilde dieren worden. Vele van deze wilde Hottentotten, leven van moord en roof, en zyn ſchuldig aan de afſchuwelykſte en ſchreeuwendſte wandaden."

„ Zie daar den geest van het Volk, tot het welk Gods Voorzienigheid onzen loop gericht heeft; uit het welk, dank zy zynen naam, velen door zyne gunst geroepen zyn tot het deelgenootſchap van het Euangelie, geſteld tot opgerichte tekenen van zyne almagtige genade."

Waarſchynlyk zullen onze Lezers verlangen de beſchryving te lezen der vestiging van des Heeren KICHEBERS volkplanting aan de *Zak-Rivier*. Zy is deze, Bl. 107. „ Behalven onze Kerk, die groot genoeg is, om agthonderd zielen te bevatten (*), heb-

(*) De ruimte van de Kerk is zestig voet lang en dertig breed.

hebben wy een goed woonhuis, beſtaande in verſcheidene kamers, met eene verdieping. Het ganſche gebouw is van ſteen. Digt by het huis, en regt tegen over de deur, is de fontein of bron, die ons en ons Vee van water voorziet. Wy hebben eenen goeden afgeſloten tuin voor de fyne groenten, en tuingrond er by, voor de ſterkere gewaſſen. Voor ons huis hebben de gedoopte Hottentotten zich geſchikte woningen gebouwd, in den ſmaak van de Plantershuizen: en achter hetzelve woonen de Heidenen in kleine hutten. Wy hebben ook een weide voor het Vee, welke door eene breede ſloot en wal omgeven, en achter de huizen van de Christen Hottentotten gelegen is. Aan de noordzyde der Rivier, ongeveer tien minuten ver, liggen onze koornvelden. Het Land rondom ons levert weinig planten uit de natuur op, offchoon het van klaare en vrugtbare bronnen rykelyk voorzien is. De hitte is des daags zeer groot, en de koude des nachts zeer nypende. In den winter heeft men eenen ſcherpen, droogen vorſt, welke veel nadeel aan de veldgewaſſen toebrengt. Sneeuw valt hier niet; doch men ziet dezelve, gedurende een groot gedeelte van het jaar, op de toppen van afgelegene bergen. In de zomer-maanden van January tot April, hebben wy zwaare regenvlagen, zeer dikwyls vergezeld van verſchrikkelyke ſtormen, als ook van donder en blikſem, die zomtyds verderflyk zyn voor menſchen en beesten. De grond brengt weinig gras voord, doch het Vee eet de toppen van het kreupelhout. Ontydige regenvlagen zyn dikwyls de oor-

breed: deze grootte zoude, naar de Europeeſche wyze, tot gebruik voor 800 zielen, te klein zyn; doch de Hottentotten zitten op hunne hurken digt naast elkander op den grond. De gedoopten zitten op planken, die op elke zyde op twee ſteenen rusten.

oorzaak van een onvruchtbaar jaargetyde. Na het regenmaisoen begint de winter, wanneer het uitspruitzel van het gras dikwyls verwoest wordt. In het droogte jaargetyde zyn wy genoodzaakt, om de groenten in de vaten dagelyks te begieten."

„ In weerwil van eene menigte zwarigheden, hebben wy het echter zoo verre gebragt, dat er in deze weinig bekende landstreek eene Christelyke Volkplanting gevestigd geworden is; en, hoe gering dezelfs begintzelen ook zyn mogte, zoo vleije ik my echter, dat, aangezien de omstandigheden, men vinden zyl, dat er reeds veel verrigt: en tevens reden is om te hopen, dat er, met Gods zegen, nog oneindig meer uitgevoerd zal worden."

Eindelyk volgt nog achter dit Reisje van Kitcherer een algemeen verslag van Directeuren van het Zendeling-genootschap, van den tegenwoordigen toestand van het Zendeling-werk in de onderscheidene standplaatsen in *Afrika*, waarom wy het berigt hopen den Heere van der Kemp Bladz. 1&7 zullen overnemen, en daarmede den Lezer tot het Werkje zelf verzenden, om zyne weetgierigheid daar uit te voldoen.

„ De persoon," zoo lezen wy dan, „ welke wy nu op het register van waardige Zendelingen nog plaatsen zullen, is onze hoog-geachte en geliefde Vriend, Dr. van der Kemp. De zedige verdienden van zyne verdienende landgenoot zouden gaarn onbemerkt blyven, en alleen menschelyken lof ontwyken; dan, tegen zyne toestemming, zal de uitspraak der Christen-wereld, welke de opofferingen, welke door hem gedaan zyn, gezien, en de gevaaren, welke door hem getrotseerd zyn, gehoord heeft, hem in de Jaarboeken der Christelyke geschiedenissen eene plaats toekennen, van nabij grenzende aan die der eerste Evangelisten."

„ In ons laatste berigt is kondschap gegeven, dat hy op het punt stond, om zyne Standplaats te

Graaf

Graaf Reinet aan de zorg van den Heer VAN DER LINGEN overtegeven, en naar eene verre afgelegene plaats te verrekken. Hy wierd op zyne reis vergezeld door eenen jongen Engelschman, JACOB READ genaamd, wiens gedrag in allen deele zoo overeenkomstig geweest is met zyne bedieninge, dat hy de byzondere genegenheid, zoo wel van Dr. VAN DER KEMP, als van Directeuren gewonnen heeft. Wy hebben tyding gekregen, dat zy, na eene gevaarlyke reis, behouden te *Algoabaay*, op de Oostkust van de Volkplanting op 29 graaden zuiderbreedte gelegen, aangekomen zyn. Omtrent honderd Hottentotten vergezelden hen van Graaf Reinet af, onder het geleide van den Majoor SHERLOCK; zommigen scheiden van hun op weg: anderen voegden zich weder by hen; zy hadden er omtrent tagtig by zich, toen zy op bovengenoemde plaats aankwamen. Het schynt, dat deze maatregel een gevolg geweest is van eene briefwisseling tusschen den Generaal DUNDAS, Gouverneur van de Volkplanting, en Dr. VAN DER KEMP. De eerste, aangevuurd door de menschlievendheid van zyn hart, en door de verstandige denkbeelden, welke hy aangaande den invloed, dien de pogingen der Zendelingen op de beschaving der ingezetenen en de bevordering der rust en voorspoed in de Volkplanting hebben konden, verzocht den laatsten, om hem een ontwerp te willen opgeven, tot oprichting van een Hottentotten-dorp, met oogmerk, om hunne beschaving daardoor te bevorderen."

„ Het plan, het welk Dr. VAN DER KEMP opgaf, wierd door den Gouverneur goedgekeurd; hy leide zyn voornemen, om hetzelve te ondersteunen, aan den dag, door voorraad voor de Hottentotten te bezorgen, genoegzaam toereikende voor eenen geruimen tyd, en een gedeelte van de nodige materialen, tot opbouw van de bewuste

Stichting. Dit is gedeeltelyk volbragt. Juist ten tyde, waar van gesproken is, vernam men in de Volkplanting het bericht van het tekenen der Vredespreliminairen; en, in de onzekerheid, ten aanzien van de toekomstige souvereiniteit van dezelve, oordeelde zyn Excellentie het raadzaam, om de uitvoering van dezen maatregel op te schorten, tot na de ratificatie van den Vrede. Na dien tyd hebben wy gene regtstreeksche berichten van Do. VAN DER KEMP ontvangen; doch brieven van de Kaapstad melden, dat de Volkplanting te *Algoabaay* verstoord is geworden door zommige inboorlingen, die eenen aanval op dezelve gedaan hadden, om dezelve te plunderen, en hier in zoo verre geslaagd hadden, dat zy eenig Vee hadden weggevoerd; het welk echter naderhand hernomen was: alsmede, dat hy gevaarlyk ziek was geweest, doch gelukkig herstelt, en dat hy in zyn geestelyk werk zoo verre gevorderd was, dat hy vyf mannen, zes vrouwen, en twaalf jongelingen en kinderen gedoopt had. De eigenhandige brieven van Do. VAN DER KEMP, zyn by ons, tot heden, nog niet ontvangen."

VII. HOOFDSTUK.

FEDOR en MARIA, of getrouw tot in den Dood, door AUGUST LAFONTAINE. *Met Plaaten. Te* Haarlem *by* Fr. Bohn, 1804. 283 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2: 16.

Toen in *Rusland* de Keizerin CATHARINA I. weduwe van PETER I. overleed, en PETER II. nog een Kind van 12 jaren haar opvolg-

de

de in het jaar 1727, gebeurde in dat Ryk eene groote verandering in de Staatsdienaren. Vorst MENZIKOFF, die alles onder CATHARINA had vermogt, en op niets minder rekende, dan zyne dochter ten troon te verheffen, door haar te doen trouwen met den jongen Keizer, werd door de DOLGORUKI's, een aanzienlyk Russisch geslacht, de voet geligt, viel in ongenade, en werd met zyn huisgezin naar *Siberie* gebannen, waar heen hy zelf zoo menigen ongelukkigen verzonden had; schoon de DOLGORUKI's niet lang genot hadden van hunne zegepraal, alzoo de jonge Keizer na drie jaren regeerens overleed 1730, wordende door de Keizerin ANNA opgevolgd, die de DOLGORUKI's in ballingschap zond en de MENZIKOFF's te rug riep.

Op deze Geschiedenis heeft de ten zynen voordeele zoo bekende Schryver LAFONTAINE, dit zyn werk FEDOR en MARIA gebouwd. MARIA is de dochter van Vorst MENZIKOFF, een allerëdelst meisjen, door haren Vader tot gemalin bestemd voor den jongen Keizer PETER II. maar de beminde van den jongen FEDOR DOLGORUKI, welke beide gelieven, niettegenstaande de vyandschap van hunne wederzydsche familien, in alle de lotgevallen, welke dezelven bejegenen, malkander getrouw blyven, zoodat FEDOR zelfs, onbekend en onder een' vreemden naam MARIA verzelt in hare ballingschap naar *Siberie*, en zy elkanderen getrouw blyven tot in den dood. Het verhaal is in *Brieven* vervat, en levert verscheidene aandoenlyke en treffende Toneelen op, leerende ons tevens het onzekere der menschelyke grootheid, en de voordeelen der deugd.

Hoe treffende deze toneelen zyn, moge het voorbeeld aanwyzen uit eenen Brief van MARIA aan hare vertrouwde vriendin SOPHIA RONCALEZ, waarin zy de aankomst en ontmoeting van haren FEDOR in de

plaats haaret ballingſchap en het overlyden van haare Moeder, die haare liefde met Fedor goedkeurde, beſchryft Bladz. 207.

„ Hy is hier, Roncalez! myn goede, geliefde Fedor is hier! En hy bemint my getrouwer dan ooit!" —

„ Hoe zal ik het u kunnen zeggen, dat gy my verſtaat! dat gy my niet verkeerd verſtaat. Ik verſta misſchien my zelve niet. Maar ik wil niet hairkloven, ik wil alleen gevoelen, dat hy hier is! En evenwel moet ik onderzoeken, nadenken, wat hy my gegeven heeft, en waarom hy my alles, alles is! Kan ik u dat met één woord zeggen? Doch ja! hy heeft myne ziel, myn' geest gemaakt, ofſchoon myn leven nog ongelukkig, en myn hart nog vol kommer is. Zie, eer hy kwam, zag ik ſtroomeloos op myn en aller menſchen leven neder, en het graf alleen was de laatſte vryplaats voor my! Thans zie ik met hoop in de toekomst, en met bedaarder treurigheid op het ongeluk, waarmede myne Familie getroffen is. Fedor heeft my door den eerſten toon zyner ſtem gelukkig gemaakt, hoewel juist niet vrolyk, niet opgehelderd, omdat ik weet, dat voor my in dit leven geene hoop meer overig is. Ik vatte zyne hand, gelyk eene ſtervende — gelyk eene ſtervende bruid, welke de laatſte krachten haares levens aanwendt, om nog éénmaal ingeheid, vriendelyk en zegenend, met haaren Geliefden te ſpreken."

„ Toen hy niet kwam, Roncalez; toen ik eindelyk geloofde, de ongelukkige were door hem vergeten; zeker geloofde, dat hy, dien ik zoo trouw tot in de dood bemind, en voor wien ik gewillig geſtorven ware, dat hy niet éénmaal zo moede en ellende met my deelen wilde: toen veranderde alles in een wilde Chaos voor myne oogen; het leven werd my een kwellende drukkende laſt; ik verloor my zelve, en begon aan myn eigen haat

te

te twyfelen. Hy, op wien ik het geluk van myn aanwezen gebouwd had, verliet my, en ik was verloren! Maar daar kwam hy, om myne ziel te halen.

„ Zie, ik ging, om myn gedrukt hart, door eenzaam geweende tranen te verligten, langs den oever der *Wolga*, den weg terug, dien wy afgekomen waren. Een ruitsig naderde, waarop ik echter weinig acht gaf. „ Halt! halt!" riep eene bekende stem. Ik zag op en bleef staan. Er sprong iemand uit den wagen. Ik herkende mynen Fedor, en wy lagen in elkanders open armen."

„ Myne Maria! riep hy hevig uit, en ik lag aan zyn hart. In dit oogenblik doordrong eene zachte kalmte myne gantsche ziel. Zoo had ik met hem mogen sterven! ja sterven, Roncallez! Ik leef thans met hem, doch alleen om te sterven, met hem te sterven!"

„ Ik kom," zeide hy eindelyk, my nog sterker omarmende: „ ik kom, om u te redden!"

„ Gy hebt my gered, antwoordde ik met eene geheele nieuwe ziel, met een gantsch nieuw leven in myn binnenste!"

„ Schielyk Moesa!" riep hy; „ de mansklederen hier! Spoedig, lieve Maria!" Hy wierp thans een' toornigen blik op mynekleederen, welke zekerlyk zyne wreedaartige bloedverwanten gold."

„ Vluchten? was myne vraag. O, daar toe is hier altyd gelegenheid. Maar — wilt gy niet eerst myne sterfende Moeder zien?"

„ Stervende Moeder?" vroeg hy met starende blikken? Toen hy zich weêr hersteld had, vroeg hy my wederom: „ Maria, bemint gy my nog?" Ik lag op zyne borst. „ Nu, zoo laat ons vluchten! Myn Moesa kent de wegen."

„ Ik moet thans, antwoordde ik met een' smeltelyken glimlagch, aan het sterfbed myner geliefde Moeder zyn. Zoudt gy my ooit weder ach-

ten kunnen, als ik deze ſtervende Moeder verliet?"

„ Hy kuschte my, en zeide angſtig: „ ik vreze ſlegts MARIA..."

„ Zedert één minuut vrees ik niets meer, FEDOR; want ik houde u in myne armen!... Vergezel my. — Ik geleide hem langzaam naa de hut, aan den oever, welke men ons aangewezen had, en vertelde hem in 't kort het noodlottige op onze reis. Zyn wagen reed intuſschen naa de Herberg toe."

„ Ik wist, dat ik myn meisjen by myne Moeder alleen zou vinden; want myn Vader was met de overigen by den Commandant der ſtad. Zoo dra ik binnen kwam, wenkte ik het meisjen, dat zy zwygen zoude. Myne Moeder, die my had hooren binnen komen, reikte my hare beide handen te gemoet. Ik ging naast haar zitten, en op een' wenk van my, bleef FEDOR aan het voeteneinde van haar bed ſtaan. „ MARIA," zeide myne Moeder: „ myne dood nadert allengskens. Ik heb nu nog maar één wensch, myne goede Dochter. Uw Vader draagt zyn ongeluk met onbegrypelyken moed; maar ik vrees, dat het alleen de moed der vertwyfeling is. De last zyns ongeluks zal hem eindelyk te zwaar worden, en zyn leven onderdrukken. MARIA! verlaat uwen Vader niet! In zyn ſterfuur zal hy u nodig hebben; want gy zyt de moedigſte van ons allen. Beloof uwe ſtervende Moeder, den ongelukkigen Vader niet te verlaten!" Zy ſtak de hand naar my toe, opdat ik haar de myne op deze beloften geven zoude. Ik ſtond geen oogenblik in twyfel, wat ik doen moest, maar FEDOR zou beſliſſen; daarom keek ik hem aan. „ Gy aarzelt, MARIA?" vroeg myne Moeder. „ Vergeet niet, dat ik voor uw' Vader bid, en geloof my, dat de mensch, in zyn ſterfuur, het leven met gantsch andere oogen beſchouwt."

Wat zal ik doen? vroeg ik eindelyk, myn oog

nog al op FEDOR gevestigd. „My beloven, dat gy . . .“ hief myne Moeder weder aan; doch eer zy nog uitgesproken had, nam FEDOR myne hand, en legde die in de hand myner Moeder.“

„Nu konde ik my niet langer weerhouden. Ik kuschte de hand myner Moeder, besproeide die met tranen van smartelyke vreugde, en riep: myn FEDOR is hier, myne geliefde Moeder!“

„Waar?“ vroeg zy schielyk, en wilde zich oprichten. „O, roep hem! breng hem by my!“ FEDOR knielde aan haar bed, en zeide: Moeder, hier ben ik! Nooit zal MARIA haren Vader verlaten! — Toen zy zyne stem hoorde, strekte zy de beide armen naar hem uit, omhelsde hem, en sprak als verrukt: „FEDOR! Gy hier? O, God heeft mynen wensch, den vurigsten wensch myner ziele verhoord! MARIA, nu zyt gy niet verlaten. God zegene u, myne kinderen!“

„Wy knielden beiden voor haar neder, en hare handen zochten onze voorhoofden, om ons te zegenen. In dit oogenblik opende myn Vader de deur, en bleef verwonderd op den drempel staan, zonder FEDOR te herkennen. „God zegene u, myne kinderen!“ voer myne Moeder voort. „MARIA, verlaat uwen Vader niet! FEDOR, verlaat myne Dochter niet!“

„Wat is dat?“ vroeg myn Vader norsch. „Ik hoop niet, dat een DOLGORUKI hier komt, om eene ongelukkige Familie te bespotten?“

„FEDOR stond op, en ging met edele waardigheid eenige treden naar myn Vader toe, en zeide op eenen zachten toon: Ongelukkig man, vergeet, dat ik een Vorst DOLGORUKI ben. Ik heb vergeten, dat de Vorst MENZIKOFF my lang myne vryheid benomen heeft.“

„Myn Vader sloeg de oogen neder, en scheen onzeker, wat hy zeggen zoude. „Wat wilt gy hier?“ vroeg hy eindelyk.“

„ Uw zoon zyn, antwoordde Fedor op nog veel zachter toon: de deelgenoot uwer ballingschap, uwes ongeluks. Ik kwam hier, om Maria uit hare ellende te rukken. Maar — van nu aan behoor ik tot u, en zal u nimmer verlaten."

„ Hoe!" zeide myn Vader ontsteld. „ Jong mensch, gy ziet aan myne bloeding, hoe diep uw Huis my vernederd heeft. Ik ben naa *Boresow* gebannen. Wat wilt gy? Spreek! Een Dolgoruki zou de hand eener Menzikoff kunnen begeren? O, God! als dit het middel were om onze Huizen te verzoenen . . . !"

„ Dat had misschien kunnen wezen, zeide myne Moeder. Maar — niet waar Fedor? men weet niet, dat gy by ons zyt."

„ Fedor verteide nu, dat zyne bloedverwanten gelooofden, dat hy naa *Frankryk* gegaan was, en dat de Graaf Sapieha alleen zyn geheim wist."

„ Myn Vader werd hoe langs zoo meer verbaasd; en begreep niet, hoe een Dolgoruki, wien thans de weg tot alle eerposten openstond, zich vrywillig naa *Siberie* bannen konde. Na dat hy lang twyfelachtig, en overleggende, stil gestaan had, zeide hy eindelyk met een donker gelaat: „ deze verkeerde jeugdige dweepery zal ons nog ongelukkiger maken! Het mag u, in het eerste oogenblik, aangenaam zyn voorgekomen, eene geliefde in ballingschap te volgen; maar reeds binnen vier weken zal u deze stap berouwen. Uwe wreedaartige bloedverwanten zullen myne ongelukkige Familie, waar zy kunnen, in nog groter ellende storten. Verlaat ons! Ik heb u éénmaal oprecht gedaan: dit beschermt u thans voor mynen toorn."

„ Ik ga met u, myn Vader, zeide Fedor zeer bedaard. Geen geweld zal my van u scheuren. Maar — gy hebt niets van myn geleide te wezen. Hier zyn myne pasen. Ik ben een Koopman Po-

POFF

POFF genoemd. Niemand in *Siberie* kan my kennen, zelfs de Gouverneur niet, alwaar hy ook te *Petersburg* geweest, want ik leefde altyd ergens elders. Ik heb aanbeveling van myn' oom den Veldmaarschalk, en van den ouden Graaf SARIEHA, aan den Gouverneur van *Tobolsk*, ook aanbeveling van de Kroon, aan verscheidene Gouverneurs en andere Magistraatspersonen. Gy ziet, dat myn geleide u wel nuttig, maar niet gevaarlyk kan zyn. Twee DOLGORUKI's maakten u ongelukkig; een derde wil de steun uwer Familie in het ongeluk worden."

„ Myn Vader gaf eindelyk aan ons smeken toe, doch zonder daarom aan FEDOR's edelmoedigheid geloof te geven; want toen ik naderhand met hem alleen was, zeide hy: „ dit jonge mensch zal ons vroeg genoeg weder verlaaten." Wy besloten nu, dat niemand, die FEDOR niet reeds kende, zynen waren naam vernemen zou, en dat hy van ons altyd POPOFF genoemd zou worden."

Het scheen, of FEDOR's aankomst ons allen een nieuw leven had gegeven. Nog dezen avond bezorgde hy ons Artzeny, meer gemak, en betere levensmiddelen. Zyne opene brieven van aanbeveling gaven hem groot aanzien, hetwelk hy nog door een geheimvol gedrag vermeerderde."

„ Aan onzen Oom en zyne Familie werd gezegd, dat de koopman MOSES POPOFF, die aan myn Vader, van vroegere tyden, grote verpligting had, veiligheidshalve in ons gezelschap reizen wilde. Myn Vader weet nog tot heden niet, wat hy van FEDOR maken zal. „ Inderdaad," zeide hy my heden, het hoofd bedenkelyk schuddende: „ als dit jonge mensch zoo voortgaat, dan zal ik hem eindelyk voor eene groote ziel moeten houden."

„ O, RONCALES! myne Moeder is dood! Het verdriet heeft haar het leven benomen — het verdriet

driet om mynen Vader, om ons allen. Ik kan niet wenen! Myn oog is verſtyfd, gelyk het hare. Voor hare dood richtte zy zich nog éénmaal plotslings op, en riep: „O, God, ik zie weder! Fedor! geliefde Man! myne kinderen!" Wy vlogen allen van blydſchap naá haar toe; doch zy viel aanſtonds krachteloos achter over, en ſtamelde nog vrolyk in het ſterven; „God zy dank! ik heb u allen nog éénmaal gezien!..... Fedor!"

„De naam van mynen geliefde was haar laatſte woord. Ik moet ſluiten. De brieven moeten voort."

VIII. HOOFDSTUK.

PAMELA, CLARISSA en GRANDISON verkort. Verbeterde Uitgave. Te Amſterdam *by* J. ten Brink Gerritsz., 1805. 467 *Bladz. Octavo. De prys is f* 1:16-

Ieder, wie met kieſchen ſmaak leest, leest met nut en genoegen, de werken van den beroemden Richardson, in welken de kuiſche Pamela, de edele Clarissa, en de deugdzame Grandison, in derzelver voortreflyke karakters, tot aanpryzing der deugd, zoo uitmuntend geteekend worden. Een aantal menſchen nogtans is van het lezen dezer werken verſtoken, of door derzelver kostbaarheid, of derzelver omvang. Eene korte levendige ſchets van den inhoud dezer werken, is daarom juist geſchikt, om den weetlust naar de kieschheden van het oorſpronkelyke op te wekken, gelyk zy ook reeds op haar zelve kennig kan die-

dienen, om der losse jeugd bedachtzaamheid en ernst, by het gevoel voor het schoone en verhevene der deugd, tegen de laagheid en verachtelykheid der ondeugd, in te boezemen. Met dit inzicht werd al voor vele jaren zoodanige schets vervaardigd in een Boekje, dat door inkleding, styl en taal voor onzen beschaafder leefkring onbruikbaar is geworden. Thans heeft men hetzelve, in een nieuw zoodanig gewaad, doen te voorschyn treden, dat hetzelve even zeer behagen als aandacht zal kunnen trekken, het welk wy, ten dezen, aan de jeugd voornamelyk ter lezing aanpryzen. De PAMELA, CLARISSA en GRANDISON zyn toch geene werken, die gerangschikt kunnen of mogen worden onder de classe van laffe en maar al te dikwyls voor de deugd en goede zeden schadelyke *Romans*, maar onder de vruchten van eenen verhevenen geest, welke aangenaam en versterkend voedzel geven aan allen, die lust hebben, om het waar geluk, in het beoefenen der deugd, te genieten.

Het uittrekzel is zeer wel geslaagd, het bevat beknopt maar volledig de gantsche geschiedenis, der drie voortreflyke personen, maar tevens zakelyk de zede- en menschkundige aanmerkingen en lessen, welke de wezenlyke waarde van RICHARDSON's schriften uitmaken.

Voor een doorlopend uittrekzel is zulk een werkje niet geschikt; wy zullen ons daarom vergenoegen, met den Lezer te brengen by het sterfbed der edele CLARISSA, om het zalig afsterven van die deugdzame te betrachten, en hem tevens doen letten op het rampzalig uiteinde van eene SINCLAIR en eenen LOVELACE, uiteinde, overeenkomstig hun gedrag en snode handelingen, en hem eindelyk bepalen by de boetvaardigheid van den Heer BELFORD, welker den vriend van den ondeugenden LOVELACE, maar tot inkeer gebragt, en tot de deugd wedergekeerd, Bladz. 264 lezen wy:

„De

„ De Lady (CLARISSA) had eenige minuten stil gelegen. Zy scheen hare lippen wel te bewegen, maar zonder een woord te uiten. Toen Jufvrouw LOVIK den naam van BELFORD noemde, richtte zy zich een weinig op, en liet zich fluw, maar genoeg onderscheiden hooren: „ ó myn Heer BELFORD, nu, nu zal, God zy gedankt! de stryd haast volstreden zyn. Nog maar weinige oogenblikken, en ik geniet myn' gelukkig, zalig lot. Vertroost myn' neef," — voer zy na eenige ruschenpoozing voort — „ want zyne liefde kent geene palen. Onwetend zou hy my myn hemelsch heil benyden." — Na eenig zwygen sloeg zy een zeer ernstigen blik naar omhoog. — „ Weest getroost, myn waardste neef," — sprak zy andermaal — „ ik onderga slechts het gemeene lot der stervelingen, en myn lyden is thands gering. De voorbereiding is het gewigtigste en zwaarste, en daartoe heb ik, God zy dank, den tyd genoten. Nu ben ik enkel en geheel vol van zalige hoop." Haar gelaat was met een hemelschen glimlagch overtogen, en bevestigde den kalmen, verheven en zaligen voorsmaak, dien zy genoot."

„ Nog eens, myn waarde neef!" — hervatte zy spoedig, maar op merklyk verzwakten toon — „ breng mynen hartlyken affcheidsgroet aan myne vader en moeder, aan myne zuster, broeder en oomen; zeg hun dat ik hen met mynen stervenden adem zegene, voor alle hunne goedheid jegens my, zelfs voor al hun misnoegen tegen my, zegen ik hen. Zy hebben door Gods onberispelyken wil myne beproeving hier volkomen heilryk gemaakt. Het tegenwoordig lyden is de volle bron myner toekomstige zaligheid."

Afgemat zweeg zy weder eenige oogenblikken. Hare oogen werden op nieuw verhelderd, en hare hand, die haar neef tot hiertoe in de zyne hield, opheffende, riep zy zachtkens uit: *dood! waar*

is

is uw prikkel? hoe zalig is't voor my dat ik ben verdrukt geweest! Vrienden, broeders in de eeuwige heerlykheid!" — zich naar MORDEN en BELFORD keerende — „ô wist gy, welk een hemelsche voorsmaak, welke zachte lichtstraal mynen verrukten geest thans doortintelt!" Als ware zy met het uitgebreid en verhoogd verkeer der hemelingen reeds geheel vertrouwd, sloeg zy den vollen blik nog eens verheugd en dankbaar naar den hoogen. „Zeg aan uwen vriend," — ging zy, het hoofd naar BELFORD neigende, voord — „dat ik het hem vergeve, en ernstig bid, dat de eeuwige liefde hem evenzeer vergeve." — Zy vestigde hare oogen nogmaals ten hemel, en hare stille verzuchting voor den ramptzaligen, rees, als die van een' verheerlykten Engel eerbiedig verheven tot God. Na dit heilige zwygen vervolgde zy — „bericht hem hoe gelukkig ik ben, en dat ik zyn laatste uur ook weinige als het myne."

„Na eene korte verpoozing afgemat en in haar zelve verzonken, hervatte zy: „myn gezicht begeeft my — uwe stemmen alleen, ik hoor alle uwe droevige stemmen. Is deze niet de hand van mynen neef? Waar is die van den Heer BELFORD?" — Zy had nog krachts genoeg om beider handen in de hare saamtevoegen — „God Almagtig zegene u, en make u beiden in uwe laatste uren zoo gelukkig als gy my ziet." — Hare stem werd flauwer, en haar adem hoe langs zoo meer afgebroken. Nog drukte zy evenwel de hand van haren neef met haare stervende lippen — „God behoede u, myn waarde, lieve neef! ontvang myne beste en erkentelykste dankbetuiging; zeg aan myn dierbare vriendin HOWE, en aan myne waarde voedster NORTON, dat ik harer in myne laatste oogenblikken met dankbare zegeningen ben indachtig geweest.

„Zy drukte ook eveneens BELFORDS hand, en zeide, terwyl met iederen klank hare stem, met ie-

iedere beweging hare kracht verminderde: „dank God, dat hy nog ten rechten tyd voor uwe dwalingen uwe oogen heeft geopend. Eene ſtervende ſmeekt u, dat gy den begonnen weg voleindet! Gy ziet in my hoe alles ten einde loopt! o dat gy mogt." — Zy bezweek, en iedef meende dat haar de geest optvlood. Zy bekwam toch weder, en BELFORD bad, dat zy den halfuitgeſproken zegen over hem, indien zy kon, wilde voltooien. Zy bewoog hare hand jegens beide de Heeren, boog het hoofd tegen alle de aanwezenden, en ſtamerde nog met afgebrokene, wegzinkenden toon — „ zegen, zegen, zegen over u allen, en nu, nu (zy hief hare bykans levenloze handen voor de laatſtemaal trillend omhoog) kom, kom, kom, ô gezegende Heer JEZUS!" Met deze woorden, nog niet geheel voleind, was haar ziel ontbonden, en vlood haar onſterflyke geest naar zaliger gewesten. Op het eenparig doods gelaat was nu de vrolyke minzaamheid nog helderer te lezen, en hemelwellust en eeuwige vrede ſcheen in hare verſtorvene trekken kenlyk uitgedrukt."

„Dus werd", zoo vervolgt *Bladz.* 284. „de beminlyke en deugdzame CLARISSA ter rust gelegd, en van ieder weldenkenden betreurd, terwyl de ſhoode SINCLAIR, dat monſter in boosheid, zy, die eenen volleerden wellusteling, als LOVELACE in list en ondeugd nog verre overtrof, en gelyk eene helſche furie zyne vuige lusten ſtyfde, terwyl zy hem zyn berouw en medelyden geheel verſtikken leerde, nu reeds in den allerellendigſten toeſtand leefde. De godlyke gramſchap toefde niet langer dit ontaard ſchepſel te achtervolgen. In hare dronkenſchap had zy een been gebroken, waar voor haar ontzenuwd en bedorven ligchaam geene gezonde ſappen ter genezing aanbood, en waarop dus na weinige dagen eene verſterving volgde. De ſchicht des doods was opgeheven, maar hy draal-

de

de nog een tydlang, om haar de folterende pyniging en den wypenden angst der hel vooraf te doen voelen. De prikkels van een te laat ontwaakt geweten dreven haar spoedig tot de uiterſten van wanhoop en razerny, zoodat zy al huilend en bruilend, onder zulke verſchriklyke ſtuiptrekkingen, en teisterende ſlagen leed en ſtierf, dat derzelver ſchrik alle de deugnieten, die om haar waren, eene korte boetvaardigheid aanjoeg."

„ LOVELACE was op het eerſte bericht van CLARISSA's dood wezenlyk allerdiepſt getroffen. Niet alleen taſtte de ſmart zyn lighaam aan, zoo dat hy door kwyning, ziekte en zwakheid een tyd lang zyne kamer moest houden, maar ook ſchenen by wylen zyne verſtandlyke vermogens gekrenkt. „ Ik ben" — ſchreef hy aan BELFORD met alle de kracht en uitdrukking eener diepe zwaarmoedigheid — „ ik ben niet meer die ik te voren was. Geen bly gelaat, geen vrolyk woord mag ik zien of hooren. Schertzend lagchen en geeſtige ſpotterny, myne ſpyze en myn drank weleer, geeft my thans enkel ſtof tot walging en doodelyke ergernis. Koel en bedaard kan ik het oordeel der verdoemenis over myzelve uitſpreken. Myne ſchelmſche ſtreken en myn opzetlyk wangedrag hebben dit immers geheel verdiend. Genade kan een booswicht als ik van den Rechtvaardigen niet verwachten." Ten laatſten voegde hy er met zyne gewone losheid by: „ uwe verdoemde ſtreken en booze verwytingen hebben myne herſſens bykans geheel doen draaien." En waarlyk dikwyls maakten hem zyne vlagen van woede en wanhoop geheel een razenden gelyk. Dan vloekte hy op de oude duivelin, die haar huis in plaats van haar been mogt gebroken hebben. Dan dreigde hy haar huis in brand te ſteken, en voords zichzelven een kogel door den kop te jagen. Zyne meer kalme en heldere tuſſchenpozen waren nog vreeslyker voor hem, daar

zy hem gelegenheid gaven te bedenken, hoe hy in het voorgaand uur geweest was, en waarſchynlyk in 't volgende en voor all' zyn leven zou wezen; — een ſpeelbal van zyne vyanden en de beſpotting der dwazen. Welhaast kwam hy by toenemende gezondheid en ligchaamskracht tot meer gegeldo en bedaarde zinnen. Als van ouds beyverde hy zich de prikkelingen van het geweten te verſtompen, en zyne vorige vrolykheid en luchtigen toon weder aantenemen. Geheel zyne ſterkte herkregen hebbende gaf hy aan BELFORD met eene misdadige koelheid zyne hoop te kennen, nog eens weder de plaag te worden eener ſexe, die de zyne zoo zeer was geweest."

„ Evenwel liet hy zich door BELFORD, die voor eene onvriendelyke ontmoeting tuſſchen hem en den Kolonel bevreesd was, gemaklyk bewegen voor zyne gezondheid en verſtrooijing een reisje naar *Frankryk* te doen. Ondertuſſchen maakte de Heer MORDEN zich juist op denzelfden tyd tot eene tweede reis naar *Italien* gereed. JOSEPH LEMAN, de oude vertrouwling van LOVELACE, hier van onderricht, ſchreef hem, dat de Kolonel gedreigd had hem optezoeken, en, waar hy hem ooit vinden of ontmoeten mogt, voldoening te zullen vorderen. LOVELACE zond op dit bericht, een brief naar *Florence*, waar de Heer MORDEN was of ſtond te komen, om hem te doen weten, wat hy vernomen had, en waar men hem zou kunnen vinden. De Kolonel, die te voren geen bepaald oogmerk gehad had hem te vervolgen of op te zoeken, was niet zoo zeer boven het gewone krygsmans-zwak verheven, of hy hield nu zyne eer in deze zaak gemengd. Zy ontmoetten dan elkander op de beſtemde plaats, en de gevolgen van het hartnekkig tweegevecht waren voor LOVELACE twee diepe wonden, die den volgenden dag een einde aan zyn leven maakten. Dus ontrukte hem de eeuwige Voorzienigheid aan een leven,

met

met woestheid en gruwelen bevlekt, en aan eene loopbaan, door zyne gedurige verharding nog vreeslyker te wachten, dan die hy hiertoe had betreden."

Eindelyk *Blads.* 291. „ De Heer BELFORD gaat voort op den weg van ware boete. Zyn hart voor zachte en tedere aandoeningen gevormd, was nu door rede en pligt gewyzigd, gelukkig ten goede gekeerd. Eens was hy LOVELACE's vriend. Zyn sterflot moest hem wezenlyke droefheid en angstige kwelling baren. — Gedurige gelegenheden gaven hem aanleiding met schrik en huivering aan den gapenden afgrond te denken, van welks rand hy was behouden en gered geworden. Een aantal gezellen zyner vorige losbandigheid hadden een schriklyk uiteinde. De bedrieger TOMLINSON sterf onder anderen in den kerker. De eerloze SINCLAIR in haar sterven, en LOVELACE in zyne woedingen waren voorwerpen, die hy uit zyn geheugen niet kon wisschen. Gedacht hy aan den anderen kant aan het reine voorbeeld der edele CLARISSA, aan hare stille voorbereiding en haar zalig verscheiden, met welker gezicht hy door de godlyke goedheid was verwaardigd geworden, dan had hy gevoel genoeg om zynen dank te geven aan die eeuwige magt en liefde, welke hem uit het verderf had opgetrokken, om hem tot eenen deugdzamen en heiligen wandel te herscheppen. Hy brengt daarvoor den oneindigen het welbehaaglykst offer, voerende niet alleen voor zichzelven een zedig en bezaamlyk gedrag, maar te gelyk zyn werk makende hen opteisporen en te verbeteren, die door hem in gevaar mogten zyn gebragt, zoowel als naar zyn best vermogen, alle oneer en schade te vergoeden, welke hy anderen mogt hebben aangedaan. Lady CHARLOTTE MONTAGUE, de oudste der nichten van zynen vriend LOVELACE, heeft hem met hare hand vereerd, en daardoor zoo gelukkig gemaakt, als

hy ooit recht had te hopen. De brave weduwe Lovik, by hem eerst als huishoudster aangenomen, blyft nu nog by hem wonen, en gaat voort door haar behoedzaam, nederig en godvruchtig bestaan, de achting van hare Lady en der gehele familie te verdienen."

„Gelukkig is de man, die zich by den nog frischen bloei zyner jeugdige krachten van de dwaling zyns wegs bekeert! Maar gelukkiger hy, wien geene smartelyke herdenking van vorige zware vergrypen zyne tegenwoordige levensvreugde ooit verbittert. Onvermengd en zuiver vloeien hem de zaligheden van zyn bestaan uit de eeuwige bron der reinheid en volmaking tegen!"

LETTER-NIEUWS.

ADVERTENTIE.

By A. Groenewolt, Boekverkoper te *Groningen*, is van de pers gekomen, en wordt uitgegeven: *Het Euangelie naar Paulus;* of Leerredenen over *Rom.* I: 16. door WILHELMUS JANSSONIUS, Euangeliedienaar in de Hervormde Gemeente te *Uithuizen*. Eerste Leerrede — Een Werkje dat uit vier Leerredenen zal bestaan en waaromtrent de Schryver ons in 't Voorberigt zegt: Dat wy ons hier in een standpunt geplaast vinden, van waar wy als met een oogöpslag alles zullen zien, wat wy van den hoofd-inhoud van het Euangelie (byzonder zoo als dat in de Schriften van PAULUS geleerd is, en van ons moet omhelsd worden) te geloven en hoe wy ons omtrent hetzelve te gedragen hebben. — Deze eerste Leerrede tekent ons *het gemoedsbestaan* omtrent het Euangelie van CHRISTUS, van *den Apostel zelven* af; terwyl de drie volgende het voorstel en de ontwikkeling der *redenen* in zich zullen vervatten, die PAULUS ter billyking van dit zyn gemoedsbestaan bybrengt, à 6 stuivers.

Ook zyn by den Uitgever dezes nog eenige Exemplaren te bekomen: *Gods naam door onze Ziekten en Krankheden verheerlykt*, of Leerrede over *Joh.* XI: 1—4. door dezelfden Schryver, à 6 stuivers.

VOOR

VOOR VRIENDEN VAN DEN HEIDELBERGSCHEN KATECHISMUS

Het tweede en laatſte Stuk van het zoo zeer gezogte Werk van den geleerden en in ons Vaderland met lof bekenden H. S. VAN ALPEN, *Letterkundige Geſchiedenis van den Heidelbergſchen Katechismus, of beknopte Geſchiedenis der Hervorminge in den Palts enz.* van welks eerſte Stuk door het ongemeen debiet, ſlegts weinige Exemplaren meer voor handen zyn, is heden van de pers gekomen by den Boekverkoper J. van der Wal te *Gorinchem*, en alom aan deszelfs Correspondenten verzonden. In dit deel geeft de geachte Schryver ons, in het byzonder een belangryk berigt omtrent den oorſprong en de omſtandigheden der Kerkhervorminge, de lotgevallen van den Heidelbergſchen Katechismus en den ſtaat van het Katechetisch Onderwys in ons Vaderland. Te vergeefs zal men elders een zoo juist en uitëengezet berigt omtrent dit alles zoeken. Het is er ver van daan, dat men onzen geleerden Schryver beſchuldigde van ſlegts het werk van anderen te hebben nageſchreven. Eene nauwkeurige vergelyking van deszelfs geſchryf, byzonder met den arbeid van den geleerden KORCHER, zal den onbevooroordeelden ras doen zien, hoe veel hy by VAN ALPEN vindt, dat men vrugtloos by KORCHER zou zoeken, wiens werk ver is van volledig te zyn. Elk, die, met de Schryvers der *Vaderl. Bibliotheek*, 1804. No. 15. naar waarheid overtuigd is, *dat ons, tot heden, eene geſchiedenis, opzetlyk over dit onderwerp geſchreven, ontbrak*, zal ook met die Geleerden, en de Schryvers van de *Algemeene Vaderl. Letteroeffening*, 1804. No. 14. erkennen, „dat de geleerde Kerkleeraar VAN ALPEN geen overtollig werk deed met het voornaamſte, zoo verre dit op de invoering en lotgevallen van den Heidelbergſchen Katechismus betrekking heeft, uit de beſte bronnen byëenteverzamelen, en er een beknopt doorlopend verhaal, recht geſchikt naar de behoeften van den tegenwoordigen tyd, uit te vergaderen — en zich verzekerd te houden, „dat men dit werkjen, ook hier te Lande, met genoegen in 't Nederduitsch ontfangen zal."

VOOR DE HUISLYKEN GODSDIENST.

Met dit oogmerk ſchreef de geleerde en godvruchtige G. F. SEILER, in dit gewigtige werk geholpen door den, niet min met lof by onze Natie bekenden, grooten ROSENMULLER, *zyn Groszre Bibl. Erbauungsbuch*, waarvan in *Duitschland* verſcheidene uitgaven hebben plaats gehad, en dat daar, met den grootſten zegen, in de Huisgezinnen en zelfs by den openlyken Godsdienst gebruikt wordt. — En met dit zelfde

opgemerk wordt dit Werk thans ook onze Godsdienstlievende Ingezetenen, in hunne taal, aangeboden. Het eerste Deel daar van ziet reeds het licht, onder den Titel: *Godsdienstig Bybelsch Huisboek voor Christenen, ter vermeerdering van Kennis en Verbetering van het hart*, vertaald door S. VAN HOEK, Pred. te *Aalburg en Heesbeen*, en wordt uitgegeven by den Boekh. J. van der Wal te *Gorinchem*, en alom by de voornaamste Boekhandelaren in de Republiek. — Zie de aanpryzende beoordeling van dit Werk in de *Boekzaal* van *Febr.* ll. — Het tweede Deel is reeds ter persse.

By J. Allart, Boekverkoper te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alomme verzonden: *Berichten* van den *Predikant* KICHERER, aangaande zyne Zending tot de *Heidenen* in gr 8vo. Men vindt in dit Stukje zeer veele merkwaardige Byzonderheden, zo met betrekking, tot die *Natien* zelve, waar henen hy zich begeven heeft, als ten aanzien van veele zonderlinge ontmoetingen, uitredding uit Gevaren tegen de woede der Wilden; en tegen de verschrikkingen van het verscheurend Gedierte. Het Werkje is voorzien van eene zeer naauwkeurige *Afbeelding*, der *drie* alhier, door den Predikant KRIEGER, in *'s Hage* gedoopte *Hottentotten*, als mede van de *Verblyfplaats* van den Eerw. Heer KICHERER aan de *Zak-Rivier*. De Prys is *f* 1 5:- NB. De Plaatjes zyn ook afzonderlyk te bekomen à 12 St.

F. Bohn, te *Haarlem*, heeft in den afgelopen jare, *ter zyner Boekdrukkerye*, de volgende *nieuwe Werken* gedrukt en alom verzonden:

I. JACOBI, Alles leeft in de Natuur, niets is geheel dood, de ſtilſte rust en zelfs de Rotting is werkzaam leven. II. Y. VAN HAMELSVELD, Kerkelyke Geſchiedenis, 8ſte en 9de Deel met platen van *R. Vinkeles*. III. Verantwoording en Verdediging van C. DE JONG als *Kapitein ter Zee*, gecommandeerd hebbende 's Lands Schip *Cerberus*, wegens zyn gehouden gedrag *voor*, *by* en *na* de overgave van 's Lands Esquader voor de Vlieter, onder de ordres van den gewezen Schout by Nacht S. STORY, den 30 Augustus 1799; benevens *alle de Rapporten*, *Verhooren*, *Eisch*, *Sententie en verdere ſtukken*, welke tot deszelfs noodlottig Rechtsgeding betrekking hebben gehad, 2 ſtukken. IV. DE BUFFON, Natuurlyke Geſchiedenis der viervoetige Dieren, tot een leerzaam Leesboek voor de Jeugd, in den ſmaak van CAMPE'S leerwyze bearbeid, met 32 gekleurde Afbeeldingen. V. NAIGEON, Het Worden, het Leven, de Gezondheid, de Ziekte en de Dood des Menschlyken Ligchaams, volgens de Leer van

BROWN

BROWN voorgesteld, nader ontwikkeld en beschreven. VI. J. FOKKE, *Geschiedenis van de achttiende Eeuw*; 4de Deel met platen en pourtraiten van *Langendyk* en *Portman*. — Met nog maar één Deel zal de Beschryving van deze Eeuw voltooid zyn. VII. *Rusland* beschouwd met betrekking tot: 1) zyne Aardrykskundige en Natuurlyke ligging, Grond- en Luchtsgesteldheid. 2) De Bevolking, verschillende standen zyner Bewoners, geaartheid der Natie. 3) Zyne Hoofdstad St. Petersburg. 4) De Regering. 5) Het Krygswezen. 6) Zyne Finanzien, Inkomsten, Uitgaven, Staatsschulden. 7) De Nationaale Industrie, Fabrieken, Trafieken, Koophandel. 8) Zyne politieke belangen. In gr. 8vo. met fraaije uitlaande platen en Vignetten. VIII. ACERBI's Reizen door Zweeden en Finland, tot aan de uiterste grenzen van Lapland, in de Jaren 1798 en 1799, met eene kaart en plaaten. IX. BARROW's Reizen in de Binnenlanden van het Zuidelyk gedeelte van *Afrika*, in de Jaren 1797 en 1798; 3de Deel met kaarten en plaaten. X. VAN BRAAMS Reize van het Gezantschap der Hollandsche Oost-Indische Compagnie, naar den Keizer van China, in de Jaren 1794 en 1795, waarin gevonden wordt eene beschryving van verscheidene aan de Europeanen nog onbekende gedeelten van dat Keizerryk, met plaaten. XI. *De tweede verbeterde druk* van A. FOKKE, Sz. Boertige Reis door Europa, 1ste en 2de Deel met kaarten en plaaten, waardoor dit Werk, 't welk sedert eenigen tyd uitverkogt is geweest, nu weder in 5 deelen compleet te bekomen is. XII. A. LAFONTAINE, Herman Lange, met plaaten van *Marcus*. XIII. A. LAFONTAINE, Fedor en Maria, of getrouw tot in den Dood, met plaaten van *Vrydag*. XIV. A. LAFONTAINE, de Familie van Halden, 2de of laatste Deel met plaaten van *Marcus*. XV. De *tweede Druk* van C. MULLER, de Naarstigheid der Kinderen beloond, in aangename en leerzame Verhalen en Gesprekken, met plaaten à 9 St. XVI. *De tweede Druk* van Zedelyke, Nuttige en Leerzame Verhalen, Voorbeelden en Gedichtjens voor Kinderen, met plaatjens à 8 St. XVII. Het welgelykend Pourtrait van CHARLES JAMES FOX, naar 't origineel Schildery van SMITH door PORTMAN.

By de Boekdrukkers Cornel en van Baalen te *Rotterdam*; zyn onder anderen de volgende nuttige Boekjes gedrukt en voor bygestelde Pryzen te bekomen, per stuk en met getallen.

I. Evangelische Erinneringen aan Kranken, à 2 St. II. Over het nuttige Kerkgaan, à 1½ st. III. Een Woord voor Menschen die niet ter Kerk kunnen gaan, à 1 st. IV. Over het doen van Belydenis, à 1½ st. V. Evang. Erinneringen aan Be-

Bedroefden, à 3 ſt. VI. Het Chriſtendom beſchaamd door Heidenen, à 2 ſt. VII. Het Geluk van God tot zynen Vriend te hebben, à 3 ſt. VIII. Het waar Geluk geſchetst in drie geſprekken, tuſſchen een Dorps-Leeraar en een Landman, à 3 ſt. IX. Noodzakelykheid der kennis van Jeſus Chriſtus, à 2 St. X. P. G. Spr. van Eyk, Eenvoudig Onderwys in de Gereformeerde Godsdienst Leer, à 6 ſt. XI. P. G. Spr. van Eyk, Nuttig gebruik der Sacramenten van Doop en Avondmaal, à 3 ſt. XII. T. Hooc, Opleiding van het Nageſlagt tot den dienst des Heeren, à 9 ſt. XIII. Evangeliſche Gezangen op den Catechiſmus, à 14 ſt. XIV. J. van Eyk, Proeve van Gezangen voor Godsd. Gezelſchappen, 2 ſtuks. à 10 ſt. XV. J. van Eyk, over den eerſten dag der Week, à 8 ſt. XVI. J. van Eyk, Onbevooroordeelde gedagten over de Rechtzinnigheid, à 8 ſt. XVII. J. van Eyk, Voorbeelden van vroeg bekeerden en jong geſtorvenen als ook bejaarde Menſchen, à 8 ſt.

Heden is by gem. Drukkers afgedrukt voor Rekening van het Zendeling Genootſchap te *Rotterdam*

Het tweede Deel der *Gedenkſchriften van het Nederl. Zendeling Genootſchap*, waarin men vind: de Reizen en Verrichtingen van de Wel Eerw. Heeren J. T. v. d. Kemp en Kicherer, van de Jaaren 1798—1804. de wonderbaarlyke ontmoetingen en byzondere Godsbewaringen, voortgang van het Zendelingswerk onder de *Heidenen*; Bekeering der *Hottentotten*, enz. Met eene fraaije *Afbeelding* van het Zendeling Oord van v. d. Kemp en Kicherer.

NB. Het eerſte Deel der *Gedenkſchriften* is reeds uitgegeven by gemelde Drukkers in 1802.

BEKENDMAKING.

De Beſtuurders van het Dichtlievend Genootſchap in *'s Hage*, onder de ſpreuk: *Kunstliefde ſpaart geen vlyt*, alle de ingekomene Prysvaarzen, behelzende *De Verbeeldingskracht*, naauwkeurig onderzocht en overwogen hebbende, is geen derzelven, offchoon 'er onder zyn, niet geheel ontbloot van Dichterlyk vernuft, voldoende bevonden, om er eenen *Goudenof Zilveren Eerpen-*

ning

ning aan toe te leggen; zynde derhalven de verzegelde briefjes, welke by gemelde Vaarzen gevoegd waren, in de gewoone Vergadering des Genootschaps, op den 7den Maart dezes jaars, *ongeöpend* verbrand. —

Voorts bieden gemelde Bestuurders den gewoonen *Gouden Eerpenning* aan, voor den Dichter van een voldoend Dichtstuk, tot onderwerp hebbende:

De Dichtkunst in derzelver vorderingen voor dit Leven en uitzichten in de Toekomst.

Als mede eenen *Zilveren* van gelyke grootte, voor het gemelde naastbykomende Vaars. —

De Dichtstukken, hier na dingende, moeten vóór of uiterlyk op *den laatsten December dezes jaars* 1805, met een Spreuk ondertekend, en een verzegeld Briefje, waarin des Dichters naam en woonplaats, en waarop de ondertekende Spreuk, toegezonden worden aan J. M. Sobels, Secretaris van hetzelve Genootschap in *'s Hage.*

AKADEMIE-

EN

SCHOOL-NIEUWS.

GRONINGEN.

Den 30sten Maart is, na in het openbaar verdedigd te hebben *Observationes Variae*, tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd de Heer J. Munniks, *Groninganus.*

UTRECHT.

Den 4den dezer heeft de Hoog Eerw. en Hooggel. Heer S. RAU, Theol. Doct. Theol. Typ. et Exeget. nec non Linguar. Orient. et Aut. Sacr. Prof. ord. de waardigheid van Rector Magnificus dezer Akademie, welke hy nu ten vierdenmale bekleed had, overgedragen aan den Wel Ed. Hooggel. Heer M. VAN GRONS, Med. Doct. Medicinae, Praxeos et Botanices Prof ord. houdende de eerstgenoemde by die gelegenheid eene redevoering *De beneficiis quae Deus Opt. Max. inde a juventute apud ipsum collavit*, dat is: *Over de zegeningen welke God hem van zyne jeugd af aan bewezen heeft.*

ARNHEM.

Op den 28sten der maand Febr. jongsth. werd alhier de gewone halfjarige promotie en de uitdeeling van pryzen aan verdienstelyke Jongelingen van dezer Stads Latynsche Scholen plegtig en openlyk gevierd. De Rector J. U. VAN RHEDE, opende het werk der Promotie met eene gepaste Voorafspraak aan de aanzienlyke schare van toehoorders, daarby tegenwoordig. Vervolgens hielden de verdienstelyke Leerlingen van 's Rectors School, W. H. DULLERT en J. A. NYHOFF, voor het ontfangen eener uit hoofde van hunne betoonde naarstigheid, aan ieder hunner toegedeelden prys hunne redevoeringen. De eerste had daartoe tot onderwerp het gezegde van den Wysgeer SENECA: *Qui genus jactat suum, aliena laudat.* De laatste redevoerde: *Pro silentio.* Waarna de pryswaardige Jongelingen, J. H. GELDERMAN, G. KOOL, L. NYHOFF, H. BROUWER, J. NYHOFF, F. VAN DER KLUIS en P. H. OTTERBEIN, hunne gratiarum Actiones voor de ontfangene pryzen, waarmede zy door Curatoren werden begiftigd, met veel bevalligheid reciteerden.

Nadat de Rector hierop de verdiensten van ieder de-

dezer Leerlingen naar waarde vermeld, en hen tot verdere naarstigheid had aangespoord; wenschte zyn Ed. den hier van 's *Bosch* beroepenen, en thans præsent zynde Præceptor W. BENDINGER, met de aanvaarding van deszelfs post geluk, en droeg er beknoptelyk al het gewigt van voor in een sierlyk carmen elegiacum, waarna zyn Ed. deze plegtigheid besloot met eene dankbetuiging aan de schone Sexe, die deze plegtigheid met haar byzyn vereerd hadden, in een fraai en geestig Nederduitsch vers.

A M S T E R D A M.

Den 12den April. Heden morgen is alhier de gewone halfjaarsche promotie der Leerlingen van ons Gymnasium gevierd. Drie by uitstek lofwaardige Jongelingen, J AMERSFOORDT, G. WALLER en P. A. MUNK, reciteerden met ongemeene bevalligheid hunne Redevoeringen, waartoe zy zelven de stoffe gekozen en bearbeid hadden. Daar op werden zy, gelyk ook nog F. COMMELIN en L. F. M. ROEST VAN ALKEMADE, met zeer veel lof van het School tot de lessen der Hoogleeraaren bevorderd — Hier op volgde de gewone promotie der Leerlingen van lagere tot hoogere classen en de uitdeeling der pryzen. Op het School van den Rector werden behalven de drie gewone pryzen van promotie voor ieder der genoemde Oratoren, pryzen van naarstigheid geschonken aan J. G. E. PUPKE FORTMEYER, H. VAN HEYNINGEN, D. S. BOAS en F. COMMELIN. Een præmium stili was aan J. AMERSFOORDT, en een præmium Græcum aan P. A. MUNK te beurt gevallen; eindelyk was een præmium adsiduitatis en modestiæ toegelegd aan G. WALLER en J. G. E. PUPKE FORTMEYER; op het School van den Conrector waren de drie gewone pryzen behaald door J. HERDERSCHEE, J. H. MEYNTS en E. S. VAN PRAAG. de eerstgenoemde ont-

ontving daar en boven de Griekſche prys; een præmium diligentiae werd aan P. C. DU PUY FRANSSEN, en præmia adſiduitatis et modeſtiae werden aan J. HERDERSCHEE, T. H. LUBBERTS en C. C. CULMAN gegeven. — Op het vierde School waren de gewone pryzen behaald door P. A. WENNEKERS, T. G. D. M. VAN ROSEVELT en J. BENEDICTUS, de eerstgenoemde ontfing ook de Griekſche prys. Præmia diligentiæ waren toegelegd aan S. J. VAN COOTH en A. WILLET. Verders werden nog P. A. WENNEKERS en G. DIEDERIKS, met een præmium adſiduitatis et modeſtiæ beſchonken. In de derde Claſſe werden de gewone pryzen uitgereikt aan D. RYKE, P. C. SCHONEVELT en H. CROESE. De Griekſche prys was gewonnen door D. RYKE. Præmia diligentiae waren toegelegd aan P. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, M. G. LUBER en F. C. VAN VLOTEN. Daar en boven werden præmia adſiduitatis et modeſtiae geſchonken aan D. RYKE, P. C. SCHONEVELT, J. J. VOLLENHOVEN, J. PARDO, J. STERK, B. HOFMAN, J. VAN AAKEN en R. ALBERTHOMA CHEVALIER. In de tweede Claſſe waren præmia ordinaria toegewezen aan T. VAN REEN, J. WYS, J. EVERARD en S. J. WISELIUS. — De Griekſche prys was door J. EVERARD gewonnen, en verders werden præmia, vel diligentiae vel adſiduitatis et modeſtiae nomine, uitgedeeld aan T. VAN REEN, J. WYS, J. EVERARD, F. A. VAN HALL, J. VAN 's GRAVENWEERT, F. VAN VILSTEREN, J. E. PAULY, G. BEEKMAN en J. CLAUS. Op het oude eerſte School hadden J. J. VAN ARXHORK HANA, C. VAN DEN VALENTYN en HERM. SCHREY, behalven den gewonen prys, ook nog een præmium adſiduitatis et modeſtiae behaald. Præmia diligentiae waren toegelegd aan H. SMIT, W. BAARSLAG en G. N. HOVIUS. Præmia adſiduitatis et modeſtiae werden geſchonken aan W. BAARSLAG, A. GRAAF, A. DE VRIES Elc. fil. L. J. VAN TOLL, HENR. SCHREY, J. STAPPER Joann. fil. J. J.

J. J. Siegfried, J. H. Brouwer en H. Dwars.— Eindelyk op het nieuwe eerste School ontvingen W. Andreae, J. N. Seitner en A. N. J. Fabius de gewone pryzen, en werden met een præmium diligentiae begiftigd J. Burgkly Glimmer en J. W. van Reenen. Ook werd nog aan J. N. Seitner, A. N. J. Fabius, L. J. de Gyselaar, Z. H. van der Feen, J. W. van Reenen, C. J. Hana en C. A. Hollinghausen, een præmium adfiduitatis en Modestiae geschonken.— De gratiarum actiones werden door de principes van elke classe, die de gewone pryzen van promotie ontvingen, met zeer groote bevalligheid uitgesproken; en de gansche plegtigheid, door fraai Orgelmuzyk, naar gewoonte, geopend en gesloten, is in alle orde en tot groot genoegen verrigt.

HOORN.

Den 8sten dezer werd hier het halfjarig Schoolonderzoek gehouden, en den 10den geschiedde in het openbaar, ten aanhooren van eene aanzienlyke Vergadering, de bevordering der Leerlingen, als: A. Verwys en R. Scheffer, tot de Akademische lessen; J. C. Arentz, S. Gerardi en G. C. van Balen Blanken, tot den bovensten rang der hoogste Classe; P. van Geldrop, H. de Graaff en G. de Jongh, tot den benedensten rang der tweede classe; G. L. Carbasius tot den bovensten rang der eerste classe; W. J. Roldanus, M. Merens, J. Corver en J. C. van de Blocquery, die tot dus verre Novitii waren tot den benedensten rang der eerste classe. Na eene korte Voorafspraak van den Rector E. Epkema, hielden A. Verwys en R. Scheffer, elk eene Redevoering, waar van zy de stoffen zelven gekozen en bewerkt hadden, de eerste, *de animo grato*, de tweede, *de cogitatione boni, quo fruimur, optimo veri ac perpetui gaudii praesidio*. Deze beide, als mede ieder eerste der overige bevorderde Leerlingen, J. C. Arentz,

ARENTZ, P. VAN GELDER, G. L. CARRAMUS, ontvingen praemia promotionis, doch J. HULLEMAN, in den bovenſten rang der tweede claſſe, en J. LANGEWAGEN, in den benedenſten rang der tweede claſſe, praemia deligentiæ. Alle deze uitmuntende Jongelingen betuigden hier voor aan Heeren Curatoren hunne dankbaarheid, en de plegtigheid, welke voor, tuſſchen, en na het ſpreken, door een aangenaam Orgelmuzyk telkens werd afgewisſeld, liep tot byzonder genoegen der vergaderde menigte van toehoorders gelukkig af.

YSSELSTEIN.

Den 5den Maart. Heden is hier de gewoone halfjaarige Promotie onzer Latynſche Schooljeugd gehouden; welke plegtigheid door den Heer Rector A. L. KALDENBACH, met eene gepaste Redevoering geopend werd, over de ſtof: *De ortu atque antiquitate, dignitate & utilitate Poëſeos.*

Hierop de uitdeeling der Pryzen geſchiedende, ontfing op den bovenſten rang der derde Claſſe de veel belovende jongeling P. A. C. HUGENHOLTZ, (*van hier*) voor zynen betoonden yver in de Latynſche Taal een ſchoone prys van naarſtigheid; waar na van de eerſte naar de tweede Claſſe bevorderd werden J. P. RESLER (van *Maasluis*.) P. H. G. NANNIS (van *de Waart*) en H. J. VIERVANT (van *Amſterdam*.) Van de tweede tot de eerſte orde der eerſte Claſſe G. J. VAN SON, (van *Vianen*.) en H. KRAIJESTEIN (van *hier*.) en van Novitius naar de tweede orde der benedenſte School J. HISSINK, (van *Amſterdam*.) Alle welke jongelingen, na doorſtaande blyken hunner gemaakte Vorderingen in de Lat. Taal by het jongſt gehouden Examen gegeven te hebben, daar voor met fraaije Eerepryzen beſchonken werden, terwyl zy hunne dankbaarheid zoo in dichtmaat als onryn op eene bevallige en tevens vrymoedige wyze aan H. H. Curatoren hiervoor betuigden, zo genoege

van

van eene aanzienlyke menigte Toehoorders van allerlei rang en ſtaat, die deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerden, en den wel afloop van dezelve toejuichten; zynde voorts deeze Actus met een aangenaam orgelmuzyk, dat zich tuſſchen beiden hooren liet, beſloten.

BEKENDMAKINGEN.

Een Proponent of Predikant buiten vasten dienst zich genegen vindende om eenigen tyd ter hulpe te zyn van een ongeſteld Predikant in eene voorname Stads Gemeente, gelieve ten ſpoedigſten zich aantemelden by den Heer DU SAAR, Boekhandelaar te *Leyden*.

De Eerw. Claſſis van *Walcheren* vernomen hebbende, dat in zeker naamloos Libel, ten titel voorande: *de Geeſtlykheid ontmaskerd in een oprecht en waarachtig verhaal der onderdrukkingen geleden*, *by* JOHAN VAN DALEN; *gehoortig uit Zeeland en Friesſchen Candidaat*, enz. zonder naam van Drukker uitgegeeven, dezelve Claſſis benevens eenige byzondere Leden derzelve, op eene zeer honende en laſterlyke wyze, worden gelædeerd, verklaart by dezen, dat zy den zich ſchuilhoudende Autour van voornoemd *Libel* proviſioneel houdt voor eenen eerlozen Faamrover en Laſteraar, tot zoo lange dezelve zich zal hebben geopenbaard, en zyne gewaande beſchuldigingen voldoende zal hebben bewezen.

De Eerw. Claſſis vindt zich verpligt deze verklaring aan het Publiek te doen; omdat, offchoon het gezegd *Libel* by der zake kundigen en onbevooroordeelden, zoo te zeggen, deszelfs eigene wederlegging medebrengt, 't zelve echter by ſommigen, het zy uit onkunde, het zy uit vooroordeel,

deel, eenen heillozen indruk zouden hebben kunnen maken.

Uit naam en last der Eerw. Clasſis van *Walcheren*.

L. A. DE ROCHEFORT, Cl. h. t. *Scriba*. C. VAN EFEN, Cl. h. t. *Præſes*.

Daar het Legaat van Juffr. A. PORRENAAR in dit jaar weder verrekend word, moeten de Kerken onder de Clasſis van *Walcheren* zorgen, dat het Contingent voor hare Diakonie-Armen in de Clasſicale byeenkomst in September of October worde ontvangen; of in den tyd tuſschen deze twee Vergaderingen van den Quaestor van dit Legaat A. DRYFHOUT, worde afgehaald, onder de gewone poenaliteit die dit verzuimen.

Uit naam der Clasſis van *Walcheren*,
A. DRYFHOUT, A.t. Cl.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN Vakant. Zie Febr. 1803.

Wegens gebrek van, eerder berigt, heeft het volgende niet vroeger kunnen geplaatst worden.

ELST den 6den Maart l. l. Deeze dag was alhier een dag van bittere droefheid, waarvan zich de treurmare wyd en zyd aanſtonds verſpreid heeft; — onze geliefde Leeraar D. A. E. A. DE LA PORTE, werd ons in den bloei zynes levens, geheel onverwagt door den dood ontrukt, en de wyze was vooral zeer ontzettend! — Zyn Wel Eerw.

Eerw. ging des Voormiddags omtrent half twaalf uur naa de Kerk, om op een Zolder in dezelve het een of ander na te zien, daar zynde viel hy door een plank, die te zwak was, naar beneden op den grond in de Kerk, zig soodanig bezeerende dat hy nog dezen zelfden dag namiddags ruim drie uur aan de gevolgen van dien zwaren val overleden is, tot groote droefheid niet alleen van de geheele Gemeente, maar vooral van deszelfs nagelatene Weduwe Mejufvrouw JACOBA VAN DE WALL, die met hare vyf kinderen in diepen rouw gedompeld is, hebbende het oudste van dezelven ruim acht jaren en het jongste even één jaar bereikt. De Wel Eerw. zeer gel. Heer M. J. MENSO, geliefd Pred. te *Slyck Ewyck*, als Visitator Cl. den 10den dezer maand de eerste Predikbeurt waarnemende, heeft in eene gepaste Vooraffpraak uit *Pf.* XC: 3. aan dit smertelyk sterfgeval gedagt en breder op den 24sten dezer in eene opzettelyke Lykrede ten grondslag leggende *Pf.* XXXIX: 5, 6. *HEERE, maakt my bekend myn einde, ende welke de mate myner dagen zy; dat ik wete hoe vergankelyk ik zy. Ziet, gy hebt myne dagen een handbreed gesteld, ende myn leeftyd is als niets voor u; immers is een ieder mensche, [hoe] vast hy staat, enkel ydelheid, Sela!*

Onze zo vroeg weggerukte Leeraar had den ouderdom van 38 en een half jaar bereikt; — was geboren te *Zutphen* en aldaar op de Latynsche School bekwaam gemaakt tot de Akademische lessen, zyne keuze was het Leeraars-Ambt, waartoe hy op de Hooge Schoole te *Utrecht* gestudeerd heeft; Proponent geworden zynde, werd hy al spoedig in den dienst der Kerk uitgezonden en zyn Wel Eerw. heeft op vyf onderscheidene plaatsen het Euangelie der zaligheid yverig verkondigd: 1.) te *Vinkeveen*, 2.) aan de *Hoofdplaat*, 3.) te *Witsekerke*, 4.) te *Oost Kapelle* en 5.) te *Elst*;

waarlyk hy hier beroepen werd, was hy ook te *Heesch en Nederbosch* in het *Schependom* van *Nymegen* beroepen, dog waarvoor hy bedankte, hebbende alhier nu zeven en een half jaar het werk der H. Bediening getrouw en met lof waargenomen, in welken tyd zo wel *Oude Tonge*, als *Hattem*, eene vergeefsche beroeping op zyn Wel Eerw. uitbragten, voor welken hy bedankte, verkiezende te *Blist* te blyven.

Wylend onze Vriend en Leeraar is tweemaal gehuwd geweest, eerst met Mejuffr. MARIA ELISABETH BUSSING, welke te *Oost Kapelle* zonder kinderen overleden is; vervolgens met bovengemelde Mejuffr. thands nagelatene Weduwe met 5 kinderen, voor welke het gewoone weduwen-jaar door de ringbroeders zal worden waargenomen. Dus is

ELST Vakant.

PUFLYK EN LEEUWEN Vakant. Zie de vorige Boekzaal, de H. H. Propp. worden als nog door den Kerkenraad en Gemeente vriendelyk uitgenodigd, om hunne gaaven, hoe eer zoo liever alhier te laaten hooren, dewyl men verlangt om spoedig tot eene beroeping overtegaan.

BURGHAREN EN HERNEN Vakant. Zie Nov. 1804.

T H I E L.

OCHTEN. Op den 7den Dec. 1804 heeft men hier met het werk van beroeping een begin gemaakt, en zyn door den Eerw. Kerkenraad het volgend zes- en drietal gemaakt:

Zestal.

DD. P. SPECHT GRYP, Predikk. te *Leenden*. D. VAN DER LOO, te *Avezathen*. A. BONEBAKKER, te *Hemmen*. C. H. L. EX ALTO D'ABRAS, te *Nieuwbroek*. J. C. BERRANDÉ, te *Bloemendaal* en H. TIMMERS, te *Duyveren en Genderen*.

Drie-

Drietal.

DD. P. SPECHT GRYP, D. VAN DER LOO en A. BONEBAKKER.

Waaruit op den 20sten Dec. 1804 door de Mans Ledematen, met algemeene stemmen tot Predikant is beroepen D. P. SPECHT GRYP, V. D. M. te *Lienden*, doch die na eenige dagen van beraad voor deze beroeping bedankt heeft.

Daarop is de Kerkenraad op den 20sten Febr. 1805. overgegaan tot het maken van een tweede drietal, op het welk geplaatst zyn:

DD. SAMUEL CROMMELIN, V. D. M. te *Rosendaal*. SIMON GRADUS PRINS en SCHOLTEN, Proponenten.

Uit welk drietal op den 1sten Maart door mans Ledematen beroepen is met eenparigheid van stemmen SIMON GRADUS PRINS, Prop. onder het Eerw. Classis van *Leyden en Neder-Rhynland*, welke deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen en op den 20sten May D. V. peremptoir zal geëxamineerd worden door D. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*.

ECK EN WIEL. Onze geliefde Leeraar, D. P. M. VAN BAAR, heeft den 31sten Maart l. l. van ons een liefderyk afscheid genomen, predikende by die gelegenheid over *Phil.* IV: 23. *De genade onzes Heere Jesu Christi zy met u allen Amen.*

OMMEREN. Op den 21sten Maart 1805 is, ter vervulling van de Predikantsplaats alhier, (zie Boekz. van Sept. 1804) uit het navolgend drietal:

DD. JAN VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, Prop. te *Amsterdam*. G. H. NISSELIUS, Pred. te *Opheusden* en J. A. F. MONNIKHOVE, Pred. te *Zoelen*.

Met eenparige stemmen beroepen D. JAN VAN TROOSTENBURG DE BRUIN; welke beroeping door zyn Eerw. is aangenomen, en classicaliter geexamineerd, zullende zyn Eerw. D. V. den 20sten

Mey aanſtaande in eene extraord. Claſſis te *Thiel* geëxamineerd worden.

ZALT-BOMMEL.

BRAKEL ſtaat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

VARICK. Zie Maart 1805. onder art. *Zalt-Bommel.*

OPHEMERT Vakant. Zie Dec. 1804.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN den 5den April. Zondag l. l. heeft onze zeer geachte en zeer geliefde Leeraar J. J. DERMOUT zynen dienst tot onze ſmerte onder ons geëindigd. Zyn laatſte vermaan tot ons was 1 *Joan.* II: 28. *Ende nu, kinderkens, blyft in hem: op dat wanneer hy zal geopenbaard zyn, wy vrymoedigheid hebben, ende wy van hem niet beſchaamd gemaakt en worden in zyne toekomſte.* God prente dat diep in ons hart, en geve hem en ons en alle de Gemeenten, wier dienaar hy was of zyn zal, vrymoedigheid in den dag des Heeren.

Ter vervulling der vacature door deszelfs vertrek veroorzaakt, heeft de Kerkenraad, na vooraf uit een gemaakt gros een twaalftal geformeerd te hebben, waarop door de meerderheid gebragt waren:

DD. SLUYTER, Predikk. te *Zalck.* DIBBETS, te *Maarſen.* KOPPIUS, te *Anlo.* NAHUIS, te *Zeist.* ABRESCH, te *Meden.* VAN GOGH, te *Schiedam.* VERWEY, te *Bolswárd.* VAN RADEN, te *Nieuwerkerk.* VAN GRIETHUISEN, te *Woudenberg.* JUNG, te *Oudenbosch en Rukphen.* WOUDENBERG, te *Cuilenborg* en MAURER, te *Grootſchermer.*

En na hetzelve tot een zestal verkleind te hebben, waarop insgelyks geplaatst waren:

DD. DIBBETS, KOPPIUS, NAHUIS, SLUYTER, ABRESCH en VERWEY. Is hier uit op heden, met meerderheid beroepen D. KOPPIUS, Pred. te *Anlo.*

DEUTICHEM den 11den Maart. De Wel Eerw. Heer

Heer H. Hesselink, Pred. te *Apeldoorn*, voor de Beroeping herwaards beleefdelyk hebbende bedankt; is D. A. H. Sandberg, Pred. te *Keppel*, door den Eerw. Kerkenraad op de nominatie wederom gebragt, doch deze daar voor bedankt hebbende, is het zestal den 19den Maart aangevuld met D. J. Lulofs, Pred. te *Warnsveld*, welke daarop door den breeden Kerkenraad den 25ſten Maart met eenparigheid van ſtemmen, tot tweede Herder en Leeraar alhier is beroepen, doch welke na eenige dagen bedaad insgelyks voor deze beroeping beleefdelyk heeft bedankt, blyvende daardoor de tweede Predikantsplaats alhier voor als nog Vakant.

WARNSVELD. Op den 27ſten Maart maakte ons onze zeer geliefde Leeraar J. Lulofs, in den Avond-Godsdienst bekend, dat hy wettig en eenparig geroepen was naar de Gemeente van *Deutichem*. Wy beyverden ons eenparig om zyn Wel Eerw. overtehalen, om onder ons te verblyven; en hoe zeer wy in groote vrees verkeerden, dat zyn Wel Eerw. deze roepſtem zou opvolgen, zo mogten wy, op den volgenden dag des Heeren, tot onzer aller blydſchap hooren, dat hy voornemens was by ons te verblyven. God bekroone zyne keuze met de kenlykſte bewyzen van goedkeuring, en zorge ten besten, op zynen tyd voor de Gemeente van *Deutichem*.

REKKEN den 16den April. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. van der Linde, den 6den Maart l. l. te *Beekbergen* beroepen zynde en die beroeping in 's Heeren vreze hebbende aangenomen na drie weeken beraad. Zo ſtaat dus

REKKEN Vakant te worden.

WINTERSWYK den 17den April. Op heden is alhier uit het te vooren gemeld zestal, door den breeden Kerkenraad met eene zeer groote meerderheid van ſtemmen, ten overſtaan van den In-

ſpector hujus Claſſis, en de gewone Conſulenten, beroepen D. P. DE BRUIN, Pred. te *Huiſſen*, onder de Eerw. Claſſis van *Cleve*, aan wien het beroep aanſtonds door den Cuſtos is gezonden.

OVERVELUWE.

ELKUM. Onze geliefde Leeraar D. J. G. COELHAAS, maakte ons den 10den Maart bekend, dat hy eene wettige beroepinge naar de Gemeente te *Amerongen* had ontvangen, en hoe zeer wy ons vurig verlangen betuigden om zyn Eerw. by ons te houden, op den volgenden Zondag werd ons bekend gemaakt, dat hy zich verpligt rekende de eensgezinde roepſtemme van den Kerkenraad van *Amerongen* optevolgen, en ons eerlang te verlaten. Na Pinxteren zal

ELKUM weder Vakant worden.

WAGENINGEN. Ook onze jongſte Leeraar D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, heeft al ſpoedig eene beroeping naar *Nieuwkerk op de Veluwe* ontvangen, en wy leven tot hier toe tuſſchen hoop en vreeze.

LUNTEREN Vakant. Doch men verwagt, dat hier ſpoedig een beroep zal kunnen gedaan worden.

OOSTERBEEK. Onze waardige Leeraar D. SCHIFF, heeft in weêrwil van onzen ſterken liefdedrang beſloten, de beroepinge naar *Wageningen* aantenemen, en de

OOSTERBEEKSCHE Gemeente zal in Juny hier door ook Herderloos worden.

RENKUM EN HELSUM is zedert den 10den Maart Vakant.

BEEKBERGEN. De Correspondens heeft van de beroepinge op D. VAN DER LINDEN, te *Rekken* uitgebragt, geen nader bericht gekregen.

NEDER-VELUWE.

KOOTWYK. Den 17den Febr. werd onze beroepen Leeraar D. Z. Q. VAN DER TRANS in zynen dienst met oplegging der handen bevestigd, door

door den Wel Eerw. Heer A. Mooijen, Pred. te *Oldebroek*, als Inspector van deezen ring, met de woorden van Paulus *Tit.* II: 7, 8. *Betoons u zelven in alles een voorbeeld van goede werken, in de leere* [*betoont*] *onvervalschtheid, deftigheid, oprechtigheid. Het woord gezond*, [*ende*] *onverwerpelyk, op dat de gene die daar tegen is beschaamd worden, ende niet kwaads en hebben van u te zeggen.* De Bevestigde maakte des namiddags een begin van zynen dienst met de bezorging van dien zelven Apostel 2 *Kor.* III: 5, 6a. *Niet dat wy van ons zelven bekwaam zyn iets te denken, als uit ons zelven: maar onze bekwaamheid is uit God. Die ons bekwaam gemaakt heeft* [*om te zyn*] *dienaars des Nieuwen Testaments, niet der Letter, maar des Geestes.* Deze plegtigheid is tot genoegen der zamengevloeide menigte afgelopen.

EPE den 10den April. Zeer onverwagt en tot onzer aller smarte overleed alhier op den 28sten der voorledene maand Maart, onze waardige en zeer geliefde Leeraar D. J. van Convent, in het 42ste jaar zyns ouderdoms, nalatende eene bedroefde wedewe en drie kleine kinderen. Eene hevige koortsziekte was de oorzaak van zynen dood, waardoor het den aanbiddelyken Koning der kerke behaagde, zo vroegtydig een einde te maaken aan zyn werkzaam en nuttig leven, en hem van zynen gewigtigen post, dien hy in deeze Gemeente bekleedde, af te roepen, om hem in zaliger gewesten over te brengen, en hem daar den loon zyner getrouwe dienaaren te doen genieten. Byna agttien jaren heeft hy met lust en getrouwheid het Euangelie der zaligheid in drie onderscheidene Gemeenten verkondigd: eerst ruim twee jaren te *Beets* in de Classis van *Edam*, daar na zes jaren by de gecombineerde Gemeenten van *Barenkarspel en Dirkshorn*, in de Classis van *Alkmaar*,

en de laatſte tiendehalf jaren in deeze Gemeente, gedurende welken tyd wy ſteeds mogten ondervinden, dat hy het ambt van eenen Euangeliedienaar in alle deszelfs deelen, met onvermoeiden yver en getrouwheid in deeze Gemeente heeft waargenomen. Hy beſteedde zynen tyd en kragten geheel ten beste van zyne Gemeente, en ſtigtede ons niet alleen door zyne oordeelkundige Leerredenen en verſtandig onderwys, maar ook door eenen regt Christelyken en Godzaligen wandel; en daarom zal de naam en gedachtenis van wylen onzen kundigen, braven en Godvrugtigen Leeraar J. VAN CONVENT, by deze Gemeente in zegening blyven. De thans fungerende Exinſpector van dit Diſtrict D. L. MEENDERINK, Pred. te *Oene*, heeft voorleden Zondag den 7den April, alhier de nagedachtenis des Overledenen plegtig gevierd in eene Lykrede over *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt aan uwe Voorgangers, die u het woord Gods verkondigd hebben, en volgt hun geloof na, aanſchouwende de uitkomst hunner wandeling.* De predikdienst zal, gedurende het annus gratiæ, voor de weduwe, volgens de wetten der Claſſis door de Predikanten van het Diſtrict, in deze Gemeente waargenomen worden.

Op verzoek van den Autheur laten wy hier dit Graffchrift volgen.

D. M.

JOANNIS VAN CONVENT,

Eccleſiae Eepenſis Paſtoris Doctisſimi et fideliſſimi.

S.

Indocilis paſſim leges mutare ſeveras
Mors aequo calcat ſacra, prophanapede:
Te quoque, Conventi, *florentibus obſerit annis,*
Eloquio, Myſtes, corda domante, potens.

Te

Tota tuo interitu confusa Velavia *moeret;*
Regnat per sylvas perque erjceta dolor.
Et, sua quam tangit jactura propinquius, Eepe
Orba suo veluti nata parente gemit.
At bene: quod Pietas, *raris sat cognita Mystis,*
Haerebat lateri quae comes usque tuo,
Te super egressum nostri contagia Mundi;
Coelicolas inter, sideribusque locat,
Hic, ubi virtutum vigilatorumque laborum
In Christi *gremio praemia digna capis.*

VOP. HOR. ACKER.

NYKERK Vakant. Zie Jan. 1805.
HATTEM. Zie Dec. 1804.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH. Heden is de Classicale goedkeuring gegeven op de beroeping van D. DE JONG, die, na eenen korten tyd van beraad, de beroeping aangenomen heeft, en zoo haast mogelyk, tot ons zal overkomen.
MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.
DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.
BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.
KESSEL Vakant. Zie Aug. 1802.

PEEL- EN KEMPELAND.

OIRSCHOT Vakant. Zie Octob. 1804.
SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.
MAARHEZE EN ZURENDONCQ Vak. Zie Febr. 1804.
LOMMEL Vakant. Zie Mey 1802.
LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.
GELDROP EN RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Nabericht.
OOST-MIDDEL- EN WESTERBEERS Vakant. Zie Dec. 1795.
GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.
BAKEL Vakant. Zie July 1795.

MAASTRICHT.

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.

BEEK Vakant. Zie Maart 1797.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT. Op den 30ſten Maart 1805 is alhier overleden de Wel Eerw. Heer H. VAN HILTROP, in den ouderdom van bynà 80 jaaren. Zyn Wel Eerw. wierd Prop. te *Utrecht*, den 3den Juny 1749, is in de Euangelie-bediening bevestigd te *Ingen*, den 21ſten Sept. van dat zelfde jaar, heeft van dien tyd af daar en in verſcheidene andere Gemeenten, en zedert den 15den Sept. 1771 alhier den Heere in 't Euangelie gedient, tot April 1795. wanneer hy op zyn verzoek, behoudens de eere, van 't waarnemen des gewoonen dienſtes, gunſtig ontſlagen werd. Meer heeft men van zyn Wel Eerw. volgens zynen ernſtigen wil en begeerte, in de Boekzaal niet te wagten. Zyne Ambtgenooten hebben op den volgenden 31ſten Maart aan dien waardigen man met den verſchuldigden lof, en byzondere aandoening, voor de Gemeente gedagt.

DUBBELDAM. Bekwam deze Gemeente de treurige tyding van 't afſterven der Hoog Ed. Welgeborene Vrouwe PETRONELLA JOHANNA MARIA

VAN

VAN LENNEP, Gemalinne van den Hoog Ed. Welgeboren Heer Jonkheere D. VAN DEN BOETZELAAR, Heere van *Dubbeldam en Kyfhoek*, enz. enz., in *'s Hage*, op den 28ſten Maart, in 't 49ſte jaar haares ouderdoms overleden. Onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw Heer D. TER VEER, heeft op den volgenden 31ſten Maart, by gelegenheid, dat hy predikte over *Luc.* XXIII: 46. in de Toepaſſing aan dit treurig ſterfgeval met veel aandoening voor de Gemeente gedagt, en daar uit aanleiding genomen, om zyne Hoorderen tot een geloovig en zalig ſterven voor te bereiden.

BLEISKENSGRAVE EN HOFWEGEN. Op nieuw vreesden wy onzen algemeen geliefden Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. MONTYN te zullen verliezen, daar hy ons op den 3den Maart zyne wettige beroeping naar *Heukelom* bekend maakte; dan, op onzen algemeenen liefdedrang, naar een eerbiedig beraad van omtrent 4 weken, maakte zyn Wel Eerw. ons op den 31ſten Maart tot onze algemeene blydſchap bekend, dat hy voor die beroeping bedankt had, op nieuw zyne bediening onder ons aanvangende met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* XII: 14. het 1ſte en 2de ged. *Ziet ik ben ten derdemaal gereed om tot u te komen, ende en zal u niet laſtig zyn, want ik zoeke niet het uwe, maar u.*

DELFT EN DELFTSLAND.

DELFT. Den 1ſten April is op de ordinaire Cl. de beroeping van den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN BLOKHUIZEN, Pred. te *Brakel*, in de Cl. van *Zalt-Bommel*, als beroepen Leeraar van *Kethel*, Claſſicaal gepprobeerd; en zal zyn Eerw. D. V. den 12den Mey bevestigd worden door zyn Behuwd-Oom, den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN DEN BERG, Pred. te *Arnhem*.

ZOETERMEER EN ZEGWAARD den 21ſten April. Onze geliefde Leeraar D. H. WEYLAND Heur.

Heer. fil. van hier beroepen naar *Enkhuizen*, nam heden een plegtig en aandoenlyk affcheid van deze Gemeente met eene gepaste Leerrede over 1 *Thesf.* II: 16, 17. en *cap.* III: 1. *Ende onze Heere Jesus Christus zelve, ende onze God ende Vader die ons heeft lief gehad, ende gegeven heeft eene eeuwige vertroostinge, ende goede hope in genade, Vertroofte uwe herten, ende verfterke u in allen goede woorde ende werke. Voorts broeders, biddet voor ons, op dat 't woord des Heeren* [zynen] *loop hebbe, ende verheerlykt worde gelyk ook by u.*

GOUDA en SCHOONHOVEN.

VIANEN den 28ften Maart. Heden was de weeklykfche openbare Godsdienst-oefening byzonder aandoenlyk en gewigtig voor deze Gemeente en voor eene grote fchaare Toehoorders, welke daar toe uit naburige fteden en plaatfen waren faamgevloeid.

De Heer Salomon Lapidoth en zyne Huisvrouw Sara de Jong, geboren en opgevoed in de Joodfche gemeente, benevens derzelver dertien Kinderen werden, na voorafgaande belydenis der Ouderen en oudften der Kinderen, door den H. Doop der Christelyke Kerke ingelyfd.

De Wel Eerw. Heer J. P. A. Wintgens, Pred. alhier, by wien zich bovengemeld huisgezin voor twee jaren, met deszelfs hartelyke overhelling tot het Christendom, maar tevens met eenige gemoedelyke bezwaren tegens deszelfs belydenis vervoegd had, en die het zelve met allen yver en getrouwigheid zedert dien tyd in de leere en vermaninge onzes Heeren weeklyks onderwys had gegeven, deed by deze gelegenheid eene plegtige en hartelyke Leerrede, over *Joan.* I: 10—13. *Hy was in de wereld, ende de wereld is door hem gemaakt: ende de wereld en heeft hem niet gekend. Hy is gekomen tot het zyne, ende de zyne en hebben hem niet aangenomen. Maar zoo vele hem aangenomen hebben,*

dien

dien heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, [namelyk,] die in zyne name geloven. Welke niet uit den bloede, noch uit den wille des vleesches, noch uit den wille des mans, maar uit God geboren zyn.

De talrykheid van dit door geboorte en aanverwandschap aanzienlyk Joodsch huisgezin, — de opmerkenswaarde bestiering, welke de Godlyke Voorzienigheid van der jeugd af met deze menschen gehouden heeft. — De trapswyze ontwikkeling van derzelver verstands begrippen en gevoelens der harten omtrent het Christendom, — de bekentenis van derzelver hartelyken eerbied en vertrouwen op onzen Heere JEZUS CHRISTUS, als den Zoon Gods en de eenige en volkomene verzoening voor onze zonden, en van hunne nedrige dankbaarheid voor de genade van zynen H. Geest, als de eenige bron van hunne verlichting en toebrenging tot zyn geestelyk en eeuwig Koningryk, — de onderscheidene bezwaren, welke zy met standvastigheid bestreden, en de groote opofferingen, welke zy zich om CHRISTUS wille getroost hebben. — Het goede getuigenis van dezelven in de onderscheidene lotgevallen hunnes levens van buiten ingekomen, gevoegd by dat, het welk derzelver onbesproken gedrag, gedurende de 4 jaren van derzelver inwoning hier ter stede, en meer byzonder van de twee laatste, in welke zy zich onder onze leere en toezicht begeven hebben, ons op eene overtuigende wyze noodzaakte van hun te geven: Dit alles, met het geen hier meer zoude kunnen worden bygevoegd, maakte voor ons, voor derzelver Leermeester, voor onderscheidene zoo Hoogleeraars als Leeraars en Leden onzer Kerke, uit dezen omtrek, welke door raad en hulpe in dit buitengewoon geval betrokken, en die ook by deze plegtigheid tegenwoordig waren, dezelve by uitstek treffende en gewigtig, en moet deze stap, als in deszelfs omstandigheden, zoo veel wy weten, voorbeeldeloos

en

en eenig in zyn soort, van zoo groot aanbelang voor onze gehele Vaderlandsche Hervormde Kerk maken, dat wy niet hebben kunnen nalaten, daar van zoo spoedig mogelyk, door dit Maandwerk, dit algemeen berigt te geven.

Hertelyk wenschen en ootmoedig bidden wy, dat de Heer der Gemeente deze gebeurtenis in derzelver aart en in de gevolgen, welke wy daar van hopen, dienstbaar make tot verheerlyking van zynen naam onder ons, tot overvloedige dankzegging van velen, die voor al in de tegenwoordige tyden in de uitbreiding van zyn Koningryk behang stellen, en ware het mogelyk, gelyk Hem alle dingen mogelyk zyn, ter verwekking, of vermeerdering van zulk een ernstig nadenken onder zyn oorspronkelyk volk, als onder de hooge besturing van hem; die magtig is hen wederom inteëenen, zoude kunnen dienen om de vervulling van die dierbare beloftenissen te bespoedigen, tot welke dat volk door alle de eeuwen en geslachten hunner verstrooijing nog bewaart blyft.

GOUDERAK den 23sten April 1805. De beroeping alhier eenparig uitgebragt op de Wel Eerw. Heer P. Lietaart, als nog Predikant te *Grootammers*, en door het Gemeentebestuur aanstonds goedgekeurd, heeft heden ook de Classicale approbatie ontvangen: dus wy onzen beroepen Leeraar met verlangen eerlang te gemoet zien. Alzoo zal

GROOTAMMERS binnen korten Vakant worden.

CRIMPEN aan de Lecq Vakant. Zie Maart 1805.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Op Zondag voordenmiddag den 21sten April, werd alhier plegtig in den H. dienst ingezegend, onze beroepene Herder en Leeraar D. C. van Herwerden, van *Amerongen* tot een over-

overgekomen, door zynen Ambgenoot D. J. VAN PELLEKOM, welke by die gelegenheid eene Leerrede hield over de woorden van den gezegenden Verlosser, door *Joannes* aangeteekend in zyn Euangelie het 20ste Hoofddeel in het tweede gedeelte van het 21ste en in het 22ste en 23ste vers. *Gelykerwys my de Vader gezonden heeft, zende ik ook u-lieden. Ende als hy dit gezegt hadde blies hy [op haar,] ende zeide tot haar, Ontfangt den Heiligen Geest. Zoo gy iemands zonden vergeeft, dien worden'se vergeven: zoo gy iemands [zonden] houdt, [dien] zynze gehouden.* — De Bevestigde maakte 's avonds eenen aanvang van zyne Euangelieprediking onder ons, met de bevestiging van den Apostel Paulus, te vinden *Rom.* I: 16, 17. *Want ik schame my des Euangeliums Christi niet: Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelyk die gelooft, eerst den Joode, ende [ook] den Griek. Want de rechtveerdigheid Gods word in 't selve geopenbaard uit geloove tot geloove: gelyk geschreven is, maar de rechtveerdige zal uit den geloove leven.*

GORINCHEM.

HEUKELOM. Den 26sten Febr. is uit een drietal van Predikanten, zynde

DD. J. MONTYN, Predikt. van *Bleskensgraaf en Hofwegen.* H. VAN BLOKHUYSEN, van *Brakel* en J. WALLER, van *Zyderveld*, door de mans ledematen benoemt, en door den Eerw. Kerkenraad, ten overstaan der Consulenten van den *Arkelschen* Ring, beroepen D. J. MONTYN, voor welke beroeping zyn Wel Eerw. na dezelve eenigen tyd in beraad genoomen te hebben, beleefdelyk bedankt heeft. Dus blyft

HEUKELOM Vakant.

DOEVEREN. Van hier is in het voorige jaar, door toevallige omstandigheden, verzuimd, het volgende berigt in de Boekzaal te plaatzen.

Den

Den 17den Juny. 1804. Ons voormaalig oud en reeds zedert jaren, voor den openbaaren Godsdienst onbekwaam gekeurd Kerkgebouw, in het jaar 1793, uit hoofde van den oorlog, op last van het toenmalig Staatsbeſtuur, geheel afgebroken zynde, hadden wy heden, het genoegen, ons nieuw, uit de, door het Bewind, aan ons vergunde ſchadeloosſtelling en andere penningen, opgebouwd Godshuis zoo ver voltooid te zien, dat wy daarin, na een zoo lang en treurig gemis van openlyke Godsdienstoefening, voor de eerſte maal plegtig konden zamenkomen, om onzen God en Weldoender ſtaatlyk en gemeenſchaplyk te vereeren. Onze hartlyk geliefde Leeraar D. H. Timmers hield, by deze gelegenheid, voor eene groote, ook van elders opgekomene meenigte, eene, ter zake dienende, en doorwrogte Leerrede over *Joann.* IV: 23*b*, 24. *Want de Vader zoekt ook alzulke, die hem* [*alzoo*] *aanbidden. God is een geest, ende die hem aanbidden, moeten* [*hem*] *aanbidden in geest ende waarheid.* Die door allen met een uitſteekend genoegen en byzondere goedkeuring, werd aangehoord. Lange zy en blyve dit Huis onzes Gods bewaard voor de onheilen, die ons van het voorige geheel berooften, en het ons voorrecht en bedryf, God, ook in hetzelve, te aanbidden in geest en in waarheid!

VOORN en PUTTEN.

KOORNDYK den 10den Maart. Het afſterven van onzen waardigen Leeraar D. H. Wachter, wierd ons heden in eene treffende Leerrede over *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods geſproken hebben,* [*ende*] *volgt haar geloove na, aanſchouwende de uitkomſte* [*harer*] *wandelinge,* bekend gemaakt door den Wel Eerw. Heer P. J. Vaillant, Pred. te *Spykenisſe*, die ons tevens opwekte, om van het door den Overledenen onder ons gepredikt Euange-

gelie tot onze zaligheid een dankbaar gebruik te maken.

STAD AAN 'T HARINGVLIET Vakant. Zie Dec. 1804.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

OOLTGENSPLAAT Vakant. Zie Octob. 1804.

NIEUWE TONGE Vakant. Zie Sept. 1804.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Den 15den April is D. I. J. DERMOUT, alhier van *Zutphen* beroepen, in den heiligen dienst ingezegend door deszelfs Vader D. J. DERMOUT, Pred. te *Amsterdam*, met de woorden van Paulus 2 *Cor.* II: 15. en het eerste gedeelte van het 16de vs. *Want wy zyn Gode eenen goeden reuk Christi, in de gene die zalig worden, ende in de gene die verloren gaan. Den dezen wel eenen reuk des doods ter dood: maar den genen eenen reuk des levens ten leven.* Beginnende de Bevestigde zynen dienst den 17den daaraan volgende uit 1 *Petr.* I: 12. het laatste Lid. *In welken dingen de Engelen begerig zyn intezien.*

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

NIEUWVEEN. Zie Jan. 1805. en hier agter 't Nab.

RHYNSATERWOUDE Vak. Zie Jan. 1805. en hier agter 't Naberigt.

BREDA.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

CHAAM EN SNYDERS CHAAM Vakant. Door 't overlyden van D. H. J. VAN NOUHUIS; dan, daar de Correspondent der Boekzaal, daar van nog geen Legaal bericht bekomen heeft, zal, by 't inkomen van 't zelve, nadere bekendmaking gedaan worden.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

KOEDYK. Onze Leeraar D. H. MUILMAN,

vond zich door steeds toenemende verzwakking van geheugen en gezicht, komende by zeker onherstelbaar Lichaams ongemak, in de noodzaakelykheid om van zynen byna veertigjarigen Predikdienst, zoo in deeze als in vyf andere Gemeenten waargenomen, ontslag te verzoeken, en werd door het *Departementaal Bestuur van Holland*, aan het welk hy zich den 22sten Febr. l. l. by Requeste ten dien einde vervoegd had, den 28sten derzelver maand zoo gunstig als spoedig, salvo Stipendio Emeritus verklaard.

De Kerkenraad alhier overtuigd, dat het H. Dienstwerk hem om gemelde redenen zeer bezwaarlyk valt, heeft zich gehaast om hem die toegestane rust spoedig te doen genieten; en formeerde den 26sten Maart ten overstaan van den Wel Eerw. Heer G. VAN DER GOOT, Pred. te *Noordscharwoude*, nevens onzen Leeraar tot Consulent in het Beroepingswerk verzocht, een 12tal van de volgende Predikanten:

DD. J. LA LAU, Predikk. te *Hello*. H. L. MUNNEKEBULT, te *Uitgeest*. J. PARÉ, te *Driehuizen en Zuidschermer*. P. W. PRINS, te *Ursem*. J. DE LEEUW, te *St. Pancras*. P. J. CONRADI, te *Haringhuizen*. D. TEN NAPEL, te *Zuiderwoude*. G. J. HULSEWÉ, te *Stitswert*. R. HERMANIDES, te *Kalantsoog*. H. SCHUTTE, aan den *Hoorn* op *Texel*. P. P. VAN EYKEN, te *Zuidscharwoude en Broek* en H. WESSELS, te *Egmond aan Zee*.

Ten zelven dage werden op het 6tal de 6 eerste, en op het 3tal de 3 eerstgenoemde Predikanten geplaatst; uit welke op den 1sten April door Mans Ledematen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente met meerderheid van stemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer J. PARÉ, Pred. te *Driehuizen en Zuidschermer*, die dit beroep, na dat het door den Raad der Stad *Alkmaar*, als Ambachtsheeren van *Koedyk*, ten zelven dage gesanctioneerd en aan

zyn

zyn Wel Eerw. door de Regeering deezer Plaats de vryheid van inwooning verleend was, in 's Heeren vreeze, en tot onze blydschap volvaardig op den volgenden dag heeft aangenomen.

De Eerw. Classis van *Alkmaar* den 2den April vergaderd zynde, heeft onzen Pred. H. MUILMAN, op deszelfs verzoek Emeritus verklaard salvo honore; en daarop de beroeping van D. PARÉ, aan dezelve door voorn. Consulenten met verzoek van approbatie ingeleverd, met haare goedkeuring bekrachtigd.

De Bevestiging van onzen beroepenen Leeraar is bepaald op den 9den Juny, en zal D. V. geschieden door den Wel Eerw. Heer O. PORJEERE, Pred. te *Alkmaar*, en Neef van den beroepenen, op verzoek en in plaats van D. H. MUILMAN, die by welzyn zyne laatste Leerrede alhier den 26sten May aanstaande doen zal.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMEER den 7den April. Heden vernamen wy van onzen geliefden Leeraar D. J. PARÉ, dat hy eene op hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente te *Koedyk* (nadat hy nog onlangs eene beroeping *te Ouddorp en Oosterleek* had afgewezen) had aangenomen, en nu ook voornemens was, daar de beroeping reeds door de Classicale goedkeuring was bekrachtigd, eerlang derwaards te trekken. — Daar dus onze Gemeente spoedig staat te vacceren, zoo verzoekt de Kerkenraad dezer Gemeente de Eerw. Heeren Proponenten of Predikanten buiten vaste bediening, hoe eerder hoe liever hunne gaven alhier te laten hooren, alzoo men het werk der beroeping gaarn wenscht te bespoedigen.

HYPOLITUSHOEF EN WESTERLAND en WIERINGEN den 15den April. Van hier is vergeten te melden, dat onze geachte Leeraar, D. H. J. MENSINK, den 29sten Nov. a. p. te *Ouddorp en Oosterleek* beroepen zynde, na eenig beraad,

voor die beroeping tot onze blydſchap, vriendelyk bedankt heeft.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER OP WIERINGEN. Deze Gemeente ſtaat eerlang herderloos te worden, nadien D. P. WESTERHOFF, geacht Euangeliedienaar alhier, beroepen zynde te *Eppenhuizen*, na eene ernſtige overweging van 14 dagen, zich verpligt gevonden heeft die roepſtem optevolgen.

De Kerkenraad voornemens zynde, om de aanſtaande Vacature ten ſpoedigſten te vervullen, nodigt H. H. Proponenten, die genegen mogten zyn om hunne gaven alhier te laten hooren, ten vriendelykſten uit, om hoe eerder hoe liever over te komen.

ALKMAAR. Den 2den April is in de Claſſicale Vergadering, hier gehouden, behalven de beroeping te *Koedyk* (zie hier boven) nog geapprobeerd de beroeping te *Ouddorp en Oterleek*, uitgebragt op den Prop. W. ZIMMERMAN, zynde het Examen perempt. bepaald op den 2den July, zullende geſchieden door D. A. B. HAGEN, Pred. te *Haringkarſpel en Dirkshorn*.

OUDDORP EN OTERLEEK. Zie hier boven.

WAAL OP TEXEL Vakant. Zie Maart 1805.

GROET EN KAMP Vak. Zie Octob. 1803.

SCHOORL Vakant. Zie Jan. 1803.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

HAARLEM.

OOSTZAANDAM den eerſten van Grasmaand 1805. Daar onze waarde oudſte Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. HOLST, op zyn Eerw. verzoek, uit hoofde van zyne toenemende ligchaamsongeſteldheid, door het Departementaal Beſtuur van *Holland*, gunſtig Emeritus verklaard is, ſalvo ſtipendio, heeft de groote Kerkenraad dezer Gemeente, na van het Gemeentebeſtuur alhier, handen

en beursöpening, verzocht en verkregen te hebben, ter vervulling van de hier door veroorzaakte vacature, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. J. D. DIBBETS, Predikk. te *Maarſen*. J. SLOTEMAKER, te *Fynaarts*. J. DE WAAL, te *Garderen*. H. J. SCHREGARDUS, te *Nieuw-Loosdrecht*. E. L. DE BRUIN, te *Wijnis*. J. LOHSE, te *Vorgten*. J. H. WEYERS, te *Winkel*. J. L. SCHELKES, te *Lekkerkerk*. P. KONING, te *Wommels*. W. G. REDDINGIUS, te *Dronryp*. G. ELIAS, te *Scherpenzeel* en J. VAN BEMMELEN, te *Klaaswaal*.

En daar uit terſtond, de volgende Predikanten op het zestal geplaatst:

DD. J. D. DIBBETS, J. SLOTEMAKER, J. DE WAAL, H. J. SCHREGARDUS, E. L. DE BRUIN en LOHSE.

En op het drietal:

DD. J. D. DIBBETS, J. SLOTEMAKER en J. DE WAAL.

Dit drietal, door het Gemeentebeſtuur, daarop terſtond goedgekeurd zynde, hoopt de Kerkenraad daaruit eerlang een beroep te doen.

BENNEBROEK. Ter vervulling van onze vakature (zie Boekz. van Maart l. l.) is op den 30ſten Maart door den Kerkenraad, onder toezicht van onzen Conſulent, D. J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, gemaakt dit agttal van Predikanten:

DD. A. SCHIM VAN DER LOEFF, Predikk. te *Spaarnwoude en Spaarndam*. D. P. FARRET, te *Westwout en Binnenwyzent*. J. LOHSE, te *Vorgten*. J. E. VOET VAN CAMPEN, te *Muiderberg*. A. LENS, te *Voorhout*. G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorne*. J. LA LAU, te *Heilo* en J. HESS, te *Akerſloot*.

Van welke terſtond op het viertal gebragt zyn:

DD. FARRET, SCHIM VAN DER LOEFF, LOHSE en VOET VAN CAMPEN.

Deze Nominatie van vier, de goedkeuring van

onzen Ambagtsheer, den Wel Ed. Heer G. Nutgers, weggedragen hebbende, zoo is daaruit vervolgens eenparig beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. P. Farret, die dit beroep, door den Heer der plaatse wederom ten eersten goedgekeurd, na eenige dagen van beraad, tot onze blydschap, heeft aangenomen.

WORMERVEER Zie Maart 1805.

WORMER staat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

HAARLEM Walsche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.

WORMER Vakant. Zie Sept. 1798.

ZANDVOORT. Zie Jan. 1805.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. De beroeping van D. Schiff, te *Weesp*, is in onze laatstgehoudene Classicale Vergadering geapprobeerd.

HOORN.

HENSBROEK. In de Boekz. van Dec. 1804. zyn de woorden, welke onze geliefde Leeraar C. Koolhaas, by de aanvaarding van zynen dienst onder ons, tot een onderwerp van zyne redewerkeren had, by abuis opgegeven *Richt.* VI: 14*b*. *Gaat henen enz.* moet zyn *Richt.* VI: 14. alleen de laatste woorden: *Heb ik u niet gezonden?*

HENSBROEK. Onze hartelyk geliefde Leeraar, D. C. Koolhaas, berigte ons op Zondag, den 10den Maart, dat hy eene zeer eenparige beroeping in de Gemeente van *Hattem* ontfangen en in ernstig beraad genomen had. — Dit berigt trof ons zeer, alzoo wy eerst 15 weken zynen ons aangenamen en nuttigen Euangeliedienst genieten mogten— De Eerw. Kerkenraad en velen van de Gemeente beyverden zich dadelyk om zyn Eerw. tot het afslaan dier beroeping te bewegen. — De Gemeente liet door eene Commissie uit aller naam dit verzoek by zyn Eerw. nog nader aandringen, met

met aanbod van eene jaarlykſche verhooging van traktement; — dan, terwyl onderſcheidene brieven van *Hattem* zyn Eerw. ook aan den anderen kant ſterk drongen, zoo verkeerden wy in hoop en vreeſ, tot dat wy den 24ſten Maart by het eindigen van den morgen Godsdienſt, met zeer veel aandoening hoorden, dat zyn Eerw. die beroeping in de vreeze van God en onder inwagting van zyne goedkeuring en zegen had aangenomen. — Hoe ſmartelyk ons dit valt, moeten wy eerbiedig in dezen weg van Gods Voorzienigheid berusten, en wenſchen hartelyk, dat zyn Eerw. ook in de Gemeente van *Hattem* zoo algemeen bemind worde, en zynen Euangeliedienst tot eenen uitgebreiden zegen verſtrekken moge. — De Heer des Oogſtes, die gedurig zoo gunſtig in 't zenden van brave en recht waardige Leeraaren voor deze Gemeente zorgde, beſchikke ons nu weder eenen alleszins waardigen Leeraar. Dus ſtaat

HENSBROEK weder Vakant te worden.

SPANBROEK EN OPMEER. Na dat de Eerw. Heer H. L. MUNNIKEBULT, Pred. te *Uitgeest*, voor de alhier op zyn Eerw. uitgebragte beroeping beleefdelyk bedankt heeft, hebben de Kerkenraden dezer Gemeentens op den 4den Maart l. l., uit een zestal, beſtaande uit de

HH. J. SCHARDAM, Predikk. te *Ransdorp*. D. TEN NAPEL, te *Zuiderwoude*. A. CONRADI, te *Oostwoud*. B. LOOSE, te *Oostgraftdyk*. J. LA LAU, te *Heiloo* en J. J. VRYMOET PLOENIS, te *Schoorwoude*.

Geformeerd een drietal, en daarop geplaatst:

DD. J. SCHARDAM, D. TEN NAPEL en B. LOOSE.

Waaruit door de ſtemmende Mans Leden der beide Gemeentens, op den 18den derzelver maand is beroepen de Wel Eerw. Heer J. SCHARDAM, Pred. te *Ransdorp*, die deze beroeping na eenige

dagen van beraad in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

HAUWERT. Den 7den Sept. 1804. heeft de Kerkenraad alhier, onder voorzitting van D. CONRADI, Pred. te *Oostwoud*, als Conſulent, de volgende Nominatie van Predikanten gemaakt:

DD. J. ROLLERUS, Predikk. te *Krommeniedyk*. O. SCHUILINGHE, te *Tjerkgaast*. J. J. VRYMOET PLOENIS, te *Scharwoude* en J. DUYSER, te *Wervershoof*.

Waaruit door de mans ſtemhebbende Ledematen by meerderheid van ſtemmen is beroepen D. J. ROLLERUS; dog welke na een beraad van 14 dagen voor deze beroeping vriendelyk heeft bedankt. Vervolgens heeft de Kerkenraad op den 5den April laatſtleden wederom onder voorzitting van denzelven Conſulent eene Nominatie gemaakt en daarop geplaatst:

DD. D. TEN NAPEL, Predikk. te *Zuyderwoude*. P. W. PRINS, te *Urzem*. J. J. VRYMOET PLOENIS, te *Scharwoude* en A. CONRADI, te *Oostwoud*.

Zynde daaruit terſtond met byna eenparige ſtemmen beroepen door de mans ſtemhebbende Ledematen D. TEN NAPEL, Pred. te *Zuiderwoude*; die deeze beroeping tot groote blydſchap der Gemeente na een beraad van 14 dagen heeft aangenomen.

WOGNUM EN WADWAY ſtaat Vak. te worden. Zie Nov. 1804.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN. De Wel Eerw. Heer H. WEYLAND, van *Zoetermeer*, hier beroepen, zal by welzyn den 8ſten Mey bevestigd worden, en den zoden daaraan volgenden zyn intrede doen. Zyn Eerw. word met verlangen hier te gemoet gezien.

WESTWOUD EN BINNENWYZENT. Onze zeer geliefde Herder en Leeraar de Wel Eerw. Heer D. P. PARRET, maakte ons den 7den April bekend, dat zyn Eerw. den 1ſten van dezelve maand had

had ontvangen eene wettige beroeping na *Bennebroek*, by *Haarlem*, welke hy na ryp beraad in de vrees des Heeren had aangenomen. Dit verwekte eene groote ontroering by de geheele Gemeente, gaarne hadt zy gewenscht langer gebruik te mogen maken van het verſtandig onderwys van hem, die door haar met reden werd hoog geſchat en teder bemind. Doch men is verplicht te berusten in den wil van den grooten Albeſtuurder.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

EDAM den 22ſten April. In onze Clasſicale Vergadering, op heden te *Munnikendam* gehouden, hebben de Wel Eerw. Heeren F. VEENSTRA en F. POTTER, als bevestigde Predikanten te *Warder* en *Isershem en Schardam*, zitting en ſtem in onze Vergadering genomen. — Ook werd de beroeping van den Wel Eerw. Heer F. CANTER ALTA, V. D. M. te *Zybekarſpel*, tot Leeraar te *Uitdam* Clasſicaliter geapprobeerd, zullende zyn Eerw. op den 19den Mey D. V. door den Wel Eerw. Heer C. MOS, V. D. M. te *Nieuwendam*, bevestigd worden.

UITDAM. Op den 5den April 1805. is ter vervulling van de Vacature veroorzaakt door 't vertrek van D. LUYMES, na *Nieuw Voſſemeer*, de volgende Nominatie gemaakt van zes Predikanten, ten overſtaan van den Conſulent D. TEN NAPEL, Pred. te *Zuiderwoude*.

DD. F. C. ALTA, Predikk. te *Zybekarſpel*. H. OUDENHOFF, te *Barzingerhorn*. J. J. V PLOENIS, te *Scharwoude* G. J. TER BRAAK, te *Poortvliet*. PIETERSON, te *Kerkwerve* en D. G. VAN DER BELL, te *Schellingwoude*.

En daaruit op 't drietal,

DD. F. C. ALTA, H. OUDENHOF en J. J. V. PLOENIS.

En daaruit ten zelve dage beroepen D. F. C. ALTA, welke dit beroep na weinige dagen beraad in de vreze des Heeren heeft aangenomen.

ZUIDERWOUDE den 7den April. Gisteren ontving onze Leeraar D. TEN NAPEL, op 't onverwagtste een beroeping na de Gemeente van *Hauwert*, onder 't Eerw. Clasis van *Hoorn*; en gaf ons hier van op heden in zyne Voorafspraak kennis, 14 dagen besloot zyn Eerw. 't in beraad te neemen, en na dien tyd heeft hy die beroeping tot ons hartelyk leedwezen in de vreze des Heere aangenomen.— Wy zullen trachten te berusten in 's Heeren alleenwyzen wil, en onze beden zullen hem, die ons lief geworden was, naar zyne nieuwe Gemeente volgen, op dat hy daar den zegen des Euangeliums ook moge ondervinden. Eerlang staat dus

ZUIDERWOUDE Vakant te worden.

RANSDORP den 24sten Maart. Heeden morgen maakte onze Leeraar D. J. SCHARDAM ons bekend, dat hy met eene zeer groote meerderheid van stemmen tot Herder en Leeraar in de Gemeenten van *Spanbroek en Opmeer* beroepen was, en die beroeping eenige dagen in beraad genoomen had, terwyl wy den volgenden dag des Heeren, het geen wy wel gevreesd hadden, uit zynen mond vernamen, dat hy zich verpligt gevonden had, die beroeping in de vreeze des Heeren aantenemen, zo dat eerlang

RANSDORP staat Vakant te worden.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

ZEELAND.

WALCHEREN.

MIDDELBURG. Van hier is door den Correspondens van de Boekzaal vergeeten te melden, dat de Propf G. O. POST, beroepen Predikant te *Breskens*, in de Clasficale Vergadering, door D.

LET-

LETTE, Pred. te *Vlissingen*, in de maand Dec. j. l. na dat zyn Eerw. een kort en bondig voorstel had gedaan over *Hand.* IV: 12. peremptoir is geëxamineerd, in de Taalen over *Ps.* XIII: en het Tekste, en over de voornaamste Leerstukken van onzen gezegenden Godsdienst; met dat gevolg, dat zyn Eerw. wegens de overtuigendste bewyzen, welke hy van zyne meer dan gemeene blyken van gegronde kennis gaf, met volle ruimte en blydschap aan zyne Gemeente is toegeweezen; en D. Examinator voor zyn welingericht onderzoek bedankt.

ST. ANNA TER MUIDEN den 20sten Jan. 1805. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, nam heden van ons een liefderyk en zegenend afscheid: zyn Wel Eerw. den 8sten Aug. des vorigen jaars, door de Eerw. Consistoriale Kerkvergadering van *Ysendyke*, tot Herder en Leeraar in de Vakante Gemeente van *Schoondyke* beroepen, had wel op onzen liefdedrang voor deze beroepinge bedankt, en zich den 26sten dier maand op nieuw aan ons verbonden, met de woorden van Paulus, 1 *Thess.* V: 12, 13. *Wy bidden, enz.* Dan op den 28sten October andermaal geroepen wordende, heeft zyn Wel Eerw. tot onze grievende smarte, zich verpligt gerekend, deze herhaalde roepstem op te volgen. Zyn Wel Eerw. besloot zynen Euangeliedienst onder ons met Paulus taal, *Hand.* XX: 18*b.* en 20. *Gy lieden weet enz.* De Heere trekke op met zynen knecht, en stelle hem tot eenen zegen in de Gemeente van *Schoondyke*, en late ook ons zyne zegenende en verzorgende liefde ondervinden!

AARDENBURG den 14den Febr. 1805. Heden morgen om 9 uuren verloor deze Gemeente, tot hare grievende smarte, haren dierbaren Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. C. DE GROOT. Zyn Wel Eerw. stierf in den nog bloeijende leeftyd van 37 jaren, 6 maanden en 17 dagen, aan de gevolgen

van

van eene zinkingsziekte. Zyn Wel Eerw. zyne Akademiſche oefeningen aan *Leydens* Hoge Schoof volbragt hebbende, maakte allereerst éenen aanvang met zyn gewigtig dienstwerk in de Gemeente van *Brandwyk en Gybeland*, op den 14den Nov. 1790. en arbeidde aldaar, als een getrouw dienaar van Jeſus, tot hy, door de Gemeente van *Gapinge* beroepen zynde, zich verpligt rekende derwaards heen te trekken; hier begon zyn Wel Eerw. zynen dienst den 5den Mey 1799, en na ruim twee jaren daarin bezig geweest te zyn, werd zyn Wel Eerw. door deze Gemeente beroepen, met dat gevolg, dat hy deze roepſtem opvolgde, en den 22ſten Nov. 1801. onder ons bevestigd werd en zyn ambt begon. — Slegts drie jaren en nog geen drie maanden had deeze Gemeente het genot van den Overledenen, die door zyne naarſtigheid, waakzaamheid en getrouwheid in het werk hem aanbevolen, alle achtinge en liefde tot zich trok: in zyne ziekte en ſterven was hy gelaten, onderworpen, en is met vertrouwen op de gerechtigheid van J. C. tot zyne behoudenisſe, geſtorven. Onze droefheid getuigt, hoe lief wy hem hadden, vier minderjarige kinderen, in het voorige jaar van hunne waarde moeder berooſd, miſſen nu ook hunnen lieven vader. God zy hun Vader, en zorge ook in zyne gunſte voor onze herderloze Gemeente!

De Kreitsbroeders, de Eerw. Heeren F. van Rüyven, Predikk. te *St. Kruis* en G. Blaauberen, te *Sluis*, hebben, by hunne eerſte Leerrede in onze Vakante Gemeente, in hunne Voorſpraak by het verlies van den Overledene de Gemeente bepaald, en aan dezelve nuttig onderwys, leſſen en vertroostinge, naar tydsgelegenheid, trachten mede te deelen. De Leezer verwachte geen breedvoeriger bericht, het welk met den wil van den geſtorvenen zoude ſtryden.

MID.

MIDDELBURG. Den 7den Maart is in onze Classicale Vergadering alhier gehouden, door den Wel Eerw. Heer J. VAN WARMELO, Pred. te *Vlissingen*, peremptoir geëxamineerd de Prop. G. J. LETTE, beroepen te *Zoutelande*. De Proefteksr was 1 *Tim.* I: 15. het Examen geschiedde, in linguis, over *Ps.* XXIII: en het Tekstk. en verders over de voornaamste stukken van den Godsdienst. En gaf de geëxamineerde zoo veel genoegen, dat dezelve met volle ruimte aan de hem roepende Gemeente is toegewezen, zynde de Heer Examinator mede voor deszelfs welingericht Examen bedankt.

ZOUTELANDE den 15den April. Heden werd onze beroepene Predikant D. G. J LETTE, in deazelfs dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Heer Vader D. S. LETTE, Pred. te *Vlissingen*: met eene zeer doelmatige en getrouwe Leerrede over 1 *Tim.* IV: 12—16. *Niemand veragte uwe jongheid, enz.* De oplegging der handen is geschied, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren DD. S. E CLINGE, L. A. DE ROCHEFORT, P. H. VAN LIS, J. VAN WARMELO, J. HORTHEMELS HANSSEN, N. VAN RYSSEL, J. C. VAN REEE, N. VAN DORT en J. L. DE ROCHEFORT, resp. Predikk. te *Bekerke*, *Aagtekerke*, *Middelburg*, *Vlissingen*, *Vlissingen*, *Arnemuiden*, *Westkapelle*, *Meliskerke* en *Gapinge*. — 's Namiddags begon de Bevestigde zyn' dienst onder ons, met de woorden uit *Jer.* I: 6, 7. *Toen zeide ik, ach! Heere! Heere! ik kan niet spreken! want ik ben jong! enz.* — Het werk van geheel dien dag is, voor een grooten toevloed van hoorders, tot veel genoegen, afgelopen: en waren vooral de wederzydsche aanspraken van vader en zoon, zeer aandoenlyk en treffend.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.

RITTHEM. Zie Jan. 1805.

NIEUW-

NIEUWLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.

NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.

MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.

AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.

RETRANCHEMENT Vakant, Zie Sept. 1797.

MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.

WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793

EEDE Vakant Zie Maart 1798.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

SOMMELSDYK den 11den April 1805. Van hier is verzuimd te melden, dat de Wel Eerw. zeergel. Heer L. GRENDEL, Pred. te *Dirxland*, den 27ſten Juny k. l. eene voortreffelyke Leerrede onder ons gehouden heeft ter onzer ernſtige opwekking en bepraling by het onverwagt afſterven van onzen Leeraar D. M. H. CALLENFELS, waar van in de voorige Boekzaal is berigt gedaan, zyn Tekst was ontleend uit de woorden van Jeſus *Matth.* XXIV: 44. *Daarom zyt ook gy bereid, enz.* Na eene oordeelkundige verklaring van den Tekst werd op een treffende en doelmatige wyze betoogd, dat de onzekerheid van ons ſterfuur ons ten ſterkſten aanſpoort tot een vroege en betamelyke voorbereiding voor onzen dood. Hartelyk bidden wy God dat de herinnering aan de uitmuntende leſſen ons by

die

die gelegenheid met zoo veel warme deelneming in ons wezenlyk belang, als met vuur van ware welsprekendheid toegediend, by voortduring goede indrukzels in ons mogen bevorderen en wy voor de toekomst van den Zoon des menschen mogen bereid worden.

Voorts is door den Kerkenraad dezer Gemeente, na voorafgaande verzochte en verkregene handopening van het Eerw. Classis van *Schouwen en Duiveland* en van het Gemeente Bestuur dezer plaats, het volgende grostal van Predikanten geformeert:

DD. J. MONTYN, Predikk. te *Bleskensgraaf en Hofwegen*. A. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Spaarndam en Spaarnwoude*. J. SPAAN, te *Piershil*. J. UITDENBOEK, te *Noordgouwe*. P. KOUWMANS BROUWER, te *Haamstede*. L. GRENDEL, te *Dirxland*. M. VAN DER BURG, te *Oudshoorn*. J. A. F. MONNEMUS, te *Zyelen*. P. NAUTA, te *Zonnemaire*. W. KÖNIG, te *Terseke*. G. I. MASMAN, te *Herkingen*. A. J. SNOUCK HURGRONJE, S. S. Theol. Doct. te *'s Gravenpolder*. H. LASTDRAGER, in de *Willemstad*. H. VAN ZADELHOF, te *Goederede en Stellendam*. J. SLOTEMAKER, te *Fynaart* en J. GRIM, te *Kapelle*.

Waaruit ten zelven dage dit zestal:

DD. MONTYN, SCHIM VAN DER LOEFF, SPAAN, VAN DER BURG, GRENDEL en LASTDRAGER.

En dit drietal.

DD. MONTYN, SCHIM VAN DER LOEFF en SPAAN.

En werd met volkomene eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. MONTYN, Pred. te *Bleskensgraaf en Hofwegen*.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

HEINKENSZANDE Vakant.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

UT-

U T R E C H T.

U T R E C H T.

KAMERYK. In het begin van deeze week ontvingen wy het treurig berigt, dat onze waardige *Ambagtsvrouwe* Vrouwe SARA JACOBA BEKKER op den 9den Maart in eenen nog bloeijenden leeftyd te *Gouda* overleden was. Een verlies zo groot voor haren braven Echtgenoot den Wel Ed. geb. Heere D. G. VAN TEYLINGEN, *Ambagtsheer van deeze Plaats* en een zestal nu moederloze kinderen, dat wy met hem haar gemis billyk betreuren. Onze waardige en van ons hartelyk geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heere J. STOELENDRAJER gedagt de eerstkomenden Rustdag in eene Vooraffpraak aan dit treurgeval, bepaalde ons by het algemeen sterflot, dat zo wel aanzienlyken als geringeren onverwagt kan treffen, en wekte ons Godvrugtig op om in tyds op ons einde bedagt te zyn.

VINKEVEEN ftaat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

UTRECHT Vakant. Zie July 1804.

JUTPHAAS Vakant. Zie Dec. 1804.

A M E R S F O O R T.

BUNSCHOOTEN. Zie Maart 1805.

ZUYLEN. Zie Maart 1805.

MAARTENSDYK Vakant. Zie Nov. 1804.

R H E E N E N E N W Y K.

AMERONGEN. Onze geliefde Leeraar D. C. VAN HERWERDEN, heeft op den 14den April een hartelyk en zeer aandoenlyk affcheid van ons genomen, en zynen Euangeliedienst vermanende en biddende alhier geëindigd, leggende tot eenen grondflag zyner verhandeling *Hand.* XX: 36. *Ende als hy dit gezegd hadde heeft hy nederknielende met haar allen gebeden.*— God zy verder met dezen zynen Dienaar, en ftelle hem voor de aanzienlyke Gemeente van *Schiedam* tot eenen uitgebreiden zegen.

In-

Intusschen verblyden wy ons, dat deze plaats niet lang zal vakant blyven, wyl onze beroepen Leeraar D. J. G. COOLHAAS, Pred. te *Elkum*, (D. V.) op den 23sten Juny zal bevestigd worden door zynen Medebroeder D. C. VAN HERWERDEN, aan wien D. H. VAN LIL, Pred. te *Schalkwyk*, deze beurt vrywillig heeft afgestaan.

'T WAAL EN HONDSWYK Vak. Zie Jan. 1805.

VEENENDAAL Vakant. Zie Nov. 1804.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

VROUWEN PAROCHIE Vak. Zie Octob. 1803.

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

DOKKUM.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN staat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

TERNAARD Vakant. Zie Juny 1804.

DROGEHAM. Zie July 1803.

FRANEKER.

PEINS EN ZWEINS. Den 11den Febr. l. l. is alhier, door de Gereformeerde Floreenplichtige Ingezetenen, eenpaarig tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer B. BEKKER, Pred. te *Oudehorne enz.* die, na 14 dagen bedaad, dit beroep heeft aangenomen, en met verlangen wordt te gemoet gezien, zullende alhier waarschynlyk zynen dienst aanvaarden den 12den Mey aanstaande.

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

Het volgende is den Correspondens ter plaetzing toegezonden:

WOUDSEND den 8sten April. Onze waardige Leeraar D. C. VAN DER VELDE, op den 9den Febr. 1795. door de toenmalige Municipaliteit van *Wykerk op de Veluwe*, van zynen dienst als Predi-

kant aldaar, ontzet, doch thans, door intrekking zyner Remotie, in zyne eer herfteld zynde, heeft zyn Wel Eerw. aan den Kerkenraad der bovengemoemde Gemeente verklaard, om voldoende redenen, van die gunstige fchikking geen gebruik te kunnen maken; maar vriendelyk moeten bedanken, voor derwaards in zyne voorige betrekking weder te keeren, met verzoek om ook nu zyne Kerkelyke Dimisfie te mogen ontvangen.

Het gevraagde ontslag bekomen hebbende, heeft zyn Wel Eerw. sich, ter onder aller blydschap, op nieuw aan deze zyne geliefde en hem liefhebbende Gemeente verbonden, in eene aan gepaste Leerrede, over *Epheſ.* II: 17. *Ende komende, heeft hy door het Euangelium enz.*

Wy wenfchen dat wy ons nog lange in den aangenamen en nuttigen Euangeliedienst van onzen waardigen en hooggefchatten Leeraar zullen mogen verblyden, zyn Wel Eerw. onsverder door woord en wandel moge ftichten en lichten, en et door zyne zuivere en getrouwe Euangelieprediking nog vele zielen voor den Heere Jezus zullen gewonnen worden, die hier zyne blydschap en namaals zyne kroone zyn zullen, in den dag van Christus toekomste!

SLOOTEN. Zie Febr. 1805.

DEERSUM EN POPPINGAWIER. Vakant. Zie Nov. 1804.

BOLSWARD EN WORKUM.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

ZEVENWOUDEN.

AKKRUM EN TERHORNE. Zie Maart 1805.

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Nov. en Dec. 1804.

OVERYSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER. Waalsche Kerk Vakant. Zie July 1804.

ZWOL-

ZWOLLE.

OMMEN. Op Woensdag den 10den April l. l. had hier eene buitengewone plegtigheid plaats. — Een jongbejaarde Jood, op deszelfs ongedwongen aanzoek, in de leer van het Christendom genoegzaam onderwezen zynde, deed van den Christelyken Godsdienst, voor onzen Kerkenraad, openlyk belydenis; en werd vervolgens, onder ons, op dien zelfden dag, by het eindigen der Avond-Catechisatie, na eene gepaste Voorafrede van onzen Leeraar, D. W. CHEVALLERAU, door den H. Doop, onder veel aandoeninge der talryke zaamgekomene Gemeente, der Christelyke Kerke plegtig ingelyfd.— By deze plegtigheid werd voorgezongen *Pf.* CXLIX: 1, 2. na de Voorafrede *Pf.* XX: 1, 2. en ten Slotzang het 2 en 3 vers van het berymde *Gebed des Heeren*.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

BLOKZYL. Onze Leeraar, D. G. D. SWANENBURG, heeft ons den 31sten Maart plegtig en hartlyk vaarwel gezegt, met eene Leerrede over *Phil.* I: 27. *Alleenlyk wandelt waerdiglyk den Euangelio Christi, op dat het zy ik komme ende u zie, het zy ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gy staat in eenen geest, met een gemoed gezamentlyk strydende door het gelove des Euangeliums.* God make zynen weg en dienst voorspoedig, en zorge voor ons. Dus

BLOKZYL Vakant.

De Heeren Proponenten worden verzocht, hunne gaven, hoe eerder hoe liever, voor de Gemeente te laten hooren.

STEENWYK staat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

STAD en LANDE.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. In onze Classicale Vergadering, gehouden den 16den April, zyn door de Wel Eerw. Heeren Winter Deputaten U. E. VAN DER

SWAAGH, N. J. KRUISINGA en L. VAN DER WERFF, reſp. Predikk. te *Heveskes*, *Tjamsweer* en *in de Harkſteden*, praeparat. geëxamineerd de Heeren T. BRAAM en C. BROUWER, S. S. Theol. Stud., die alvorens in eene Vergadering der Winter Deputaten, den 19den Maart, zich hiertoe hadden aangegeven. Na een kort Voorſtel, de eerſte over *Pſ.* I: 6. de tweede over 1 *Joan.* II: 17. geſchiedde het onderzoek over de voornaamſte Waarheden van den Godsdienſt, als mede over de oorſpronglyke talen, en wel in 't Hebr. over *Pſ.* I. en in 't Gr. over *Phil.* III; met dat gevolg, dat zy met eenparige ſtemmen tot den openbaren Predikdienst toegelaten, en onder de Proponenten van dit gewest aangenomen wierden.

MEETHUIZEN Vakant. Zie Maart 1805.

COLHAM Vakant. Zie Maart 1805.

LOPPERSUM.

TEN BOER. Zie Maart 1805.

MIDDELSTUM.

OLDENZYL den 31ſten Maart. Heden nam onze algemeen geliefde Leeraar D. J. F. VIËTOR, beroepen te *Ten Bour*, van deze Gemeente een hartelyk afſcheid, predikende uit *Joh.* XV: 22. *Indien ik niet gekomen ware, en tot hen geſproken had, zy hadden geene zonde; maar nu hebben zy geen voorwendſel voor hunne zonde.* Dus is

OLDENZYL Vakant.

EPPENHUISEN Vakant. Zie Jan. 1805.

DE MARNE.

LEENS Vakant. Zie Aug. 1804.

'T WESTER-KWARTIER.

FEERWERD Vakant. Zie Dec. 1804.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

LANGAKKERSCHANS ſtaat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM Vak. Zie Febr. 1805.

WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

DREN-

DRENTHE.

EMMEN.

ZWEELO den 17den April. In de Paasch Classis heden gehouden, is de Stud. C. WINKEL, *Hogevena Drenthinus*, na vooraf een voorstel gedaan te hebben over *Gal.* I: 4, 5. door de drie jongste Classicale leden onderzogt in de Hebr. en Griekſche Taalen, en in de voornaamſte leerſtukken des geloofs, met dien uitſlag, dat hy met eenpaarige ſtemmen onder het getal der Proponenten is aangenomen.

ROSWINKEL. Alhier is in het voorleden jaar eene nominatie gemaakt van de volgende perſonen: DD. J. BEEKHUIS, Predikk. te *Borger*, W. J. KOPPIUS, te *Anlo*. H. B. HESSE, te *Dongjum*. J. W. TAMMEN, te *Klooster ter Apel*. J. CARSTEN, te *Goingaryp en Broek*. G. BOEKHOF, te *Borkum* en de Cand. E. P. SPARRINGA, onder de Coetus van *Oost Friesland*.

Waaruit, na dat D. TAMMEN verzogt had, op zyn perſoon geene verdere aanmerking te maken, vrugteloos beroepen is D. KOPPIUS, vervolgens viel de keuze op D. CARSTEN, en zulks met beter gevolg, hebbende zyn Eerw. deeze beroeping aangenomen, welke ook reeds Classicaliter geapprobeerd is, zo dat men hoopt, dat deeze Gemeente eerlang van een eigen Leeraar zal voorzien zyn. Dan, zo verre is men nog niet gevorderd, te

SLEEN, alwaar niet alleen in het voorleden jaar deeze en geene op verzoek der Gemeente hunne gaven hebben laten hooren, als D. COSTERUS, Pred. te *Rottum*, de Candidaten POST, CHATIN, SCHEUER en VISCH, maar ook onderſcheidene bezendingen hebben plaats gehad, om nog andere Predikanten op hunne Standplaatſen te hooren, egter, offchoon men ook van tyd tot tyd beroepingen heeft uitgebragt op DD. N. SMIT, Predikk.

te *Vlagtwedde*. W. J. Koppius, te *Anlo*. Visch, te *Gronouwe* en meer andere, zo blyft nogtans tot dus verre

SLEEN Vakant.

ROLDE.

VRIES. Den 11den Maart gaven zich by de Deputaten Classis aan E. H. Mecima, *Jemgumo Frisius Orientalis* en H. Wieneke, *Nieuwenhusa Benthemensis*, S. S. Th. Stud. op 's Lands Hogeschool te *Groningen*, met verzoek, om op eerstkomende Paasch Classis den 1sten May praeparatoir geëxamineerd te worden. Alles in debita forma bevonden zynde, is dit verzoek gereedelyk toegestaan, zynde tot proefstoffen opgegeven, den eersten 1 *Joh.* I: 8. den tweeden 1 *Joh.* IV: 10. beiden in het Hebreeuwsch *Ps.* VIII: en in het Grieksch 1 *Joh.* I: Tot Examinatores zyn benoemd DD. P. J. Calkoen, J. Mulder en W. J. Koppius, Predikk. te *Peize*, *Rolde* en *Anlo*.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Vakant. Zie July 1804.

VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1801.

De Vakante Plaatsen onder *Kleeve*, *Wesel*, *Duisburg aan den Rhyn*, *Bremen*, *Hamburg en Lubeck*, zie Boekzaal February 1805.

NA-BERICHTEN.

KERK-NIEUWS.

ZUID-HOLLAND.

WOERDEN en OVER-RHYNLAND.

RHYNSATERWOUDE. Alzo onze plaats nog is vacerend (zie Boekz. van Jan. l. l.) zoo worden Predikanten in en buiten vaste bediening, benevens Proponenten verzogt, hunne gaven alhier

te

te laaten hooren, zoo spoedig mogelyk is, aangezien de Kerkenraad voornemens is binnen den kortst mogelyken tyd, tot het werk der beroeping over te gaan.

ALPHEN den 23sten April. Heden heeft de Wel Eerw. Heer C. KLINKENBERG, bevestigd Pred. te *Sluypwyk*, stem en sessie verzogt en verkregen in onze Classicale Vergadering. En ten zelfden dage zyn in onze Cl. Vergadering geëxam. D. J. VAN WEZEL, beroepen Pred. te *Nieuwveen*, en de Heer D. BOUTER, S. S. Th. Stud. na vertooning van loffelyke getuigschriften, zoo van de Utrechtsche Akademie als van de EE. Kerkenraad aldaar, en na dat deze twee Heeren, de eerste over *Rom.* X: 4. en de tweede over 1 *Tim.* I: 15. een zoo kort als aangenaam voorstel hadden gedaan, verder door de Wel Eerw. Heer D. DAGEVOS, Pred. aan de *Oude Wetering*, onderzogt in linguis, en vervolgens over de voornaamste stukken van onzen Christelyken Godsdienst naauwkeurig ondervraagt, met dat gewenscht gevolg, dat deze twee Heeren, de eerste aan de Gemeente van *Nieuwveen* met veel ruimte is toegewezen, en de tweede met een gelyk genoegen onder het getal der Proponenten is aangenomen, en tot den openbaren Predikdienst toegelaten; na dat hun Eerw. beiden aan de wetten van de Kerkelyke ordeningen hadden voldaan, en is de Heer Examinator voor zyn uitmuntend, wel ingerigt en uitgewrogt werk, door de mond van den Praeses uit naam der Vergadering bedankt.

De Bevestiging van D. J. VAN WEZEL is bepaalt op den 12den Mey en zal geschieden by vriendelyken anstand door den Hoog Eerw. zeer gel Heer D. W. SMITS, Prof. Theol. en veel gezigt Predikant te *Rotterdam*.

Op dien zelfden dag is door onze Classicale Vergadering ook toegestaan 't verzoek van den Heer J. YPEY, S. S. Theol. Stud. na voorlezing van

lof-

loffelyke zoo Kerkelyke als Akademiſche Getuigſchriften van *Lingen*, om op 't aanſtaande Claſſis Anteſynodaal geëxamineerd te worden, en is tot Examinator benoemd de Wel Eerw. zeergel. Heer J. A. VAN WAENEN, veel geliefd Euang. Dienaar te *Woerden*.

ZEELAND.

ZUID-BEVELAND.

GOES. In de Claſſicale Vergadering, gehouden den 3den April, heeft de Wel Eerw. Heer W. DE RAPPER, bevestigd Pred. te *Ellewoutsdyk*, met wederzydſche heilbede zitting en ſtem verkregen.

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand April 1805.

I. Sermons ſur divers Textes &c. d. i. Leerredenen van J. R. BOULLIER, over verſcheidene Bybeltekſten. Tweede Deel. Bl. 331

II. J. A. LOTZE, Oordeelkundige Inleiding tot de Schriften des Nieuwen Verbonds, Eerſte Deel. 337

III. Y. VAN HAMELSVELD, de Geſchiedenis van Jakob voor Kinderen. 351

IV. A. RUTGERS, de Hope van een Euangeliedienaar. 360

V. Christelyk Magaz., IIIde Deels, IIde St. 366

VI. Berichten van den Predikant KICHERER. 372

VII. A. LAFONTAINE, Fedor en Maria. 380

VIII. Pamela, Clariſſa en Grandiſon verkort. 388

IX. Letter-Nieuws. 396

X. Bekendmaking van het Dichtlievend Genootſchap in *'s Hage*. 400

XI. Akademie en School-Nieuws. 401

XII. Bekendmakingen. 407

XIII. Kerk-Nieuws. 408

XIV. Naberichten. Kerk-Nieuws. 446

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WEREL D; HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor MEY 1805.

Te AMSTERDAM, by
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkopers, 1805.
Met Privilegie.

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD.

I. HOOFDSTUK.

SERMONS sur divers TEXTES de l'Ecriture Sainte. Par feu Mr. JAQUES RENARD BOULLIER, *Pasteur à* Amsterdam. *Tome III.*

Dat is:

J. R. BOULLIER, *Predikant te* Amsterdam, *Leerredenen over verscheidene BYBEL-TEKSTEN. Derde Deel. Te* Amsterdam *by* J. J. Geyler & Comp:, 378 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3:—

Veertien Leerredenen maken het derde Deel dezes werks van den Eerw. BOULLIER uit, te weten I. en II. *Over de onopmerkzaamheid omtrent Gods woord, Luk.* VIII: 18. III. IV. *Over de noodzakelykheid der vorderingen, Phil.* III: 13. 14. V. en VI. *Over de moeilykheid om zalig te worden, Luk.* XIII: 24. VII. *Over den barmhartigen Samaritaan, Luk.* X: 30-35. VIII. *Over het leven door den H. Geest, Gal.* V: 25. IX. *Over het overwinnen der wraakzucht, Rom.* XII: 21. X. *Over den langmoedigen en hoogmoedigen geest, Predik.* VII: 8. XI. *Voorbereiding tot het H. Avondmaal, Pf.* XIX: 13. XII. *Voorbereiding tot het H. Avondmaal, Luk.* XIX: 10. XIII. *Op Avondmaalsdag, Jes.* LV: 1. XIV. *Op Avondmaalsdag, Luk.* XX: 19.

Gelyk wy van de twee voorgaande Deelen eene proeve aan onze Lezers hebben medegedeeld, zoo willen wy ook uit dit Deel iet overnemen, en bepalen ons ten dien einde tot de V. en VI. Leerreden; in welke de Leeraar handelt: *Over de moeilykheid om zalig te worden.* Drie stukken stelt dich de Eerw. Leeraar hier voor, *vooreerst* de oorzaken dezer moeilykheid. Dit stuk behandelt hy in de V Leerreden; *Ten tweeden* de treurige opmerking, hoe veelen trachten in te gaan door de enge poorte, en niet kunnen, en *ten derden* de middelen en verpligting, om te ftryden om in te gaan. Deze beide laatfte ftukken komen voor in de VI. Leer-

re-

reden. Wy zullen het laatſte ſtuk hier plaatzen. Dus ſpreekt de Leeraar *Bladz.* 140 volgg.

„ De noodige werkzaamheden, om zalig te worden, in tegenſtelling van de zwakke pogingen der genen, die zullen trachten in te gaan en niet zullen kunnen, bepalen zich tot deze drie ſtukken: vooreerst; een krachtdadig voornemen, ten tweeden; eene vlytige en naarſtige werkzaamheid; ten derden; een ſtandvastige volharding."

„ 1. Neemt een krachtdadig voornemen, eer gy u verbindt tot de beöefening van een Christelyk leven. — Indien men gemeenlyk ſtuit in de zaak der zaligheid, het is, omdat men niet hier mede begonnen heeft; het is, omdat men zich zelven niet voor af heeft leeren kennen. Men vertrouwt te veel op den yver der eerſte bewegingen; men rekent te veel op de eerſte opwellingen; die ons op den weg der deugd zetten, zonder dat men den tegenſtand voorzien, en zyne krachten geraadpleegd heeft. Volgens de gelykenis van den Zaligmaker; men begint te *bouwen*, zonder dat men heeft *nedergezeten*, *om te berekenen*, of men de kosten kan goedmaken, om het werk te voltooijen, dus is het niet vreemd, dat by den eerſten ſchok den besten, onze voornemens aan het wankelen raken, en onze yver verkoelt, en dat men, gelyk de jongeling in het Euangelie, op het gezigt eener onvoorziene zwarigheid, heenen gaat vol droefheid. — Maar, ſtelt u zelven, van eerſten af, al het gewigt van de zake der zaligheid voor oogen; overweegt derzelver moeilykheden nauwkeurig; denkt ernſtig op alle beweegredenen, die u daar toe verpligten; overlegt alles; maakt rype aanmerkingen; en bepaalt u zelven eindelyk met moed, en zegt met den Pſalmdichter: *Ik heb beſloten, Heere, dat het myn erfdeel was, uw woord te bewaren:* en *dan* zult gy reden hebben, om op een goed gevolg te hopen; omdat gy *dan*,

doordrongen, aan den éénen kant, van de noodzakelykheid der onderneming, van het uitgeſtrekt belang voor u, om daar van uw hoofddoel, uwe eerſte en voornaamſte bezigheid te maken; en aan den anderen kant, opgehelderd door uwe overdenkingen, omtrent de natuur der hindernisſen, die gy te beſtryden, en van de middelen, de hulp, de gronden, welke gy daar tegen te zetten zult hebben, tot dit groote werk dien ſmaak, dien yver, en die volſtandigheid, en moed beſteeden zult, die noodig zyn, om het te volbrengen."

„ 2. Weest *vlytig*, *waakzaam*, *werkzaam*, in het voortzetten van het werk der zaligheid. Verzuimt niets, om dezen gewigtigen arbeid voort te zetten. Zonder wakkerheid, zonder vlyt, gelukt niets ter wereld. Wil men zich eenen weg banen tot rykdommen; ſtaat men naar waardigheden en eereposten; is men bezield met de edeler eerzucht, om den kring zyner kundigheden uit te breiden; om vorderingen te maken in de loopbaan der waarheid, om uit te munten door zyne begaafdheden en door zyne wetenſchap: men heeft vlyt, arbeid, inſpanning noodig; men moet aan het voorwerp onzer pogingen zynen tyd, zyne zorgen, zyne oplettendheid wyden; hier is eene aanhoudende oefening en inſpanning zyner bekwaamheden noodig; men moet zich hoeden tegen luiheid, verflaauwing, onachtzaamheid; en onophoudelyk werkzaam blyven, niet alleen om nooit het doel uit het oog te verliezen, maar om het van dag tot dag met nieuwe ſchreden te naderen. Niet dan voor dezen prys kan men rykdommen, eer en aanzien, en wetenſchap verkrygen; daar ſlappelyk om te arbeiden is er van af te zien... En zoudt gy u, in eene onderneming, in welke men zich de onſterfelykheid ten eindperk, en eene eeuwige gelukzaligheid ten doelwit ſtelt, verbeelden, minder wakkerheid en werkzaamheid noodig te hebben!

ben! Zoudt gy u verbeelden, dat eene dergelyke overwinning met minder ſtryds behaald kan worden!" —

„ 3. Eindelyk, weest *ſtandvastig* in uwen arbeid. Onze *volharding* voltooit het werk: voor de volſtandigheid opent zich de Hemel. Het is niet vreemd, dat men, na eenige pogingen gedaan te hebben, om zalig te worden, indien men verſlaauwt, indien men terug keert, indien men achter zich om begint te zien, en als men, na den weg der geregtigheid gekend te hebben, zich op nieuw door de verleidingen der wereld laat aftrekken, zich afwendende van het heilig gebod, het welk ons gegeven was: in dit geval, zeg ik, is het niet vreemd, dat men verloren gaat. — Dubbelhartige menſchen, die onſtandvastig zyt in alle uwe wegen, het Koningryk der hemelen is niet voor u geſchikt! — De uitoefening van deze grondregelen is moeilyk, zult gy zeggen: hier op antwoorde ik, M. B. dat zy *volſtrekt noodzakelyk* is. Indien het *moeilyk* is, zalig te worden, het is volſtrekt *noodzakelyk*, zalig te worden. Laffe Christenen, wel aan, ſtaat af van den hemel, indien men daar ſtraffeloos van afſtaan kan: wel aan, zegt, (hoewel gy dit nooit zeggen noch denken kunt, zonder de uiterſte buitenſporigheid,) dat *alle goed opgerekend zynde, de heerlykheid, welke in de genen, die gelooven, geöpenbaard zal worden*, niet *opweegt* tegen de moeite en den arbeid, welken het kost, om daar toe te komen: zeg dit, ik mag het dulden, indien het waar is, dat uitgeſloten te wezen van deze zaligheid de eenigſte vrucht zal wezen van deze dwaasheid.... Maar weet gy niet het tegengeſtelde, het welk gy te wachten hebt? Weet gy niet, dat gy het eindeloos geluk niet kunt verliezen, zonder even daar door te vallen in eene eindeloze ellende."

„ *De zaligheid heeft hare moeilykheid*, ik be-

ken het, maar deze moeilykheid vermindert, naar mate men *vlyt aanwendt*, om ze te boven te komen. Raadpleegt de ondervinding dier getrouwe zielen, die in de oefening van den Godsdienst oud zyn geworden: zy zullen u zeggen, met de Schrift: *hare wegen zyn wegen van lieflykheid, en alle hare paden zyn vrede*: zy zullen zeggen, dat het *den Rechtvaardigen eene blydschap is, regt te doen*, en dat zyn *hart eene gedurige maaltyd is*. Is de eerste intrede op den weg, die ten leven leidt, moeilyk en *eng*; wandelt men daar, in 't eerst, langzaam en met moeite op voort; *weldra* wordt de weg breeder, en effener onder onze voeten; *weldra*, verre van daar op te gaan met tegenzin, loopt men met verrukking; *weldra* maakt de gewoonte de pligtsbetrachting gemaklyk; *weldra* verdubbelen, met den smaak in de deugd, de hulpmiddelen en vermogens, om er nieuwe voortgangen in te maken; *weldra* doet de genade van Jezus Christus, uitgestort in onze harten, ons ondervinden, hoe zeer zyn *juk zacht*, en zyn *last ligt* is."

"*De Zaligheid heeft hare moeilykheid*, ik beken het; doch, het gene my het meest verschrikt, is niet de moeilykheid om zalig te worden, maar de vadzigheid, de dwaasheid der menschen, die, naar het schynt, om strŷd, eene *zoo groote zaligheid* verachten en verwaarlozen: want, helaas! M. B. moet men niet, in zeker opzigt, de vraag, welke aan Jezus Christus werd gedaan: *zyn er weinigen, die zalig worden?* stellig beantwoorden, met ja? Ja, er zullen er weinigen zyn, *weinigen*, in vergelyking van het groot belang der zake, de menigte der middelen, welke men heeft, om zalig te worden; *weinigen*, als men de ondervinding der verlopene eeuwen, en der onze, raadpleegt; *weinigen*, indien men den toestand, die thans in de wereld heerscht, beschouwt, die laauwheid,

heid, die wereldgezindheid, dat vreeslyk bederf, het welk den *Christelyken* naam ontëert; *weinigen*, indien men let op zoo vele ongelukkigen, die sterven, zoo als zy geleefd hebben, en die in de toekomende wereld overgaan, of zonder berouw en ongevoelig, of wanhopend door te late knaging van het geweten. — *Ja*, er zullen er *weinigen zyn, die zalig worden, zoolang* de menschen voor hunne zaligheid niet meer over zullen hebben, dan eenige zwakke begeerten, eenige oppervlakkige bekommeringen; *zoolang* de wereld vol krankzinnigen zal zyn, die hun leven verslyten, met zich te kwellen met armhartige beuzelingen, terwyl zy den hemel en de eeuwigheid voor niets rekenen. Helaas! waar heen men de oogen wendt, overal ziet men deze treurige uitspraak bevestigd: *velen geroepen, maar weinigen uitverkoren!* — O! indien de sluiër, welke eene andere wereld voor ons bedekt, werd opgeligt, en wy het lot van zoo vele lieden konden beschouwen, met welken wy op aarde geleefd hebben, wier gedrag wy misschien goedkeuren, aan welken wy misschien meer dan te veel gelyken!... Yslyk denkbeeld: *weinigen uitverkoren!* Evenwel God wil, dat allen zalig worden; hy wil uwe zaligheid, M. B.; hy geeft u daartoe de middelen; hy *bezweert* u, daar aan te arbeiden; hy verklaart u, dat, indien gy verloren gaat, *het verderf uit u zelven is*.... Ja, nademaal God my zynen Zoon heeft gegeven, heeft hy zynen hemel voor my niet willen ontoegankelyk maken: nademaal hy my zyn woord schenkt; nademaal hy, in de Boodschappen, op eene zoo treffende en tastbare wyze, tot myn hart spreekt; nademaal hy my daar zyne vergeving, zyne liefde, en zyne genade belooft; O! dit is niet, opdat zyne *gaven te vergeefs tot Hem zouden wederkeren*. God wil my zalig maken; en *ik*, ik wil zalig worden; wel nu, deze

heerſchende wil zal alle andere te boven komen, aan zich onderwerpen en bepalen. *Ik wil zalig worden*, en van nu af, heb ik beſloten, om, voor myne zaligheid, als het wezen moet, alles te verächten, alles op te offeren, alles te verloochenen; van nu af is niets my dierbaar, ten koste der zaligheid; van nu af ben ik bereid, als het wezen moet, om naar den hemel te wandelen, dwars over de bouwvallen van myne aardſche goederen, dwars door alle de beproevingen van dit leven, dwars door de verſchrikkingen des doods zelven. *Ik wil zalig worden*, en van nu aan, zullen alle de vermogens van mynen geest, alle de aandoeningen van myn hart, alle de krachten van mynen wil, aan dit groote werk gewyd zyn; en die oogenblikken, welke ik daar aan beſteede, zullen de koſtelykſte, de zoetſte van myn leven zyn. *6 Heer!* die my *den weg bekend maakt, op welken ik wandelen moet, ik zal myn hart tot u opheffen; leer my uwen wil te doen, want gy zyt myn God, en ik heb gezworen, ik zal het ook bevestigen, dat ik zal houden de regten uwer geregtigheid.* Zie daar, Chriſtenen, het gevoelen, het welk heden uwe harten moet vervullen, om dit nooit te verlaten: Zie daar het voornemen, het welk gy moet opvatten, uit de tegenwoordige Godsdienſtoefening en plegtigheid! God make dat onbeweeglyk. *Amen!*"

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

De KINDERLYKE ONDERWERPING aan Gods Vaderlyke Tuchtiging, in hare betamelykheid overwogen, en door eene beſchouwing van het heilvolle doel der Tuchtiging aangedrongen. in vier Leerredenen over Hebr. XII: 9 en 10. *nagelaten door* G. W. CARP, *laatst rustend Predikant te* Zwolle. *Te* Zwolle *by* M. Tyl en Zoon, 1804. 181 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* — 18 —.

Het zy zoo, dat het getal van gedrukte Leerredenen reeds zeer aanzienlyk is, dat velen onder dezelven op zyn best middelmatig zyn te noemen, ieder nogtans, die weet, hoe veel leerzame ſtichting door Leerredenen, voor de Christenen in hunne byzondere huisgezinnen, kan bevorderd worden, voornamelyk, wanneer dezelve van waardige mannen, en byzonder toepaſſelyk zyn op de tydsgelegenheden, zal dit viertal Leerredenen, in welke wylen de Eerw. Grysaard CARP nog na zynen dood, de verdrukten en rampſpoedigen met de waarheden van den dierbaren Godsdienst vertroost, met dankzegging ontvangen; Leerredenen van welken wy met den Eerw. Leeraar OORT, die dezelve ter drukpers bezorgd heeft, kunnen zeggen: „ De Eerw Schryver had in een vorig Stukje, in 't jaar 1784 uitgekomen, *Het uitnemend voordeel der tegenſpoeden* behandeld, over

over dat zelfde onderwerp, 't welk hem een zoo geliefkoosde ſtoffe was, gaan ook deze Leerredenen: met dit onderſcheid echter, dat, dáár, 't hoofd-doel van den Schryver was, om te ontvouwen, wat God met de tegenſpoeden wilde leeren aan elk, ook aan den nog onverſchilligen en van Hem afkerigen mensch; terwyl, hier, byzonder 't oog gehouden wordt, op 't nut der tuchtigingen voor den waaren Christen en het betamelyke zyner kinderlyke onderwerping aan dezelve."

„ En komen nu deze Leerredenen wel te onpas? vooral in dezen tyd? — Het aantal van bedrukten en door rampſpoed gefolterden, is ten allen tyde, ook onder de Godvruchtigen, groot — ten allen tyde vindt men wooningen der ellende, waar bitter zielsverdriet geſmaakt wordt. En — hoe menig een is er dan nog (wien men uitwendig zeer zeker er niet op aanzien zou) aan wiens levens-genoegen een heimelyke worm knaagt — welke ſtille tranen, voor menſchen-oog verborgen, worden er voor God wel geweend!"

„ En dan de tyden die wy beleven, waarin de tuchtigende hand van God Neêrlands volk tot vernedering roept — voor hoe menig mensch, voor hoe vele huisgezinnen zyn zy treurige tyden, — tyden van beknellende vrees en donkere vooruitzichten!"

„ Maar ontwaart niet de vriend der Godzaligheid, behalven deze rampen, die hy met anderen dikwerf gemeen heeft, nog vele byzonderheden, in zyne lotgevallen, in zyn huis — in zyn hart, — waarvan hy wel eens, met treurigen nadruk zegt: „ dat had ik niet gedacht!"

„ En als nu door deze Leerredenen van eenen Schryver, die zelve menigerlei onaangename lotgevallen gehad en menig een traan op zyn pad geweend heeft — van eenen Schryver, die, by ondervinding, het nut der beproeving en tuchtiging

wist,

wist, en, uit eigene ervaring, dit kon voordragen — als nu door deze Leerredenen eenig Licht mogt verſpreid worden op den drukweg, om, des te beter de wyze en vaderlyke bedoelingen der tuchtigingen te beſchouwen: als zy voor u, lydende Gods-vriend! tot eenigen raad, bemoediging, vertroosting en tot aanſporing om geheiligd te worden, mogten verſtrekken — als zy dienen mogten om uw hart meer onder den Heere met ſtille gelatenheid te doen bukken — om u meer te doen zeggen: „die hand die my ſlaat is toch een Vaderhand!" dan — ja lieve Lezer! — dan zal des overledenen vurigſte wensch voldaan zyn — en ik zal my verblyden." —

Op welke minzame wyze de Redenaar, naar aanleiding van zynen Tekst *Hebr.* XII: 9 en 10 aantoont onze verpligting, om ons aan Gods kaſtydingen te onderwerpen, daar dezelven zulke goede en heilzame oogmerken hebben, tot heil en zegen van hen, die er regt en behoorlyk onder verkeeren, moge de Lezer opmerken, uit dit ſtaaltje, waar de godvruchtige overledene dezulken dus vertroost Bladz. 99.

„ Gy ziet uit de onheilen, waarmede de Heer zyne genade-Kinderen bezoekt; dat de wereld voor u geen Paradys zy: maar veel meer een toneel van beproeving, van ellenden en van ſtryd zy. Behalven dat gy door eige treurige en veelvuldige ervaring weet; dat *de mensch tot moeite geboren wordt: gelyk de ſpranken der vurige kolen zich verheffen tot vliegen*, (*) en dat hetzelfde lot van Jezus volgelingen zy: dat zy *door veele verdrukking moeten ingaan in Gods koningryk.*" (†)

„ Beſluit hier uit echter nimmer, en laten veel min

(*) *Job* V: 7.
(†) *Hand.* XIV: 22.

min deze opwellende gedachten in uwe harten wortelen: dat niemand met zulke hooggaande of met zulke langdurige ellenden bezogt worde als gy."

„ 't Is waar; dat Gods handelwys met zyne lieve kinderen in den weg van zyne kastydingen zeer verschillende zy. Sommigen b. v. worden slechts in *eenen kleinen oogenblik van Hem verlaten.* — (*). Anderen moeten klagen: *hoe vele Heer! zullen de dagen uwes knechts zyn.* (†) *Zal dan de Heer in eeuwigheid verstoten? en voortaan niet meer goedgunstig zyn? Houdt zyne goedertierenheid in eeuwigheid op? Heeft de toezegging een einde van geslachte tot geslachte? Heeft God vergeten genadig te zyn? Heeft Hy zyne barmhartigheid door toorn toegesloten?*" (§)

„ Doch is de Heer niet hoogstsouverein, die met zyn maakzel doen kan, wat hem behaagt? Hebt gy u niet meermalen als leem in zyne handen gesteld? Weet de Heer niet oneindig beter dan gy zelfs, welke weg voor u de beste zy? Gelooft gy niet; dat Hy u uit getrouwigheid kastyde? Gy hebt nog gene 38 jaren in *Bethesda* gelegen. En al was dat: wat is het in vergelyking van 't geen gy verdiend hebt, in vergelyking van de eeuwige rust, die voor u hier boven bewaard wordt? *Een oogenblik is er in Gods toorn: maar een leven* een gansch leven *in zyne goedgunstigheid. Des avonds vernacht het geween: maar des morgens is er gejuich.* (*) Laat ik u hierby nog onder het oog brengen; dat gy dikwerf niet rekent 't geen gy van God ontvangen hebt, en 't geen gy nog bezit en geniet, maar alleen ziet op uwe rampen. — Ik vrees daar en boven; dat gy te veel of alleen

(*) *Jes.* LIV: 7, 8.
(†) *Psalm* CXIX: 84.
(§) *Psalm* LXXVII: 8—10.
(*) *Psalm* XXX: 6.

leen ziet op den genen, die 't naar uw begrip beter hebben dan gy; en niet op hen, die het slechter hebben: daar toch het getal der laatsten veel gróter is dan der eersten. Denkt eens om de zware beproevingen, die Noach heeft ervaren — om de menigvuldige beproevingen van Abraham — om de sterke beproevingen van Moses en andere Bybel-heiligen." —

„ Dan hoe zwaar en langdurig uw lyden ook zyn moge: dat zy toch nimmer uwe uitwendige rust en veelmin den vrede uwer zielen storen! Gy moogt u doch verzekerd houden; dat de Heer u nooit met ellende met eenige beproevingen zal overvallen vooral niet met zware; maar dat Hy u veelmeer tot die posten zal bereiden, waarin Hy u stellen zal. Denkt om 's Heeren liefderyke en zorgdragende handelwys met Noach, met Abraham en andere." —

„ Gy moogt ook staat maken; dat de Heer ze u niet toezende of late overkome tot uwe verwoesting en tot uw verderf, maar ter uwer oeffening ter uwer verbetering, ter uwer gelykformigmaking aan zyn beeld. Gy moogt vertrouwen; dat de Heer u in die ongelegenheden nimmer alleen zal laten staan; en veelmin doen omkomen. Neen. Hy zal u genade en krachten geven; om er recht onder te staan, en ze gelukkig door te staan."

„ Dit vordert de nauwe betrekking, die Hy vrywillig op u heeft aangenomen. Dit eischt zyne wysheid.— Dit eischt zyne goedheid.— Dit eischt zyne trouw.— Ja dit vereischt zyne ganssche heerlykheid." —

„ De rechte overweging hiervan moet u aanzetten; om nimmer onder het lyden en de beproevingen moedeloos weg te zinken in eene troosteloze gesteldheid; maar daar onder eene verheve en gemoedigde geestgesteldheid te bezitten: om er nimmer voor te schrikken; maar er steeds mede in uw

schik

schik te zyn. *Acht het voor grote vreugde, myne broeders! wanneer gy in velerlei verzoekingen valt.* (*) Hoort de tuchtelingen des Hemels met verwyderde harten zingen: *als ik wandele te midden der benauwdheid, maakt gy my levendig, — uwe rechte hand behoudt my. De Heer zal het voor my voleinden. Uwe goedertierenheid Heer! is in eeuwigheid.*" — (†)

„ Zal dit by u plaats hebben: gy hebt wel toe te zien; dat gy u zelf de beproevingen niet veroorzaakt, of u door zonden en verkeerdheden in dezelve brengt. Neen. Zy moeten u van elders aankomen; zoo dat gy naar de uitdrukking van JAKOBUS in de zoo even aangehaalde woorden daarin *valt.*"

„ De Wysgeren leren den lydenden mensch: hoe hy onder de bezoekingen moete bedaard zyn. Maar het ware Christendom leert u, hoe gy daar onder Gode uit liefde moet zwygen, en u in den geest uwes gemoeds verblyden."

„ De Heer beproeft boven al het geloof; om dat de beproeving van hetzelve in der daad is de beproeving van alle genadens, die Hy in zyn volk gelegd heeft. Ontbreekt dit; dan ligt er alles. Wordt dit ondersteund: dan staat alles vast. JEZUS bad voor zynen lieveling PETRUS; dat zyn *geloof niet* mogt *ophouden.* (§) Ziet dan toch boven al uit naar een gezond en levendig geloof: zoodat gy niet alleen een klaar doorzicht hebt in de grondwaarheden van onzen schonen Godsdienst: maar er ook nauw mede vereenigd zyt, dezelve hartelyk aankleeft, de beloften vasthoudt." —

„ De beproevingen zyn zoms tot verderf des vleesches, doch altoos tot behoudenis des geeste-

(*) *Jac.* I: 2.
(†) *Psalm* CXXXVIII: 7, 8.
(§) *Luk.* XXII: 32.

tes. Als gy *vele benauwdheden en kwalen zult zien: zal God u wederlevendig maken, en ophalen uit de afgronden der aarde.* (*) Het einde, dat de Heer in de verzoekingen en beproevingen beoogt: verſchilt hemelswyd van dat der zondaren. Dezen mogen in hunne verdrukkingen bedoelen; om u van de wereld afteſnyden; en God beoogt; om u daardoor meer van de wereld afteſcheiden: losſer te maken van het ſtof, van de afgoden, meer te ſtrengelen aan den hemel, meer te bereiden tot den hemel, meer op aarde meê te delen van den hemel. — Het goud wordt altoos in den ſmeltkroes gelegd, en in het vuur gezet: op dat het gereinigd worde. — Hoe veel redenen hebben dan Gods gezuchtigde kinderen; om met den harpenaar te juichen. *Gy hebt by uwen knecht goed gedaan ô Heer! naar uw woord. Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik; maar nu onderhoude ik uw woord. 't Is my goed, dat ik verdrukt ben geweest; op dat ik uwe inzettingen leerde.* (†) Ja hoe veel redenen, om met hun godlyk en eeuwig gezegend Hoofd te betuigen; *den drinkbeker, dien my de Vader gegeven heeft, zal ik dien niet drinken?* (§) *Welgelukzalig is hy, die Jacobs God tot zyne hulp heeft: wiens verwachting op den Heer zyne God is, die trouw houd in der eeuwigheid.* (‡) Amen."

Hartelyk vereenigen wy ons met den wensch des Heeren Oort: „ Des Heeren zegen vergezelle deze Leerredenen, en make dezelve dienstbaar ter bevordering der eeuwige belangen van velen!"

(*) *Pſalm* LXXI: 20.
(†) *Pſalm* CXIX: 65, 67, 71.
(§) *Joh.* XVIII: 11.
(‡) *Pſalm* CXLVI: 5, 6.

III. HOOFDSTUK.

De BRIEF van PAULUS aan de ROMEINEN. Door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht *by* J. van Schoonhoven, 1805. 160 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 1 : 5—

„ Gelyk de Euangelien den eersten grondslag, tot den algemeenen voordragt des Christendoms, geven, zoo legt de Brief van PAULUS aan de *Romeinen* den eersten grondslag, tot een, in deszelfs eigentlyken aart, strekking, bedoeling en byzonderheden, uitvoeriger ontvouwd Christendom. Terwyl de Apostel, naar 't geen de toen zwevende geschillen eischten, dezen voordragt wel byzonder doet dienen, om, uit denzelven, de dwaling der genen, te bestryden, die den geheelen aart van 't Christendom zogten te veranderen, en deszelfs eersten grondslag, de genade, om te keren; door de waarneming der Levitische geboden en plegtigheden, in de gemeenten der Christenen, in te dringen, de onderhouding der Wet, tot eenen grondslag van eige geregtigheid, te behouden, en daar by den voorrang der Joodsche Natie, boven alle andere Natien, te handhaven. En het is om, in dit zyn doelwit, des te volkomener te slagen, en zyne leer, door 't ontwikkelen van haren eersten grondslag, buiten allen twyffel te stellen, dat hy, in de eerste Hoofdstukken van dezen Brief, begint, met den algemeenen aart van 't Christendom, benevens de gronden waarop het rust, uitvoerig voor te stellen; om dan ver-

vervolgens, uit dien algemeenen voordragt, de evengemelde dwaling, op die wyze en met die bewysgronden, tegen te gaan, welken te dier tyd van de meeste vrugt en uitwerking konden zyn; en te gelyk Gods gedrag omtrent den mensch en 't menschdom in 't algemeen, open te leggen en te regtvaardigen. Ten dien einde nu leidt hy ons, in den aanvang van dezen Brief, zoo ver in de kennis van 't groot ontwerp van God in, als de beffiering van den Heiligen Geest hem toeliet; bewyst de ſchuld van alle menſchen, uit de Wettiſche overtredingen van den op de Wet zich nog zoo hoog beroemenden Jood, en de eigenwillige afwyking des Heidens van 't hem geſchonke Natuurlicht; grond daarop de leer van 's menſchen onvermogen en ſtraffchuldigheid, benevens de hier uit wederom voortvloeijende noodzaaklykheid der Godlyke hulp en vergeving in JEZUS; legt de volle bereidwilligheid van den onpartydigen, barmhartigen God, en zynen menſchlievenden Zoon, op de aandoenlykſte en 't hart geheel innemende wyze open; ſtelt, door dit alles, den waren aart en bedoeling van 't Euangelie zynes Meesters, in 't helderst daglicht; en geeft ons dus, in dezen Brief, een der gewigtigſte, belangrykſte, en onze byzondere en vlytigſte beoeffening hoogstwaardige werken, welken de Heilige Bybel-rol, dat ſchoonſt, heerlykst en noodzaaklyst aller Boeken, bevat."

Aan dezen zoo belangryken Brief heeft de werkzame Bybelminnende Heer DE PERPONCHER ook zynen arbeid beſteed, om den zin van PAULUS te ontvouwen en in een klaar en bevattelyk licht te ſtellen; en het verband en beloop van des Apoſtels redenering aan te toonen. Ten welken einde hier een *verklarende Inhoud van dezen Brief* voorafgaat, waarop eene Nieuwe Vertaling van den Brief volgt, die met uitvoerige Aanteekeningen verzeld gaat, ter ontwikkeling en duidelyken

voordragt van des Apostels voorstel en leerwyze, in al het welke de gewoone kieschheid van oordeel en kunde van den Heer DE PERPONCHER doorstraalt; terwyl tevens de gemelde Aanteekeningen eene strekking hebben, om aan te wyzen, hoe het gevoelen nopens eene algemeene eenmaal te wagten volmaking van alles, het welk door den Heer DE PERPONCHER in zyne *Bybeloefeningen* breeder is aangedrongen, met PAULUS leere overeenstemt.

Zoodanig een werk verdient derhalven de oplettendheid van alle Bybel- en Godsdienstminnaren, ten einde het zelve te toetzen en te onderzoeken, om de waarheid naar te spooren, en derzelver kennis te vermenigvuldigen. Waartoe zy, ook in dit werk, het zy dat zy gemelde gevoelen al of niet toestemmen, in allen gevalle vele stoffe en aanleiding vinden zullen.

Opdat den Lezer de waarheid van dit ons gezegde moge blyken, zullen wy hier eene of twee Aanteekeningen plaatzen. Zie hier eene Aanteekening op het zeggen van PAULUS, *Rom.* V: 12. *dat wy allen in hem* (*in* ADAM) *gezondigd hebben*; Bladz. 50.

„ Wy, die, uit ons zelven, tot ons doel, niet komen konden, maar daar toe moesten worden gebragt, door de hulp van eenen anderen, door de hulp van JEZUS, die, onze ongenoegzaamheid kennende, ons als wilde overbrengen, in hem, ten einde, voor ons, te doen en te verkrygen al dat geen, wat wy niet doen, of verkrygen konden; wy, zegge ik, moesten aan de denkbeelden van overbrenging, in plaatsstelling, overgave voor anderen, en overgang van verdiensten en schuld, worden gewend, ja daar mede als geheel doordrongen; wyl deze denkbeelden en beginzels den ganschen toedragt van het werk onzer opvoeding, tot den merkpaal onzer bestemming, bestieren en bezielen moesten. Ook zien wy, onder 't bestier der Voorzienigheid, die alles, tot dit groot oog-

werp

werp, voorbereidde, van de vroegſte eeuwen af, Aartsvaderen, Joden en Heidenen, ja alle de geſlachten der menſchen, tot deze gronddenkbeelden, opgeleid; zoo door de bloedige en andere offeranden, by allen, in 't werk geſteld, om zich, met de vertoornde Godheid, te verzoenen, en reeds drukkende, of dreigende onheilen af te wenden, mitsgaders alles, wat de oudheid, daar by, tot boetdoening, zuivering, ontheffing, verrichtte; als door die edele opofferingen voor anderen, of 't gemeen, die de CURTIUSSEN en DECIUSSEN aandreven, tot hun grootmoedig beſtaan. Dit denkbeeld dus, aan hoe veel bedenking het, in den eerſten opſlag, moge onderhevig zyn, vinden wy niet te min den menſche, als van den eerſten aanvang af, zoo algemeen, als diep ingeprent. En is er ook niet, in den aart der menschlyke natuur zelve, iets gelegen, dat er, nog uit eenen anderen hoofde, toe brengen moest? Wy menſchen toch komen allen, uit andere menſchen, voord, en ſtaan dus reeds ten dezen, in 't nauwst verband, met hen, van wie wy ons aanzyn en beſtaan, ontfangen, ja met wie wy nog verder, door den toeſtand der menſchelyke zaken en den loop onzer omſtandigheden, ſteeds nauwer en nauwer verbonden worden; daar onze gehele ontwikkeling afhangt, van de opvoeding, die zy ons geven; gelyk de ſtaat, waar in wy ons bevinden, van dien, waarin zy zelfs zyn; de loopbaan, die wy intreden, van die, waarin zy zelf getreden zyn, of waarin zy ons, met, of zonder hen, overbrengen; al het welke ons geheel van hen afhanklyk maakt, ja ons, eenen tyd lang, als alleen, in en door hen, doet beſtaan; en dus ook noodwendig, van hun, zelfs buiten ons toedoen, vele voor- en nadeelen, over ons, brengen moet. Dit beginzel nu onzer aanwezigheid, deze aart onzes eerſten beſtaans is ons aan allen, en met allen, gemeen; gelyk wy ook, met

allen, één en grooten eindpaal van beſtemming hebben, tot welken wy allen, door één, en aanvanglyk althans, dezelfde blyvende opvoeding, moesten worden gebragt; hoe zeer onze weg, by 't vervolg, uit elkander loopen moge, naar 't gebruik, dat een ieder onzer, van deze zyne eerſte opvoeding, maakt. Ondertusſchen eischte deze eenheid onzer aanvanglyke opvoeding, dat wy voor eerst allen, in dezelfde algemeene gelegenheden werden gebragt; om zulk eene opvoeding, elk naar de verſchillende bedeeling van den weg, waarin de Voorzienigheid hem, naar de verſcheidenheid harer huishoudingen, brengen mogt, te ontfangen, by dewelke één hoofd-beginzel ten grondſlag bleve. Wy zagen reeds, dat God ook dus, by den eerſten aanvang der ontwikkeling van zyn ontwerp, te werk ging, en het menschdom, door den val van deszelfs Opperhoofd, in dien toeſtand bragt, die juist, naar den aart van deszelfs zedelyke natuur, ter aanleering van de daartoe gevorderde kunst, het meest geſchikt was. Wat was dan ook tevens natuurlyker, dan, by de ontwikkeling van dit groot ontwerp, het menschdom voor te dragen, als geheel opgeſloten, in deszelfs Stamvader, met denwelken het, uit den aart der zake, toch zo nauw verbonden was, dat het voortbrengzel niet nalaten kon, in het geſtel en den toeſtand van den Voortbrenger, te deelen. Zoo dat deze Stamvader zich, in eenen toeſtand van ongeluk en ellende, hebbende geſtort, zyne kinderen ook niet, dan in zulk eenen toeſtand, konden geboren worden; even gelyk hy, door zyne overtreding en overgave aan de kwade keuze, alle de giſtingen en wanorden der verkeerdheid, in zyn ligchaams-geſtel gebragt en ontwikkeld hebbende; dezen ook noodwendig in de ligchaamsgeſtellen zyner kinderen, moesten overgaan; ſchoon zeker aan elk derzelven, alleen in zoo ver,

daad-

daadlyk te wyten, als het er ook zich zelven in toegaf. Ja zouden wy eens, ter redding uit dien ellenden-ſtaat, ter ontheffing van die verdorvenheid, overtreding en ſchuld, in eenen anderen, worden overgebragt, dan moesten wy ook eerst, in hem, van wien dit alles tot ons kwam, als worden opgeſloten; wy moesten eerst in ADAM zyn, zouden wy eens in CHRISTUS wezen. En men denke niet, dat, onder Gods beſtier, de nadeelen van zulk eene opſluiting, van zulk een verbintenis, met den eenen, zich, by de laatſte uitkomst, verder, dan de voordeelen van de overbrenging, in den anderen, zouden uitſtrekken. Heerscht niet, by den God onzer Heilige Schriften, de neiging, tot redding en vergeving, verre boven die, tot ſtraf? Is hy het niet, die wel aan vier ſtraft, maar aan duizenden barmhartigheid bewyst; ja die ook *Sodom* zelfs, om vyf regtvaardigen, zou hebben willen ſparen? En zyn niet deze dingen beſchreven, op dat wy er den aart van zynen weg, met het menschdom, uit zouden leren afleiden? Want toch hy is dezelfde, nu, en in der eeuwigheid, en door alle de tydperken zyner huishoudingen heen. Wel ſtraffende, daar en in zoo verre 't noodzaaklyk is; maar ook nog veel bereidwilliger ſpaarende, waar en in zoo verre zulks, behoudens 't welzyn van 't geheel en zyne eige vlekloze volmaaktheid, waar op 't welzyn van alles veilig rust, geſchieden kan. Dit is het algemeen grondbeginzel dit ſtraalt, mynes inziens, overal door, beiden in zynen weg en in zyn woord."

Eene aanteekening op *vs.* 14. aldaar, *waar* ADAM *een voorbeeld heet des genen, die komen zou*, volgends de vertaling van den Heer DE PERPONCHER, luidt op Bladz. 59. dus,

„ Te w. CHRISTUS, die komen zou, om al het onheil, door ADAM aangebragt, te vergoeden, en, in louter heil, te verkeeren. Want overmits ADAM

hier uitdruklyk, by 't flot dezer vergelykfug van overeenſtemming en gelykheid, het *voorbeeld* van CHRISTUS wordt genaamd, moet dus ook eens, in dit zyn tegenbeeld, en in 't geen datzelve aanbrengen zou, al dat gene gevonden worden, ja zich, op dezelfde wyze, en in dezelfde maat, toedragen, waar in 't zich, in 't voorbeeld ADAM, toegedragen had en gevonden was, op dat de overeenſtemming, tuſſchen voorbeeld en tegenbeeld, volkomen zy.— Gelyk derhalven, (om nu alle de byzonderheden dezer vergelyking van overeenſtemming en gelykheid by een te trekken, alvorens wy, tot de daar tegen geſtelde, en die volkome gelykheid dus al verder bevestigende vergelyking van ongelykheid en tegenſtelling, overgaan;) gelyk derhalven, de val van 't menschdom, *door eenen mensch*, onzen ſtam-vader ADAM, te weeg gebragt werd; even zoo wordt ook de wederopregting des menschdoms te weeg gebragt, door eenen mensch, onzen Heer JESUS CHRISTUS, *vs.* 12. 2. Gelyk *door de zonde van éénen* de dood, in de wereld, is gekomen; even zoo werd ook, *door de geregtigheid van éénen*, ons het leven wedergeſchonken, *vs.* 12. 3. Gelyk dood en verdorvenheid, door toedoen van éénen, *tot allen*, zonder eenige uitzondering, doorgedrongen zyn; even zoo zullen dan ook, in 't einde, het leven, de reiniging en de wederoprigting, door toedoen van éénen, *over allen* komen *vs.* 12—14. 4. Gelyk *toerekening de eerſte grondſlag was, by 't geen van* ADAM, *tot ons, overging*, en wy, in dien zin, allen in hem zondigden; even zoo zal ook *toerekening de grondſlag zyn, van alles wat ons van* CHRISTUS *toekomen zal*, en wy, uit dien hoofde, in hem of terſtond gerechtvaardigd, of in 't einde te rug gebragt worden, *vs.* 12, 13. 5. Gelyk de gevolgen der toerekening in ADAM, over die menſchen, die geen zoodanig gebod als hy ont-

fan-

fangen hadden, *buiten hun weten*, kwam; even zoo is ook, voor hen, wien geene aankondiging van 't herſtellingsmiddel wordt gedaan, de weg ter hunner verzoening óf te rug brenging, *buiten hun weten*, geöpend en toebereid; dus hun deze onkunde even weinig ſchade toebrengen zal, als de onkunde van het gebod aan ADAM gegeven en van de bedreiging aan hem gedaan, hun voordeel deedt, *vs.* 13, 14. — Op deze wyze nu ſtaat alles hier, in een indedaad gelykſtellend verband; en voldoet volkomen aan het doel eener vergelyking van overeenſtemming en gelykheid, zoo duidelyk hier door PAULUS aan den dag gelegd. — Op deze wyze ook ſtaat alles in evenwigt, en vindt zich alles opgewogen en vergoed, en ademt alles die liefde en heilryke bedoeling, en belooft die weldadige en heuchlyke uitkomst, welke wy, van hem, die enkel geregtigheid, billykheid en goedertierenheid, die enkel weldadigheid en liefde is, *Joh.* IV: 8. verwagten kunnen. Op deze wyze gaat niets van het werk des Allervolmaaktſten verloren, maar keert, zoo als het, uit volmaaktheid kwam, ook in 't einde tot volmaaktheid te rug; en kondigt de onvermengde volmaaktheid zynes Maakers aan; en zal ook eens het ongeſchonden kenmerk en Zegel dragen van zynes grooten Maakers hand!"

En laatſtelyk, want wy moeten ons binnen ons beſtek houden; als PAULUS *vs.* 15 zegt: „ want indien, door de misdaad van eenen, velen geſtorven zyn, zoo is veelmeer de genade Gods en de gave der genade, welke ons verworven is, door dien eenen Mensch, JEZUS CHRISTUS, overvloedig geweest, voor velen," volgends de vertaling des Heeren DE PERPONCHER, lezen wy *Bladz.* 60. deze Aantekening op het woord *velen*:

„ Wie zyn nu deze *velen*? PAULUS zelf heeft het ons geleerd, in den aanvang zyner vergelyking

van overeenſtemming, waarop deze vergelyking van tegenſtelling ſlaat, en dus, met dezelve, in onmiddelyk verband ſtaat. Het zyn volſtrekt alle menſchen, volgens het 12de *vs.* en PAULUS wil dit zoo wel; over allen, hoofd voor hoofd, hebben uitgeſtrekt, dat hy ons zelfs *vs.* 13 herinnert, hoe ook zy allen, die, van ADAM af, tot op den tyd van MOZES, leefden, ſchoon de Wet nog niet hebbende, evenwel er mede onder begrepen waren; om te toonen, dat er hier volſtrekt geene uitzondering is, en hy hier ook volſtrekt van alle menſchen ſpreekt, zelfs toen wanneer 't onderſcheid, tuſſchen Jooden en Heidenen, nog niet was ingevoerd. *Velen*, is hier niet ſommigen, maar de ganſche menigte des menschlyken geſlachts; weshalven dan ook, in 't volgend, op dit eerſte, wederom ſlaand lid dezer eerſte vergelyking van tegenſtelling, dat zelfde woord *velen*, in den zelfden zin, moet worden opgevat, alzoo dit, by eene opzetlyke en met nadruk uitgewerkte vergelyking van tegenſtelling, uit den eigen aart, kragt en bedoeling derzelve, volſtrekt noodwendig voortvloeit. En zulks hier te meer, daar het wel byzonder de uitgebreidheid van den overgang, beiden van de misdaad en van de genadegifte is, welke, by deze eerſte vergelyking van tegenſtelling, het voornaamst en eigenlyk, onderwerp derzelve uitmaakt; terwyl de verſchillende aart van derzelver vrugten, by de tweede vergelyking van tegenſtelling, in 't volgend *vs* voornaamlyk in aanmerking komt. Nu wordt, in dit *vs.* van de genadegift gezegd: „ is de misdaad, met haar gevolg, over zoo velen, gekomen, hoe veel te meer zal de genadegifte overvloedig zyn over velen?" Deze moet zich derhalven niet, over een *oneindig minder getal*, dan de misdaad, uitbreiden, of PAULUS kon hier geenen *meerderen overvloed* aan de genadegifte toeſchryven, daar dit zich volſtrekt

ſtrekt tegenſpreken zou. En daar de misdaad, met hare gevolgen, zich, *over allen*, hebbende uitgebreid, de genadegifte zich, ten aanzien van 't getal, niet *over meer* uitbreiden kan, moeten derhalven de meerderheid en groter overvloed hier, ten bewys der voortreflykheid der genadegift bygebragt, eigenlyk beſtaan, in de volle en onfeilbare zekerheid en eindelyke beſtendigheid harer uitbreiding over allen. Zoo dat, indien er al eens, ten aanzien van de gevolgen der misdaad, eenige uitzondering kon hebben plaats gehad, gelyk, met betrekking op den dood, by HENOCH en ELIA, werklyk plaats greep; er toch ten aanzien van de gevolgen der genadegifte volſtrekt geene uitzondering plaats hebben kan. Over allen zullen zy eens komen, naar de verſchillende tyden en wegen, door God, over een ieder, bepaald; en er zal hier, tuſſchen de misdaad en de genadegifte, alleen dit onderſcheid plaats hebben, dat daar de gevolgen der misdaad ſlegts voor eenen tyd over de menſchen kwamen, die van de genadegifte, zoo ras zy eens over een ieder der menſchen zullen gekomen zyn, ook voor eeuwig over hem blyven zullen. Zoo veel overvloediger is, in alle opzichte, de genadegifte! En geen wonder ook! Zou 't werk van God, dat van den mensch niet overtreffen? Zou niet, onder 't beſtier, van Hem, uit wien het goede komt, uit wien niets dan goed komt, het geen ten goede werkt, dat geen, wat ten kwade werkt, overwinnen? O ja voorzeker, onder het beleid van Hem, die nimmer varen laat de werken zyner handen, zal eens het alles verwoestend kwaad, door 't alles behoudend, alles zaligend goed, worden verſlonden! Ja alle onvolmaaktheid zal eens voor den alles verteerenden glans zyner Opperſte Volmaaktheid, verdwynen!"

Toe

Tot gemak van den Lezer is het Werk voorzien van een Bladwyzer der voornaamſte zaken in de Aanteekeningen op dezen Brief vervat.

IV. HOOFDSTUK.

LYKREDE op DIDERIK ADRIAAN WALRAVEN, uitgeſproken door HENRIK CONSTANTYN CRAS, *op den* XII *November* MDCCCIV. *Te* Amſterdam *by* J. van der Burgh en Zoon, 1805. 76 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* —14—

Op den XII November des voorledenen jaars, heeft de beroemde Amſterdamſche Hoogleeraar H. C. CRAS, de nagedachtenis van wylen den Hoogleeraar DIDERIK ADRIAAN WALRAVEN, met eene welſprekende *Latynſche* Redevoering in de gehoorzaal der *Amſterdamſche* Doorluchtige School, openlyk, naar 's Mans verdienſten, gevierd, welke ook in die Taal het licht ziet.

Op verlangen van des overledenen Schoondochter, Vrouwe WILHELMINA WALRAVEN, geboren BOURSSE, heeft de Hoogleeraar CRAS deze zyne gehoudene Redevoering zelf in een *Nederduitsch* gewaad gekleed, en op eene vryë en ongedwongene wyze vertaald.

Dit gedenkteeken zal zeker niet alleen voor de Leden der Doorluchtige Schoole, by welke de overledene WALRAVEN den post van Hoogleeraar in de Hebreeuwſche en andere Oosterſche Talen, met

met zoo veel vrucht en roem bekleed, maar ook by de leden der Hervormde Gemeente van *Amſterdam*, welke hy zoo menigmalen als Prediker der Doorluchtige Schole, met zyne zoo geleerde als godvruchtige Kerkredenen voorgelicht en geſticht heeft, aangenaam zyn en met genoegen ontfangen worden.

Wy geloven, onzen Boekzaallezer geen' ondienst te zullen doen, wanneer wy deze voortreflyke Redevoering kortelyk ſchetzen.

De Redenaar ontleent zyne Inleiding van de moeilykheid, voortreflykheid en nuttigheid der Oosterſche Letterkunde; en komt dus, met eenen zachten overgang op den Hoogleeraar Walraven, wien eene loflyke gedachtenis te ſtichten, het hoofddoel en de inhoud is van de Redevoering.

In wier eerſte gedeelte de Redenaar 's mans levensloop met eenige grondtrekken ſchetst, en vervolgends het afbeeldſel van zyn' edelen inborst, rond beſtaan, kloek verſtand, ſnedig oordeel, onafmatbare arbeidzaamheid, grondige geleerdheid, minzamen geest, kracht van ziel en andere gaven, afſchildert.

Terwyl wy den Lezer, ten aanzien van het eerſte ſtuk, wyzen naar de Redevoering zelve, willen wy uit het tweede gedeelte het volgende, als een gedeelte van de character-ſchets van Walraven uitmakende, overnemen, het welk Bladz. 51 voorkomt.

„Openhartigheid van beſtaan, regtſchapenheid van inborst, en een voorbeeld van de oude Bataafſche trouw, die zich nimmer verlochent, zie daar de hoofdtrekken van zyn hart. Hy bezat veel kracht en vastheid van geest, welken, met de voorſchriften van Wysheid en Godsdienst geſterkt, zyne deugd oprecht en onwankelbaar maakten. Door deze hoedanigheden ſtraalden, in alle zyne handelingen, orde, waardigheid, moed, overzienſtem-

ming

ming en rondheid door. Zyne deftigheid en ernst waren verzacht en gematigd door beſchaafdheid en inſchiklykheid; welke, dikwyls van een geſchiedene, deugden, hy gelukkig wist te huwen. Dit veroorzaakte, dat hy, zelfs in zyne meer gevorderde jaren, nimmer ongemakkelyk van omgang, nimmer gramſtorig, maar integendeel ſteeds opgeruimd en minzaam was. Geheel afkeerig van anderen te beſpeuren, was hy gewoon, zyn eigen gevoelen met die bezorgdheid te verdedigen, welke geen ſchyn overliet van opzet, om met anders denkenden te willen twisten. Indien Hy al, het welk ARISTOTELES ook aan ſchrandere lieden meer eigen oordeelt, ſomtyds mogt yverig worden, die drift bedaarde zoo ſpoedig, als die ontvlamd was. Zyne goedwilligheid was altyd gereed om aan anderen dienst te bewyzen: ook my heeft hy, in het in orde brengen en rangſchikken der Oosterſche werken van Stads Boekery, met de volvaardigſte genegenheid, veel hulp bewezen."

„ Zyne Wysbegeerte was die, welke de waarde van den mensch, als redelyk ſchepzel leert kennen, en dus pligten van hem vordert, die iets meer beduiden, dan eene dierlyke loosheid in 't bevorderen van eigenbelang. Zyn Godsdienſtige eerbied was vry van alle vooroordelen en bygeloof, rustig, zeker, vast, en vol vertrouwen, als zynde oorſpronkelyk uit zyn diep inzien in Goddelyke zaken, en uit het regt verſtand der Heilige Bladen. Zyne Godvrucht was dan ook die, hoedanig de kennis der betrekking van den mensch tot zynen Schepper, van den wil zyns Opperheers, van de Goddelyke huishouding, en de leere der Voorzienigheid vordert. Hoe ſtandvastiger hy zelve, met zuiverheid van zeden, en met een ſtichtelyk voorbeeld van allerleije deugdbetrachtingen, anderen voorging, zoo veel te krachtiger moest dan ook, in zyne Kerkelyke Redevoeringen

gen de invloed zyner vermaningen en opwekkingen tot Christelyke deugden zyn."

Bladz. 59. ontmoeten wy de byzonderheden van zyn, door een treurig toeval veroorzaakt, en in dit opzigt ontydig overlyden, dus beſchreven:

„ Wanneer hy den 15den Juny na den middag, naar gewoonte, aan de Theetafel zat, ſtond hy in eens, om een boek te halen, met eenen levendigen yver op, en wierp onverhoeds, door het blyven haken aan de Theeſtoof, eenen ketel met kokend water omver, het welke het benedenſte en agterſte gedeelte van zyn regter been deerlyk brandde. De kundige Heelmeester Styger verbond de wond volgens de regels der kunst; de vriend en gewoone Geneesheer, de Hoogleeraar D. van Rhyn, werd ook by den Lyder geroepen. Daar ontſtonden vervolgens ontſtekingen en hevige pynen, die door gepaste hulpmiddelen verzagt werden, en te gemoet gekomen. Maar weldra ſchenen de natuurlyke werkingen van het ligchaam des Lyders, die al dien tyd genoodzaakt was geweest het bed te houden, door dit gebrek aan beweging, hare gewone vlugheid te verliezen: weshalven tot verſterking en herſtelling der veerkracht, het bekend middel de Kina, ten hoogſte noodzaaklyk was: maar dit kon niet genoegzaam noch de vertraagde werkingen opwekken, noch de eetlust herſtellen. Nadat verders de wond zelve ſcheen toe te gaan, werd men op den 30ſten Juny 1804, op het onverwachtſte, aan het voorſte en bovenſte gedeelte van het been, eene zoodanige flaauwe roodheid of roodachtige vlak gewaar, die zich den volgenden dag meer uitſpreidende, het gevaar voorſpelde van eene dreigende kanker en opgevolgd koud vuur. De Arts en Heelmeester gaven hunnen angstvalligen ſchroom, aan den Zoon met eenen diepen weedom te kennen, en dienden de noodige hulpmiddelen toe. Daar lichtte wel

op

op den 3den July eenige flikkering van hoop aan; maar het was by de uitkomst niet dan eene loutere flikkering. Alſchoon op den 5den July, voor den middag, nog geen ſchyn van vermoeden van zoo eenen ramp de minſte bekommering baarde, begon de Lyder nogthans, na den middag, over eenig ongemak en wee in den onderbuik te klagen. Het kwaad verërgerde met ſnelle ſchreden. Waartoe vele woorden? Omtrent zes uren des namiddags naderde de Zoon de bedſponde van zynen dierbaren Vader: maar, helaas! wiens heldere levendigheid van opgeruimden geest hem nog voor den middag had getroffen, dien vond hy nu in den bekommerlykſten toeſtand, en byna zieltogende, en zag met diep treffende ſmert, van oogenblik tot oogenblik zyn einde naderen. Ook ontſliep hy dien avond zachtelyk, in het 73 jaar zyns ouderdoms. Zyn lyk is in de St. Nikolaas of Oude Kerk begraven, alwaar ook het gebeente van zyne Echtgenote rust."

Eindelyk doet de Redenaar, ten einde de ware mate van treurigheid over het geledene verlies; door de dood van eenen zoo voortreffelyken man, te beter te bepalen, zyne Toehoorders merken op de wisſelvalligheden van het menschlyk leven; uit hoofde van welken, in de laatſte jaren, een groot Wysgeer, als ontwyffelbaar geſteld heeft, „ dat deze ongelykheid en onregtmatigheid van lotgevallen, eindelyk eenmaal noodwendig door eene billyke vereffening zal herſteld worden; en dat hy van deze noodwendigheid van vereffening, die de Rede vordert, het allerzekerſte geloof en redelykſte vertrouwen omtrent de onſterfelykheid der zielen, en een ander leven afleidde; een geloof en vertrouwen, volgens zyn oordeel, veel gegronder en gewiſſer, dan alle die ſtoutmoedigheid van betoog, welke de loszinnigheid of hoogmoedige eigenliefde waant te kunnen bereiken;

en

en welke intusschen op zyn hoogste genomen, den schyn van wiskundige zekerheid vertonende, by strikt onderzoek in ydele rook verdwynt, en weinig heul en troost overlaat."

De Redenaar besluit dit gedeelte der Redevoering met deze spraakwending tot den geest des overledenen, Bladz. 71.

„ Voor U, gelukzalige Geest! voor U, is dit leven wel niet byzonderlyk met treurige wolken van rampspoeden beneveld of verduisterd geweest. Gy waart zeldzaam het doel der ongenade van het wisselvallig lot. En over die tegenheden, welken U mede mogten hebben getroffen, hebben uwe vastigheid van geest en moed mannelyk gezegepraald. Gy hebt aan de Kerk, aan deze Doorluchtige School, aan de Gemeente dezer Stad, vele diensten bewezen. Gy leefdet genoeg voor uwen roem. En, hoe zeer vele uwer geneugten uit uwe braafheid, en nimmer verkoelenden yver voor deugd en waarheid zyn ontloken, gy hebt echter deze en vele andere genoegen, ja alles, wysselyk aan de Goddelyke Voorzienigheid dank geweten. Maar ook, niettegenstaande uwen voorspoed, is er gene reden om uw verlies met onmatigen rouw te betreuren. U was de dood geen groote ramp! Integendeel, zy was U een geopende weg, door welken gy dit onstuimig leven ontvlugtte, en in de stille haven van bestendige rust en blyvende gelukstaat overging. Geluk derhalven! ja driewerf geluk met deze verkregene krans der overwinning en hoogste zaligheid! welke wy nog maar slechts, al strydende, hopen; maar om die te erlangen, nog, met onwankelbaren moed, vele rampspoeden en groote gevaren dezes levens te doorworstelen hebben; tot welke standvastigheid uw voorbeeld ons den edelsten spoorslag geeft, en de aandenking aan uwe deugden, onzen, somtyds zinkenden, moed voortreffelyk kan opbeuren."

En de geheele Redevoering met eene aanſpraak aan den Heer WALRAVEN, des Hoogleeraars Zoon, aan den Hoogleeraar WILMET, opvolger van WALRAVEN en aan zyne Toehoorders in het algemeen.

Achter de Latynſche Redevoering is gevoegd eene beknopte en kieſche Aanſpraak van den Heere H. HANA, Rector der Latynſche Scholen te *Amſterdam*, ter gedachtenis van den Hoogleeraar WALRAVEN, als zynde in zyn leven Opziener dezer Scholen geweest, als mede een Latynsch vers van den Dichter HIER. VAN DEN BOSCH, aan den Heer HANA, ter dezer gelegenheid, in het welk insgelyks de lof van WALRAVEN gemeld wordt.

V. HOOFDSTUK.

Het LEVEN van JAN CASPER LAVATER, door deszelfs Schoonzoon GEORGE GESSNER. *Uit het Hoogduitsch. Derde Deel. Te* Amſterdam *by* J. Allart, 1804. 374 *Bladz. gr. Oct. De prys is f* 3:—

Wat dit Derde Deel der Levensbeſchryving van den zoo beroemden LAVATER in zich beheist, zal de opgave van den Inhoud aan onze Lezers het best leeren:

Eerſte Hoofdſtuk: *Aanvallen van* LAVATER's *tegenparty, welke bedoelden hem niet alleen belagchelyk, maar ook verdacht te maken.* LAVATER's *verdediging.* II. LAVATER's *verkiezing tot eene Predikants plaats te* Bremen. *Uitſlag der beroeping. Hy verzelt zynen Zoon naar* Göttingen. *Reize naar* Bremen. III. LAVATERS NATHANAEL. *Zyne be-*

beſchouwing van ongegronde voorzeggingen. IV. Lavater's *verkiezing tot Predikant by St. Pieter te* Zurich. *Een blik in zyn hart by de overgeving van zyne, tot hiertoe waargenomene, plaats aan* Pfenninger, *en aanvaarding van het nieuw beroep.* V *Voorgevoelens, grondbeginzelen, karakteristieke trekken, weldadige ſtichtingen, kunſtliefhebbery, regelen tot zelf- en menſchenkennis.* VI. *Werkzaamheden als Schryver in de jaren* 1788 *en* 1789, *met een byzonder overzicht van zyn karakter. Openhartigheid zyner vriendſchap. Waardeering van de verdienſten zyner tydgenoten.* VII. *Kleine gebeurtenisſen. Huislyke toneelen. Dood van* Lavater's *Schoonmoeder. Echtverbintenis van zynen Zoon. Vriendſchap en onmin.* VIII. *Werkzaamheden en denkbeelden als Schryver.* IX. *Beroeping door de Princes van* Mömpelgard. *Reize derwaards en verblyf aldaar.* Lavater *wordt Grootvader. Onvoorzichtigheid en naïve oprechtheid.* Stolberg *te* Zurich. X. Pfenninger's *betrekking tot* Lavater; *deszelfs dood, en de verzorging zyner Familie door* Lavater. XI. *Reize naar* Koppenhagen *in den Zomer van het jaar* 1789. XII. *Aanmerkingen over het uitgegeven Dagboek der reize naar* Koppenhagen. *Het geſchrift, daartegen verſchenen. Verdediging wegens iets dat hy gezegd zou hebben. Over het geſchrift over den Sektennaam* Lavaterianismus. XIII. *Toenemende zwakheid. Vertegenwoordiging van zynen dood. Zyn vriend* Hess *wordt Antistes. Zyne oudſte Dogter treedt in den echt met* Gessner. *Collegie by* Fichte. *Uitingen op zyn* 54*ſten geboortedag. De Predikant* Jauch *wordt Proſeliet.* XIV. *Overzicht van* Lavater's *Schriften, welke, van* 1792 *tot* 1799, *in 't licht kwamen, met uitzondering van dat gene, wat*

tot de omwenteling onmiddelbaar betrekking heeft."

Hoe vol is dus wederom dit Deel van leerzame, ſtichtelyke, en belangryke onderwerpen en byzonderheden. Naar onze gewoonte willen wy onze Lezers op eene en andere merkwaardige byzonderheid onthalen.

Bladz. 165 lezen wy: „ Het is reeds aangemerkt, dat LAVATER ras en hevig toornig kon worden; dit lag voorzeker in zyn temperament; en het was eene, door ontelbare worſtelingen eerst verworvene hebbelykheid, dat hy met waarheid zeggen kon: als ik ſlechts één oogenblik tyd heb om my in postuur te ſtellen; als ik maar tegen my zelven zeggen kan: ik wil niet toornig worden, dan ben ik my zelven meester. Hoe hy hiertoe gekomen is, hoe hy zich zelven trachtte te overwinnen, willen wy liefst van hem zelven hooren. Hy beantwoordt de vraag: „ Hoe zal ik mynen toorn overwinnen?" die hem zoo vaak was voorgelegd geworden, gelyk hy *zich zelven* deze, voor hem allergewigtigſte, beantwoordde."

„ Zeggen zal ik u, het geen ik my zelven zeg; verhalen hoe ik er my zelven dikwyls uithield, en myn eigen toorn voorkwam."

1. „ *Wat voordeel heeft men er van?* Kan er voor een verſtandigen, een verſtandiger vraag zyn, dan deze? Wie zich by alles gewent om deze zich zelven voor te leggen, zou het dien zoo heel moeilyk wezen, om dezelve ook met betrekking tot den toorn aan zich zelven te doen? *Zonder eenig doel te handelen is dwaasheid* — zonder doel toornig te worden, kan toch wel geen wysheid wezen?"

2. „ *Waarom worden wy zoo zeer op ons zelven vertoornd, na dat wy over anderen tot vermoeiens toe toornig zyn geweest?* Wy erkennen het ondoelmatige van onzen toorn, de ontrusting

van

van ons gemoed, de dwaasheid van onze oprechtheid. Is het verstandig, zich misnoegen over zich zelven, misnoegen over onze eigene dwaasheid te berokkenen."

3. „ *Wy vernederen ons door geene ontsteking meer, dan door die van ons bloed.* Wy maken ons voor elk die ons ziet en hoort, niet alleen vreeslyk, maar verachtelyk. Wy gewinnen er volstrekt niets by, maar verliezen altoos."

4. „ *Anderen een' schrik op 't lyf te jagen is geen kunst. Lust om anderen te verschrikken toont een kwaad, liefdeloos, voor vriendschap onvatbaar hart.* Zouden wy ons vreeslyk maken? en voor hard en kwaad worden aangezien?"

5. „ *Omtrent de gevolgen van den toorn ten opzichte van de gezondheid* zag ik niets. Alles, wat ik kan zeggen, is tienduizendmalen gezegd en misschien te verre getrokken; er zyn misschien menschen, voor welker gezondheid de toorn heilzaam is... Doch de *innerlyke ontrusting;* — doch de verslapping van den moed; — doch de ons voelbaar gewordene tegenstrydigheden in onze natuur; doch het gevaar, om naderhand, in koelen bloede, uit eigenzinnigheid en eigenliefde wederom te moeten beweren, het geen ons, zonder bezinning en tegen onzen wil, in den blakenden toorn ontvallen was. — ô Vriend, wanneer wy hierop slechts dachten, eer wy in toorn geraakten, hoe veel minder zouden wy toornig worden!"

6. „ *Eene kogel uit het pistool, hoe ras is dezelve tegen het behangzel afgeschoten!* — *de kracht verdooft, de damp verdwynt, het verscheurd behangzel, de kogel in de muur blyft* — vergeten en onvergeten! Eenvoudig en treffend zinnebeeld van de schielyk heengesmeten, blikzemende woorden van den onredelyken, liefdelozen toorn! Geen tyd laat dikwyls de kwetzuur van een

oogenblik goed maken — geene ſtroomen van welſprekendheid een droppel van doodelyk vergif wegvagen, 't welk eenmaal het gevoelig hart is ingedrongen."

7. „ *Wy geraken nooit in toorn, zonder ons voor ons zelven, en voor anderen bloot te geven en te verlagen* — indien onze toorn ongegrond is. Wy beroven ons niet zelden het gezach en de kracht om te *werken* voor een geruimen tyd."

8. „ *Wy verkwisten eene ſchoone, edele, manlyke kracht*, die ons tot onze beſcherming verleend is, *wanneer wy dezelve in een' ondoelmatigen, geeſtlozen toorn verſpillen.*"

9. „ *Wie toornig is, zoodanig dat hy over zynen toorn berouw heeft, is altoos onrechtvaardig en onverſtandig toornig geweest.* Welgelukzalig is hy, die aan zynen toorn, eer hy toornig wordt, de grenzen kan bepalen, welke dezelve niet mag overtreden. En zulk mensch alleen heeft een voldoende aanſpraak op wysheid — en ware wysheid in eigendom te bezitten, zou iets gerings wezen?"

10. „ Te vleien na den toorn, is een even zoo onverſtandig als verneederend middel, om dat gene, dat wy door een' overylden toorn prys gegeven hebben, weder te verkrygen, of te vergoeden — en nogthans is dit onverſtandig en onwaardig middel dikwyls het eenige, 't geen ons overig blyft, wanneer het gevoel van ons onrecht in het gemoed van den anderen verzwakt zal worden."

„ Genoeg voor deze reis. Lees ſlechts tweemaal in de week deze tien woorden, welker betrachting u voor den toorn zoo zeker zal beveiligen, als dezelve er my reeds menigmaal voor beveiligd hebben."

Met den Graaf FREDERIK VAN STOLBERG en anderen ſprak hy eenmaal *over den tegenwoordigen toeſtand van het Christendom*, Bladz. 216. „ Alle

le menschlykheid (*humaniteit*) wordt weggekunsteld; alle kinderlyke gezindheid weggeredeneerd; men stort zich in onverdraagzame ongerymdheden, welker uitkomst elk bedaard verstand terstond kan voorzien. Niets is wel verkeerder dan de wysgeerige moedwil, die gezelschappelyke zaken bovennatuurkundig en buitenwereldlyk beschouwt, en door den groten hoop zoodanig beschouwd wil hebben. Het anarchisch Despotismus der Demokraten is, aan en op zich zelven, het slimste van alle Despotismussen, en doet de weder-opkomst van het monarchische vrezen. Doch de Christen weet, welk een einde dit nemen zal — de tyden der vervolging schynen met rasse schreden te naderen. Niemand zal met meer bitterheid vervolgen, dan de ongelovige predikers der verdraagzaamheid. Hoe meer het echtere Christendom pogen zal het boven te halen, des te vyandiger zal het door de onmenschlievendheid (*inhumaniteit*,) welke zich de Charlatans der verlichting eigen maken, worden aangevallen. — Was het ooit Christenplicht, ondubbelzinnig voor het Christendom uittekomen, dan is het thans. Elke christelyke Schryver moet het zich byzonder tot plicht maken, een openhartige bekenner van het Christendom te zyn." — Stolberg stemde van harte in met deze gevoelens — zekerlyk zonder *toen*, ook zelfs van verre te kunnen denken, dat hy éénmaal tot het denkbeeld komen zou, dat dit slechts alsdan mogelyk was, wanneer hy zich in den schoot der Katholyke Kerk wierp."

Bladz. 247. In eenen kring van, wel is waar, opregt vroome, maar zeer zwakke menschen van bekrompene denkbeelden, die zich of aan elk vryër woord ergeren, of elke betere uitdrukking terstond in de verduisterende spreekwyze van het leerstelzel overbrengen, toen het gesprek op de *ondervinding* der werking van Christus op de

menſchen kwam, en ſommigen zich uitlieten: „ dat een godsdienſtig, geeſtelyk, zedelyk kennen en ondervinden van CHRISTUS genoeg was, en wel het eenige het geen wy hebben kunnen", drukte hy zyne denkbeelden hieromtrent dus uit: „ Ik geloof, dat velen hierdoor op den weg der redenloze dwepery geraken, ten minſten nooit zeker zouden kunnen weten, of CHRISTUS *zelf* op hen werke. Wy zyn veel te geneigd, volgends eene aangeërfde vroome taal, om alles in ons, het geen ons christelyk voorkomt, aan den Heere toetefchryven, zonder eenigen beſliſſenden grond te kunnen opgeven, waarom wy deze en gene goede aandoening als eene onmiddelbare werking des Heeren beſchouwen. Ik ben van oordeel, dat eene verkeerde nedrigheid, welke ons van der jeugd af aan wierd ingeboezemd, ons afhoudt van *dat* genot van CHRISTUS, en *die* gemeenſchap met hem, hem zelven, welke in het Euangelie niet flechts als mogelyk, maar als het doel van het Christendom wordt opgegeven. Ik kan my met geen geringer zaligheid vergenoegen, dan die is, welke in het Euangelie aangeboden, en door menſchen, die ſterflyk en zondaars waren, gelyk ik ben, is bereikt geworden Ik weet, dat dit voor den hoogſten graad van dweepery wordt gehouden, doch ik weet oók, dat gene tegenſtrydigheid (*inconſequentie*) in de Christenheid grooter is dan die: zyn geloof, zyne zielsrust, zyne zaligheid op Gods openbaringen, Gods mededeelingen, onmiddelbaar perſonelyke gemeenſchappen met God en CHRISTUS te bouwen — en de voortgezette mogelykheid van een zoodanig gemeenſchap voor de uitzinnigſte dweepery te verklaren. Wanneer dit laatſte van hen, die bepaaldelyk geen Christenen zyn, geſchied, welken het eerſte ontkennen, dan is het beredeneerd (*conſequent*) — maar by Christenen is het, myns bedunkens, een

OR-

onvergeeflyke ongerymdheid (*inconsequentie.*)"

„ Waarom is het zoo moeilyk, om aan Christus te gelooven, zoo als het Euangelie aan hem geloofd wil hebben? — Daarom, dewyl wy zoo weinig beflisſende ſporen van hem zien; zoo weinige werkingen, die wy aan hem zoo onfeilbaar, zoo buiten alle dwepery en dwalende verbeelding, aan *hem*, op eene uitſluitende wyze alleen aan Hem, kunnen toeſchryven, even gelyk den lichtſtraal aan de Zon, gelyk den wind aan de lucht, gelyk den adem aan de levenden — dewyl wy zoo weinig Christenen zien, die in eene wezenlyke gemeenſchap met hem ſtaan; uit welker aangezicht, als het ware, een ſtraal zyner heerlykheid ſchittert; die in zyne, in de hem eigene kracht, ootmoed, liefde en eenvoudigheid van hart leven; hem in zeker opzicht vertonen, gelyk bekwame leerlingen het beſtaan van hunnen bekwamen leermeester bewyzen en zyn karakter vertonen. Weinige menſchen kennen den *Nazareër*, Christus, den menſchenzoon, het *individu*, zou ik ſchier zeggen — hem zelven. Alles zweeft en leeft ſlechts in een onbepaald, donker en wankelend hooren zeggen. Een eenig geheel wys, geheel edel, zuiver, christelyk mensch, die, zonder eenige dwepery, gelyk Paulus, zeggen kon, — „ heb ik hem niet gezien?" of: „ *Hy leeft in my!*" of: „ Ik ſpreek niets, het geen Christus niet in my werkt! of: De Heer heeft tot my gezegd: laat u aan myne genade vergenoegen." Een eenig zoodanig mensch zoude alle christelyke gezindheden — *organiſatiën*, (indien ik het zoo mag noemen) ontvonken of, als het ware, electriſeren, — alle christelyke geloofskrachten in christelyk gezinden opwekken, en in de bepaaldſte werkzaamheid brengen. Doch, wanneer wy hem ſlechts zóó beminnen, gelyk wy, volgens het Euangelie, hem met rede kunnen beminnen, dan zal deze liefde ons

reeds verder brengen, en hy zal zich aan ons, volgens zyne even zoo onwankelbare, als ware beloſte, gewisſelyk zelf openbaren, en door deze openbaring, door deze vertoning van het hoogſte ideaal, ons tot de edelſte, onbaatzuchtigſte en volkomenſte menſchen vormen. Het begin is moeilyk, tot dat wy eenmaal in de grondſtof van liefde ſtaan. — Doch hebben wy van liefde eenmaal een toereikende hoeveelheid, een hoofdfonds, dan kunnen wy nooit meer terug komen. De echte liefde ſluit het denkbeeld uit, dat zy ooit zou kunnen ophouden."

Belangryk eindelyk is de teekening van zyn godsdienſtig character, in een plaats van zyn geſchrift: over *Godsdienst*, welke voorkomt *Bladz.* 334. „ Indien my iemand mogt vragen: Zeg my, met één woord: Wat is *Godsdienst?* — Dan zou ik antwoorden: Godsdienst is vreugd; vreugd over alles wat Godes is. Verheugen zult gy u, ô mensch! dit is uwe gehele plicht. Het is een (God weet van waar) ongelukkig opgevat denkbeeld: treurig te zyn, altoos te zuchten en te beeven, bekommerd en droefgeestig te zyn, — dit zou Godsdienst wezen? dit zou het meer zyn, dan vrolyk en goedsmoeds te wezen?" —

„ *Euangelie*, welk een naam, dien de eeuwige wysheid aan den Godsdienst geeft! Euangelie, blyde boodſchap! Bron van vreugd! Aanbrengſter van heil! Wie kan dezen naam hooren, wie over deze Goddelyke benaming nadenken, zonder zich over u te verheugen, gy van den Hemel afſtammenden Godsdienst van mynen God! Ach, hoe weinig kent, hoe zeer laſtert en bezwalkt hy u, die u eene vyandin van het menſchdom en eene verſtoorſter der vreugd noemt? De Godsdienst, of het Euangelie, of, dat een en het zelfde is, Gods openbaring in Christus Jezus, bedoelt enkel het heil der menſchen. Het geen ons geboden

wordt,

wordt, wordt ons daarom geboden, dewyl de Schepper onzer natuur weet, dat het ons vreugd verſchaft, wanneer wy dat gene doen, wat hy ons te doen gebiedt — het geen ons verboden wordt, wordt ons enkel deswegens verboden, dewyl de Schepper onzer natuur weet, dat het ons meerder kommer en angst dan rust en vermaak zou verooorzaken. Elk vermaak, dat u nooit berouw verwekt, dat u geen grotere ſmart berokkent, dit veroorlooft, dit vergunt, dit ſchenkt u uw God. Nimmer zult gy lyden, om te lyden; nimmer iets verzaken, wanneer dit verzaken, deze zelfverlochening u niet meerder vermaak veroorzaakt, niet grotere, duurzamere genengten verſchaft, dan het vermaak, het welk gy opoffert, dan de genoegten, welke gy ongenoten laat voorby gaan. Aanſchouw toch de gehele, voor u heerlyk uitgeſpreide natuur! Hoe vreugderyk is dit verhevene, doch, helaas! zoo weinig gekende, zoo weinig genotene en bewonderde werk der eeuwig onuitputbare Godheid. Treurigheid, berouw, bekommering zouden geheelenal onnodig wezen, indien zy niet het natuurlyke middel waren, om ons hart tot God, de bron aller vreugd, opteleiden, en hebben ſlechts in zoo verre eenige waardy, als zy een middel zyn tot dit doel; ſlechts in zoo verre, als zy ons tot vreugd opvoeren. Alle treurigheid, alle angstvalligheid, alle zwaarmoedigheid, komen enkel en alleen voort uit het gebrek dezer rechte kennis."

Doch wy moeten onze pen terug houden, ons Uittrekzel zou al te zeer uitloopen, indien wy alles, wat onze opmerking vordert, uit dit Deel wilden uitſchryven. Onze Lezers zullen weldoen, het Werk zelf te raadplegen, en met overdenking en oplettendheid te lezen.

VI. HOOFD-

VI. HOOFDSTUK.

LETTERKUNDIGE GESCHIEDENIS van den Heidelbergſchen KATECHISMUS, of beknopte Geſchiedenis der Hervorminge in den Paltz, Zwitzerland, Holland, Engeland, Duitschland, Polen *en* Hongaryen, door HEINRICH SIMON VAN ALPEN, *Predikant der Hervormde Gemeente tè* Stolberg *by* Aken. *Uit het Hoogduitsch Vertaald. Twee Stukken. Eerſte Stuk. Te* Gorinchem *by* J. van der Wal, 1804. XXII *en* 122 *Bladz. gr. Octavo. De prys f* 1:12—

Het zal ongetwyfeld allen hoogſchatters van den *Heidelbergſchen Katechismus* verblyden, dat eindelyk eene behoefte vervuld is, welke tot hier toe plaats had, eene doorlopende, duidelyke, en geleidelyke geſchiedenis van den oorſprong en lotgevallen van den *Katechismus*; en niemand zal ligtelyk oordeelen, dat zoodanige geſchiedenis van weinig aanbelang of nuttigheid zy. Immers „ had niet de *Heidelbergſche* Katechismus den gewigtigſten invloed op de lotgevallen van gehele Ryken en Volkeren? Beſliste hy niet de Staatsgeſteldheid eener gantſche Republiek? Was hy niet de Baſis, waarop de vryheid eener aanzienlyke Godsdientes-party gegrond werd? Hoe zeer de denkbeelden mogen veranderd zyn, die

men

men eertyds omtrent vele dingen had; hoe zeer de tyden voorby zyn, waarin men elkanderen, om gevoelens en denkbeelden omtrent den Godsdienst, verketterde en vervolgde; waarin men, ook den Braafsten, alle liefde, allen omgang, alle hulp, alle verkeering weigerde, alleen daarom, wyl hy tot eene andere Kerk behoorde, of een ander Leerstelzel omhelsde, zoo is het toch echter ook nu niet om het even, welken weg men verkiest ter bereiking van zyn doel. Zoo lofwaardig het, in onze dagen, is, dat men, in den omgang, in handel en wandel, niet op Gevoelens, niet op uitwendige Belydenisfen en Geloofsformulieren, maar op neigingen, op braafheid, oprechtheid en zedelykheid ziet, dat men, over het algemeen, Joodsche Vooroordeelen, Bigotterie, Fanatismus, en Farizaeïsmus met onuitbluschbare schande gebrandmerkt heeft, even zoo berispelyk is het, aan den anderen kant, dat men onverschillig is omtrent alles, wat op God en Godsdienst betrekking heeft. Ons onheil begint toch altyd van gevoelens en denkbeelden, en wordt door toenemende zedenloosheid voltooid. Hy, die gelooft, dat eene Geschiedenis van den *Heidelbergschen* Katechismus voor onze tyden niet berekend is, die moet dit zyn geloof aanmerken als een slegt kenteeken van zyne denkwyze, en heeft reden, om over zich zelven bekommerd te zyn."

Dezen arbeid, eene beknopte, zamenhangende Geschiedenis van dezen, by de *Hervormden*, in zulke uitsteekende waarde gehoudenen, en zoo byzonder geachten *Katechismus*, heeft de Eerw. VAN ALPEN op zich genomen, en gelukkig volvoerd. Hy verhaalt den oorsprong der Hervorming in het Keurvorstendom van den *Palts*, de aanleidende gelegenheid, en den oorsprong, van dezen Katechismus, die naar het land de *Paltzische*, naar de Hoofdstad de *Heidelbergsche* genoemd wordt;

wordt; en de lotgevallen, die denzelven in den *Paltz* bejegend zyn, in de eerſte afdeeling; vervolgends beſchouwt hy deszelfs Lotgevallen in de Landen buiten den *Paltz*; als in *Zwitzerland*, in *Duitschland* in het algemeen en in *Oostfriesland* in het byzonder, in dit *Deel*, zullende op dezelfde wyze van andere landen gehandeld worden in het Tweede Deel; telkens wordt tevens het begin en de voortgang der Hervorming in elke dezer Landen beſchreven.

Een onderhoudende vloeijende ſtyl, een onpartydige en naauwkeurige voordragt, lokken den Lezer uit, terwyl vorm en inhoud van dit werk zamenſtemmen, om het gewigtig en belangryk te maken.

Dewyl wy geen aaneengeſchakeld Uittrekzel van een Werk van deze natuur kunnen geven, zullen onze Boekzaallezers zich met eenige ſtalen uit het zelve moeten vergenoegen, doch welke ook genoegzaam zullen wezen, om hunnen trek en begeerte tot het Werk zelf op te wekken.

Zie hier by voorbeeld, wat de Schryver getuigt van de waarde van dezen Heidelbergſchen Katechismus Bladz. 28.

„ Deze Katechismus blyft ſteeds voortreffelyk en bewonderenswaardig, wanneer men dezelve, haar de toenmalige tyden, beoordeelt. Vooral is de *Eerſte* Vraag, die aan het hoofd van den Katechismus ſtaat, voortreffelyk, en zal altyd, in het oog van elken Kenner, een waar meesterſtuk blyven. — Zoo kort, zoo krachtig en nadrukvol zyn nog nooit, noch in de vroegere, noch in de latere tyden, de Inhoud en de gehele waarde van den ganſchen Christelyken Godsdienst afgeteekend, als hier. Van welk eene innemende en beminnelyke zyde wordt hier het oogmerk, en de beſtemming van den Christelyken Godsdienst voorgedragen! Hoe wordt niet hier alles op de beoefening toege-

gepast! Waar is eene waarheid van het Christendom, die niet in deze Vraag begrepen is? Waar eene uitdrukking, die niet aandringt op de beoefening van, en gehoorzaamheid aan de Christelyke voorschriften? Welke beweeggronden, welke aansporingen, welke middelen worden hier aan de hand gegeven, die ons de uitoefening der deugd gemaklyker maken! — en dat in die tyden! — Schoon en boven allen lof verheven is de *Agt en twintigste* Vraag; en de Verklaring der Apostolische Geloofsbelydenis, der Tien Geboden, en des Onzen Vaders verdient nog ten huldigen dage, de goedkeuring en bewondering van alle Kundigen. In geen' Katechismus waren, tot dien tyd toe, de kenmerkende Leeringen der Gereformeerde Kerke zoo duidelyk, zoo bevattelyk, en zoo naar waarheid voorgesteld, als in den *Heidelbergschen*. Zelfs de Katechismussen van ZWINGLIUS en KALVYN drukten dezen nog niet zoo schoon, en zoo duidelyk uit. De Leer van CHRISTUS Persoon, van de eeuwige Godheid des Zoons en des Geestes, van de Rechtvaardiging, vooral van de Sacramenten is hier duidelyker voorgedragen en uitgedrukt, dan ZWINGLIUS en CALVINUS dit gedaan hadden. In de verdeeling van de Tien Geboden volgt de Katechismus vooral die van ORIGENES, en onderscheidt zich, ook daardoor, van andere Kerken. In de Leer van de Genadeverkiezing en de Kerktugt houdt de Katechismus eenen gelukkigen middenweg, wyl destyds over dit stuk nog hevig getwist werd. De strenge Leer van CALVINUS aangaande de onvoorwaardelyke Genadeverkiezing is, slechts zeer duister, daarin te vinden: zelfs hebben de geleerdste Mannen, HUGO GROTIUS, HOLZFUSIUS, JABLONSKI, JOHANNES FABRICIUS en anderen, in het andwoord op de *zeven en dertigste* Vraag, in welke geleerd wordt, dat CHRISTUS den toorn Gods tegens de Zonde van het gansche

mensch-

menschlyke Geslagt gedragen heeft, eene erkentenis der algemeene Genade Gods, en der Verlossing van alle en eenen iegelyken Mensch door CHRISTUS willen vinden. Dan alle, tot hiertoe bekende, Uitleggers van den *Heidelbergschen* Katechismus hebben zich daar tegens verklaard. „CHRISTUS — zoo leggen zy dit uit — heeft den toorn Gods tegen de Zonde van 't ganssche menschlyke Geslagt gedragen; niet, als had hy allen, en een' iegelyken mensch, hoofd voor hoofd, de Verworpenen zoo wel, als de Uitverkorenen, met God verzoend, en hun vergeving der Zonden, verworven. Dit lochent toch CHRISTUS zelvel Maar voor het *ganssche* menschlyke Geslagt heeft CHRISTUS geleden: *vooreerst*, voor zóo verre deszelfs Zoenöffer en Lyden volkomen en genoegzaam zyn; want, in zich zelven beschouwd, zyn CHRISTUS Offer en Lyden, van zulk eene waarde, dat dezelve voor allen, en een' iederen mensch genoegzaam zoude kunnen zyn; *ten anderen*, wyl het 't Zoenöffer en Lyden is, niet slegts van eenen rechtvaardigen mensch, maar van den waren en eeuwigen Zoon van God. Vervolgends heeft CHRISTUS ook, in zoo verre, voor het Ganssche menschlyke Geslagt geleden, dat allen en een' iegelyk, die in de gehele Wereld van den toorn Gods bevryd zyn, alleen door CHRISTUS, verzoening met God hebben. Eindelyk beteekent de Gehele Wereld niet anders, dan de gehele menigte der Uitverkorenen en Gelovigen." JOHANNES D'OUTREIN verklaart insgelyks tegens de *Remonstranten*, en andere Voorstanders van de Algemeene Genade en de Verzoening door CHRISTUS, het gezegde, *de toorn Gods tegens de Zonde van het Ganssche menschlyke geslagt*, van *alle* Uitverkorenen uit het Ganssche menschlyke geslagt. De gehele Vergadering van Gereformeerde Predikanten op de *Haagsche* Byeenkomst antwoordde den

Re-

Remonstranten, die zich, ten aanzien van hunne Leer aangaande de algemene Genade, op den *Heidelbergschen* Katechismus beriepen: „indien gy deze plaats vergelykt met de anderen, die wy ook uit den Katechismus bybrengen, dan kunt gy gemaklyk zien, dat door deze woorden, *het gansche menschlyke Geslagt*, niet te verstaan zyn allen en een iegelyk, niemand uitgesloten, ook de Ongelovigen, Onboetvaardigen, en in hun ongeloof en onboetvaardigheid Volhardenden, die, van wege hunne zonden, den toorn Gods tot in eeuwigheid dragen zullen; maar slegts *alle* Gelovigen in de gehele Wereld, van welk Land, of van welk Volk zy ook zyn mogen. Dit blykt zelfs uit het antwoord: er wordt, naamlyk, bygevoegd: „„op dat hy met zyn lyden, als met het eenig Zoenoffer, ons Ligchaam en onze Ziel van de eeuwige Verdoemenis verlosse, en ons — niet allen en een' iegelyken Mensch, zoo als de Broeders zeggen — maar ons, dat is, Gelovigen, Gods genade, gerechtigheid, en het eeuwige Leven verwerve."" Op deze Gelovigen, en op gene anderen ziet dit antwoord." Dan om den *Heidelbergschen* Katechismus te beoordelen, en het schoone en, in de daad, voortreffelyke daer in optemerken, moet men zich aan geene Verklaring of Uitleggers houden, maar tot de bron zelve gaan."

Het karakter van Frederik III. Keurvorst van den *Palts*, op wiens bevel deze Katechismus is opgesteld, wordt in het allervoortreflykste licht geplaatst. Onze Schryver noemt hem Bladz. 11. „den Vorst, die, even daardoor, aan de *Hervormde* Kerk vastigheid, en eensgezindheid gaf. Met recht blyft deszelfs naam by ons in eeuwige gedagtenis; — met recht blinkt hy luisterryk uit in den Tempel der onsterflykheid; — met recht vlegt de laatste Nakomelingschap eene eerkrans om de Urne, die zyne asch bewaart; en, verwek-

ke ook deze, dan nog verwelken zyne verdienſten niet! Verwyderen wy ook al eens, by het aandenken aan hem, uit onze gedagten het denkbeeld van Vorst, den ſchitterenden luiſter, die hem omringde, alle waardigheid en eerteekens, het purper, den ſcepter en den tróon; ook dan nog blyft hy groot, onvergelykelyk groot. Voor geleerde inrigtingen en weldadige Stichtingen, deed hy meer, dan alle zyne Voorgangers. Alle de inkomſten der vernietigde Kloosters beſtemde hy daartoe. De gewone pracht van het Hof weigerde hy, en verkoos de eenvouwigheid in alles, alleen, om, jaarlyks, *twintig duizend* daalders zyner, in dezen tyd, juist niet onaanzienlyke Vorſtlyke inkomſten te kunnen beſteden aan geleerde Inrigtingen, en weldadige Stichtingen. Met den ingeſpannenſten yver onderzogt hy het, destyds heerſchende, Stelzel, en bleef, met eene warme, edele, en onbeweegelyke liefde en ſtandvastigheid, gehegt aan 't gene hy, na eene ernſtige en zorgvuldige beproeving, als waarheid bevonden en aangenomen had." —

*Blad*z. 20. „ De inrigting en het opſtellen van den nieuwen Katechismus werd den beide Geleerden KASPAR OLEVIANUS en ZACHARIAS URSINUS, ten jare *vyftien honderd twee en zestig*, door den Keurvorst zelven, opgedragen. Beide waren, eerst zedert kort, te *Heidelberg* beroepen, beide waren nog zeer jong, en hadden nauwlyks hun *zes en twintigſte* jaar bereikt; maar beide waren de begaafdſte en beroemdſte mannen van hunnen tyd, en de geachtſte Leeraars in de Hervormde Kerk. ZACHARIAS URSINUS was Hoogleeraar aan de Hoge School, en by het Kollegie van Wysheid te *Heidelberg*. KASPAR OLEVIANUS was de Lieveling en Hofprediker van den Vorst. Beide waren *Duitſchers*, en gewoon, in de *Duitſche* Taal te ſchryven. Beide namen een gelyk deel aan de bouwſtoffen; maar de gedaante van het Leerboek be-

zorg-

zorgde Zacharias Ursinus. Elk van hun vervaardigde een byzonder en eigen opstel. Olevianus had het zyne ingerigt in den smaak van eene duidelyke en eenvouwige verklaring van het Genadeverbond. Ursinus daarëntegen stelde eenen tweeërleien Katechismus op: eenen grooteren voor hun, die reeds eenigzins verder gevorderd waren in de kennis der godlyke waarheden; en eenen kleeneren voor Kinderen en Eerstbeginnenden. Zoo ontstond de *Heidelbergsche Katechismus*: Dan deze genoemde Godgeleerden arbeidden niet alléén aan den Katechismus: de Keurvorst Frederik *de Derde*, nam zelve, eenigzins, een onmiddelyk deel aan het opstellen en vervaardigen daarvan. Immers zoo verklaren de *Heidelbergsche* Godgeleerden zelven, in het christelyk antwoord op de *Katholieke* aanmerkingen over den *Heidelbergschen* Katechismus, aan den Regeeringsraad Rittmaijer: „ offschoon het de beide *Paltzische* Godgeleerden, Ursinus en Olevianus, zyn, van welken de Keurvorst zich bedient heeft, tot het opstellen van denzelven, zoo hebben toch dezen niets daarin durven stellen, dat niet door den gemelden Keurvorst was goedgekeurd." Men heeft nog ergens een stuk, met zyne eigene hand geschreven; waaruit blykt, dat zelfs de woorden aan hem, ter goedkeuringe, moesten vertoond en overgegeven worden. Immers hy zegt daarin: „ het antwoord in den Katechismus op de vraag: wordt dan het Brood en den Wyn het wezenlyke ligchaam en bloed van Christus? — is dus gesteld geweest; „ „ even zoo weinig als te voren uit het ligchaam van Christus een wezenlyk natuurlyk Brood geworden is, daar hy zich een waar Brood genoemd heeft, en is echter in zyn woord waarachtig gebleven." " Dit antwoord is, byna van woord tot woord, uit de *Griekſche* gesprekken van Theodoretus overgenomen. Maar het zelve

is daarom veranderd, en zoo gesteld, als het thands is, op dat men niet denke, dat men van het Sacrament alleen eene gelykenis of beeld wilde maken. Wanneer men dezen Katechismus, met deze eenige verandering, wilde aannemen, zou ik het niet slegts wel lyden kunnen, maar zou, hoop ik, allermeest strekken, tot Gods eer, en my tot byzonder genoegen."

„ Na dat nu dit Katechetisch werk tot stand gebragt was, bood men hetzelve zyner Keurvorstlyke Doorluchtigheid aan. FREDERIK beriep daarop, in het jaar *vyftien honderd twee en zestig*, eene Synode te *Heidelberg*, gaf den nieuwen Katechismus aan de Superintendenten en Leeraars van den geheelen *Paltz* over, en beval hun, denzelven nauwkeurig te onderzoeken en te beproeven, ten einde zy daarover een juist oordeel en vonnis zouden kunnen vellen. Dezen deden dit in verscheidene zittingen; onderzogten denzelven gemoedelyk en nauwkeurig naar het voorschrift van Gods woord; verwonderden zich over de wysheid van leering, die daarin doorstraalde, en het juiste voorstel van het *Hervormde* Leerbegrip; prezen denzelven, en keurden dien, uit éénen mond, goed; en verzogten der Lands-Overheid, dat dezelve mogt gedrukt worden."

Bladz. 34. „ Ten jare *vyftien honderd zes en zestig* werd de beroemde Ryksdag te *Augsburg* gehouden. De Bisschoppen aan den Rhyn, en de Kapittels der vernietigde of opgehevene Stichten bragten hunne klagten by den Keizer in; ook vereenigden zich vele *Protestantsche* Vorsten tegens FREDERIK *de Derden*. De nieuwgeplante *Hervormde* Kerk geraakte dus in gevaar, om onderdrukt te worden. De gehele Vergadering verzettede zich tegens den *Paltzischen* Vorst, en riep hem ter verantwoording wegens den, door hem ingevoerden, Katechismus. De Keizer en de Stenden drongen

gen er op, dat de Katechismus zou verworpen en verboden worden. Door een verstandig en standvastig gedrag keerde FREDERIK *de Derde* dit gevaar gelukkig af. Ernstig en vrymoedig sprak de Vorst op deze Vergadering. „Betreffende — zeide hy — mynen Katechismus, belyd, en erken ik denzelven. Hy is ook, op den rand, zoodanig met gronden en bewyzen uit de Heilige Schrift versterkt, dat hy onomgestoten gebleven is, offchoon zommige Godgeleerden dit onderstaan hebben, is hun dit echter niet gelukt; en hy zal, hoop ik, met Gods hulp, nog langer staande blyven." In zyne Geloofsbelydenis laat de Keurvorst zich dus uit: „Inzonderheid, dat zich zommige onrustige Hoofden, uit loutere eergierigheid, en eenen opgevatten haat, verstout hebben, om onze Christelyke, en in Gods woord gegronde Kerkenörde en *Katechismus*, als eene dwalende Leer, te lasteren, en, by vele eenvouwige lieden, verdagt te maken; maar welk alles wy, door de hulp en genade des Almagtigen, daar wy ons van het onfaalbaar rigtsnoer zyns godlyken woords niet afleiden, noch door eenig uiterlyk geweld afschrikken laten, maar ons ambt en onze roeping getrouw en standvastig uitoeffenen, en eindelyk, zonderling, en met zigtbaren, tydlyken en eeuwigen Zegen, nut en welzyn onzer Onderdanen, die zich aan de duidelyke waarheid gehoorzaam onderwerpen, doorgestaan, en overwonnen, als mede die genen welken zich, zoo als gezegd is, tegens onzen Christelyken Katechismus en Kerkenörde verzetteden, uit Gods woord den mond gestopt hebben, waardoor dan ook velen de oogen geöpend, en tot de belydenis van de zuivere Leer, en de rechte kennis van den waren Christelyken Godsdienst gebragt zyn."

De byzonderheden nopens ZWINGLIUS en CAL-

VINUS zyn voornamelyk lezenswaardig, maar deze, gelyk het overige, moet in het Werk zelf nagelezen worden, het welk wy ten dien einde met volle ruimte aanpryzen.

VII. HOOFDSTUK.

Het MEDEDOGEN, in vier Zangen, van den Abbé DELILLE. *Naar het Fransch door* J. IMMERZEEL Jr. *Te* Amsterdam *by* J. Allart, 1804. 191 *Bladz. gr. Oct. De prys is f* 3 : 18 —

De Fransche Dichter van dit Werk is reeds onder ons bekend, door meer dan eene proeve van zyn meesterschap in de Dichtkunde, welke door meer dan eene voorname Dichterlyke hand in Nederduitsch gewaad gekleed zyn geworden. Thans bezingt hy, door de fikſche Kunst van den Dichter IMMERZEEL in onze taal overgebragt, het *Mededogen*, de schoonste deugd der menschheid, in alle hare bevalligheid en waardy, met betrekking tot de onderscheidene voorwerpen, met welke zy zich weldadig en hartelyk bezig houdt, zelfs zich over het vee ontfermende; armoede, slaverny, ziekten, rampen des oorlogs, byzonder de rampen van den burgerkryg en het schrikbewind in *Frankryk*, het treurig lot des Koonings en der Koninglyke familie, de ellende der ballingen en voortvluchtigen, enz. in vier Zangen; in welke de treffendste en aandoenelykste tafereelen geschilderd worden; waar omtrent in een-

ge aantekeningen, achter het Werk, de nodige opheldering gegeven worden.

Wy willen een en ander van deze tafereelen overschryven, en onzen Lezers aanbieden.

Het eerste Tafereel zy hier dat, het welk het onderwerp is geweest, van een, te *Parys* onder den titel van *het behoeftig huisgezin* gespeeld, toneelstuk. „ De Heer DANLOUX werd by het lezen der verzen van den Heere DELILLE," zoo lezen wy in eene Aanteekening *Bladz.* 162. „ derwyze getroffen — dat hy dadelyk eene teekening ontwierp, welke hy thans in het groot vervaardigt."

Dus zingt de Dichter:

Zo ziet men beurtelings u lyden en genieten,
Naar dat geluk of ramp, ô Medelogenheid!
Uw blydschap wakker lacht, of haar in suimring schreit.
Doch 't is te luttel dat we slechts aan de onzen denken,
Den vreemden moeten we ook onze ondersteuning schenken.
Vergeten we echter niet, dat schaars de ware ellend
In 't openbaar zich tot een wrede wereld wendt,
Om haar behoeftigheid met luid geween te klagen,
En 't brood, waarnaar ze smacht, ons beedlende aftevragen.
Verbergend in het hart de ongunstigheid zyns lots,
Heeft 't ongeluk zyn schaamte en zelfs zyn' eedlen trots;
Alleen, en schromend voor een harde smaadbetoning,
Onttrekt het zich aan 't oog in zyn verborgen woning.
Spoor 't in dien schuilhoek op, meldogend sterveling!
Bespied het oogenblik, geschikt tot nadering.

6 De eedle grootheid van 't weldadig Mededogen
Ontving niet minder van het zorgend Alvermogen
Hare oogenblikken, aan het grootst geluk verwant,
Als de overwinning en het ſcheppende verſtand.
Weet dan die ſtonden tot weldadigheid te ſchikken. —

Ziet gy dien armen man, die met onſtuime blikken,
Als ware een afgrond voor zyn voeten opgeſpard,
By 't misdryf aarzelt, en, met huivring in het hart,
Terugdeinst; doch in drift werktuiglyk voortgevlogen,
Zyn hand leent tot een roof, verfoeilyk in zyne oogen?
Hy vlugt; koom, ſnel hem na; dring met zyn woning in.
Wat akelig tafreel! wat droevig huisgezin!
Halfnaakte kinders, op den harden grond gezonken,
Door kou verkleumd, ſchier tot geraamten weggeſlonken,
Beroofd, onkundig zelfs van kinderſpel en vreugd,
Naby het graf, reeds in het vroegſte van hun jeugd.
Ach! zie hun broertjen aan den moederboezem ſchreien,
En vruchtloos om een melk, verteerd door honger, kleien;
Die wanden, gisteren gerechtlyk naakt ontkleed
Van 't laatſte huisraad; daar, tot overmaat van leed,
De penning, op het puin van 't goedbezit gevonden,
Nog door den gouddorst van ſchuldeisſchren werd verſlonden.
Beſchouw den vader met de doodverw op 't gelaat;
Zie hoe hy lydt, en zwygt en op en neder gaat;
Zyn krachten inſpant om zyn wanhoop te bedwingen,

Wier

Wier felle vlam geſtadig zyn binnenſte uit wil dringen,
En, min door honger dan zyn wanbedryf gekweld,
Met afgewend gezicht, waar traan by traan in zwelt,
Het voedſel, met zyne eer betaald, niet zelf wil ſmaken,
Maar toewerpt aan een kroost, dat hy er naar ziet haken,
En onderling dien buit zich worstelend betwist;
Zie hoe in 't eind' de ſmart, die in zyn' boezem gist,
Geweldig opbruischt en, gevloden uit haar perken,
In houding, blik en ſtem haar hevigheid doet merken:
„ô Vreemdeling, die dit verblyf van 't ongeluk
Durft ſchenden! koomt gy ter beſpieding van myn' druk?
Welnu! treed dan dit kroost, treed deze moeder nader;
Zeg lyde ik niet genoeg als mensch, als gade en vader?
Maar ach! vóór heden trof my minder zielverdriet:
Ik was rampſpoedig, maar misdadig was ik niet.
Ga, 'k ſmacht naar myne ſtraf; ga alles openbaren;
De wet zal 'k teegnen, die my recht doet wedervaren.
Wie weet, of 't lot, dat my met ramp op ramp beſtormt,
Den rover ſtraks niet in een' moordenaar hervormt!
Ga, vlieg, om me aan het licht en aan my zelf te ontrukken."
Hy zwygt, door ſmart belet meer woorden uittedrukken
En gy, die dit toneel van ware ellende aanſchouwt,

Stort tranen uit uw oog, ſtort uit uw handen goud;
Geef lucht aan de angſten, die zyn zwoegend hart beknellen;
Wil troosten, maar vooral zyne euveldaad herſtellen,
En dat dees groote les in uw geheugen blyf:
Hy, die 't gebrek voorkoomt, voorkoomt ook 't wanbedryf.

Het andere tafereel zy dat van Helden, die in het midden van de rampen des krygs, waren heldenmoed bezitten, om die, zoo veel mogelyk, te verzachten, Bladz. 53.

Maar ach — hoe krimpt my 't hart — er zyn ook zulke ſtreken,
Waar ge uw gezach verſmaad, uw troon verbryſeld ziet. —
'k Ontdek den dollen krygin 't blaauwend land. verſchiet:
Hy ſchaart zyn drommen, die 't ontzachlyk ſtaal doen blinken;
Dat ſtraks in ſtroomen bloeds de vóren zal verdrinken.
Welaan, Medogen! ginds uw' voetſtap heen gericht;
Koom, dat de vorſche krygvoor uwe lonken zwicht'.
God lof! gy ſnelt er heen met luide jammerklagten;
'k Zie u de ſlagen van des krygsmans zwaard verzachten,
Den opgeheven arm weerhouden van een' moord,
Den landman redden, door de bloeddorst nagejaagd,
Zyn ſtulp, ter plunderinge en verwoestinge aangewezen,
Der vlam betwisten, reeds naar 't blaakend dak gerezen,

Den

Den ren beteugelen van 't onstuimig oorlogspaard,
Dat over stervenden door vuur en klingen vaart;
Terwyl gy, daar de moord uw drijven nog durft tarten,
Ontzettend gilt: „ houdt op, meedogenloze harten,
Die 't menschenbloed verkwist! die krygsman zy vervloekt,
Die lust in 't woeden schept en roem in 't moorden zoekt,
Of de ongelukkigen, in 't krygsperk neergeslagen,
In 't bloed ten voetbank kromt van zynen zegewagen!"
En ziet gy de oorlogskans beslist; verzwindt de walm
Van bloed en kruid; terwyl de laatste wedergalm
Van 't gloeiende metaal, vermoeid van 't kogelsbraken,
In 't eind' de rust in 't verr' gebergt' weêr doet ontwaken,
Dan treedt gy nader by de kille prooi des loods,
En biedt de lykeer aan den vruchtbren oogst des doods;
Snelt van het veld naar 't bed dier brave legerknechten,
Voor wier krygsedel bloed, geplengd in 't roemryk vechten,
Des overwinnaars praal en lauren zyn gekocht;
Met tranen van beklag en heilzaam plantenvocht
Besproeit ge er, zuchtend, hunne bloedige eerewonden;
Waakt ganschè nachten door by hunne vege sponden;
Volgt uw met siddrend oog, daar gy tot moed vermaant,
Het rytend werktuig, dat een smartlyk spoor zich baant
In de opgescheurde wond, en door die pyn te helen;

Treedt

Treedt dan, vertederd door den indruk dier to-
nelen,
't Verblyf dier lydren uit; terwyl in 't ſtatigst woud
Door u een tempel voor den krygsmoed wordt ge-
bouwd,
Opdat de ſchimmenrei der omgekomen helden,
Dáár vreedzaam warende als in elizeſche velden,
De erkentnis afdwing' des nakomelings, gelyk
Het trotsch gedenkſtuk van den grootſten Lodewyk,
Waar we aan de Seine met verwonderd oog op
ſtaren;
En 't beeld van Ruiter, de eer van Neêrlands
waterſcharen,
In de Amſtelſtad zich nog door elk vereren ziet.
't Is als de kunst dus hulp aan moedverering biedt,
Dat de overwinnaars, lang aan 't ondermaan-
ſche ontweken,
Van veld- en zeeſlag en nog van triumfen ſpreken.
Zo rollen de eeuwen haren roem elkandren toe?
Opdat de latere eeuw der vroegre hulde doe,
De aloude deugd zich moog' ten heilig voorbeeld
ſtellen
En ook iet ſchittrends uit haar' boezem op doen
wellen.
Zo teelt de grootheid, die om tombe en praalbed
zweeft,
In 't hart van 't nakroost voort, dat eedle roer-
ſels heeft.
Doch zo de beeldhouwkunst haar beitel, dorst
vernéren,
Door 't edel marmer voor het beeld eens helds
te onteeren,
Die ſlechts uit zucht naar eer of wraak tenſlag-
perk toog,
Dan borrlen uit ons hart vervloekingen omhoog,
En ſchynt aan zyn gedaante iets yslyks zich te
huwen,

Dat

Dat ons van 's kunstenaars werk en 's krygsmans daân doet gruwen.
De held, wat lauren hy door moed ook heeft vergaârd,
Maakt door zyn menschlykheid-alleen zich grafpraal waard'.

Het derde zy de Koning LODEWYK XVI. op het moordschavot Bladz. 93.

Dat andren 't naar tafreel van dezen schrikdag malen;
Ik sta die treurge taak aan hun gewillig af.
Dat uitgestrekt Parys, zo doodlyk stil als 't graf;
De burgers, wanende, in hun woningen verscholen,
Zich ganschlyk overstort door 's hemels wraakfiolen;
Dees kar, die, yslyker naar dat ze verder rolt,
Het misdryf nadert, dat haar smachtend tegenholt;
Het hart van 't blind gemeen, door dolle driften kokend;
Het Koningmoordende schavot; de slagtbyl, rokend;
En dat gewyde hoofd, waar 't schuldloos bloed aan kleeft,
In 's beuls verwoede hand, die van haar gruwel beeft...
Ach! dees tafrelen zyn verscheurendwreed voor de oogen,
Verplettrend voor het hart — en 'k schilder 't Mededogen!
Mededogen voor myn' Vorst? — hy leeft voor haar niet meer.
Gy, Englen! zaagt bedrukt op zyne worstling neêr;
Juicht thans, in harmonie met uwe gouden lieren;
Heft welkomzangen aan, bereidt triumflauweren;

Plukt

Plukt in uw paradys een jonge olyvespruit,
Als overwinnaar stapt hy't bloedigstrydperk uit;
En laat zyn' vyand in het ydle stofgewemel:
6 't Moordschavot was slechts een ladder naar
den Hemel.

Onze Dichter vergeet niet zyne dankbaarheid te betuigen, aan die volken, die met mededogen de *Fransche* ballingen ontfangen hebben, onder welken hy de *Engelschen* niet voorbygaat Bl. 128.

Doch gy, gy volken, die ons minnaam hebt bejegend!
Uw kunsten, uwe vlyt, uw grond word' mild gezegend!
Vooral van u, 6 Brit, 6 vrye koningsvrind!
Die, wyl uw welvaart in de wet bescherming vindt,
Het woên der twisters in uw' boezem ziet bezweken,
Gelyk zich 't onweêr op uw klippig strand koomt breken!
Hèt zyn niet langer hier die schriky erblyven, waar
De rover, schuilende in de schaduw van't altaar,
En zelfs de moordenaar, met 's offers bloed bedropen,
In't heilig tempelkoor op straffloosheid dorst hopen;
Neen, tot beschutting tegen haat en roof en moord,
Is thans dat Albion mèt 't allerveiligste oord.
De waardigste overheên, de orakels van de Gallen,
Bekomen daar vat 't loed der grievendste ongevallen;
De krygers treffen er hun mededingers aan,
En roemen van elkadr de schittrendste oorlogsdaên;
Terwyl, der beulen woede ontsnapt, de priesterscharen,
Beschermt door recht en wet, hun Godsdienst aldir bewaren.
De twisten zyn voleind', 't is met de kerkhaat uit —

Daar

Daar zich de dochter digt aan 't moederharte
ſluit.
De aloude Hogeſchool van Oxford ſchept behagen,
Gods woord, vermeerderd, aan hun noden opte-
dragen: (*)
Dat overdierbaar Boek voor de onheilkwekende
aard',
Dat de ongelukkige nooit vruchteloos doorbladrt;
Dat ons een toekomst leert, en uit de hemelzalen
In 't nederig verblyf de Godheid neêr doet dalen;
In ballingſchap vertroost; des lyders kelk verzoet;
't Geloof, de liefde en hoop met hemelſpyzen voedt,
En in waardy de gunst van alle vorstenhoven
En al den ſchat van de aarde oneindig ſtreeft te
boven.
De ſluimrende yverzucht gunt kalmte aan iedersgeest;
Brittanje noodt ons op het broederlyke feest,
Om, moederlyk, haar liefde in vollen gloed te
tonen
Aan de aangenomen, als haar zelfgezoogde zonen.
Dus deelt een vette grond zyn liefdegiften uit
Aan ieder plant, en voedt zyn kinderlyke ſpruit
Met 't eigen vruchtbaar ſap, als 't zaad van
vreemde ſtreken,
Op vleugels van den ſtorm, in 't werveland over-
ſteken,
Geſchept en meêgevoerd en over de aard verſtrooid.
Verlaag, ô Albion! de onmeetbre hoogte nooit,
Die gy beſteegt! — Hoe zaagt ge uw magt allengs-
kens groeijen,
De ſchatting van heel de aard doet ſteeds uw
rykdom bloeien.

Het

(*) De Univerſiteit van *Oxford* heeft den Bybel doen herdrukken, om er exemplaren van uittedelen onder de Franſche geestelyken, die zich in *Engeland* bevonden.

6 De eedle grootheid van 't weldadig Mededogen
Ontving niet minder van het zorgend Alvermogen
Hare oogenblikken, aan het grootst geluk verwant,
Als de overwinning en het ſcheppende verſtand.
Weet dan die ſtonden tot weldadigheid te ſchikken. —

Ziet gy dien armen man, die met onſtuime blikken,
Als ware een afgrond voor zyn voeten opgeſpard,
By 't misdryf aarzelt, en, met huivring in het hart,
Terugdeinst; doch in drift werktuiglyk voortgevlogen,
Zyn hand leent tot een roof, verfoeilyk in zyne oogen?
Hy vlugt; koom, ſnel hem na; dring met zyn woning in.
Wat akelig tafreel! wat droevig huisgezin!
Halfnaakte kinders, op den harden grond gezonken,
Door kou verkleumd, ſchier tot geraamten weggeſlonken,
Beroofd, onkundig zelfs van kinderſpel en vreugd,
Naby het graf, reeds in het vroegſte van hun jeugd.
Ach! zie hun broertjen aan den moederboezem ſchreien,
En vruchtloos om een melk, verteerd door honger, kleien;
Die wanden, gisteren gerechtlyk naakt ontkleed
Van 't laatſte huisraad; daar, tot overmaat van leed,
De penning, op het puin van 't goedbezit gevonden,
Nog door den gouddorst van ſchuldeisſchren werd verſlonden.
Beſchouw den vader met de doodverw op 't gelaat;
Zie hoe hy lydt, en zwygt en op en neder gaat;
Zyn krachten inſpant om zyn wanhoop te bedwingen,

Wier

Wier felle vlam geſtadig zyn binnenſte uit wil dringen,
En, min door honger dan zyn wanbedryf gekweld,
Met afgewend gezicht, waar traan by traan in zwelt;
Het voedſel, met zyne eer betaald, niet zelf wil ſmaken,
Maar toewerpt aan een kroost, dat hy er naar ziet haken,
En onderling dien buit zich worstelend betwist;
Zie hoe in 't eind' de ſmart, die in zyn' boezem gist,
Geweldig opbruischt en, gevloden uit haar perken,
In houding, blik en ſtem haar hevigheid doet merken:
„ô Vreemdeling, die dit verblyf van 't ongeluk
Durft ſchenden! koomt gy ter beſpieding van myn' druk?
Welnu! treed dan dit kroost, treed deze moeder nader;
Zeg lyde ik niet genoeg als mensch, als gade en vader?
Maar ach! vóór heden trof my minder zielverdriet:
Ik was rampſpoedig, maar misdadig was ik niet.
Ga, 'k ſmacht naar myne ſtraf; ga alles openbaren;
De wet zal 'k zeegnen, die my recht doet wedervaren.
Wie weet, of 't lot, dat my met ramp op ramp beſtormt,
Den rover ſtraks niet in een' moordenaar hervormt!
Ga, vlieg, om me aan het licht en aan my zelf te ontrukken."
Hy zwygt, door ſmart belet meer woorden uittedrukken
En gy, die dit toneel van ware ellende aanſchouwt,

des lands, van *Stokholm*, en het gene den Reiziger in die Hoofdſtad merkwaardig is voorgekomen; de verwisſeling der Saizoenen, Zomer en Winter; de Zeden der Inwoonderen, de Jufferſchaps, het Hof; Karakter des Konings, de ſtaat der Akademien, geleerde Genootſchappen en Maatſchappyen; ſtaat van den Godsdienst, Geleerdheid en Weetenſchappen; verdere Reis van *Stokholm* naar *Finland*, overtogt van de *Bothniſche* zee over ys op Sleden; beſchryving van het Eiland *Aland*.

Zie hier een paar byzonderheden, tot eene proeve: Het kaartſpel, maar al te beroverend in alle landen, ſchynt in *Zweeden*, bovenal onder de lieden van de hoogſte rangen, alle krachten en bekwaamheden der ziele te vermeesteren. Onze Reiziger geeft daar Bladz. 99 een voorbeeld van.

„ Een Edelman van groot aanzien had langer dan gewoonlyk gewagt na het opbrengen van zyn middagmaal, en ziende dat er geene gereedheid altoos toe gemaakt werd, ging hy naar beneden, om er zyne dienstboden over te onderhouden, en de reden van dit verwyl te vernemen. Hy vond zyne huisbedienden, in navolging van hunne meesters, druk bezig met kaartſpelen. Zy verſchoonden zich, door hun Heer te zeggen, dat zy juist aan het gewigtigſte gedeelte van het ſpel waren; en de keldermeester, die het meest had opgezet, nam de vryheid om het geval aan zyn Heer open te leggen, die niet kon nalaten de bygebragte redenen volwigtig te keuren. Nogthans niet genegen te wagten met zyn middagmaal tot het ſpel uit was, zond hy dien knecht om de tafel te dekken, terwyl hy by de andere dienstboden ging zitten, en de party van den weggezondenen ſpeelde.”

Het karakter van Koning GUSTAVUS III. wordt niet zeer gunſtig getekend; beter vertoont zich de Regent Hertog *van Sudermanland*, dat des tegenwoordigen Konings van *Zweeden* wordt dus geſchetst *Bladz.* 133.

„ De

„ De tegenwoordige Koning van *Zweeden* heeft een gedrag en zeden aangenomen, geheel overgesteld tegen die van zyn Oom, met wien hy nooit in goede verstandhouding leefde. Geduurende het gehele Regentschap geliet zich de jonge Vorst als of hy van gene beduidenis in 't geheel was. Nooit verscheen hy, uit eigen beweging voor het volk, en deed geen ding, zonder vooraf verlof van den Hertog te vragen; het scheen als of hy zichzelven voor niets hield, staande zyn minderjarigheid; alleen om den Regent het volle gewigt zyns gezags te doen gevoelen, wanneer het tydperk opdaagde om 't zelve in volle uitgestrektheid te betonen."

„ Myns oordeels zyn de hoofdtrekken in het karakter van dezen jongen Vorst, een zugt om zelf te regeeren zonder Staatsdienaren, of eenige tusschenkomst, die palen kan zetten aan zyn volstrekt gezag, gepaart met een opregten wensch om teffens zoo veel goeds te doen, als hem mogelyk is, in den nauwen kring van zyn vermogen en kunde. Onder den invloed van twee Geestlyken, en vervuld met een sterken afkeer van 't geen men met den naam van de Nieuwe Wysbegeerte bestempelt, is hy zeer bygelovig geworden, en stelt daar om alle hinderpalen in den weg om den voortgang der verlichting te belemmeren. Deze twee Geestlyken zyn de Bisschop FLEDDIN en de Bisschop M***. De eerstgemelde onderwees den Koning in den Godsdienst; hy is een man van geen geleerdheid, maar van een hoogmoedigen aart, en gereed om alles aan zyn byzonder belang dienstbaar te maken. De *Lutherſche* Godsdienst verraart, onder zyn kerkbestuur, in de plegtigheden der Roomsche Kerk. Het is, ingevolge van zynen raad, dat de Soldaten last gekregen hebben, om op *Goeden-vrydag* de trompen hunner shaphanen benedenwaards te dragen, en dat de trommels ontspannen worden, even als te *Rome*, en andere

landen waar men de *Roomſche* kerkgebruiken, in dit opzigt volgt."

„ Biſſchop M*** was, in zyne vroegere dagen, een vriend der Democratie. Hy maakte zich eerst bekend door eene verhandeling, ten voorſtande van die Regeerwyze geſchreven, getyteld *De Democratia Optimo Regimine* (*). Hy omhelsde den geestlyken ſtand enkel uit belang, en werd vervolgends een allergrootst yveraar voor de verregaandſte bygelovigheden: 't zy hy met de daad een bekeerling geworden is tot het geen hy eerst enkel *ex officio* geloofde, of dat hy, 't geen eenigen denken, het doet uit loutere geveinsdheid. Eens heeft hy blyk gegeven van zyn geestlyken yver, en teffens zyn eigen karakter doen blyken, door de uitgave eener *Verhandeling over de Magt en Invloed des Duivels op het Menschlyk Ligchaam.* Hy bewyst, in dit werk, door eene blykbaarheid, die, naar zyn zeggen, tot de hoogte van een wiskunſtig betoog opklimt, niet alleen het beſtaan des Duivels, en diens werkingen op 's menſchen ziel en ligchaam; maar hy is zoo gelukkig geweest in zyne naſpeuringen, dit onderwerp betreffende, dat hy de verſchillende ſoorten van Duivels onderſcheidt, en de middelen opgeeft om dezelve te verdryven. Hy heeft ontdekt, dat de *Diabolus Crinitus*, of de *Haarige Duivel*, kan verjaagd worden door de plant, bekend onder den naam van *Hypedricum quadriangulare*, of *Vierkant St. Jans Kruid.*"

Wy zouden onzen Reiziger geern verzellen op zynen merkwaardigen overtogt van *Grisleham* over de Bothniſche Zee; doch wy moeten hem hier verlaten, en onze Lezers naar het Werk zelf verzenden, alleen nog berigtende, dat deze overtogt in een aardig Plaatje is afgebeeld, hetwelk, be-

(*) De Democratie de beste Regeringsvorm.

benevens een Wintergezigt te *Stokholm* dit Deel verſieren. Achter aan is gevoegd eene goede Kaart van *Zweeden*, *Noorwegen*, *Finland* en *Lapland*, vertoonende den reisweg naar de *Noordkaap*.

LETTER-NIEUWS.

Te *Rotterdam* by J. Pols, word uitgegeven en is mede te bekomen by T. Spoormaker te *Groningen*: *Onderwys in de Leer van den Godsdienst, naar 't kort begrip der Chriſtelyke Religie*, door D. HENDRIKSZ. Predikant te *Groningen*; derde Druk, daar het de wensch en het verlangen van veele geachte Leeraars in de Hervormde Kerk is, dat het kort begrip der Chriſtelyke Religie eens algemeen, by het leeren en doen der Belydenis gebruikt wierde, zo heeft de Autheur het zo ingericht, dat het niet alleen met vragen en antwoorden voor mingevorderde Leerlingen voorzien is, maar ook met uitbreidingen en ophelderingen, en vragen daar onder, voor meer gevorderden met nut kan gebruikt worden. De Prys is 10 Stuivers.

AAN GODSDIENSTIGEN.

De Boekverkoper P. Quint te *Utrecht*, eigenaar geworden zynde van de volgende nuttige Werken, debiteert thans met goed ſucces: I. *Geſchiedenis des O. en N. Teſtaments*, op eenen aangenaamen en onderhoudenden Leertrant beſchreeven met *Byſchriften* verrykt en door toepaſſelyke vaerzen opgeheldert, door den Geleerden Heere JOHANNES VOLLENHOVEN, in Leven Leeraar der Hervormde Kerke van *'s Gravenhage*, 2 deelen in gr. 8vo. verſierd met niet minder dan 336 *kopere Plaaten*, vervattende de Afbeeldingen van even zoo veele voorname en belangryke Bybelſche Hiſtorien. Dit alzins nuttig werk voor de Jeugd om tot Pryzen van maarſtigheid te dienen, ten einde hen van jongs af met den inhoud des Bybels bekend te maken, is te zeer bekend dan dat men hetzelve alhier uitvoerig behoeft aan te pryzen. De kleine voorraad van dit Boek nog voorhanden, zal aan de eerſtkomenden tot *f* 3— afgeleverd worden. Terwyl men het geeerd publiek verzekeren kan, dat hetzelve nimmer zal herdrukt worden, vermits de kopere Platen reeds geheel vernietigd zyn. II. *Geſchiedenis het leven en de Bekeering van*

den vermaarden SCHUBART, door hem zelve in zyne Gevangenis opgeteld, 2 Stukjes in 8vo. verſierd met twee Titel Vignetten, à *f* 1-8-: De Schryvers der Vaderlandſche Bibliotheek dit nuttig en Leerzaam Boek beoordeelende, zeggen 'er niet minder van dan dit volgende: „ *zeker verdient een waare Levensgeſchiedenis de voorkeur boven een Roman; vooral als dezelve geſchreeven is door den Man zelve, by eene naauwkeurige en bedaarde beſchouwing van zich zelven, en by die openhartigheid en waarheidsliefde, welke hem niets doet verbergen, 't zy het hem tot eer, of tot ſchande verſtrekt*, van het 2de Stukje zyn nog weinige apart voorhanden, die aan de eerstkomenden tot 16 Stuivers zullen afgeleverd worden. III. *De losleyende man van Fatſoen, en de deugdzame Land-Edelman.* Twee leerzame Characters, in dit Werkje, zoo natuurlyk en eenvormig voorgedraagen, dat zy de waarheid eener Geſchiedenis evenaren en daarenboven doormengd met een aantal nuttige Lesſen voor de beide Sexen, eene ſtrekking hebbende om hen de beminnelykheid der Deugd, en de afſchuwelykheid der ondeugd in derzelve waare gedaante te leeren kennen. De Prys van dit Werkje dat met 4 fraaije kopere plaaten verſierd is, is 12 Stuivers. Deeze Werken zyn by de voornaamſte Boekverkopers mede te bekomen ook in getallen te *Amſterdam*, by J. van den Burgh en Zoon.

Van de Chriſtelyke Overdenkingen geſchikt naar den tegenwoordigen toeſtand des Vaderlands, 6 Stukken in gr. 8vo. van welken by den Overledenen Boekverkoper J. C. ten Bosch, in korten tyd twee drukken zyn uitverkogt, zyn thans door het herdrukken van een Stukje by B. Wilden J. Altheer en S. Alter te *Utrecht*, eenige weinige Exemplaren à *f* 2-4. te bekomen. — Om de geringheid van het getal kunnen dezelve niet verder verzonden worden dan te *Amſterdam*, aan v. Vliet, v. d. Hey, *Leyden* Honkoop, *'s Hage* Thierry en Menſingh en *Rotterdam*, Cornel en van Balen.

By den Boekverkoper W. ZUIDEMA, te *Groningen*, is gedrukt en alomme verzonden: het Derde en laatſte Deel van het Werk van G. B. REDDINGIUS, Predikant te *Schildwolda*, *over den Heidelbergſchen Catechismus*. Hetzelve behelst eene Oordeelkundige Beſchouwing van den oorſprong, de oogmerken, en de inrichtingen van denzelven, eene vergelyking der Hoogduitſche, Latynſche en Nederduitſche uitgaven, eene beoordeeling van het gebruik, het welk tot hier toe van denzelven gemaakt is, en opgave van het gebruik, dat nu en vervolgens van denzelven kan en behoort gemaakt te

te worden: als mede eene oordeelkundige behandelde korte Geſchiedenis van dien Catechismus, in de *Paltz* en in de *Nederlanden*. Van de twee eerſte Deelen, behelzende *Ontwerpen van Leerredenen* over denzelven, zyn nog maar weinige Exemplaren te bekomen. De Prys van dit 3de Deel is *f* 1-4-: en de 3 Deelen compl. *f* 4-16-:

By W. Brave, Boekhandelaar te *Amſterdam*, is van de Pers gekomen, N°. 2. van de *Bibliotheek van Theologiſche Letterkunde* voor 1805. — De *Recenſenten* van dit zo zeer gezochte Maandwerk, gaan in dit Nommer op hetzelfde ſpoor voort, met de volgende *In- en Uitlandſche Werken* vrymoedig te beoordeelen: vooraf gaat eene Proeve van Verklaring over *Joh.* 1. vs. 1 tot 14. HURGRONJE's Diſſertatio. — P. VOS, over *Rom.* 8. vs. 19 tot 23. — J. VAN EYK, over de Rechtzinnigheid. — A. RUTGERS, de Hoop van een Euangeliedienaar. — Het Leven van JOHANNES HUSS. — Mr. R. FEITH, Proeve van Godsd. Gezangen. — J. A. CREUSER, over de 7de Zondag van den H. Catechismus. — De H. Catechismus geſplitst. — Charakteristik J. GODFRIED V. HERDERS, von DANZ und GRUBER. — An Apology for the People Called Methodists. — Treurige toeſtand der Proteſtanten in *Hongaryen*. — Bericht van Directeuren van TEYLERS Fundatie. — Berichten van *Utrecht* en *Deventer*.

II. *Bydragen tot Bevordering van Waarheid en Godvrucht*, 2de Deel 2de Stukje, inhoudende de volgende Belangryke Verhandelingen, als: *Over den Geest van het Christendom.* — *Verliest de Godsdienst van Jeſus, wanneer de Meſſiaanſche Voorſpellingen van het O. T. niet bepaaldelyk op den Perſoon van Jeſus van Nazareth doelen?* — *Over de Voorzichtigheid met welke men in het Beſtryden van Godsdienſtige Volksbegrippen behore te werk te gaan.* — *Beſchouwing van den Mensch als het Beeld van God.* — *Over het gebruik der Reden by de Verklaring der H. Schrift.* — *Over het lezen en uitleggen der H. Schrift.* — Van het eerſte Deel zyn nog maar weinige Exemplaren à *f* 3-15:- voorhanden.

By F. Drayer, Boekverkooper in de Kalverſtraat by den Dam te *Amſterdam*, is heeden van de Pers gekomen en alom verzonden: *Aanmerkingen over den Dichtkonst* in gr. 8vo. à 10 St. by denzelven zyn nog weinige Exemplaaren te bekomen van de *gewyde Rhetorica of Proeve over de welſprekenheid der Heilige Schrift*; met het vervolg compleet à *f* 4:-

---

By W. van Vliet, Boekverkooper op de Heilige Weg te *Amſterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

Reis van de Heeren VAN HUMBOLDT *en* BONPLAND *naar de Keerkringen in de Jaren* 1799, 1800, 1801, 1802, 1803 en 1804. *Een uittrekſel uit hunne Aantekeningen van* J. C. DELAMETHERIE, uit het Fransch, in gr. 8vo. à 11 St. Nimmer maakte de onderneming van eenig Reiziger zo veel gerucht, als die van den Heer ALEXANDER VAN HUMBOLDT, nimmer verlangde men ſterker naar het uitkomen van eens Reizigers Dagboek, dan naar het zyne. Het valſch gerucht van zynen dood, wekte een algemeen beklag, en men beſchouwde dien als een onherſtelbaar verlies voor de Natuur. — Land- en Volkkunde. — De Heer van HUMBOLDT, hoewel een Duitſcher, begaf zich, by zyne terugkomst in *Europa*, het eerst naar *Frankryk*, maar 'er was ook geen volk, dat voor en gedurende zyne Reis een zo levendig deel in zyn lot nam, en dat hem zyne Reis zelve, zoo veel maar mogelyk, wilde verligten, terwyl zyn Reisgenoot zelf een Franschman was. Naauwelyks drong men zich zoo van alle kanten naar den eerſten ontdekker van *America*, als men te *Parys* naar HUMBOLDT deed, en het was de beroemde DELAMETHERIE, Lid van het Nationaal Inſtituut, die aan het Fransch Publiek, dat met zoo veel verlangen naar eenig berigt van den Reiziger uitzag, daar deszelfs Dagboek, uit hoofde der menigvuldige Platen en des ryken inhouds, nog zoo ſpoedig het licht niet zien zal, voor de hand een uittrekſel of beknopt overzigt mededeelde, van het geen men in het Dagboek zelve te verwachten heeft. Men heeft gemeend, dat eene getrouwe Vertaling van dit Verſlag des Heeren DELAMETHERIE ook onze Landgenoten, die op wetenſchap prys ſtellen, niet onaangenaam zou wezen, te meer, daar hetzelve eensdeels tot een voorbereidende Inleiding kan dienen voor het te wachten groot geheel, maar ook anderdeels als een op zich zelve ſtaande Werkje kan worden aangemerkt, dat de hoofdzaken van het eerstgenoemde in zich bevat.

Joh. van der Hey te *Amſterdam*, geeft Gratis uit: *Bericht van Intekening op een' tweeden druk van het Weekblad voor Kinderen*; drie deelen gr. 8vo. met 156 koperen platen en een kaart vercierd, het welk in plaats van *ƒ* 16. zoo als de prys van den eerſten druk geweest is, tot den eerſten Augustus 1805. word aangeboden voor *ƒ* 8:—

Joh. van der Hey, te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden: *Eerſte Beginzelen der Natuurkunde, tot nut en vergenoeging van het dagelykſche leven in leerlesjens voor de Batavſche Jeugd*, door J. A. UILKENS, *A. L. M. Ph. Dr. Lid van*

van het Zeeuwſche Genootſchap te Vliſſingen en Christen Leeraar by de Hervormden te Eenrum, tweede en laatſte Stukjen, waarmede dit voor de Schoolen onzes Vaderlands zoo uitnemend geſchikt Werkjen compleet is, de Prys van ieder Stukjen is 6 Stuivers en by getallen voor Schoolhouderen tot minder prys.

Te *Amſterdam*, by C. de Vries, H. van Munſter en Joh. van der Hey is van de Pers gekomen en alom verzonden: *Zelfkennis de bron van het tydlyk en eeuwig geluk*, door W. C. REDDINGIUS, *Leeraar der Hervormden te Dronryp*, uitgegeven door de *Bataafſche Maatſchappy tot Nut van't Algemeen*, kl. 8vo. à 4 Stuivers.

Te *Amſterdam*, by P. G. en N. Geysbeek, Boekverkopers op de Lelygragt, by de Keiſersgragt, is van de Pers gekomen; *Beknopt verſlag van het verblyf aan het Eiland Nukahiwah, by gelegenheid eener ontdekkings reis rondom de Waereld, van twee Ruſſiſche Schaepen onder bevel van den Heer* VON KRUSENSTERN; behelzende eene beſchryving der *Zeden, Gewoonten, Feesten, Godsdienst, Kleding*, van deze tot nog toe onbekende Eilanders, door J. C. ESPENBERG; waar by gevoegd is een brief van dezen geleerden aan A. von KOTZEBUE. Wiens beide Zoonen dezen beroemden tocht mede doen; behelzende verſcheidene byzonderheden, omtrend *Santa Cruz*, deszelfs Voorbrenſelen, Slangen, langlevendheid der Inwooners, &c. Uit het Hoogduitsch vertaald, in gr. 8vo. à 8 Stuiv. is mede te bekomen, te *Rotterdam* by Dirk Vis, enz. enz.

AKADEMIE-

EN

SCHOOL-NIEUWS.

GRONINGEN.

Den 10den deezer heeft de Hoog Eerw. Hoog gel. Heer E. TINGA, S. S. Theol. Doct. en Profl. Ord.

Ord. zynen Post aan deze Hoogeschool aanvaard met eene plegtige Redevoering, *de Jesu Christo, Doctore* Θεοδιδακτῳ, *minime Esséno*; dat is: *over Jezus Christus, een' Leeraar, niet in de School der Esſenen, maar van God onderwezen.*

THIEL.

Heden den 3den May is door de Magistraat dezer Stad op een verhoogd Tractement en andere voordeelige voorwaarden, tot Rector der Latynsche Schole alhier aangesteld de zeer gel. Heer C. F. NAGEL, thans Rector der Latynsche Schole te *Zalt-Bommel*, welke zich deze aanstelling heeft laten welgevallen, en met verlangen hier wordt te gemoet gezien; de beproefde bekwaamheid en braafheid van den beroepenen, de gezonde en aangename ligging dezer Stad, en de schone gelegenheid, welke hier is tot het houden van een Kostschool doen ons met grond verwachten, dat veele Ouders en Voogden hunne Kinderen en Pupillen aan het onderwys en bestuur van voorn. Rector C. F. NAGEL, gaarne zullen toevertrouwen.

ZALT BOMMEL.

Alzo door het aanstaande vertrek van den Heer NAGELL naar *Thiel*, het Rectoraat binnen deze Stad eerlang zal vacceren, en de Magistraat voornemens is dezen post, waar aan een Tractement van zeven Honderd Guldens, en eene vrye woning verbonden zyn, spoedig te begeven, zo worden allen, die daar toe genegen zyn, en de vereischte bekwaamheden bezitten, verzogt, om zig, zo dra mogelyk, by gemelden Magistraat te addresseeren.

DEN BOSCH.

Heden den 22sten April 1805. is alhier de promotie op onze Latynsche Schoolen geschied. Nadat de Rector dezen plegtigen Actus als naar gewoonte, met 't opzenden van een Gebed tot God hadde geopend, zo is hy aanstonds tot 't Celebreeren van voorschr. promotie overgegaan.

In

In de vyfde Claſſe werd de zeer brave en yverige Jonkman C. A. VAN ALTENA, welke voorleden halfjaar met den hoogſten prys was vereerd en in 't Album der Candidati Academici was ingeſchreven geworden, thans met lof tot de Akademie bevorderd.

Deze alzo bevorderd zynde, zoo werd een kostbare eereprys geſchonken aan den wakkeren Jonkman N. L. B. WELLENS, welke aan Heeren Scholarchen verzogt heeft nog een half jaar 's Rectors leſſen te moogen frequenteeren, en in 't album der Candidati Academici te worden ingeſchreven, 't welk hem is toegeſtaan.

By deze gelegenheid hield voorſchr. Jonkman eene Redevoering, welke hy zelf uitgekozen en bewerkt had. Hy had tot een onderwerp genomen, deeze navolgende woorden: *Nihil L. Junio Bruto, primo illo Romanæ libertatis vindice, in quibus vis virtutum generibus unquam exſtitiſſe illustrius, nec quenquam alium cui verus in patriam amor curae magis, ac cordi erat, Civiumque recte ſtabilita felicitas, tueri ac defendere conabor.*

Het oogmerk van deze zyne redevoering was alleen om te wederleggen de veelvuldige beſchuldigingen, welke zyne geliefde medeleerlingen zich niet hadden ontzien, voorleden half jaar tegen den genoemden L. JUNIUS BRUTUS intebrengen, latende inmiddels de béſliſſing van den ſtaat des pleitgeſchils over aan de onpartydige beoordeeling der Toehoorderen, als daar toe bevoegde Rechteren.

Voorſchr. nieuwe Redenaar heeft zoo door het bewerken, als door het uitſpréken zyner Redevoering by deskundigen veel eer ingelegd.

Voorts zyn op de vier lagere Claſſen, zoo des Conrectors, als der drie anderen Præceptoren, twaalf eerepryzen uitgedeeld aan Leerlingen, welke

in

in naarſtigheid boven hunne Medemakkers hadden uitgemunt, hebbende zy hunne Gratiarum Actiones zoo in Rym als Onrym, met zulk eene innemende bevalligheid, gepronuncieerd, dat zy de toejuiching der aanwezig zynde toehoorderen hebben mogen wegdragen. Nog daarenboven zyn door Heeren Scholarchen aan den Rector twee extraordinaire pryzen ter hand geſteld om uittedeelen aan Leerlingen, welke van den tweeden rang op de onderſte Claſſe zynde, nog geene gelegenheid gehad hadden om naar een prys te kunnen dingen, en echter zich byzonder geëvertueerd hadden. Voorts is alles met eene plegtige dankzegging aan God beſloten.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN Vakant. Zie Febr. 1803.

ELST Vakant. Zie April 1805.

PUFLYK EN LEEUWEN Vakant. Zie Jan. en Maart. 1805. De H. H. Propp. worden als nog ernſtig en vriendelyk alhier uitgenodigd om hunne gaven voor de Gemeente te laten horen, om ten ſpoedigſten met het werk der beroeping te kunnen voortgaan.

BURGHAREN EN HERNEN insgelyks als nog Vakant. Zie Nov. 1804.

THIEL.

THIEL den 28ſten April. Heden heeft de Wel Eerw. Heer J. POSTHUMA, zedert ruim 15 Jaaren derde Predikant alhier, doch nu tot Rector der La-

Latynſche Scholen en Lector Hum: Litt: te *Zierikzee* beroepen, van deze Gemeente een liefderyk en zegenend afſcheid genomen, hy predikte by die gelegenheid over de heilbede van Paulus *Rom.* XV: 13. *De God nu der hope vervulle u-lieden met alle blydſchap ende vrede in het geloven, op dat gy overvloedig moogt zyn in de hope, door de kracht des Heilige Geests.* Wy wenſchen dat de algenoegzame God zynen weg daar zal voorſpoedig maken, en hem in zyne betrekkingen tot eenen wezenlyken zegen ſtellen.

THIEL den 22ſten Mey. Heden zyn alhier in eene daartoe belegde Claſſicale Vergadering, in tegenwoordigheid der Hoog Eerw. Heeren Depp. Synodi DD. Y. VAN DER LEEDEN en G. W. BECKING, Predikk. te *Tzendoorn* en *Beest*, door den Wel Eerw. Heer J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*, perempt. geëxamineerd de Eerw. Heeren JAN VAN TROOSTENBURG DE BRUYN en SIMON GERH. PRINS, beroepen Predd. te *Ommeren* en te *Ochten*, met dat gevolg, dat zy eenpariglyk met zegenbede aan de hen roepende Gemeenten zyn toegewezen, en eerlang in de H. Bediening zullen bevestigd worden.

De proeftekst was voor den eerstgen. *Rom.* VIII: 32. en voor den anderen *Joh.* VI: 66—69. In het Hebreeuwsch zyn zy geëxamineerd over *Pſalm* II: en in het Grieksch elk over hun tekstcapittel. De Examinator is voor zyn welingericht Examen bedankt.

LIENDEN. Op den 12den Mey ll. maakte onze Leeraar D. P. SPECHT GRYP, ons bekend, dat onze voorige Leeraar H. LAGEMANS, te *Haarlem* overleden was. Hy predikte by deze gelegenheid over 1 *Joh.* II: 28. *Ende nu, kinderkens, blyft in hem: opdat wanneer hy zal geopenbaard zyn, wy vrymoedigheid hebben, ende wy van hem niet beſchaamd gemaakt en worden in zyne toe-*

toekomſte. De woorden, waarmede de Overledene ons vaarwel zeide: en herinnerde ons daar by aan des Mans nuttig verkeer en werk onder ons.

ECK EN WIEL Vakant. Zie April 1805.

ZALT-BOMMEL.

BRAKEL den 5den Mey. Heden nam onze waardige Leeraar D. H. VAN BLOKHUIZEN, van ons een zegenend afſcheid, met de woorden van Paulus, *Hand.* XX: 27. *Want ik en hebbe niet achter gehouden, dat ik u niet en zoude verkondigd hebben alle den raad Gods.* De Heere ſtelle dezen zynen Knegt tot eenen uitgebreiden zegen in de Gemeente te *Kethel*, en heele ſpoedig in zyne gunst onze brenke!

VARIK den 21ſten April. Heden was het voor ons een aangename dag, daar onze beroepen Leeraar D. P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Gorinchem*, onder ons in den Euangeliedienst bevestigd werd door D. J. H. HASSELBACH, Pred. te *Haaften*, als Dep. Cl. die by deze gelegenheid predikte 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doet het werk van een Euangelist, maakt dat men van uwen dienst ten vollen verzekerd zy.* De oplegging der handen geſchiedde, behalven door den Bevestiger, door de Eerw. Heeren DD. J. HASSELO, P. HOUTMAN, J. DE HEER, J. DE GIDS, B. KONING en J. POSTHUMA, Predikk. te *Wadenoyen*, *Driel*, *Geldermalsſen*, *Herwaarden*, *Herwene* en derde Pred. te *Thiel*. De Bevestigde deed des namiddags zyn Intrede, met de bemoedigende beloften van JEZUS, *Matth.* XXVIII: 20. *Ende ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot aan de voleindinge der wereld.*

God gebiede zoo over het werk van dezen dag als over den verderen dienst van onzen Leeraar den besten zegen.

OPHEMERT Vakant. Zie Dec. 1804.

ST.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN den 18den May, D. KOPPIUS heeft de beroeping naar *Zutphen* en D. DE BRUIN die naar *Wenterswyk* in de vreeze des Heeren aangenomen.

DEUTICHEM den 30ſten April. De Wel Eerw. Heer J. LULOFS, Pred. te *Warnsveld*, voor de beroeping ter dezer plaatſe hebbende bedankt, heeft de Eerw. Kerkenraad heden uit een aangevuld gros van Predikanten, 't volgend twaalftal geformeerd:

DD B. CLEMENT, Predikk. te *Genemuiden*. C. WARNSINCK, te *Zeddam*. J. EVEKINK, te *Drempt*. A. J. LAMBRECHTS, te *Reſſen*. G. J. COLENBRANDER, te *Vorden*. J. J. SCHOT, te *Culemborgh*. A. GLASHORST, te *Hummelo*. M. RENSEN, te *Ter Borg*. J. WANROOY, te *Bruinisſe*. J. L. OVERDORP, te *Noordwyk binnen*. D. HUENDER, te *Silvolde* en J. STOLK, te *Nistrik*, *Balgoy en Keent*, deze laatſte met 't lot tegen D. R. VAN OOSTERHOUT, Pred. te *Abcoude*.

En daaruit aanſtonds met eenparigheid van ſtemmen 't volgend zestal:

DD. CLEMENT, WARNSINCK, EVEKINK, LAMBRECHTS, COLENBRANDER en SCHOT.

Waar uit, zoo dra mogelyk, eene beroeping geſchieden zal.

REKKEN ſtaat Vakant te worden. Zie April 1805.

OVERVELUWE.

LUNTEREN den 6den Mey 1805. Heden is hier ten overſtaan van DD. J. PRINS en G. ELIAS, Predikk. te *Ede* en *Scherpenzeel*, als Conſulenten, 't navolgend zestiental gemaakt:

DD. A. H. TER HOEVEN, Prop. te *Leyden*. P. H. NAHUYS, Predikk. te *Zeyst*. W. BREYL, te *Westbroek*. W. G. VAN DOORNE, te *Berkenwoude*.

de. J. DE WAAL, te *Garderen.* J. SLUYTER, te *Zalk.* B. CLEMENT, te *Genemuiden.* J. DE HEER, te *Geldermalsen.* D. TER VEER, te *Dubbeldam.* S. MARTYN DE BRUYN, op 't Eiland *Marken.* A. P. DE LANGE, te *Randwyk.* Z. Q. VAN DER TRANS, te *Kootwyk.* P. A. J. MOEREL, te *Voorthuizen.* B. H. HABBEMA, te *Buitenpost.* J. P WYS, te *Leersum* en D. W. MUIDERMAN, te *Hal.*

Waar uit dit achttal:

DD. A. H. TER HOEVEN, P. H. NAHUYS, W. BREYL, W. G. VAN DOORNE, J. DE WAAL, J. SLUYTER, P. A. J. MOEREL en B. CLEMENT.

Hier uit dit viertal:

DD. A. H. TER HOEVEN, P. H. NAHUYS, W. BREYL en W. G. VAN DOORNE.

Waar uit met eenparigheid van ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer A. H. TER HOEVEN, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Leyden en Neder-Rhynland.*

Het peremptoir examen is bepaald op den 19den Juny, en zal geſchieden te *Ede*, door D. SCHOONDERBEEK, Pred. te *Otterlo.*

BEEKBERGEN Onze beroepen Predikant, D. VAN DER LINDEN, die het beſluit genomen heeft om tot ons over te komen, zal D. V. op den 9den Juny onder ons worden bevestigd.

WAGENINGEN. Onze hartelyke en vereenigde pogingen, hebben die gelukkige uitwerking gehad op onzen jongſten Leeraar D. D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, dat zyn Eerw. voor de beroeping na *Nykerk* bedankt en zich op nieuw aan ons verbonden heeft. Den 5den Mey maakte zyn Eerw. ons zyn beſluit bekend met het houden van eene Leerrede over 2 *Joh. vs.* 8, 9. *Ziet toe voor u zelven, dat wy niet en verliezen het gene wy gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontfangen. Een iegelyk die overtreedt, ende*

ende niet en blyft in de leere Christi, die en heeft God niet: die in de leere Christi blyft, deze heeft beide den Vader ende den Zoone. Velen uit de Gemeente hebben vervolgens ook door daden, bewyzen van hunne blydſchap en erkentenisſe gegeven.

RENKUM EN HEELSUM Vakant. Zie April 1805.

OOSTERBEEK EN ELKUM ſtaan eerstdaags Vakant te worden. Zie April 1805.

NEDER-VELUWE.

EPE Vakant. Zie April 1805.

NYKERK Vakant. Zie Jan. 1805.

HATTEM. Zie Dec. 1804.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH. Zie April 1805.

MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.

DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.

BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.

KESSEL Vakant. Zie Aug. 1802.

PEEL- EN KEMPELAND.

EINDHOVEN den 30ſten April. Heden verzochten D. D. J. C. TEN HAM en ARNOLD KREMER ſtem en zitting in de Clasſis, als bevestigde Predikanten te *Veldhoven, Oirle en Zeelst* en te *Zomeren en Lierop*, welk verzoek door de Vergadering aan hun Eerw. wierdt toegeſtaan. — Vervolgens werd de Student CORNELIS HEYCOP TEN HAM, præparatoir geëxamineerd door DD. J. H. KUHNEN en J. C. TEN HAM, de Proefteksst was *Hebr.* XII: 1. Het onderzoek in de Taalen geſchiedde over *Jeſ.* I: en *Hebr.* XII: In dit, als mede in het onderzoek over de waarheden van onze Hervormden Godsdienst, gaf dezelve aan de Vergadering dat genoegen, dat zy hem tot den openbaren predikdienst heeft toegelaten.

Voorts werd ingeleverd een verzoek van de

Gemeente te *Lommel*, dat de Proponent CORNELIS HEYCOP TEN HAM, tot haren Herder en Leeraar mogt beroepen worden. De Vergadering meende aan dit verzoek te moeten voldoen, en heeft den voorn. Proponent eenparig tot Leeraar in die Herderloze Gemeente beroepen, welke dit beroep ook in de vreeze des Heeren heeft aangenomen. Het peremptoir Examen is bepaald op de eerstkomende gewoone Vergadering, die zal invallen op den 18den Juny. Tot Examinatoren zyn benoemd DD. J. C. TEN HAM en A. KREMER, Predikk. te *Veldhoven*, *enz.* en te *Zomeren*.

SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.

OIRSCHOT en BEST, OOST- MIDDEL- en WESTERBEERS. Zie Octob. 1804.

LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.

GELDROP en RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Naberícht.

GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT den 28sten April. Heden is alhier in de Gereformeerde Kerk gedoopt een Neger, geboren te *Fagal* op *Java*, en in dienst by den Hooggeb. Heer W. A. ALTING LAMORAAL VAN GEUSAU en Vrouwe SEBYLLA HENDRINA WILHELMINA VAN GEUSAU, geboren UMBGROVE.

De Wel Eerw. Hooggel. Heer J. VERLOREN, die dezen Jongeling in de gronden van onzen Godsdienst onderwezen had, en nu op zyne afgelegde Belydenis, door den H. Doop ter Kerke inlyfde, ſtelde by die gelegenheid voor de voortreflykheid van den geopenbaarden Godsdienst boven den Natuurlyken, volgens aanleiding van *Pſ.* XIX: 8—11. *De wet des HEEREN is volmaakt, bekeerende de ziele: de getuigenisſe des HEEREN is gewis, den ſlechten wysheid gevende.* ——— *Zy zyn begeerlyker dan goud, ja dan veel fyn gaud; ende zoeter dan honig, ende honigzeem.* En

leid-

leidde daar uit af het geluk en de verpligting, zoo wel van ons als van dezen Jongeling, die door zyne edelmoedige Hooggeb. Voedſters ten Doop geleid en genaamd werd FELIX CHRISTIANUS. De toevloed van menſchen van onderſcheidene Godsdienſtige denkwyze en gevoelens was groot, terwyl de diepe eerbied en ſtille aandagt aankondigden het algemeen genoegen, het welk des Leeraars gepast en duidelyk Voorſtel wegdroeg.

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.

BEEK Vakant. Zie Maart 1797.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

FYNAART. Onze hartelyk beminde Leeraar, D. J. SLOTEMAKER, op den 28ſten der maand April eene wettige en volledige beroeping naar de aanzienlyke Gemeente van *Oostzaandam* bekomen hebbende, gaf ons daar van op den 5den Mey, naar aanleiding van *Spreuk.* XIX: 21. met aandoening kennis, en wy waren zeer in vreeze, dat wy zyn nuttig dienstwerk zouden moeten miſſen. Dan, op onzen algemeenen liefdedrang, vergezeld met de ſprekendſte bewyzen van onze hoogachting voor zyn Eerw. perſoon en dienstwerk, maakte zyn Wel Eerw. ons op den 13den daar aan, in eene buitengewone Godsdien-

ſtige zamenkomst, den voor ons gunſtigen uitſlag met *Spreuk.* XII: 25. tot onze groote blydſchap bekend, en verbond zich wederom aan onze Gemeente met *Epheſ.* V: 2. *Ende wandelt in de liefde, gelykerwys ook Christus ons lief gehad heeft, ende hem zelven voor ons heeft overgegeven tot eene offerhande ende een ſlachtoffer Gode, tot eenen welriekenden reuk*, op den 19den daaraan volgende.

DELFT EN DELFTSLAND.

KETHEL. Den 12den Mey was voor ons een blyde dag, daar de vacature door 't vertrek van onzen zoo waardigen D. J. P. SPRENGER VAN EYK, naar *Vlaardingen*, veroorzaakt, vervuld werd, door onzen nieuwberoepenen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VAN KLOKHUYZEN, die plegtig onder ons werd ingezegend, door zynen Oom, de Wel Eerw. Heer A. VAN DEN BERG, Pred. te *Arnhem*, met de bemoedigende taal van den Heiland aan de Elve, *Matth.* XXVIII: 20. *Ende ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* Terwyl zyn Eerw. in 't naamiddag uur zich aan ons verbond met Paulus betuiging aan de Corinthers, 1 *Cor.* IX: 16. *Want indien ik 't Euangelium verkondige, 't is my geene roem, want de nood is my opgelegd, ende wee my, indien ik 't Euangelium niet verkondige.* De groote Sions Koning ſchenke zyne genade en Geest in ons midden!

'T WOUD. Deze Gemeente treft een zwaar verlies: op den 14den dezer is haar geliefde Leeraar, D. A. STEEKER, haar door den dood ontrukt; eene zware ongeſteldheid en toenemende verzwakking, maakte in zyn 27ſte jaar, het 5de zyner bediening onder ons, een einde van zyn nuttig en dierbaar leven; de nagelatene Weduwe, zeer getroffen, draagt diepen rouw over het gemis van haren liefdragenden Echtgenoot — de Gemeente,

by

by welke de nagedagtenis van haren waardigen Voorganger, zyn ſtil en zagt karakter, zyn yver en getrouwheid in zynen dienst niet zonder zegen, in hoogachting en zegening zal blyven, deelt in hare tranen. Dan, terwyl de Overledene verlost van onrust en kwelling, in de ruste en vreugde zyns Heeren is ingegaan, zy God de Man der Weduwe, haar licht en raad, haar leidsman en beſtuurder, haar verzorger, haar *Alles!* — en gedenke ten goede aan de Gemeente, om, nadat het gewoon halfjaar van grátie voor de Weduwe zal zyn waargenomen, in haar geleden verlies, op de beste wyze, naar zyne liefdezorg weder te voorzien. Dus is

'T WOUD Vakant.

MAASLAND. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. J. BROERMAN, ontving den 2den Mey 1805 eenparige en volledige beroeping naar de Gemeente van *Nykerk op de Veluwe*, doch zyn Eerw. heeft, na ruim veertien dagen beraad, voor deze beroeping vriendelyk bedankt, en zich tot onze blydſchap, den 19den dezer op nieuw aan deze Gemeente verbonden met de opwekking van Apostel Paulus, 2 *Cor.* VI: 1. *Ende wy, als mede arbeidende, bidden u ook, dat gy de genade Gods niet te vergeefs en moogt ontvangen hebben.*

ZOETERMEER EN ZEGWAARD Vakant. Zie April 1805.

LEIDEN EN NEDER-RHYNLAND.

LEIDEN. In de gewone Clasſicale Vergadering van den 6den dezer, zyn door den Wel Eerw. Heer A. LENS, Pred. te *Voorhout*, præparatoir geëxamineerd ABRAHAM HENDRIK TER HOEVEN, van *Arnhem*, FLORENTIUS ADRIANUS DE BRUIN Flor. Fr. fil van *Bennekom* en SAMUEL VERWEY Wybr. fil. Bern. fr. van *Tiſt*, welke door de Eerw. Clasſis tot Proponenten zyn aangenomen.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS den 3den Mey 1805. Dewyl door het aanſtaande vertrek van onzen waardigen Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. LIETAERT, in wiens licht en nuttigen Euangeliedienst wy wel gewenscht hadden, ons nog langer te mogen verblyden, deze Gemeente ſtaat Vakant te worden, is door den Eerw. Kerkenraad, na dat zyn Eerw. alvorens behoorlyk was losgemaakt, en van zyne betrekking op deze Gemeente als Leeraar, was ontſlagen, ten overſtaan van de Eerw. Heeren Conſulenten J. M. PETIT en D. RATTINCK, Predikk. te *Nieuwpoort* en te *Ammerſtol*, alhier gemaakt het volgende drietal:

DD. A. G. BRINKHOFF BEUSEKAMP, Predikk. te *Pernis*. ... EVERAARS, te *Lopik* en ... KEYZER, te *Zegveld*.

Welk drietal aan eene Commisſie uit het Gemeentebeſtuur te *Groot Ammers*, daartoe ſpeciaal benoemd, gecommuniceerd zynde, is daarop door de Eerw. Kerkenraad eenparig tot gewoon Herder en Leeraar in deze Gemeente beroepen, de Wel. Eerw. zeer gel. Heer A. G. BRINKHOFF BEUSEKAMP, veelgeacht Euangeliedienaar te *Pernis*.

Van welke Beroepinge zyn Eerw. dadelyk, zoo wel per misſive, als door nevensgaande Beroepingsſtuk is kennis gegeven, terwyl deze beroepinge door den Beroepenen 14 dagen is in beraad genomen.

GROOTAMMERS den 5den May 1805. Onze waardige Leeraar D. P. LIETAERT, van hier beroepen zynde naar de Gemeente van *Gouderak*, heeft heden van ons een ernſtig, liefderyk en zegenend affcheid genomen met de woorden *Hand.* XVIII: 19*b*. 20 en 21*a*. *Hy ging in de Synagoge ende handelde met de Jooden. Ende als zy baden, dat hy langer by haar blyven zoude en bewilligde hy 't niet. Maar hy nam affcheid van haar*

haar. De Heere ſtelle dezen zynen knegt in de Gemeente van *Gouderak* tot eenen uitgebreiden zegen en bekroone het by ons reeds verrigte beroepingswerk met eene gewenschte en gezegende uitkomst.

GOUDERAK den 1aden Mey 1805. Onze geliefde beroepene Leeraar D. P. LIETAERT, van *Grootammers* tot ons overgekomen zynde, werd heden morgen in zynen Euangeliedienst onder ons plegtig bevestigd door den Wel Eerw. Heer H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk en Krimpen aan den Yſel*, (aan wien dit werk vriendelyk was afgeſtaan door den Rings-broeder den Wel Eerw. Heer J. BERKING, Pred. te *Oudewater*) met de woorden van Paulus *Col.* III: 16*a*. *Het woord Chriſti woone rykelyk in u, in alle wysheid.* Waar op de Bevestigde Leeraar 's namiddags zyne intrede gedaan heeft met de woorden van Paulus 1 *Cor.* III: 11—15. *Want niemand kan een ander fondament leggen, dan het gene gelegd is, het welk is Jeſus Chriſtus.* —— *Zoodemands werk zal verbrand worden, die zal ſchade lyden: maar zelve zal hy behouden worden, doch alzoo als door vuur.*

CRIMPEN AAN DE LECQ Vakant. Zie Maart 1805.

SCHIELAND.

BLEISWYK den 21ſten April. Heden maakte onze geliefde Leeraar D. J. VAN BROEKHUIZEN, ons bekend, dat zyn Wel Eerw. op onzen hartelyken liefdedrang, voor de aangebodene beroepinge van *Groot Ammers* hadde bedankt, en verbond zich op nieuws aan ons uit de vervolgde Paaschſtoffe, uit *Luk.* XXIV: 29. *En zy dwongen hem, zeggende, blyft met ons, want het is by den avond en de dag is gedaald, ende hy ging in, om met haar te blyven.* En is dit zyn Wel Eerw. beſluit, zoo met een aanzienelyke jaarlykſche verhoging van

ſtractement, als met vele andere bewyzen van dank-erkennende blydſchap beantwoord.

GORINCHEM.

HEUKELOM Vak. Zie April 1805.

VOORN EN PUTTEN.

NIEUWE TONGE den 18den Sept. 1804. Heeden is alhier ten overſtaan van de Wel Eerw. Heeren L. SLOTEMAKER en R. E. VETTER, Predikk. te *Middelharnis* en in de *Oude Tonge*, als Deputati Claſſis in den Ring van *Overflaçque*, gemaakt dit tweetal van Predikk.

DD. J. VAN GORCOM, te *Bennekom*. J. LORGION, te *Lunteren*.

Uit deze Nominatie werd ten zelven dage beroepen D. J. VAN GORCOM, die voor deeze beroepinge vriendelyk heeft bedankt. Daarop is den 13den Nov. weederom geformeerd een ander tweetal, waarop geplaatst zyn

DD. P. M. VAN BAAK, Predikk. te *Eck en Wiel* en C. VAN ENGELEN, te *Waverveen*.

Uit deeze Nominatie wierd beroepen D. P. M. VAN BAAK, die deeze beroepinge in des Heeren vreeze hebbende aangenomen, den 14den April ll. in den dienst by deeze Gemeente bevestigd is door D. R. E. VETTER, Pred. in de *Oude Tonge*, als Deputatus Claſſis met de woorden van den zaligmaker *Marc.* XVI: 15. *Ende hy zeide tot haar, gaat henen in de gehele waereld, predikt het Euangelium alle creatuuren.* De Intreerede was over *Hebr.* II: 3*a*. *Hoe zullen wy ontvlieden, indien wy op zoo groote zaligheid geen acht en nemen?*

STAD AAN 'T HARINGVLIET den 21ſten Maart. Heden is alhier, ten overſtaan van de bovengemelde H. H. Deputaten geformeerd dit drietal:

DD. S. J. EVERAARS, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Gouda en Schoonhoven*. G. OUTHUYS, Pre-

Predikk. in *den Bommel* en W. DEN BROEDER, in *den Oudenhoorn*.

Uit welke nominatie beroepen is D. S. J. EVERAARS, Prop. onder de Eerw. Classis van *Gouda en Schoonhoven*, die deze beroepinge in des Heeren vreeze heeft aangenomen, en den 11den Juny eerstkomende peremptoir geëxamineerd zal worden.

OOLTGENSPLAAT den 13den Nov. Heden is alhier, na bekomene handopening van de Hoog Ed: Ambachtsheeren en Vrouwen van *Adolfsland*, gemaakt dit zestal van Predikanten, ten overstaan van de bovengenoemde H. H. Deputaten.

DD. N. VAN STEENBERGEN, Predikk. te *Goudriaan*, J. MONTYN, te *Bleskingsgraave*. F. C. EVERAARS, te *Lopik en Cabauw*. W. R. VAN YSSELSTEIN, te *Cillershoek*. J. C. W. QUACK, te *Zetten en Andelst* en B. P. S. A. VRIESEKOLK, te *'s Heerenhoek*.

De drie eerstgenoemde Heeren werden op het drietal geplaatst, en daaruit ten zelven dage beroepen D. J. MONTYN, Pred. te *Bleskingsgraave*, die voor deeze beroepinge vriendelyk heeft bedankt.

Vervolgens heeft de Kerkenraad van deze Gemeente op den 13den April l. l. het werk der beroepinge hervat en geformeerd dit volgend zestal van Predikk.

DD. C. GUTTELING, Predikk. te *Scherpenisse*. B. FREDERICHS, te *Ingen*. M. VAN DER KLOES, te *Vuuren en Dalen*. G. D. ZWANENBURG, te *Bloksyl*. J. SJOENIS, te *Meeuwen* en J. STEENBAKKER, te *Prinseland*.

De drie eerste Heren wederom op het drietal geplaatst zynde, is uit het zelve met eenpaarigheid van stemmen beroepen D. C. GUTTELING, Pred. te *Scherpenisse*; die echter, boven alle verwachting, heeft goedgevonden te bedanken, zoo dat

OOLTGENSPLAAT nog Vakant blyft.

KOORNDYK Vakant. Zie April 1805.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

NIEUWVEEN den 12den Mey. Heden mogten onze ogen onzen nieuwen Leeraar D. E. J. VAN WESEL aanſchouwen, en wy hadden 't genoegen, dat zyn Eerw. bevestigd werd door den hoog Eerw. hoog gel. Heer D. W. SMITS, Proff. en Pred. te *Rotterdam*, (Zie Boekzaal van April) met de woorden van Jeſus uit *Matth.* XXVIII: 18, 19, 20. *Ende Jeſus by haar komende ſprak tot haar, zeggende: My is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Gaat dan henen onderwyst alle de volkeren, dezelve doopende in de name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. Ende ziet, ik ben met u-lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld, Amen.* Des nademiddags deed de Bevestigde zyne Intree-Leerrede met de woorden uit 2 *Petr.* III: 18. *Maar wast op in de genade ende kenniſſe onzes Heren en Zaligmakers Jeſu Chriſti. Hem zy de heerlykheid beide nu en in der eeuwigheid. Amen.*

En zoo is dit werk van dezen dag tot algemeen genoegen onder een vry grooten toevloed van Hoorderen tot onze blydſchap afgelopen.

RHYNSATERWOUDE Vak. Zie April 1805. 't Nabericht.

B R E D A.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

CHAAM EN SNYDERS CHAAM Vakant. Den 13den Maart l. l. is alhier in den ouderdom van 64 Jaaren overleden D. H. J. VAN NOUHUIS, eene weduwe nalatende, voor welke 't annus gratiæ door den Ring zal worden waargenomen: D. JANSSEN, Pred. te *Baarle Naſſau*, den 24ſten Maart den dienst hier waarnemende heeft aandoen

lyk

lyk en tot veel genoegen der Hoorders, eene Lykreden gedaan, handelende over *Job* XIV: 1 *De mensch van een vrouwe geboren is kort van dagen èn zat van onruste.*

NB. Door gebrek van opgave aan den Correspondent der Boekzaal, is nog niet gemeld, dat op den 1sten Kersdag des voorgaanden Jaars, te *Alphen* in deze Clasſis; in hoogen ouderdom overleden is D. A. VAN DER VALK, zedert 1803. Emeritus Pred. te *Baarle Naſſau* en *Uilenkoten.*

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

KOEDYK. Zie April 1805.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMEER ſtaat Vakant te worden. Zie April 1805.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER ſtaat Vak. te worden. Zie April 1805.

OUDDORP EN OTERLEEK. Zie April 1805. onder Art. *Alkmaar.*

WAAL OP TEXEL Vakant. Zie Maart 1805.

GROET EN KAMP Vak. Zie Octob. 1803.

SCHOORL Vakant. Zie Jan. 1803.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

HAARLEM.

HAARLEM den 7den May. In onze Clasſicale Vergadering op heden is de beroeping te *Bennebroek* uitgebragt op D. D. P. FARRET, Kerkelyk goedgekeurd.

HAARLEM den 12den May. Onze hartelyk geliefde Leeraar D J. VAN MARIENHOFF, die ons door zynen Euangeliedienst en verkeering zeer dierbaar en voor velen tot zegen was, gaf ons heden het aandoenlyk berigt, dat hy eene wettige beroeping naar *Utrecht* ontvangen hebbende, in weerwil van onze gedaane aanzoeken, zich gedrongen vond om in des Heeren vreeze dezelve eer-

eerlang op te volgen, zoo dat in deze Gemeente eene Leeraarsplaats ſtaat Vakant te worden.

WORMERVEER. De bevestiging van D. H. VAN BORK, beroepen van *Woggenum en Wadwai*, onder de Eerw. Claſſis van *Hoorn*, is, by vriend broederlyken afſtand van D. H. L. HOFFMAN, Pred. te *Jisp*, op Zondag den 12den door D. A. VAN DER VIES, Pred. te *Wormer*, verrigt. De Bevestigingsrede was over 1 *Kor.* II: 16*b*. *Maar wy hebben den zin van Kristus.* De Intreerede was over *Pſ.* LXXXVII: 7. *En de Zangers gelyk de Speellieden mitsgaders alle myne Fonteinen zullen binnen u zyn.* De Schare van volk was groot, en alles liep ten genoegen af.

OOSTZAANDAM den 14den van Bloeimaand. Daar D. J. SLOTEMAKER, uit het in de voorige Boekzaal gemelde drietal alhier beroepen, voor dezelve beroeping, na eenige dagen van beraad, beleefdelyk bedankte; heeft de groote Kerkenraad, na op nieuws, hand en beursopening, van het Gemeentebeſtuur, als Ambachtsbewaarers, verzocht te hebben, het voorig drietal aangevuld met D. H. J. SCHREGARDUS, Pred. te *Nieuwe Loosdrecht*. — Dit, de goedkeuring van het Gemeentebeſtuur, weggedragen hebbende, werd zyn Eerw. daarop met algemeene ſtemmen, tot Predikant alhier beroepen, en hem 's anderen daags het beroepings-Inſtrument, benevens de approbatie van de Regeering, die terſtond volgde, door Koster en Bode, toegezonden. — Zyn Eerw. heeft eenige dagen van beraad verzocht.

WORMER ſtaat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

HAARLEM Walſche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.

WORMER Vakant. Zie Sept. 1798.

ZANDVOORT. Zie Jan. 1805.

A M.

AMSTERDAM.

WEESP. Zie April 1805. onder Art. *Amſterdam.*

HOORN.

HOORN den 24ſten April. In onze Clasicale Vergadering van heden, werd aan DD. van SLOGTEREN en KOOLHAAS, als bevestigde Predikanten te *Hoorn* en *Hensbroek*, op derzelver verzoek, ſtem én zitting verleend.

Voorts werden de Beroepingen te *Spanbroek en Opmeen* en te *Hauwert*, uitgebragt op DD. SCHARDAM, thans nog Pred. te *Ransdorp*, en TEN NAPEL, Pred. te *Zuiderwoude*, Kerkelyk goedgekeurd.

Ook ſisteerde zich voor de Vergadering de Stud. A. FONHOFF, verzoekende ſtante Classe tot het praeparatoir examen te mogen worden toegelaten; de testimonia in orde bevonden wordende, is dit verzoek toegeſtaan; zynde dit Examen verricht door D. VAN OTTERLO, Pred. te *Obdam*; met dat gevolg, dat gen. Heer FONHOFF tot den openbaren Predikdienst toegelaten, en onder het getal der Proponenten is aangenomen.

Eindelyk werden op verzoek van DD. SCHARDAM, Pred. te *Benningbroek* en VAN LOENEN, Pred. te *Twisk*, daar toe behoorlyk gequalificeerd, als Leden dezer Vergadering ontſlagen DD. VAN BORK, beroepen te *Wormerveer* en ALTA, beroepen te *Uitdam.*

Ook wordt door de Clasis aan de Buitenleden van derzelver Weduwenbeurs bericht, dat in plaats van D. VAN BORK, tot Quæstor Vidualis is aangeſteld D. P. T. AVINCK DU PRÉ, Pred. te *Hoorn*, met verzoek, dat alle brieven daarop betrekking hebbende, en de Jaarlykſche Contributie aan zyn Eerw., of by zyne abſentie, aan D. VAN MARKEN, mede Pred. te *Hoorn*, als zynen Secundus, gezonden worden.

SY-

SYBEKARSPEL. Den 7den April maakte onze Leeraar D. F. C. ALTA, naar aanleiding van *Psalm* XCIII: 1. ons bekent, dat zyn Eerw. een wettige en eenparige beroeping had ontvangen van de Gemeente te *Uitdam*, en dezelve eenige dagen had in beraad genomen; terwyl wy den volgenden Zondag in de Vooraffpraak uit zynen mond hoorden, dat zyn Eerw. dat beroep in de vreeze des Heeren had aangenomen.

WOGNUM EN WADWAY den 5den Mey. D. H. VAN BORK, heeft heden van deze Gemeentens zyn affcheid genomen, predikende over *Joh.* XII: 36 *Terwyl gy het licht hebt, gelooft in het licht, op dat gy kinderen des lichts meugt zyn. Deze dingen sprak Jezus: ende weggaande verborgde hy hem van haar.*

Zyn Eerw. heeft begeerd, dat niets meer in de Boekzaal zoude geplaatst worden.

HENSBROEK ftaat Vakant te worden. Zie April 1805.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN. De Wel Eerw. Heer H. VAN HERWERDEN, heeft den 8ften Mey den Wel Eerw. Heer H. WEYLAND, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente bevestigd, predikende by deze gelegenheid uit *Hebr.* XIII: 8 *Jesus Christus is gister en heden dezelve, en in der eeuwigheid.*

Den 10den daaraan volgenden heeft de Wel Eerw. Heer H. WEYLAND, zyne intrede gehouden uit *Ephes.* I: 22, 23. *En heeft alle dingen zynen voeten onderworpen, en heeft hem der Gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen, welke zyn lichaam is, en de vervulling des genen, die alles in allen vervult.* Beide deze plegtigheden zyn tot groot genoegen der Toehoorders verricht.

WESTWOUD EN BINNEWYZENT ftaat Vak. te worden Zie April 1805.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WER-

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

UITDAM. Zie April 1805.

ZUIDERWOUDE ſtaat Vakant te worden. Zie April 1805.

RANSDORP ſtaat Vakant te worden. Zie April 1805.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

Z E E L A N D.

W A L C H E R E N.

SCHOONDYKE den 27ſten January 1805. Heden hadden wy het genoegen, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. SCHIETEKATTE, voormaals Pred. in de Gemeente van *St. Anna ter Muiden*, eenen aanvang van zynen Euangeliedienſt onder ons maakte. De bevestiger, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. v. D. WOLK, Pred. te *Tzendyke*, dien het werk der Bevestiging, als Director der Gemeente te beurte viel, predikte des morgens over *Joh.* VII: 46*b*. *Nooit heeft een mensch alzo geſproken, gelyk deze mensch.* Waarop de Bevestigde, des nademiddags zyne Intrede deed, met de woorden van Paulus 2 *Cor.* IV: 6. *Want God die gezegd heeft, dat het licht zoude ſchynen uit de duisternisſe, is de gene die in onze harten geſchenen heeft, om te geven verlichtinge der kennisſe der heerlykheid Gods, in het aangezicht van Jezus Christus.* — Tot ſtichting der Gemeente is het werk van dezen dag afgeloopen. Terwyl wy van den Heer der Gemeente bidden, dat hy zyn Wel Eerw. verder tot eenen uitgebreiden zegen onder ons ſtelle; en hem danken voor zyne zorge over ons; te meer, daar wy ſints den 9den Octob. 1803; den dag, waarop onze hartelyk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN DEINSEN, thans Predikant in de Gemeente van *Zaandyk*, afſcheid van ons nam, tot op heden,

van

van denen eigenen Herder en Leeraar verſtoken waren.

RITTHEM. Den 7den April is bevestigd D. A. OFFERS door D. G. HAYKENS, Pred. te *Koudekerke* (op vriendelyk verzoek en afſtand van D. H. VAN DEN HESPEL, Pred. te *Westzouburg*.) De Bevestiger predikte uit 1 *Cor.* III: 7. *Zoo en is dan, noch hy die plant iet, noch hy die nat maakt: maar God die de wasdom geeft.* De Bevestigde uit 1 *Cor.* II: 2. *Want ik en hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jezum Chriſtum, ende dien gekruiciget.*

BRESKENS. Zie April 1805. onder *Middelburg*.

ST. ANNA TER MUIDEN vak. Zie April 1805.

AARDENBURG Vak. Zie April 1805.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.

NIEUWLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.

NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.

MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.

AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.

RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.

MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.

WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Mey 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

EEDE Vakant Zie Maart 1798.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOU-

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

SOMMELSDYK. Zie April 1805.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

HOEDEKENSKERKE. Den 25sten April l. l. is de Wel Eerw. Heer J. BOEKHOUT THOMSON, sedert den 2den Nov. 1794 Leeraar dezer Gemeente, alhier overleden; nalatende eene Weduwe en drie Kinderen, voor welke de Classicale liefdebeurten den gewoonen tyd van gratie zullen waargenomen worden. Aan dit sterfgeval heeft de Wel Eerw. Heer D. KEER, Pred. te *Oudelande*, den 5den Mey gedagt in eene Lykrede over *Ps.* XXXIX: 5. *HEERE, maak my bekend myn einde, ende welke de mate myner dagen zy; dat ik wete; hoe vergankelyk ik zy.* Dus word

HOEDEKENSKERKE Vakant.

HEINKENSZANDE Vakant.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

UTRECHT.

UTRECHT.

JUTPHAAS. Den 6den Mey l. l. is alhier door den Kerkenraad, in tegenwoordigheid van DD. C. N. VAN EE, Pred. aan de *Vaart*, en G. C. DE COCK, Pred. aan de *Bilt*, beroepen de Wel Eerw. Heer JOAN CHRISTIAAN VAN DIEST, S. H. Fil. Prop. onder de Eerw. Cl. van *Deventer*, op aanbieding en voorstelling van den Wel Ed. Gebor. Heer A. G. DE GEER VAN RHYNHUYZEN, als Patroon en Collator van de Kerk te *Jutphaas*; hebbende zyn Eerw. deze beroeping in des Heeren vreeze aangenomen.

VINKEVEEN staat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

UTRECHT Vakant. Zie July 1804.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG den 21sten April. Heden berigte

ons onze hartelyk geliefde Leeraar D. O. J. VAN GRIETHUYZEN, dat zyn Eerw. den 19den dezer eene wettige, eenparige en dringende beroepinge naar de Gemeente van *Nederlangbroek*, gelegen onder de Clasfis van *Rhenen en Wyk*, ontfangen had, dan wy werden zeer verblyd, toen wy op denzelfden tyd vernamen dat zyn Eerw. ons niet zoude verlaten, maar voor gemelde beroepinge alrede bedankt had. — Wy bidden dat God zyn verblyf onder ons verder rykelyk zal gelieven te zegenen, en ook in liefde zorgen voor de herderloze Gemeente van *Nederlangbroek*.

BUNSCHOTEN den 7den April. Heden is onze beroepen Leeraar, G. D. SWANENBURG, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door zynen Behuwd-Oom, D. H. VAN TOLL, S. S. Th. Dr. en Pred. te *Edam*, by vriendelyken afstand van D. O. J. VAN GRIETHUYZEN, Pred. te *Woudenberg*, met eene Leerrede over *Joh.* IV: 34. *Jezus zeide tot haar, myne spyze is, dat ik doe den wille des genen die my gezonden heeft, ende zyn werk volbrenge.* De Bevestigde begon des nademiddags zyn H. Dienstwerk, met de betuiging van Paulus, *Rom.* I: 11, 12. *Want ik verlange om u te zien, op dat ik u eenige geestelyke gave mogte mededeelen, ten einde gy versterkt zoudet worden: Dat is, om mede vertroost te worden onder u, door het onderlinge geloove, zoo het uwe als het myne.*

ZUYLEN. Den 21sten April heeft de Wel Eerw. Heer L. EGELING, Pred. te *Leyden*, zynde de Schoonbroeder van onzen nieuw beroepenen Leeraar, denzelven in de Heilige bediening onder ons ingezegend, met eene Leerrede, over 2 *Cor.* III: 5*b*. *Onze bekwaamheid is uit God.* Waarop onze nieuw beroepen en tot ons overgekomen Leeraar, D. C. A. VAN VLOTEN, zyn Dienstwerk onder ons begon, met eene Verhandeling over *Rom.* VIII:

26—35. *Ende desgelyks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulpe: want wy en weten niet wat wy bidden zullen gelyk het behoort, maar de Geest zelve bidt voor ons met onuitſpreekelyke zuchtingen.* ——— *Wie zal ons ſcheiden van de liefde Christi? verdrukkinge, of benauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?*

MAARTENSDYK Vakant. Zie Nov. 1804.

RHEENEN EN WYK.

'T WAAL EN HONDSWYK. Door het vertrek van den Wel Eerw. Heer G. W. BISSCHOP, naar *Doorn*, onze Gemeente herderloos geworden, en de Eerw. Kerkenraad al ſpoedig weder bedagt zynde geweest, om die breuke herſteld te zien, heeft dezelve, ten overſtaan der Conſulenten DD. J. F. DEKKER en H. VAN LIL, Predikk. te *Hageſtein* en *Schalkwyk*, den 28ſten April l. l., uit een gemaakt drietal, waarop geplaatst waren:

DD. J. F. RUPPEL, Pred. te *Odyk*. H. OUDENHOFF, Pred. te *Barzingerhorn* en J. DE BOUTER, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Woerden en Over-Rhynland*.

Met volkomene eenparigheid en tot algemeen genoegen, beroepen D. J. DE BOUTER, welke deze onze beroeping, onder opzien tot God, volvaardig heeft aangenomen.

NEDERLANGBROEK den 17den April. Ter vervulling der Vacature in deze Gemeente, wegens het verzogt en bekomen ontſlag van D. J. RYPLAND, heeft de Eerw. Kerkenraad, ten overſtaan der Conſulenten DD. G. VAN GEELKERKEN en W. H. HAJENIUS, Predikk. te *Overlangbroek* en *Kooten*, het volgende drietal van Predikanten gemaakt:

DD. O J. VAN GRIETHUYZEN, Predikk. te *Woudenberg*. W. BREYL, te *Westbroek en Achttienho-*

hoven en H. R. SCHUTTE REPELIUS, te *Cockengen en de Haar*.

Uit welk drietal, ten zelven dage, met eenparigheid van ſtemmen is beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer O. J. VAN GRIETHUYZEN, geliefd Euangeliedienaar te *Wandenborg*, onder de Eerw. Clasſis van *Amersfoort*, doch welke, na een kort beraad, voor deze beroeping beleefdelyk heeft bedankt.

AMERONGEN. Zie April 1805.

VEENENDAAL Vakant. Zie Nov. 1804.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

VROUWEN PAROCHIE Vak. Zie Octob. 1803.

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

DOKKUM.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN ſtaat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

TERNAARD Vakant. Zie Juny 1804.

DROGEHAM Zie July 1803.

FRANEKER.

FRANEKER. In onze Clasſicale Vergadering van Paasch-achten, is de beroeping te *Peins en Zweins*, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer B. BEKKER, met zegenbede over de Beroepers en den Beroepenen, goedgekeurd.

PEINS den 12den Mey. Heden heeft onze nieuwberoepen Leeraar D. B. BEKKER, voor eene groote en aanzienelyke Vergadering, zynen Euangeliedienst alhier plegtig aanvaard met eene aangename Leerrede over 's Apoſtels betuiging, te vinden *Rom.* I: 16. *Want ik en ſchame my des Euangeliums Christi niet, enz.*

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SNEEK.

SLOOTEN. Zie Febr. 1805.

DEERSUM EN POPPINGAWIER Vakant. Zie Nov. 1804.

BOLSWARD EN WORKUM.

WORKUM den 21sten April. In onze Classicale byeenkomst, op heden gehouden, verzogt en verkreeg de Wel Eerw. Heer M. MEINDERS, als werkelyk Predikant van *Workum*, stem en zitting.

Vervolgens had het in de Boekzaal van October l. l. vermeld examen van den Stud. D. MARNSTRA plaats. — Na een Voorstel van den Predikstoel, over *Joh.* III: 3. werd zyn Eerw. door de Wel Eerw. Heeren R. NICOLAI en P. KONING, onderzocht nopens zyne kunde zoo in de Hebreeuwsche en Griekschc talen over den IIden *Psalm* en het tekstopp. als in de voornaamste waarheden van den Christelyken Hervormden Godsdienst, met dat gevolg, dat zyn Eerw. na onderteekening der Formulieren van Eenigheid, tot Candidaat der Friesche Kerk verklaard werd, en zevens gemelde Heeren voor het welingerigt Examen bedankt zyn.

GAAST EN FERWOUDE den 28sten April. Onze geliefde Leeraar, D. G. A. SWARTTE, beroepen zynde tot Predikant te *Vrouwe Parochie*, gaf ons hier van kennis op den 14den dezer, in eene Voorafspraak uit *Psalm* XCIII: 1. en hoe zeer wy ons bevlytigden, om zyn Eerw. nog langer onder ons te mogen behouden, moesten wy heden morgen in eene Voorafspraak uit *Gen.* XXXII: 14. tot ons leedwesen vernemen, dat zyn Eerw. zich verpligt gevonden had, die beroeping in des Heeren vreeze aan te nemen. — De Heere trekke met zynen Knecht derwaards op, doe zynen dienst ook daar gezegend zyn, en zorge in gunst voor deze Gemeente. Zoo dat

GAAST EN FERWOUDE eerlang Vakant zullen zyn.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

ZEVENWOUDEN.

AKKRUM EN TERHORNE den 3den April. De hier beroepen Leeraar de Wel Eerw. F. HOLKEMA, S. S. Min. Cand. onder de Classis van *Dokkum*, (Zie Maart 1805.) heeft, tot onze blydschap, dit beroep volvaardig aangenomen, en zal, waarschynlyk, eerlang, tot den dienst dezer Gemeente overkomen.

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Nov. en Dec. 1804.

TJALLEBIRD ENZ. IN AENGWIRDEN den 31sten Maart. Sedert eenen geruimen tyd verkeerden wy, in deze Gemeente, in de treurige verwagting van onzen geliefden Leeraar D. M. J. ADRIANI, te zullen verliezen, door de opvolging eener, door de Hoog Welgeborene Vrouwe L. H. VAN BURMANIA, *Douairiere* TJARDA *van Starkenborg*, op zyn Wel Eerw. uitgebragte beroeping tot Predikant en Leeraar te *Leens*, onder de Classis van *de Marne* in de *Groninger Ommelanden*. Waren 'er aan den eenen kant beweegredenen, die onzen Leeraar naar *Leens* konden trekken; er openbaarden zich, vervolgens, aan den anderen kant omstandigheden, welke het voorgenomen vertrek vertraagden. Van deze laatste gebruik makende, deed men hier pogingen, om door de aanbieding van eene jaarlykſche vermeerdering van Tractement, à *f* 400 :- uit het fonds der aanwezige Pastorie Goederen, onzen Leeraar voor den dienst dezer Gemeente te behouden. Dit gelukte ons, en heden in den voormiddag, hadden wy het genoegen, van onzen Leeraar, in eene gepaste Voorafspraak, te hooren, dat hy de hem opgedra-

ge-

gene beroeping naar *Leens*, weder in den ſchoot zyner Beroepſter, eerbiedig had nedergelegd, en nu by ons wenſchte te verblyven. Onmiddelyk hierop verbond hy zich naar aanleiding der woorden van Paulus, *Philipp.* I: 25—27*a. Ende dit vertrouwe ende weet ik, enz.* op nieuw aan deze hem lievende Gemeente, ter aankweeking en bevordering van Euangeliſche kennis, geloof, deugd en Chriſtelyke blydſchap, ſchetſende ons tevens de verpligtingen, welke op ons liggen, om waardig het Euangelie van Jeſus Christus te wandelen. — Eene talryke ſchare Toehoorders, ook uit andere Plaatſen hier byeengekomen, gaf onzen Leeraar de blyken van belangſtelling in zyn perſoon en werkzaamheden, zoo in de Gemeente als anderszins, welken God de Heer verder zegene, en met zyne hooge gunst bekroone!

OOSTERZEE EN ECHTEN den 6den April. Ook wy genieten, even als de in het onmiddelyk voorgaand Artikel, genoemde Gemeente, het voorregt, dat wy onzen geliefden Leeraar D. H. H. TER VEHN, nog langer by ons mogen behouden. Den 20ſten Febr. l. l. maakte zyn Eerw. aan ons, in eene Vooraffpraak bekend, dat hy eene beroeping had ontfangen tot Predikant en Leeraar in de Gemeente van *Wagenbergen*, onder de Claſſis van *'t Oldambt en 't Westerwoldingerland*, in het Departement *Stad en Lande*. Algemeen was onze vreeze, dat wy onzen Leeraar zouden verliezen; algemeen waren ook onze pogingen, om zyn hart tot een verder verblyf by ons overtehaalen. Dezen hadden ook de gewenſchte uitkomst. Onze Leeraar gaf ons, den 3den Maart l. l. tot onze groote blydſchap het berigt, dat hy aan onze begeerte, en aan ons verzoek voldoende, beſloten had, nog verder in den dienst dezer Gemeente te volharden. De Heer make onze blydſchap volkomen, door den dienst van onzen Leeraar onder ons met den ruimſten zegen te bekroonen; en zor-

ge in gunſte voor de Gemeente van *Wagenbergen*.

HEERENVEEN den 24ſten April. Wanneer de Claſſis van *Zevenwouden*, heden alhier hare eerſte gewone Vergadering voor dit Jaar hield, ſtelde zich de Wel Eerw. D. J. J. Lorgion, beroepen Predikant in de *Lemmer enz.* en aldaar zynen Euangeliedienst reeds aanvaard hebbende, voor haar en verzocht zitting en het Stemregt in de Vergadering. Aan dit verzoek bereidvaardig voldoende, wees de Claſſis aan zyn Wel Eerw. die Zitting en dat Stemregt gereedelyk toe. In deze zelfde Vergadering verſchenen Gecommitteerden uit de Gemeente van *Akkrum en Terhorne*, en verzochten de Claſſicale goedkeuring op eene beroeping tot Predikant en Leeraar aldaar uitgebragt op den Wel Eerw. D. F. Houtsma, S. S. Min. Cand. onder de Claſſis van *Dokkum*. Zy gaven tevens de daar toe behoorende ſtukken aan de Vergadering over. Deze die ſtukken in voldoende orde bevonden en den beroepenen Leeraar gehoord hebbende, verleende die verzochte goedkeuring, gereedelyk onder hartelyke toebede van 's Heeren besten zegen over de beroepers en den beroepenen, terwyl zy aan den laatstgenoemden als Bevestiger van zyn Wel Eerw. in den dienst der roepende Gemeente toewees de Wel Eerw. Broeders DD. J. Heringa, V. D. M. te *Oldeboorn* en R. Rodenburg, V. D. M. te *Nyehaske*, enz.

Mogt zich de Claſſis over het tothier toe onder dit Artikel gezegde verheugen; zy had aan den anderen kant ſtof tot ſmart, door dien ze thans vernam, dat ze drie van hare waardige medeleden uit haar midden moeste verliezen; te weten DD. B. Bekker, J. Caratin en O. Schuilingha. Deze waren uit de Gemeenten, alwaar zy tot dus ver hunnen Heer gezocht hadden getrouw te dienen, gelyk zy hadden gedaan, naar elders beroepen en hadden zich verpligt geoordeeld die beroe-

pingen

plingen optevolgen. Dus was beroepen D. B. Bekker, uit *Nyë Horne* cum adn., naar *Peins en Zweins*, onder de Classis van *Franeker*, D. J. Carsten, uit *Gaingaryp en Broek*, naar *Roswinkel*, onder de Classis van *Emmen*, in het voormalig Landschap *Drenthe* en D. O. Schuilinghe, uit *Tjerkgaast*, *enz.* naar *Dragcham*, onder de Classis van *Dakkum*. De op hen uitgebragte beroepbrieven; door de byzondere Classen, onder welke de hen roepende Gemeenten behoorden, reeds goedgekeurd, ter visie overgegeven hebbende, verzocht de Wel Eerw. D. B. Bekker, uit aller naam hun ontslag, door de Wel Eerw. Classis, van hunne verbintenis aan deze Vergadering, en aan de Gemeenten, by welken zy nog als Leeraren stonden en dienden. De Gecommitteerden uit die Gemeenten, door de Classis in derzelver belangen gehoord zynde, vond zich de Classis verpligt, het gedaan verzoek in te willigen en het verzocht ontslag te verleenen. Dit deed zy, hoewel met smart over het verlies van hare geachte medeleden, echter tevens met den opregtsten heilwensch over de Personen, over het geheel dienstwerk en over alle de verdere betrekkingen van de haar verlatende broeders; waar op de Wel Eerw. D. Bekker voor zich, en voor zyne beide, met hem vertrekkende broeders, een liefderyk, hartelyk en zegenwenschend afscheid van de Classis nam.

NYEHORNE, OLDEHORNE, JUBBEGA, SCHADEGA en HERNSTERZWAAG den 29sten April. Deze uitgestrekte Gemeente heeft eenen zwaren slag geleden. Voor eenigen tyd ontving onze hartelyk geliefde Leeraar de Wel Eerw. D. B. Bekker, eene wettige beroeping tot Predikant en Leeraar te *Peins en Zweins*, onder de Classis van *Franeker*. Hoewel wy alle ons mogelyke pogingen aanwenden, om zyn Wel Eerw. tot een

langer verblyf by ons te bewegen, waren dezelve echter tot ons innig leedwezen vruchteloos. Ook heeft zyn Wel Eerw. van de Classis van *Zevenwouden* zyn ontslag bekomen hebbende, (zie hier boven Art *Heerenveen*) ons bereids vaarwel gezegd. Dit deed hy gisteren voordenmiddag in eene zeer gepaste en treffende Leerrede over 1 *Thesf.* IV: 1, 2 *Voorts dan broeders, wy bidden ende vermanen u, enz.* — Over zulks is deze Gemeente thans Vakant.

TJERKGAAST, St NIKLAASGA, DONJEGA, IDSKENHUIZEN en LEEGEMEER den 25sten April Deze Gemeente bevindt zich in een even treurig geval als de Gemeente van *Nyeborne, enz.* volgens het voorgaand Artikel. Want ook onze waardige Leeraar de Wel Eerw. D. O. Schuilinghe, ontving den 27sten Febr. l. l eene beroeping in de Gemeente van *Drogeham*, onder de Classis van *Dokkum*, tot Leeraar aldaar, op hem uitgebragt. Den 3den Maart l. l. gaf hy ons daar van kennis in eene Vooraffpraak uit *Pf.* CV: 4. tevens berigtte zyn Wel Eerw. ons, dat hy het opvolgen of afwyzen van die beroeping 14 dagen in beraad had genomen. Zoo krachtig als ons mogelyk was, zochten wy onzen geliefden D. Schuilinghe overtehalen, om by ons te verblyven. Ten einde onze pogingen te sterker aantedringen, boden wy hem eene vermeerdering van Tractament à *f* 100:- 's jaars aan. Na nog 8 dagen uitstel van eindelyke beslissing echter vond zyn Wel Eerw. zich in gemoede verpligt, de beroeping van *Drogeham* aantenemen. Dit maakte zyn Wel Eerw. ons bekend den 24sten Maart l. l. by het sluiten zyner toen gehoudene Leerrede. En daar zyn Wel Eerw. reeds zyn ontslag door de Classis van *Zevenwouden*, van zyne betrekking op deze Gemeente als haar gewoon Leeraar heeft ontvangen,

vol-

volgens het bovenſtaand Artikel *Heerenveen*; zoo is ook deze Gemeente nu Vakant.

GOINGARYP EN BROEK den 26ſten April. Even eens, als de beide in vorenſtaande Artikelen gemelde Gemeenten, is ook deze Gemeente thans herderloos, of, volgens den gewonen term, Vakant, aangezien onze ons lief geworden Leeraar de Wel Eerw. D. J CARSTEN, van hier vertoepen zynde naar *Roswinkel* onder de Claſſis van *Emmen*, geoordeeld heeft, om voor zich genoegzame redenen, die beroeping te moeten opvolgen. Ingevolge hier van, heeft hy reeds by de Claſſis van *Zevenwouden*, zyn ontſlag van den dienst dezer Gemeente bekomen, (zie hier boven Art. *Heerenveen*), en wy verwachten, dat zyn Wel Eerw. eerlang by welzyn zyne afſcheidsrede alhier zal doen, en na zulks van hier naar zyne nieuwe Gemeente zal vertrekken. Ook aldaar verleene de Heer eenen ruimen zegen op den dienst van zyn Wel Eerw. in die Gemeente!

OVER-YSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER. In onze gewoone Claſſicale Vergadering gehouden den 23ſten April, is na vertooning van zeer loffelyke Kerkelyke en Akademiſche Getuigſchriften, door den Wel Eerw. Heer J. P. BÖSKEN, Pred. te *Kolmſchate*, præparatoir geëxamineerd de Heer J. C. VAN DIEST, S. S. Theol. Stud., Zoon van den Wel Eerw. Heer S. H. VAN DIEST, waardig bedienaar van Gods woord te *Bathmen*. Na een ten genoegen by de Eerw. Vergadering aangehoord voorſtel over *Joh.* III: 14. werd dezelve naauwkeurig onderzogt in 't Hebr. over *Pſ.* XXIX: en in 't Grieksch over het Tekste, en voorts over de voornaamſte Leerſtukken van onzen Hervormden Christelyken Godsdienst, met dat gevolg, dat zyn Eerw. met gemeene toeſtem-

ſtemming en zegenbede onder het getal der Proponenten is aangenomen; verrigtende verder dat gene, het gene ook alhier by zulke gelegenheden volgens Synodale en Claſſicale Wetten wordt gevorderd: de Wel Eerw. Heer Examinator is voor deszelfs gehouden Examen ten vriendelykſte bedankt.

DEVENTER Walſche Kerk Vakant, Zie July 1803.

ZWOLLE.

HARDENBERG den 14den Mey. Heden was voor ons een zeer treurige dag, daar onze geliefde Leeraar, D. A. BREMAN, die ſlegts vyf en een half jaar den Euangeliedienst met veel ernst en yver onder ons heeft waargenomen, na een ziekte van vyf dagen, in den ouderdom van 36 jaren, ons door den dood ontrukt werd. — Waardoor dan deze plaats weder Vakant is geworden, en Predikanten buiten vaste Bediening en Proponenten uitgenodigd worden om hunne gaven alhier te laten hooren, ten einde deze Adjunct Predikantsplaats zoo ſpoedig mogelyk vervuld worde.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

STEENWYK. Onze Leeraar D. C. A. VAN VLOTEN, heeft ons den 14den April plegtig en hartlyk vaarwel gezegd; met eene Leerrede over *Hand.* VIII: 4—8. *Zy dan nu die verſtrooid waren gingen* [*het land*] *door, en verkondigden het woord.* ——— *Ende daar wierd groote blydſchap in die ſtad.* God make zynen weg en dienst voorſpoedig en zorge voor ons. Dus

STEENWYK Vakant.

BLOKZYL Vakant. Zie April 1805.

CUINRE ſtaat eerlang Vakant te worden. Nadien onze Leeraar D. E. A. BOERMAN, wettig beroepen naar de Gemeente van *Meethuizen*, onder de Claſſis van *Appingedam*, die beroeping, niettegenſtaande ons dringend aanzoek, heeft aan-

ge-

genomen; zullen ie ons den 19den dezer D. V. vaarwel zeggen.

De Heeren Proponenten worden verzocht hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren.

STAD en LANDE.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN. Nadat de Wel Eerw. Heer N. WESTENDORP, V. D. M. te *Siebaldeburen* voor de alhier op zyn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt heeft; is onlangs door den Hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, Heer van *Farmsum*, enz. als unicus Collator van *Meethuizen* beroepen de Wel Eerw. Heer E. A. BOERMAN, Predikant in *de Kuinre*, in het Departement *Overyssel*, die deze beroeping tot blydschap der Gemeente heeft aangenomen. Welke beroeping te

APPINGEDAM den 6den May in eene buitengewoone Vergadering der Winter Deputaten Kerkelyk is goedgekeurd. De Bevestiging is bepaald op den 9den Juny en zal D. V. geschieden door den Wel Eerw. Heeren N. WILLEMSEN en W. WAALKENS, resp. Predikk. te *Oterdum* en *Opwierda*.

COLHAM Vakant. Zie Maart 1805.

LOPPERSUM.

TEN BOER. Onze van *Oldenzyl* beroepene Leeraar D. J. F. VIËTOR, is op Paasch-Maandag, den 15den April in den Heiligen Dienst onder ons bevestigd. De Wel Eerw. Heer H. VAN WEERDEN JANSONIUS, Pred. te *Lellens*, verrichtte by deze gelegenheid den Predikdienst, en nam tot een onderwerp de woorden van Salomo, *Spreuk.* II: 10, 11. *Als de wysheid in uw herte zal gekomen zyn enz.* Hierop volgde de plegtigheid der Inzegening met het geven van de hand van Broederschap door de Wel Eerw. Heeren H TEN CAMP ENSINK en C. CONTENOT, Predikk. te *Zeeryp* en

te

te *Westerembden*. De Nieuwbevestigde maakte toen een begin met zynen Euangeliedienst, naar aanleiding van 2 *Tim.* II: 19. *Evenwel het vaste fondament Gods ſtaat enz.*

LOPPERSUM. In onze Voorjaars Vergadering, den 23ſten April, is aan de Wel Eerw. *Heer* J. F. VIËTOR, Pred. te *Ten Boer*, op deszelfs verzoek, onder hartelyke zegenbede over het werk zyner Bediening, ſtem en zitting toegeſtaan.

In deze zelfde Vergadering werd gelezen eene misſive van den Wel Eerw. Heer H. ALERS, geacht Euangeliedienaar te *Thezinge*, uit welkers inhoud bleek, hoe zyn Eerw. wegens klimmende jaren en daar bykomende zwakheden niet meer in ſtaat zynde, om zyne Gemeente met vrucht te kunnen ſtichten, even daarom zyn ontſlag van de Kerkenraad hadde verzogt en verkregen; verzoekende tevens, om mede Clasſicaliter, behoudens eer en waardigheid, te worden ontſlagen, en het door eene perſonele Commisſie te zien bevorderd, dat ook het gewoone Emeritus Tractement van den Lande aan zyn Eerw. werde toegeſtaan. De Clasſis nu, overtuigd van de billykheid van dit verzoek, en daarin door de vertoonde ſchriftelyke dimisſie van den Kerkenraad van *Thezinge* nader bevestigd, kon er niet van tusſchen, hetzelve in te willigen, zoo dat dan D. ALERS, ſalvo honore Emeritus is verklaart, en voorts de Broeders J. F. HEIDEGGERS en H. VAN WEERDEN JANSSONIUS, Predikk. te *Garmerwolde* en *Lellens* zyn benoemd, om het Stipendium Emeritorum by het Departementaal Beſtuur van *Stad en Lande van Groningen*, voor dezen ouden en zwakken Broeder te verzoeken, na welks verkryging eene Clasſicale dimisſie aan zyn Eerw. zal worden gegeven, ten einde van zyne Gemeente afſcheid te kunnen nemen.

MIDDELSTUM.

OLDENZYL Vakant. Zie April 1805.

EP-

EPPENHUISEN Vakant. Zie Jan. 1805.

DE MARNE.

BAFLO-RASQUERT. Op den eerſten Zondag dezes Jaars, den 6den Jan. mogt D. J. T. VAN DER LEY, geacht Leeraar by de Gemeente ter dezer plaats, plegtig gedachtenis houden van zynen vyf-en-twintigjarigen predikdienst by drie onderſcheidene Gemeenten. Eerst ſtichtte hy de Gemeente te *Aalſum en Wetzens* in *Friesland*, vervolgens die van *Vierhuizen* onder deze Claſis, en eindelyk, zedert het jaar 1790. *deze*. — Zyn Wel Eerw. predikte by die gelegenheid over *Epheſ.* IV: 1. *Zo bidde ik u dan, ik de gevangene in den Heere, dat gy wandelt weerdiglyk der roeping, met welke gy geroepen zyt.* En wekte de Gemeente op, om weerdiglyk dat Euangelie te wandelen, het welke hy tot hiertoe, ook haar, verkondigd had, en verder, onder opzien tot des Heren onderſteunende genade wenschte te verkondigen, dankende voords met de Gemeente den Allerhoogſten, voor de hulp hem tot hier toe verleend. — Ene zelfde plegtigheid had plaats te

OBERGUM EN MAARHUIZEN den 5den Mey. D. L. KNYPHUIZEN, A. L. M. Phil. Doct. welke vyf-en-twintig Jaren lang, hier het Euangelie van Zaligheid mogt verkondigen, gedachte daaraan met de Gemeente, vermeldende de goedertierenheden Gods, hem gedurende dien tyd bewezen; en dankende met de Gemeente den Allerhoogſten voor de hulp ook hem verleend, terwyl hy zich, als op nieuw verbond, om, zoo lang het den Heere mogt behagen, te zullen voordgaan met te vermanen en op te wekken tot Geloof en Godvrucht. De predikſtof by deze gelegenheid was 2 *Petr.* I: 12, 13. *Daarom zal ik niet verzuimen u altyd daarvan te vermanen, hoewel gy het weet, en in de tegenwoordige waarheid verſterkt zyt. En ik achte het recht te zyn, zo lang ik in dezen te-*

tabernakel ben, dat ik u opwekke door vermaning.

Beide deze plegtigheden werden bygewoond door eene zeer talryke ſchaar van menſchen, ook van naburige plaatſen telkens zaamgevloeid.

LEENS Vakant. Zie Aug. 1804.

'T WESTER-KWARTIER.

FEERWERD Vakant. Zie Dec. 1804.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

LANGAKKERSCHANS. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. Sissingh, pa van onze Gemeente en de Eerw. Clasſis van 't *Oldambt en Westerwoldingerland* het ontſlag bekomen te hebben, heeft op den 5den May l. l. van ons zyn plegtig afſcheid genomen met de woorden van den Apostel 2 *Cor.* VI: 1. *Ende wy* [*als*] *medearbeidende bidden* [*u*] *ook dat gy de genade Gods niet te vergeefs en moogt ontfangen hebben.* Wy betreuren het verlies van dezen kundigen en getrouwen Leeraar; de Heer der Kerke, welke hem naar het naburig *Oost-Friesland* riep, doe hem daar met lust, yver en zegen, gelyk hier, werken, en beſchikke ons ſpoedig eenen man, die onze breuke heele!

TER MUNTEN EN BORGSWEER. Den Correspondens is 't navolgend Berigt van deze gecombineerde Gemeenten, in dato den 9den April l. l. ter plaatſing in de Boekzaal toegezonden.

Heden trof deze Gemeenten een aandoenelyke ſlag, daar het de voorzienigheid behaagde, onzen waardigen en geliefden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. Smith, in den nog jeugdigen ouderdom van 58 Jaren, min 3 maanden, na een korte doch hevige ziekte, door den dood van ons weg te nemen.

Zyn Eerw. werd op den 11den July van het Jaar 1747. in het naburig *Midwolda*, uit brave ouders geboren; liet reeds in zyne Jeugd een zonderlinge lust tot het Leeraars-ambt blyken; begaf

zich

zich op zyn 24ſten Jaar naar *Emden*, ter aanleering van de noodige voorbereidende weetenſchappen, en maakte vervolgens aan de Hooge School te *Groningen*, een nuttig gebruik van de leſſen zyner Hoogleeraren.

Na dat zyn Eerw. in het Jaar 1777. Proponent geworden zynde, eerst te *Amſterdam* en daarna te *Campen*, voor zwakke Predikanten den Predikdienst had vervuld, werd hy in Sept. 1779, als gewoon Leeraar te *Oosternyland*, onder de Claſſis van *Middelſtum* bevestigd. Van daar kwam hy in Aug. van den Jaare 1781. tot ons over, en heeft dus den geruimen tyd van 23 Jaren en 8 maanden onder ons gearbeid.

Veel was er van den Overledenen te zeggen, zoo van zyne ſchranderheid en boudig oordeel, aangenamen predikdienst en voorbeeldigen wandel, als van zyn opgeruimd en vrolyk beſtaan, blanke oprechtheid, uitgebreide goedhartigheid en liefde, edele zucht, om elk ten dienſte te ſtaan en voort te helpen, en gaarne te beantwoorden aan de les, *wat gy wilt, dat u de menſchen doen, doet gy hun alzoo*; dog daar in uit te weiden, zonde het *ongedwongene* en *eigenaartige* in het karakter van onzen vriend te kort doen.

In het jaar 1786. trad hy in den Echt met de deugdzame Jonkvrouwe HENDERIKA TIDDENS, maar welke waardige vrouw, voor 9 Jaren, in 's mans toenmalige gevaarlyke krankheid, hem oppaſſende, zyne herſtelling niet overleefde, en dus al vroeger den weg van alle vleesch is gegaan.

Hy laat 6 onmondige kinderen na, die hunnen vader en verzorger, gelyk de gemeente haren Leeraar en Vriend hartelyk betreuren, en waar voor het *annus Gratiæ* door de Claſſis zal worden waargenomen.

Op Zondag den 21ſten April is door des Over-

ledenens Vriend en Nabuur, den Wel Eerw. Heer D. G. ALBRINCK, Pred. te *Woldendorp*, als de eerſte predikbeurt in de Vacature vervullende, in liefde aan de Overledenen gedagt in eene Lykrede, naar aanleiding van het zeggen des Zaligmakers *Joh.* XI: 11*a*. *Dit ſprak hy: en daarna ſeide hy, Lazarus onze vriend ſlaapt.* Dus is

TERMUNTEN en BORGSWEER Vakant.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM Vak. Zie Febr. 1805.

WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

DRENTHE.

EMMEN.

ROSWINKEL. Zie April 1805.

SLEEN Vakant. Zie April 1805.

ROLDE.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

LARRELT. Van hier word berigt; dat onze Leeraar de Wel Eerw. Heer G. ALBERTI MEIJER, den 4den April l. l. aan een verval van krachten, in het 74ſte jaar zynes ouderdoms, ons door den dood ontrukt is, na dat zyn Wel Eerw. byna elf Jaaren te *Woltzeeten* en ruim 39 jaaren by deze Gemeente, met eenen byzonderen vlyt en ernſt, het woord Gods gepredikt had.

De Overledene heeft eenen Zoon, zynde oudſte Predikant te *Coevorden*, en twee Dochters nagelaten, by welke, als ook by deze Gemeente, de gedagtenis van zulk een waardigen Vader en Leeraar zal in zegening blyven. Dus is

LARRELT Vakant.

EMDEN Vakant. Zie July 1804.

VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1801.

KLEE-

KLEEVE.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

WEZEL.

BRUNEN. Zie Dec. 1804.

HALTEREN staat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

DUISBURG AAN DEN RHYN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

BREMEN.

ANSGARII-KERK Vakant. Zie July 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

HAMBURG en LUBECK.

ALTONA. Zie July 1804.

NA-BERIGT.

LETTER-NIEUWS.

Te *Utrecht* by de Wed. J. van Terveen en Zoon is gedrukt en alom verzonden:

§ I. Verhandeling over de waarde van en de verschuldigde achting voor den openbaaren Godsdienst, gevolgd naar het Hoogduitsch van C. G. RIBBECK, door E. TINGA, Hoogleeraar in de H. Godgel. te *Groningen*, in gr. 8vo à 14 St.

II. De twede Druk van de korte inhoud der Leer van den Godsdienst; opgesteld ter onderwyzing van Bejaarden, byzonder die niet leezen kunnen, door F. H. REPELIUS, Predikant te *Echteld*, in 8vo. 3 St. — De Schryvers der Bibl. van Theol. Letterkunde een soortgelyk Stukjen beoordeelende, zeggen: wy zouden de voorkeur geven aan dat van REPELIUS, dat wy al zo duidelyk geregeld en eenvoudig vin-

den, en egter even volledig, en waar mede die yverige man, in zyne Gemeente reeds veel goeds geſtigt heeft.

III. H. VAN ALPHEN, Stigtelyke Dichtſtukjens, op Muziek gebragt door F. NIEUWENHUIZEN, 3 N°. compleet *f* 4-4:- Deeze Stukjens behagen zoo zeer, dat dezelve ſchier alle maanden, door het Zang Genootſchap, *naar Hoger Deel*, in haar openbare Zang-Oeffeningen gezongen worden.

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand Mey 1805.

I. Sermons ſur divers Textes &c. d. i. Leerredenen van J. R. BOULLIER, over verſcheidene Bybeltekſten. derde Deel. Bl. 451
II. G. W. CARP, De Kinderlyke onderwerping aan Gods Vaderlyke Tuchtiging, in hare betamelykheid overwogen. 459
III. W. E. DE PERPONCHER, de Brief van Paulus aan de Romeinen. 466
IV. H. C. CRAS, Lykrede op D. A. Walraven. 476
V. G. GESSNER, Het Leven van J. C. Lavater, 3e. Deel. 482
VI. H. S. VAN ALPEN, Geſchiedenis van den Katechismus, Eerſte Stuk. 492
VII. Abbé DELILLE, het Mededogen, in 4 Zangen. 502
VIII. J. ACERBI's Reizen door *Zweeden* en *Finland*, Eerſte Deel, met eene Kaart en plaaten. 513
IX. Letter Nieuws. 517
X. Akademie en School-Nieuws. 521
XI. Kerk Nieuws 524
XII. Na-Bericht. Letter-Nieuws. 563

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN TACHTIGSTE DEEL.

Voor JUNY 1805.

Te AMSTERDAM, by
D'ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
Bybel- en Boekverkopers, 1805.
Met Privilegie.

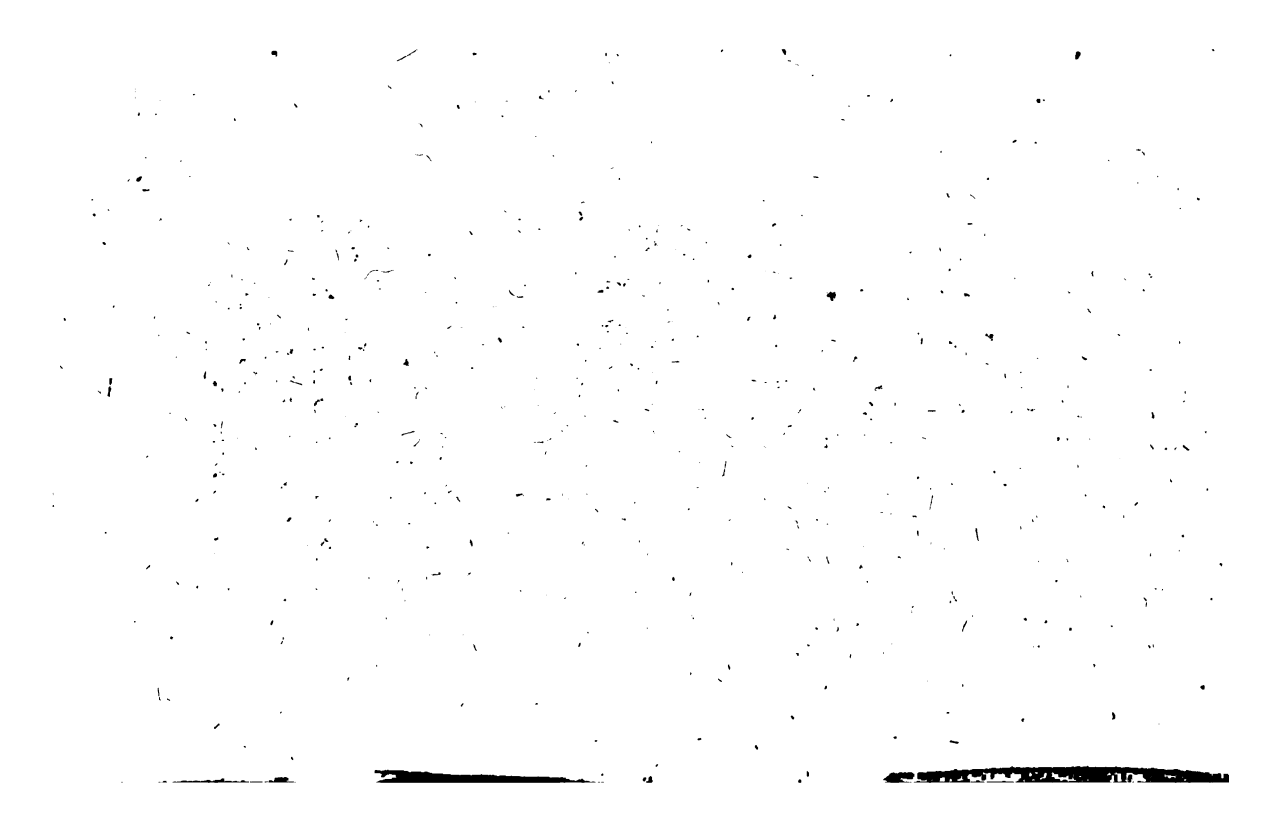

MAANDELYKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD.

I. HOOFDSTUK.

SERMONS sur divers TEXTES de l'Ecriture Sainte. Par feu Mr. JAQUES RENARD BOULLIER, *Pasteur à Amsterdam. Tome IV.*

Dat is:

J. R. BOULLIER, *Predikant te* Amſterdam, *Leerredenen over verſcheidene BYBEL-TEKSTEN. Vierde Deel. Te* Amſterdam *by* J. J. Geyler & Comp:, 509 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 3:—

Dit vierde en laatſte Deel dezer uitmuntende Leerredenen bevat nog vyftien Leerredenen, zynde voor het grootſte gedeelte Feeſtſtoffen, zoo betreffende het Lyden, als de Geboorte, Opſtanding, Hemelvaart van JEZUS, ook op het Pinkſter en Kersfeest enz. Zie hier derzelver onderwerpen: I. *Over de dood van* JEZUS CHRISTUS, *vergeleken met die van* SOCRATES, *Matth.* XXVII: 54. II. *Op Kersdag voordemiddag, Luk.* II: 1—7. III. *Op tweeden Kersdag voordamiddag; Over den Engelenzang, Luk.* II: 13, 14. IV. *Matth.* XXIV: 30—35. *Op den eerſten Zondag van het Lyden. Voorzegging van den val van* PETRUS. V. *Op den tweeden Zondag van het Lyden, voormiddag,* JEZUS CHRISTUS *voor* HERODES, *Luk.* XXIII: 6—12. VI. *Op den vierden Zondag van het Lyden, 's avonds. De vrouwen, die het Kruis volgen, Luk.* XXIII: 27. VII. *Op Zondag van Paſchen, namiddag.* MARIA *by het graf, Joann.* XX: 11—17. VIII. *Op den Zondag van Paſchen, 's avonds. De Leerlingen naar Emmaus, Luk.* XXIV: 13—31. IX. en X. *Over de waarheid van* JEZUS *Opſtanding, Hand.* II: 32. XI. *Op Hemelvaartsdag, Hand.* I: 10, 11. XII. *Op Pinkſterzondag, de uitwerking van* PETRUS *prediking, Hand.* II: 37. XIII. *Over de Vaderlandsliefde, Op Bededag den 14. Febr.* 1781. XIV. *Op Bededag, den 27. Febr.* 1782.

1782. XV. *Vermaning en Gebed, op Woensdag den 5 Febr.* 1783.

Alle deze Leerredenen zyn voortreffelyk uitgewerkt, en ſpreken tot het hart en het verſtand beiden. Wy zullen ons, om onze Lezeren ook nog op iet uit dit Deel te onthalen, voor 's hands bepalen tot de eerſte Leerreden van dit Deel, behelzende eene vergelyking tuſſchen de dood van JEZUS en die van SOCRATES, over de woorden van den Heidenſchen Hoofdman, *Matth.* XXVII: 54. *Waarlyk deze was Gods Zoon!* uit welke vergelyking de waarheid blykt van de belydenis van ROUSSEAU: *de dood van* SOCRATES *is die van eenen Wyzen, maar de dood van* JEZUS CHRISTUS *is de dood van eenen God.*

De Eerw. BOULLIER, ten einde den uitroep van den Heidenſchen Hoofdman te rechtvaardigen, dat hy, die dus ſtierf, waarlyk Gods Zoon was, beroept zich op de ſchoonſte dood, welke de Jaarboeken der wereld gewagen! De dood van SOCRATES. Van deze ſchetst hy een uitgewerkt en treffend tafereel, in het eerſte gedeelte dezer Leerreden; waar tegen hy overhangt in het tweede gedeelte van dezelve, een tafereel van de dood van JEZUS CHRISTUS.

„ Komt", zegt de Redenaar: „ komt, M. Broeders! aanbidt, door alle de vernederingen der menſchheid heenen, de geheele Godlyke majeſteit. Komt, leert, wat de deugd vermag, in eene ziel, welke God verlicht, welke God bezielt, welke God bewoont. Komt, beſchouwt in de *heerlykheid* van JEZUS CHRISTUS, *de heerlykheid des eeniggeborenen van den Vader*: en gelyk het helderſt licht der fakkelen vernietigd wordt, door het ſchynſel van den dag; gelyk de zon, door haren luiſter, de klaarheid der ſtarren verdooft en verduiſtert; komt, ziet de trekken, welke wy in de dood van SOCRATES bewonderd hebben, ver-

duisteren voor de straalen van goddelykheid, welke in die van JEZUS CHRISTUS schitteren."

De Leeraar schildert in dit tafereel deze dood van JEZUS met alle hare verzwarende omstandigheden. 1. SOCRATES wordt beschuldigd door zyne vyanden, JEZUS verraden van eenen zyner leerlingen, JUDAS. 2. JEZUS wordt van zyne leerlingen verlaten, terwyl SOCRATES vrienden hem in den kerker verzellen. 3. SOCRATES voor den *Areopagus* zich verdedigende, is niet te vergelyken met JEZUS voor den Rechter. 4. JEZUS doodstraf wordt verzwaard door schande, hoon, schimp en smaad, en 5. geene gelykheid was er tusschen den zacht verdovenden vergifbeker van SOCRATES en den wreeden kruisdood van JEZUS. Doch laat ons den Leeraar zelven hooren:

„Hier zyn wy gekomen tot die gedenkwaardige gebeurtenis, welke het zegel zet op de bediening en de heerlykheid van JEZUS CHRISTUS: om te beter alle die grootheid te voelen, moeten wy ons verplaatzen in die eeuwen en plaatsen; verbeeldt u voor een oogenblik aanschouwers te zyn van de dood van SOCRATES en die van JEZUS CHRISTUS: verplaatst u zelven te *Athenen* in de gevangenis, en op *Kalvarië* aan den voet van het kruis; onderzoekt in koelen bloede het einde van deze twee mannen, meet, om zoo te spreken, den trap van standvastigheid en grootmoedigheid, welke de een en ander geoefend heeft, en rangschikt ze naar waarde. De griekſche Wysgeer drinkt de scheerling, die voor hem bereid was, te midden van de zoetigheden der belangrykste gesprekken met zyne vrienden: het vergift werkt sluipend en zonder smart: de dood dringt ongevoelig in zyne aderen: hy voelt derzelver voortgangen zonder aandoening, en hy houdt niet op te spreken, voor dat het vergif, tot het hart gekomen, de bronnen van het leven, zonder geweldige sluiptrekkingen,

doet

doet opdroogen. Zou zoodanige dood iet hebben, om eenen wyzen te verschrikken, en had men, om dien het hoofd te bieden, eene meer dan menschelyke standvastigheid nodig? Hoort Socrates zelven; ik zal zyne eigene woorden gebruiken, zoo als een van zyne doorluchtige leerlingen ons dezelven heeft overgeleverd: *ik weet*, zeide hy, vóór zyne veroordeeling tegen eenen van zyne vrienden, *ik weet, dat, zoo ik nog een weinig leefde, ik alle de gebreken des ouderdoms zou moeten beproeven; myne oogen verdonkerd, myn gehoor verzwakt, myne verstandelyke vermogens gesleten, myn geheugen verslapt zou moeten zien; en zou by dit verslyten der zintuigen, het welk ik reeds begin te bespeuren en te beklagen, het leven voor my eenige bekoorlykheid kunnen hebben? Is het zelfs niet waarschynlyk, dat God zyne goedheid jegens my openbaart, door my juist in dien leeftyd van de aarde weg te nemen, in welken de ouderdom eenen aanvang neemt, en dat door de zachtste soort van dood?... Daarenboven hoe zou men niet verlangen te sterven, wanneer de dood voor het oog der menschen niet verzeld gaat, noch met misdaad, noch met schande; als het ligchaam in volle gezondheid is, en de ziel vry genoeg, om hare opgeheldertheid en hare kalmte ten einde toe genoeg te bewaren?* — Dit is het gezigtpunt, onder het welk Socrates zyne dood onder de oogen zag; wel verre van hem het beeld van smarte voor te stellen, gaf zy hem integendeel een hulpmiddel daar tegen aan de hand; zy is waarlyk in zyne oogen een natuurlyk goed, omdat zy hem in die toekomste, waar heen zyne wenschen strekken, doet overgaan langs eenen korten, zachten, gemakkelyken weg, die eigenlyk gesproken slechts een stille slaap is. — Welke vergelyking tusschen deze dood en die van Jezus Christus! Alle yslykheden schilderen zich

vooraf aan zyne verbeelding, en zyne doodſtraf begint in den Hof *Gethſemané*. De benaauwdheid van zyn hart werkt in zyne zintuigen de vreemdſte en zeldzaamdſte verwrikkingen (*): een bloedig zweet ſtroomt over zyn aangezigt, en druipt van zyn heilig gelaat: *zyne ziel is van rondom bedroefd, bedroefd tot de dood toe* (†): een verſchrikkelyke doodsſtryd woelt door alle zyne zinnen; *Vader*, roept hy, *indien het mogelyk is, laat dezen beker my voorbygaan, zonder dat ik hem drinke!* Maar op dit oproer der natuur, verzwaard door de ſmart, volgt op ſtond de diepſte gelatenheid: *doch, uw wil geſchiede, niet myn wil!* Deze verwonderlyke gelatenheid volgt hem naar *Kalvarië*: hy zelf draagt het werktuig zyner doodſtraffe; *ſchandelyke doodſtraffe*, tot welke men, zonder ſchennis der wet, den ſchuldigſten der *Romeinſche* Burgers niet mogt veroordeelen; *hatelyke doodſtraffe*, door de wet enkel beſtemd voor de laagſte ſchelmen; *wreede doodſtraffe*, waarby het vernuft alle zyne vermogens uitgeput, en het uiterſte der menſchelyke krachten ſcheen berekend te hebben, om die te vergelyken met den hoogſten trap van lyden, en dus het oogenblik des doods tot het laatſte eindperk van ſmart en pyn te verſchuiven. Aan dit gevloekte hout, wordt de Zoon van God, tuſſchen twee beruchte moordenaren, vastgeklonken. Hier alle de trappen van ſmart en pyn ſmakende; verteerd door brandenden dorst; gedrenkt met gal en edik; verſcheurd door de nagels, die zyne handen en voeten doorboren; overladen met beſchimping, hoon, beſpotting, vervloeking; verheft zich zyne ziel, verheven boven het gewigt van alle deze rampen, tot God, en zich openende voor

(*) *Luk.* XXI: 44.
(†) *Matth.* XXVI: 38.

voor de vurigſte liefde, is zy te gelyk werkzaam met de belangen van zyne vrienden en die van zyne vervolgers. Hier, eenen laatſten blik ſlaande op die Moeder van ſmarte, op dien geliefden Leerling, die aan den voet van het Kruis hunne tranen zamenmengen, en hunne zielen verſcheuren, door het ſchouwſpel van zyn lyden: *Vrouwe*, zegt hy tot Maria, *zie uw' zoon*; en tegen Joannes: *zie uwe moeder*. Hier, meer bezig met het heil zyner beulen, dan met de pynigingen, die zy hem doen dulden, wydt hy de zwakke overblyffelen van zyne ſtervende ſtem, om over hen de Godlyke barmhartigheid af te ſmeken: *Vader*, roept hy, *Vader, vergeef het hun, want zy weten niet wat zy doen!* — Treffende woorden, ik heb niets meer dan u noodig, om een Christen te wezen! Neen! ik heb niet noodig, dat de zon verduiſtere, dat de aarde beeve, dat de ſteenrotſen ſcheuren, dat zich de graven openen, dat de dooden opſtaan: in uw kruis, o Jezus! vind ik alles, wat myn verſtand en myn hart kunnen verlangen, om myn geloof onwankelbaar te maken. Vyanden van mynen Zaligmaker, vernieuwt tegen hem alle de woede der Jooden, kruist *den Zoon* van God *opnieuw*; treedt zyn bloed met voeten; beſchimpt zyne deugd; hoont zyn lyden; ſchiet tegen zyn kruis allerlei ſoort van beſpotting, laſtering en ontheiliging uit ... neen, nooit zult gy my overreden, dat de leugen en het bedrog met de hoogſte deugden gepaard gaan: neen, alle uwe ydele drogredenen zullen nooit dien diepen indruk verzwakken, die betoning van geest en kracht, welke de laatſte klanken van Jezus Christus in myn hart brengen. O! wat is de taal der waarheid, indien het niet die der verhevenſte deugd is? Welk is het kenmerk van den waren Godsdienſt, zoo het de vurigſte liefde niet is? en waar zal ik het af-

beeldſel des hemels zoeken, indien ik het aan het Kruis misken? — "

„ Eenvoudige en oprechte ziel des Hoofdmans, zoodanig was de indruk, welke JEZUS CHRISTUS ſtervende op u maakte; en ik ſtel er my eene eere in, dat ik my vereenige met de uitroeping van uwe verwondering, en dat ik met u uitroepe: *Waarlyk deze mensch was de Zoon van God!* Neen, ik zal my over uw Kruis niet ſchamen, o myn Zaligmaker! *het is de kracht en de wysheid Gods*; het is de onwrikbare grondſlag van myn geloof, en *het vaste anker van alle myne hoop.* Aan den voet van dit Kruis kom ik myne bedenkingen, myne twyfelingen, myn ongeloof afzweeren. Hier kom ik alle die ydele drogredenen, die verachtelyke ſtelſels opofferen, door welke de ſtervelingen, nog ſtouter dan zwak en bedorven, uwe heerlykheid zouden willen verduisteren, en u van myne hulde berooven. Hier kom ik het offer van myn hart brengen aan Hem, die my *zoo lief gehad heeft, dat hy zich zelven voor my heeft overgegeven.* Hier kom ik, in *den verworpenen en verachten door menſchen, den geliefden Zoon, het voorwerp van Gods welbehagen, het licht der wereld*, de oorzaak van myne zaligheid, aanbidden; en my vereenigende met de vergadering der Engelen en der Heiligen, die Hem verheerlyken in het licht, met hen in de verrukkingen der levendigſte dankbaarheid uitroepen, (*Openb.* V: 12.) *Het Lam, dat geſlacht is, is waardig te ontvangen de magt, rykdom, wysheid, kracht, eer, heerlykheid, en prys, in alle eeuwigheid. Amen.*"

Met genoegen kunnen wy onze Lezers berichten, dat eene goede Vertaling van deze Leerredenen eerlang het licht zal zien.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

ZESTAL van LEERREDENEN over DANIEL V. Door P. H. VAN LIS, *Predikant te* Middelburg. *Te* Utrecht *by* W. van Yzerworst, 1804. 172 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 1 : 5 —

Alle de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot leering, tot wederlegging, tot verbeteringe, tot onderwyzinge, die in de regtvaardigheid is. Zoo getuigt PAULUS 1 *Tim.* III: 16. Het kan dus voor eenen Leeraar van het Christendom, als eenen uitlegger der H. Schrift, niet onvoegzaam geoordeeld worden, dat hy, wanneer de gelegenheid het medebrengt, voor zyne Gemeente geschiedkundige gedeelten van den Bybel, ook des Ouden Testaments, behandelt, en hun aanwyst, welke lessen, vermaningen, waarschuwingen, of bestraffingen daar in tot hun nut begrepen zyn. „ Het is zoo leerzaam, en zoo nuttig," dus hooren wy den Eerw. VAN LIS, Bladz. 148. „ de gangen van God in het heiligdom, van ouds af, nategaan, ook met de Koningryken en de volken der aarde — wy zien hem daar in zoo groot, zoo vreesselyk in gerigten, en zyne oordeelen een diepe afgrond: wy zien hem teffens, altoos billyk en regtvaardig in zyne bedeelingen: de hoogste wysheid, die de heerlykste en wyd uitgebreidste oogmerken bedoelt, en door de meest gepaste en beste middelen weet te bereiken; en die dat, wat menschen ten kwaade bedenken en doen, steeds

ſteeds weet, ten goede te doen medewerken — wy ontvangen dan zoo vele ſtof tot aanbidding; en zóo vele opwekkende leſſen tot geloof en vreze des Heeren: en byzonderlyk, zoo veel beſtuur en troost in de donkere tyden, die wy thans voor Vaderland en Godsdienst beleven." — Men heeft daarom ook in ſommige aanzienlyke Gemeenten van ons Vaderland de pryswaardige gewoonte, om de Geſchiedenisſen des O. Verbonds, by vervolg, voor de Gemeente te behandelen, welke behandelingen doorgaans met luſt en vrucht worden aangehoord.

De geſchiedenis van Koning Belzasar, *Dan.* V. is onder deze gedenkſtukken der oudheid „alleszins merkwaardig, en hare overdenking zeer gepast in eenen tyd, zoo als wy beleven," zegt de *Middelburgſche* Leeraar met regt *Blads.* 1 volgg. „Zy bevat een der grootſte wereldgebeurtenisſen: eene merkwaardige omkeering in den toeſtand der volken van den eerſten tyd: zy legde den grond tot verdere, alleszins gewigtige, deels goede en heilryke uitkomſten, die nog heden haren loop en gevolgen hebben. — Zy vertoont het Opperwezen zoo regtvaardig, en vreesſelyk in gerigten; doch ook teffens dan wys en goed, wanneer Hy de inwooners der aarde bezig is geneegtheid te leeren. — Ons, leert zy, als burgers van dit nu zoo diep ongelukkig land, zoo vermoedigende leſſen van de ware redenen van onzen val, en wat ons onverwyld te doen ſta, om den gehelen en onherſtelbaren ondergang, zoo mogelyk, nog voor te komen: — ons menſchen zegt zy zoo veel ter waarſchuwing en opwekking, dat ons, ten minſten, dienen kan, om uit de wyd uitgeſtrekte ellende dezer dagen onze onſterfelyke zielen te behouden, en onze hoogſte en eeuwige belangen te verzekeren. — Zy is, in één woord, zulk eene ernſtige roepſtem tot eene eerbiedige en bedagtza-

me

me godsvereering: maar leert dan ook den opregten Godsvriend met heldere en blyde oogen uitzien, op de groote oogmerken van God in zynen tegenwoordigen weg met de volken der aarde; en nog wat groots en Hem waardigs verwagten van dat, wat anders billyk zugten en treuren doet — en behalven dat, is zy zoo voortreffelyk schoon, in den deftigen en edelen styl van DANIEL, beschreven: en toon en inhoud beiden zyn zoo regt geschikt, om de opmerkzaamheid levendig te houden, het verstand te voeden, en het hart te roeren en voor God te heiligen."

Deze geschiedenis verkoos dan de Eerw. VAN LIS, in eenige avondbeurten met zyne Gemeente te behandelen, gelyk hy in deze zes *Leerredenen*, op eene pryswaardige wyze, dit voornemen volbragt heeft; in de *vyf* eerste wordt de geschiedenis behoorlyk, en vatbaar voor de Toehoorders, nu Lezers, opgehelderd en toegelicht; de *zesde* trekt alles te zamen, en brengt het onder een gezigtpunt. De Toepassingen zyn ernstig, nadruklyk, en zeer gepast voor de omstandigheden en behoeften van onzen tyd. Om goede redenen van voorzigtigheid, heeft de Redenaar de staatslessen, die er in deze geschiedenis voorkomen, en zich inzonderheid zoo eigenaardig en treffend laten te huis brengen op de grooten der aarde, die thans op het tooneel der wereld de hoofdrol spelen; niet opgehaald en uitgewerkt, maar van de geschiedenis meer een byzonder, dan algemeen gebruik gemaakt.

Dus dan verdienen deze Leerredenen in meer dan een opzigt, alle aanpryzing, en men zal ze, met genoegen en stichting lezen, te meer om den schoonen en krachtigen styl, in welken de Heer VAN LIS zich weet uit te drukken.

Op dat de Lezer oordeele over de billykheid van deze aanpryzing, willen wy de *zesde* Redevoering kortelyk schetsen, waar in de Redenaar

deze

deze gedenkwaardige gebeurtenis, nog eens, in het groot, en van meer dan eene gewigtige zyde, beſchouwt en er *gewigtige leſſen voor ons godsdienſtig gevoel en onzen wandel voor God, uit opraapelt, die ons in dezen tyd zoo wel te ſtade kunnen komen.*

In het eerſte ſtuk toont hy 1. de echtheid van dit verhaal by DANIEL. 2. Stelt hy het geval zelve, in zyn waren aard, en veruitziende oogmerken, en groot gewigt, nader voor oogen; 3. gaat hy de reden na, dat wy het hier in DANIELS Boek aangetekend vinden.

Het *eerſte* kort aangetoond zynde, worden ten aanzien van het *tweede* de *drie* volgende byzonderheden voorgeſteld: 1. *Zy was één der groote, merkwaardige Wereldgeſchiedenisſen, en omwentelingen van Staten en Volken.* 2. *Zy was eene zeer gewigtige gebeurtenis der Godsregeering over Israel, zyn begunſtigd volk.* 3. *Zy was van het uiterſt gewigt, voor de belangen van den waren Godsdienſt, onder de Heidenſche Volken zelven.*

Eindelyk wordt in het derde ſtuk *Bladz.* 163 dus beknoptelyk de reden opgegeven, waarom dezelve in DANIELS Boek eene plaats bekleed. „En nu gevoelt gy, M. H.! wil ik vertrouwen, *iets* van de groote, wyduitgeſtrekte oogmerken, en alzoo van het gewigt, dezer gebeurtenis. — Gy ziet, daar zyn veele dieptens der goddelyke wysheid en voorzienigheid in opgeſloten: en misſchien, hebben wy u nog maar de minst beduidenden opgenoemd.— Intuſſchen, ik twyfel niet, of uw hart eerbiedigt de hooge wegen van Hem, wiens gedagten niet zyn onze gedagten: en gy zyt reeds voorbereid, om *de reden* te bevatten, *waarom deze merkwaardige hiſtorie in* DANIELS *boek geplaatst is*; en by u zelven overtuigd, dat wy hier *een allerbelangrykst gedenkſtuk* voor ons hebben, dat onze achting voor dit profetisch boek

ten

ten ſterkſten moet vermeerderen. Ja: wy vinden het alhier, *ten gewigtigen gebruike voor de Joodſche natie* — wy vinden het alhier, *ook ter onzer leering en beſtiering*, beſchreven — laat ik dit, als onze derde hoofdzaak, nog met een woord aanwyzen."

„ *De Jood, die dit boek van den grooten* DANIEL *in handen kreeg, vond hier eene gewigtige bydrage tot de hiſtorie van zyn volk en Godsdienst* — klaar en nadrukkelyk, zag hy daar uit, door wat middel, en by wat gelegenheid, Jehova de gevangenis zynes volks had gewend: het berigt, dat hy hier ontving van de ware bron zyner algemeene herſtelling, was hem ten uiterſten leerzaam en godsdienst bevorderend. — Het leerde hem zoo duidelyk, de oppermagt van zyn' lands God, ook over de heidenen: het riep hem zoo ernſtig tot den Godsdienst zyner vaderen: en wat Mozes hem reeds gezegd had, deed het hem zoo nadrukkelyk ten tweede male hooren: „ hoor, Israël! de Heere onze God is een eenig Heer! (hy heeft niemand zich gelyk) zoo zult gy (dan) den Heere uwen God liefhebben, met uw gantſche hart, en met uwe gantſche ziele, en met al uw vermogen." — ô! als hy hier de gangen van God in zyn heiligdom oplettend nadagt, en dezen gerigtshandel met vorige gerigten vergeleek; dan leerde hem alles den dienst van den Eenigen, den Heer der gantſcher aarde: dan verſterkte alles de goede aandoeningen in hem, die de eigen geest van zyn vaderlyke Godsdienst verwekte — en nu: was dit ſtuk dan niet van het hoogſte aanbelang voor den regtſchapen Israëliet."

„ Maar, *zoo is het ook voor ons — wy leeren er de wegen der hooge voorzienigheid uit aanbidden: wy leeren er den waren Godsdienst door eerbiedigen.* — Wy krygen hier een merkwaardig ſtuk der oudheid voor ons oog, dat ons zoo klaar doet

doet zien, wat God al van ouds *was*, en dus nog heden *is*, en ſteeds *zyn zal*, voor ieder vorst, en volk, en mensch, die zyne hoogheid durft aantasten: en hoe de omwentelingen van ryken en ſtaten in hunne eigen' ondeugden gegrond zyn: en hoe zy toch weder, allen, aan de zaak van God bevordelyk gemaakt worden. — O! wie het zoo leert, en nadenkt, die dankt zynen God, dat hy het in den Bybel vind!"

In het *tweede* Hoofdſtuk, of het gebruik van deze geſchiedenis tot Toepasſing komen deze aanmerkingen voor:

A. *In deze groote omwenteling der oude wereld, kryge ik*, vooreerst, *een maatſtaf, om over het gewigt van de tegenwoordige beroeringen en omwentelingen, die ik beleefd hebbe, regtmatig, verſtandig, en bybelsch-wysgeerig, te denken.*—

B. Ten tweeden: *hier zie ik, in deze merkwaardige uitkomst, vergeleken met de vele en juiſte Godſpraken deswegens, zelfs eeuwen te voren, bekend gemaakt: reeds van ouds af, gebeurde er niets, dan volgens een vooraf gemaakt beſtek van den Alregeerder, dan volgens de hand en den raad, die alles te voren zoo juist bepaald had, dat geſchieden zou.* —

C. In het lot van het trotsch en werelddwingend ryk van Babel, zie ik, al verder: *de opkomst, de voortgang en veroveringen van een werelddwingend volk, is eene roede van Jehova voor andere volken; vooral voor die natiën, die door de bekendmaking van zyn godsdienst nauwere betrekking op Hem hebben, maar die niet waardig wandelden — doch eene roede, die hy weder wegwerpt, wanneer hy daar mede genoeg getugtigd, en zyne oogmerken bereikt heeft: en wanneer de mate der ongeregtigheden en verdrukkingen van dat overheerſchend volk zelve vol is.*

D. In dien val van het goddeloos en afgodisch

Ba-

Babel, en in het heiligſchendend feest, waar by het te onderging, zie ik ten vierden, zoo duidelyk: *de beroeringen op de aarde, de omwentelingen der ryken en gemeenebesten, de ondergang van een volk, en wanneer het in handen van vreemden valt; zyn allen gegrond in hunne eigene ondeugden, in hunne ongodsdienſtigheid, in hunne belediging van den Regter der wereld.* — Ja *thans* is dat ook zoo! — al wat wy nu, eenige jaren lang, in Europa hebben zien gebeuren, waren gistingen van bedorven ſtoffen, waren uitwerkzelen van verjaarde ondeugden — wat ons, ongelukkig Vaderland en Volk gebeurd is, zou wel vast niet gebeurd zyn, waren wy dat geweest, wat onze voorvaderen waren, zoo eendragtig, zoo godsdienſtig! neen! wy zelven zyn er de oorzake van! — daar de gewone vermaningen niet helpen, heeft de Regter der natien wel ſtrenger middelen moeten gebruiken, en de volken en de menſchen hunne eigen boosheden doen bezuuren. — En nu, wat roept ons deze waarachtige en gewigtige erinnering toe? o! dat kan ik u niet beter, dan met de woorden van eenen anderen Profeet, by den ondergang van zyn volk en vaderland, aanzeggen: „ wat klaagt dan een levendig mensch? een ieder klaage van wegen zyne zonden! laat ons onze wegen onderzoeken en doorzoeken, en laat ons wederkeeren tot den Heere! laat ons onze harten opheffen, mitsgaders de handen, tot God in den Hemel: zeggende, wy hebben overtreden, en wy zyn wederſpannig geweest, daarom hebt gy niet geſpaard!" (*Klaagl.* III: 39—42.) — en ach! wierd dit eens regt bezefd, en kwam er eens ware verootmoediging, en werden eens de zonden afgebroken door geregtigheid — wie weet, hoe ras God betere dingen over ons ſchreef? — „ o, Allergenadigſte! geef Gy zelve een laaggezonken, diep bedorven, volk, daar toe, uwen heiligen

Geest! — door Hem, zou het nog *kunnen* geſchieden!"

E. Ten ſlotte: als wy ons de heerlyke en wyduitgeſtrekte inzichten voorſtellen, die de Regeerder der wereld, door *Babels* ondergang, en de inruiming van hun zetel aan de *Meden* en *Perſen*, zoo voortreffelyk wist te bereiken; dan zien wy ons die groote en troostryke leere zoo duidelyk ingeſcherpt: *al wat op de wereld gebeurt, de omwentelingen der volken, de gerigten van God die op de aarde zyn, de ſtraf der godsvnteerders, had van oúds, en heeft dus ook nu, ten doel, om den ſtaat des menschdoms te verbeteren, de zaak van den godsdienst te bevorderen, en tot deszelfs eindelyken, en in Gods woord beloofden, zegepraal over heel de wereld, den weg te banen.*" —

Mogten de leſſen, beſtraffingen, vermaningen, en vertroostingen, welke in deze Leerredenen voorkomen, veel ter harte genomen worden, en onder Gods zegen ſtrekken, om de inwoners van Nederland in tyds de goddelyke waarſchuwingen en oordeelen te doen opmerken, eer de regtvaardige Rigter der aarde eene ganſchelyke voleinding met ons make!

III. HOOFDSTUK.

VERHANDELING over de waarde van de verſchuldigde achting voor den OPENBAAREN GODSDIENST. Naar het Hoogduitsch van C. G. RIBBECK. *Te* Utrecht *by* de Wed: J. van Terveen en Zoon, 1805. 92 *Bladz. in gr. Octavo. De prys is f — 14 —*

De klagten over het vervallen aanzien van den openbaren Godsdienst, en over de toenemende minachting en verwaarloozing der Kerkelyke Godsdienst-oefeningen zyn, in onze dagen, zoo algemeen, en, van alle kanten, zoo luid en ſterk geworden, dat het niet anders zyn kan, of zy moeten eene algemeene aandacht tot zich trekken. — Reeds in het jaar 1797 waren in het licht gekomen *vier Verhandelingen over de oorzaken van het verval in den openbaren Godsdienst, en de middelen van deszelfs herſtel, ter beantwoording van eene Prysvraag van een Gezelſchap Vrienden van den Godsdienst en deszelfs openbare oefeningen, te Leyden; geſchreven door de Heeren* J VAN GEUNS, G. J. VAN RYSWYK, J. BROUWER, en F. VAN TEUTEM; evenwel vond de *Groningſche* Hoogleeraar E. TINGA, deze Verhandeling van RIBBECK zoo belangryk ten dezen, dat hy ons dezelve bezorgd heeft, in onze Moedertaal, alleen met die noodige veranderingen, welke het plaatſelyke van ons land vorderde, en met

weglating van het gene byzonder de Gemeenten in *Duitschland* betreft.

Daar de zaak zelve, waar over geklaagd wordt, de verwaarloozing en minachting van den *openbaren Godsdienst*, dat is, der uiterlyke en openbare Godsdienst-oefeningen in de Kerk, over het algemeen blykbaar en niet te loochenen is, bepaalt zich deze Verhandeling met regt tot deze twee vragen: *of er het menschdom aan gelegen ligge, dat de openbare Godsdienst in achting ſta en in ſtand gehouden worde?* en: *in hoe verre de grond van de afnemende achting voor den openbaren Godsdienst wezenlyk in den openbaren Godsdienst zelven te zoeken zy?* Het beantwoorden dezer vragen maakt de twee hoofddeelen dezer Verhandeling uit.

Het eerſte Hoofddeel wordt op deze wyze behandeld, dat vooraf verſcheidene ſoorten van bewyzen voor de nuttigheid en noodzakelykheid van den openbaren Godsdienst worden onderzocht, en dus beſloten *Bladz.* 14.

„ Allerbest derhalven bepaalt men zich alleen, met voorbygaan van al het overige, tot zoodanige bewyzen voor de achtingswaardigheid van den openbaren Godsdienst, welke zich uit het *wezen* en *doel* van denzelven laten ontlenen. Zoo dra bewezen kan worden, dat eene menſchelyke inrichting of een zeker gebruik waardige, heilzame en noodzakelyke oogmerken heeft, en van die natuur en geſteldheid is, dat deze oogmerken, door die inrichting alleen, of het allergeſchiktst, zekerst en beſtendigst, kunnen bereikt worden, en tot hier toe in de daad, is het dan al niet volkomen, ten minſten eenigermate, bereikt zyn geworden, dan verdient toch wel, buiten kyf, zulk eene inrichting of zulk een gebruik ieders achting; dan moet die inrichting van elk verſtandig mensch voor achtenswaardig erkend wor-

worden; dan kan haar verval voor geen weldenkend mensch onverschillig zyn; dan moet ieder menschenvriend hare instandhouding, of wanneer haar aanzien aan 't wankelen is, hare bevestiging wenschen. Indien zich derhalve het eerste van den openbaren Godsdienst laat bewyzen; zoo zal men ook het laatste, met recht en reden, en zonder dat men eenige gegronde tegenspraak behoeft te vreezen, kunnen beweren. Dat eene inrichting, nu of dan, en hier of daar, tot onwaardige oogmerken misbruikt worde, strekt niet der inrichting, maar den menschen, welke ze misbruikten, ten verwyt, en kan de achtbaarheid der inrichting zelve niet verkorten. Het voorstel en de ontwikkeling der ware, heilzame en noodzakelyke oogmerken van den openbaren Godsdienst kan en mag ons derhalve gevoeglyk van de moeite ontslaan, om over alle, meer of min gewigtige, meer of min schandelyke ontheiligingen en misbruiken van de openbare Godsvereering, welke plaats gevonden hebben, of nog plaats vinden, te handelen."

De Protestantsche Godsdienst heeft *drie* hoofdoogmerken: *onderwyzing* des verstands in godsdienstige en zedelyke waarheden, pligten en verwachtingen; *stichting* en opwekking des gemoeds tot godsdienstige en zedelyk goede gezindheden, gevoelens, besluiten en handelingen; en, eindelyk, de openbare *belydenis* onzes geloofs en onzer godsdienstigheid, of de openlyke erkentenis der menschelyke afhankelykheid van God, en der verpligting, om God, als oppersten Wetgever, als Heer en Regeerder der wereld, en als den rechtvaardigen Rigter en Vergelder, door gehoorzaamheid en vertrouwen, te eeren.

Uit deze oogmerken van den Godsdienst wordt deszelfs nuttigheid en noodzakelykheid ten krachtigsten en overredend betoogd, en aangedrongen. „Ja", zoo hooren wy den Schryver Bladz. 46.

„ja de onderhouding en uitbreiding der Godsdienstigheid en zedelykheid zelve, gelyk ook de gezamentlyke burgerlyke welvaart van gehele Landen en Staaten, hangt, in meer dan één opzicht, daar van af, dat Godsdienstigheid en vroomheid niet alleen in een Land heerschen, maar ook bekend en openlyk aan den dag gelegd worde. Waarvan 's Lands Overheden af, tot aan de geringste ingezetenen toe, elk staatsburger, niet alleen waarschynlyk, Godsdienstig gezind is, gevoelt en handelt, maar ook zyne vroome gezindheden, gevoelens en aandoeningen openlyk bekent en voor den dag brengt, waar de burger en inwooner zynen meerderen, de dienstbare huisgenoot zynen Meester, aan de openlyke aanbiddingen en vereering der Godheid ziet deel nemen, waar de achting, aan de uitwendige Godsdienstoefening algemeen bewezen; van de algemeen gewaardeerde en algemeen heerschende inwendige Godsdienstigheid getuigenis geeft, of ten minste de algemeene erkentenis der menschelyke verpligting tot Godsdienstigheid bewestigt; o, waarlyk! daar moet de welvaart van Landen en Volkeren, in alle deelen, beter bloeien, dan waar de minachting en verwaarlozing der uitwendige Godsdienstverrichtingen de verderking van ongodsdienstigheid verwekt; daar moet de opvoeding tot Godvrucht en deugd ongelyk veel ligter zyn en ongelyk veel beter gedyen; daar moet de geest van Godsdienstigheid en Zedelykheid zich, aan de opkomende geslachten, als van zelf, mededeelen; daar moet de uitwendige achting, welke men aan den Godsdienst bewyst, eene magtige beschutting zyn tegen vele burgerlyke ondeugden en misdryven; daar moet de meineed tot ongehoorde euveldaden behooren; daar wordt elk verdrag, waar op de Godsdienst zyn gewyd zegel drukt, heiliger gehouden; daar zullen geloof en trouw, oprechtheid en 't opverzet-

te-

telyk houden van zyn woord en belofte veel ligter huisvesten. Alleen dwarsdryvers en woestelingen, die den eerwaardigen naam van Patriotten, op het schandelykst, zich aanmatigden, waren in staat, om den heilzamen invloed der openbare Godsdienstoefening op burger- en volksgeluk te miskennen; maar voor ware vrienden des Vaderlands moet de openbare plechtige aanbidding en vereering van God, zelfs als middel ter bevordering van burgerlyke rust en gelukzaligheid, eerwaardig en heilig zyn."

Uit deze nuttig- en noodzakelykheid wordt verders afgeleid de *achtingswaardigheid* van de openbare Godsdienst-oefening, en tegen alle uitvluchten verzekerd. „ Het nietigst van allen, zegt de Schryver *Bladz.* 61. is het voorgeven, dat men den openbaren Godsdienst *niet nodig heeft*; waar mede, vooral, lieden van de aanzienlyker en meer beschaafde standen zich aan de deelneming in de openbare Godsvereering menen te kunnen onttrekken. Immers voor den beschaafden mensch zal de openbare Godsdienst, ten minste, van den kant van één zyner oogmerken, gewigtig zyn en blyven. Hebt gy het openbaar Godsdienstig onderwys niet nodig, tot vermeerdering en opheldering uwer Godsdienstige en Zedelyke kundigheden, overtuigingen, grondregelen en uitzichten; zoo hebt gy het toch, wellight, nog noodig tot derzelver bevestiging, tot herinnering aan dezelve, indien zy u niet vreemd zullen worden. Kunt gy het onderwys gelceel ontbeeren, zoo is evenwel de verwarming des harten voor het goede, aanvuuring tot edele aandoeningen en voornemens, stichting en vertroosting, voor u eene zoo veel te dringender behoefte. En al ware eens dit ook nog het geval niet, zoo zyt gy, nogthans, als medelid der Godsdienstige maatschappy, tot deelneming aan de openbare Godsvereering, wegens

anderen, verpligt, wien uwe tegenwoordigheid in de Godsdienstige vergaderingen, als eene openbare belydenis uwer Godsdienstigheid, tot ſtichting dient, wien uw voorbeeld tot een gelyk gebruik maken van de Godsdienstinrichtingen opwekt, wien uw wegblyven uit de Godsdienstige vergaderingen, daarentegen, ligtelyk verleiden kan, om ook, gelyk gy, den openbaren Godsdienst te verzuimen, offchoon zy denzelven, zoo veel, veel meer dan gy, waarſchynelyk, tot leering en tot verwarming voor het goede, noodig hebben. Waar mede zoude het verzuim van die waarneming en van deze verpligting, welke gy hebt, tot het zieleheil zelfs van éénen eenigen mensch, voor den richterſtoel der menſchelykheid, waar mede voor den richterſtoel der Kristelyke broederliefde, zich laten verdedigen; welke broederliefde zich, juist daar door, van de natuurlyke broederliefde onderſcheidt, dat zy ons, niet alleen, voor het uitwendig welzyn, maar, nog yveriger, voor het geeſtelyk en zedelyk heil van elk lid der grote broederſchap, tot deugd en zedelykheid verbonden, van elken belyder des Christendoms, leert te zorgen en te werken, welke ons dus ook noodzakelyk gebieden moet, om aan elk lid der Christelyke gemeente, op elke mogelyke wyze, ter bereiking van zoo heilige, gewigtige oogmerken, gelyk de oogmerken van de openbare Godsvereering zyn, behulpzaam en nuttig te worden. Om dezelfde reden kan men ook, behalve de ter bereiking van dit oogmerk noodzakelyke eigen deelneming aan de openbare Godsdienstoeffeningen, met het onlochenbaarst recht, vorderen, dat opzieners, voogden, heeren en vrouwen hunne onderhorigen, den leden van hun huisgezin, den nodigen *tyd*, tot waarneming van den openbaren Godsdienst, *gunnen* en *verleenen*; dat Christelyke ouders, opvoeders en leermeesters hunne kinders,

ders, kweek- en leerlingen daar toe *vermaanen en gewennen.* Ja, in zoo verre de geestelyke maatschappy, in eenen Staat, burgerlyke rechten geniet en het burgerlyk welzyn, de burgerlyke rust en veiligheid van den Staat, mede op de Godsdienstigheid der burgeren berust, in zoo verre is het ook *burgerpligt*, de bepaalde openlyke Godsdienstvergaderingen by te wonen en zich van dat alles te onthouden, 't geen minachting voor Godsdienst en Godsdienstigheid zoude kunnen verraden. Van daar behooren zelfs de burgerlyke bezigheden, welke, als werken van noodzakelykheid, geduurende de viering van den openbaren Godsdienst, niet kunnen achterblyven, toch steeds in de meest mogelyke stilte, zonder gedruisch en opzien te wekken en zoo veel mogelyk, zonder krenking van de Christelyke welvaart, by de hand genomen en gedreven te worden; vermaken intusschen, welke met veel gedruisch gepaard gaan en den Godsdienst stooren kunnen, behoorden, in uuren, tot de openbare Godsdienstoeffeningen bestemd, volstrekt gene plaats te vinden. Hier, dunkt my, is het punt, waar de burgerlyke Overheid gerechtigd en verpligt is, door burgerlyke inrichtingen en bepalingen, voor den zondag, ter bereiking der oogmerken des openbaren Godsdienstes, mede te werken. Zoo weinig het moge aan te raden zyn, alle staatsburgers, of zekere standen derzelver, tot regelmatige kerkgangen, door burgerlyke schikkingen en strafwetten te verbinden, om dat inrichtingen van dien aart, wanneer zy al gene werkelyke inbreuk op de onvervreemdbare rechten des gewetens der ingezetenen waren, ten minste, te veel naar zulk eene inbreuk zouden gelyken, dan dat zy gene zichtbare nadeelige gevolgen zouden hebben; een zoo rechtmatig gebruik der wetgevende magt, onder wier bescherming de openbare Godsdienst en de Godsdienstigheid in den Staat

zich bevindt, zoude het zyn, wanneer de burgerlyke wet elk openlyk vermaak, elke feestelyke samenkomst en maaltyd, elk gezelschap in openbare huizen, op godsdienstdagen, ten minste, tot na het eindigen der openbare Godsvereering, verbood; wanneer, gedurende den Godsdienst, elk onnodig ryden langs de straten, waar door de tot aandacht vergaderde gemeenten, zoo menigmalen gestoord worden, verhinderd werd; wanneer, in volkryke steden, de poorten, niet alleen gedurende de Godsdienstverrichting zelve, maar ook in de voor- en namiddagsuuren, welke vóór den Godsdienst gaan, voor de menigte van wandelaren, gesloten waren. Tot Godsdienstigheid, en tot gebruikmaking der middelen ter Godsdienstige vorming kan geen uitwendig geweld de menschen dwingen; maar om zich gene openbare aanstotelyke betuigingen en verklaringen zyner ongodsdienstigheid en zyner verachting van de, door den Staat, vastgestelde inrichtingen ter Godsdienstige vorming, te veroorloven, daar toe kan en mag elk staatsburger, door de magt der Overheid, by zynen pligt gehouden worden. Danspartyen en luidruchtig muziek, in de nabyheid der kerken, op den genoemden tyd, wanneer de openbare Godsdienst gehouden wordt, moeten, onder beschaafde menschen, billyk iets ongehoords zyn."

Vervolgens wordt ook de tweede der bovengemelde vragen beantwoord; alwaar eene opgave voorkomt van de gebreken, welke men in de openbare Godsdienst-oefening meent op te merken, welke gedeeltelyk erkend, gedeeltelyk nader ontwikkeld, en de hulpmiddelen tot herstel aan de hand worden gegeven.

Dan wy kunnen ons hier niet inlaten, maar sluiten onze aankondiging van deze zeer goede en wel uitgewerkte Verhandeling, met de woorden, waar mede de Schryver zelf zyne Verhandeling besluit:

„Ge-

„ Gelukkig *die* gemeenten, in welke, tot hier toe, nog het grootste getal der leden regelmatig aan den openbaren Godsdienst deel neemt; in welke ook de aanzienlyken, gegoedden en meer beschaafden de kerk nog vlytig bezoeken; in welke zelfs mannen, die, wegens hunne bekende grote kundigheden, althans van den kant der Godsdienstige onderwyzing, ligter van het bywonen der Godsdienstoefeningen zouden kunnen verschoond worden, evenwel maar zelden en niet, dan by noodzaaklykheid, de Godsdienstige vergaderingen verzuimen. Aan *hun* voorbeeld heeft men het zeker, vooral, mede te danken, dat de openbare Godsdienst, in zulke gemeenten, nog in aanzien en achting is; *hun* voorbeeld moge verder nog de dam zyn, door welken de geweldige, alles met zich voortslepende, stroom van ligtzinnige minachting en verwaarloning der Godsdienstige inrichtingen, althans, hier en daar, tegengehouden en gebroken worden!"

„ Driemaal gelukkig *die* oord, *die* stad, *die* enkele gemeente, in welke men het kwaad in 't geheel niet kent, waar van in deze bladen gesproken is; in welke, niet de ligtzinnigheid en ydelheid, maar de gelukkige onbekendheid met derzelver onderwerp, dit doet oordeelen, dat zy niet hadden behoeven geschreven te worden!"

IV. HOOFD.

IV. HOOFDSTUK.

WEEKBLAD over den BYBEL. Derde Deel. Te Groningen *by* W. Zuiderma, 1804. 416 *Bladz. gr. Octavo. De prys is f* 2:13—

In de plaats van onze Boekzaal-Lezeren misschien te vervelen, met eene opgave van den Inhoud der 52 Vertogen, welke dezen derden jaarloop, of het derde Deel van dit zoo leerzaam als nuttig Werk vullen, willen wy hun liever het een en ander voorbeeld van Bybelverklaring mededelen, zoo als die in hetzelve, doorlopende, gevonden wordt, waar door Bybelplaatsen opgehelderd, en vooroordelen of misvattingen van Bybelsche uitdrukkingen en bewoordingen worden weggenomen. Van dit laatste strekke ten proeve de opheldering omtrent de benaming van *Nabychristenen*, welke men niet zelden hoort gebruiken. Wy lezen ze Bladz. 235. in het 36ste *Vertoog*.

„ Dat onze vroegere Godgeleerden meer dan eens op eene enkele Bybelsche uitdrukking gehele stelzels gebouwd hebben, die niet alleen zeer ver gezocht zyn, maar den eenvouwigen en naar waarheid en gemoedsrust zoekende Christen in verwarring en verlegenheid brengen, leert ons de volgende ontmoeting"

„ Karel, een man van eene zwaarmoedige zielsgesteldheid, genoot weinig rust voor zyn hart, niettegenstaande hy van de voornaamste Euangelie waarheden, nog al eene tamelyk-redelyke bevatting

ting had, en in zynen kring zeer Godsdienstig leefde. De Predikant zyner plaats op zekeren tyd by hem komende, had het geluk van de bron daar van te ontdekken, en hem van zyne kwaal te genezen. Hy had namelyk een boek, zonder tytelblad, waar in zeer breedvoerig verschillende karakters van het Christendom werden afgeschetst, onder anderen dat van een *Nabychristen* en van eenen *Waaren Christen*. De goede man verbeelde zich, dat het karakter van een *Nabychristen*, juist het zyne was, dewyl hy daar in vele trekken ontmoetede, die op zyn gemoedsbestaan pasten."

„ De Predikant dit merkende, onderhield hem op de volgende wyze:

„ PREDIKANT. Hoor eens KAREL! Dat gehele stuk van een Nabychristen, rust slegts op eene enkele uitdrukking van den Bybel, namelyk *Hand.* XXIV: 28. daar lezen wy van den Koning AGRIPPA, dat hy tot PAULUS zelde: *Gy beweegt my byna een Christen te worden.* Maar hoe ver gezogt is het, om op eene zoodanige uitdrukking een geheel stelsel te bouwen? Te meer, daar het geval van AGRIPPA gansch onderscheiden was, van zulke karakters die men doorgaans *Nabychristenen* noemt."

„ K. Mag ik dat onderscheid van u hooren, Domine! mooglyk dat zulks my wel tot betere gedachten brengt."

„ P. Zeer gaarne myn Vriend! AGRIPPA was een man, die met vooroordelen tegen den Christelyken Godsdienst was ingenomen. Hy hield JEZUS van *Nazareth* voor eenen bedrieger, en zynen Godsdienst, voor valsch en ongegrond, maar door de deftige, vrymoedige en menschkundige redevoering van PAULUS, kwam hy tot andere gedachten: hy kreeg eerbied voor den Christelyken Godsdienst, ja hy werd zoodanig door 's Apostels redevoering getroffen, dat hy in overweging stond om een Christen te worden, maar meer dan eene reden be-

belettede hem, deze overtuiging van zyn hart op te volgen, zoo dat hy bleef die hy was, namelyk een Jood. — De zoogenoemde *Nabychristenen* daarentegen zyn menſchen, die den Chriſtelyken Godsdienst zyn toegedaan, belyden, geloven en daar naar ook eenigermate leven; maar die in alles zoo gezet en ingetogen niet zyn, als er wel onder de Christenen gevonden worden; beter kan ik het u niet bedniden: maar wat verſchilt zulk een karakter veel met dat van eenen AGRIPPA!"

„ K. Zoo heb ik de zaak nooit begrepen, en zoo doende valt het gehele ſtuk van de *Nabychristenen*, ten zy er andere Bybelplaatzen zyn, die ons daar van iets meer leeren."

„ P. Wy lezen nergens in den Bybel van *Nabychristenen*; die naam is volſtrekt uit het geval van AGRIPPA verzonnen, en de tekeningen, die men daar van doorgaans geeft, verwarren den eenvoudigen meer, dan zy hem ſtichten; ik zou u dus raden, dat boek ter zyde te leggen, en maar alleen den Bybel te lezen, of anders zal ik u by gelegenheid wel eens een ander boek bezorgen, 't welk beter geſchikt zal zyn, om u te leren, te troosten en te vermanen."

„ K. Ik zal uwen raad opvolgen, Domine! want om de waarheid te zeggen, als ik in dat boek leze, dan worde ik altyd ontrust, in plaats van getroost, en ik zal afwachten, wat gy my zult zenden, ter myner ſtichting."

Voegen wy hier by eene opheldering van 2 *Tim.* III: 6, 7. door welke plaats verkeerd te verſtaan, zich vele eenvoudige zielen ontrust hebben, uit hetzelfde *Vertoog*, Bladz. 237.

„ PIA, eene zeer Godsdienſtige vrouw, maar die juist niet zeer geoefend was in de H. Schriften, las op zekeren dag in den Bybel: *vrouwkens die met zonden geladen zyn, en door menigerlei begeerlykheden gedreven worden; vrouwkens die*

el.

altyd leren en nimmer tot kennis der waarheid kunnen komen. Deze plaats verontrustte Pia zoo zeer, dat zy geheel verlegen werd; zy dacht by zich zelve: „ Zulk eene vrouw ben ik; ik ben reeds over de zestig jaren, maar een kind in het verstand, en helaas nog te veel aan de zonde gehegt; ach my ongelukkige! Ik word hier door Paulus veroordeeld." — Deze inval zou gewis den weg gebaand hebben, tot volslagen moedeloosheid en droefgeestigheid, was de Predikant niet gelukkig een dag twee, drie, daar na, by onze brave Pia gekomen, en had die haar niet in het rechte verstand gebragt. Na dat Pia haren nood geklaagd had, sprak de Predikant haar op de volgende wyze aan:

„ Pred. Myne lieve Pia! uwe opvatting in dezen is geheel ongegrond, en gy ontrust u waarlyk te veel. Gaarne stem ik u toe, dat gy wyzer en beter hadt kunnen en behoren te wezen; maar wie moet dat niet erkennen? Ik sta althans hier in met u gelyk; laat ons in dezen openhartig schuld belyden, om vergeeving bidden, en zoo veel u en my mooglyk is, naar verbetering staan. — Maar om tot de hoofdzaak, de aangevoerde Bybelplaats te komen, die verstaat gy niet wel, en daarom wil ik u die een weinig toelichten."

„ Wanneer gy dit Hoofdstuk van het begin af aan leest, dan zult gy ontwaar worden, dat de Apostel hier niet zoo zeer het gedrag van die vrouwen afkeurt, van welke hy spreekt, als wel het gedrag van die valsche leeraars, die deze vrouwen onder schyn van den Godsdienst verleidden; de Apostel beklaagt deze vrouwen veeleer, dan dat hy ze beschuldigt of veroordeelt, hy heeft medelyden met haar, dat zy in zulke verkeerde handen vervielen, van Leeraaren, die meer op hun gemak, eer en voordeel, dan op de belangen der Christenen zagen. Zoo gy nu dan al eens onder die

die vrouwtjes behoorde, en PAULUS thans by ons was, geloof my PIA, hy zou u niet veroordeelen, maar u te recht wyzen, en daar PAULUS afwezig is, zoo wil ik zulks doen.

„ De vrouwtjes dan van welke de Apostel hier ſpreekt, waren aanzienlyke en vermogende vrouwen, die zich aan deze en gene grove en in het oog lopende zonden hadden ſchuldig gemaakt, maar door de leer van het Euangelie tot nadenken en erkentenis gebragt waren; vrouwen, die geen verſtand genoeg bezaten, om de waarheid van den Christelyken Godsdienst te beoordelen, die daar by het oor aan elken leeraar, en wel inzonderheid aan zulke valſche leeraaren leenden, die eene rechtvaardiging uit de werken predikten, de zonden verkleinden, en eene valſche zedekunde aanprezen; Vrouwen, die liever getroost dan verbeterd wilden worden, die uit dien hoofde veel op hadden met zulke valſche leeraaren, die haar geweten maar wat paaiden, zonder op een Euangelisch geloof en ware Euangeliſche Godvrucht aan te dringen; Vrouwen eindelyk, die wegens hare onſtandvastigheid van karakter, door allen wind van leer geſchokt en geſlingerd werden, en daar door nimmer tot vaste grondbeginſelen geraken; maar dit is met u het geval niet."

„ PIA. Er is evenwel eenige overeenkomst tusſchen my en deze vrouwen."

„ PRED. Indien wy onze bedorvenheid in hare uitgebreidheid beſchouwen, PIA! dan ontmoeten wy nooit een ſlegt karakter, of wy kunnen altyd in een of ander opzicht iets in ons zelven ontdekken, 't welk met iets dat in zulk een voorwerp plaats vindt, overeenkomt; maar daar uit volgt geenszins, dat wy met zulke perſonen volkomen gelyk ſtaan, en zoo is het ook in dit geval."

„ Mooglyk herinnert gy u ook wel met ſchaamte deze of gene overtreding, die gy wel wenschte nooit

nooit bedreven te hebben; mooglyk denkt gy ook wel eens, het is my meer om troost, dan om heiligheid te doen; maar PIA, ontrust uw gemoed hier niet mede: gy stelt groot belang in de waarheid — gy gevoelt de grootheid van uw bederf — uwe hoop is op Gods genade in CHRISTUS gevestigd — en gy tracht door den bystand van den Heiligen Geest meer en meer heilig en godvruchtig te leven. Blyf gy by deze aangenomene grondbeginselen, en laat die vrouwen van *Efese* maar daar."

„ PIA. Ik dank u zeer voor uwe vriendelyke terechtwyzing en bemoedigende raadgeving, ik hoop van beiden een goed gebruik te maken."

In het 47 Nommer of Vertoog *Bladz.* 369. vinden wy eene opheldering van den geheelen Tweeden Brief van JOANNES, in eene Zamenspraak tusschen een Predikant, en een Lid zyner Gemeente:

„ P. Wel myn Vriend! voorzeker geeft het my genoegen u zoo wel te vinden, maar niet minder aangenaam is het my, u onverwacht bezoekende, aan te treffen in zulk eene nuttige bezigheid. (*Hy zat te lezen.*)"

„ L. Ja Domine! ik houd veel van onderzoeken en lezen, maar ik heb er niet veel tyd toe, en gy Predikanten begrypt dat volstrekt niet, wanneer gy uwe gemeenten op den Predikstoel en in de Huisbezoeking tot lezen aanspoort...

„ P. (*Hem in de reden vallende.*) Ik moet u myn Vriend, daar gy juist hier over spreekt, rondborstig zeggen, dat ik deze tegenwerping by my zelven dikwerf maar al te wel gevoele, wanneer ik de menschen tot lezen en onderzoeken opwek. De tyd is voorzeker voor menig handwerksman en de landlieden al zeer bepaald, ook weet ik te wel, hoe weinig nut het lezen doet, wanneer men vermoeid van zyn werk te huis komt, en de loome matheid der leden zoo veel aan de vlugheid van

den geest ontroven moet. Maar daarom raad ik ook altyd aan myne gemeente om niet veel boeken te gelyk te lezen, gelyk ook om geene omslagtige werken te gebruiken, een bekoopt duidelyk geschrift ter bevordering van bybelkennis en praktikaal onderwys is genoeg. Hier in kan men dan ook wel afwisseling hebben, maar men leze eerst het een en daar na iets anders, ter voorkoming van verwarring. Wie kan nu hier voor niet eenigen tyd uitvinden, des morgens vroeg by zyn ontbyt, in een ledig uur, dat men aan overtolligen slaap of uitspanning onttrekt, als dan de lust er flechts is, wordt er nog een weinig tyds toe uitgevonden."

„ L. Dat erken ik en zoo ben ik ook gewoon te doen. Ik lees niet veel, maar wat ik lees zoek ik te verstaan om er nut uit te halen."

„ P. Daar doet gy wel aan. Maar wat boek hebt gy daar thans voor u liggen."

„ L. Het is Clarisse over den brief van Jacobus. Ik wenschte wel dat men over alle brieven der Apostelen zulke boeken had; daar uit zou men veel tot leering en stichting kunnen halen. Als ik eerst in myn N. V. een gedeelte van den brief lees en er dan Clarisse over nalees, o dan kan ik het veel beter verstaan."

„ P. Het voldoet my zeer, dat gy zoo veel lust tot onderzoek hebt, en den regten weg tot bybelkennis inslaat. Uw wensch om over andere Brieven ook zulke uitleggingen te lezen, zal misschien met den tyd nog wel eens vervuld worden. Ik herinner my althans gelezen te hebben, dat de beroemde A. Brink ons zoo iets over de *Brieven van* Joannes beloofd heeft."

„ L. Dat zou my verblyden en gy spreekt daar over de Brieven van Joannes, o! van dien man en zyne schriften houd ik zoo veel. Gister las ik nog den *tweeden Brief* van hem; echter kwamen my hier en daar eenige spreekwyzen voor, die ik niet

niet regt verſtond en wel gaarne eens verklaard zoude zien."

„ P. Wel nu, hebt gy tyd, dan wil ik wel eens zien, of ik aan uwe begeerte kan voldoen, wy kunnen dan nog tot nut by elkander zyn."

„ L. Thans heb ik juist eenigen ledigen tyd, ik moet op iemand wachten, en kan dus niets beginnen, gy doet my veel eer en genoegen met wat te blyven en uw aanbod te vervullen."

„ P. (*Den Brief in het N. V. opzoekende.*) Het is een klein brieſje, wy willen dien maar eens doorloopen. (*Hy leest.*) *De Ouderling aan de uitverkorene vrouw.* Wel ik wil wedden, dat gy reeds hier terſtond in twyfel ſtaat, is het niet zoo?"

„ L. Ja, het woord *ouderling* en *uitverkoren* weet ik beide niet wel te verklaren, in den gewonen zin gevoel ik wel, moet men het hier niet nemen."

„ P. Uw oordeel verdient in dezen allen lof. Joannes dezen brief ſchryvende, was waarſchynlyk al hoog bejaard en noemt zich dus de *oude*, te weten, Apostel, — de oude Apostel, de eenigst overgeblevene van alle de byzondere leerlingen van Jezus. *Uitverkoren* beteekent hier uitſtekend, voortreflyk, of het zou ook kunnen uitdrukken christelyk, godvruchtig, liever nogthans verkies ik de eerſte betekenis. Het woord vrouw moeten wy liever door *Kyria*, zoo als er in 't grieksch ſtaat, vertalen, — dan is het de eigen naam der vrouw aan welke Joannes dezen brief ſchreef." —

„ L. Maar wat beteekent hier *de waarheid kennen*. Dit in den zin van *weeten* op te vatten, geeft dunkt my hier geenen goeden ſamenhang."

„ P. Dat is ook zoo; *kennen* beduidt hier *beminnen*; gelyk dit wel eens meer zoo in 't N. V. voorkomt, daar zulks dan eene navolging is van den Hebreeuwſchen ſpreektrant."

„ L. Daar uit zie ik, hoe nodig het zy om niet aan den klank der woorden te blyven hangen, en hetzelfde woord niet overal in denzelfden zin op te vatten. De *waarheid* is dat hier niet zoo veel als het Christendom?"

„ P. Juist gevat. Het betekent de ware Godsdienst, de leer van JEZUS of van het Euangelie. JOANNES betuigt, dat zyne liefde jegens zyne vriendin de voortreflyke KYRIA uit godsdienstige bronnen haren oorsprong nam, daar het Christendom door hen was omhelsd en aanhoudend zoude beleden worden."

„ L. Voortreflyk begin!"

„ P. Zoo is het, en op dezen grond boezemt de Apostel nu zyne heilgroet uit, en wenscht zyne vriendin en hare kinderen den besten zegen, op eene Apostolische wyze, oprecht en met een liefderyk hart; dit toch zeggen de *woorden in waarheid* en *liefde*."

„ L. Tot dus ver verstaa ik nu alles wel, maar wat hebt gy ter opheldering van het 4de vers?"

„ P. Daar begint nu eigenlyk eerst de brief, en om dit wel te verstaan moeten wy denken, dat er kinderen van deze vrouw geweest zyn op de plaats van JOHANNES verblyf, by wien hy het christelyk geloof bespeurd had, hier over betuigt hy zyne blydschap aan de moeder."

„ L. *Gelyk wy een gebod ontvangen hebben van den Vader*, wat wil dat zeggen?"

„ P. Hier mede wil de Apostel aanduiden, dat het Christendom door God was in de wereld gezonden, met oogmerk om hetzelve te geloven en te belyden niet alleen, maar ook om het voorttetplanten, opdat Ouders hunne kinders daartoe zouden opleiden."

„ L. Verzoekt hy dan ook niet iets van deze vrouw?"

„ P. Gewis. Met vriendelyke bewoordingen her-

herinnert hy zyne vriendin aan de geboden van het Christendom, vooral aan dat der *christelyke liefde*, en nodigt haar uit om onderling den band der liefde nauwer toe te halen."

„ L. Is het niet eenigzins zonderbaar, dat JOANNES aan eene vrouw over de liefde schryft?"

„ P. Als gy denkt dat JOANNES een oud man was en hier van *godsdienstige* liefde spreekt, dan moeten zulke bedenkingen wegvallen, die wel meer gemaakt zyn, maar veelal uit een ligtzinnig gemoed voortkwamen."

„ L. Als ik my wel bezin, dan ontwikkelt hy ook duidelyk genoeg, wat hy door deze liefde verstaat in het 6de vers."

„ P. Daar ziet gy duidelyk, dat hy handelt van de liefde die het Christendom voorschryft, gegrond en steunende op de liefde van God jegens zondaren. Van dit onderwerp was JOANNES altyd geheel doordrongen en daar mede bezield."

„ L. Spreekt hy nu niet in het vervolg over een geheel ander onderwerp?"

„ P. De Apostel komt nu tot valsche leeraars, die de komst van JEZUS op aarde ontkenden en zulks tegenspreken."

„ L. Hy spreekt van den *Antichrist*, is dit de Paus van Romen?"

„ P. Dat wordt veel zoo genomen, maar het woord betekent elken tegenstander van het Christendom, die de zuivere leer vervalscht, omverwerpt. Tegen dezen waarschuwt de Apostel."

„ L. Maar waarom doet hy zulks zoo krachtig by deze Vrouw?"

„ P. Om dat dezelve eene vrouw van groot aanzien en invloed in de gemeente schynt geweest te zyn, van hare denk- en handelwyze hing misschien veel af, de geringeren in de gemeente konden dus door haar voorbeeld te regt gewezen en ook verleid worden. Daarom dringt hy *vs.* 8. er ook zoo

ſterk op om by de leer te blyven, die hy verkondigd had, het ſchynt dat deze vrouw door den dienst van JOANNES tot het Christendom gebragt was."

„ L. *Vers* 9 zegt de Apostel, die *overtreedt*; ziet dat op alle overtreding, of heeft hy hier iets byzonders op het oog?"

„ P. Hy verſtaat hier door het verwerpen van het Christendom, gelyk hy zulks zelve verklaart door het volgende, en dan bedoelt hy zeker zulke dwaalleeraars, waar van hy zoo even *vs. 7* geſproken had."

„ L. *Die heeft God niet* en wat verder, *deze heeft beide den Vader en den Zoon*. Dit zyn byzondere uitdrukkingen."

„ P. Deze ſpreekwyzen zyn byzonder aan den ſtyl van JOANNES, zy betekenen hetzelfde als de *gunst van God te miſſen, — en de gunst van God en Christus deelachtig te wezen*."

„ L. Nu komt er iets in het 10de *vers*, dat ik niet wel met het liefderyk hart van JOANNES kan overeenbrengen. Hy zegt als iemand komt die de ware leer niet heeft, dan moet men hem niet in huis laten, niet eens groeten. Dit ſtrydt immers tegen de liefde des naasten, en JEZUS zegt, hebt uwe vyanden lief, hoe maakt gy dit toch goed?"

„ P. Zeer wel. Houden wy onder 't oog, dat JOANNES hier ſchryft aan eene vrouw, die veel aanzien had in de gemeente, dat gastvryheid in dien tyd zeer behartigd werd, en het ligt mogelyk was, dat valſche leeraars gebruik makende van het aanzien en de gastvriendſchap dezer vrouw, tot die gemeente konden overkomen, en alzoo de goede zaak van het Euangelie benadeelen. JOANNES verbiedt derhalven om geene vriendſchappelyke verkeering met dezulken te houden, want dat zulks van het grootſte nadeel voor de gemeente zyn kon. Ja om dit wel te verſtaan, verklaart hy zich nauw-

keu-

keuriger *vs.* 11. en zegt daar, dat elk die met zulke menſchen vriendſchap maakte, dit beteekent het woord *groeten* hier byzonder, zich ſchuldig maakte aan hunne verkeerdheden en als 't ware ſtilzwygend met hunne leer inſtemde, zulk een bevel ſtreed dus niet tegen andere voorſchriften van het Chriſtendom, maar was hier volſtrekt nodig."

„ L. Dit verandert zeker de zaak. Nu gaat hy tot het einde van den brief over."

„ P. Ja, *vers* 12. betuigt hy nog wel iets nodigs aan haar te moeten ſchryven, maar liever wil hy zulks by monde doen, waartoe de gelegenheid zich in 't kort zoude opdoen, daar hy eerlang haar een bezoek dagt te geven, en zy dan gezamenlyk alles beter zouden kunnen beſpreken, en deze onderlinge ontmoeting zou wederkeerige blydſchap verſchaffen."

„ L. Nu lezen wy in het ſlot nog eene groetenis, van wie zou deze zyn?"

„ P. Zulks is onbekend; hy noemt haar ook eene uitſtekende voortreflyke vrouw. Het woord zuster geeft juist geene familie-betrekking te kennen, maar het kan ook eene Chriſtén vrouw beteekenen, met welke Kyria kennis onderhield."

„ L. Ik bedank u voor uw onderricht, gy hebt my veel genoegen gegeven met uwe opheldering. Slechts nog eene vraag, welk nut en leering kunnen wy uit dezen brief trekken?"

„ P. Joannes ſchreef dien wel in de eerſte plaats aan deze Vrouw, en derhalven is er veel in, dat op de eerſte tyden ziet, dan in de gevolgtrekking kunnen wy er een paar nuttige leſſen uitafleiden."

„ L. Deze wenschte ik wel eens van u te hooren."

„ P. Gaarne voldoe ik aan uwen wensch."

„ *Vooreerst.* Het is onze pligt om naar de voorſchriften van het Euangelie te wandelen en vooral uit te blinken in de chriſtelyke liefde."

„ *Daarna.* Wy moeten ons wachten voor eene gemeenzame verkeering met vyanden van het Christendom, anders kunnen wy ook schielyk bedorven worden."

„ L. Gewigtige lessen voorzeker, als wy hier op veel nadenken, zal ons dit in vele gevallen groot nut aanbrengen."

„ P. Ik wensch hartelyk, dat dit veel geschiede.

„ L. Hartelyk dank voor uwe vriendelyke onderrichtingen."

„ P. Ik moet thans henen, bedank u voor uw gezelschap en wenseh u den besten hemelzegen."

Meer behoeven wy niet by te brengen, om den Lezer over de nuttigheid van dit *Weekblad over den Bybel* te doen oordeelen. In het slot beloven de Schryvers de spoedige uitgave van een *Register* over de drie Deelen, en zeggen: „ In het aanstaande Jaar zullen wy een eenigzins veranderd plan volgen, waarvan in *Nr.* 1. van het *Vierde Deel* een verslag zal voorkomen. Opheldering des Bybels, en nuttige leering daar uit afgeleid, blyft echter aan onze bedoeling onafscheidbaar verbonden, maar voor afwisseling en onderhouding der leeslust te zorgen is tevens onze poging."

V. HOOFD.

V. HOOFDSTUK.

Letterkundige GESCHIEDENIS *van den* HEIDELBERGSCHEN KATECHISMUS, *of beknopte Geſchiedenis der Hervorminge in den* Paltz, Zwitzerland, Holland, Engeland, Duitschland, Polen *en* Hongaryen, *door* HEINRICH SIMON VAN ALPEN, *Predikant der Hervormde Gemeente te* Stolberg *by* Aken. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Twee Stukken. Tweede Stuk. Te* Gorinchem *by* J. van der Wal, 1805. *Bladz.* 225—528. *gr. Octavo. De prys is f* 1 : 16 —

In dit Tweede Stuk gaat de Eerw. VAN ALPEN voort, met het kort begrip der Letterkundige Geſchiedenis van den Heidelbergſchen Katechismus in de byzondere Landen van Europa, ſchetzende deszelfs lotgevallen in *Gulik*, *Kleef*, *Berg*, *Mark* en aangrenzende Landen, Bladz. 225—334. in het overige van *Duitschland*, Bladz. 337—380. in de *Nederlanden*, Blad. 383—488. in de Koningryken *Frankryk*, *Engeland*, *Polen* en *Hongaryen*, Bladz. 491—528.

Dit alles wordt kortelyk verhaald, misſchien zouden zelfs vele Lezers eenige meerdere breedvoerigheid, en meer geregeld verband in het verhaal wenſchen, byzonder met betrekking tot ons Vaderland, waar van de Schryver den toedragt der Hervorming zeer kort ſchetst; welke zeer bevor-

derd werd, omdat men de *Spaansche Inquisitie* hier wilde invoeren en met geweld doordryven. Die verfoeilyke en barbaarsche regtbank wordt *Bl.* 388 door den Heer VAN ALPEN dus geteekend:

„ De laatste *Moorsche* Troon was, in de *vyftiende* Eeuw, in *Grenada*, omgeworpen, en de *Saraceensche* Godsdienst eindelyk voor het zegevierend geluk der Christenen geweken. Dan het Euangelie was, in dit jeugdig Christelyk Koningryk, nog nieuw en weinig bevestigd, en, in de treurige vermenging van ongelykzoortige wetten en zeden, waren de Godsdiensten nog niet van elkanderen afgezonderd. Het zwaard der vervolginge had wel vele duizenden Familien naar *Afrika* verdreven, maar een veel groter aantal, door de gelukkige ligtstreek van hunne woonplaats gekluisterd, kogt zich, door het gehelspel eener geveinsde bekeering, van deze verschrikkelyke noodzaaklykheid vry, en voer, aan Christelyke Altaaren, voort, zynen MUHAMMED en MOSES te vereeren. Zoo lang dezen hun gebed naar *Mecca* rigtten, was *Grenada* niet onderworpen, en, zoo lang de nieuwe Christen, in het binnenste van zyn huis, weder *Jood* of *Muselman* werd, was hy voor den Troon niet meer verzekerd, dan voor den Stoel van *Romen*. Thans wilde men dit wederspannig Volk geheel te onder brengen; het gantsche oude Geloof, de geheele form van het zedenlyke karakter vernietigen, het volkomen tot den Katholieken Godsdienst bekeeren. Om dit te bewerken, werd de Inquisitie uitgedagt, die men, om dezelve van de meer menschlyke Gerechtshoven van dezen naam te onderscheiden, de *Spaansche Inquisitie* noemt. De Kardinaal XIMENES was derzelver Stichter: een Dominikaner Monnik, TORQUEMADA, opende allereerst dit verschrikkelyk Gerechtshof, vestigde deszelfs instellingen, en bragt, daardoor, den eeuwigen vloek der Mensch-

heid

heid over zyne Orden. Spoedig werd zy van een werktuig van Despotieke en Hiërarchische Onderdrukking een werktuig der hebzugt. De ongehoorde sommen, die, door de verbeurtverklaring der goederen, in de Koninglyke Schatkist kwamen, waren een vreeslyk lokaas voor FERDINAND, den roemmaligen Beheerscher van *Spanjen*. De Inquisitie gaf hem den sleutel in handen tot de schatten van alle zyne Onderdanen, zoo als zy de zenuw was van zyne magt, en de sterke band, waarmede hy de Grooten kluisterde. Het Tribunal stond onwrikbaar vast, wyl hetzelve, door de vereenigde krachten der beide meest vermogendste hartstogten, onderschraagd werd. Verschrikkelyk was derzelver oorsprong, maar niet minder angstverwekkende derzelver gedaante en oogmerk. Het doel dezer Inquisitie was, de Rede te vernederen en te ketenen onder een blind Geloof, en de vryheid van den Geest, door eene doodsche eentoonigheid te vernietigen. De werktuigen daartoe waren *Schrik* en *Schande*. Wie, slegts in het geringste, van het algemeene *Roomsche* Kerkgeloof afweek; wie slegts de geringste bedenking tegens de ingevoerde Formulieren en Onfaalbaarheid van den Paus waagde; wie slegts eenigzins onderzogt, of over Godsdienst of Godsdienstgebruiken sprak, die was een Offer der Inquisitie. Overal zond zy hare Spionnen en heimelyke Aanbrengers; bediende zich zelfs van de heiligste betrekkingen en aandoeningen der Natuur, der Vriendschap, en der Huwlyksliefde, om de denkbeelden der menschen uittevorschen, en, by alle vermaken des levens, in alle genoegens, spande zy hare strikken. Waar hare Bespieders niet konden doordringen, daar verzekerde zy zich van de geweetens door angst, en verspreidde een duister geloof aan hare overältegenwoordigheid over de diepten van het hart. Wie slegts in verdenking was van een Ketter te zyn,

of

of door den laster, haat, vyandſchap, ontrouw en kwaadaartigheid als zoodanig werd aangeklaagd, die werd door de Inquiſitie vervolgd. In de angſtvalligſte donkerheid van den nagt hoorde men eenen verſchrikkelyk ratelenden wagen, dien niemand zich verſtoutte, te naderen, voor de deur van den Ketter ſtil houden; en deze voerde hem, voor eeuwig, van de zyde zyner geliefden en vrienden, voor eeuwig uit het gezelſchap der menſchen weg. Gene tranen, gene voorſpraak konden den Ongelukkigen redden. Er had geen verhoor plaats; werd geen onderzoek vergund, was gene verantwoording of verdediging geoorloofd. Alle aanſpraken en rechten op de Menschheid waren voor den Ketter verloren; door de geringſte ontrouwheid aan de Kerk had hy de voorrechten der Maatſchappy verbeurd. De magt der Inquiſitie ſloot hem in diepe onderaardſche gevangenisſen op, tot zoo lang, dat hy, door honger en onmenschlyke folteringen genoodzaakt, zich zelven beſchuldigde als een' Misdadiger der beledigde Godlyke en menschlyke wetten. Met eenen plegtigen ſtoet leidde men den Ongelukkigen naar de ſtraſplaats, terwyl eene roode Bloedvlag voor den togt wapperde, en het gebrom van alle de klokken denzelven begeleide. Vooraf gingen eenige Priesters in hun Misgewaad, zingende een heilig lied. Daar op volgde de veroordeelde Misdadiger, in een geel gewaad gekleed, waarop zwarte duivelsgedaanten geſchilderd waren. Op het hoofd had hy eene muts van papier, die uitliep in eene menschlyke gedaante, welke omringd werd door vuurvlammen, en om welke afſchuwelyke Daemonen rond vlogen. Het beeld van den Gekruisten werd, met het aangezicht van den eeuwig Verdoemden afgekeerd, achter hem gedragen: hem geldt de Verlosſing niet meer. Een breidel ſloot hem den mond, en verhinderde hem, zyne ſmart, door

le-

lenigende klagten, te verzagten, of het verdoofde medelyden, door het verhaal zyner zielroerende geschiedenis gaande te maken, en de geheimen van het Heilig gerecht aan den dag brengen. Achter hem volgde de Geestlykheid in feestlyke kleeding, de Overigheid, en de Adel, terwyl de Vaders, die hem veroordeeld hadden, den affchuwelyken trein flóten. Gewoonlyk geschiedden deze Straf-oeffeningen op de hooge Feesten, waartoe men een bepaald getal van zoodanige Ongelukkigen, in de gevangenisfen van het Heilig Huis, bewaarde, ten einde, door de menigte der offeranden, aan deze handeling meer luister bytezetten; en als dan waren er zelfs Koningen by tegenwoordig. Deze zaten, met ongedekten hoofde, op eenen *lageren stoel*, dan dien van den Groot-Inquisiteur, aan wien zy, op zulke dagen, den rang boven zich zelven gaven — Dit was de verschrikkelyke en onmenschlyke *Spaansche Inquisitie*. In het begin was zy alleen uitgedacht, om het kleine Koningryk *Grenada* van de zwakke overblyfzelen der *Saracenen* en *Jooden* te zuiveren; thans werd zy teruggeroepen, om de Geloofs-revolutie door LUTHER en KALVYN te vernietigen. Alle de Inquisitien in *Portugal*, in *Italien* en in *Duitschland* namen de gedaante der *Spaansche* aan: deze volgde de *Europeaanen* zelfs naar de *Indiën*, en richte te *Goa* een verschrikkelyk Gerechtshof op, welks onmenschlyke rechtsplegingen ons nog, by het lezen, het hart doen inkrimpen. De ontzettendste verwoestingen werden door haar aangericht, terwyl zy gehele Landen en Ryken vernielde en ontvolkte. Dan, zoo als zy in *Spanjen* woedde, heeft zy in geen ander wereldeel gewoed: door haar werd het gehele *Spaansche* karakter vernietigd, deze schrandere, voortreffelyke Natie, midden op den weg ter beschaving, tegen gehouden, de Genie als eene Lugtstreek verbannen, waar dezelve te

huis

huis behoorde, en er over en in den Geest van een Volk, dat, boven vele anderen, tot vermaak en levendigheid geroepen werdt, eene ſomberheid en doodſche ſtilte verſpreid en achter gelaten als op de kerkhoven en by de graven."

Van Prins WILLEM den Iſten ſchetst hy Bladz. 399 dit karakter: „ WILLEM was *drie en twintig* jaar oud, toen KAREL de regeering nederlegde. Een man, als deze Prins, kon den wantrouwenden en despotieken FILIP niet behagen. Hy behoorde tot de *ſchraale* en *bleeke* menſchen, zoo als CAEZAR dezelve noemt, die des nachts niet ſlapen en veel denken. De ſtille kalmte op het altyd eenſtemmig gelaat verborg eenen werkzamen, levendigen geest, even zeer verzekerd tegens de list als tegens de liefde; eenen vruchtbaren en nimmer vermoeiden geest, week en buigzaam genoeg, om alle gedaanten aantenemen, en ſterk genoeg, om alle afwisſelingen van het geluk doorteſtaan. Het plan, dat hy eenmaal als het eerſte en beste had aangenomen, kon geen tegenſtand ſchudden; konden gene onheil omverwerpen: want deze allen had hy zich reeds, eer zy nog daadlyk aanwezig waren, voorgeſteld. Verheven boven alle ſchrik en blydſchap, werd hy echter door vrees aangetast; maar zyne vrees was er, eer, dan het gevaar: omdat hy in de rust geſtdderd had. Niemand was meer tot Verlosſer, tot Hoofd eener Zamenzweering geboren, dan WILLEM *de Zwyger*. Een doordringende vaste blik in het voorledene, in het tegenwoordige, en in het toekomende; ſchielyke waarneming der gelegenheid; ſtoute berekeningen van de gehele reeks der toekomst ſtonden onder het opzicht eener verlichte en onafhanglyke deugd, die, ook op den rand des afgronds, nog met eenen vasten tred voortwandelt. Dubbelzinnig ſcheen het gevoelen omtrent zynen Godsdienst. WILLEM geloofde aan den Paus, zoo lang de Keizer, zyn

Wel-

Weldoener, leefde; maar de vooringenomenheid voor de verbeterde Leer, die men zyn jeugdig hart had ingeboezemd, verliet hem niet. Aan welke Kerk hy ook, in zekere tydperken van zyn leven, den voorrang moge gegeven hebben, bezat echter niet eene hem geheel. In latere jaren ging hy, met even zoo weinig bedenken en zwarigheid, tot het Calvinismus over, als hy, in zyne vroegere kindschheid, den *Lutherschen* Godsdienst voor den *Roomschen* verliet. Tegens de *Spaansche* Tyrannij verdedigde hy meer de menschlyke rechten der *Protestanten*, dan derzelver gevoelens: niet derzelver Geloof, maar derzelver rampen hadden hem tot hun Broeder gemaakt."

Ten aanzien van de aanneming van den Heidelb. Katechismus in ons Vaderland, verhaalt hy onder anderen: „Reeds ten jare *vyftien honderd zes en zestig* predikte PETRUS GABRIEL over den Katechismus te *Amsterdam*, by welke Leerrede, uit hoofde der toenmalige gevaarlyke omstandigheden, slechts eenige weinige personen tegenwoordig waren. Vooral echter werd de grond tot deze aanneming gelegd in eene Vergadering der *Nederlandsche* Kerken, die binnen en buiten de *Nederlanden* verstrooid waren, te *Wesel*, ten jare *vyftien honderd agt en zestig*, gehouden, in welke men besloot: „in de *Nederlandsche Fransche* Kerken zal men den Katechismus van *Geneve* volgen, maar in de *Hollandsche* den *Heidelbergschen*; echter laten wy dit aan haare vryheid, tot aan het naastvolgende Synode." In eene daarop volgende byeenkomst van dezelfde Kerken te *Emden*, ten jare *vyftien honderd een en zeventig*, werd de gezegde Verordening dus herhaald: „de Broeders hebben het daarvoor gehouden, dat men, in de Gemeenten van de *Fransche* Taal, de leerwyze van den *Geneefschen*, en, in de Gemeenten van de *Nederlandsche* Taal, de leerwyze van den *Heidelberg-*

bergſchen Katechismus moet volgen; echter zoo, dat, indien eenige Kerk een andere Katechismus-Formulier, dat den woorde Gods gelykvormig is, gebruikte, deze niet moet genoodzaakt worden, hetzelve te veranderen." De volkomene aanneming van onzen Katechismus volgde daarop op een Nationaal Synode der *Nederlandſche*, *Hollandſche* en *Franſche*, zoo wel Inlandſche als Buitenlandſche, Kerken, gehouden te *Dordrecht*, ten jare *vyftien honderd vier en zeventig*, en op een ander, ook aldaar, ten jare *vyftien honderd agt en zeventig*, waarin beſloten werd: „ in de *Hollandſche* Kerken zal men den *Heidelbergſchen* Katechismus, met de door DATHENUS overgezette Pſalmen, en, in de *Franſche*, den, met de *Franſche* Pſalmen tot hiertoe gedrukten Katechismus gebruiken. Het zal ook der *Hollandſche* Gemeente vryſtaan, zich van het Kort Begrip des Geloofs, dat uit den Katechismus getrokken is, te bedienen, om die daarin te onderwyzen, welke zich tot de Gemeente begeven willen." Langs dezen weg was dus de *Heidelbergſche* Katechismus reeds overal in de *Gereformeerde Nederlanden*, de enkele Stad *Gouda* in *Zuid-Holland*, die zich niet tot denzelven wilde laten overhalen, uitgezonderd, ten openlyken en beſtendigen gebruike, ingevoerd."

Van den tegenſtand tegen den *Katechismus* ſprekende, zegt hy *Bladz.* 461. „ Ver weg de hevigſte Vyand van den *Heidelbergſchen* Katechismus was ARMINIUS, en, na deszelfs dood, zyne Leerlingen, de *Arminiaanen* of *Remonſtranten*. Lang had reeds de oneenigheid over den *Heidelbergſchen* Katechismus geduurd: *tien* jaren twiſtte men met elkanderen; en het begin was gering. JACOBUS ARMINIUS, als Profeſſor te *Leyden* beroepen zynde, hield zich eerst, als vond hy, in den *Heidelbergſchen* Katechismus, niets aftekeuren, leeraarde hy niets tegens denzelven, en ſtemde hy, met

alle

alle de leeringen daarin voorkomende, in. Spoedig liet hy zich echter uit, dat er in denzelven verscheidene dingen waren, omtrent welken hy zwarigheid en bedenking had, en hy dus wenschte, dat de Katechismus op nieuw mogt worden overzien, en nauwkeurig onderzogt. Met den tyd ging hy zoo ver, dat hy beweerde, dat de gewone Leer der *Gereformeerde* Kerk, aangaande de Godlyke Voorzienigheid en de Verkiezing der menschen ten eeuwigen leven, strydig was met den *Heidelbergschen* Katechismus, maar zyn gevoelen, aangaande de Geloofsartikelen, integendeel volkomen met denzelven overeenstemden. Hierover vielen verscheidene gesprekken tusschen hem en zyne Ambtsbroederen voor, gedurende welken tyd hy, zonder van gevoelen te veranderen, overleed. Met zynen dood was echter de twist niet ten einde: zyne Leerlingen, de *Arminiänen*, zetteden dien voord. Nu eens gedroegen zy zich, als of zy het nog, wat deszelfs wezenlyken inhoud betrof, met den *Heidelbergschen* Katechismus hielden; dan weder vonden zy zeer veel in denzelven aftekeuren, en veroordeelden het vooral, dat hy openlyk in de Kerk voorgelezen en verklaard werd, 't welk zy weigerden te doen: nu eens stelden zy eenen eigenen Katechismus op, om, daardoor, den *Heidelbergschen* te verdringen; dan weder gaven zy voor, dat wel hunne Leer, maar geenszins die van hunne Tegenparty, de *Contraremonstranten*, in den *Heidelbergschen* Katechismus gegrond en vervat was. Dit beweerden zy wydlopig in het Verzoekschrift aan de Staaten van *Holland* en *Westvriesland*, dat, onder den titel van *Remonstrantie*, zoo berugt werd, en hen den naam gaf van *Remonstranten*. Spoedig lieten zy zich hooren, vele twyffelingen omtrent de Leerstellingen van den Katechismus te hebben. Met deze zwarigheden wil-

ke toen met zoo veel drift gevoerd werden, en gevolgen gehad hebben, welke nog steeds voortduren; doch even door deze voorzigtigheid mist ook zyn kort verhaal de noodige duidelykheid voor den Lezer, om zich een juist begrip van het toen voorgevallene te vormen.

VI. HOOFDSTUK.

REIZE van het GEZANTSCHAP der Hollandsche Oost-Indische Compagnie naar den KEIZER van CHINA, in den jaren 1794 *en* 1795. *Waarin gevonden wordt eene Beschryving van verscheidene, aan de Europeanen nog onbekende, gedeelten van dat Keizerryk. Getrokken uit het Dagverhaal van* A. E. VAN BRAAM HOUCKGEEST, *Opperhoofd der Nederlandsche Directie in* China *en Tweede by gemelde Gezantschap. Door* M. L. E. MOREAU DE SAINT-MERY. *Eerste Deel. Met Platen. Te* Haarlem *by* Fr. Bohn, 1804. 248 *Bladz. gr. Octavo. De prys f* 2 : 10 -

HOe veel er ook over *China* geschreven is, zal dat merkwaardig Keizerryk steeds de nieuwsgierigheid opwekken, door zoo vele zeldzaamheden, als ons ten aanzien van deszelfs bewoners, hunne zeden, gewoonten, godsdienst, regeering enz. verhaald zyn geworden. Omtrent alle

alle welke onderwerpen niet weinig gemeld wordt, het welk den nadenkenden moeite kost, te gelooven. Deze Reisbeſchryving van den Heere VAN BRAAM HOUCKGEEST, Broeder van de beide Nederlandſche Vlootvoogden, die jaren achter een te *Macao* en *Canton* gewoond, en in hoedanigheid van Bewindhebber, in de laatstgemelde ſtad, de zaken der *Hollandſche Oostindiſche Maatſchappy* waargenomen heeft, en welke beſchryving ons een naauwkeurig Dagverhaal mededeelt van het Gezantſchap van den Heere IZAAK TITSING, in den jaren 1794 en 1795 naar den Keizer van *China*, van welk Gezantſchap de Heer VAN BRAAM de tweede plaats bekleedde; deze Reisbeſchryving, zeggen wy, ſchetst ons naar waarheid een tafereel van den toeſtand van *China* en het *Chineeſche* volk, waar door veel van dit wonderbare en grootſche, waar over men zich verbaasd heeft, verminderd wordt.

Wy zien daar van eene proeve in de beſchryving van het Keizerlyke Hof te *Peking*, en het onthaal van het Gezantſchap aldaar, waar de Heer VAN BRAAM ons onder anderen den toenmaligen Keizer, eenen tachtigjarigen grysaart beſchryft Bladz. 204.

Van een Keizerlyk onthaal lezen wy Bladz. 201. „ Ik merkte op, dat alle de tafeltjens," (te weten, vier ryen lage tafeltjens, met grof linnen gedekt, waren zoodanig geplaatst, dat een tafeltjen zich tusſchen twee perſoonen bevond, uitgenomen voor den Gezant en den Heer VAN BRAAM, die elk een byzonder tafeltjen hadden,) „ eveneens ingericht en op elk juist vyftig ſchotels geplaatst waren. Dit moet myne lezers, welken ik van de kleinheid dezer tafeltjens geſproken heb, zeer verbazen en misſchien ongelooflyk ſchynen; maar ik zal hier byvoegen dat de geregten op zeer morsſige koperen bekkens voorgediend werden, welken eerst drie ryen, elke van vier ſchotels, uitmaakten, en dat

deze onderſte laag nog drie andere, insgelyks elke van twaalf ſchotels ondersteunde. Om eindelyk het getal van vyftig aantevullen, ſtonden boven op het geheel twee groote koperen bekkens met gekookte ſchapenbouten, waarvan het gezigt alleen als 't ware genoeg zou geweest zyn om voorzaltoos een' walg van ſchapen-vleesch te krygen. De andere geregten beſtonden in meel-ſpyzen, die op verſchillende wyzen toebereid of ſlechts enkel tot bry gekookt waren. Boven al had men 'er koeken, die veel naar het Joodsch paasch-brood geleeken en eindelyk confituren en vrugten. Ik nam een weinig van de laatſte, terwyl ik my wel wagtte om het overige aantetaken, dat ik gedurig by de dingen die ik gisteren gegeeten had vergeleek. Zie daar een' Keizerlyken maaltyd van eenen ſmaak, die geloof ik nieuw zal ſchynen."

Van der *Chineezen* mortigheid zy het volgende een ſtaaltjen *Blads.* 221. „ Men bragt aan den Gezant een geſchenk van den Keizer tot een ontbyt, beſtaande in een ſchotel koud gekookt vleesch en een ſchotel meelachtige ballen, die insgelyks gekookt waren. Dit geſchenk zal nog ongelooflyker ſchynen, wanneer ik het nader ga beſchryven. Het vleesch beſtond in een ribbenſtuk, waarop zig niet de dikte van een' halven duim mager vleesch bevond, een klein ſchouder-beentjen, waaraan byna geen vleesch was en vier of vyf andere beentjens van den rug of de pooten van een ſchaap, die reeds afgekloven ſchenen. Al dit waiglyk mengelmoes was op een' vullen ſchotel en ſchoen meer geſchikt te zyn om een hond te vergasten, dan om tot den maaltyd van een' mensch te dienen. In Holland zou de geringſte bedelaar in een gasthuis zindelyker voedſel krygen en met dit al is dit een eerbewys van 's Keizers wegen jegens een' afgezant! Misſchien was dit zelfs het overſchot van den Vorst; en als dan was het

naar

naar de meening der Chineezen een teken van de hoogste gunst, wyl wy het been mogten afkluiven, dat zyne Majesteit ontgonnen had. Nogtans zou ik liever verkozen hebben elk ander lekker beetjen te deelen, dan dit walglyk overschot. Dat men zig door dezen trek een denkbeeld van de beleefdheid der Chineezen vorme! De Keizer is zonder twyfel onkundig van alle deze lompheden. Maar my dunkt dat de hof-meesters zorg moesten dragen, dat diergelyke geschenken 'er ten minsten zindelyker uitzagen, vooral wanneer men die voor vreemdelingen bestemt."

„ Van een' anderen kant schynt dit alles de uitwerking der gewoonte te zyn, want men is even zoo min nauwverig op zindelykheid in het overige wat de tafelbediening aangaat. Wanneer men gebrek aan schotels en borden heeft, keert men die, welke reeds gedient hebben, flechts om, ten einde 'er de spys aftedoen, op de eerste tafel de beste, zonder zig te bekommeren of dezelve schoon zy dan niet."

„ Zie daar de welleevendheid der hovelingen aan een hof, waar een der voornaamste gerechts-hoven dat der plegtigheeden is."

De Reis geschiedde in den wintertyd, grooten deels te land, en men had vele ongemakken en koude op dezelve door te staan; zeer klaagde Heer van Braam over de *Chineesche Coulis* of dragers, en hunne onhandelbaarheid, die steeds meer loon begeerden, of niet verder wilden gaan, en zulks, daar de kosten voor 's Keizers rekening kwamen; zy vonden meestal slechte herbergen en geen beter onthaal. Van de geschenken voor den Keizer bestemd, gelyk ook van hunne eigene goederen, was veel gebroken en bedorven, enz.

Het Werk is, uit de Aanteekeningen van den Heer van Braam zelve in het *Fransch* opgesteld, en daar uit vry goed vertaald, de misselyke spelling

van het woord *lampterns* (Bladz. 175) voor *lantarens* en eenige drukfouten uitgezonderd.

De Heer VAN BRAAM heeft zyn Dagverhaal opgedragen aan den vermaarden WASHINGTON.

Deze uitgave is verfierd met twee Kunstplaten, verbeeldende de eerfte den *vischvangst der Chineezen*, welke *Bladz.* 47 befchreven wordt.

„ Wy zagen dezen dag een' van die visfchers, welken, in plaats van netten en lynen, vogels gebruiken, die afgerigt en gewend zyn om de visfchen onder water te vervolgen. Deze vogels grypen hunnen prooi en brengen dien aan hunnen meester. Wanneer het gebeurt dat zy eenige kleine visfchen doorzwelgen, doet de visfcher hun dezelven, door hunnen krop te drukken, weder uitfpuuwen en deelt hun daarvan flechts eenige ftukken tot voedfel mede. Deze zonderlinge foort van visfchenjagt is geen gering bewys van de fchranderheid der Chineezen, wanneer men weet dat men derzelver uitvinding aan eene der laagfte klasfen van de natie te danken heeft."

De andere Kunstplaat vertoont ons de ftad *Peking*, en op deze plaat ziet men tevens gebragt de karren, en kruiwagens met zeilen, welke de *Chinezen* gebruiken, zoo als wy *Bladz.* 130 lezen.

Wy zien het tweede Deel, waar mede dit Werk voltooid zal zyn, met verlangen te gemoet.

LETTER-NIEUWS.

Heilzaame Vriendenraad, aan allen die Zion beminnen, om de vrede van Jerufalem bidden, en het eeuwig belang hunner zielen ter harte gaat, om door verleidende geesten, in Gods Heilig woord onbekende, leeringen en vreemde uitdruk-

drukkingen, (*van een toegetekend Verbond, Euangelie-predestinatie, ongegronde vaststellingen, Christus is voor my gestorven; het ontkennen dat het nieuw levensbeginzel, een bovennatuurlyk gewrogt is van den Heiligen Geest; dat hebbelyke genade eenmaal geschonken genoeg is, tot zaligmakende verrichtingen: en dat echter dezelve niet nodig is, tot een bewys van deelgenootschap aan Christus enz.*) niet te worden omgevoerd, en het pad des hemels mis te treden. Door JAN DE VRIES. Kerkelyk geapprobeerd. In 8vo. zal à 11 St. in plaats van 20 Stuiv. (zoo lang het klein getal van Exemplaren strekt,) worden afgeleverd, te *Amsterdam* by P. G. en N. Geysbeek, Boekverkopers op de Lelygragt by de Keizersgragt.

R. J. Berntrop, Boekverkoper te *Amsterdam*, ten Huize van zyn Vader, op de Fluweele Burgwal, en hoek van de Lombardsteeg, uit het Fonds van wylen den Boekverkoper G. Bóman, door aankoop Eigenaar geworden zynde van de navolgende Werken van C. VAN VOLLENHOVEN, biedt dezelve aan, tot de volgende pryzen, als: 1. *Kort Begrip der Christelyke Leere*, tot onderwys van die genen, die genegen zyn hen te begeven tot des Heeren Heilig Avondmaal, à 6 St. 2. *Uittrekzel uit het Kort Begrip*, à 3 St. 3. *De zalvere beproefde Waarheden*, of zakelyke Uitbreiding over den Heidelbergschen Catechismus, à 12 St. 4. *De Waarheid in het Binnenste*, in vyftien Prakticale Oefeningen over diverse stoffen, à 20 St. Alle in Octavo.

In '*s Hage*, by de Erve J. Thierry en C. Mensing, wordt uitgegeven, en is alom verzonden: I. *Lyst der gebruikelykste Zelfstandige Naamwoorden, berekend door hunne geslachten.* Gevolgd naar de Spelling van den Hoogleeraar SIRGENBEEK, door ***. In kl. 8vo. à 7 Stuiv.

II. *Recueil van den Zakelyken inhoud van alle zedert den jare* 1795 *gestelde Ordres van den Lande, de Armee over het geheel betreffende*, thans nog in hun geheel of gedeeltelyk in werking, door J. H. KESMAN, Kapit. in by het eerste Bataillon Bataafsche Infanterie. In kl. 8vo. zeer zindelyk op schryfpapier gedrukt, à 36 St. Zynde dit Werkje niet alleen voor Militaire Officieren van 't grootste nut, maar tevens ook voor de respektive Gemeente Besturen, om in sommige gevallen terstond te kunnen zien hoe zich, volgens de Ordonnantie, betrekkelyk Militairen of Militaire Zaken te moeten gedragen Het gem. Werkje is nu in Comunisie gezonden te *Amsterdam* aan J. van der Burgh en Zoon en D. Tol. *Haarlem* Beets, *Leyden* van Thoir, *Delft* Wed: de Groot

en Zoon, *Rotterdam* van den Dries, *Dord* Blusſé en Zoon, *Utrecht* Wild en Altheer, *Gron.* Oomkens, *Deventer* Karsſenberg, *Arnhem* P. Nyhoff, *Zutphen* H. C. A. Thieme, *Leeuwarden* C. van Sligh en *Middelb.* J. J. van de Sande. De weinige voor handen zynde Exempl. beletten uitgebreider verzending.

J. van der Hey, te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden: Het Eerſte Deel der *Briefwisſeling van den Heer* SAMUEL RICHARDSON, Schryver van *Pamela*, *Clariſſa* en *Grandiſon*, voorafgegaan door een *Levensberigt* van dien uitmuntenden en alom beroemden Schryver. Tot aanpryzing van dit Werk zal weinig behoeven gezegd te worden, RICHARDSON zelf en zyne beroemde Werken, die hy gedurende deze Briefwisſeling onder handen had, zyn de voornaamſte onderwerpen waar over gehandeld wordt. De vermaarde man herleeft hier als het ware na zynen dood. En al wie zyne voortreflyke Romans ooit met eenigen ſmaak, en gevoel, gelezen heeft, zal zich verheugen, dat hy hier zoo vele aangename oude bekenden ontmoet, en byzonder, dat hy hier en daar wenken vindt, van den oirſprong van deze en gene Verhalen, Karakterſchetſen enz., die in de Werken van dien vernuftigen Schryver gevonden worden. — Eenige Brieven van de vroegöverledene Vrouw des grooten Heldendichters KLOPSTOCK zullen met bewondering en aandoening gelezen worden, en wie zou niet begerig zyn naar het lezen van de Brieven van RICHARDSON zelven en van zulke mannen van vernuft als JOHNSON, YOUNG, HERVEY, STINSTRA en anderen, van welke men hier velen vindt. Het gehele Werk zal in *vier Deelen* compleet zyn; voor dit Eerſte Deel is het *Portrait* van RICHARDSON geplaatst, gegraveerd door L. PORTMAN.

BERIGT VAN INTEEKENING

De Boekverkoper J. Thiel te *Weener* is voornemens eene vertaling in het Nederduitsch te leveren,

VAN HET

TOILETTEN-GESCHENK.

Een JAARBOEK voor voorname VROUWEN.

Met 17 Platen en 8 Muziekbladen.

Hetzelve zal niet dan by Inteekening worden afgeleverd, en voor *f* 6: — te bekomen zyn.

De voorname inhoud van dit Toiletten-Geſchenk is

I. *VORMING TOT KUNST, EN VEREDELING DER VROUWEN.*

1) Inleiding — 2) Waar van daan den afkeer der Vrouwen tegen de voortbrengzelen van het vrouwelyk Vernuft?

3)

3) Over de bekwaamheid der Vrouwen in 't Kleden. 4) Waar van daan den minbevalligen gang? 5. De Modeziekte. 6) Over de grote gezelschappen der Vrouwen.

II. *TEKEN- en SCHILDERKUNST.*

Men vind onder dit opschrift, in 15 Brieven tusschen Lida en Wolmar, iets over het schilderachtige en schoone in de Natuur en in de Kunst.

III. *DANSKUNST.*

IV. *MUZIEK.*

Onder deze titels vind men veel dat voor beminnaressen van deze schone Kunsten zeer aangenaam zal zyn.

V. *VROUWELYKE KUNSTWERKEN.*

1) Over het kunstige Breijen. 2) Borduren. 3) Over kunstige Naaiwerken. 4) Over kunstige werken die geknoopt of gestrikt worden met een schepje of breinaald.

VI. *HUISHOUDKUNDE.*

Onder dit opschrift vindt men zeer veel, dat voor Vrouwen belangryk zal zyn, als 1) over Kamerversieringen, Gordynen voor glasen, behangzelen van Toiletten &c. 2) Onderwys in het verwen voor de Huishouding. 3) Over de middelen om Kleederen te reinigen, fyn linnen, kanten &c. — om allerlei vlekken te zuiveren van was, pik, hars, lak, wagensmeer &c. — voorschrift om een voortreffelyke vlekbal te maken. 4) Huishoudkundig onderwys, over Porcelein, Delfsgoed, fyn Glas, Zilver, Goud &c. 5) Engelsche lekkerayen — hier onder vindt men algemene regelen om alle Vrugten en Gewasten in te leggen, en van veele de byzondere aanwyzing. 6) Eenige Geneesmiddelen om de schoonheid en de gezondheid te bevorderen.

De Uitgever niet twyfelende aan den aftrek van dit voor allen zoo aangenaam als nuttig Werk, slaat echter den weg van *Inteekening* in, om de oplage hier na te berekenen en geene nutteloze onkosten te doen of in zyne rekening te laat gesteld worden.

De Inteekening staat van nu af aan open tot den 1 Aug. 1805, zullende als dan het Werk, indien het getal der Inteekenaren toereikende is, zoo spoedig mogelyk in het licht verschynen.

De Inteekening geschied in de Republiek by de Boekhandelaars A. B. Saakes, M. Schalekamp en W. van Vliet te *Amsterdam*, Hendr. Koster te *Alkmaar*, P. Nyhoff en J. Troost te *Arnhem*, W. van Bergen en A. Oukoop te *Bredâ*, Boers en Merkenburg te *Briel*, J. de Groot Pz. te *Delft*, P. van Braam en F. Wanner te *Dordrecht*. G. Brouwer te *Deventer*, D. Romar te *Franeker*, W. Verblaauw te *Gouda*, H. Bekhoff Hz.

en

en Schierbeek te *Groningen*, Leeuwenſtein en H. C. Gun… ling in den *Haag*, J. Breebaart te *Hoorn*, V. van der Plaat te *Harlingen*, F. Bohn en J. J. Beets te *Haarlem*, H. Pal… en Zoon te *'s Hertogenbosch*, F. Tyhoff te *Hanerwyk*, … Chalmot te *Kampen*, L. Herdingh en J. van Thoir te *Le… den*, M. G. Cahis en C. van Sligh te *Leeuwarden*, P. G… liſten en S. van Benthem te *Middelburg*, P. Holſtein en … Vis te *Rotterdam*, G. W. van Hemsdaal te *Schiedam*, … Brantsma te *Sneek*, W. van Yzerworst en J. C. ten Bos… te *Utrecht*, H. C. A. Thieme te *Zutphen*, F. Clement en … de Vri te *Zwolle*, H. van Aken te *Zaandam*, en verd… alom; welke tevens verzocht worden de lysten der Inteeke… ning voor den 10 Aug. 1805. te zenden aan den Uitgev… dezes.

SYNODE VAN DRENTHE.

ASSEN. Den 11den Juny en volgende dagen is de Christelyke Synode, die gewoonlyk alle drie jaren zamen komt, doch nu zedert twaalf jaren niet was vergaderd geweest, hier gehouden. — Zynde geopend door D. P. J. CALKOEN, Pred. te *Peyze*, met eene weldoorwrochte Leerrede over *Pſalm* CX: 2. *De HEERE zal den ſcepter uwer ſterkte zenden enz.*

Als Commisſaris Politiek verſcheen in deze Hooge Kerkvergadering de Wel Ed. Geſtr. Heer Mr. J. H. OOSTING, Lid van het Departementaal Bestuur van *Overyſſel*, door het Staatsbeſtuur daar toe voorheen reeds gecommitteerd.

Voorts zyn als Kerkelyke Deputaten verſchenen:

Uit

Uit de Eerw. Clasſis van *Emmen*.

Nevens den Hoog Eerw. Heer Viſitator, W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesſelen*

De Wel Eerw. Heeren D. J. HOEKS, Pred. te *Odoren*, als Secundus van D. A. MAAGH, D. J. VAN LOENEN, Pred. te *Daalen* en D. A. L. MEYER, Pred. te *Coevorden*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Meppel*.

Nevens den Hoog Eerw. Heer Viſitator P. PRINS, Pred. te *Dieveren*

De Wel Eerw. Heeren D. H. J. STAVERMAN, Pred. te *Kolderveen*, als Secund. van D. G. A. VAN RIEMSDYK, D. C. PRANGAN, Pred. te *Dwingelo* en D. J. R. STAVERMAN, Pred. te *Beilen*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Rolde*.

Nevens den Hoog Eerw. Heer Viſitator J. DYCK, Pred. te *Gaſſelte*

De Wel Eerw. Heeren D. J. A. ERKENSWYK, Pred. te *Kloosterveen*, D. O. VAN GIFFEN, Pred. te *Vries* en D. P. J CALKOEN, Pred. te *Peyze*.

Tot Moderatores Synodi zyn aangeſteld:

D. W. SCHELTENS, *Præſes*.
D. P. PRINS, *Adſeſſor*.
D. J. DYCK, *Scriba*.

Dewyl alle Predikanten, welke zedert het laatgehoudene Synodus, in dit Landſchap beroepen, en in den H. Dienst bevestigd zyn, op de eerstvolgende Kerkvergadering over een' tekst volgens eigen verkiezing, gewoon zyn te prediken, en vervolgens als Leden der Synode, na onderteekening van de formulieren van eenigheid, worden aangenomen, verſchenen alhier ten dien einde de navolgende Predikanten:

DD. J. BEEKHUIS, Predd. te *Borger*. A. J. HARTMAN, te *Coevorden*. J. P. DOORNBOSCH, te *Hoogeveen*. G. SMIT, te *Meppel*. G. SCHREUDER, te *Vledder*. J. PELINK, te *Havelte*. F. H. VAN DER LINDE, te *Nieuwveen*. C. BUINING, te

te *Koekange*. J. CAMPING, te *Ruinen*. G. RADEMAKER, te *Hoogeveen*. G. J. VAN DEN BROEK, te *Wapſterveen*. H. HERÉS, te *Gieten*. S. H. A. BEGEMANN, te *Norch*. J. C. SCHÖNFELD, te *Roderwolde* en J. MULDER, te *Rolde*.

Twee uit dit vyftiental, en wel, die binnen de drie laatſte jaren in dit Landſchap waren in het H. Dienstwerk bevestigd, hebben geprediki.

D. G. RADEMAKER, Pred. te *Hogeveen*, over 2 *Cor.* IV: 7. en D. G. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Wapſterveen*, over 1 *Joh.* II: 2*a*.

Zynde de andere Heeren, zoogenoemde *Novitii*, van het prediken verſchoond geworden.

Op de wyze als van ouds, werden in plaats van de afgaande Heeren Viſitatoren op nieuw aangeſteld:

Uit de Eerw. Clasſis van *Emmen*.

D. A. MAAGH, Pred. te *Westerborg*, (abſent) Sec. D. A. L. MEYER.

Uit de Eerw. Clasſis van *Meppel*.

D. C. PRANGAN, Sec. D. J. R. STAVERMAN.

Uit de Eerw. Clasſis van *Rolde*.

D. O. VAN GIFFEN, Sec. D. P. J. CALKOEN.

Welke Heeren Viſitatoren tegen een volgende Synodus, tot Moderatores reeds zyn aangeſteld, invoegen, volgens de gewoone order, als dan de *Præſes* moet zyn uit de Clasſis van *Meppel*, de *Adſeſſor* uit de Clasſis van *Rolde*, en de *Scriba* uit de Clasſis van *Emmen*.

Voorts is deze Hooge Kerkvergadering geſchieden den 13den Juny, na dat dezelve door D. A. L. MEYER, Pred. te *Coevorden*, met een zeer gepaste Leerrede geſloten was over *Pſalm* XC: 17*b*. *En de bevestigt gy het werk onzer handen*, enz.

AKA-

AKADEMIE-
EN
SCHOOL-NIEUWS.

FRANEKER.

Den 11den dezer hebben de Hoogeleerde Heeren J. A. Lotze, *Theol. D. Theologiae, inprimis Naturalis & Doctrinae moralis Professor ordin.* en A. Ypey, *A. L. M. Philos. & Medic. Doctor, Medicinae, imprimis Pathologiae & Praxeos Professor. ordin.* hunne posten aanvaard met het houden van plegtige Redevoeringen. Het onderwerp van de Redevoering des eersten was: *Pro commendanda ratione, quàm secuti sunt* Veteres Ecclesiae Graecae Doctores *in Juvenum animis ad disciplinam sacram praeparandis & formandis.* — en dat van den tweeden: *De praecipuis, quae, nostrâ in primis aetate, inclaruerunt*, Medicorum Systematibus. — Vervolgens heeft de Hooggel. Heer H. G. Tydeman, *J. U. D. Juris Civil. & hodierni Professor. ordin.* welke na het vertrek van den Hoogleeraar Tinga het Rectoraat der Akademie had waargenomen, deze waardigheid overgedragen op den Hooggel. Heer J. H. Swildens, *J. U. D. Jur. Natur. Publici et Gent. Professor. ordin.* na het houden eener korte Vooraffpraak, waarin de lotgevallen der Hooge Schole, gedurende dit jaar, werden voorgedragen.

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de Rechten zyn alhier bevorderd,

Den

Den 7den Juny, de Heer C. W. ELLENTS HOFSTEDE, *Assa Drenthinus*, na gegeven *Dissertatio Juridica, qua notiones Juris in Re et Juris ad Rem, ad principia sua revocantur.*

Den 12den dito, de Heer O. J. QUINTUS, *Groninganus*, na eene in 't openbaar verdedigde *Dissertatio Philosophico-Juridica, de Religione, Civitati necessaria, deque Christi Religione, ad Civitatis rationes maxime accommodata.*

Den 15den dito, de Heer O. J SICKINGHE, *Groninganus*, na in 't openbaar verdedigd te hebben *Specimen Juridicum, quo disquiritur, quid in Testamenti factione, Romanorum inprimis, sit a Natura, quid veniat ex Constituto.*

ZALT-BOMMEL.

Daar de Heer en Mr. D'ENGELBRONNER, Advocaat te *Amsterdam*, is aangesteld tot Rector der Latynsche Scholen alhier; zoo wordt de annonce onder het School-Nieuws, in de vorige Boekzaal, ten aanzien van het Rectoraat te *Zalt-Bommel*, gehouden voor vervallen.

ROTTERDAM.

Den 12den Juny 1805. Heden de gewone dag zynde der plegtige Promotie onzer Latynsche Schooljeugd, werd dezelve ook weder op de gewoone wyze gevierd, en by die gelegenheid de naarstige en alles goeds beloovende Jongeling J. VAN SWIETEN, na het houden eener gepaste Redevoering, tot de Akademische lessen gepromoveerd; voorts werd nog met bevallige vrymoedigheid eene korte Redevoering uitgesproken door vyf uitmuntende Discipelen van 's Rectors School, J. H. LENTFRINCK, S. H. Z., J. P. SLYP, G. H. WACHTER, P. Z., T. VERMAASEN en A. B. SENN VAN BASEL, welke alle, gelyk ook voornoemde gepromoveerde, met schoone pryzen vereerd werden, en daar voor hunnen dank aan Heeren Curatoren op eene alzins behagende wyze betuigden. Eindelyk werden nog verscheidene naarstige Jongelingen

gen van Classe tot Classe bevorderd, en met fraaije pryzen beschonken, welke insgelyks door de zedige vrymoedigheid, waar mede zy hunne dankbetuigingen aflegden, allen lof behaalden.

BEKENDMAKINGEN.

Een Proponent of Predikant buiten vasten dienst zich genegen vindende om eenigen tyd ter hulpe te zyn van een ongesteld Predikant in eene voorname Stads Gemeente, gelieve ten spoedigsten zich aantemelden by den Heer DU SAAR, Boekhandelaar te *Leyden*.

De ondergeteekende door de beroeping van zynen derden Proponent, den Eerw. Heer H. DRESSELHUIS, tot Predikant in de Gemeente van *Aardenburg* in *Vlaanderen*, zich in de noodzakelykheid gebragt ziende, om na eenen vierden waarnemer zyner Predikbeurten uittezien — nodigt hier door alle daartoe lust hebbende Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening uit, om op een Tractement van *f* 500: — jaarlyks, tegen aanstaande November, den Predikdienst te *Zwol* voor hem te komen waarnemen, zullende er in de spoedige en voordeelige verplaatzing van zyne drie voorgaande Proponenten, nog al eenige aandrang gevonden worden, om deze uitnodiging aantenemen, terwyl de brieven *franco* verzogt worden.

Zwol den 22 Juny 1805.

H. A. AITTON, *V. D. M.*

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NYMEGEN.

NYMEGEN Vakant. Zie Febr. 1803.

NYMEGEN den 26ſten Mey. Heden heeft onze oudſte Herder en Leeraar, D. A. BREDIUS BOONEN, een dankzuil opgerigt, ter gedachtenis van zyn 50 jarigen Predikdienst in onderſcheidene Gemeenten, met het opſchrift uit *Gal.* VI: 14*a*. *Het zy verre van my, dat ik zoude roemen: anders aan in 't kruis onzes Heeren Jeſu Chriſti.* Het welk hy uit eigene ondervinding en op Euangeliegronden beweerde den voornaamſten grondſlag te behelzen van leven en van zaligheid. En heeft deze plegtigheid met veel aandoening voor hem zelven en dankbaar gejuich by zyne Gemeente, voor eene zeer grote ſchare van toegevloeide Hoorders, met veel hulp vervuld.

ELST Vakant. Zie April 1805.

PUFLYK EN LEEUWEN Vakant. Zie Mey 1805.

BURGHAREN EN HERNEN Vakant. Zie Nov. 1804.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Van hier verneemt men, dat deze Gemeente in groot gevaar is van niet minder bedroefd te zullen worden, als zy nog zeer onlangs verblyd werd. — Moest zy in het voorleden jaar haren waardigen CROMMELIN zoo ſpoedig naar *Rozendaal* miſſen, thans dreigt haar, nog vroeger, een nieuwe ſlag, alzoo hare tegenwoordige geliefde Herder en

en Leeraar D. NYHOFF, zoo hartelyk begeerd, wettig beroepen is in de talryke Gemeente te *Oosterbeek*; J. C. onze Heer doe in dezen weg zyn aangezigt ligten over de Gemeenten en over zynen Knecht, en, naar mate wy bedroefd zyn, verblyde hy ons weder door zyne daden, die altyd vol wysheid en goedheid, liefde zullen zyn en blyven!

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. By nader berigt kunnen wy van hier melden, dat onze geliefde Herder en Leeraar D. NYHOFF, de eenparige beroeping naar *Oosterbeek* in's Heeren vreeze heeft aangenomen, en ons spoedig vaarwel zal zeggen, dat wy alhier met droefheid te gemoet zien.

THIEL.

OCHTEN den 16den Juny. Heden werd onze beroepen Leeraar D. S. G. PRINS, in den Euangeliedienst onder ons ingezegend door deszelfs oom D.S. DIBBETZ, Pred. te *Raalte*, (by vriendelyken afstand van D. J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*,) met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20. *En ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der waereld.* Waarna de Bevestigde zynen dienst aanvaarde met 1 *Cor.* IV: 4c. *Maar die my oordeelt is de Heer.* De oplegging der handen is geschied, behalven door den Bevestiger, ook door DD. Y. v. d. LEEDEN, Predikk. te *Tzendoorn*. F. H. REPELIUS, te *Echteld*. A. KOPPEN, te *Hien en Dodewaard*. B. FRIDERICHS, te *Ingen* J. H. LAMMERS, te *Kesteren*. SPEGT GRYP, te *Lienden*. G. VAN VELP, te *Lint*. A. J. LAMBRECHTS, te *Resse*n. J. L. NYHOF, te *Druten* J. VAN GORCUM, te *Bennekom*. J. J. SCHOT, te *Culemborg* en D. SCHIFF, beroepen Pred. te *Weesp*.

OMMEREN. De bevestiging van onzen beroepenen Leeraar D. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN is bepaald tegen den 28sten July eerstkomende en zal by vriendelyken afstand van D. J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*, D. V. geschieden

door den hoog Eerw. hoog gel. Heer J. HERINGA, El. Z. S. S. Th. Doct. en Proff. te *Utrecht*.

ECK EN WIEL Vakant. Zie April 1805.

ZALT-BOMMEL.

ZALT-BOMMEL den 5den Juny. De Wel Eerw. Heer J. J. SCHOLTEN, Prop. onder de Eerw. Classis van *Utrecht*, is alhier na een kort voorstel over *Rom.* I: 10. peremptoir geëxamineerd door D. SPEELMAN, Pred. te *Varick*, ten overstaan der hoog Eerw. Heeren Deput. Syn. en naauwkeurig onderzogt in de Hebr. en Gr. Taalen als ook in de voornaamste stukken van de H. Godgeleerdheid, met dat gevolg, dat dezelve met algemeene goedkeuring en ruime zegenbede aan de Gemeente van *Ophemert* wierd toegewezen, wordende de Heer Examinator voor zyn welingerigt Examen bedankt.

BRAKEL Vakant. Zie Mey 1805.

ST. ANDRIES Vakant. Zie Sept. 1796.

ZUTPHEN.

REKKEN den 26sten May. Heden heeft D. J. H. VAN DER LINDE ten aanhoren eener van alle kanten zaamgevloeide menigte, met veel aandoening van Spreker en Hoorders een zegenend afscheid van ons genomen, predikende by die gelegenheid uit 1 *Thess.* IV: 1, 2. *Voorts dan, broeders, wy bidden ende vermanen u in den Heere Jesu, gelyk gy van ons ontvangen hebt, hoe gy moet wandelen ende Gode behagen, dat gy* [*daar in*] *meer overvloedig wordt. Want gy weet wat beveelen wy u gegeven hebben door den Heere Jesum.* Dus is

REKKEN Vakant.

ZUTPHEN. Zie Mey 1805.

WENTERSWYK. Zie Mey 1805.

DEUTICHEM. Zie Mey 1805.

OVERVELUWE.

BEEKBERGEN. Den 9den Juny hadden wy het

het genoegen, dat wy onzen nieuwen Leeraar D. J. H. VAN DER LINDE van *Rekken* tot ons overgekomen, hoorden bevestigen door onzen voorigen Leeraar D. J. A. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, thans Dienaar van het Euangelie te *Zwartsluis*, de Bevestiger behandelde de woorden van Paulus *Collosf.* IV: 17. *Ende zegt Archippo, ziet op de bedieninge die gy aangenomen hebt in den Heere, dat gy die vervullet.* Waarop de Bevestigde zyne intree-redevoering hield over de woorden van David *Pſ.* LI: 14*b*—15. *Ende de vrymoedige geest onderſteune my. Zoo zal ik de overtreders uwe wegen leeren: ende de zondaars zullen zich tot u bekeeren.*

ELKUM. Den 9den Juny nam onze geliefde Leeraar D. G. J. COOLHAAS een hartelyk afſcheid van ons; zyn Eerw. had tot de ſtoffe van zyne laatſte Leerrede gekozen *Philipp.* I: 27. *Alleenlyk wandelt weerdiglyk den Euangelio Chriſti, opdat het zy ik kome ende u zie, het zy ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gy ſtaat in eenen geest, met een gemoed gezamentlyk ſtrydende door het geloove des Euangeliums.* De Heer doe hem tot zegen ſtrekken voor de Gemeente te *Amerongen*, die hem van ons geroepen heeft.

OOSTERBEEK. Den 9den Juny eindigde onze waardige Herder en Leeraar D. SCHIFF zyn werk onder ons, met de opwekkende en bemoedigende taal van Paulus aan de Galatiers, *Gal.* VI: 9. *Doch en laat ons goed doende niet vertragen: want ter zyner tyd zullen wy maaijen, zoo wy niet en verſlappen.*

Wy hebben het aangenaam vooruitzigt, dat deze openſtaande plaats weder ſpoedig vervuld zal zyn, daar uit een gemaakte nominatie eenſtemmig tot Predikant alhier beroepen is de Wel Eerw. Heer D. J. L. NYHOFF, Pred. te *Afferden*, *Druten en*

Deest, die deze beroeping ook volvaardig heeft aangenomen.

Op de nominatie waren gebragt:

DD. LEEMANS, Predikk. te *Engelen*. ELSHOF, te *Rysoord*. TEN BOKKEL HUININK, te *Wenterswyk*. ONINK, te *Zoest*. TER MAATE, te *Noorddorp*. ABBING, te *Luthem*. HOFMAN, te *Jisp*. TER BRAAK, te *Poortvliet*. WILLEBRINK, te *Windsheim*. NYHOFF, te *Druten*. GRYP, te *Liende*. VELDMAN, te *Waardenburg*. VAN DER KLOES, te *Dalem*. CROMMELIN, te *Rozendaal*. VAN DER LOO, te *Avezathen*. VAN DER LOEFF, te *Sparendam* en VAN DOORNE, te *Berkenwoude*.

RENKUM EN HELZUM. Deze vakante Plaatzen zullen ook spoedig worden vervuld, daar de Ringsbroederen tegen den 26sten Juny zyn zaamgeroepen, tot het doen van eene beroepinge.

LUNTEREN. Onze beroepen Prediksnt TER HOEVE zal eerstdaags geëxamineerd worden.

NEDER-VELUWE.

HATTEM. Van hier is verzuimd te melden, dat uit een gemaakt drietal den 17den Dec. des vorigen Jaars beroepen is D. H. HESSELINK, Pred. te *Apeldoorn*, doch zyn Wel Eerw. na veertien dagen beraad tot droefheid van deeze Gemeente voor deeze beroeping bedankt heeft.

De Kerkenraad heeft den 18den Jan. daaraan volgende op nieuw het volgend twaalftal geformeerd:

DD. RADEMAKER, Predikk. op *'t Hogeveen*. BLOKHUIZEN. te *Brakel*. STAVERMAN, te *Kolderveen*. KOOLHAAS, te *Hensbroek*. QUACK, te *Zetten en Andel*. HOLWERDA, te *Menaldum*. VAN DOORNE, te *Berkenwoude*. METELERKAMP, te *Wasfenaar*. MORREL, te *Voorhuizen*. ZANDBERG, te *Keppel*. VOGEL, te *Zandvoort* en VERF, te *Wyk by Heusden*.

Waaruit op het zestal geplaatst werden:

DD.

DD. RADEMAKER, VERF, VAN DOORNE, QUACK, MOEREL en ZANDBERG.

Op het drietal:

DD. RADEMAKER, VERF en MOEREL.

Uit welk drietal eenparig, doch mede vrugteloos beroepen is D. G. RADEMAKER, V. D. M. op 't *Hogeveen*, hebbende zyn Wel Eerw. voor dit hem opgedragen beroep vriendelyk bedankt.

Den 18den Febr. werd het werk der beroeping hervat en op het twaalftal gebragt:

DD. VERFF, Predikk. te *Wyk by Heusden*. VAN DOORNE, te *Berkenwoude*. MOEREL, te *Voordhuizen*. HEIN, te *Diepenheim*. METELERKAMP, te *Wasfenaar*. KOOLHAAS, te *Hensbroek*. BREMAN, te *Hardenberg*. SCHOMAKER, te *Hellendoorn*. RADEMAKER, te *Hogeveen*. ZANDBERG, te *Keppel*. en VAN ALLEN, te *Veesfen*.

Op het zestal:

DD. VERF, VAN DOORNE, ZANDBERG, KOOLHAAS, VAN ALLEN en SCHOMAKER.

Op het drietal:

DD. VERF, KOOLHAAS en ZANDBERG.

Waaruit den 4den Maart eenparig beroepen is D. C. KOOLHAAS, Pred. te *Hensbroek*, die ook deeze beroeping in des Heeren vrees heeft aangenomen.

EPE Vakant. Zie April 1805.

NYKERK Vakant. Zie Jan. 1805.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH. Zie April 1805.

MOERGESTEL Vak. Zie Nov. 1804.

DUNGEN Vakant. Zie Sept. 1804.

BERCHEM EN NESTELRODE Vakant. Zie Sept. 1803.

KESSEL Vakant. Zie Aug. 1802.

PEEL- EN KEMPELAND.

EINDHOVEN den 18den Juny 1805. Op onze gewone Ante Synodale Vergadering, ſtraks na der-

zelver opening, eene missive van den Proponent C. Heycop ten Ham voorgelezen zynde, waarby hy aan de Gedeputeerden der Eerw. Classe kennisse gaf, dat hy van wegens ligchaams ongesteldheid zich voor deze Vergadering niet zou kunnen sisteren, om, in gevolge het gedane verzoek op de voorige Paasch Klasse, als beroepen Predikant van *Lommel* peremptoir geëxamineerd te worden, en verder gelet zynde op authentique stukken, waaruit de Vergadering met verbazing en tot hare innige droeffenisse heeft moeten ontwaren, dat gemelde C. Heycop ten Ham, zich van allezins bedrieglyke middelen bediend heeft, om tot dus verre deszelfs bevordering by deze Classe werkstellig te maken: zoo heeft de Eerw. Vergadering, na ryp beraad besloten, het gedane beroep van C. Heycop ten Ham, benevens deszelfs Proponent- en Kerkelyk Lidmaatschap provisioneel in suspensie te houden; voords eene extraordinaire Vergadering vastgesteld en daar voor denzelven ter zyner verandwoording opontboden, om alsdan deze zaak in de termen te brengen van volledig afgehandeld te kunnen worden. Met last eindelyk aan haren *Scriba*, om dit bovenstaande bericht, langs den gewoonen weg, ten dienste der Nederlandsche Kerk, namens dezelve in de Boekzaal te laten plaatsen. Zo als geschiedt by deze.

Nomine Classis
T. Ross, Predikant te *Veghel*, *Erp*, *Beek en Lieshout*, Cl. p. t. *Scribæ*.

LOMMEL Vak. Zie hier boven.

SCHYNDEL Vak. Zie Febr. 1804.

OIRSCHOT en BEST, OOST-MIDDEL- en WESTERBEERS. Zie Octob. 1804.

LEENDE Vakant. Zie Jan. 1796.

GELDROP en RIEL Vakant. Zie Dec. 1795 't Nabericht.

GEMERT Vakant. Zie Octob. 1795.

MAAS-

MAASTRICHT.

GEUL Vakant. Zie Jan. 1804.

KLIMMEN Vak. Zie Aug. 1800.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Juny 1799.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.

BEEK Vakant. Zie Maart 1797.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.

EYSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

HENDRIK IDO AMBACHT Op Saturdag den 11den Mey l. l. kwam hier de treurige mare van 't overlyden van Jonkvrouwe CHRISTINA ELIZABETH POMPE VAN MEERDERVOORT, Ambachtsvrouwe dezer Heerlykheid, in den gezegenden ouderdom van 76 jaren, voorgevallen in den jongstverlopenen nacht. — Haar godsdienſtig voorbeeld, haar altyd opgeruimd en vrolyk beſtaan, hare weldadigheid aan behoeftigen en ongelukkigen, maakten haar achtenswaardig in haar leven, en doet haar gemis betreurd worden na haar ſterven. — Gezegend zal hare gedachtenis zyn; te meer, daar zy niet alleen aan onze Kerk en Armenbeurs by uiterſten wille in gunſt gedacht, maar ook hare nagelatene Bibliotheek aan onze Paſtorie ten geſchenke gegeven heeft. — Onze Leeraar D. CANNEGIETER, heeft op den volgenden dag, in den Voormiddag-Godsdienſt, in zyne Vooraſſpraak, ons van dit treurig ſterfgeval met aandoening kennis gegeven, haar pryswaardig voorbeeld ons ter navolging voorgeſteld, ons aan ons naderend ſterflot herinnerd,

en, ter voorbereiding tot die groote ſtantsverwiſſeling nadruklyk aangeſpoord.

BLESKENSGRAVE EN HOFWEGEN. Na dat onze geliefde Leeraar D. J. MONTYN, ons op den 28ſten April tot onze algemeene blydſchap had bekend gemaakt, dat zyn Eerw. voor de beroeping naar *Sommelsdyk* had bedankt, werden wy niet lang daar na op nieuw ontroerd, toen onze waardige Leeraar in eene Voorafrede, naar aanleiding van 1 *Sam.* III: 10. ons bekend maakte, dat de Gemeente van *Sommelsdyk* zyn Eerw. andermaal met eenparigheid van ſtemmen tot haren Herder en Leeraar beroepen had, en vooral, toen wy van zyn Eerw. naar aanleiding van 2 *Kon.* II: 3*a*. vernamen, dat zyn Eerw. na een eerbiedig beraad van 14 dagen, goedgevonden had, die roepſtem op te volgen. Zoo dat

BLESKENSGRAVE EN HOFWEGEN eerlang Vakant zal werden.

DELFT EN DELFTSLAND.

ZOETERMEER EN ZEGWAARD den 5den Juny. Ter vervulling van de vacature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. Heer H. WEYLAND Henr. fil. naar *Enkhuizen*, is, ten overſtaan van de Wel Eerw. HH. Conſulenten S. KAM en W. OVERDUIN, reſp. Predikk. te *Berkel* en *Wilsveen*, door den Kerkenraad, den 14den Mey gemaakt het volgende viertal:

DD. D. VAN DER LEEUW, Predikk. te *Poortugaal en Albrantswaard*. P. NAHUYS, te *Zeyst*. A. S. VAN DER LOEFF, te *Spaarnwoude en Spaarndam* en W. OVERDUIN, te *Wilsveen*.

Waarop vertoond werd de Collatie van den Wel Ed. Geſtr. Heer Mr. G. VAN AALST SCHOUTEN, als Ambachtsheer van *Zoetermeer* opgedragen aan den Wel Eerw. Heer D. VAN DER LEEUW, Pred. te *Poortugaal en Albrantswaard*, welke Collatie met volle eenparigheid van ſtemmen, terſtond Ker-

ke-

kelyk gemaakt zynde, den alzo beroepenen is toegezonden, welke, na eenige dagen van beraad, zich verpligt gevonden heeft die beroeping in de vreeze des Heeren aan te nemen.

'T WOUD Vakant. Zie Mey 1805.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOTAMMERS. Zie Mey 1805.

CRIMPEN AAN DE LECQ Vakant. Zie Maart 1805.

SCHIELAND.

PERNIS den 5den Mey. Onze veelgeliefde Leeraar de Eerw. Heer A. G. BRINKHOFF BRUSEKAMP, maakte ons heden morgen aan het einde zyner Leerrede over *Spreuk.* XVI: 9. bekend, dat hy met eenparigheid van ſtemmen beroepen was tot Leeraar in de Gemeente van *Groot Ammers*, en hetzelve 14 dagen had in beraad genomen. — Wy maakten ons dien tyd ten nutte, en baden hem, daar hy nog ſlechts 18 maanden onder ons gearbeid had, ons voor als nog niet te verlaten; met dat bly gevolg, dat zyn Eerw. ons op Zondag, den 19den Mey, in zyne Vooraffpraak bekend maakte, dat hy by ons blyven zoude. — Groot was onze blydſchap, maar van korten duur, daar zyn Eerw. ons op Zondag, den 25ſten Mey, weder berichtte, dat hy andermaal in de Gemeente van *Groot Ammers* was beroepen. — Wy vreesden nu, hem te zullen verliezen, doch mogten op Pinkſter Zondag morgen, tot onze blydſchap hooren, dat zyn Eerw. op onzen liefdedrang, ook nogmaals voor die beroeping bedankt had. — Waarna hy zich Zondag daar aan volgenden weder aan ons verbond met eene Leerrede over *Phil.* IV: 5*b*. *De Heere is naby*. — Die Heere zegene verder zynen arbeid in ons midden, en zorge ook in liefde voor de Gemeente van *Groot Ammers*.

POORTUGAAL. Onze geliefde Leeraar, de Eerw. Heer D. VAN DER LEEUW, ontving den

13den

13den Mey eene eenparige en volledige beroeping naar de Hervormde Gemeente van *Zoetermeer en Zegwaard*. Zyn Eerw. nam dezelve eenigen tyd in beraad. Gaarn zouden wy gezien hebben, dat zyn Eerw. gelyk by twee voorige ſoortgelyke gelegenheden, had kunnen beſluiten, om by ons te blyven; doch op den eerſten Pinkſterdag maakte onze Leeraar in 't ſlot van zyne voordemiddags Leerrede ons bekend, dat zyn Eerw. zich verpligt gevonden had bovengemelde beroeping aan te nemen. Terwyl wy in dezen weg 't beſtuur der Voorzienigheid eerbiedigen, en onzen Leeraar zyne bevordering niet misgunnen, ſmart ons echter zyn aanſtaand vertrek. God, wenſchen wy, trekke met hem op, ſtelle hem in de Gemeente van *Zoetermeer en Zegwaart* tot eenen uitgebreiden zegen, en zorge op de beſte wys voor deze Gemeente, die nu eerlang herderloos ſtaat te worden!

GORINCHEM.

VLYMEN. Onze waardige Leeraar D. P Verhagen Metman, maakte ons den 14den April bekend, dat zyn Eerw. een op hem, door de Eerw. Conſiſtoriale Kerkvergadering van *Sluis* uitgebragt beroep, tot Predikant te *St. Anna ter Muiden*, ontvangen had, en verblyden ons op den 5den Mey daaraanvolgende, dat zyn Eerw. na eene ernſtige overweging alle vryheid gevonden had om voor dat beroep te bedanken, en onder ons te blyven. De Heere gebiede over deze keuze zyne goedkeuring. —

HOOGBLOKLAND. Onze oude Leeraar, D. P. Meesters, in wiens getrouwen Euangeliedienst wy ons 49 jaren mogten verblyden, en die in 1801 door het toenmalig Gouvernement gunſtig Emeritus was verklaard, is te *Dordrecht* den 18den Mey, alwaar zyn Eerw. ſedert eenigen tyd zyne woonplaats had, zeer ſubiet, aan eene beroerte, in den ouderdom van byna 77 jaren, overleden.

HEUKELOM Vak. Zie April 1805.

VOORN

VOORN EN PUTTEN.

STAD AAN 't HARINGVLIET. Zie Mey 1805.

OOLTGENSPLAAT Vakant. Zie Mey 1805.

KOORNDYK Vakant. Zie April 1805.

ABBENBROEK. Zie Nov. 1804.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE Vakant. Zie Aug. 1804.

WOERDEN EN OVER-RHYNLAND.

WOERDEN. Den 11den Juny l. l. ſtond in onze Vergadering binnen D. E. J. VAN WEZEL, met verzoek als bevestigd Pred. te *Nieuwveen*, ſtem en zitting in deeze Vergadering te hebben, 't welk zyn Eerw. met zegenbede volgaarne is toegeſtaan.

NB. Men leze het bericht van *Nieuwveen* in de voorige Boekzaal geplaatst, aldus

NIEUWVEEN den 11den Juny. By gelegenheid der bevestiging van D. E. J. VAN WEZEL alhier op den 12den Mey l. l. door deszelfs oom den hoog Eerw. Heere D. W. SMITS, Theol. Proff. Honor. en Pred. te *Rotterdam*, is de oplegging der handen, behalven door voorn. Heer Bevestiger, mede geſchied door DD. H. HEINS, W. WIARDI, H. HUYSER, W. S. SIEVERTS, D. DAGEVOS, W. A. VAN HENGHEL en J. STOELENDRAJER, reſp. Predikk. te *Zevenhoven*, *Leymuiden*, *Langeraar*, *Alphen*, *Oude Wetering*, *Kalſlagen* en *Kamerik*. De Bevestiger predikte voormiddag over *Matth.* XXVIII: 16—20. *Ende de elf discipelen zyn henen gegaan na Galileen, na den berg daar Jeſus haar beſcheiden hadde. — — Ende ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.* De Bevestigde namiddag over 2 *Petr.* III: 18*a*. *Maar wast op in de genade ende kennisſe onzes Heeren ende Zaligmakers Jeſu Chriſti*

RHYNZATERWOUDE. Hier is wel een beroep gedaan; maar de Correspondens zal hier na, hier van bericht doen.

WOER-

WOERDEN. By ons Clasſis is door D. VAN WAENEN, Pred. te *Woerden*, præparatoir geëxamineert de Heer D. YPEY, Theol. Stud. *Lingenſis*, na een voorſtel over *Joh.* I: 50; na het onderzoek in de taalen, *Pſ.* XV: in't Hebreeuwsch en in't Grieksch *Joh.* I: en is hy onder't getal der Proponenten aangenomen.

De Clasſis bericht dat van hier is vergeten te melden, dat tot *Adjunct Quaestor viduarum* is aangeſteld D. J. A. VAN WAENEN, Pred. te *Woerden*.— Nog berigt de Clasſis dat by vrywilligen afſtand en op vriendelyk verzoek van D. W. WIARDI, waardigen Euangeliedienaar te *Leymuiden*; haren ouden en zwakken medebroeder, en door het overlyden van D. EVERAARS, Pred. te *Aarlanderveen*, haren oudſten en zoo waardigen vriend, tot Correſpondens van de Boekzaal en het naamregister der Predikanten, eenparig is aangeſteld D. M. VAN DER BURCH te *Oudshoorn*, die dit zelve zich heeft laten welgevallen, met verzoek aan den Drukker van dezelven om geene anderen berigten te plaatzen, dan die van zyne hand komen.

AARLANDERVEEN. Daar Gods Goedertierenheid ons Jaren achter den anderen verſchoonde, trof ons in den nacht tusſchen den elfden en twaalfden dezer maand Mey een gewiſe ſlag, daar dezelve een einde maakte aan het werkzaam, nuttig en Godvruchtig leven van onzen waardigen en algemeen bemiden Leeraar den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. EVERAARS, zyn Wel Eerw. had op den dag, die zynen dood voorging, de genoegens der gezelligheid by zyne vrouw en hier woonende Kinderen geſmaakt, begaf zich gezond ter ruste en was voornemens den volgende dag, zynen heerſchenden lust te boeten in de prediking van 't zalig Euangelie aan arme Zondaars, toen de ſchicht des doods hem trof, en de hoogbejaarde Weduw, met welke hy 48 Jaaren allergenoeglykst vereenigd

was,

was, als in een oogenblik beroofd werd van den braafſten man en kinders van den besten Vader, de Gemeente van eenen verſtandigen, Godvruchtigen en tot in zynen zes-en-zeventig jarigen ouderdom toe volyverigen Herder en Leeraar, en zyne Ambtsbroeders van eenen Eerwaardige Vader en een verſtandig, ſchrander en vredelievend lid hunner Vergadering. D. W. J. SIEVERTS, Pred. te *Alphen*, heeft op den 26ſten dezer, door een opzettelyke Lykrede over *Dan.* XII: 13. *Maar gy, gaat henen tot 't einde, want gy zult rusten, ende zult opſtaan in uw lot, in 't einde der dagen.* aan dien zeer gewenschten man gedacht en zig zelven, zyne Ambtgenooten, de Gemeente en de naastbeſtaanden opgewekt, om in dankbare erkentenis aan hem te gedenken en met zyne zalige verwisſeling van eene aanvankelyke en volmaakte heerlykheid zich te troosten. zyn Wel Eerw. was onder ons op den 12den Aug. 1753. in den H. Dienst bevestigd door zynen hooggeſchatten Leermeester B. DE MOOR, Hoogleeraar der H. Godgeleerdheid op *Leydens* Hoge School met *Joh.* XXI: 15—18. Terwyl hy zyn werk onder ons begon met *Zeph.* III: 9. op den 16den Aug. 1778 heeft hy zynen vyfentwintigjarigen Predikdienst, met *Pſ.* XL VIII: 10. en op den 14den Aug. 1803. zynen vyftigjaarigen met 1 *Sam.* VII: 12. plegtig gevierd. En dit is en niet meer dat wy den geëerden Boekzaallezer van dezen waardigen man, die zich altoos afkeerig toonde van wydſchen lof te berigten hadden, voorts gedenke de Heere in gunst aan onze Herder en Leeraarlooze Gemeente en herſtelle op de best mogelyke wyze dezen zwaren ſlag.

KALSLAGEN zal waarſchynlyk Vakant worden, daar D. W. A. VAN HENGEL van de Gemeente van *Driehuizen en Zuidſchermer*, onder het Eerw. Clasſis van *Alkmaar*; als mede van de Gemeente van *Elkerzee* onder de Clasſis van *Schouwen*

en

en Duiveland op den 16den Juny ll. een wettig beroep ontvangen heeft. Misschien verliest ook WAARDER haren geliefden Leeraar D. J. NEDERHOUW, — als die beroepen is te *Nykerk op de Veluwe*; alzoo zouden in dit Classis vier vakaturen komen.

BUUREN.

CULENBORG. Op den 12den May gaf onze jongste Leeraar ons het treurig berigt, dat onze vorige Leeraar D. H. LAGEMANS, te *Haarlem* overleden was. Hy herinnerde ons by die gelegenheid aan zyn uitmuntend karakter, zyne groote Talenten en voorbeeldigen wandel en verlevendigde daar door op nieuw dat smartelyk gevoel in ons, dat ons steeds over zyn gemis bezielt, terwyl hy ons tevens, naar aanleiding van *Lev.* X: 3 *Ende Mose zeide tot Aaron; dat is 't dat de HEERE gesproken heeft, zeggende, in de genen die tot my naderen zal ik geheiligd worden, ende voor het aangezigt van al het volk zal ik verheerlykt worden; doch Aaron zweeg stil*, opwekte, kinderlyk Gode te zwygen.

BREDA.

CHAAM EN SNYDERS CHAAM Vakant. Zie Mey 1805.

NISPEN Vakant. Zie Nov. 1803.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

KOEDYK den 26sten Mey. Heden nam onze waardige en geachte Leeraar D. H. MUILMAN van ons een liefderyk en zegenend afscheid, en besloot zyn geheele dienstwerk met eene Leerrede over *Phil.* II: 16. *Voorhoudende het woord des levens, my tot een roem tegen den dag Christi, dat ik niet te vergeefs heb gelopen, noch te vergeefs gearbeid.* Zyn Wel Eerw. geniete in Gods gunste eene duurzame, stille en heilryke rust!

Den

Den 9den Juny werd onze beroepen Leeraar, D. J. Paré in zynen dienst onder ons ingezegend door deszelfs Neef, D. O. Porjeere, Pred. te *Alkmaar*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 16*b*. *En wie is tot deze dingen bekwaam?* — 's Namiddags aanvaardde de Bevestigde zyne prediking met eene Leerrede over *Joh.* IV: 36. *Ende die maait ontfangt loon, ende vergadert vrucht ten eenwigen leven, opdat hem te samen verblyde, beide die zaait ende die maait.*

DRIEHUIZEN en ZUIDSCHERMEER. Den 3den Juny nam onze waardige Leeraar D. J. Paré, van ons een ernstig, liefderyk en zegenend afscheid, met de woorden van Paulus, *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes, die den grooten herder der schapen door 't bloed des eenwigen Testaments uit den dooden heeft weder gebragt, [namelyk] onzen Heere Jesum Christum; die volmake u in allen goeden werke, op dat gy zynen wille moogt doen, werkende in u 't geen voor hem welbehaaglyk is, door Jesum Christum: den welken zy de heerlykheid in alle eeuwigheid. Amen.*

Den 14den Juny is door de Gemeente uit het volgend door de Kerkenraad geformeerd drietal:

DD. W. A. van Hengel, Predikk. te *Kalslagen*. J. H. Meiling, te *Brummen* en J. G. Vorstman, te *Nederhemert*. Beroepen D. W. A. van Hengel, hebbende zyn Wel Eerw. deze beroeping 14 dagen in beraad genomen.

SCHOORL, GROET en KAMP. Den 4den Mey werd door de Eerw. Kerkenraden van deze, thans door het Gedeputeerd Bestuur van *Holland* gecombineerde Gemeenten, onder voorzitting van D. J. Wesselius, Pred. te *Warmenhuizen*, dit zestal van Predikanten geformeerd:

DD. A. de Koning, Predikk. op *de Helder*. N. Payshof, te *Oudkarspel*. J. Wesselius, te *Warmen-*

menhuizen. H. WESSELS, te *Egmond aan Zee.* P. W. PRINS, te *Urſem* en H. WEIERS, te *Winkel* met het lot tegen D. J. LA LAU, te *Heiloo.*

Uit welk zestal terſtond dit drietal werd gemaakt: DD. A. DE KONING, H. WESSELS en P. W. PRINS.

Zynde uit deze drie genomineerden den 23ſten Mey door de mans Ledematen met meerderheid van ſtemmen beroepen de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, Pred. op *de Helder*; welke echter, na een kort beraad, vriendelyk voor deze beroeping heeft bedankt.

Den 30ſten Mey hervatteden de Eerw. Kerkenraden in tegenwoordigheid van bovengenoemden Conſulent, het werk der beroeping; en werd toen, behalven D. H. WESSELS en D. P. W. PRINS, door het lot tegen D. J. WESSELIUS op het drietal geſteld D. N. PRYSHOF.

Den 2den Juny wierd door de meerderheid der ſtemmende mans Ledematen uit deze nominatie beroepen de Wel Eerw. Heer N. PRYSHOF, Pred. te *Oudkarſpel*; edoch ook deze vond zich verpligt, vriendelyk voor dit beroep te bedanken.

Den 14den Juny maakten daarom de Eerw. Kerkenraden, ten overſtaan van denzelven Conſulent weder een drietal en ſtelden daarop DD. J. WESSELIUS, H. WESSELS en P. W. PRINS. Dan, wyl eerstgemelde terſtond verklaarde, dat hy, in gevalle van beroeping, zeker zou bedanken, en hun dus ried eenen anderen Predikant in zyne plaats op de nominatie te ſtellen, wierd op dezelve gebragt D. P. J. CONRADI, Pred. te *Heeringhuizen.*

Uit dit drietal is dan den 16den Juny door de mans Ledematen, met meerderheid van ſtemmen beroepen de Wel Eerw. Heer H. WESSELS, Pred. te *Egmond aan Zee.* Doch ook deze vriendelyk voor deze beroeping bedankt hebbende; nodigen de

de Eerw. Kerkenraden de Heeren Proponenten uit, om hunne gaven hier te laten horen, wyl men zeer verlangt deze, thans wel gecombineerde maar ook een favorabel tractement gevende Gemeenten zoo spoedig mooglyk met eenen getrouwen Leeraar te voorzien.

DE HELDER den 2den Juny. Onze Leeraar, dien wy beminnen, heeft voor eene op hem uitgebragte beroeping naar *Schoorl* vriendelyk bedankt, en tevens zich tot onze groote blydschap met eene Leerrede over 1 *Cor.* XIII: 1, 2, 3. *Alwaar het dat ik de talen der menschen ende der Engelen sprake, ende de liefde niet en hadde, zoo ware ik een klinkende metaal, of luidende schelle geworden. Ende alwaar 't dat ik de* [*gave*] *der prophetie hadde, en wiste alle de verborgentheden ende alle de wetenschap: ende alwaar 't dat ik alle het geloove hadde, zoo dat ik bergen verzettede, ende de liefde niet en hadde, zoo en ware ik niets: Ende alwaar 't dat ik alle myne goederen tot onderhoud* [*der armen*] *uitdeelde, ende alwaar 't dat ik myn lighaam overgave op dat ik verbrand zoude worden, ende en hadde de liefde niet, zoo en zoude het my geen nuttigheid geven*; wederom aan ons verbonden.

OUDCARSPEL. Onze Leeraar D. N. Pryshoff gaf ons den 9den Juny kennis, dat hy eene wettige beroeping tot Leeraar in de Gemeenten van *Schoorl*, *Groet en Kamp* ontvangen en dezelve agt dagen in beraad genomen had. Wy beyverden ons om zyn Wel Eerw. wien wy hoog schatten, tot een langer verblyf onder ons overtehalen, en hadden het genoegen op den volgenden Zondag, den 16 Juny, te vernemen, dat een beslisfend overwigt van goede redenen zyne keuze bepaald had om voor de hem opgedragene beroeping te bedanken. Wy wenschen, dat de opwekkingen, die onze Leeraar aan ons deed in zyne Belydenis-

rede (die gelyktydig inviel, en waar by hy *Joan* VIII: 31, 32. *Jesus dan zeide tot de Joden, die [in] hem geloofden: Indien gy hieden in myn woord blyvet, zoo zyt gy waarlyk myne discipelen. Ende zult de waarheid verstaan, ende de waarheid zal u vry maken.* ten grondslag legde,) steeds op ons hechten zullen, en dat God voor de Gemeente te *Schoorl* &c. in liefde zorgen wil.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER staat Vak. te worden. Zie April 1805.

OUDDORP EN OTERLEEK. Zie April 1805. onder Art. *Alkmaar*.

WAAL OP TEXEL Vakant. Zie Maart 1805.

ST. MAARTEN Vakant. Zie Maart 1800.

VALKOOG Vakant. Zie April 1800.

HAAREM.

BENNEBROEK. Zie Mey 1805.

HAARLEM staat Vakant te worden. Zie Mey 1805.

OOSTZAANDAM. Zie Mey 1805.

WORMER staat Vakant te worden. Zie Maart 1805.

HAARLEM Walsche Kerk. Zie Octob. 1804.

HAARLEM Vakant. Zie Sept. 1796.

WORMER Vakant. Zie Sept. 1798.

ZANDVOORT. Zie Jan. 1805.

AMSTERDAM.

NIEUW LOOSDRECHT den 27sten Mey. Op den 15den dezer werd onze Gemeente zeer ontrust, door de tyding dat onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer H. J. SCHREGARDUS eene eenparige en volledige beroeping had ontfangen naar de veel grootere en aanzienlykere Gemeente van *Oostzaandam*. Welke voor ons ontroerend Nieuws, ons door zyn Eerw. zelven werd bevestigd op Zondag daaraan volgende.

Zoo dra dit Nieuws maar eenigzins was bekend geworden; was de verslagenheid algemeen, daar on-

onze achtingswaardige Leeraar, die nog geen twee Jaaren onder ons heeft gearbeid, ons in alle opzigten dierbaar was geworden, en dat te meer daar de Heer zyne getrouwe poogingen ook met eenen kennelyken zegen onder ons heeft bekroond, geen wonder dan, dat elk, van den aanzienlykſten tot den geringſten ja byna de geheele Gemeente, zig vereenigde om zyn Eerw. te bewegen, in zynen aangenamen en nuttigen Evangeliedienst, in ons midden nog te blyve volharden, en de Heere die de hoorder der gebeden is, verhoorde de ſmekingen die van zeer veelen met onderwerpinge, daar toe tot hem, werden opgezonden, en gaf ons het aandoenlyk genoegen van op Hemelvaartsdag van onzen zoo geliefden Leeraar te mogen vernemen, dat hy onder een ootmoedig opzien tot God, om liefde en wysheid in deze gewigtige zaak, na een rype en bedaarde overweging van alle redenen, met volle vrymoedigheid tot het beſluit was gekomen, om voor deze beroeping te bedanken, en nog onder ons te blyven, gelyk zyn Eerw. onder vele wederzydſche aandoeningen, zich dan ook weder aan ons verbond op Zondag den 26ſten Mey, de groote Zender zyner knegten, drukke het zegel zyner goedkeuring op deze ons zoo zeer verblydende keuze, ſtelle zyn Eerw. verder verblyf onder ons tot een uitgebreide zegen, en zorge in liefde voor de Gemeente van *Oostzaandam*.

WEESP. Zie April 1805. onder Art. *Amſterdam*.

HOORN.

ZYBEKARSPEL den 12den Mey. Heden heeft onze waardige Leeraar D. F. C. ALTA, met eenparigheid van ſtemmen beroepen in de Gemeente te *Uitdam*, voor eene talryke Vergadering, een vriendelyk en zegenend affcheid van ons genomen, predikende by die gelegenheid over *Hand* XX: 31—36. *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie*

jaren [lang] nacht en dag niet opgehouden en hebbe een iegelyk met tranen te vermanen. —— Ende als hy dit gezegd hadde heeft hy nederknielende met haar allen gebeden.

De Heer make den weg van zynen knecht voorſpoedig, zegene zynen Euangeliearbeid by de Gemeente van *Uitdam*, en zorge ook in liefde voor ons. — Dus

ZYBEKARSPEL nu Vakant is.

De Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, die genegen zyn hunne gaven alhier te laten hooren, worden verzocht om tot dat einde hoe eerder hoe liever overtekomen, naardien de Kerkenraad voornemens is, om zo ſpoedig mogelyk eene nominatie te maken en daar uit een beroep te doen: wordende de eerstgenoemde Heeren verzocht, om hun Teſtimonium Clasſicale vooraf aan eenen der Predikanten van het Clasſis van *Hoorn* te vertoonen.

WOGNUM EN WADWAI den 5den Juny 1805. Heden heeft de Kerkenraad ter vervulling der Vacature alhier, veroorzaakt door het vertrek van D. H VAN BORK naar *Wormerveer*; ten overſtaan van D. G. H. SCHARDAM, Pred. te *Benningbroek en Nibbixwoud* als Conſulent, het navolgend twaalf, zes en drietal van Predikanten geformeerd.

Twaalftal:

DD. S. LA LAU, Predikk. te *Oudendyk*. J. D. VAN GENDEREN, te *Hoogwoud*. J. J. VAN SITTERT, te *Venhuizen*. N. PRYSHOFF, te *Oudkarſpel*. A. B. HAGEN, te *Haringkarſpel en Dirkshorn*. J. ROLLERUS, te *Crommeniedyk*. D. HUPKENS, te *Oost en Westerblokker*. J. LA LAU, te *Heiloo* P. W. PRINS, te *Urſem*. J. H. WEIJERS, te *Winkel*. J. VAN OTTERLOO, te *Obdam* en A. FONHOFF, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Hoorn*.

Zes-

Zestal.

DD. S. LA LAU, J. D. VAN GENDEREN, J. ROLLERUS, A. B. HAGEN, D. HUPKENS en A. FONHOFF.

Drietal.

DD. S. LA LAU, J. D. VAN GENDEREN en A. FONHOFF.

Uit welk drietal, zoo God wil, den 24sten Juny D. V. een beroep ſtaat te geſchieden, wy hopen dat hetzelve zal gezegend zyn en uitloopen tot nut deezer gecombineerde Gemeente.

SPANBROEK EN OPMEER. Zie Mey 1805.

HAUWERT. Zie Mey 1805.

HENSBROEK ſtaat Vakant te worden. Zie April 1805.

E N K H U I Z E N.

MEDEMBLIK. Op den 15den Juny 1805. is alhier in den hoogen ouderdom van omtrent tachtig jaren overleden de Wel Eerw. en zeer gel. Heer S. BUCERUS, zedert 1784 rustend Leeraar dezer Gemeente.

Zyn Wel Eerw. heeft van 1750. eerst in het naburig *Hoogcarſpel* 4 jaren, en vervolgens tot 1784 alhier het H. dienstwerk met yver en getrouwheid waargenomen, en zich toen, uit hoofde van aanmerkelyke verzwakking van het geheugen, genoodzaakt gevonden afſtand te doen van zynen dienst.

Onze jongſte Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. WANDERS, heeft de gedachtenis van den Overledenen daags daaraanvolgende des morgens in zyne predikbeurt gevierd, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods geſproken hebben: [ende] volgt haar gelove na; aanſchouwende de uitkomſte [harer] wandelinge.* En hiermede de Gemeente tevens opgewekt tot een regt Christelyk en nuttig aandenken ook aan dezen haren verſtorvenen Voorganger in zyn werk onder haar verricht.

WESTWOUD EN BINNEWYZENT. Onze

hartelyk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeergel. Heer D. P. FARRET, van hier beroepen na *Bennebroek*, zal by welzyn den 14den July zyn afscheidsrede houden. Dus zal

WESTWOUD en BINNEWYZENT binnen kort Vakant worden. De Heeren Proponenten worden verzocht hoe eerder hoe liever hunne gaven hier te laten hooren, vermits men voornemens is, zoo dra mooglyk, eene beroeping te doen.

OOSTERLEEK Vakant. Zie Octob. 1804.

WERVERSHOOF Vakant. Zie Dec. 1804.

E D A M.

EDAM. In de Classicale Vergadering, gehouden te *Munnikendam* den 17den Juny, verzocht en verkreeg stem en zitting D. F. CANTER ALTA, bevestigd Pred. te *Uitdam*.

Hier op volgden de losmakingen van DD. TEN NAPEL, Pred. te *Zuiderwoude*, beroepen te *Hauwaart*, en van D. J. SCHARDAM, Pred. te *Ransdorp*, beroepen te *Spanbroek en Opmeer*; de eerste op verzoek van D. L. TEN BORKEL, Pred. te *Munnikendam*, en de laatste op verzoek van deszelfs Heer Vader D. G. HOMMA SCHARDAM, Pred. te *Benningbroek en Nibbigswoude*, als daar toe behoorlyk door de Kerkenraden van *Hauwaart* en *Spanbroek en Opmeer* gequalificeerd, en toewyzingen aan de roepende Gemeenten met zegenbeden, zynde het ontslag by de Kerkenraden reeds alvorens gegeven, en zullende het affcheid van D. D. TEN NAPEL, te *Zuiderwoude*, zyn op den 23sten Juny, en van D. J. SCHARDAM, te *Ransdorp*, op den 30sten Juny.

Als Questor der Wedunwen-beurs continueert D. G. HASSEMA, Pred. te *Purmerende*.

De Classis ante Synodaal zal te *Purmerend* gehouden worden den 15den July.

PURMERLAND Vakant. Zie Nov. 1803.

UITDAM. Den 19den Mey werd alhier onze be-

beroepene Leeraar D. F. CANTER ALTA, in den H. Dienst bevestigd, door D. C. Mos, Pred. te *Nieuwendam*, welke by die gelegenheid behandelde *Spreuk.* XIII: 13, 14. *Die het woord verachtt, die zal verdorven worden: maar wie het gebod vreest, die zal vergolden worden. De wyzen leere is een ſprink-ader des levens om af te wyken van de ſtrikken des doods.* Waarop de Bevestigde dienzelfden dag zyne Intrede deed, met de woorden van Paulus, *Rom.* XII: 11*b*. *Zyt vurig van geest. Dient den Heere.*

RANSDORP. Door het vertrek van onzen Predikant de Gemeente alhier Vakant zynde, worden Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, ten vriendelykſte uitgenodigd, hunne gaven in deze Gemeente te laten hooren, daar de Kerkenraad voornemens is zoo ſpoedig mogelyk een beroep te doen, en hunne Testimonia alvorens te vertonen aan den Conſulent D. P. A. VAN DER LAAN, V. D. M. te *Zunderdorp*, of eenig naburig Predikant.

MUNNIKENDAM den 2den Juny. De vorige nacht, de klok 2 uren was voor ons een tydſtip van bittere en hartgrievende droefheid. Onze geliefde, en in zyn dienst volyverige Leeraar, D. H. MECIMA, waardig Euangeliedienaar onder ons, werd door de dood ons ontrukt, na dat hy een geruimen tyd geſukkeld had. Hier door zyn wy beroofd van onzen oudſten Leeraar, van onzen Vriend, de Weduwe, Mejufvrouw DOROTHEA HAJOLINA ANDREÆ, van haren geliefden Man, met wien zy 26 jaren in eene genoegelyke Echtverbintenis leefde.

Zyn Eerw. was geboren te *Pilzum* in *Oost-Friesland*, alwaar zyn Vader het Euangelie bediende; heeft te *Voorthuizen* 4 jaren getrouw zyn post waargenomen, by de 9 jaren te *Zwartſluis*, en onder ons ſedert den 28ſten Aug. 1791.

Men kan den Overledenen met ruimte (naar waarheid) dit getuigenis geven, dat zyn Eerw. een yveraar was voor de zuivere Leer van het Euangelie, dat hy van velen met zegen is gehoord, en dat zyn Eerw. in de onderscheidene Gemeenten, waarin hy gepredikt heeft, werd hoog geschat en gelieft.

De Wel Eerw. Heer L. TEN BOKKEL, zyn Ambtgenoot, gedacht reeds weinige uuren na zyn smartelyke dood, in eene voorrede van zyne Leerrede, uit *Joh.* II: 11*a*. aan zyn dooden Broeder en Vriend. — Acht dagen daar aan volgende, zynde den 9den Juny, na dat het ontzielde Ligchaam Vrydags te voren rouwstatig was ter aarde besteld, werd de Lykrede gedaan, door dien zelfden Ambtsbroeder van hem, over 1 *Thess.* IV: 13, 14. *Doch, broeders, ik en wil niet dat gy onwetende zyt van de gene die ontslapen zyn, op dat gy niet bedroefd en zyt, gelyk als de andere die geen hope en hebben. Want indien wy geloven dat Jesus gestorven is, ende opgestaan, alzoo zal ook God de gene die ontslapen zyn in Jezu, [weder] brengen met hem.*

De Lezer moet geen uitgestrekter berigt verwagten, daar de Overledene in zyn leven altoos afkeerig was van nietsbeduidende loftuitingen, en uitgebreide levensbeschryvingen.

ZEELAND.

WALCHEREN.

BRESKENS. Zie April 1805. onder *Middelburg.*

ST. ANNA TER MUIDEN vak. Zie April 1805.

AARDENBURG Vak. Zie April 1805.

MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1805.

NIEUWLAND staat Vakant te worden. Zie Jan. 1805.

ZUIDZANDE Vakant. Zie Jan. 1805.

OOST-

OOSTBURG. Zie Nov. 1804.
NIEUVLIET. Zie Nov. 1804.
VLISSINGEN Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Aug. 1803.
AARDENBURG Vakant. Zie Juny 1803.
MIDDELBURG Vakant. Zie Jan. 1800.
RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.
MIDDELBURG Eng. Kerk. Zie Aug. 1797.
WATERLAND Vakant. Zie Juny 1797.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walſche Kerk Vakant, Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant, Zie Mey 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant Zie Maart 1798.
CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

SOMMELSDYK den 1ſten Mey. De beroeping uitgebragt op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. MONTYN, Pred. te *Bleskensgraaf en Hofwegen*, (waarvan in de Boekzaal van April bericht gedaan is, door het vriendelyk bedanken van zyn Wel Eerw. vruchteloos afgeloopen zynde, heeft de Kerkenraad ter vervulling der vacatuur op nieuw geformeerd het volgende zestal:

DD. J. MONTYN, Predikk. te *Bleskensgraaf en Hofwegen*. A. SCHIM VAN DER LOER, te *Spaarnwoude en Spaarndam*. J. SPAAN, te *Piershil* M. VAN DER BURCH, te *Oudshoorn*. L. GRENDEL, te *Dirxland* en H. LASTDRAGER, in de *Willemſtad*.

En daarop dit drietal:

DD. MONTYN, SCHIM VAN DER LOEF en SPAAN.

Waarop andermaal met volkomene eenparigheid van ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. MONTYN, Pred. te *Bleskensgraaf en Hofwegen*, die deze beroeping na veertien dagen beraad

raad in des Heeren vreeze heeft aangenomen, zyn Eerw. overkomst wordt met verlangen te gemoet gezien.

ZIERIKZEE Vakant. Zie Octob. 1804.

ZUID-BEVELAND.

HEINKENSZANDE. Nadat de Wel Eerw. Heer A. N. VAN PELLEKOM, Prop. onder de Eerw. Cl. van *Schieland*, voor eene hem opgedragene beroeping den 25sten Dec. 1804. bedankt had wegens eene ontfangene beroeping te *Zandvoort*, heeft de Kerkenraad, onder het bestuur van den Wel Eerw. Heer J. BERKERS, Pred. te 's *Heer Arenskerke*, den 3den Mey l. l. het volgend negental uitgebragt:

DD. D. VAN BASSELAAR, Predikk. te *Kleverskerke*. W. H. OUDKERK, te *Wemeldinge*. D. A. BUYT, te *Nisse*. G. H. GEERSMEIJER, te *Kruiningen*. C. BURT ANDRIESSEN, te *Charlois*. J. W. HOOG, te *Wolphaartsdyk*. A. J. SNOUCK HURGRONJE, S. S. Theol. Dr. te 's *Gravenpolder*. P. VAN ECK, te *Koetsingen* en J. A. ANOSI, te *Borsselen*. Van deze zyn de zes eerste op het zestal en de drie eersten op het drietal geplaatst, waaruit met eenparige stemmen benoemd is de Wel Eerw. Heer D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Cleverskerke*, die deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

HOEDEKENSKERKE Vakant. Zie Mey 1805.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

SCHERPENISSE den 5den Mey 1805. Heden maakte onze geliefde Leeraar D. C. GUTTELING by het eindigen van zyne Leerrede ons bekend, dat hy eene wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente van *Oudgensplaat* onder de Eerw. Cl. van *Voorn en Putten* ontvangen en 14 dagen in beraad genomen had, gedurende welken tyd wy leefden in vreeze en hope; doch op den 19den dezer mogten wy tot onze groote blydschap van hem

hoo-

hooren, dat hy voor die beroeping had bedankt en verbond zich den volgenden Zondag aan ons met de vermaning van Paulus aan de Philippiers, *Philipp.* I. 27*a*. *Alleenlyk wandelt waardiglyk het Euangelium van Christus.* God zegene de keuze van onzen Leeraar en zorge in gunst voor de Gemeente van *Ooltgensplaat*.

STEENBERGEN Vakant. Zie Juny 1804.

UTRECHT.

UTRECHT. Ter vervulling van de vakatuur, veroorzaakt door het overlyden van den Wel Eerw. Heer D. J. WOLTERBEEK, heeft de Eerw. Kerkenraad met Diakonen uit een te voren geformeerd gros van Predikk. op den 7den April gemaakt het navolgende zestal:

DD. J. VAN MARIENHOFF, Predikt. te *Haarlem*, R. ZWYGHOLT, te *Zaltbommel*. C. H. VAN HERWERDEN, te *Zutphen*. M. CREMER, te *Campen*. F. GLASHORST, te *Doesburg* en R. VAN DER KLOES, te *Vuren en Dalen*.

Waaruit den 19den dit drietal geformeerd is:

DD. VAN MARIENHOFF, ZWYGHOLT en VAN HERWERDEN.

En op den 26sten van die zelfde maand is daaruit eenparig beroepen D. J. VAN MARIENHOFF, Pred. te *Haarlem*, hebbende zyn Wel Eerw. na eenigen tyd van beraad, deze beroeping in 's Heeren vreeze aangenomen

UTRECHT. In onze Classicale byeenkomst op den 4den en 5den Juny l. l. zyn de beroepstukken van *Utrecht* en *Jutphaas* geapprobeerd, de eerste behelsde het beroep van D. J. VAN MARIENHOFF van *Haarlem* naar *Utrecht*; de andere van den Prop. D. J. C. VAN DIEST tot Pred te *Jutphaas*.

Daarop werd voornoemde J. C. VAN DIEST, Sam. H. filius peremptoir geëxamineerd, na geda-

ne voorſtel over de gewyde talen en in de voornaamſte ſtukken der H. Godgeleerdheid, in tegenwoordigheid van de hoog Eerw. Deputati Synodi DD. RAPPARDUS, VAN DEN HONERT en KAMPEN, Emeritus Predikk. van den *Stichtſche Berg*, te *Nichtevecht* en te *Rhenen*; met dat gevolg dat zyn Wel Eerw. aan de hem roepende Gemeente met heilbede is toegewezen, en de Wel Eerw. Heer Examinator D. J. FABRITIUS, Pred. te *Willige Langerak* voor zyne welgepaste vragen bedankt.

Vervolgends zyn in onderſcheidene ſesſien praeparatoir geëxamineerd, de Studenten JACOB VAN DER EYK van *Amſterdam*; JOHANNES JACOBUS VAN BEUNINGEN, Zoon van den Wel Eerw. Heer S. VAN BEUNINGEN veel geacht Pred. te *Utrecht*; DIRCK DOEDES van *Utrecht*; WOUTER LEONARDUS VAN OOSTERZEE, A. L. M. et Phil. Doctor van *Rotterdam* en JOHANNES FREDERIK GOBIUS DU SART, van *Utrecht*. Zynde alle deze Heeren door de Clasſis, (met dankzegging tevens aan de Heeren Examinatoren D. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht* en G. VAN OORDT, Theol. Doct. et Prof. en Pred. te *Utrecht*, voor hun wel ingericht onderzoek;) onder het getal der Proponenten aangenomen.

VINKEVEEN ſtaat Vakant te worden. Zie Mey 1805. De Kerkenraad nodigt intuſſchen de Heeren Propp. uit, om hunne gaven alhier te laten hooren, zullende men zo ſpoedig mogelyk tot een beroep overgaan.

HARMELEN den 26ſten Mey. Heden acht dagen berigtte ons onze hartelyk geliefde Leeraar, D. W. MOILIVES, by het eindigen van zyne Leerrede over *Spreuk.* III: 6. dat zyn Wel Eerw. den 17den dezer eene wettige en eenparige beroeping ontvangen had naar de grootere Gemeente van *Veenendaal*, onder de Clasſis van *Rhenen en Wyk*; welke door hem eenige dagen in beraad gehouden

was.

was. Ontroerend was ons dit berigt, en onze vreeze algemeen en groot, dat wy nu misschien dezen onzen waardigen Leeraar zouden moeten verliezen; te meer, daar de roepende Gemeente zoo veel grooter was, en zoo eenparig die beroeping aandrong. Dan wy spaarden van onzen kant ook gene moeite, maar wendden alle pogingen aan, om, ware het mogelyk, zyn Wel Eerw. toch ook ditmaal tot een langer verblyf onder ons te bewegen. Kerkenraad, Catechisanten, oud en jong, ja byna allen in de Gemeente, toonden daarin, elk om strŷd, hunne eenparige en welmeenende belangstelling; en, daar wy als tusschen hoop en vreeze leefden, waren onze herhaalde pogingen schier rusteloos; ja maar ook van dit ons hartelyk verblydend gevolg, dat zyn Wel Eerw: heden voormiddag in eene Voorafspraak over *Spreuk.* XII: 25. ons op het onverwachtst, de aangename tyding deed vernemen, dat hy, om redenen voor zyn hart voldoende, vryheid gevonden had, om voor die beroeping te bedanken, en door onzen hartelyken, en hem zoo gevoeligen liefdedrang bewogen was, om ook voor ditmaal onder ons te blyven. Verbindende zyn Wel Eerw. zich vervolgens, heden namiddag, wederom nader aan ons, met de woorden van de tweede Bede: *Uw Koningryke komé!* die naar aanleiding van Zondag XLVIII. dezen dag juist moest behandeld worden.

Groot is dan nu onze blydschap, waar van wy ook met daden blyken gaven, zoo door liefdegiften aan den armen, als ook door het vereeren van een geschenk, ter gedachtenis voor onzen zoo geliefden, en ons ook zoo opregt lievenden Leeraar, en ter betooning van ons dankbaar hart.

De Heere make deze onze blydschap volkomen, door de blyken zyner zegenende goedkeuring zoo voor Leeraar als Gemeente, ter uitbreiding van Gods Genade-koningryk onder ons, en hy voorzie

zie ook de Gemeente van *Veenendaal* met eenen bekwamen en getrouwen Leeraar, ter bevordering van haar wezenlyk heil!

MONTFOORT den 5den Juny l. l. Heden ontsliep in den gezegenden ouderdom van 77 jaren en 8 maanden onze hooggeachte oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. MOLTZER, die onder ons den tyd van 53 jaaren verkeerd en het Euangelie van den grooten God en Zaligmaaker J. C. verkondigd heeft, doch in het laatste anderhalf jaar alleen eenige reizen, naardien hy, op een verzoekschrift aan het Departementaal Bestuur 's Lands van *Utrecht*, van hetzelve zeer gunstig de vryheid verkreeg om iemand ter zyner hulpe in zynen predikdienst te nemen. — Zyn Eerw. heeft begeerd, dat by de bekendmaaking van zyn afsterven geene levensbeschryving of eenige lofuiting zou gevoegd worden; weshalven wy ons daarvan ook onthouden. Wy melden des alleen nog; — dat zyn Schepper en Heer hem boven vele anderen naar ligchaam en geest had beweldadigd, en dat by alle zyne krachten onder ons geheel heeft besteed, — dat hy ontsliep in een vast vertrouwen op zynen Heer en Zaligmaker J. C. wiens opstanding met haare heilryke gevolgen voor ieder, die in hem als de Opstanding en het leven geloofd, hy by 't laatste Avondmaal treffend schetste ten nutte van verscheidenen onzer; in die opstanding van zynen Heer zag hy ook op Euangeliegronden zyne zalige verryzenis te gemoet. Hy was yverig voor de regtzinnigheid der leere des geloofs, en zettede in hare verkondiging alles by om zyne medezondaren te bewegen tot het geloof, of te bevestigen in hetzelve. — Hy geniet thands loon by zynen Heer, die denzelven geeft, niet naar het aantal der genen, die zyne dienaars onder zyne regering mogten brengen, daar dit toch is door zynen invloed en de werking zyns Geests;

Geeste; maar naar hunne getrouwheid. — Smertelyk verlies voor zyne overblyvende weduwe, voor welke het annus gratiæ zal worden waargenomen, en zyne talryke Familie, voor welken wy den troost van hem, die een man is der Weduwen en een Vader der Weezen, in derzelver rechtmaatige droefheid afbidden. — Onze jongste Leeraar D. J. SEGAAR en D. B. A. VAN MEERBEEK, dien den afgestorvenen ten hulpe was, hebben op den naastvolgenden dag des Heeren in liefde aan zyn Wel Eerw. gedagt, de Gemeente tevens opwekkende, om 't woord, door den van haar gescheiden Leeraar tot haar gesproken, tot hare voorbereiding voor haren dood te bezigen.

AMERSFOORT.

MAARTENSDYK den 10den Juny. Heden is alhier, ten overstaan van DD. WAKKER en PETERSE NOBBE, resp. Predikk. te *Eemnes buiten* en *Baaren en Eembrug*, geformeerd het volgende drietal:

DD. G. J. VAN NOUHUIS, Pred. te *Blarikum en Laren*, W. G. VAN DOORNE, Pred. te *Berkoude en den Achterbroek* en J. J. VAN BEUNINGEN, Prop. te *Utrecht*.

Waar uit ten zelven dage beroepen is de Proponent JOHANNES JACOBUS VAN BEUNINGEN, die ook dit beroep in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

In de vorige Boekzaal is verkeerdelyk gemeld, dat de stoffe door den Pred. te *Zuylen* voor eene intreepredikatie gebruikt zoude geweest zyn *Rom.* VIII: 26—35. dit is abuis; de stoffe by die gelegenheid behandeld is geweest *Hand.* VIII: 26—35. zynde de geschiedenisse van den Kamerling; het geen de geëerde Boekzaallezer goedgunstiglyk gelieve te verbeteren.

RHENEN en WYK.

RHENEN den 18den Juny. In de Classicale

Vergadering, heden alhier gehouden, is de beroeping in *'t Waal en Hondswyk*, uitgebragt op den Wel Eerw' Heer J. DE BOUTER, Clasficaliter geapprobeerd; waarop zyn Wel Eerw. perempt. is geëxamineerd door D. D. INDEWEY, Pred. te *Werkhoven*, ten overſtaan van de Hoog Eerw. Heeren Deput. Synodi H. RAPPARDUS, Emer. Pred. te *Nederhorst (den Berg)*. T. H. VAN DEN HONERT en J. VAN CAMPEN, Predikk. te *Nichtevecht* en *Rhenen*, met dat gevolg, dat hy met eenparigheid aan de hem roepende Gemeente is toegewezen.

De Bevestiging is bepaald op den 28ſten July, zullende (D. V.) geſchieden, op vriendelyken afſtand van den Heer Examinator, door D. G. W. BISSCHOP, zeer geliefden Euangeliedienaar te *Doorn*.

In deze zelfde Vergadering is door D. G. W. BISSCHOP, Pred. te *Doorn*, præparatoir *geëxamineerd* de Student JAN FREDRIK HENRY, van *Hasſelt*, Zoon van den Wel Eerw. Heer J. HENRY, zeer geacht Euangeliedienaar te *Middelburg*, en met genoegen der Vergadering tot den openbaren Predikdienst toegelaten.

Beide Heeren Examinatoren zyn voor hun naauwkeurig en welingericht werk bedankt.

NEDERLANGBROEK Vakant. Zie Mey 1805.

AMERONGEN. Zie April 1805.

VEENENDAAL Vakant. Zie Noy. 1804.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796.

STIENS Vakant. Zie Nov. 1804.

BERGUM Vakant. Onze geachte Leeraar D. G. HOUWINK, werd op den 27ſten Mey, 's avonds ten 11 uren, na eene ziekte van weinige dagen, in den ouderdom van 51 jaren, 8 maanden en eenige dagen, ons ontrukt. Zyn Wel Eerw. had 2

ja-

jaren te *Goinga cum annexis*, en zints 1783 by ons het Euangelie verkondigd, was op zyn ziekbed zeer gemoedigd, en betuigde nog op den dag voor zynen dood, tegen den zelven niet op te zien; wy hopen van harte, dat hy door zyne verhuizing in een beter leven zy overgebragt.

Zyne Echtgenoote, Jufvrouw JETSKE YPEY, die zedert 1785 aan hem verbonden was, vindt zich, met hare twee Kinderen, door dit zwaar en onverwacht verlies, wel zeer getroffen, maar onderwerpt zich aan 's Heeren wil en wenscht daar in gelaten te berusten.

LEEUWARDEN. In de Clasficale Vergadering, den 4den dezer gehouden, is de Beroeping te *Vrouwen Parochie*, in April op den Wel Eerw. Heer G. H. SWARTTE, thans Pred. te *Gaast en Ferwoude*, uitgebragt en door zyn Eerw. na eenig beraad aangenomen, ter Kerkelyke goedkeuring ingeleverd, die, met heilbede, gevolgd is; ook werd aan D. R. P. REDDINGIUS, Pred. te *Engelum*, op deszelfs verzoek, vergund, Emeritus Clasfis te zyn.

D O K K U M.

DROGEHAM. Den 21sten Febr. is hier door de Ledematen en de gedoopte hoofden der Huisgezinnen, beroepen, de Heer D. O. SCHUYLINGHE, Pred. te *Tjerkgaast*, welke, na eenig beraad, tot onze blydschap, deze beroeping heeft aangenomen. Consulenten zyn geweest L. FOCKENS en J. LOS, Predikk. te *Twyzel* en *Augustinusga*.

TERNAARD. Voor eenige weken is hier door de Gemeente met eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. Heer D. J. VAN HOUTEN, Pred. te *Gerkesklooster*, die, na een beraad van 14 dagen, tot onze vreugde, verklaard heeft, die roepstem et zullen volgen.

DOKKUM den 22sten April. Op onze gewone

Classis van Paaschachten, zyn beide bovengemelde beroepingen, met zegenwensch over beroepers en beroepenen, gepprobeerd.

By die zelfde gelegenheid, verzogt D. J. Los, die te *Sloten* beroepen was, en dat beroep aangenomen had, van onze Classis te worden losgemaakt; dit zyn verzoek geredelyk toegestaan zynde, nam zyn Eerw. van ons een zegenende afscheid.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZEN Vakant. Den 28sten April deed D. J. Los, zyne afscheidspredikatie, over 2 *Cor.* VI: 1. *Wy als medearbeiders, enz.* Daar hy den 29sten April 1804. zyn dienst onder ons begon, hebben we slechts één jaar zyn onderwys en herderlyk opzigt mogen genieten.

GERKESKLOOSTER staat Vakant te worden. Zie boven onder *Ternaard.*

OUDWOUDE den 8sten Mey. Deze dag was voor onze Gemeente zeer merkwaardig, alzoo wy 10 bejaarde Personen uit onzer midden, 5 Mannen en 5 Vrouwen, door den H. Doop der Christelyke Kerk mogten zien inlyven, na dat zy vooraf, tot volkomen genoegen des Kerkenraads, hunne Belydenis hadden afgelegd, 4 derzelve waren van Doopsgezinde ouders, by de overige was de Doop in hunne jeugd verzuimd.

Onze algemeen geliefde Leeraar D. J. W. Snethlage, hield by deze gelegenheid, eene zeer oordeelkundige en naar tyds gelegenheid by uitstek gepaste Leerrede, over *Hand.* VIII: 5—8 en 12. *Ende Philippus kwam af in de stad van Samaria, enz.* voor eene ongemeen talryke vergadering, van alle kanten zamengevloeid, waar onder zich ook verscheidene naburige Predikanten bevonden. De stille aandacht, die onder de toehoorders heerschte, en vooral de gevoelens van het gewigt en heil des Bondzegels, 't welk bediend stond te worden, op het gelaat der Doopelingen,

te

te lezen, zetteden dit Godsdienstig werk eene aandoenlyke ſtatelykheid by. God bevestige dit werk van onzen waardigen Leeraar, vervulle de zegenwenſchen over de Gedoopten uitgeſproken, en geve, dat wy de gewigtige leſſen en opwekkingen, welke wy by die gelegenheid ontvingen, mögen ter harte nemen en betrachten!

FRANEKER.

TZUMMARUM Vakant. Zie July 1804.

MINNERTSGA Vakant. Zie Maart 1804.

FRANEKER Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SLOOTEN. Zie Febr. 1805.

DEERSUM EN POPPINGAWIER Vakant. Zie Nov. 1804.

BOLSWARD EN WORKUM.

GAAST EN FERWOUDE ſtaat Vakant te worden. Zie Mey 1805.

MAKKUM EN KORNWERD Vakant. Zie Octob. 1804.

STAVOREN Vak. Zie Octob. 1797.

HINDELOPEN Vak. Zie Sept. 1794.

ZEVENWOUDEN.

TERKAPLE EN AKMARYP Vakant. Zie Nov. en Dec. 1804.

AKKRUM EN TERHORNE den 20ſten Mey. Onze hier beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. Holkema, wiens beroep tot Predikant in deze Gemeente, door de Wel Eerw. Claſſis van *Zevenwouden*, den 24ſten April l. l. was goedgekeurd, (zie Boekzaal Mey 1805) is door de benoemde Bevestigers DD. J. Heringa, V. D. M. te *Oudeboorn* en R. Rodenburg, V. D. M. te *Nyehaske enz.* op Zondag den 12den Mey jongſtl. in den Euangeliedienst alhier ingezegend. Na dat de Wel Eerw. Heer Rodenburg eene zeer gepaste Bevestigings Leerrede had gedaan, de ſtof daartoe ontleend hebbende uit *Hand.* XVI: 13, 14. *Ende op*

den dag des Sabbaths enz. werd de plegtigheid der handoplegging verrigt door de Wel Eerw. Heer HERINGA. In den nademiddag hield de bevestigde Leeraar eene aangename Leerrede, ter aanvaarding van zynen Euangeliedienst onder ons, over 1 *Cor.* II: 2. *Want ik en hebbe niet voorgenomen enz.*

NYEHORNE, OLDEHORNE, JUBBEGA, SCHUREGA EN HORNSTERZWAAG Vakant. Zie Mey 1805.

TJERKGAAST, ST. NIKLAASGA, DONJEGA, IDSKENHUIZEN EN LEGEMEER Vakant. Zie Mey 1805. Ook heeft onze van hier beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer O. SCHUILINGHE, reeds den 26sten Mey l. l. afscheid van ons genomen, met eene, niet zonder wederzydsche aandoeningen, uitgesprokene en aangehoorde Leerrede over *Jer.* XVII: 16. *Ik en hebbe doch niet aangedrongen, enz.* Terwyl de Gemeente haren geliefde SCHUILINGHE's Heeren besten zegen hartelyk toewenscht, smeekt zy voor zich, dat de Heere ook in gunst voor haar wille zorgen.

GOINGARYP EN BROEK Vakant. Zie Mey 1805.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Uit deze Gemeente is de Correspondens, by missive de dato den 22sten Mey l. l. verzogt, om te bezorgen, dat in de eerstkomende Boekzaal mogt geplaatst worden het hier volgend berigt:

ST JANSGA ENZ. Het was op den 14den April l. l. dat onze geliefde Leeraar D. N. BAKKER, ons bekend maakte, dat hy eene wettige Beroeping had ontvangen van de Gemeente te *Wagenborgen*, onder de Eerw. Clasfis van *'t Oldampt en Westerwoldingerland*, tot Leeraar aldaar, en dat hy eenigen tyd genomen had, om er zich op te beraden, hoe in dezen te handelen. Hoewel wy, reeds vyf jaren en een half, zynen Leeraars dienst onder ons hadden genoten, waren wy nog-

tans

tans niet verzadigd van zyn nuttig Euangelie-werk. Overzulks hoopten wy, dat hy zou kunnen bewogen worden, langer onder ons te blyven; weshalven wy daartoe alle moeite aanwenden. Dan zyn Wel Eerw. maakte ons den 5den Mey l. l. bekend, dat hy zich verpligt had gevonden, om den roepstem der *Wagenborger* Gemeente gehoor te geven en dezelve optevolgen. Alzoo zal deze Gemeente van

ST. JANSGA eerlang Vakant worden.

OVER-YSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vakant. Zie July 1803.

ZWOLLE.

AVEREEST. Den 22sten Mey l. l. overleed alhier onze veelgeliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. M. SCHUKKING, en werd door eene zachte dood, aan eene uitteerende ziekte, van zynen gewigtigen post, in den ouderdom van 34 jaren en 9 maanden, afgeroepen, na hier omtrent 3 jaren het Euangelie verkondigd te hebben.

Zyn Wel Eerw. was in Sept. 1770 te *Beilen* geboren, uit brave Ouders, zynde de Wel Ed Heer Mr. L. M. SCHUKKING, in leven Scholtus van *Beilen* en *de Smilde*, en Mejufvr. R. A. WITZENBORG. Na het huislyk onderwys te *Beilen*, als dat van wylen den Wel Eerw. Heer CAPPENBERG te *Nienhuis*, in de beginzelen van de talen der Geleerden, genoten te hebben, heeft dezelve zyne verdere Studien volbragt aan de Hooge School te *Harderwyk*, vooral in de H. Godgeleerdheid, by den Hoog Eerw. Hooggel. Heer Prof. H. MUNTINGHE, thans Hoog Leeraar te *Groningen*.

Na dat zyn Wel Eerw. met lof tot den openbaren Predikdienst in de Eerw. Clasis van *Meppel* was toegelaten, werd hy in den jare 1792 tot

Herder en Leeraar beroepen en bevestigd aan de *Blankenham*, onder de Eerw. Classis van *Steenwyk*, en kwam van daar in den jare 1802 tot ons over, hebbende, zoo in zyne vorige Gemeente, als hier, omtrent 13 jaar met veel lof, en niet zonder wezentlyke vrucht gearbeid.

Veel was er tot lof van den Overledenen, van zyne kundigheden, predikgaven, godsvrucht, yver voor Gods eer en de belangen van Jezus Koningryk, van zynen vriendelyken omgang, openhartig, gul en liefderyk karakter te zeggen; dan alzoo zyn Wel Eerw. by zyn leven vetzogt heeft, daar van weinig na zyn dood bekend te maken; zoo zeggen wy alleen, dat zyne gedachtenis in zegening blyft, en dat hy by ons en by allen, die hem kenden, zeer betreurd wordt. — Zyne bedroefde Weduwe, Mejufvr. G. Schukking, (die voor een week of vier zoo voorspoedig als gelukkig van tweelingen verloste, doch die beiden, wegens eene vroegtydige geboorte, gestorven zyn) met welke zyn Eerw. omtrent zeven jaren gehuwd is geweest, betreurt in hem eenen waardigen Echtgenoot, en zyne twee nog levende tedere Kinders, eenen liefderyken Vader. — De Heere, wiens doen majesteit en heerlykheid is, zy de bedrukte Weduwe tot Man, en de nagelatene Kinderen tot Vader!

Vroegtydig werd de Overledene opgeëischt voor de eeuwigheid, immers zyn einde was vrede; kort voor zyn ontslapen betuigde zyn Eerw. voor eenige Leden van zyn Gemeente, dat hy op gronden van het Euangelie, dat hy hun verkondigd had, getroost naar de eeuwigheid verhuisde, verlangende op 't laatste, om ontbonden te zyn. Op den naastvolgenden Zondag na deszelfs overlyden, is zyner in liefde met lof voor de Gemeente gedagt, door deszelfs Vriend en Nabuur, D. L. Ebbings, Pred. in de *Thorst*, in eene opzettelyke Leerrede, over 1 *Thess.* IV: 13, 14. *Doch, broeders, ik en*

wil

wil niet dat gy onwetende zyt van de gene die ontſlapen zyn, op dat gy niet bedroeft en zyt, gelyk als de andere die geen hope en hebben. Want indien wy gelooven dat Jezus geſtorven is, ende opgeſtaan, alzoo zal ook God de gene die ontſlapen zyn in Jezu, [weder] brengen met hem.

Het annus gratiae zal voor de Weduwe, door de *Haſſelter* Ring-Predikanten waargenomen worden.

HARDENBERG Adj. Predikantsplaats Vakant. Zie Mey 1805.

VOLLENHOVEN EN STEENWYK.

STEENWYK Vakant. Zie Mey 1805.

BLOKZYL Vakant. Zie April 1805.

CUINRE ſtaat Vakant te worden. Zie Mey 1805.

STAD en LANDE.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN. Zie Mey 1805.

COLHAM Vakant. Zie Maart 1805.

LOPPERSUM.

THEZINGE ſtaat Vakant te worden. Zie Mey 1805.

MIDDELSTUM.

EPPENHUIZEN. Tot Predikant in deze Gemeente is beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. WESTERHOF, V. D. M. te *Oosterland* op *Wieringen*; welk beroep door zyn Eerw. tot onze blydſchap is aangenomen.

OLDENZYL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

WINSUM. Den 22ſten October des voorleden Jaars werd hier eene Claſſis Contracta gehouden, by welke inkwam eene beroeping, uitgebragt door de Hoog Welgeborene Vrouwe L. H. VAN BURMANIA, *Douariere* TJARDA *van Starkenborg*, op den Wel Eerw. Heer M. J. ADRIANI, Pred. te

Tjallebird &c. in *Friesland* tot Predikant te *Leens*; met verzoek om die beroeping Kerkelyk te approbeeren, als zynde door den beroepenen aangenomen. De Classis verblyd van dien waardigen en waarlyk verdienstelyken man tot haar medelid te zullen erlangen, en den beroepsbrief in Forma bevindende, voldeed met vreugde aan dit verzoek, en approbeerde deze beroeping. — Dan de Classis ontving op hare volle Vergadering, den 16den April dezes Jaars eene Missive van gemelden D. M. J. ADRIANI, inhoudende dat zyn Wel Eerw. door eenen zamenloop van omstandigheden, voor een groot deel aan de Classis bekend, verhinderd zynde geworden, om den dienst te *Leens* te aanvaarden, zich voorts door die omstandigheden; doch vooral door de sterke liefdedrang en de aanzienlyke aanbiedingen zyner tegenwoordige Gemeente verpligt had gevonden, om aan Mevrouw van *Starkenborg*, zyne Beroepster, ontslag te verzoeken van zyne aangegane verbindtenissen *en den* beroepsbrief weder in haren schoot neder te leggen, dat hy zulks gedaan had met dat gevolg, dat haar hoog Welgeb. aan dit verzoek gunstig had gedefereerd, en alzo den beroepsbrief weder terug genomen. Dat hy thans hiervan de Classis kennis gaf, in de verwachting, dat deze kennisgeving zoo zou worden opgenomen, dat de verleende approbatie werde geannulleerd en gehouden als niet geschied. — Aan deze verwachting van zyn Wel Eerw. heeft de Classis beandwoord en daarvan per Missive hem kennis gegeven. Wenschende voords dat zyn Wel Eerw. verder by zyne hem lievende Gemeente met lust en zegen moge werkzaam zyn. — Intusschen blyft voor als nog

LEENS Vakant.

't WESTER-KWARTIER.

FEERWERD Vakant. Zie Dec. 1804.

OL-

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

LANGAKKERSCHANS Vakant. Zie Mey 1805.

TERMUNTEN en BORGSWEER Vak. Zie Mey 1805.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM Vak. Zie Febr. 1805.

WAGENBORGEN Vakant. Zie July 1803.

DRENTHE.

EMMEN.

ROSWINKEL. Zie April 1805.

SLEEN Vakant. Zie April 1805.

ROLDE.

VRIES den 1sten Mey. De Studenten E. H. MECIMA en H. WIENEKE, die zich by onze Classis hadden aangegeven om præparatoir geëxamineerd te worden; zie Boekz. van April; zyn hier, na dat zy tot groot genoegen over de opgegevene Texten, de eerste over 1 *Joh.* I: 8. de tweede over 1 *Joh.* IV: 10. gepredikt hadden, door de Wel Eerw. Heeren P. J. CALKOEN, W. J. KOPPIUS en J. MULDER, Predikk. te *Peyze*, *Anlo* en *Rolde*, over de voornaamste stukken der Godgeleerdheid en Grondtalen, beide in 't Hebreeuwsch *Ps.* VIII: en in 't Grieksch 1 *Joh.* 1. zeer naauwkeurig onderzogt, en hebben in alles zo vele blyken van bekwaamheid gegeven, dat zy niet alleen met eenparige stemmen, maar ook met volle ruimte onder zegenbede, tot den openbaaren Predikdienst zyn toegelaten; en de Scriba Classis speciaal verzogt hun Eerws. elk een loffelyk getuigenis ter hand te stellen.

ANLO den 9den July. Onze zeer geliefde Leeraar D. W. J. KOPPIUS, den 5den April ll. tot 5den Predikant te *Zutphen* beroepen, ontving die beroeping met de approbatie van de Magistraat dier Stad, op Zondag den 21sten April; wy kregen er nog dienzelven dag, by het slot van de namiddags-

Gods-

Godsdienst bericht van; wy hoopten, zyn Wel Eerw, zou, gelyk voorheen en nog onlangs, zo ook nu hebben kunnen besluiten, om by ons te blyven; dan, na eenige dagen van beraad, bepaalde zich de keuze van onzer Leeraar, uit innige overtuiging, dat hem zulks de wil van onzen Heer scheen te zyn, om deze roepstem te volgen. Dit heeft zyn Wel Eerw. aan ons op Zondag den 28sten April 's Voormiddags naar aanleiding van *Hand.* XXI: 14. voorgedragen, aanwyzende, hoe wy thans in den wil van God behoorden te berusten.

Op Dingsdag den 30sten April werd zyn Wel Eerw. uit hoofde van de op handen zynde gewone Classicale Vergadering, eerst van zyne Gemeente te *Aalo* los gemaakt, door D. H. Heres, Pred. te *Gieten*, en den volgenden dag, Woensdag den 1sten Mey, te *Vries*, na dat dezelve vooraf het bovengemeld præparatoir Examen van de, met veel lof tot den openbaaren Predikdienst toegelatene Heeren E. H. Mecima en H. Wienekk had helpen verrichten, mede van zyne bedrekking van de *Rolder* Classis ontslagen; en heeft daarop onder wederzyds uitboezemen van zegenwenschingen van het Eerw. Broederschap een teder afscheid genomen. — Wy wenschen, dat deszelfs Euangeliedienst by de aanzienlyke Gemeente van *Zutphen* tot eenen uitgebreiden zegen verstrekken moge.— De tyd van deszelfs vertrek is nog niet bepaald, doch aanstaande, wanneer

ANLO staat Vakant te worden.

Op Dingsdag den 7den Mey is alhier een lyst gemaakt van zes, zynde de navolgende Heeren Predikanten en Proponent:

DD. W. van Sydenborgh, Predikk. te *Enum.* H. Bouman, te *Oldehext.* K. Winkel, Prop. op *'t Hogeveen.* J. C. Swalue, Predikk. te *Makkinga.* J. Beekhuis, te *Barger* en N. Westendorp, te *Sibaldebuuren*; welke Heeren verzocht zyn,

om

om te komen prediken, ten einde mogelyk iemand uit dezelven tot Herder en Leeraar te kiezen.

ZUIDLAREN Vak. Zie Dec. 1804.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN. Op den eerſten Pinkſterdag maakte onze geliefde Leeraar D. HESSE ons in de Voorafſpraak naar aanleiding van 2 *Kor.* XII: 14*b*. *Ik zoeke niet het uwe, maar u*, bekend, dat hy eene eenparige beroeping van de Gemeente te *Larrelt* ontvangen, doch daarvoor bedankt had.

LARRELT Vakant. Zie hier boven.

EMDEN Vakant. Zie July 1804.

VEENHUIZEN Vakant. Zie Dec. 1804.

KLEEVE.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

WEZEL.

BRUNEN. Zie Dec 1804.

HALTEREN ſtaat Vakant te worden. Zie Dec. 1804.

DUISBURG AAN DEN RHYN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1804.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie July 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

HAMBURG en LUBECK.

ALTONA. Zie July 1804.

NABERICHT.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Wel Eerw. en hoog geleerde Heer Profesſor HENNERT, op zyn verzoek door de Heeren Curatoren deezer Akademie Emeritus verklaard zynde, zoo hebben dezelve in deszelfs plaats tot Profesſor Matheſeos et Aſtronomiae van *Leiden* alhier beroepen den Wel Edelen hooggeleerden Heer J. F. VAN BEEK CALKOEN; die dan ook dit beroep heeft aangenomen en den 20ſten dezer die waardigheid reeds aanvaard heeft met het houden eener plegtige Redevoering: *De praeſtantia et utilitate disciplinae mathematicae ad omnem ingenuam inſtitutionem*, d. i. *over de voortreffelykheid en het nut van het mathematisch onderwys, ter bevordering van alle beſchaafde opvoeding.*

HARDERWYK.

Op den 12den van Zomermaand l. l. werd de Verjaardag der Hooge School alhier gevierd; de, als Rector derzelve aftredende Hoogleeraar RUDOLPHUS FORSTEN, droeg het beſtuur over aan den Hoogleeraar JOHANNES CLARISSE, met eene plegtige Redevoering, waarin hy den Hoorers de voornaamſte gebeurenisſen van het afgeloopen Akademiejaar herinnerde, en inzonderheid de nagedachtenis vierde van den overledenen Hoogleeraar JOHANNES HERMANNUS SCHACHT, vervolgens werden de Akademiewetten, betreffende de alhier ſtudeerende jeugd, door den, in plaats van den Hoogleeraar CASPARUS GEORGIUS CAROLUS REINWARDT nieuw aangeſtelden Secretaris van den Akademiſchen Senaat JOHANNES OTTO ARNTZENIUS, open-

openlyk voorgeleezen. Hierop beklom de nieuw aangeſtelde Hoogleeraar JAN TEN BRINK, de Katheder, doende zyn Inwydingsredevoering, *de Tragoedia Graeca*, d. i. *over het Griekſche Treurſpel*, 's anderen dags hield insgelyks de nieuwaangeſtelde Hoogleeraar JOHANNES HENRICUS PAREAU, zyne Inwydingsredevoering, *de ingenuo Poeſeos Hebraicae ſtudio noſtris temporibus magnopere commendando*, d. i. *over den egten ſmaak in de beoefening van de Hebreeuwſche Dichtkunde, zoo als dezelve in onze dagen byzondere aanpryzing verdient.*

BLAD-WYZER.

Van het verhandelde in de Boekzaal voor de Maand Juny 1805

I. Sermons ſur divers Textes &c. d. i. Leerredenen van J. R. BOULLIER, over verſcheidene Bybelteksten. vierde Deel. Bl. 567
II. P. H. VAN LIS, Zestal Leerredenen over *Daniel* V. 575
III. C. G. RIBBECK, Verhandeling over den openbaren Godsdienst 583
IV. Weekblad over den Bybel, 3e Deel. 592
V. H. S. VAN ALPEN, Letterkundige Geſchiedenis van den Heidelbergſchen Katechismus, Tweede Stuk. 605
VI. A. E. VAN BRAAM HOUCKGEEST, Reize van het Gezantſchap der Holl. O: I: Compagnie naar den Keizer van *China*, Eerſte Deel, met Plaaten. 616
VII. Letter Nieuws. 620
VIII. Synode van *Drenthe*. 624
IX. Akademie en School-Nieuws. 627
X. Bekendmakingen. 629
XI. Kerk Nieuws 630
XII. Na-Berigt. Akademie-Nieuws. 674

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAAKEN,

Voorkomende in de Boekzaalen der zes eerſte Maanden van het Jaar 1805.

A.

ABRAHAM, Aanmerkingen over zyne offerande van zynen Zoon ISAAK, 119.

ACKERS, (J.) Reizen door *Zweeden* enz. met eene Kaart en Platen, Iſte Deel, 513.

ALPEN, (H. S. van) Geſchiedenis van den Heidelb. Katechismus, Iſte Stuk, 492.

——— IIde Stuk, 605.

ATHANASIUS. De Geloofsbelydenis, onder zyn naam, is niet van hem, 22.

B.

Bekendmaking, 400.

Berigt van TEYLERS Godgeleerd Genootſchap, 67.

——— van Directeuren der *Leydſche* Schilder- en Teeken Akademie, 276.

——— van den Predikant KICHERER, 372.

BILDERDYK, (Mr. W.) Mengelingen, Iſte Deel, 47.

——— IIde Deel, 252.

Boschjesmannen beſchreven, 373.

BOULLIER, (J. R.) Sermons &c. Tom. I. 219.

——— Tom. II. 331.

——— Tom. III. 451.

——— Tom. IV. 567.

BRAAM HOUCKGEEST, (A. E. van) Reize naar den Keizer van *China*, Iſte Deel, met Platen. 616.

BROWN, (J.) Berigten van hem, 37.

Brown, (J.) zyn geneeskundig Leerstelsel, 37.
Bydragen tot bevordering van Waarheid en Godvrucht, IIde Deel IIte Stuk, 132.

C.

Carp, (G. W.) de Kinderlyke Onderwerping enz. 459.
Chineezen, hunne morsigheid, 617. enz.
——— Vischvangst der *Chineezen*, 620.
Cras, (H. C.) Lykrede op D. A. Walraven, 476.

D.

Delille, (*Abbé*) het Mededogen, 502.
Dichtkunst der *Russen*, voorbeelden daarvan, 207.

E.

Echtheid der Boeken des N. V. 346.
Ewald, (J. L.) Christelyk Huis- en Handboek, IVde Deel IIte Stuk, 126.
Ezel, Natuurlyke Geschiedenis van den Ezel, 169.

G.

Geestelykheid had onder de Graven vryheid van Bede, 249.
Geloof beschreven, 333.
Geschiedenis (natuurlyke) enz. met Platen, 169.
Gessner, (G.) Het Leven van Jan Kaspar Lavater, IIde Deel, 28.
——— IIIde Deel, 482.
Gezangen (Christelyke) enz. 137.
Godsdienst (openbare) deszelfs waarde, 584.
——— behoort in achting te zyn, 587.
Goedkoope tyden, 248.

H.

Hamelsveld, (Y. van) De ongevreesde Christen, VIIIde Deel, 15.
——— Geschiedenis van Jakob voor Kinderen, 351.
Hoogelied, oogmerk van dit Bybelboek, 228.
Hoop beschreven, 334.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAAKEN,

Voorkomende in de Boekzaalen der zes eerſte Maanden van het Jaar 1805.

A.

ABRAHAM, Aanmerkingen over zyne offerande van zynen Zoon IZHAK, 119.

ACKERR, (J.) Reizen door *Zweeden* enz. met eene Kaart en Platen, Iſte Deel, 513.

ALPEN, (H. S. van) Geſchiedenis van den Heidelb. Katechismus, Iſte Stuk, 492.

——— IIde Stuk, 605.

ATHANASIUS. De Geloofsbelydenis, onder zyn naam, is niet van hem, 22.

B.

Bekendmaking, 400.

Berigt van TEYLERS Godgeleerd Genootſchap, 67.

——— van Directeuren der *Leydſche* Schilder- en Teeken Akademie, 276.

——— van den Predikant KICHERER, 372.

BILDERDYK, (Mr. W.) Mengelingen, Iſte Deel, 47.

——— IIde Deel, 252.

Boſchjesmannen beſchreven, 373.

BOULLIER, (J. R.) Sermons &c. Tom. I. 219.

——— Tom. II. 331.

——— Tom. III. 451.

——— Tom. IV. 567.

BRAAM HOUCKGEEST, (A. E. van) Reize naar den Keizer van *China*, Iſte Deel, met Platen. 616.

BROWN, (J.) Berigten van hem, 37.

BROWN, (J.) zyn geneeskundig Leerstelsel, 37.
Bydragen tot bevordering van Waarheid en Godvrucht, IIde Deel Iste Stuk, 132.

C.

CARP, (G. W.) de Kinderlyke Onderwerping enz. 459.
Chineezen, hunne morsigheid, 617. enz.
——— Vischvangst der *Chineezen*, 620.
CRAS, (H. C.) Lykrede op D. A. WALRAVEN, 476.

D.

DELILLE, (*Abbé*) het Mededogen, 502.
Dichtkunst der *Russen*, voorbeelden daarvan, 269.

E.

Echtheid der Boeken des N. V. 346.
EWALD, (J. L.) Christelyk Huis- en Handboek, IVde Deel Iste Stuk, 126.
Ezel, Natuurlyke Geschiedenis van den Ezel, 169.

G.

Geestelykheid had onder de Graven vryheid van Bede, 249.
Geloof beschreven, 333.
Geschiedenis (natuurlyke) enz. met Platen, 169.
GESSNER, (G.) Het Leven van JAN KASPAR LAVATER, IIde Deel, 28.
——— IIIde Deel, 482.
Gezangen (Christelyke) enz. 137.
Godsdienst (openbare) deszelfs waarde, 584.
——— behoort in achting te zyn, 587.
Goedkoope tyden, 248.

H.

HAMELSVELD, (Y. van) De ongevoelende Christen, VIIde Deel, 15.
——— Geschiedenis van JAKOB voor Kinderen, 351.
Hoogelied, oogmerk van dit Bybelboek, 228.
Hoop beschreven, 334.

REGISTER.

J.

JACOB's Karakter, 358.

——— Aanmerkingen over zyne list, om den Zegen te verkrygen, 352.

JEZUS, Aanmerkingen over zyn sterven en dood, 17.

——— dood, doel der Godheid, 367.

——— vergeleken met die van SOCRATES. 560.

Inquisitie, Beschryving der Spaansche Inquisitie, 607.

JOANNES, Tweede Brief van JOANNES opgehelderd, 597.

K.

Kantiaansche Schriftverklaring, 24.

KARAMSIN, (N.) Reizen, Iste Deel, met Platen, 145.

Katechismus. Byzonderheden van den Heidelb. Katechismus, 494.

——— Ingevoerd in de *Nederlanden*, 611.

——— Twisten over denzelven met J. ARMINIUS, 612.

KEMP, (VAN DER) Berigten van hem, 378.

KICHERER. Zie *Berigten*.

KLUIT, (A.) Historie der Hollandsche Staatsregering, IVde Deel, 244.

L.

LAFONTAINE, de Familie van HALDEN, IIde Deel, met Platen, 159.

——— FEDOR en MARIA, 380.

Landlieden (de twee ryke) of Geschiedenis van THOMAS ROEMLUST, 153.

LAVATER, (J. K.) zyn Leven, 28.

——— Merkwaardig gevoel van zyne Huisvrouw, 30.

——— Zyne merkwaardige betuiging voor een Synode, 32.

——— Byzonderheden van hem, 146.

Letternieuws, 55. 110. 177. 232. 396. 517. 563. 620.

Liefde beſchreven, 336.
Lis, (P. H. van) Zestal Leerredenen over Daniël V. 475
Liturgie, Berigten over de Liturgie der Nederl. Kerk, 19.
Lotze, (J. A.) oordeelk. Inleiding enz. Iſte Deel, 337.
Luk. XXIII: 46. 17.
—— II. 18.

M.

Magazyn, (Chriſtelyk) IIIde Deel IIde Stuk, 366.
Matth XII: 31. opgehelderd, 127.
Mededogen enz. 562.

N.

Naamlyst der DD. Proponenten, 69.
—— die in de laatſte Maanden van het jaar 1804 beroepen zyn, 72.
—— onder de Walſche Synode, 73.
Nabychristenen, 593.
Nagele, (Anth.) Het worden, het leven enz. des menſchelyken Ligchaams, 35.

P.

Pamela, *Clariſſa* en *Grandiſon* verkort, 388.
Perponcher, (W. E. de) de drie Boeken van Salomo, 226.
—— de Brief van Paulus aan de Romeinen, 466.
Programma, 62. 182. 212.

R

Reisſlang, derzelver beſchryving, 175.
Reizen, (merkwaardige) IIde Deel met platen, 174.
Ribbeck, (C. G.) Verhandeling over de waarde enz. van den openbaaren Godsdienst, 583.
Roest, (J. van der) Kinder-rede, 233.
Rowe, (Elizab.) Godvruchtige Overdenkingen, 237.
Rusland beſchouwd, enz. 261.
—— ſtaat der Geleerdheid in dat Ryk, 262.

REGISTER.

Rusland. Regeering aldaar Despotiek, 270.
RUTGERS, (Abr.) de hope van eenen Euangeliedienaar, 361.
RUTHERFORT, (W.) Tafereel der oude Geſchiedenis, 1ſte Deel, 41.

S.

SEILER, (G. F.) Bybelsch Huisboek voor Christenen, 1ſte Deel, 115.
SIEGENBEEK, (M.) Verhandeling over de Nederduitſche ſpelling, 141.
Staten, derzelver gezag onder de Graven omtrent de Geldmiddelen, 246.
STEINBART, oordeel van LAVATER over zyn boek de leer der zaligheid enz. 32.
Sterfelykheid. Gedachten over de menschlyke ſterfelykheid, *Voorrede*, Bladz. 1.
Synode van *Drenthe*, 624.

T.

2 *Timoth.* II: 6, 7 opgehelderd, 594.
Toorn, hoe te bedwingen? 484.
Troostredenen voor eenen Christen by het afſterven zyner Bloedverwanten, 212.

V.

Verzekering der zaligheid, overdenking, 239.

W.

WALRAVEN, (D. A.) zyn Karakter, 476.
Weekblad over den Bybel, 592.
WILLEM I. Prins van Oranje, zyn karakter geteekend, 610.

Y.

YPEY, (A.) Geſchiedenis van de Kristelyke Kerk, enz. Vde Deel, 23.

Z.

Zaligheid. Moeilykheden om zalig te worden, 453.
Zweeden, Karaktertrekken van den Koning van *Zweeden*, 515.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

Voorkomende in de Boekzaalen der zes eerſte Maanden van 't Jaar 1805.

A.

ABBRING, (G. A) Pred. te *Zuidbroek*, levensbericht, 209.

ADRIANI, (M. J.) Pred. van *Tjallebird*, bed. voor de beroeping te *Leens*, 550. 669.

Akademie Nieuws. *Amſterdam*, 74. *Groningen*, 74. *Utrecht*, 75. *Leyden*, 184. *Franeker*, 185. *Utrecht*, 185. *Harderwyk*, 185. *Groningen*, 401. *Utrecht*, 402. *Groningen*, 521. *Franeker*, 627. *Groningen*, 627. *Utrecht*, 674. *Harderwyk*, 674.

ALBERTI MEIJER, (G.) Pred te *Larrelt* overl. 562.

ALBERS, (H.) Pred. te *Theſinge* wordt Emer. 558.

ALLEN, (J. van) bevest. te *Veeſſen*, 84.

ALTA, (F. C.) Pred. te *Zybekarſpel*, ber. te *Uitdam*, 433. pred. afſch. 649. bevest. 652.

B.

BAAK, (P. M. van) ber aan de *Nieuwe Tonge*, 536. pred afſch. te *Eck en Wiel*, 411.

BASSELAAR, (D. van) ber. te *Heinkenszaande*, 656.

Bekendmakingen, 327. 407. 408. 629.

BEKKER. (B.) ber. te *Peins en Zweins*, 441. doet zyn intrede, 548. pred. afſch. 554.

Bergen op den Zoom, Walſche Kerk aldaar ingewyd, 101.

Berigt, 288.

Beuningen, (J. J. van) ber. te *Maartensdyk*, 661.
Bisschop, (G. W.) Pred. in *'t Waal*, pred. affch. 103. bevest. te *Doorn*, 103.
Blokhuizen, (H. van) Bevest. in de *Kethel*, 195. pred. affch. te *Brakel*, 526. beroep. 532.
Boekholt Thomson, (J.) pred. te *Hoedekenskerke* overl. 545.
Brman, (A.) Pred. te *Hardenberg*, overl. 556.
Bozrman, (E. A.) ber. te *Meethuizen*, 557.
Bonnet, (Gilb.) Prof. te *Utrecht* overl. 185. 312. volg.
Boot, (D.) Pred. te *Renkum en Heelsum*, ber. te *Werkendam*, 84. 90. pred. affch. 294 bev. 302.
Bork, (H. van) bevest. te *Wormerveer*, 540. pred. affch. te *Wognum*, 542.
Bouter, (J. de) ber. te *'t Waal en Hondswyk*, 547.
Bredius Boonen, (A.) Pred. te *Nymegen*, viert zyn 50 jarigen predikdienst, 630.
Brinkhoff Beusekamp, (A. G.) ber. te *Groot-Ammers*, 534.
Bruyn, Pred. te *Hulsen*, ber. te *Winterswyk*, 414.
Bruin, (J. van Troostenburg de) ber. te *Ommeren*, 411.
Bucerus, (S.) Pred. te *Medenblik* overl. 651.
Budding, (S. A.) bevest. te *Kaage*, 89.

C.

Callenfels, (M. N.) Pred. te *Sommelsdyk* overl. 309. 438.
Carsten, (J.) ber. te *Reswinkel*, 445.
Convent, (J. van) Pred. te *Epe* overl. 415.
Coolhaas, (J. G.) Pred. te *Eikum*, ber. te *Ameyongen*, 316.
Cramer, (C.) bev. te *Heerle*, 297.

D.

Dermout, (J. J.) pred. affch. te *Zutphen*, 412. bev. in *'s Gravenhage*, 425.

DIEST, (J. C. van) ber. te *Futphaas*, 545.

E.

EVERAARS, (S. J.) ber. te *Stad aan 't Haringvliet*, 506

——— (H.) Pred. te *Aarlanderveen* overl. 642.

Examen peremtoir van SCHOONDERBEEK, 84. van B. E. C. VAN NIEL, 85. Z. G. VAN DER TRANS, 85. van W. DE RAPPER, 100. H. HEPPENER, 207. VAN DER HAGEN SPEELMAN, 291. G. O. POST, 434. G. J. LEITE, 437. E. J. VAN WEZEL, 447. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN en S. G. PAINS, 525. SCHOLTEN, 632. VAN DIEST, 657. J. DE BOUTER, 662.

Examen præparatoir van W. ZIMMERMAN, 95. van HEILIGER JACOBUS WUNDER, 315. T. BRAAM en C. BROUWER, 444. C. WINKEL, 445. J. DE BOUTER, 447. C. HEYCOP TEN HAM, 529. A. H. TER HOEVEN, F. A. DE BRUIN en S. VERWEY, 533. A. FONHOFF, 541. D. MARNSTRA, 549. J. C. VAN DIEST, 555. YPEY, 642. J. v. d. EYK, J. J. VAN BRUNINGEN, D. DORDES, W. L. VAN OOSTERZEE, J. F. GOBIUS DU SART, 658. J. H. HENRY, 662. E. H. MECIMA en H. WIENEKE, 691.

F.

FABRET, (D. P.) ber. te *Bennebroek*, 429.

FORTUIN, (H.) Pred. te *Crimpen aan de Lecq*, overl. 304.

G.

GEBOT, (P. C. de) Pred. te *Aaldenberg* overl. 435.

GUYOT, (H. D.) Walsch Pred. te *Groningen*, bed. voor de beroeping te *Haarlem*, 1061.

H.

HAGEN SPEELMAN, (P. van der) bevest. te *Varik*, 526.

HAM, (J. C. ten) ber. te *Velthoven* enz. 87.

HAMMEN, (D. L. van der) Levensbeschryving, 91.

HENGEL, (A. van) ber. te *Driehuizen* enz. 645.
HEPPENER, (H.) ber. te *Tjelmuiden*, 320.
HERWERDEN, (C. van) ber. te *Schiedam*, 422. predikt affch te *Amerongen*, 440
HESSELINK, (H.) Pred. te *Apeldoorn*, ber. te *Hattem*, bedankt. 83.
HEYCOP TER HAM, (C.) Prop., berigt omtrent hem, 636.
HILTROP, (H. van) Pred. te *Dordrecht*, overl. 418.
HOEVEN, (A. H. ter) ber. te *Lunteren*. 528.
HOLKEMA, (F.) ber. te *Akkrum* enz. 317. bevest. 655.
HOLST, (G.) Pred. te *Oostzaandam*, wordt Emeritus, 428.
HOUTEN, (J. ten) ber. te *Ternaard*, 663.
HOUWINK, (G.) Pred. te *Bergum*, overl. 662.

J.

JONG, (D. de) ber. te *'s Hertogenbosch*, 296.
Joodsche gedoopt te *Ommen*, 447
Joodsche Familie gedoopt te *Vianen*, 421.

K.

Kerk (nieuwe) te *Nieuw-Asfelt* ingewyd, 290. te *Doeveren*, 424.
KETJEN, (O. H.) Pred. te *Wenterswyk*, wordt rustend, 82.
KONING, (A. de) Pred. aan de *Helder*, ber. te *Schoorl* enz. bedankt, 645. 647.
KOOLHAAS, (C.) ber. te *Hattem*, 430. 634. predikt affch. 633.
KOPPIUS, beroepen te *Zutphen*, 412. 671.
KROM, (J. H.) Prof. en Pred. te *Middelburg*, overl. 97.
KROP, (H. J.) Emer. Pred. te *Gramsbergen*, overleden, 320.

L.

LAGEMANS, (H.) gewezen Pred. te *Lienden*, overl. 525. 644.
LAMBRECHTS, (A. J.) pred. affcheid te *Pufsyk*, 190. ber. te *Reesen*, 190.

LEDEBOER, (A.) ber. te *Hellum*, 108. pred. afscheid te *Meerhuizen*, 321. bev. te *Hellum*, 418.
LEEUW, (D. van der) Pred. te *Portugaal* enz. ber. te *Zoetermeer*, 639. 640.
LETTR, (G. J.) ber. te *Zoutelande*, 99. bevest. 437.
LIETAART, (P.) Pred. te *Groot Ammers*, ber. te *Gouderak*, 196. 300. pred. afscheid, 534. bevest. 535.
LINDEN, (J. A. van der) Pred. te *Rekken*, ber. te *Beekbergen*, 294. pred. afscheid, 639. bev. 633.
LORGION, (J.) pred. afsch. te *Lunteren*, 194. ber. en bevest. aan de *Lemmer*, 318.
LOS, (J.) ber. te *Slooten*, 206. pred. afscheid te *Augustinusga*, 664.

M.

MAAS, (J.) pred. afsch. te *Zuidzande*, 99.
MACLAINE, (A.) Emer. Engelsch Pred. van *'s Hage*, overl. 303.
MARI, (P. G.) ber. te *Streefkerk*, 88.
MARTENHOF, (J. van) Pred. te *Haarlem*, ber. te *Utrecht*, 539. 657.
MECIMA, (H.) Pred. te *Munnikendam*, overl. 653.
MEER, (S. van der) ber. te *Horsten*, 189.
MEESTERS, (P.) Emer. Pred. te *Hoogblokland*, overl. 640.
MIDDENDORP, (M.) Pred. te *Colhorn*, overl. 322.
MOILIVES, (W.) Pred. te *Harmelen*, ber. te *Veenendaal*, bedankt, 658.
MOLTZER, (C.) Pred. te *Montfoort*, overl. 660.
MONTYN, (J.) ber. te *Sommelsdyk*, 439. 638 655.
MUILMAN, (H.) Pred. te *Koedyk*, wordt Emer. 415 pred. afsch. 644.
MUNNIKENBULT, (H. L.) Pred. te *Uitgeest*, ber. t *Spanbroek en Opmeer*, 95. bed. 198.

N.

NAFEL, (D. ten) ber. te *Hauwert*, 432. 435.

NIEL. (B. E. C. van) bevest. te *Vaassen*, 294. *Nieuwersluis* te *Enkhuizen*, 96. *'s Hertogenbosch*, 193. 293. *Ketel*, 295. te *Deutichem*, 291. *Winterswyk*, 291. te *Dodewaard*, 293. *Weesp*, 307. *Zutphen*, 417. te *Koudyk*, 425. te *Oostzaandam*, 429. te *Bennebroek*, 429. te *Sommelsdyk*, 438. te *Deutichem*, 527. te *Lunteren*, 527. te *Wageningen*, 650.

NOUHUIS, (H. J. van) Pred. te *Chaam*, overl. 538.

NYHOFF, (J. L.) bev. te *Druten*, 289. ber. te *Oosterbeek*, 631. 633.

O.

OFFERS, (A.) Pred. op 't *Nieuwland*, ber. te *Ritthem*, 98 bevest. 544.

OVERDUYN, (W.) bevest. te *Wilsveen*, 89.

P.

PARÉ, (J.) ber. te *Koudyk*, 426. bevest. 645.

PELLEKOM, (A. N. van) ber. te *Zandvoort*, 94.

PONTE, (A. E. A. de la) Pred. te *Elst*, overleden, 408.

POSTHUMA, (J.) pred. affch. 525.

PRINS, (S. G.) ber. te *Ochten*, 411. bevest. 631.

PRYSHOFF, (N.) Pred. te *Oudecarspel*, beroepen te *Schoorl*, bedankt, 647.

R.

RAPPEL, (W. de) beroepen te *Elleoudsdyk*, 201.

ROELANDS, (J.) ber. te *Hauwert*, bedankt, 432.

S.

SANDBERG, (A. H.) Pred. te *Keppel*, bed. voor *Doetinchem*, 191.

SCHACHT, (J. H.) Prof. te *Harderwyk*, overl. 185.

SCHAADAM, (J.) Pred. te *Ransdorp*, ber. te *Spanbroek en Opmeer*, 431. 434.

SCHEUER, (W.) bevest. te *Maastenbroek*, 105.

SCHIETERATTE, (C.) pred. affch. te *St. Anna ter Muiden*, 435. bevest. te *Schoondyke*, 443.

SCHIFF, (D.) ber. te *Weesp*, 308. pred. affcheid, 613.
Schoolmeesters van *Zutphen*, 75. *Gouda*, 761. *Haarlem*, 76. *Amersfoort*, 77. *Zwolle* 79 *Appingedam*, 80. *Dordrecht*, 186 *Delft*, 187. *Harlingen*, 189 *Nymagen*, 285 *Thiel*, 280. *den Haag*, 284. *Arnhem*, 402. *Amsterdam*, 403. *Hoorn*, 405. *Yselstein*, 406 *Thiel*, 521. *Zalt-Bommel*, 522 528. *den Bosch*, 522. *Rotterdam*, 648.
SCHOONDERBEEK, (J.) bevest. te *Ottarip* 293.
SCHOTSMAN, (A.) beroep. te *Giessen Oudekerk*. 104.
SCHREGARDUS, (H. J.) ber. te *Oostzaandam*, 540. bedankt, 648.
SCHUKKING (L. M.) Pred. te *Averest*, overleden, 60.
SCHUYLINGHE, (O.) ber. te *Drogeham*, 603. pred. affch. te *Tjerkgaast* enz. 690
SISSING, (J.) ber. te *Bakmerwold*, 326. pred. afscheid, 560.
SLOTEMAKER, (J.) bedankt voor de ber. te *Oostzaandam*, 531. 540.
SMITH, (J. A.) Pred. te *Ter Munten*, overl. 60.
SPECHT GRYP, (P.) Pred. te *Lienden*, beroep te *Gorkum*, bedankt.
SPRENGER VAN EYK, (J. P.) pred affch. te *Kethel*, 299. bevest. te *Vlaardingen*. *ibid.*
STEEKER, (A.) Pred. in *'t Woud*, overl. 532.
SWANENBURG, (G. D.) pred. affch. te *Blokzyl*, 443. bevest. te *Bunschoten*, 540.

T.

TRANS, (Z. Q. van der) bevestigd te *Kootwyk*, 415.

V.

VALK, (A. van der) Emer. Pred. te *Baarle*, enz. overl. 539.
VARICK, (J. van) Pred. te *Weesp*. overl. 199.
VELDEN, (C. van der) wordt hersteld te *Nyverk*, bedankt, 86.

VERBURG, (J.) Pred. te *Vinkeveen*, wo
te *Deventer*, 813.
VERF, (P. J.) Pred. te *Wyk*, ber. te
Vianen; Joodſche Familie aldaar gedoo
VICTOR, (J. F.) ber. te *Ten Boer*, 322. p
te *Oldenzyl*, 444. bevest. 557.
VLOTEN, (C. A. van) ber. te *Zutfen*,
546. pred. affch. 556.
VRIES, (W. de) Pred. te *Sexbierum* ov
VROOM, Pred. te *Ryswyk*, ber. te *'s Hag*
87. bed. 197.

W.

WACHTER, (H.) Pred. te *Koornzyk* o
482.
WEILANDT, (H.) Pred. te *Zeeterweer*, be
huizen, 96. pred. affch. 425. bev. 54
WENTZ, (P. J.) bev. te *Emden*, Walſc
327.
WEZEL, (E. J. van) bevest. te *Nieuw*
641.
WESTERHOF, (P.) Pred. te *Oosterland*,
Eppenhuizen, 669.

Z.

ZIMMERMAN, (W.) ber. te *Ouderp* en
365.

JAN 1 1 1938